EPITOME
JURIS CANONICI,

Juxta Decretalium Libros

GREGORIANÆ COLLECTIONIS
EXPLANATI,

Quam,

In usum maxime Discipulorum,

E suis Libris collegit Auctor ipse,

NEMPE

R. P. VITUS PICHLER

E Societate JESU.

Sac. Theologiæ, & SS. Canonum Doctor, horumque in Dilingana, & Ingolstadiensi Universitate olim Professor.

PARS POSTERIOR.

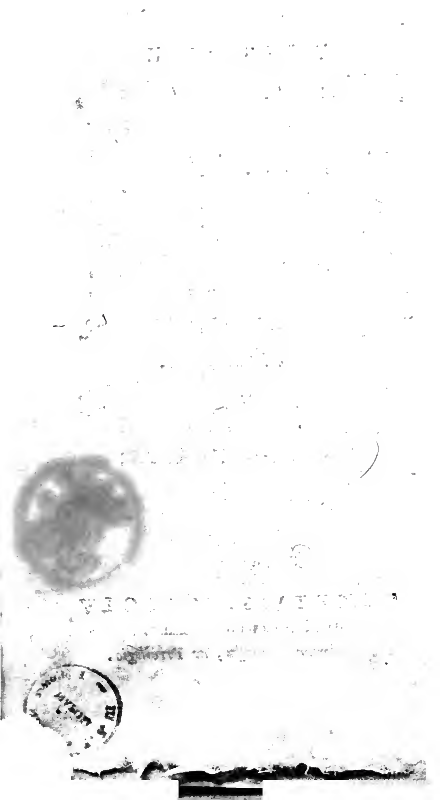

VENETIIS, MDCCLV.

Apud Nicolaum Pezzana.

Superiorum Permissu, ac Privilegio.

ELENCHUS TITULORUM.

EX LIBRO III.

LIBER IV.

LIBER V.

TITULUS XXI.

De Pignoribus, & aliis Cautionibus.

SUMMARIUM.

1 *Quid & quotuplex sit Cautio.*
2 *Quid, & quotuplex sit Pignus & Hypotheca.*
3 *Quinam oppignorare possint:*
4 5 *Et quæ res oppignorari.*
6 *Quo modo constituatur Pignus, vel Hypotheca.*
7 *Quis sit effectus Pignoris, & Hypothecæ.*
8 *Quid & quotuplex sit Actio Pignoratitia & Hypothecaria.*
9 *Quo tempore præscribatur actioni Pignoratitiæ.*

1 CAutio in genere est securitas, quæ alteri præstatur de solutione debiti, vel alia satisfactione. Si hæc securitas fiat sola promissione, vocatur *Simplex*: si promittatur sub juramento, *Juratoria*: si constituantur fidejussores, *Fidejussoria*, vel *Satisdatio*, de qua in *tit. seq.* si denique detur pignus, *Pignoratitia* dicitur, de qua ultima in hoc *titulo*. Fidejussoria & Pignoratitia in jure veniunt nomine *cautionis idoneæ*.

2 *Pignus* sumitur vel *objective* pro ipsa re, quæ datur vel obligatur alteri pro securitate: vel *for-*

maliter pro conventione vel contractu ipso, quo constituitur pignus, seu res obligatur creditori, qui contractus dicitur esse juris Gentium & bonæ fidei: vel *effective* pro jure reali, quod ex dicto contractu oritur creditori in re oppignorata. *Hypotheca* subin confunditur cum Pignore, licet presse loquendo distinguantur; nam *Pignus* exigit actualem traditionem rei oppignoratæ: *Hypotheca* autem perficitur nuda conventione, & res solum obligatur, creditori sine actuali traditione rei, & possessionis translatione. §. 7. *Inst. de act.* Nihilominus tamen etiam per hypothecam acquiritur jus reale ex Jure Prætorio, a quo originem habet, sicut pignus a jure Civili regulatur. Pignus, uti & Hypotheca alia dicitur *Expressa*, quæ expresso contrahentium consensu constituitur: alia autem *Tacita*, quæ constituitur ex dispositione Legis absque ullo alio partium pacto vel contractu: sic Fiscus principis habet hypothecam tacitam in bonis subditorum in ordine ad tributa: civitas in bonis administratoris: uxor in bonis mariti pro assecuranda dote, & bonis paraphernis: pupilli & minores in bonis tutorum & curatorum: venditor in re vendita respectu emptoris, donec iste de pretio satisfecerit &c. Tam Expressa quam Tacita vel est *Generalis*, qua vel omnia bona nullo excepto, creditori obligantur, consequenter etiam futura, uti & actiones ac jura (nisi quæ jus specialiter excipit) censentur oppignorata; aut quoddam genus bonorum, v.g. omnium immobilium, omnium mobilium, totus grex ovium &c. vel est *Specialis*, quomodo aliqua res oppignoratur in specie, singularis, & determinata, v.g. hæc domus, hic scyphus aureus. In hypotheca generali afficiuntur etiam res singulæ, ita ut cum onere pignoris transeant ad quemcumq; possesso-

ſeſſorem: at merces venales, & pecuniæ ſolum includuntur in genere, non in ſpecie, ne ſcilicet turbetur commercium humanum, ſi tales merces vel pecuniæ diſtraherentur cum onere pignoris, ſeu jure reali creditoribus competente.

3 Dico 1. Oppignorare poſſunt omnes & ſoli, qui libera rerum adminiſtratione prædititi alienare: pignus vero accipere, qui contrahere & contrahendo obligari poſſunt. Pars 1. ſumitur ex *l.* 11. & 18. §. *ult. ff. de Pignorat. act.* quia oppignorare eſt quoddam alienationis genus, & via ad illam. Pars 2. conſtat, inde, quod, qui pignus accipiunt, ſe obligent ad illud cuſtodiendum.

4 Dico 2. Oppignorari poſſunt omnes & ſolæ res, quæ ſunt in commercio humano, & alienari non prohibitæ, ſive ſint mobiles ſive immobiles, corporales vel incorporales. Sumitur ex *l.* 18. *cit.* & *l.* 9. §. 1. *ff. h. t.* Unde oppignorari nequeunt res pupillares, litigioſæ, fundi dotales, res fideicommiſſo ſubjectæ, & feudales ſine conſenſu domini directi, res alienæ ſine conſenſu domini, & ita, ut jus reale transferatur in creditorem, quamvis ei oriatur jus ad rem, & actio perſonalis: item res jam uni oppignorata, niſi ſecundus creditor moneatur, quod res jam alteri ſit obligata, *l.* 15. *ff. h. t.*

5 Quæres, an Prælatus valide oppignoret, vel hypothecet res Eccleſiæ immobiles, aut mobiles pretioſas, ſine ſolemnitatibus Juris? R. affirmative, ſi conſtituat pignus vel hypothecam *generalem*: negative, ſi *ſpecialem*. Ita diſtinguit verior ſententia cum Abb. & Molin. contra Bara. id deſumens ex *c.* 5. *de reb. Eccl alien.* ubi Prælatus prohibetur res Eccleſiaſticas obligare *titulo ſpecialis hypothecæ*: ergo tacite videtur jus concedere hypothecam generalem, præſertim cum per hanc nihil novi damni in effectu immineat Eccleſiæ,

eo quod independenter ab omni hypotheca jam omnia Ecclesiæ bona obligentur ad solvenda debita creditori, & per hypothecam generalem Prælato necdum concedatur potestas alienandi rem Ecclesiæ determinatam; sed determinari primum debeat cum consensu Capituli & Superioris; quæ determinatio tamen jam fieret per hypothecam specialem, sine consensu Superioris & Capituli constitutam.

Objic. 1. In *Extrav. Ambitiosa. int. comm. eod.* prohibetur omnis alienatio rerum immobilium Ecclesiæ sine solemnitatibus; & quidem in specie etiam *hypotheca* absque distinctione inter generalem & specialem. 2. Res immobiles pupilli & minoris nec per hypothecam generalem possunt obligari absque decreto Judicis, per *l. 7. § 5. ff. reb. eor. qui sub tut. l. 4. 5. C. de præd. min.* Sed Ecclesia gaudet jure pupilli & minoris: ergo. R. ad 1. prohibetur quidem omnis alienatio, ac hypotheca in specie, at non omnis, sed solum, quæ alibi in Jure non obscure fuit permissa: sed in *d c 5.* haud obscure fuit permissa hypotheca generalis: igitur, ut evitetur correctio & discrepantia juris *cit. Extrav.* intelligi debet de hypotheca speciali. Ad 2. *transf. ma. dist. min.* Ecclesia gaudet jure pupilli &c. ubi jus speciale quid non disponit. *C. Min.* ubi aliud disponit, sicut aliud disponit in *d. c. 5.* ubi videtur satis clare permittere hypothecam generalem. *N. min.*

6 Dico 3. Pignus constituitur non solum per actualem traditionem, aut contractum, sed etiam per nudam conventionem. 2. Non tamen ipsi adjici potest pactum Legis commissoriæ, quo id agitur, & debito intra certum tempus non soluto pignus committatur, seu amissum acquiratur creditori. 3. Neque pactum antichreseos, quo id agitur, ut creditori liceat uti pignore, seu fructus

pigno-

pignoris percipere (saltem valorem communis & liciti interesse excedentes) donec solvatur debitum. Pars 1. sumitur ex *l. 1. ff. de pignorat. act. & l. 4. h. t.* Pars 2. ex *c. 7. h. t. & l. 1. C. de pactis pignorum.* Pars 3. ex *c. 4. & 6. h. t. c. 1. 2. 8. de usuris*: quia debitor manet dominus pignoris, consequenter ipsi fructificare debet.

Obj. 1. De jure Bavar. *tit. 15. art. 6.* ad constituendam hypothecam (licet non ad pignus) requiritur Scriptura. Et in aliis locis passim opus est Scriptura, vel confirmatione Magistratus, si res immobilis supponatur pignori. 2. Per pignus & hypothecam acquiritur jus in re: sed per conventionem & pactum nudum non acquiritur jus in re: ergo. 3. In *c. 1. de feudis & c. 16. de Usur.* permittitur domino directo, ut fructus percipiat ex re feudali sibi oppignorata, si servitia remittat vasallo. Item marito ex bonis sibi pro dote oppignoratis: ergo pactum Antichresticum non est prohibitum in pignore. R. ad 1. Id procedit, ubi Statutum speciale, aut consuetudo loci ita exigit, non de jure communi. Ad 2. In constitutione pignoris etiam per nudam conventionem facta, jus Prætorium specialiter tribuit jus reale. Ad 3. Illi duo casus ex justa causa excipiuntur a communi regula.

7 Dico 4. Effectus pignoris (& hypothecæ) sunt jura & obligationes, atque actiones, quæ oriuntur creditori accipienti, & debitori pignus danti. Igitur creditor consequitur 1. jus in re, sibi oppignorata vel hypothecata, vi cujus illam actione reali persequi potest, ad quemcumque possessorem devenerit, remediis tam petitoriis quam possessoriis; quia talis res transit cum onere pignoris, *c. 5. h. t.* licet a debitore, etiam auctoritate Judicis, fuisset vendita. 2. jus retinendi pignus, donec solvatur debitum totum, & ex integro satisfiat, *l. 9. §. 3. ff.*

de Pign. act. l. 6. *C. de distract. pign.* cum jus pignoris sit individuum pro toto debito: quod ex æquitate etiam procedit propter aliud debitum, pro quo res illa obligata non fuit, *l. un. C. Etiam ob chirogr. pecun.* 3. Jus prælationis in concursu creditorum, pignus vel hypothecam non habentium, de quo ad *tit. de Solut.* 4. Jus distrahendi, seu vendendi pignus alteri, plus offerenti, ut ex pretio sibi satisfiat, & residuum restituatur debitori. *t.t. ff. C. de distr. pign.* Si nempe conventum sit, ut debito intra certum tempus non soluto liceat pignus vendere: si vero non sit conventum de distractione pignoris, debet prius moneri debitor, & post monitionem adhuc exspectari per biennium, *l.* 3. §. 1. *C. de jure dominii*: quod tamen biennium non observari ajunt, nisi in casu, quo creditor ipse vult emere. Si res fructifera sit data in pignus, a fortiori licebit creditori vendere fructus, computandos tamen in partem solutionis. Quid circa hoc de jure Bavarico sit statutum, videre est *tit.* 15. *art.* 7. Idem creditor contrahit econtra obligationem 1. rem oppignoratam exacta diligentia custodiendi, ita ut teneatur præstare culpam etiam levem, si per hanc pignus periit, vel deterioratum est. §. 4. *Inst. quib. mod. re contrah. obl.* 2. Abstinendi ab usu pignoris, nisi expresse vel tacite consentiat debitor: secus si facit, furtum committit. §. 6. *Inst. de obl. quæ ex del.* 3. Restituendi pignus cum fructibus & meliorationibus, quamprimum fuerit debitum ex integro solutum. §. 4. *cit.* demere tamen potest expensas in custodiendo vel meliorando pignore factas.

8 Actio ex pignore resultans est duplex *Pignoratitia* & *hypothecaria*. Illa est *Civilis & Personalis*, oriturque ex pignore, quatenus est contractus: Ista autem *Prætoria & Realis*, oriturque ex pignore,

re, quatenus producit jus in re. Illa datur & debitori ejusque hæredibus, atque vocatur *Pignoratitia directa*, ad repetendam a creditore rem oppignoratam cum tota causa, nempe fructibus &c. post solutum vel alias extinctum debitum: & creditori ejusque hæredibus, atque vocatur *Pignoratitia contraria*, ad præstandam sibi indemnitatem, & ad consequendum a debitore id, quod pignoris nomine sibi abest. *Hypothecaria* autem datur soli creditori, ejusque hæredibus, neque statim competit, sed primum, quando debitor est in mora, & tum, si alius, quam debitor, hypothecam possideat, non nisi excusso prius debitore principali, qui dedit hypothecam vel pignus, de Jure Recentiori *Nov. 4. c. 1. l. 14. cum Auth. sub C. h. t.* Hæc actio hypothecaria vel est *Serviana*, sic dicta a Servio Prætore, & datur locatori ad persequendas res ab inquilino vel colono illatas in domum vel fundum locatum, tanquam oppignoratas pro securitate mercedis: Vel *quasi Serviana*, quæ datur aliis creditoribus ad prosequendas res quascumque sibi oppignoratas: in ordine autem ad consequendam possessionem pignoris utrobique conceditur *Interdictum Salvianum*, vel *quasi*. Ceterum tam Pignoratitia, quam Hypothecaria actio est perpetua, & utrinque ad hæredes transitoria, donec nimirum solvatur pignus vel per debiti solutionem, remissionem, aut quamcumque satisfactionem, vel per præscriptionem. Sed hinc

9 Quæres quantum temporis requiratur, ut per viam præscriptionis solvatur pignus, seu actio inde nata extinguatur? R. cum distinctione: si pignus vel hypothecam possidet debitor vel ejus hæres, requiruntur 40. anni, *l. 7. §. 1. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* Si possidet extraneus, cum titulo ipsi sufficiunt 10. anni inter præsentes,

at sine titulo requiruntur 30. anni, *l. 7. cit. pr.* quod procedit, etsi pignus consistat in re mobili. Si autem possidet ipse creditor, probabilius etiam sufficiunt 30. anni ad præscribendum actioni pignoratitiæ directæ contra debitorem, intra hoc tempus reluere pignus negligentem, ut docet valde communis cum Imola contra Gail. Mynf. Rath. Pirhing eo quod juxta *l. 1. C. de ann. except. & l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* omnes actiones personales 30 annis extinguantur, & nullibi reperiatur clare excepta actio pignoratitia directa.

Objic. 1. Non valenti agere non currit præscriptio, per *l. 7 §. 4. eod.* Sed debitor ante solutionem non potest agere ad reluendum vel repetendum pignus, *l 9. §. 3. ff. de pign. act.* ergo. 2. Actio nondum nata non potest extingui per præscriptionem: sed actio pignoratitia directa ante expunctum debitum non est nata, *l 9 cit.* ergo. 3. Creditor non possidet pignus nomine suo, sed debitoris nomine detinet: sed sine possessione non currit præscriptio: ergo numquam præscribit pignus. R. ad 1. *dist. ma.* non valenti agere propter impedimentum Juris *C. ma.* propter impedimentum facti, quia debitor v. g. non est solvendo, vel non vult solvere. *N. ma.* Ad 2. *dist. min.* ante expunctum debitum actio nondum est nata quoad executionem. *C. min.* nondum est nata in se. *N. min* Ad 3. *C. totum*; non enim dicimus, ipsum pignus præscribi, ut creditor fiat ejus dominus, sed actioni pignoratitiæ præscriptione privativa præscribi asserimus, ut cesset ex parte debitoris jus luendi pignus: per quod satis multum perdit; si enim posset agere actione pignoratitia, nihil aliud probare teneretur, quam oppignorationem, illa autem amissa debet probare dominium pignoris, quod est difficilius. Ad

præ-

præscriptionem privativam actionis sufficit possessio negativa, consistens in hoc, quod omissa sit repetitio pignoris.

TITULUS XXII.

De Fidejussoribus.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit Fidejussio, & Fidejussor.*
2 *Quinam fidejubere possint.*
3 *Super qua obligatione, vel debito.*
4 *Fidejussionis effectus.*
5 *Quæ remedia competant Fidejussoribus.*

1 F*Idejubere* est *fide* interposita creditorem *jubere* securum esse de satisfactione. Unde *Fidejussor*, alio nomine *Intercessor*, dicitur esse, qui pro alieno debito fidem suam interponit, seu promittit, quod debitore principali non solvente (qui nihilominus manet obligatus) ipse velit solvere. Adeoque *Fidejussio* seu *intercessio*, est obligatio succedanea & accessoria, quam quis ad solvendum alienum debitum, si debitor principalis ob inopiam vel aliam causam non solvit, in se suscipit sive per stipulationem (nempe ad interrogationem unius & responsionem alterius, uti de Jure Civili Romano fieri deberet, & ideo fidejussio est contractus Juris Civilis, verbalis, unilateralis, & stricti Juris) sive per nudum pactum, scripto vel oretenus, inter absentes vel præsentes initum, uti habet recepta consuetudo, vi cujus jura stipulationum & pactorum confusa sunt. Differt Fidejussor ab *Expromissore*; quia hic ita se obligat pro alieno debito, ut prior & principalis debitor omnino libere-

beretur: a *Constitutore*; quia hic per nudum pactum spondet se soluturum, quod ipse vel alius debet, adeoque etiam pro debito proprio solutionem promittere potest: a *Mandatore*; quia hic suo nomine se obligat, & ante obligationem principalem alterius: a *correo debendi*, quia & iste suo nomine, & principaliter promittit solutionem. Si quis tertius se obligat pro ipso fidejussore, vocatur fidejussor fidejussoris, & talis fidejussio dicitur *succedanea*. Si fidejussio fiat in Judicio, dicitur *Satisdatio*; & qui cavet de judicio sisti, *Vas*, qui autem dejudicatum solvi, *Præs* appellatur.

2 Dico 1. Fidejubere possunt omnes, qui contrahere, & contrahendo se ac sua obligare, nisi specialiter prohibeantur. Text. & DD. *in l. 3. ff b. t.* Prohibentur autem Milites in actuali expeditione constituti, *l. 31. C. de locato*. Minores & Pupilli, *§. 1. Inst. de auth. tut.* & ibi DD. Clerici obligando reditus ad suam sustentationem pertinentes, imo & patrimonialia, si id frequenter faciant, & non pro causa pia, *c. 1. & 2. b. t.* Religiosi sine consensu Prælati & majoris partis Capituli, *c. 4. eod.* ipsi Prælati Ecclesiastici obligando bona Ecclesiæ in notabili quantitate sine consensu Capituli, *c. 2. de solut.* Denique mulieres, *t. t. ff. & C. ad S.C. Vellejanum*, nisi nempe fidejubeant in utilitatem propriam, aut pro dote alterius mulieris, vel pretium competens accipiant pro fidejussione, vel nisi instrumentum publicum & tres testes, aut juramentum, quod juxta *c. 9. & 28. de Jurejur.* observari debet, aut dolus ipsius intervenerit, vel nisi post biennium repetat fidejussionem; per varias Leges *cit. tit. ad S.C. Vell.* Vel denique, prout in praxi, & de Jure Bavar. obtinet, nisi mulier de beneficio S. C. Vell. certiorata

rata

rata renuntiaverit eidem; quia cuilibet permissum est renuntiare favori principaliter propter se introducto, *l. penult. C. de pact. c. 12. de for. comp.* Extende hoc, ut feminæ etiam pro foro interno conscientiæ non obligentur fidejussione in illis casibus, in quibus hoc privilegio uti possunt pro foro externo, partim quia parum istis prodesset hoc privilegium, si leges reliquissent obligationem naturalem in conscientia; partim quia in *l. 40 ff. de condict. indebit.* mulieri fidejubenti conceditur *exceptio perpetua*, imo & *condictio soluti*, seu repetitio illius, quod ex fidejussione solvit: atqui posse solutum repetere signum est non existentis obligationis naturalis, seu in conscientia, *l. 10. ff. de O. & A.*

3 Dico 2. Super omni obligatione aliena, sive naturali sive civili, & super quovis debito, sive descendat ex contractu sive ex delicto, fidejuberi potest *§. 1. 3. Inst. l. 1. 4. 8. 16. ff. h. t.* Excipe, nisi agatur criminaliter ex delicto ad pœnam corporis afflictivam, & non mere pecuniariam, *l. 56. l. 70. ff. eod.* quia pœnæ corporales suos tenere debent auctores. Dein nec uxori regulariter permittitur, ut stante Matrimonio exigat a marito fidejussionem pro illata dote conservanda vel restituenda, *l. 1. 2. C. Ne fidejuss. dotium dentur*, nisi nempe maritus fiat decoctor, & ad inopiam vergat.

4 Dico 3. Effectus fidejussionis proximus est obligatio solvendi debitum alienum, quod existebat tempore fidejussionis §. 5. *Inst. l. 68. §. 1. ff. h. t.* & quidem obligatur in solidum fidejussor, ita ut, si plures essent fidejussores, quilibet in totum id, pro quo fidejussit, conveniri possit a creditore, quem hic voluerit, etiam omisso debitore principali, §. 4. *& ibi DD. Inst. eod. l. 3. & 5. C. eod.* In duriorem tamen causam obligare se fidejussor ne-

nequit, h. e. ad majorem summam, quam debeat principalis, §. 5. *cit. l.* 8. §. 7. *ff. eod.* licet intensive magis valeat se obligare & arctius v. g. adjecto juramento. Si tamen per errorem forte ad majorem summam & extensive magis se obligasset, teneret fidejussio quoad summam concurrentem, vere debitam, nec corrueret tota, ut habet probabilior ex *c.* 37. *de R. J. in* 6. ibi: *utile per inutile non debet vitiari*. Effectus remotus est *actio* adversus fidejussorem & ejus hæredes; & quidem *ex stipulatu*, si per stipulationem, *condictio ex moribus* autem, si per nudum pactum celebrata sit fidejussio.

5 Dico 4. Fidejussoribus, ne nimis graventur, a Jure concessa sunt quatuor remedia. 1. Beneficium *Ordinis*, vel *Excussionis*, vi cujus, si conveniantur ante debitorem principalem, petere possunt, ut debitor principalis conveniatur prius, & excutiatur, h. e. ejus facultates & bona lustrentur usque ad saccum & peram, ut loquuntur, & tum demum, si deprehendatur non esse solvendo, contra se instituatur actio. *Auth. Præsente. C. h. t. Nov.* 4. *c.* 1. Dein 2. beneficium *Divisionis*, vi cujus, si plures sint confidejussores pro eodem debito, & unus tantum conveniatur in solidum, excipere, ac petere is potest, ut actio dividatur, & contra singulos confidejussores moveatur pro rata §. 4. *Inst. l.* 10. *C. h. t.* Si his beneficiis uti nequeat vel nolit fidejussor, superest ipsi. 3 Beneficium *Cedendarum actionum*, vi cujus exigere a creditore potest, & ante solutionem debet, ut sibi cedat omnes actiones, personales & reales, quas forte habet adversus debitorem principalem, & confidejussores, vel etiam pignorum possessores, *l.* 13. 27. 36. *ff. l.* 21. *C. eod. l.* 76. *ff. de Solut.* Quod si solvisset absque petita vel reservata hac cessione, haberet adversus debitorem

bitorem principalem, si eo rogante vel consentiente solvisset, actionem *mandati*, si eo absente vel ignorante actionem *negotiorum gestorum*. Denique 4. beneficium *Liberationis*, vi cujus liberationem a fidejussione petere potest instituta querela non adversus creditorem, sed adversus debitorem principalem, si iste diu distulit solutionem ex culpabili mora: si incipit dissipare bona, & vergere ad inopiam, ac impotentiam solvendi: si ipse fidejussor prætermisso ordinis remedio conventus & jam condemnatus est, vel propediem condemnandus, *l.* 38. §. 1. *ff. Mandati. c. fin. h. t.* His addunt DD. casum, quo fidejussor ex rationabili causa vel proficisci in remotas terras, diu non reversurus &c.

TITULUS XXIII.

De Solutionibus.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit Solutio, & quæ illius species.*
2 *Quinam solvere possint:*
3 *Et quinam teneantur.*
4 *An Successor in Prælatura antecessoris debita.*
5 *Cui solvi debeat:*
6 *Et cui prius in concursu creditorum.*
7 *An jus prælationis se extendat ad usuras.*
8 *Quid solvi debeat.*
9 *Si solvatur indebitum, datur* condictio indebiti.
10 *Quo tempore, & loco, facienda solutio.*
11 *Effectus Solutionis.*

1 His demum tollitur, quæ per contractus hucusque explicatos nascitur obligatio.

Solu-

Solutio autem preſſe accepta definitur eſſe *phyſica præſtatio ſeu redditio rei debitæ, debito loco & tempore facta creditori.* Communis ex *l.* 46.49.85 *ff. h. t.* Hic autem ſumitur latius pro omni liberatione a debito vel obligatione, quocumque modo facta, adeoque comprehendit. 1. *Gratuitam remiſſionem* debiti, aut redditionem chirographi. 2. *Acceptilationem*, quæ eſt ſolutio imaginaria, dum nimirum creditor ad interrogationem debitoris, num debitum habeat pro accepto, reſpondet affirmative, adeoque opponitur ſtipulationi, & eſt contractus Juris Civilis. 3. *Confuſionem*, quando nempe creditor fit hæres debitoris, vel viciſſim, quo pacto confunduntur jura defuncti & hæredis. 4. *Tranſactionem*. 5. *Sententiam abſolutoriam*. 6. *Dationem in ſolutum*, quando debitor nomen, ſeu debitum activum, cedit creditori, ut illud loco ſolutionis accipiat. 7. *Compenſationem*, quæ eſt debiti reciproci inter ſe contributio v.g. debes mihi 100. ego autem tibi 70. In hoc caſu cenſetur debitum eſſe per compenſationem extinctum quoad 70. Si fiat in judicio, *publica*, ſi clam ſervatis debitis conditionibus, *privata* dicitur: compenſationi vicina eſt *retentio*, & eſt compenſatio indirecta, eo quod tribuat facultatem retinendi rem alienam jure pignoris, donec ratione debiti integre fuerit ſatisfactum. 8. *Novationem*, qua vetus obligatio transfunditur in aliam manente eodem creditore & debitore, ut ſi loco pretii ſubſtituatur merx reddenda, vel ſi pecunia debita ex emptione convertatur in mutuum. 9. *Delegationem*: qua tollitur prior obligatio interventu novi debitoris, ac eſt ſpecies novationis, & ab hac differt fere per hoc tantum, quod in novatione maneat idem debitor, in delegatione autem conſtituatur novus debitor conſen-

ſentiente creditore. Vicina delegationi eſt *aſſignatio nominis*, qua creditori indicat debitor, ſummam pecuniæ a tertio quodam ſibi deberi, atque ab hoc illam exigi mandat, & retineri loco ſolutionis. 10. *Oblationem rei debitæ*, quando nempe debitor pecuniam, quam creditor ſibi pro ſolutione oblatam acceptare recuſat, obſignatam deponit apud judicem. Denique 11. *Pactum de non petendo*. Sed per hunc ultimum modum non inducitur liberatio ipſo jure, ſicut per præcedentes, ſed ſolum ope exceptionis.

2 Dico 1. Solvere poteſt omnis debitor, modo liberam habeat rerum adminiſtrationem. 2. Imo & alius locus ipſius vel mandantis, vel etiam ignorantis, aut prohibentis. Pars 1. ſumitur ex *l.* 14. *§. fin. ff. h.t.* Unde pupilli & minores, ac alii ſub curatela conſtituti propria auctoritate nequeunt ſolvere: ſi tamen ſolverent, ſolutum vindicari & repeti poſſet, ſi adhuc extaret *l.* 14. *cit.* §. 2. *Inſt quib. alien. licet*. Si non extaret amplius, ſolutio teneret. Pars 2. ex *l.* 23. 58. 87. *ff h.t.* §. 1. *Inſt. quib. mod. toll. oblig.* cum creditoris nihil interſit, an a debitore, vel ab alio ſolutionem conſequatur. Si tamen quis ſolvat pro altero invito, cenſetur donaſſe, & regreſſum contra ipſum non habet.

3 Dico 2. Solvere tenetur regulariter omnis debitor per ſe vel per alium, & quidem integre §. 1. *cit.* Ratio, quia juſtitiæ commutativæ natura exigit cuilibet reddi ſuum uſque ad æquitatem, & quantum alteri debetur. Si id ſponte non faciat debitor, facienda eſt per judicem executio juxta cujuslibet loci conſuetudinem & praxim forenſem, vel per captionem pignorum, vel rerum debitoris diſtractionem, ejus incarcerationem &c. Dixi 1. *Regulariter*, niſi nempe debitor, qui non eſt ſolvendo, vel ce-

dat

dat bonis, vel habeat beneficium competentiæ. *Cessio bonorum* est abdicatio juridica omnium bonorum & jurium, ut a Judice fiat solutio secundum vires se abdicantis: & per hoc beneficium, quod appellatur *flebile*, cedens bonis liberatur ab incarceratione, & importunis creditorum exactionibus; licet, si postea ad pinguiorem veniret fortunam, solvere teneretur, quantum posset deducta sui & familiæ sustentatione *l.6.ff.de cess.bon.l.fin.C. qui bonis ced.pos*. Hoc tamen beneficio non gaudent, qui dolose, & in fraudem creditorum contraxerunt debita, vel ex furto, rapina &c. vel prodigendo aut luxuriose vivendo, atque de jure Bavar. *t.13. ar.5.* gaudet nullus, nisi de quo constat, quod absque sua culpa ad impotentiam solvendi redactus sit. *Beneficium competentiæ* est privilegium certis debitoribus competens, vi cujus nec cedere bonis debent, nec incarcerari possunt, nec ultra id, quod salva sustentatione congrua solvere possunt, conveniri. Competit parentibus contra liberos, & vicissim: fratribus contra se mutuo: marito contra uxorem in restitutione dotis: socio omnium bonorum contra socium: donanti ex donatione convento: militibus: mulieribus honeste viventibus: & probabiliter etiam Illustribus, Doctoribus, Advocatis, & Professoribus. Præcipue autem Clericis, ut habet communior DD. ex *c. Odoardus 3 h.t.* quia mendicitas & defectus congruæ sustentationis dedecet Statum Clericalem. Ut tamen Clericis competat hoc beneficium, debitum debet esse Civile, non ortum ex delicto, vel ex dolo: dein non debent esse suspecti de fuga, non conveniri actione reali, non malitiose negare debitum in judicio, debent saltem præsumptive & summarie impotentiam solvendi probare, item cautionem

jura-

juratoriam præstare de solvendo, ubi ad pinguiorem fortunam pervenerint. Si hæc non concurrant, carcerem non evitabunt.

4 Quæres, an Successor in Prælatura, vel Beneficio Ecclesiastico, solvere teneatur debita ab antecessoribus contracta? R. 1. Si debita sint contracta in utilitatem Ecclesiæ, item in necessariam antecessorum sustentationem, quam Ecclesia tenebatur præstare Prælato vel Beneficiato, obligatur successor ex bonis vel reditibus Ecclesiæ, salva tamen congrua sua, vel ex patrimonialibus aut beneficialibus bonis, si qua reliquit antecessor, debita solvere per *can.* 70. *caus.* 12. *q.* 2. *c.* 1. *de Pign.* & *c.* 1. *h.t.* tenetur tamen creditor probare, credita in utilitatem vel necessitatem Ecclesiæ, aut in necessariam sustentationem Rectoris, fuisse conversa per *c.* 1. *de depos. c. pen. de fidejuss.* nisi Prælatus antecessor cum consensu Capituli, aut Beneficiatus cum consensu legitimi Superioris, debita contraxisset. R. 2. si antecessor in utilitatem propriam contraxit debita, & Ecclesia non fuit obligata ipsi succurrere, ut si propter luxum, aut usus inutiles, contraxit debita, Successor ad nihil tenetur etiam ex bonis Ecclesiæ, sed nisi antecessor reliquerit bona propria, creditor damnum ferre debet, uti & si beneficium fuit tam tenue, ut sufficientes ad sustentationem reditus non præbuerit, idque scivit defunctus. V. P. Pirhing. *h.t. a n.* 17.

5 Dico 3. Solvi debet creditori, cui aliquid debetur, vel alteri, cui data est potestas a creditore recipiendi solutionem. DD. passim ex *l.* 3. 12. 14. 34. 49. *ff. h.t.* Creditori autem creditoris tui, si iste foret invitus, perperam, solveres per *l.* 108. §. 1. *ff. de Legat.* 1. Dein secure non solvis pupillo, minori, vel alteri Curatorem habenti, & libera rerum administratione destituto,

sine

ſine authoritate eorum, quibus ſubſunt; ſi enim ad his perdatur, vel male conſumatur ſoluta pecunia, iterum conveniri & ad ſolvendum adigi potes *l.15.ff.h.t.* Imo, licet cum dicta authoritate ſolveres præfatis perſonis, & pecunia perderetur, haberent reſtitutionem in integrum, niſi ſolutio facta fuiſſet interveniente Judicis decreto *§. fin. Inſt. quib. alien. licet.*

6 Quæres, quibus in concurſu creditorum, caſu quo omnibus ſolvendo non eſt debitor, ut ſi cedat bonis, vel decernatur ſubhaſtatio bonorum, & inſtituatur Proceſſus edictalis, ante ceteros ſolvi debeat? R. hoc ordine. 1. omnibus præferendi ſunt, qui res proprias jure dominii habent apud debitorem exiſtentes, uti ſunt res depoſitæ, commodatæ, locatæ, bona dotalia & parapherna uxoris adhuc extantia, item res piis locis venditæ, donatæ, legatæ &c. 2. Veniunt creditores ſpecialiter privilegiati, quales ſunt Judices, quibus aliquid debetur ratione Proceſſus edictali, Inventarii &c. vel ratione impenſarum funeralium & ſepulturæ, pharmacorum pro defuncto ordinatorum in ultimo morbo, ratione mercedis vel ſalarii. 3. Creditores hypothecarii, quorum aliqui guadent ſpeciali privilegio, uti quibus res aliqua in ſpecie eſt hypothecata, antequam perveniret ad debitorem: Fiſcus ſeu Camera Principis &c. in ordine ad tributa & collectas, quo etiam de Jure Bavar. refertur dominus fundi, ſeu directus, quoad annuos canones pro tribus retro annis, & dominus Vogteiæ quoad penſitationes juriſdictionales: uxor & ejus deſcendentes ratione dotis non amplius extantis in ſe: qui mutuum dederunt ad domum, vel aliam rem emendam aut reficiendam, & ſimul expreſſam conſtituerunt hypothecam; qui habent hypothecam

thecam publico instrumento constitutam, vel tribus testibus saltem subscriptam. Ex collocatis in hac classe præferuntur antiquiori hypotheca muniti. 4. Creditores hypothecarii simplices, sive habeant hypothecam specialem sive generalem &c. & semper primatus debetur anteriori hypothecæ. 5. Creditores chirographarii, personali quodam privilegio instructi, uti qui apud debitorem deposuerunt rem, quæ tamen non amplius extat, dantes mutuum ad emendam vel reparandam domum &c. at sine constitutione hypothecæ expressa, Respublica, Civitas, Communitas, Ecclesia, Monasteria, Causæ piæ, Pupilli &c. omni hypotheca destituti. 6. Creditores chirographarii simplices, nullo, etiam personali tantum, privilegio muniti. Et in hac duplici classe ultima constituti parificantur, non attenta prioritate temporis, quo debitum est contractum. Atque juxta hunc ordinem fit secundum jus commune, & communem DD. sententiam, solutio debitorum, & semper præferuntur, qui in classe anteriori hic sunt recensiti, &, ubi prioribus fuit satisfactum, & nihil amplius superest de bonis debitoris, cessatur: si vero, ubi ad chirographarios simplices perventum est, aliquid quidem adhuc reliquum reperitur, ex residuo solutionem pro rata consequuntur debitum suum juxta proportionem Geometricam *l.6.C. de bonis auth. jud. possid.* v.g. supersunt adhuc ex bonis subhastati 200. floreni, at a quatuor creditoribus chirographariis prætenduntur 400. floreni adhuc debiti, cuilibet pro uno floreno cedit dimidius, adeoque ad singulos florenos, non ad creditores, respicitur. Ita quoad omnia communis.

7 Petes, utrum usuræ, a debitore non solutæ, reducantur ad summam debiti in concursu

creditorum, ita ut creditores juxta prælationis ordinem eas consequantur secundum proportionem cum suo debito principali, & ceteri posteriores creditores nihil consequantur, donec prioribus jam usuræ sint solutæ? R. affir. spectato jure communi, quia accessorium sequitur principale, & prior tempore est etiam prior jure. In multis tamen locis, uti & in Bavaria nostra, ex æquitate aliquid immutatum est, ita, ut non aliæ usuræ, quam quæ singulis annis judicialiter exactæ sunt, non tamen solutæ, in debitum principale computentur, eodemque privilegio gaudeant; item illæ, quæ processu edictali durante cedunt. Postquam vero creditoribus quoad debitum principale, & usuras judicialiter exactas, fuit satisfactum, iterum servandus inter creditores erit ordo circa usuras alias, quem circa sortem principalem debiti observandum esse dixi.

8 Dico 4. Solvi debet idipsum, quod debetur. 2. Regulariter totum debitum simul & semel; nisi nempe aliter sit conventum, vel debitum per partes contractum, vel ex diversis causis, v.g. 100. ex mutuo, 50 ex empto &c. Pars prior constat ex *l.2.§.1.ff.de R.C.* ibi: *aliud pro alio invito creditori solvi non potest*, ut adeo non tenetur creditor aliquid aliud, & æquivalens v.g. frumentum pro pecunia, accipere. Excipitur casus, quo res debita præstari nequit, quia v.g. periit. Pars posterior ex *l.99.h.t.l.41.§.1.ff. de usur.& l.122.pr.ff.de V.O.* quia una obligatio tolli debet una solutione, & solutio per partes habet sua incommoda, cum pecunia minute soluta facile consumatur, & applicari nequeat ad magnum quid & utile, v.g. ad emendos census annuos, rem frugiferam &c. *Objic.* In *§. 1. inst. quib. mod. toll. oblig.* dicitur: *quod debetur, pro*

Par-

parte recte solvitur. R. hoc procedit, quando creditor ultro admittit solutionem per partes, vel quando sic est conventum &c.

9 Quæres, quid sit juris, siquis solvit indebitum, seu quod non erat debitum; R. 1. Si per errorem aut ignorantiam facti solvit, quod nec naturaliter nec civiliter debeat, *condicere* potest, seu repetere solutum per *condictionem indebiti*, quæ est actio civilis, personalis, stricti juris, & perpetua; modo probet errorem, & indebitum *l.1.seqq l.41. de cond.ind.* talis enim solutio censetur esse conditionata, *si non apparuerit indebitum*. Usuras tamen, & fructus civiles, ac mere industriales, quos ex re indebite soluta percepit alter, non licet repetere *l.1.C.eod.* Dixi, *modo probet errorem, & indebitum*; quod incumbit repetenti, nisi sit talis persona, quæ propter præsumptam juris imperitiam ex speciali privilegio relevatur ab onere probandi, uti pupillus, minor, femina, miles, agricola *l.25 §.1.ff. de Probat.* tunc enim accipiens debet probare debitum; uti & in casu, quo accipiens negavit, aliquid sibi esse solutum, postea vero actor repetens probavit fuisse solutum *c.fin.h.t* quia contra ipsum mendaciter negantem militat præsumptio juris. R. 2. Probabiliter etiam condici potest, si indebitum sit solutum per errorem *juris*, ut si solvisti aliquid ultra sortem in mutuo, putans id debitum fuisse. Ita æquior sententia Abb. Molin. Stryck. contra Duaren. Perez, Harpprecht. Quia generaliter error & ignorantia juris non nocet illi, qui certat de damno vitando *l.7.& 8.ff.de J.& F.J.* Nec æquitas videtur pati, ut sine causa solum maneat penes accipientem. Adde, quod in *l.23.§.2.ff. de cond.ind.* dicatur repeti posse, quod datum est ex transactione ipso jure invalida: ergo error circa jus non obstat re-

petitioni. *Objic.* In *l.*10. *C. de J. & F.J.* extat iste textus plane clarissimus in contrarium: *cum quis jus ignorans indebitam pecuniam solverit, cessat repetitio: per ignorantiam enim facti tantum repetitionem indebiti soluti competere, tibi notum est.* R. Hanc legem intelligendam esse de ignorantia juris crassa & supina, quam neque ego prodesse censeo; ut evitetur contrarietas jurium, & obtineatur finis legum conditionem indebiti concedentium, qui fuit æquitas naturalis. Ceterum acceptio indebiti est *quasi-contractûs*, quia per consensum legibus inductum accipiens censetur se obligare ad reddendum, quod indebite recipit.

10 Dico 5. Solvi debet tempore, & loco debito. Ratio, quia sæpe multum interest creditoris aut debitoris, quo tempore & loco fiat solutio; nam *solidum non solvitur, non minus quantitate, quam die l.*85. *ff. h. t.* Et plane non raro debitores morosi, si diu differant solutionem, creditori graviter nocent, adeoque peccant mortaliter, & tenentur damna ex dilata solutione creditoribus secuta resarcire. Sed quo tempore & loco facienda est solutio? R. ad 1. Si tempus est per conventionem determinatum, observari debet, quia dies interpellat pro creditore *c. fin. de locato & l.*12. *C. de contr. & commit. stipul.* si non est determinatum, differri regulariter potest solutio, donec creditor exigat, ut docet communis ex *l.* o. *C. de pignor.* Nec obstat, quod in *l.* 14. *ff. de R. J.* dicatur: *in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsente die debetur*; nam debetur quidem statim & in præsenti, sed non pro præsenti, ita ut urgeat statim obligatio solvendi non exigenti. R. ad 2. Si locus est conventus, sine consensu utriusque partis in alio loco nec peti nec fieri potest solutio *l.*9. *C. h. t. l.*1, 2.9. *ff. de eo, quod* cer-

certo loco. Si non est conventus, tunc fieri debet vel in loco rei acceptæ, uti si quid debeatur ex contractu in utriusque utilitatem cedente, aut in utilitatem solius debitoris, ut in commodato, aut in utilitatem solius creditoris uti in deposito: vel in loco, ubi res, quæ per actum gratuitum alteri est donata, promissa, legata, tempore donationis extitit; vel in loco, ubi moratur creditor, uti in debitis ex delictis ortis, & quidem sumptibus debitoris eo transferri debet, quod debetur ex delicto.

11 Dico 6. Effectus solutionis proximus respectu debitoris est liberatio ab obligatione *l.* 43. *ff. h t.* respectu creditoris acquisitio dominii rei solutæ, si solvens habuit ejus dominium. Effectus remotus respectu debitoris est exceptio solutionis factæ, jus petendi apocham a creditore subscriptam tanquam testimonium factæ solutionis, & jus repetendi chirographum, creditori datum *per condictionem sine causa l. fin. C. h. t. l.* 2. *C. de condict. ex lege*.

TITULUS XXIV.

De Donationibus.

SUMMARIUM.

1 2 *Quid & quotuplex sit donatio.*
3 *Quinam donare, &*
4 *Quæ res donari valeant, & quantum.*
5 *An & quando revocari possit donatio inter vivos.*
6 *Effectus donationis.*

1 Donatio stricte & proprie dicta est *liberalis propriorum bonorum alteri facta concessio.*

Sumitur ex *l. 29. ff. h. t.* ibi: *donari videtur, quod nullo jure cogente conceditur*, h. e. quod nec ex Justitia nec ex gratitudine vel aliunde sit debitum. Si accedat traditio rei donatæ, quam per se, saltem de jure recentiori non requirit, est donatio *realis & perfecta*, estque probabilius contractus, cum *causam* habeat; per quam a nudo pacto distinguitur contractus: si fiat sine traditione vel per stipulationem, quæ est contractus civilis & verbalis, vel per nudum pactum, vel per meram pollicitationem, quando nempe quis proprio motu se alteri aliquid daturum promittit (quam tamen pollicitationem alter acceptare debet, alias est ad nutum revocabilis) dicitur *verbalis* vel *imperfecta*. Dixi, *stricte & proprie dicta*, quæ nimirum fit ex mera liberalitate donantis & vocatur *gratuita*: nam si fiat ex alia causa, v. g. remunerationis aut gratitudinis, *remuneratoria* vocatur aut *antidoralis*, & est impropria, uti & si fiat propter nuptias: si sub conditione: sub modo seu onere, v. g. ut donatarius, cui donatur, fiat Doctor, sequatur militiam &c.

2. Præcipua divisio donationis est in donationem *inter vivos*, & in donationem *mortis causa*. Ista fit intuitu mortis futuræ, & sub expressa mentione mortis, licet donans forte adhuc valens sit & sanus: illa autem fit sine ulla mentione mortis, licet forsan fiat ab ægro vel moriente *l. 42. ff. de mort. caus. donat.* In dubio potius præsumitur donatio inter vivos, ut notant communiter ex *l. 27. ff. eod. & l. 42. cit.* §. 1. quia est magis proprie dicta donatio, quam quæ fit ex mortis, vel alia causa, & sic non ex mera libertate. Inter utramque sunt notabiles differentiæ; nam donatio mortis causa semper & pro libitu est revocabilis, etsi res jam sit tradita, & facta dona-

nata-

natarii, imo propter solam convalescentiam revocatur, si intuitu certi vitæ periculi facta sit: dein non transmittit jus ad rem donatam, si nondum facta est traditio ad hæredem donatarii, si iste moriatur ante donantem &c. Aliter se res habet in donatione inter vivos.

3 Dico 1. Donare inter vivos possunt, qui rerum dominium & liberam administrationem habent, nec specialiter prohibentur. Ratio, quia *suæ quisque rei moderator atque arbiter est l. 21. C. mandati.* Hinc etiam filiusfamilias majorennis sine consensu patris de bonis adventitiis, pleno jure possessis, recte donat *Nov. 117. c. 1.* Econtra donare nequeunt pupilli, & prodigi declarati, item minores (exceptis iis donationibus, quas alii similis conditionis facere solent) sine consensu eorum, quibus subsunt: procuratores, tutores, & curatores de rebus suorum clientum, exceptis donationibus remuneratoriis, quæ non excedunt merita in suos principales collata, & iis, quas consuetudo permittit: Religiosi sine consensu Superioris: Prælati Ecclesiastici de rebus Ecclesiæ immobilibus & mobilibus pretiosis sine consensu capituli & Superioris, de mobilibus autem aliis nonnisi moderate, vel remuneratorie, vel ex causa pietatis, eleemosynæ, misericordiæ &c. quia id probat consuetudo, exigit honestas, ut vitetur suspicio avaritiæ, & suadet virtutis studium. Si Episcopus in sua diœcesi extruat Monasterium, usque ad quinquagesimam partem de reditibus Episcopatus, si aliam Ecclesiam, usque ad centesimam partem dotare permittitur *can. 74. caus. 12. q. 2. c. Apostolicæ 9. h. t.* Denique pater invalide donat filio in patris potestate constituto *l. 11. & 17. C. h. t.* quia reputantur pro una eademque persona, si tamen talem donationem non revocet ante

mortem, vel emancipationem, per eas convalescit donatio. Si pater donaret filio nondum emancipato ex causa, v.g. studiorum, honesti opificii, ad gradum Litterarium, propter nuptias &c. teneret donatio. Quid sit de donationibus conjugum, dicetur in *lib.IV. tit.*20. Dixi, *donare inter vivos*; nam mortis causa donare valet, quisquis testamentum facere *l.*15.*ff. de mort. caus. donat.* imo & filius-familias de bonis adventitiis, regularibus quoque, cum consensu patris.

4 Dico 2. Donari potest res in humano commercio existens. 2. Si tamen ultra 500. solidos (h.e. aureos, seu ducatos, quorum unus de facto valet 4. florenos & ultra) quis uni eodem moraliter tempore donaret mere liberaliter sine insinuatione apud Judicem, donatio non valeret quoad excessum, licet, si nec donans, nec ejus hæredes revocant, donatum retineri in foro conscientiæ interno possit Molin. *d.* 278. *n.* 27. Konig. *b. t. n.*23. Pars 1. sustinetur communiter *ex t.t. ff. & C. de don.* Si tamen res aliena donaretur, valeret quidem donatio in tantum, ut transferatur conditio usucapiendi, seu potestas illam præscribendi, non ut dominium immediate transferatur per traditionem per *c.* 79. *de R. J. in 6.* Pars 2. a communi traditur, & fundatur in *§.*2. *inst. l.*34. *&* 36. *§. ult. C. h. t.* Porro per *insinuationem* intelligitur declaratio mentis & voluntatis donandi apud Judicem in vel extra judicium, cum petitione, ut donatio in acta redigatur, ac super ea conficiatur Scriptura: vel intelligitur denuntiatio donationis in scriptis facta Judici, quod ajunt sufficere ex recepta consuetudine: Judex autem non necessario debet esse proprius, & alias competens per *l.*27. *&* 30. *C. eod.* De jure Bavarico ad 1000. florenos redacta est hæc summa 500. solidorum, & loco insinua-

nuationis sufficiunt quoque 5. testes *tit.*1. *ar.*1. & ibi docet Cancell.Schimid. *n.* 141.

5 Dico 3. Donatio inter vivos, tam verbalis quam realis per se revocari nequit *l.* 5. *& fin. C.de revoc. don.* quia per eam alteri jus, personale vel reale, acquiritur: sed jus absolute quæsitum invito auferri regulariter non potest etiam a Principe, nisi ob causam publicæ utilitatis vel necessitatis. Excipiuntur tamen tres casus. 1. Si sit inofficiosa, seu tam immodica, ut cedat in aliorum præjudicium, præsertim liberorum aut parentum in *legitima*; tunc enim, saltem quoad excessum, rescindibilis & revocabilis est *l.*1.2.4.7. *C.de inoffic.donation.*& ibi DD. 2. Si donanti omnia bona, vel notabilem eorum partem, prius nullos liberos habenti, postea nascatur proles una vel plures ex legitimo Matrimonio *l.*8. *C. de revoc. don.* & ibi DD. Et hoc casu donatio (intellige de mere liberali) censetur revocata ipso jure: si tamen facta fuisset Ecclesiæ vel causæ piæ, vel cum juramento de non revocando, tunc non revocatur tota, sed solum quoad *legitimam*, quæ liberis debet salva manere Lugo *d.*23.*sect.*11.*n.*104. Molin.*disp.*282. & plerique alii. Demum 3. si donatarius incipiat esse ingratus erga donantem, nempe violentas in donantem manus injiciendo: atroces injurias inferendo reales: aut grave damnum in bonis fortunæ: struendo insidias vel periculum vitæ; tunc enim donatio (iterum intellige de mere liberali, non facta causæ piæ, & cui juramentum de non revocando adjectum non est) propter unam ex recitatis ingratitudinis speciebus (probabiliter non propter aliam, etiam majorem) revocabilis est a donante instituta actione, text. & DD. in *l.fin. C. eod. & c. fin. h.t.* Si tamen donans ipse, ingratitudinem sciens, non

B 5 revo-

revocaret, ab ejus hæredibus revocabilis non amplius esset, & donatarius maneret securus in conscientia, ejusque hæredes; quia hæc actio revocatoria oritur ex delicto donatarii, proin est personalissima, nec ad nec in hæredes transitoria. *Objic.* Juramentum actui adjectum sequitur naturam ipsius actus tanquam accessorium: ergo, si donatio ipsa propter ingratitudinem est revocabilis, velut facta sub conditione non secuturæ ingratitudinis, etiam erit revocabilis, licet ipsi adjectum sit juramentum; cum pariter involvat dictam conditionem. R *dist. ant.* Juramentum *assertorium*, quod adjicitur in confirmationem actus, sequitur hujus naturam velut accessorium. *C. ant.* Juramentum *promissorium* de non revocando donationem alias revocabilem. *N. ant. & conf.* quia tale juramentum stat per se, & parit obligationem saltem Religionis; cum omne juramentum sit servandum, quod sine peccato servari potest *c.8. & 28. de Jurejur.*

6 Dico 4. Effectus immediatus donationis inter vivos *verbalis* est obligatio tradendi rem donatam, licet pacto nudo sit facta *c.1. & 3. de pact. §.2. inst. h. t.* mediatus vero *condictio ex lege*, donatario concessa *§. 2. inst. l. 35. C. h. t.* Sic enim appellatur actio, quæ ex natura negotii non competit, sed ex speciali assistentia Legis *t. t. ff. de condict. ex lege*. Quamvis autem donatarius habeat hanc condictionem ad compellendum donatorem, ut rem tradat; per eam tamen petere fructus a donante interea perceptos non potest, minus usuras propter moram *l. 9. 22. ff. h. t.* Effectus autem donationis *realis* est translatio dominii in donatarium, vel, si res aliena donata sit, conditio usucapiendi *l. 9. cit §. ult. & t. t. pro donato*. Donans tamen liberaliter rem alienam non tenetur de evictione *l. 18. §. ult. ff. h. t.*

TI-

TITULUS XXV.

De peculio Clericorum.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit peculium Clericorum, & quæ eorum bona.*
2 *Quæ sint beneficialia eorum superflua.*
3 *Quorum bonorum domini sint Clerici.*
4 *An etiam redituum beneficialium.*
5 6 *Maxime superfluorum.*
7 8 *An & quo jure teneantur hos erogare in pias causas.*

1 PEculium, quasi pusilla pecunia, in jure dicitur illa portio bonorum, quam servus, vel filiusfamilias, qui sui juris non sunt, a bonis domini sui, vel patris, separatam habent & quasi propriam *l. 5. ff. de peculio*. Hoc loco sumitur pro bonis quibuscumque Clericorum, licet sint sui juris. Hæc bona sunt in quadruplici classe. 1. *Patrimonialia*, quæ Clericis obvenerunt vel obveniunt ex causa & titulo mere profano, v. g. hæreditate, legato, donatione, contractibus, labore manuum, industria, arte &c. 2. *Quasi patrimonialia*, quæ ipsis obveniunt tanquam merces vel stipendium ex functione sacra, vel ministerio Ecclesiastico, uti sunt concionari, canere in Ecclesia, legere Missas, exequi funeralia, administrare Sacramenta &c. quo etiam referuntur omnes *reditus Stolæ*, ut vocant, & probabilius etiam *distributiones quotidianæ*, quæ Canonicis dari solent ob singulas præsentias in Choro; quia dantur tanquam denarius diurnus propter specialem indu-

ſtriam in Officiis Divinis, nec veniunt nomine fructuum Canonicatus. Et hæc bona imitantur peculium quaſi Caſtrenſe, non adventitium, filii-familias. 3. *Beneficialia*, ſeu *proſpectu Eccleſiæ acquiſita*, quæ ipſis obveniunt ex beneficio Eccleſiaſtico in titulum collato, uti Decimæ, fructus, & reditus annui, ſeu fixi. 4. *Parſimonialia*, quæ Clerici de congrua ſuſtentatione, etiam ex beneficialibus ſibi debita, parcius vivendo ſibi ſubtrahunt. Hæc omnia bona in aliquo ſenſu latiori, ſaltem ratione perſonæ Clericalis, ſubinde vocantur *Eccleſiaſtica*; quamvis proprie *Eccleſiaſtica* ac in ſpecie, quæ a quibuſdam vocantur Eccleſiaſtica *quarti generis*, ſint illa bona, mobilia vel immobilia, quæ ad Eccleſiam ipſam pertinent, uti paramenta ſacra, fundi, prædia ad ſuſtentationem Miniſtrorum Eccleſiæ, ornatum ejuſdem, vel fabricam, ordinata, non vero ad ipſos Clericos ſpectant, & ideo neque peculium Clericorum conſtituunt.

2 Ex bonis *beneficialibus* aliqua poſſunt eſſe *neceſſaria* ad congruam beneficiatorum ſuſtentationem, aliqua autem *ſuperflua*, quæ nempe redundant ultra competentem eorum ſuſtentationem. *Congrua ſuſtentatio* autem dicitur illa, qua viri timorati ejuſdem conditionis & loci ſolent communiter eſſe contenti, & quæ requiritur ad eorum, ac familiæ victum, veſtitum, habitationem, convenientem recreationem, hoſpitalitatem erga peregrinos, & conſanguineos exercendam, ad moderata convivia, & donationes, præſertim eleemoſynas, & ad occurrendum fortuitis caſibus morbi, ſterilitatis &c. Quantum vero in particulari ad hanc congruam neceſſarium ſit, una regula univerſalis dari nequit ob diverſitatem loci, temporis; imo & ob perſonarum diverſas qualitates: ſic utique plus concedendum eſt

Epi-

Episcopo, quam Prælato inferiori, plus huic, quam Decano, vel Parocho, plus Canonico, quam simplici beneficiato, plus nobili quam ignobili, plus Doctori, Graduato, aut insigniter docto, aut plus laboranti, quam aliis. Notant præterea DD. quod, sicut pretium rerum non est indivisibile, sed datur infimum, medium, & summum, ita etiam congrua sustentatio habeat suos gradus respectu ejusdem personæ, v. g. si infimum congruæ essent 500. medium forent 600. & summum 700. floreni annuatim. Sicut autem cuilibet est permissum rem suam summo vendere pretio, ita & Clericis fas erit summum congruæ sibi attribuere. Jam quæstio est, an & quorum bonorum dominium & liberam administrationem habeant Clerici maxime beneficiati.

3 Dico 1. Clerici omnes sunt absoluti domini bonorum patrimonialium. 2. Quasi patrimonialium. 3. Et parsimonialium. 4. Consequenter de iis libere possunt disponere ad causas æque profanas ac pias. Ita plerique omnes. De *patrimonialibus* constat inde, quod per Clericatum ea non amittant, vel incapaces dominii reddantur. De *quasi patrimonialibus* exinde, quod ea recipiant instar mercedis & stipendii: atqui de ratione mercedis & stipendii est, ut transeat in dominium operarii, ut constat ab inductione officialium, opificum &c. De *parsimonialibus* ex eo, quod debeantur propriæ industriæ, & sint fructus quasi industriales, qui omni Jure debentur parce viventibus quasi lucrum ex industria & parsimonia obveniens. *Libera dispositio* sequitur ex natura absoluti & pleni dominii, nec a Jure, nec a Fidelium ullo ligati, vel onerati. Restat igitur solum quæstio de *beneficialibus*. De quibus

4 Dico 2. Clerici beneficiati sunt vere domini

bonorum seu redituum beneficialium, & ad congruam sustentationem necessariorum. Communis contra quosdam Canonistas antiquos, & probatur ex Trid. *sess.* 23. *c.* 1. *§. si quis autem*, ubi statuit, eos beneficiatos, qui non resident, *pro rata temporis absentiæ fructus suos non facere*. Idem statuit *sess.* 24. *c.* 12. *de ref.* de provisis ad beneficia curata, Canonicatus, & dignitates Ecclesiæ Cathedralis, intra bimestre professionem fidei non emittentibus, quod scilicet *fructus non faciant suos*. Ergo a contrario, qui resident, & professionem emiserunt, fructus faciunt suos, saltem aliquos, consequenter illos saltem, qui ad congruam sunt necessarii. Atqui fructus facere suos idem est, ac eorum consequi dominium, *arg. l.* 2. *§.* 2. *ff. de R. C. & c. un. de Cler. non resid. in* 6. atque communis Juristarum loquendi modus satis superque id evincit. Unde apparet, quod beneficiati etiam de his bonis libere valeant disponere.

5 Dico 3. Clerici beneficiati sunt quoque vere domini beneficialium superfluorum. Ita hodie communissima Scriptorum Societatis Jesu, imo communis quoque aliarum Scholarum, ut ex Thomistica testatur P. Mezger, ex Scotistica P. Sporer, imo teste Pallavicino Patres Concilii Trident. jam vocabant *valde communem sententiam*, quo tempore floruit Dominicus Sotus, qui *l.* 10. *de J. & J. qu.* 4. *art.* 3. ait, hanc sententiam sibi ita esse persuasam, ut, quamdiu Ecclesia contrarium non definierit, nesciret, an eam posset deserere, eo potissimum, *cum S. Thomas eam teneat, neque ullus ejusdem Ordinis Pater contrarium expresse dicat*. Interim tamen dicunt, antiquos fere omnes (qui utique Soto & S. Th. antiquiores fuerint) contrarium tenere, quos ex recentioribus secuti sunt Sfondra-

ti,

ti, Van-Espen, Sannig, favente P. Reiffenst. *h. n.* 50. ac nuper quidam Oeniponti, quem in suis Thesibus magisterialiter refutavit Dilingæ anno 1729. P. Augustinus Diesbach. Assertio probatur 1. eodem argumento, quo prior; quia Trid. *l. c.* non distinxit inter fructus ad sustentationem necessarios, & superfluos: ergo utrosque faciunt suos, qui resident, & professionem faciunt, beneficiati: sicut non residentes & professionem non facientes Tridentinum utrisque privavit in pœnam indistincte. Confirmatur utraque assertio: beneficiatis assignati sunt omnes reditus beneficiales indistincte per modum mercedis & stipendii propter ministeria sacra: ergo omnes (tam necessarii quam superflui) indistincte transeunt in dominium plenum beneficiatorum; non minus ac reditus stolæ, & bona quasi patrimonialia; id quod adversarii admittunt. Prob. 2. Per divisionem rerum acquiritur dominium, §. 5. *& fin. inst. de off. Jud. l.* 1. 2. *C. communia utriusque Judicii*. Sed Clericis in divisione bonorum & redituum ecclesiasticorum, prius communium, certi reditus sunt assignati sine differentia inter necessarios & superfluos, ut patet ex *can.* 23. 25. 27. 28. *caus.* 12. *q.* 2. in quo *can.* 27. Gelasius Papa decernit bona ecclesiastica in quatuor partes esse dividenda, *quarum una sit Pontificis seu Episcopi, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda*. Vel ergo pauperibus surripiendum erit plenum suæ partis dominium, quod nemo dixerit, vel etiam Episcopo & Clericis relinquendum est suæ portionis. Prob. 3. Ex communi persuasione, & praxi, cum nullus Pontificum vel Episcoporum urgeat restitutionem eorum, quæ Clerici de superfluis in profanos usus expendunt, aut hanc praxim damnet;

mnet; quod utique fieri debuisset aut deberet, ne pauperes & Ecclesiæ rebus suis defraudarentur. Prob. 4. ex Bulla *Cum sicut* Julii III. edita anno 1550. ubi Papa ait, *pecunias & alias res, occasione Ecclesiarum, Monasteriorum, ac beneficiorum Ecclesiasticorum provenientes, postquam ad manus beneficiatorum pervenerunt, & cum aliis ipsorum beneficiatorum fructibus commisti sunt &c. non ulterius in ecclesiasticis, sed potius in ipsorum beneficiatorum propriis, & ab eis acquisitis bonis judicari, & propterea quodammodo pro sæcularibus & profanis haberi.*

6 *Objic.* 1. Clerici in *can.* 19. *caus.* 12. *q.* 2. vocantur dispensatores suorum redituum: ergo non sunt domini. 2. Dicuntur committere sacrilegium, imo furtum si bona ecclesiastica sibi attribuant, vel male expendant, *can.* 6. *caus.* 1. *q.*2. *c.*4. *h. t.* &c. ergo non sunt domini. 3. Bona beneficialia a SS. Canonibus & SS. PP. appellantur *res Dei, patrimonium Christi, bona pauperum*: ergo eorum domini non sunt Clerici. 4. S. Bernardus *in ep.* 2. ad Fulconem ait: *quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum, de altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* ergo. 5. Si bona superflua cedunt Clerici per modum mercedis, committitur simonia, quam utique horrebimus admittere. R. ad 1. N. *ant.* nam non redituum suorum, sed bonorum ad ipsas Ecclesias pertinentium, vocantur dispensatores, non quidem in *d. can.* 19. sed alibi: quoad suos reditus sunt quidem dispensatores, at non meri, sed simul domini, quod minime repugnat. Ad 2. iterum est sermo de bonis ad Ecclesias pertinentibus, atque de illo tempore, quo nondum fuit facta divisio horum bonorum, & una pars per erectionem beneficiorum necdum assignata Clericis Ecclesiarum ministris,

In

In *c. 4. cit.* agitur de Prælato ex oblationibus & reditibus ipsius Ecclesiæ emente, & male expendente. Ad 3. vocantur *res Dei & Christi*, non quod eorum particulare dominium pertineat ad Deum vel Christum, sed quod ad colendum Deum, & amore Christi, sint a fidelibus oblata Ecclesiis, & hujus ministris deputata: quæ quidem ante dictam divisionem, & erectionem beneficiorum, pertinebant ad particulare dominium Ecclesiæ tanquam personæ fictæ, uti & omnes reditus ecclesiastici, post divisionem vero & erectionem beneficiorum pars redituum assignata est Clericis. *Bona pauperum* appellabantur, quia Clerici olim vivebant in communi, carentes omni dominio, uti nunc Religiosi; de quibus temporibus intelligendi sunt SS. PP. & antiqui canones; qui insuper sæpe loquebantur exaggerative, & improprie: sic S. Hier. relatus in *can. hospitalem d. 42.* universim, etiam de laicis, pronuntiat, *aliena rapere, qui ultra necessaria sibi retinere probatur*. Et S. Aug. *in Psal.* 147. ait: *res alienæ possidentur, dum possidentur superflua*. Quis talia accipiat in sensu proprio? Si reditus post divisionem supra relatam, & erectionem beneficiorum, a quibusdam vocantur *bona pauperum*, vel *Dei*, inde fit, quod Clerici habeant obligationem, personalem saltem, ex præcepto Ecclesiæ, superflua erogandi in pauperes, vel in causas pias; quam nec ego abnuo. Ad 4. S. Bernardus, qui scripsit post divisionem, usus est exaggeratione & auxesi Oratoria, & communiter a DD. intelligitur in sensu latiori (alias etiam committerent Clerici rapinam, si de quasi patrimonialibus aliquid sibi retinerent; vel si ultra victum & vestitum simplicem aliquid expenderent in largitionem moderatam, honestam

ſtam recreationem &c. quod nec adverſarii concedunt) non in eo rigore, quem verba præſeferunt, ſed in hoc, quod ſuperflua debeant expendere pie quocumque ex titulo aut Jure. Ad 5. Hoc pacto nec quaſi patrimonialia, nec ad ſuſtentationem neceſſaria, a Clericis accipiuntur ſine ſimonia, quia per modum mercedis accipiuntur; quod pleriſque adverſariis dicere non lubet. Dico ergo, etiam ſuperflua accipi per modum mercedis non rigoroſæ, ſed potius per modum ſtipendii ad ſuſtentationem, utut illud liberale ſit: vel, ſi velis vocare mercedem proprie dictam, dic illam non conſiderari ut proportionatam miniſteriis ſacris, quod foret ſimoniacum, ſed proportionatam perſonæ & ex Juſtitia debitam pro ſuſtentatione juxta illud Chriſti, *dignus eſt operarius mercede ſua.*

7 Dico 4. Clerici beneficiati, non obſtante, quod ſint ſuorum redituum omnium veri domini, ſuperfluos tamen tenentur erogare in cauſas pias. 2. Non quidem ex Juſtitia, uti Laym. & Pirhing &c. volebant. 3. Neque ex virtute charitatis, uti putabant Molina & Palao. 4. Neque ex virtute Religionis, uti contendebant Lugo & P. Franc. Schmier. 5. Sed ex ſolo præcepto Eccleſiæ. 6. Eoque partim ſcripto, partim tradito; adeoque ex virtute obedientiæ tantum. Pars 1. videtur eſſe omnium, licet in radice hujus obligationis non conveniant. Pars 2. 3. & 4. probatur negative, quia non ſatis probatur obligatio Juris naturalis aut divini, deſcendens ex virtute vel Juſtitiæ, vel Charitatis, vel Religionis; imo probatur oppoſitum ex variorum Pontificum Bullis, qui Clericis in Urbe, & diſtrictu Romano uſque ad 10. milliaria exiſtentibus, dederunt licentiam etiam de ſuperfluis libere diſponendi per actus inter vivos vel ultimæ voluntatis ad cauſas

quo-

quoque profanas, ut ex Bulla *Etsi Universis*. Sixti IV. ex Bulla *Cupientes* Julii III. ex Bulla *In eminenti*, Pauli V. & ex Bulla Innoc. XII. qui non ita pridem simile privilegium concessit Jodoco Edmundo, Episcopo Hildesiensi, quæ extat apud Stryckium *in appendic. ad tract. de cautelis testam.* Pars 5. & 6. quam tenent Domin. Sotus, Covarr. Garc. Less. Sanch. Haun. & longe communior modernorum Theologorum, & Canonistarum, desumitur ex *caus.* 1. *q.* 3. *can.* 13. *& caus.* 12. *q.* 2. *can.* 13. *&c.* item ex Trid. *sess.* 25. *c.* 1. *de ref.* ubi Clericis *omnino interdicit, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresve suos augere studeant; cum & Apostolorum canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent*. Ergo Ecclesia prohibet superflua expendi in causas profanas. Quia vero dicta Jura videntur loqui de rebus & reditibus Ecclesiarum, seu ad Ecclesias pertinentibus, vel de temporibus divisionem rerum Ecclesiasticarum & beneficiorum erectionem antegressis non sufficienter probarent nostram assertionem, nisi communis DD. interpretatio, aliquam obligationem pie expendendi Clericis imponentium ex una parte accederet; ex altera vero nulla ratio satis probat obligationem Juris naturalis & divini; inde deducitur, quod hæc obligatio oriatur ex Jure ecclesiastico, non mere *scripto*, sed simul etiam *tradito*, quod nobis explicat communis DD. sensus.

8 *Objic.* 1. Card. Sfrondati *in Nepotismo* §. 2. *num.* 1. ait, Clericos ex Jure divino & humano tam certo obligari ad reditus superfluos pie erogandos, *ut probatione non indigeat; cum omnes Patres, omnes Canones, omnes leges, divinæ humanæque, ac denique omnes Theologi hoc ipsum uno ore profiteantur*. 2. Quamvis Clericis adstruatur dominium in reditus superflos, illud tamen

men eſt ligatum vinculo Juſtitiæ ad eos pie expendendos, eo quod fundatores beneficiorum ſub hoc onere, ex pacto ſaltem tacito, tam amplos ipſis reditus conſignarint, utique nolentes ipſis dare anſam ſuperbiæ & luxus, ſed potius Dei cultum & ſubſidium pauperum intendentes. 3. Clerici ratione ſtatus debent eſſe patres pauperum: ergo ex virtute charitatis ſuperflua tenentur dare pauperibus. 4. Ratio, cur Eccleſia præcipiat ſuperflua expendi in cauſas pias, eſt, quod ſint *bona Dei, & patrimonium pauperum:* ergo ſupponit, hanc obligationem jam dari antecedenter ex virtute Religionis, vel charitatis. R. ad 1. Card. Sfrondrati nimium dixiſſe, & falſum, tam certo conſtat ex dictis, ut nec probatione indigeat ulteriori. Ad 2. Quamvis fundatores tacito pacto obligarint prælatos & adminiſtratores, ut bona a ſe donata & applicata Eccleſiis applicent ad illos uſus, ad quos applicari voluerunt, conſequenter etiam obligarint ad reditus beneficiales beneficiatis conſignandos: negatur tamen, quod ipſos ſieneficiatos, quibus aſſignati reditus tradi debent, obligare intenderint, ut expendant pie, ſicut nec muſicos, æditųos, & officiales laicos, quibus voluerunt dari certos reditus de bonis Eccleſiarum, ad id obligarunt. Id concedo, quod deſideraverint & ſperaverint, a Clericis pie expenſum iri ſuperflua juxta præceptum Eccleſiæ, quo contenti fuiſſe præſumendi ſunt, cum novam obligationem Juſtitiæ, vel ex pacto, a ſeipſis impoſitam eſſe, non ſatis probetur, præſertim cum tam gravis obligatio Juſtitiæ poſſet cauſare plurimos ſcrupulos, & pericula ſalutis. Propter dictum deſiderium bona Eccleſiis & Clericis donata recte dicuntur *vota fidelium*, &, quia fundatores obtulerunt ad obtinen-

tinendam peccatorum veniam, *pretia peccatorum*. Ad 3. Quamvis deceat, ut Clerici ratione ſtatus curam habeant pauperum, eoſque ex ſuperfluis juvent, imo ad hoc etiam obligentur (ſaltem disjunctive) ex præcepto Eccleſiæ (qua de cauſa non male hæc bona dicuntur *patrimonia pauperum*) ſpecialis tamen obligatio extra caſum gravis vel extremæ neceſſitatis pauperum (quo caſu etiam laici de patrimonialibus ſuccurrere tenentur pauperibus) non ſufficienter probatur. Dein hoc argumentum probaret, quod Clerici nequeant ſuperflua expendere in alias cauſas pias, v. g. in ornamentum Eccleſiæ. Ad 4. Illa ratio dicit quidem convenientiam, non vero obligationem a Jure naturali introductam; nec obligationem Religionis inducit illa ordinatio ad Dei cultum; quia per illam illi reditus nec fiunt ſacri in ſe, uti calices per conſecrationem, ut patet, nec fiunt ſacri, quia perſonis ſacris cedunt, alias etiam patrimonialia, & quaſi patrimonialia, Clericorum fierent ſacra. Unde ergo obligatio Religionis? Certe, ſi propter hoc, quod fundatores, offerendo Eccleſiis ſua bona, ſpectarint cultum Dei, & inde apud Clericos naſceretur obligatio Religionis, etiam officiales Eccleſiarum laici ſuos reditus ab Eccleſiis acceptos tenerentur pie expendere: quis autem hoc ſomniat? Satis ſuum finem cultus Divini obtinent fundatores, ſi Clerici, quibus liberaliter & ad ſuperfluitatem uſque conſuluerunt, ſacra miniſteria obeant. Quamprimum Clericis, uti & officialibus laicis, applicantur ſui reditus, extrahuntur ex ærario & dominio Eccleſiæ, vel Dei, atque in illorum tranſeunt dominium, licet cum obligatione ſuperflua pie expendendi, impoſita ſolo præcepto eccleſiaſtico.

TI-

TITULUS XXVI.

De Testamentis, & ultimis voluntatibus.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit ultima voluntas, & quæ ejus species.*
2 3 *Quid & quotuplex sit testamentum.*
4 *Quæ sint solemnitates testamenti scripti:*
5 *Et quæ nuncupativi, de Jure civili.*
6 *Et quæ de Jure canonico, an hoc correxerit civile.*
7 *An duo testes de Jure Canonico requirantur ad valorem, vel solum ad probationem.*
8 *Testamentum ex parte voluntatis imperfectum est nullum.*
9 11 12 *Uti & imperfectum ex parte solemnitatis, at non pro foro interno conscientiæ.*
10 *An corruente testamento ruant & legata.*
13 *Testamentum pium valet sine omni solemnitate.*
14 *Uti & testamentum nuncupativum inter liberos.*
15 *An, & quam solemnitatem requirat testamentum militis:*
16 17 *Et rusticorum, ac tempore pestis conditum.*
18 *Testamentum publicum, item judiciale, seu* apud acta, *vel ad* acta, *non opus habet solemnitate, modo rite fiat.*
19 *Quid sit codicillus, quid ad eum requiratur, & quid operetur.*
20 *Quid sit substitutio directa, & quotuplex.*

21 *Quid*

21 *Quid indirecta seu fideicommissaria. Quid & quotuplex fideicommissum, an alienabile.*
22 *Quid juris, si in casu substitutionis institutus ingrediatur Religionem.*
23 *Quid sit Legatum.*
24 *Quid donatio mortis causa.*
25 *Ad omnem ultimam voluntatem, exceptò testamento, requiruntur & sufficiunt 5. testes.*
26 *Quinam facere possint testamentum.*
27 *An etiam clerici beneficiati vi consuetadinis.*
28 *Essentiale testamenti punctum est institutio hæredis.*
29 *Quid & quotuplex sit hæres.*
30 *Quinam hæredes institui possint:*
31 *Et quinam debeant, saltem in legitima.*
32 *Quid sit legitima, & quæ partes hæreditatis.*
33 *An & quando locum habeat exhæredatio.*
34 *Quo modo instituendus sit hæres.*
35 *An censeatur institutus in omnibus bonis.*
36 *An institui possit in re aliena.*
37 *Quibus remediis consequatur hæreditatem.*
38 *Quid sit hæreditas.*
39 *Ad quid obligetur hæres illam adiens, & quibus gaudeat privilegiis, si conficiat inventarium.*
40 *Quid sit falcidia, & trebellianica, quando utraque competat.*
41 *Adire, vel repudiare hæreditatem qui possint.*
42 *Quibus modis resolvatur testamentum.*
43 *An rumpatur per ingressum Religionis.*
44 45 46 47 *Executio, & executor testamenti.*

§. I.

§. I.

Quid & quotuplex sit ultima voluntas, maxime testamentum. Ubi etiam de requisitis ad hujus valorem.

1 Ultima voluntas in genere dicitur esse gratuita dispositio de bonis in tempus mortis, seu post mortem. Firmatur, & vim suam obtinet post mortem, per quam aufertur *ultima* voluntas; in vita enim semper est revocabilis pro libitu, *l.* 4. *ff. de adim. leg.* ibi: *ambulatoria enim est voluntas defuncti usque ad vitæ supremum exitum*. Ejus species sunt *testamentum: codicillus: substitutio directa & indirecta: legatum: donatio mortis causa*.

2 Dico 1. *Testamentum* definitur quidem *l.* 1. *ff. qui testament. fac.* sic: *est voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit*; quia tamen hæc definitio non satis exprimit differentiam a reliquis ultimis voluntatibus, nisi per to *justa* diem significet, ac *legitima*, seu, *directam hæredis institutionem continens*, cum juxta *l.* 3. *ff. de his, quæ in testament. delentur*, nullum testamentum valere possit, *quod hæredem non habet*, & quidem directe institutum, §. 2. *Inst. de fideicommiss. hæredit.* ibi: *opus est, ut aliquis recto jure testamento hæres instituatur*; ideo clarius & rectius definitur esse *ultima voluntas*, *directam hæredis institutionem continens*. Hæredis autem *institutio* est subrogatio hæredis in universum jus, quod tempore mortis habuit testator: *directa* autem erit quando hæres ita est institutus, ut hæreditatem immediate ab ipso testatore consequatur, non mediante alio, seu sine interventu & ministerio

sterio alterius, jus suum transmittentis, ut si testator dicat: *Cajus sit hæres meus*.

3 Dico 2. Testamentum dividitur in *Scriptum*, quod ab ipso testatore, vel ejus jussu & nomine ab alio in scriptis factum, vel saltem subscriptum est, vocaturetiam *clausum*, quia in eo necesse non est illius tenorem, vel institutum hæredem manifestare testibus, sed sufficit, si testator iisdem dicat, in hac scriptura contineri suam ultimam voluntatem. Et in *nuncupativum*, quod sine scriptura & subscriptione fit, oretenus tantum nominato coram testibus hærede; sive dein Notarius hanc ultimam voluntatem in scripturam redigat pro memoria & faciliori probatione, sive non. Dividitur utrumque 2. in *solemne*, seu *perfectum*, quod habet omnes solemnitates a Jure requisitas: & in *insolemne*, *non solemne*, seu *imperfectum*, aut *privilegiatum*, quod nullas, vel non omnes habet solemnitates Juris, nihilominus tamen ex speciali Juris privilegio sustinetur & valet: cujusmodi sunt sex 1. *Testamentum pium*; seu ad causas pias conditum. 2. *Testamentum inter liberos* factum a parentibus. 3. *Testamentum militis* in expeditione bellica. 4. *Testamentum rustici*. 5. *Testamentum tempore pestis*. 6. *Testamentum publicum*, quod nempe fit coram Principe aut ejus deputato, vel eidem offertur: item testamentum *Judiciale*, quod etiam subinde publicum appellatur, & fit vel coram Judice & vocatur *apud acta*, vel saltem Judici offertur, & dicitur *ad acta* datum.

4 Quæres, quænam de Jure solemnitates requirantur ad testamentum solemne? R. 1. Ad testamentum *Scriptum* de Jure civili sequentes. 1. Debet esse redactum in Scripturam vel ab ipso testatore, vel ejus jussu ab alio nominatim ex-

preſſo, &, ſi ipſe non ſcripſit teſtator, debet poſtea coram teſtibus ſubſcribere, aut vocare teſtem octavum, qui ejus loco ſubſcribat: 2. Debet teſtator per ſe, vel alium, ſpecialiter rogare teſtes ſeptem, ſeu convocare ad teſtificandum, vel, ſi alias jam ſunt præſentes, rogare, ſeu monere, ut velint eſſe teſtes ſui teſtamenti. 3. Et quidem teſtes idoneos, quales aliqui de Jure non ſunt, uti ſervi proprie dicti: mulieres, impuberes, furioſi, & prodigi declarati: muti, ſurdi, cœci, infames infamia Juris: inviti & coacti, in poteſtate teſtatoris, vel alicujus teſtis, conſtituti, uti filiusfamilias in teſtamento patris, cum reputentur pro uno corpore familiæ, hæres ipſe, & generaliter omnes inteſtabiles, qui nempe ob improbitatem morum teſtes agere nequeunt in aliis negotiis, inteſtabiles active, qui propter delictum facere teſtamentum, & inteſtabiles paſſive, qui hæredes inſtitui non poſſunt: 4. Et teſtes ita debent eſſe præſentes, ut teſtatorem audiant atque videant. 5. Coram his teſtibus teſtator per ſe, vel per alium, affirmare debet, in charta, quam exhibet, contineri ſuum teſtamentum & ultimam voluntatem ſuam. 6. Cui chartæ debent omnes teſtes ſua nomina ſubſcribere propria manu, v. g. hoc modo: *ego Titius teſtis rogatus teſtamentum Sempronii propria manu ſubſcripſi*: vel: *teſtor, quod a Sempronio teſtatore audiverim, in præſenti charta contineri ſuam ultimam voluntatem* &c. Videtur autem ſufficere (ſaltem de Jure Bavar.) ſi primi duo vel tres dicto modo ſubſcribant, reliqui autem hoc modo, *idem teſtor & ego Cajus*, vel, *ego Titius teſtor, ut primi duo* &c. Si qui ex teſtibus neſciant ſcribere, conceditur ipſis, ut alii conteſtes eorum loco ſubſcribant, expreſſe addendo, ſe rogatos aliorum loco ſubſcribere. 7. Iidem

te-

testes debent apponere singuli sua sigilla: si aliqui non habeant propria sigilla, alius, vel alii contestes sua pro illis apponere valent, & sic bis vel ter exprimere, imo carens sigillo permittitur apponere sigillum extranei; oportet tamen exprimere & fateri, se alieno signaculo subsignasse. 8. Atque totum hoc negotium absolvi necesse est in uno contextu, h. e. nullo actu, qui ad testamenti factionem non pertineat, interposito, & coram testibus omnibus simul congregatis; si tamen actus brevis impertinens, quem urgens natura, vel corporalis necessitas, aut ratio sanitatis in testatore vel teste exigit, interveniret, nihil obesset. Denique consuetum, imo & consultum est adhibere Notarium publicum, specialiter requisitum, ut nempe securior sit testator de solemnitatibus rite adhibitis, & testamentum, si Notarius super illo conficiat Instrumentum Authenticum, vel sua subscriptione & sigillo authenticam fidem faciat testamento Instrumenti publici instar, minus habeat periculi, ne corruat, quod subiret, si contingeret unum vel plures testes emori ante testatorem. Sumuntur hæ solemnitates ex §. 3 *seqq. inst. de testam. ordin. l.* 18. 20. 21. *ff. qui testam. fac. poss. l.* 9. 21. *&c. C. h. t.* Recess. Spir. *de anno* 1512. Jure Bavar. *tit.* 34.

5 R. 2. Solemnitates testamenti *nuncupativi* de Jure civili sunt hæ. 1. Etiam in hoc adhibendi sunt 7. testes idonei, rogati, seu ad testificandum requisiti. 2. Debet testator eosdem jam præsentes per se vel per alium monere, quod intendat facere testamentum, & quidem nuncupativum. 3. Tum coram iisdem simul præsentibus voluntatem suam circa hæredem, & legata, si quæ facere velit, oretenus per se, vel per alium, manifestare, aut ex charta prælegere, consequenter in

hoc teſtamento celari hæres non poteſt, adeoque non ſufficit, ſi teſtator ſe referat ad ſchedam, in qua deſcriptum ait eſſe hæredes; quamvis id procedat in teſtamento ſcripto; cum talis ſcheda cenſeatur eſſe pars teſtamenti ſcripti. 4. Totum rurſus negotium in uno contextu, & eodem moraliter tempore & loco peragendum eſt. Proin eædem fere ſolemnitates neceſſariæ ſunt, quæ ad teſtamentum ſcriptum, excepta ſubſcriptione & ſubſignatione teſtatoris & teſtium, atque ſpecificantur in *l. 21. ff. l. hac conſultiſſima*, 8. *C. qui teſtam. fac. poſſ. l. hac conſultiſſima*, 21. *§. 2. & l. 20. 29. C. h. t.* Notarius etiam in hoc teſtamento propter dictas ſuperius rationes conſulto (non neceſſario) adhibetur.

6 R. 3. Jus canonicum diſcrepat a Jure civili, & duos tantum vel tres teſtes ad teſtamentum requirit in *c. cum eſſe* 10. *h. t.* ibi: *quia vero a Divina lege, & SS. PP. inſtitutis, & a generali Eccleſiæ conſuetudine id* (nempe ſubſcriptio vel præſentia ſeptem vel quinque teſtium in teſtamento & ultima voluntate) *noſcitur eſſe alienum, cum ſcriptum ſit, quod in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum, præſcriptam conſuetudinem improbamus: & teſtamenta, quæ parochiani coram presbytero ſuo* (nempe Parocho) *& tribus vel duabus aliis perſonis idoneis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere.* Ex quo textu aliqui inferre volebant, quod Jus canonicum correxerit Jus civile quoad numerum teſtium, itaut neque in foro civili & in terris Imperii requirantur ad valorem teſtamenti ſeptem teſtes, ſed ſufficiant duo vel tres cum vel ſine parocho (hunc enim non determinate requirit Jus canonicum, ſed ſolum occaſione facti, quod Pontifici propoſitum erat, mentionem parochi facit, non per modum deciſionis) quaſi nem-

nempe Jus civile plures requirendo testes foveat peccatum, cum textus dicat, *id a Divina lege*, duos tantum vel tres testes exigente pro omni negotio, *alienum esse*. Sed contraria sententia est communis & vera; cum per to *alienum a Divina lege* nihil aliud voluerit Jus canonicum dicere, quam quod sit *præter*, non *contra* legem divinam, juxta quam quidem sufficiunt in quolibet negotio duo vel tres testes, non tamen prohibetur ex justis causis plures requirere; alias Tridentinum, requirendo ad valorem matrimonii præter duos vel tres testes insuper parochum, egisset contra Jus divinum. Pontifex in *d. c.* 10. rescripsit ad Episcopum Hostiensem, qui existit in territorio temporali Papæ, atque ideo ejus dispositio præcise territorium temporale Pontificis, uti & forum canonicum, respicit, ad quod pertinent testamenta pia, & testamenta Clericorum etiam ad causas profanas testantium; nisi in his aliud obtineat consuetudo, non vero afficit terras Imperii & forum civile, imo nec potuit eo usque se extendere; cum in Pontificis potestate non sit leges civiles in causa mere profana, & peccatum non concernente, pro foro civili immutare. Igitur juxta communem regulam statuendum: ubi Jus civile & canonicum in materia profana & peccatum non involvente inter se discrepant, quodlibet est observandum in suo foro & territorio, consequenter quoad testamenta Jus civile in terris Imperii & foro sæculari: Jus canonicum in territorio temporali Papæ, atque in foro ecclesiastico, ad quod utique etiam pertinent Clerici. Quæstio tamen est, an duo vel tres testes, quos requirit Jus canonicum, requirantur per modum solemnitatis, ac ad valorem testamenti, an vero ad probationem dumtaxat? Ego censeo, &

7 Dico. 3. Duo vel tres testes, quos requirit Jus canonicum in *cit. c.* 10. probabilius pertinent ad solemnitatem substantialem, ac ad valorem testamenti, & non præcise ad hoc, ut per eos probetur ultima voluntas. Proin, licet de hac voluntate testatoris aliunde, v. g. per manum testatoris agnitam, satis constaret, si tamen duo vel tres testes, & quidem idonei, ac specialiter rogati, non intervenissent, aut negotium non in uno contextu fuisset absolutum, testamentum (excepto pio) non valeret. Abb. Covar. & teste P. Schmier, licet adversario, *de success. hæred. c.* 2. *n.* 28. major DD. numerus. Prob. Jus canonicum in materia adiaphora seu indifferenti, ubi diversum a Jure civili nihil statuit, sequitur Leges civiles *c.* 1. *de N.O.N.* Sed Jus canonicum quoad testamenta nihil diversi a Jure civili statuit præter numerum testium, pauciores requirendo: ergo in materia testamenti quoad alia sequitur Leges civiles, quæ proin etiam in foro ecclesiastico, & in territorio Papæ, sunt observandæ, excepto solo testium numero: atqui Jus civile 7. testes idoneos & rogatos requirit ad valorem & substantiam testamenti ac per modum solemnitatis substantialis: ergo & Jus canonicum ad substantiam & valorem testamenti requirit duos vel tres testes, eosque idoneos, & specialiter rogatos &c. *Objic.* Pontifex in *c.* 10. *cit.* voluit reprobare solemnitatem Juris civilis ad valorem testamenti requisitam: ergo credibile non est, quod ipse voluerit præscribere novam solemnitatem substantialem 2. vel 3. testium; præsertim cum se fundet in Lege divina, vi cujus *in ore duorum vel trium stat omne verbum*: sed de Jure divino hic numerus testium utique non requiritur ad valorem per modum solemnitatis substantialis, sed solum ad

pro-

probationem actus. R. *dist. ant.* voluit reprobare solemnitatem Juris civilis aliquam, videlicet quam expressit, consistentem in majori numero testium. *C. ant.* aliam quoque, quam non expressit, & omnem solemnitatem. *N. ant. & cons.* Omne jus correctorium est odiosum & strictæ interpretationis, atque ideo non censetur plus correctum, quam sit expressum. Pontifex allegavit quidem Jus divinum, duos vel tres testes non requirens per modum solemnitatis substantialis, exinde tamen non sequitur, quod Pontifex illos non requisiverit per modum solemnitatis, quia non expressit, quod velit recedere a Jure civili, testes (quos quidem exigit plures, quam Jus canonicum, & quidem idoneos, ac specialiter rogatos) requirente per modum solemnitatis substantialis.

8 Dico 4. Testamentum imperfectum ex parte actus seu voluntatis (id quod intellige de quacumque alia ultima voluntate) seu quod quidem aliquis facere decrevit, vel jam inchoavit, vel sæpius dixit, se velle hunc aut illum instituere hæredem, hoc vel illud legare certis personis &c. morte tamen præventus, vel aliter impeditus, non perfecit, est nullum in utroque foro, ex & interno, etiamsi alias esset privilegiatum, nullas requirens solemnitates, uti testamentum ad causas pias, inter liberos &c. Ita communis cum Covar. contra Abb. quia tali casu solum datur propositum testandi, vel per ultimam voluntatem disponendi, non ipsum testamentum, vel voluntas de præsenti, aut actualis dispositio.

9 Dico 5. Testamentum imperfectum ex parte solemnitatis, seu deficiens in aliqua solemnitate ex hucusque recensitis, regulariter est nullum & irritum, saltem pro foro externo, si nempe non sit privilegiatum. Communis contra Bartol. & quos-

dam alios, propter claros textus in *l. 9.12. & 21. C. h. t.* Dixi, *regulariter*; excipitur enim casus, quo hæres ab intestato ipse percepit, ac fatetur voluntatem defuncti, alium pro hærede in tali testamento instituentis, *l. fin. C. de fideicomm.* Id quod etiam procedit de legato, vel fideicommisso, quod testator fecit in tali testamento imperfecto, & hæres ab intestato scit, & fatetur, *§. fin. inst. de fideicomm. hæred. & l. 16. C. h. t.* item *l. fin. cit.* ubi non tantum de legatis & fideicommissis, sed etiam de testamentis, per verba, *ne quid falsitatis incurrat per duos forte testes compositum testamentum*, sic disponitur. Quod si hæres ab intestato id non fateretur, hæres tamen institutus, aut legatarius, sciret eum præsentem fuisse, quando testamentum, vel legatum fiebat, & audivisse, aut alias certo cognovisse voluntatem defuncti, alium hæredem volentis, aut legatum relinquentis alteri, posset hæredi ab intestato, si prius ipse juret de calumnia, deferri juramentum, quo juret se nihil scire: quod si recusaret, hæreditas devolveretur ad hæredem institutum, vel legatum ad legatarium, *l. fin. & §. fin. citt.* Addidi, *si non sit privilegiatum*, de quo paulo post.

10 Quæres, an corruente propter defectum solemnitatis testamento etiam legata, & fideicommissa particularia corruant? R. Si sint profana, corruunt, *l. 29. C. de fideicomm.* quia accessorium sequitur principale. Nec obstat, quod in testamento adhibiti sint 5. testes, qui alias ad legatum extra testamentum sufficiunt. Excipe 1. nisi testamento apposita fuerit clausula codicillaris, de qua infra, per *l. 1. ff. de Jure codicill.* Excipe 2. casum, quo hæres ab intestato jam solvit legatum in testamento insolemni relictum, *l. 2. C. de fideicomm. l. 16. cit.* Dixi,

xi, *profana*: nam pia legata subsistunt, quia hæc sunt specialiter privilegiata, & ideo per se stant, nec sequuntur suum principale, utpote quod non est æqualiter privilegiatum. *Objic.* Legata profana testamento pioinsolemni inserta sustinentur, licet neque testes 5. fuerint adhibiti: ergo vice versa etiam subsistunt legata profana testamento profano insolemni & invalido inserta. R. *n. cons.* quia utrobique legata sequuntur principale, & valent, si istud subsistat, ac vicissim corruunt eodem corruente.

11 Dico 6. Testamentum imperfectum ob defectum solemnitatis probabilius valet pro foro interno, & in conscientia vim habet tam quoad institutionem hæredis, quam quoad legata in eo relicta. Ita cum antiquis Theologis & Juristis plerisque Sotus, Mol. Sa, Fachin. *l.* 4. *controv. c.* 5. Reiffenst. *h. t. n.* 106. & alii contra Cov. Ferd. Vasq. Lug. Haun. Arnold. Rath, P. Vviestner & alios recentiores non paucos. Prob. 1. Ex una parte valet tale testamentum spectato Jure naturali, ex altera non probatur sufficienter irritatio a Jure positivo statuta pro foro interno: ergo pro hoc foro valet. 2. Leges irritantes sunt odiosæ: ergo sunt restringendæ *c.* 15. *de R. J. in* 6. ergo leges testamentum imperfectum irritantes sunt restringendæ ad forum externum, præsertim cum in sensu proprio intelligi adhuc possint etiam taliter, restrictæ, & insuper Reipublicæ adhuc satis sit consultum, si Judices teneantur tale testamentum pronuntiare irritum, quod legibus humanis, regimen politicum externum principaliter spectantibus, conforme non est. 3. Huc applicari possunt argumenta, quibus ad *tit.* de *Constit. nu.* 23. probavimus, leges simpliciter irritantes, & nullam mentionem facientes de foro interno, non irritare a-

ctus pro foro interno, v. g. electionem Prælati ecclesiastici, & alienationem rerum Ecclesiasticarum, sine solemnitatibus juris factam. Unde meo judicio multi graves DD. qui in his casibus nobiscum senserunt, hic autem discrepant, non satis consequenter loquuntur. Excipe tamen casum, quo res ad Judicem deducta est, & iste contra valorem testamenti sententiam tulit, cui utique in conscientia parere tenetur hæres in tali testamento institutus, & condemnatus, utpote juste & secundum leges pronuntianti, & jus tribuenti hæredibus ab intestato.

12 *Objic.* 1. In *§. 7. inst. quib. mod. testam. infirm.* Testamentum *imperfectum* absolute dicitur *nullum*, infectum &c. ergo pro utroque foro est nullum. 2. In *l. hac consultissima* 21. *§.* 1. *C. h. t.* sic habetur: *ex imperfecto testamento voluntatem defuncti tenere non volumus*. Similia reperiuntur quoque in aliis textibus sed, ubi ipsa voluntas redditur inefficax, nec obligatio naturalis & in conscientia oritur, ut patet in Religiosis, quorum voluntas & dispositio circa res temporales sine consensu superiorum nullarum est virium, etiam in foro interno. 3. Non voluntas nullam omnino producit obligationem, nec ullum tribuit jus: sed voluntas, absolute irritata, est non voluntas: ergo. 4. Lex justa pro foro externo, est etiam justa pro foro interno, ut habet commune axioma: ergo etiam lex pro foro externo testamenta insolemnia irritans procedit quoque in foro interno. R. ad 1. In *d. §.* est sermo de testamento ex parte actus & voluntatis imperfecto, quod nempe testator non perfecit, præventus morte, vel aliter impeditus: quod omnino nihil valere, jam supra nos ipsi docuimus. Sed huc non quadrat, quia loquimur de testamento debitis solemnitatibus destituto, & propter

hunc

hunc defectum imperfecto. Ad 2. Dicitur quidem ibi *voluntas non tenere*, at quia nihil additur de foro interno, recte intelligitur solum de foro externo. Paritas cum Religiosis nulla est; quia horum voluntas, & dispositio, sine consensu superioris facta, satis etiam pro foro interno intelligitur esse irritata per abdicationem omnis dominii, quo se exuunt, & ejus incapaces se faciunt ex dispositione Ecclesiæ per votum paupertatis: sed disponens de re, cujus dominium non habet, utique nulliter agit pro omni foro: testator autem disponit de rebus propriis, & suis. Ad 3. *dist. min.* voluntas, absolute irritata, est non voluntas pro foro externo, *c. min.* pro foro etiam interno, si id lex irritans non exprimat saltem virtualiter, *n. min.* Ad 4. *n. cons.* & explico axioma: lex justa pro foro externo est etiam justa pro interno, h. e. obligat in foro interno saltem ad aliquid, quia de essentia legis justæ est obligatio saltem ad aliquid, nempe ad quod Legislator intendit obligare; adeoque lex justa pro foro externo essentialiter obligat: at lex *irritans* simpliciter non essentialiter irritat etiam pro foro interno; nam irritatio pro foro externo tantum, absolute est possibilis, & separabilis ab irritatione pro foro interno simul: ergo lex simpliciter irritans non est extendenda ad forum internum, utpote odiosa & strictæ interpretationis. Dices: nihil interest in effectu, an testamentum dicatur valere vel non valere in foro interno: ergo. R. *n. ant.* Si enim non valeret, non possent hæredes, vel legatarii, quidquam accipere, aut acceptum retinere ex imperfecto testamento, licet ipsis probe constaret de voluntate testatoris, sed tenerentur omnia reddere hæredibus ab intestato: econtra, si valeat pro foro interno, hæredes insti-

tuti, & legatarii, licite accipiunt, vel retinent hæreditatem vel legatum, licet sciant, testamentum pro foro externo esse nullum; hæredes vero ab intestato, si sciant voluntatem defuncti, obligatione naturali tenentur ipsis relinquere, nisi velint impugnare testamentum, & eo expugnato per sententiam Judicis relicta obtineant, quam actionem & remedium nullitatis ipsis Jura concedunt, nec nos denegamus; licet denegare videantur Abb. Molin. Less. Fagnan. Hucusque de testamentis *solemnibus*, nunc de *insolemnibus*, seu de *privilegiatis*.

13 Dico 7. Testamentum *pium*, seu ad causas pias (h. e. in quo instituitur pro hærede vel locus pius, ut Ecclesia, Monasterium, Hospitale &c. vel pauperes, etiam consanguinei non qua consanguinei, sed ex pio motu misericordiæ &c. vel aliqua communitas, aut persona aut locus ex motivo spectante Dei cultum, vel animarum salutem, aut, ut vult Menochius, utilitatem publicam Reipublicæ politicæ) valet in utroque foro, licet omni careat solemnitate, modo sufficienter constet de voluntate testatoris quocumque modo. Communis & certa, hodie quoque apud plerosque Legistas, dissentiente tamen Fachin. Ratio, quia Jus canonicum (non Jus civile, cui nulla in causas pias est potestas) observandum est in toto Orbe Christiano, etiam a laicis in foro civili, quoad has causas, per *c.* 7. *&* 10. *de constit.* *c.* 11. *h. t.* Sed Jus canonicum in *d.* *c.* 11. reprobat solemnitates in testamento pio, sed fundans in Lege Divina, *in ore duorum vel trium stat omnes verbum*. Neque dicas, *in d. c.* 11. a Pontifice requiri *duos vel tres testes legitimos*: quia hos requirit non tanquam solemnitatem, sed præcise ad probationem, si aliunde non satis constare

stare

stare posset de voluntate testatoris. Siquidem jus Canonicum nullibi ad valorem testamenti requirit aliquam solemnitatem, ubi jus Civile non requirit: atqui jus Civile pro testamento pio nullibi requirit solemnitatem, imo nec requirere potest; cum causæ piæ sint extra vel supra ejus sphæram ac potestatem. Proin testamenta pia præcise regulantur secundum jus naturale, quod in testatore exigit usum rationis, actualem voluntatem, & potestatem disponendi, item secundum jus Divinum, Gentium & Canonicum, quæ plus non exigunt, quam ut constet, sive ex scheda per manum testatoris, satis agnitam, scripta, sive per duos testes (uni enim testi non tenetur credere hæres ab intestato) sive per nutum ad interrogationem alterius sufficienter probatum &c. Nec tibi scrupulum moveat, quod jus Canonicum requirat testes *legitimos*, casu quo per testes probari debet voluntas testatoris; quia per id solum indicatur, quod debeant esse testes, qui in aliis negotiis de jure Canonico ad probandum sunt habiles, & hoc jus propterea repellere velit servos, infames infamia juris, excommunicatos vitandos &c. licet non reprobet testes, qui solum de jure Civili sunt inhabiles. Sic etiam testamento pio non obest, si hæreditas alterius arbitrio relinquatur, si instituatur hæres incertus, ut si dicat testator, pro hærede instituo Deum, causas pias, pauperes in genere, vel quos elegerit Titius &c. quæ omnia secundum jus Civile testamento profano officiunt, & valorem adimunt. Ceterum assertio non solum procedit de institutione hæredis, sed etiam de legatis piis, sive fiant extra testamentum, sive in testamento pio (quod tamen non procedit quoad institutionem hæredis, si testamentum præcise inchoatum, at non perfe-
ctum

ctum fuit ex parte voluntatis) sive in testamento profano, nulliter condito, vel non adito ab hærede. Porro adverte, quod, si testamentum partim sit pium, partim profanum, debeant omnes solemnitates juris adhiberi; alias enim quoad causam profanam illud non valeret, & pars causæ profanæ assignata cederet jure accrescendi causæ piæ *arg. §. 5. instit. de hæred. instit.* cum nemo paganus, h.e. non miles, cedere possit secundum unam partem testatus, & secundum partem intestatus.

14 Dico 8. Testamentum patris vel matris (vel aliorum ascendentium) *inter liberos* in utroque foro valet sine omni solemnitate, si est nuncupativum, modo de voluntate parentis constet per testes, vel alio modo. 2. Si vero est scriptum, requirit solemnitates sequentes: ipse parens debet scribere, vel saltem suscribere testamentum: exprimere tempus conditi testamenti: & liberorum omnium nomina, atque uncias, seu id, quod cuivis relinquere intendit (quæ partes possunt esse inæquales, salva tamen singulis legitima) tam tempus autem, quam uncias, exprimere necesse per litteras & verba integra, non per cifras. Jus Bavar. *tit.34.ar.8.* exigit, ut, si parens ipse non scripsit vel subscripsit testamentum, sed alius, subscribant duo testes, vel ut omnes liberi subscribant. 3. In utroque, tam nuncupativo quam scripto, singulis liberis sua saltem portio, quam vocant *legitimam*, relinquere oportet titulo *institutionis* (non legati) seu sub honorabili nomine *hæredis*. Pars 1. sumitur ex *l 26. C. famil. hercisc.* Pars 2. ex *Nov.107. c.1. & auth.quod sine C.h.t.* Pars 3. ex *Nov 115. c.3.* ubi derogatum est *Nov. 18. c.1 & auth. novissima C. de inof. test.* permittentibus quoquo modo liberis suam relinquere

le-

legitimam. Si vero in testamento inter liberos relinquatur aliquid personæ extraneæ tanquam *hæredi* (aliud est de legato) quoad hoc punctum non valet dispositio *l.26.cit.& l.21.§.1.C. h.t.* Ceterum juxta communiorem DD. sententiam testamentum inter liberos, si non valet ut testamentum, valet tamen ut codicillus, etsi clausulam codicillarem non habeat expressam, cum dicta clausula præsumatur a parente subintellecta. Quod, licet de jure communi aliqui negent, de jure tamen Bavarico *loco cit.* certum est.

15 Dico 9. Testamentum *militis*, Ducis, & eorum, qui castra sequuntur militum causa, uti Medici, Chirurgi, Mercatores &c. si fiat in actuali conflictu, nullas omnino requirit solemnitates. 2. Factum vero in castris, sed extra conflictum actualem, duos hodie testes. 3. Conditum autem extra castra & actualem expeditionem, puta in hybernis &c. omnes solemnitates juris communis exigit. 4. Et illud, quod in actuali prælio, vel in castris factum est, post obtentam Missionem non durat ultra annum. Pars 1. liquet ex *pr.inst.de militari test.l.1. ff. l.15.C de test. militis.* Pars 2. ex *recess. imper. de ann. 1512. tit.de testam. n.2.* Pars 3. ex *citt. pr.& recess. imper. & l.16. C. de testam. milit.* Pars 4. sumitur ex *l. 38. pr. ff. eod.*

16 Dico 10. Testamentum *rusticorum* valet cum 5. testibus rogatis, si 7. testes commode haberi nequeunt, nec opus est, ut testes subscribant, vel sigilla opponant, si scribere nesciant, & sigillis careant: si tamen unus vel plures scribendi forent periti, isti deberent subscribere, & possent simul pro aliis imperitis, præsentibus tamen *l.fin. C. h.t. recess. imper. cit.* Nomine *rusticorum* juxta multos veniunt hic etiam alii

rurі

ruri degentes propter paritatem rationis, imo juxta quosdam etiam nobiles ruri degentes.

17 Dico 11. Testamentum *tempore pestis* factum valet, licet testes 7. non sint specialiter convocati ad hunc actum, vel simul & semel præsentes non sint *l.8.C.h.t.* Imo, si pestis valde atrociter sæviat, ut 7. testes difficillime haberi possint, sufficiunt 5. vel etiam 2. testes, ut DD. & consuetudo explicant *d.l.8.* Et Gail. *l.2. observat.* 118. *n.* 18. testatur, in Camera Imperiali testamenta tempore pestis coram duobus tantum testibus facta sustineri.

18 Dico 12. Testamentum *publicum*, seu quod vel fit oretenus coram aliquo Principe Romani Imperii, aut ejus deputato, vel in scripturam redactum & a testatore subscriptum offertur tali Principi, aut ejus deputato, cum precibus, ut Principis auctoritate sustineatur: Item testamentum *judiciale*, seu quod vel fit *apud acta*, h. e. oretenus coram Judice, aut coram ejus deputatis, vel *ad acta*, h.e. quod in scripturam redactum & a testatore saltem subscriptum offertur Judici aut ejus deputato, valet absque omni solemnitate, modo sufficienter constet, vel probetur, coram Principe aut Judice fuisse factum, vel eidem, aut deputatis, esse oblatum text. & DD. *in l.19 C.h.t.* quia auctoritas Principis vel Judicis supplet omnem solemnitatem, omnemque fraudis suspicionem removet. Unde, cum hæc ratio testandi facillima sit, eo quod Judex vel Magistratus, utpote qui non necessario est proprius, sed quilibet esse potest, etiam inferior, vel testatori subordinatus, aut alias subjectus, neque necessario pro tribunali sedens, fere ubique ad manum sit, &, cum simul sit securissima, utpote nullas requirens solemnitates, præ ceteris testandi modis suadenda est.

Ut autem in praxi rite & sine periculo aliquis te-

testetur *ad acta* observare debet ista. 1. Ipse testator personaliter per se (non per alium, id enim sufficere negant Berlich. Carpzov. & alii) offerat testamentum sigillo clausum Judici, rogando, quatenus id sua auctoritate sustinere velit. 2. Si testator, forte ob ægritudinem, adire nequeat Judicem vel Consulem, eundem rogari curet, ut vel ipsemet ad se venire dignetur, vel saltem alios suo nomine deputare, qui suum testamentum ad acta recipiant, quibus illud offerat dicendo, quod in hac charta contineatur sua ultima voluntas, & rogando ut ad acta recipiant. 3. Ut de oblato testamento satis constet, oportet illud offerre Judici, vel ejus deputato (si solus sit, nec assessoribus stipatus, nec persona publica, uti est Notarius, vel Actuarius juratus) coram duobus testibus: vel eorum loco petere *recepisse*, seu attestationem de recepto testamento: vel procurare, ut vel Judex ipse, vel per Notarium, aliumve deputatum, in exteriori facie testamenti annotet annum, diem, & locum, quo testamentum a se sit receptum, adjectis subscriptione & sigillo proprio; sic enim Judex sufficientem præstat auctoritatem, & testes supplet. Sed ex his nihil est necessarium, si Judex constet ex aliqua Communitate, uti est Senatus, Regimen, Magistratus &c. eique offeratur testamentum coram Consiliariis con-Judicibus, quia hi eminenter sunt testes. 4. Consultum est, ut testator domi suæ in pulpito reponat schedam, oblationis & receptionis testem, ut hæredibus & iis, qui ejus res post mortem scrutabuntur, constet de testamento facto, & ad acta reposito. 5. Non vero necesse est, ut testator testamentum, Judici semel oblatum, non amplius repetat in vivis, sed perpetuo in ejus Archivo relinquat; quia non Archivi, sed Judicis auctoritate nititur, Quod si testator vellet *apud*

acta

acta nuncupativum testamentum facere domi suæ, iterum non sufficeret, si Judex solus, vel ejus deputatus foret præsens, sed opus esset, ut præter Judicem (ejus deputatum) adesset vel persona publica, nempe Notarius, vel duo testes, vel, si Judex esset Magistratus vel Senatus, duo saltem ejus membra, quibus recte pro majori securitate adderetur Notarius, non per modum solemnitatis, sed ad legitimam probationem. Hactenus de testamentis, nunc de reliquis ultimæ voluntatis speciebus.

19 Dico 13. *Codicillus* est minus solemnis ultima voluntas, absque directa hæredis institutione. Ex quo apparet differentia a testamento duplex, quod nempe sufficiat minor solemnitas, videlicet 5. testes, etiam non rogati, non mares &c. *l. fin. §. 3. cod. de codicil.* licet testes simul debeant esse præsentes, & totum negotium confici in uno contextu: dein quod directa hæredis institutio in eo locum non habeat *§. 2. inst. eod.* ibi: *directe autem hæreditas codicillis neque adimi potest: ne confundatur jus testamentorum & codicillorum.* Si igitur in codicillis directe institueretur hæres, talis dispositio non haberet vim directæ institutionis, sed tantum substitutionis indirectæ & fideicommissariæ *§. 2. cit. & l. 2. cod. eod.* idemque foret, ac si hæres ab intestato fuisset rogatus (idest, jussus) a defuncto, ut hæreditatem daret vel restitueret illi, qui in codicillo nominatus est *l. 3. ff. de jure codicil.* atque ut solveret legata, per *l. si jure cod. de test. manumiss.* Interim tamen hæredi huic ab intestato permittitur detrahere Trebellianicam, seu quartam partem hæreditatis, seu omnium bonorum testatoris, tempore restitutionis faciendæ repertorum, deductis funeralibus & ære alieno *§ 7. inst. de fideic. hæred.* &c, si sit

si sit filius-familias, etiam legitimam, ut habet communis ex *c. Raynutius & c. Raynaldus h. t.* praxi confirmatis, v.g. si hæreditas in codicillo relicta sint 12. millia, filius-familias detrahere & retinere potest 4. millia pro *legitima*, & ex residuis 8. millibus iterum quartam partem, nempe 2. millia, pro Trebellianica, atque reliqua 6. millia restituere hæredi codicillari. Idem obtinet in casu, quo corruit testamentum, cui adjecta est *clausula codicillaris* a testatore, volente, ut, *si suum testamentum forte non valeret in vim testamenti, valeat saltem in vim codicilli*, vel, *meliori, quo potest, modo* per *l. 1. C. de jur. codicil.* & *l. 76. ff. ad S.C. Trebel.* Interim tamen datur casus, quo per codicillum directe dari, & adimi potest hæreditas, nimirum si codicillus sequatur vel præeat testamentum, & in hoc testator se referat ad codicillum, dicendo, *quem codicillis hæredem fecero, vel feci, hæres esto* text. clarus in *l. 77. ff. de hæred. inst. & l. 10. ff. de cond. instit.* quia in hoc casu codicillus censetur esse pars testamenti: licitum autem est in quacumque testamenti parte hæredem scribere: consequenter scriptus in tali codicillo censetur esse scriptus in ipso testamento. Fieri autem codicillus potest *cum* vel *sine testamento*. Si fiat cum testamento, eive adjiciatur, servit ad illud magis explicandum, vel ad mutandum per additionem aut detractionem, vel ad assignandum legatum aut fideicommissum, ac de jure Bavar. *tit. 37. art. 2.* non valet, nisi testator ipse scripserit vel subscripserit, ac simul diem & annum addiderit. Si *sine testamento*, tunc opus habet 5. testibus, ut dictum, & trahitur ad substitutionem fidei commissariam, ut pariter dictum, & explicatum, servitque ad hoc, ut designentur legata,

ab hærede qui venit ab inteſtato, præſtanda? Ceterum codicillus, a *parvo Codice* appellatus, licet ordinarie fiat in ſcripto, & ſit charta ultimam voluntatem explicans; poteſt tamen etiam dari nuncupativus, ſeu clauſula quædam vel diſpoſitio oretenus prolata.

20 Dico 14. *Subſtitutio* eſt ſecunda hæredis inſtitutio, ſeu *unius* (vel plurium) *in alterius locum in ultima voluntate vocatio*. Primo igitur vocatus vocatur hæres *inſtitutus*, ſecundo autem, tertio &c. loco vocatus dicitur hæres *ſubſtitutus*. Dividitur in directam & indirectam. *Directa* eſt, quæ fit verbis directis ita, ut ſubſtitutus conſequatur hæreditatem (vel legatum) immediate ab ipſo teſtatore ſine alterius miniſterio ſuum jus tranſmittentis, ut ſi teſtator dicat, *Cajum inſtituo hæredem*, *ſi vero hæres non erit* (quia forte non volet, vel non poterit morte præventus, aut lege impeditus) *Titius ſit hæres meus*: vel brevius, *Cajus ſit hæres meus*, *cui Titium ſubſtituo*. Subdividitur in *vulgarem*, qua quilibet a quolibet ſubſtitui poteſt, & expirat adita hæreditate ab inſtituto, vel moriente ſubſtituto ante inſtitutum: in *pupillarem*, qua pater filio impuberi, in patria adhuc poteſtate conſtituto, ſi forte ante annos pubertatis moreretur, ſubſtituit v. g. Cajum, ac finitur, ſi filius vivo adhuc patre egrediatur annos pubertatis, vel patriam poteſtatem: atque in *exemplarem*, qua pater vel mater liberis mente captis, vel a jure prohibitis teſtamentum facere, ſubſtituit alium hæredem in eventum, quo in tali ſtatu morerentur. Quando teſtator inſtituit plures hæredes, eoſque ſibi invicem, ac mutuo ſubſtituit; ut, ſi unus eorum non ſit hæres, ejus portio accreſcat alteri, vel aliis, appellatur ſubſtitutio *reciproca*.

21 Subſtitutio *indirecta*, vel *obliqua*, aut *fidei-*

deicommissaria, ut passim vocatur, quam hodie frequentissime fieri videmus, est, quæ fit verbis indirectis, quibus hæres immediate institutus, vel ab intestato succedens, gravatur seu obligatur hæreditatem, vel totam, vel partem, vel rem certam alteri suo tempore restituere vel relinquere, ut si testator sic dicat, *Cajus est hæres meus, rogo tamen* (idest, mando) *ut moriturus hæreditatem meam (vel partem) relinquat Titio:* vel, *ut cedat Sempronio*. Proin in hac substitutione hæres substitutus non immediate ab ipso testatore consequitur hæreditatem (vel legatum) sed mediante primo instituto, jus suum transferente in ipsum, seu primum consequitur ab hærede gravato, vel obligato sibi relinquere, qui vocatur *fiduciarius*, vel *hæres fideicommissarius*, quia ejus fidei committitur hæreditas alteri suo tempore restituenda, scilicet *fideicommissario*, ut appellatur substitutus, sine addito *hæres* fideicommissarius. Unde, si hæres directe & primo institutus a quo jus transmitti deberet in substitutum, hæreditatem non adeat, regulariter evanescit hæc substitutio indirecta, quæ etiam vocatur *fideicommissum*, & quidem *universale*, quando fiduciarius jubetur vel totam hæreditatem alteri restituere, vel certam illius quotam, v. g. tertiam, quartam partem: *particulare* vero, vel *singulare*, quando rem certam in particulari vel in singulari. Particulare hodie non differt a Legato *a.3. inst. de Legat. l.1. ff. de Legat.I.* ibi: *per omnia exequata sunt legata fideicommissis*: licet differant quoad modum relinquendi, nam legata directe, fideicommissa indirecte relinquuntur. Quando substituitur tota familia, ut frequentissime fit apud Illustres ad familiam in splendore conservandam, fideicommissum dicitur *Familiare* vel *Gentilitium*, & quidem

Pri-

Primogenitura, si primogenitus alicujus lineæ, & cum tota sua linea descendentium, ista autem extincta secundo genitus cum sua linea &c. vocatus seu substitutus sit: *majoratus* vero, si testator ordinavit, ut semper succedat natu maximus de familia, sive is descendat ex linea ultimi possessoris, sive sit ex alia linea, ejusdem tamen familiæ. De reliquo *fideicommissum* sæpe sumitur *objective* pro ipsa re fideicommissi vinculo ligata, sic enim dicimus: hoc castrum, hæc Hoffmarchia, hoc prædium, hæc domus &c. est *fideicommissum*, seu bonum ex voluntate constituentis necessario relinquendum aliis, nempe substitutis, qui omnes a primo fideicommittente jam sunt jus reale consecuti; quod proin ipsis interverti aut gravari ab hærede, vel possessore actuali, nequit per alienationem, hypothecationem &c. exceptis quibusdam casibus, qui sunt 1. si solvenda sint debita ipsius testatoris fideicommittentis. 2. Si res servando servari nequeant. 3. Si alienatio sit necessaria pro competenti dote. 4. Si alienatio sit utilis, ut si permutetur res cum utiliori. 5. Si omnes substituti, jus aliquod in fideicommisso habentes, consentiant. 6. Si fideicommissum sit conditionatum, & conditio necdum evenit, licet in hoc ultimo casu alienatio post eventum conditionis retro annulletur tota. Vid. Knipschild *de fideicommiss. famil.*

22 Unum adhuc observa, quod in casu substitutionis directæ vulgaris, si hæres institutus, non habens liberos, ingrediatur Religionem, ista succedat, non substitutus: item quod in casu substitutionis indirectæ, si hæres fideicommisso universali gravatus, non habens liberos (saltem si sub conditione, *si sine liberis decesserit*, fuit vocatus) ingrediatur Religionem, ista

ista rursus succedat in perpetuum excluso substituto. Utrumque sumitur ex *c.8. de prob. auth. ingressi C. de SS. Eccl. auth. Nisi rogati C. ad S.C. Trebell.* ubi favore Religionis sublata sunt omnia substitutionum genera. Si tamen fideicommissum fuisset purum, & absque dicta conditione erectum, Religio excluderet substitutum solum tamdiu, quamdiu naturali vita fruitur ingressus Religionem, ut communior cum Molina limitat. Ulterius nota 1. quod in casu substitutionis fideicommissariæ, si directe & primo institutus non adeat hæreditatem, substitutus non acquirat jus succedendi, nisi substituta sit causa pia, quæ succedit, ut habet communis. 2. Quod hæreditas non adita non transmittatur ad hæredes *l.un. §.5. C. de caduc. toll.* Excipe, nisi fideicommissum sit purum, & insuper alii expresse non substituti; tunc enim transmittitur ad hæredes fideicommissarii, licet iste moriatur ante hæredem, vel aditam ab ipso hæreditatem.

23 Dico 15. *Legatum* est quædam donatio a defuncto relicta, & ab hærede præstanda *§.1. inst. de Legat.* Per to *quædam* insinuatur, quod Legata respiciant res particulares in specie, vel, Philosophice loquendo, in individuo, fierique non possint, nisi circa rem certam ac determinatam: sic domus, vel pecuniæ quantitas, quæ legatur, debet esse certa. Per to *a defuncto relicta* innuitur, quod legata robur non habeant, nisi post mortem legantis, qua eveniente & hæreditate adita, statim ipso jure & absque prævia acceptatione transeunt in legatarium quoad dominium *l.32. ff. de Leg. II. l.5. §.1. ff. quando dies legator.* sub conditione tamen nisi a Legatario postea repudientur: si autem repudiarentur, retro non fuissent illius *l.1. §.6. ff. si quid in fraudem patroni.* Denique per to *ab hærede*

de

de præstanda indicatur, quod legatarius sub pœna amissionis nequeat propria auctoritate occupare legatum, sed expectare debeat, donec ipsi tradatur ab hærede *l.5. C. de legat.*

24 Dico 16. Donatio *mortis causa* est, qua quis intuitu mortis (cujus expressa fieri mentio debet) aliquid revocabiliter donat, habendum irrevocabiliter post mortem donantis, & prius non revocantis. Communis quoad rem ex §.1. *inst. de don.* Differt a legato, cum quo fere coincidit, per hoc, quod requirat acceptationem donatarii vivente adhuc donatore *arg. l.10. ff. eod.* Unde, si quis donet intuitu mortis, & moriatur ante acceptationem donatarii, legatum erit, non donatio mortis causa. De hac jam diximus plura ad *tit. de donat.*

25 Dico 17. Ad valorem donationis mortis causa legati, fideicommissi particularis, & codicilli, si iste fiat sine testamento, requiruntur 5. testes simul præsentes, & quidem per modum solemnitatis, non præcise ad probationem. Ita verior contra Harpprecht & P. Pirhing. Prob. *ex l.fin. §.fin. C. de codicil.* ibi: *in omni ultima voluntate, excepto testamento, quinque testes in uno eodemque tempore debent adhiberi*. Sed ad probationem præcise sufficerent duo vel tres testes: ergo, cum jus requirat 5. testes, eos requirit ad valorem & per modum solemnitatis substantialis, sicut taliter requirit 7. testes in testamento. Unde & *pacta dotalia*, quæ fiunt in vim ultimæ voluntatis (quod colligitur, si sponsus & sponsa ea ineuntes sibi bona vel partem eorum relinquunt tanquam *hæredibus*, vel utantur verbo *successionis*: ad sui valorem opus habent 5. testibus, & valide, saltem a contrahentibus, altera parte etiam inscia, per se revocari possunt Stryck. *de*

cau-

cautel. test. c. 24. *a* §. 28. & alii communiter *arg. l.* 7. *C. de pact. conv. & l.* 32. §.3. *ff. de donat. int. vir. & uxor.* Quia nempe, si dicto modo ineantur, sunt vere aliqua ultima voluntas. *Obj.* In *c.*4. *h.t.* approbatur legatum, quod nudis verbis est relictum: ergo, si aliunde constat de legato, testibus non est opus, & si aliunde non constat, non nisi ad probationem requiruntur testes. R. Ibi est sermo de legato pio, ad cujus valorem nec nos requirimus testes, sed solum ad probationem. Si vero evinceretur, quod ibi agatur de legato partim profano, tamen plus non dicitur, quam quod legatum fieri valeat oretenus & per verba, quod iterum non negamus; & quia de numero testium ibi nihil disponitur, recte quoad legata profana dicitur jus Canonicum non dissentire a jure Civili, 5. testes requirente ad valorem. Ceterum, si hæres ab intestato ipse audivisset, ultimam voluntatem legantis, utique testes nulli, etiam ad probationem dumtaxat, opus forent §.*fin. inst. de fideicommiss. hæred. l.fin. C. de fideicomm.* Pariter si hæres jam solvit legatum sine 5. testibus relictum, revocare nequit per *l.* 2. *C. eod. & l.* 16. *C. h.t.*

§. II.

Reliqua de Testamentis.

Ubi etiam de Hærede, & Hæreditate, Legitima, &c.

26 DIco 18. Testari, seu testamentum facere, possunt generaliter omnes, qui nullo jure prohibentur *l* 1. *C. de SS.Eccles.* ibi: *nihil enim est, quod magis hominibus debetur,*

quam ut supremæ voluntatis-liber sit stylus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium. Prohibentur autem aliqui *jure naturali*, uti mente destituti, item muti & surdi simul, qui nec loqui, nec auditu percipere quidquam possunt, adeoque nec voluntatem suam satis exprimere: preterea nihil habentes, quo referre potes a jure humano rerum suarum dominio exutos, quales sunt rei criminis læsæ Majestatis, contrahentes incestuosum Matrimonium quoad certos hæredes: Religiosos, item filios-familias quoad bona profectitia. Alii *jure Canonico*, uti usurarii manifesti, excommunicati propter hæresim, ubi hæresis non est tolerata (quamvis alii excommunicati, etiam vitandi, sint capaces testandi) percussor Cardinalis, & Clerici de bonis beneficialibus superfluis, etiam ad causas pias. Demum alii *jure Civili*, uti prodigi declarati, impuberes (licet habeant sufficientem usum rationis) ne quidem cum consensu tutoris, quia jus non permittit testamentum pendere ab alieno arbitrio, consequenter nec tutoris; quamquam puberes sine consensu curatoris testari valeant; filius-familias quoad bona adventitia regularia, & irregularia, rursus ne quidem cum consensu patris, quia juxta *Legem* 12. *tabularum* factio testamenti ad patrem-familias pertinet, licet aliud sit de bonis castrensibus vel quasi-castrensibus, respectu quorum habetur pro patre-familias; condemnati ob famosum libellum, damnati ad mortem, vel ad metalla seu ad perpetuos carceres, deportati & banniti, seu ex toto Imperio Romano proscripti; denique omnes de jure intestabiles, h.e. quibus ab ipsa Lege fides testimonii ferendi adempta est *l.26.ff.qui testam.fac.pos.* Cœcus non est quidem inhabilis ad testandum, sed præter 7. testes debet necessario adhibere Notarium

rium, vel, si Notarius haberi nequeat, ejus loco octavum testem *l. 8. C. eod.* Ceterum qui de solo jure Civili sunt inhabiles ad testandum, facere testamentum ad causas pias non sunt prohibiti: sic filius-familias testari potest de bonis adventitiis ad causam piam &c. quia causæ piæ non subjacent dispositioni juris Civilis. Favet quoque *l. 1. C. de SS. Eccles.*

Obj. 1. Filius-familias de bonis adventitiis, saltem cum consensu patris, potest donare mortis causa etiam ad finem profanum *l. 7. §. 4. ff. de donat.* ergo etiam testari. 2. Clerici habent plenum dominium bonorum beneficialium, etiam superfluorum, atque de his valide disponunt per actus inter vivos, etiam ad causas profanas, uti docuimus ad *tit. de pecul. Cleric.* ergo etiam valide testantur de iisdem bonis tam ad causas profanas, quam ad pias. R. ad 1. *N. conf.* nam donatio mortis causa, quia requirit acceptationem donatarii, æquiparatur actui inter vivos, & ideo ex alieno arbitrio (consensu patris) pendere potest; non vero testamentum per *l. 5. & 19. ff. l. 4. C. qui testam. fac. poss.* Ad 2. *Neg.* iterum *conf.* quia testamenti factio specialiter Clericis reperitur prohibita in *can. Episcopi 19. caus. 12. q. 1. c. 9. h. t.* At

27 Quæres, an consuetudine introduci possit, ut Clerici de bonis beneficialibus superfluis non modo ad causas pias, sed etiam ad profanas, valide ac licite testentur? R cum Covar. Navar. Ricc. Viviano, Garc. Azor, & Barb. *J. E. U. l 3 c. 17. n. 67. seq.* contra Panorm. Tanner. Pirhing. Engel, Reiffenstuel, P. Franc. Schmier, & communem antiquorum, affirmative. Quoad causas pias facile conspirant adversarii nobiscum, quoad profanas probatur 1. quia Clerici sunt domini redituum superfluorum, & ex solo

præcepto Ecclesiastico tenentur superfluos erogare in causas pias, ut *tit. de pecul.Cler.* ostendimus, ac insuper factio testamenti ipsis solum prohibetur jure Ecclésiastico: sed omni præcepto & juri Ecclesiastico per consuetudinem rationabilem & legitime præscriptam derogari potest *c. fin. de consuet.* ergo. 2. Quidquid est obtinibile per privilegium Pontificis, obtinibile quoque est per consuetudinem, saltem immemorialem *c.26. de V.S. c.9. de offic.ordin. in 6.* sed per privilegium Pontificis obtineri potest potestas valide & licite testandi de superfluis ad causas tam profanas, quam ad pias, & de facto tale privilegium Clericis in districtu Romano concessum est a Sixto IV. *in constit. Etsi universis* a Julio III. *in const. cupientes* a Paulo V. *in const. in eminenti* & ab Innoc.XII. anno *1691.* simile privilegium est datum Jodoco Edmundo, Episcopo Hildesiensi. 3. Ab actu ad potentiam est bona argumentatio: sed actu talem consuetudinem in variis Diœcesibus, præsertim vicinis, hanc ipsam consuetudinem vigere conspicimus, eamque jam pridem in Diœcesi Constantiensi viguisse supponunt Constitutiones Synodales ejusdem diœcesis, quamvis *moneant* Clericos, ut in suis testamentis *piarum causarum rationem habeant*. Nec hujusmodi consuetudini reclamant Episcopi aut S. Pontifex; quod tamen facere tenerentur, si illa esset illegitima, aut contra jus naturale vel Divinum. *Obj.* Hæc consuetudo non potest esse rationabilis: ergo. R. N. *ant.* Rationabilis vel inde redditur, quod per facultatem libere testandi refrœnetur Clericorum luxus, pompa, prodigalitas, item quod inde alliciantur viri Nobiles, aut aliis dotibus insignes, ad amplectendum statum Ecclesiasticum, si sciant, se suis, quos amant,

amant, ex reditibus Ecclesiasticis aliquid posse post mortem relinquere. Alia adducere objecta supervacaneum duco, quia pleraque fundantur in falso supposito, quod Clerici non sint domini redituum superfluorum, vel saltem eos teneantur jure naturali vel Divino in pias causas expendere.

28 Dico 19. Essentiale est omni testamento, ut in eo instituatur hæres aliquis, unus vel plures *§.4. inst. de hæred. inst. l.3. ff. de his, quæ in testam. delent. V. non potest*, ibi: *non potest ullum testamentum valere, quod hæredem non habet.* Unde institutio hæredis dicitur esse basis & fundamentum testamenti. Videndum tamen est 1. quinam possint institui hæredes. 2. Quinam debeant. 3. In qua re. 4. Et quo modo. Sed prius

29 Quæres, quid & quotuplex sit Hæres? R. 1. Hæres dicitur, qui vel ex dispositione legis, vel ex voluntate testatoris vi testamenti, succedit in universum jus defuncti, seu in omnia jura, activa & passiva, commoda, & onera seu debita, defuncti *l.37. ff. de acquir. vel omit. hæred. l.59. ff. de R.J.* Unde & pro eadem cum defuncto persona habetur. R. 2. Hæres, qui succedit ex dispositione legis, vocatur *hæres ab intestato*: qui ex testamento, *institutus*. R. 3. Qui necessario debet institui, saltem in aliqua parte bonorum, vel, si justa adest causa, nominatim exhæredari, dicitur *necessarius*, &, si tempore, quo mortuus est testator, fuit in ejus potestate patria, *suus*; quia potius retinet hæreditatem, quam succedat, utpote eadem cum defuncto, cum adhuc viveret, persona ex fictione juris: qui autem instituitur, itaut potuisset non institui, appellatur *voluntarius*, vel etiam *extraneus*, quamvis stricte loquendo extraneus in jure opponatur hæredi *suo*, licet alias ne-

necessario instituendus sit. Ceterum de jure Prætorio & Recentiori §.2. *inst. de hæred. qual. & dif. & l. 57. ff. de acquir. hæred.* nullus nunc datur hæres necessarius in hoc sensu, quod hæreditatem repudiare nequeat, vel ab ea abstinere.

30 Dico 20. Hæredes esse, & institui possunt omnes, tam personæ singulares, quam communitates, quibus non obstat specialis prohibitio juris *pr. inst. & l. 31. ff. de hæred. instit.* Prohibentur autem aliqui ut *incapaces*, uti hæretici non tolerati, apostatæ, deportati, quibus hodie æquiparantur banniti banno Imperii: damnati ad metalla, quibus æquiparantur damnati ad triremes: damnati ad ultimum supplicium: liberi perduellium: & reorum læsæ Majestatis: persequentes, percutientes, vel capientes Cardinalem: civitates hostium: communitates Judæorum: & quodvis Collegium illicitum: item Ordines Religiosi, bonorum temporalium etiam in communi non capaces, uti Franciscanorum strictæ observantiæ, & Capucinorum: Religiosi in particulari aliorum Ordinum; si tamen instituantur, Ordo vel Monasterium, in quo sunt, succedit: item liberi naturales ultra unciam respectu patris, legitimam sobolem habentis: ac spurii ex damnato coitu nati respectu utriusque parentis. Alii autem repelluntur ut *indigni*, scil. qui vi vel fraude prohibuerunt defunctum condere testamentum, vel mutare: qui testatorem occidit, vel occiso non succurrit, cum facile potuisset, vel qui occisorem testatoris non accusat, punitionem expectando. Si instituatur *incapax*, succedunt illi, quibus hæreditas debetur ab intestato: Si *indignus*, succedit Fiscus, cum obligatione tamen solvendi debita & legata ac fideicommissa juxta vires hæreditatis: Ita communiter DD. ex variis Legibus.

31 Di-

31 Dico 21. Hæredes institui debent, seu *necessarii* sunt ita, ut, si prætereuntur, testamentum vel sit nullum, vel saltem rescindibile per *querelam inofficiosi*. Tales sunt 1. Descendentes, nempe liberi legitimi, sive emancipati sint sive non, & in horum defectu nepotes ac neptes. 2. In defectu descendentium ascendentes, nempe pater & mater, ac in horum defectu avus & avia &c. 3. Germani, & consanguinei fratres ac sorores, at solum in casu, quo ipsis præteritis institueretur persona turpis, v. g. meretrix, concubinarius, incestuosus, adulterinus, aut quicumque infamia, laborans, aut etiam alia macula, qua in Germania laborant carnifices, & excoriatores animalium. Sed 4. necesse non est, ut prædicti instituantur in tota hæreditate, sed solum in parte, quæ vocatur *legitima*. 5. In hac tamen debent institui *ut hæredes*, seu honorabili institutionis seu hæredum titulo vocari, non per modum legati &c. 6. Atque sine onere v. g. fideicommisso, quo gravetur legitima. Pars 1. habetur *pr. & §. 3. 5. inst. de exhæred. lib. auth. non licet C. de liber. præt. & Nov.* 115. *c.* 3. Pars 2. *in Nov. cit. c.* 4. Pars 3. *in l.* 27. *C. de inoffic. testam.* Pars 4. *in l.* 6. *& subjuncta auth. noviss. C. de inof. test.* Pars 5. *in d. Nov. pr.* Pars 6. *l.* 32. *l.* 36. *§.* 1. *C. de inof. test.* Si igitur legitimæ adjiceretur onus, vel conditio odiosa, pro non adjectis haberentur: quod tamen plurimas patitur limitationes, cujusmodi centum omnino adducit Ferd. Vasq. de *success. & ult. vol. tit. de testatoris potentiæ a n.* 406. Sic, ubi filiæ Illustres renuntiare debent paternæ hæreditati, dote congrua contentæ, non conceditur ipsis actio ad supplementum, licet illa dos accepta non adæquat legitimam. Et vel maxime tunc sustinetur onus legitimæ, quando adjicitur in

bonum publicum, vel ad conſervandum familiæ Nobilis ſplendorem.

Dixi in aſſertione 1. *Si prætereantur*, h. e. ſi nulla fiat eorum mentio, qua vel inſtituuntur ut hæredes, vel exhæredantur diſerte. Quamquam ſtricte loquendo *præteriri* dicantur hæredes neceſſarii, in patria poteſtate non conſtituti, hi autem dicantur *exhæredari*: quæ tamen differentia hodie, ſaltem in praxi, non obſervatur. Dixi 2. *Ut teſtamentum vel ſit nullum*, quod contingit, ſi hæres *ſunt* prætereatur, *vel reſcindibile per querelam inofficioſi*, quod locum habet, ſi alius hæres neceſſarius prætereatur, v. g. filius emancipatus, parentes, frater germanus vel conſanguineus, caſu quo inſtituitur perſona turpis, imo D. Verlohner de Mod. acquir. per Univerſitat. *art. 5. q. 5. n. 9.* cum aliis putat, id procedere etiam caſu, quo frater *germanus* præteritur, licet non inſtituatur perſona turpis per *l. 1. ff. & l. 21. C. eod.* Per *querelam inofficioſi* intelligitur actio, quæ dictis hæredibus neceſſariis, in teſtamento contra pietatis officium præteritis, competit ad quinquennium (in ordine ad petendam legitimam ad 30. annos) adverſus hæredes inſtitutos, ut reſciſſo per ſententiam teſtamento hæreditas, ab inſtitutis jam adita, reſtituatur ſibi quaſi ab inteſtato. Sed quia recepta praxis, ut ajunt & jus Bavar. *tit. 35. art. 1.* habent teſtamentum, in quo exhæredantur vel prætereuntur deſcendentes vel aſcendentes ſine juſta cauſa, vel ea in teſtamento non expreſſa, pro *irrito*, locum obtinet *remedium nullitatis*, ac proin *querela inofficioſi* ad reſciſſionem fere ſolis hodie fratribus dabitur. Dixi 3. *Legitimi*, h. e. legitime nati, item adoptati in poteſtate adoptantis conſtituti. Liberi naturales reſpectu matris tantum (non patris) ſunt hæredes neceſſario inſtituendi: ſed de jure Bavarico, ſi

ma-

mater habeat liberos legitimos, debent esse legitimati. Dixi 4. *in Legitima*. Sed hinc

32 Quæres, quid sit *legitima*, & quanta esse debeat? R. 1. Est illa portio hæreditaria, quæ hæredibus necessariis necessario debet relinqui in testamento. R. 2. Legitima respectu descendentium, nempe liberorum &c. si non plures, quam quatuor, sint, est *triens*, seu tertia pars totius hæreditatis, seu bonorum a patre relictorum (v. g. ex 12000. relictis 4000.) quæ remanent deducto ære alieno, & expensis funeris, non autem, feudalibus: si vero sint plures liberi quam quatuor, est *semis* seu *semissis*, hoc est, dimidia pars hæreditatis totius; quæ pars (*triens*, vel *semis*) æqualiter est dividenda inter liberos *auth. Novissima cit. nov.* 18. *c.* 1. R. 3. Respectu parentum, & ascendentium est iterum *triens*, qui inter ipsos, & fratres germanos, si quos habuit defunctus, dividi debet *nov. cit. juncta l. Papinianus* 8. §. 8. *ff. de inof. test.* R. 4 Respectu fratrum & sororum est *quadrans*, seu quarta pars hæreditatis, v. g. 3000. ex 12000. *l.* 8. *cit.* quæ, licet quoad descendentes & ascendentes sit correcta a *d. nov.* quoad fratres tamen, quando ipsis debetur legitima, non est correcta, ut habet communis. Quæ ut rite intelligas, scire te oportet, massam totius hæreditatis dividi in 12. uncias, seu partes: duodecima pars vocatur *uncia*: duæ unciæ *sextans*, quasi sexta pars hæreditatis: tres unciæ *quadrans*, idest, quarta pars: quatuor unciæ *triens*, h. e. tertia pars: quinque unciæ *quincunx*: sex unciæ *semix*, seu media pars: septem unciæ *septunx*, octo unciæ *bes*, quasi bis triens: novem unciæ *dodrans*: decem unciæ *dextrans*: undecim unciæ, *deunx*, tota demum hæreditas *as*. §. 5. *inst. de hæredib. institut.* Unde hæres ex *asse* (vel *uni-*

versalis) dicitur, qui universaliter est institutus in omnibus bonis defuncti: qui autem in certa tantum parte, v.g. in triente, in sextante, in dextante &c. dicitur institutus *in certa quota*. Si liberi &c. quibus debetur legitima, sunt quidem instituti quoad legitimam, sed in portione legitimam non adæquante, habent actionem *ad supplementum*, non *querelam inofficiosi*. Quodsi aliqui ex hæredibus necessariis a testatore jam in vivis aliquid acceperint per modum dotis, donationis propter nuptias &c. id in legitimam computari, & *conferri* debet, nisi testator expresse contrarium voluerit text. & DD. *in t.t.ff.& C.de collat. Nov.*18. *cit.c.*6. ubi antiqua jura aliqualiter corriguntur. Conferri tamen non debent sumptus, quos parens fecit in educandis liberis, studiorum, opificii, vel artis addiscendæ causa.

33 Petes, an & quomodo hæredes, quos diximus esse necessarios exhæredari possint? R. 1. Possunt licite & valide exhæredari ex justa causa, in jure expressa, scil. in *Nov.* 115. *c.* 3. 4. si nempe filius violentas manus injecerit parenti: gravem injuriam ei intulerit: vitæ insidias struxerit: cum Noverca rem carnalem habuerit: hæreticus evaserit, ubi hæretici non tolerantur: si filia ante 25. annos elegerit esse meretrix &c. Et tales causæ exhæredandi liberos & descendentes referuntur quatuordecim *in cit. Nov.* exhæredandi autem ascendentes ibidem octo causæ produntur, & notanter adduntur in principio hæc verba: *præter ipsas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quæ in hujus constitutionis serie continentur*. Unde inter DD. magna versatur lis, an ob alias causas æque graves, vel etiam graviores, quam ibi specificatæ reperiuntur, liceat parentibus ex-

hæ-

hæredare liberos. Jus Bavar. insuper permittit exhæredationem, si filius ante 30. & filia ante 25. ætatis annum absque consensu parentum nupserit personæ turpi. Causas exhæredandi fratres germanos invenies in *nov. 22. c. 47.* R. 2. Ut exhæredatio rite fiat, opus est, ut filius vel filia expresso nomine proprio (non sub conditione, vel in codicillo, qui non est pars testamenti) exhæredetur, proin debet exhæredatio fieri nominatim, pure & in testamento, alias est invalida, & testamentum est nullum *pr. inst. de exhær. l. 1. 2. 3. ff. de lib. & posthum. §. 2. inst. de codicill.* Ut vero excludatur etiam *querela inofficiosi*, & rescindibilitas testamenti, debet exhæredatio fieri *cum elogio*, idest, cum expressione causæ, quam jus approbat, & simul ab hærede instituto probari veritas causæ. *Nov. 115. c. 3.* ibi: *si hæc observata non fuerint, nullum exhæredatis liberis præjudicium generari, sed quantum ad institutionem hæredum pertinet, testamento evacuato* (rescisso nimirum) *ad parentum hæreditatem tanquam ab intestato ex æqua parte pervenire &c.* Nec hodie, saltem in praxi, ullam inter liberos, in patria potestate constitutos & emancipatos, inter exhæredatos & præteritos, differentiam observari, communius notant DD. *ex d. nov. c. 3. & 4.*

34 Dico 22. Hæres institui potest quacumque verborum forma, & in quacumque testamenti parte, initio, medio, fine, vel in codicillo, qui sit adjectus vel annexus testamento. 2. Etiam sub conditione proprie dicta, seu de futuro contingenti, sive sit casualis, sive protestativa h.e. cujus impletio est in potestate hæredis instituti. Pars 1. constat *ex l. 15. C. h. t. l. 77. ff. de hæredib. inst.* Pars 2. *ex §. 9. inst. & l. 6. seqq. ff. eod.* Excipitur tamen hæres *suus*, qui sub

conditione casuali de futuro institui nequit *l. 10. & fin. ff. de cond. inst.* Unde talis conditio habetur pro non adjecta, & institutio pro pura & absoluta; sicut etiam, si hæres instituatur sub conditione impossibili, v.g. *si Titius per aerem volaverit*, aut sub conditione turpi, v.g *si fratrem occiderit l.1.l.14. ff. eod. §.10. inst. de hæred. inst.* Idem quoque est, si persona, quæ nunquam adhuc fuit in Matrimonio, instituatur sub conditione, *si non nubat. l.62. seqq. ff. de condit. & demonstr.* quæ leges, licet loquantur de legatis sub tali conditione relictis, communiter tamen a DD. extenduntur etiam ad hæreditatem *arg. nov.123. c.37.* Siquis vero hæredem institueret sub conditione, cujus eventus dependet ab arbitrio tertii, v.g. sic: *hæredem instituo Sempronium, si Titius voluerit*, testamentum est omnino nullum *l.68. ff. de hæred. instit.* sicut enim supremum elogium, seu ultima voluntas, de jure Civili conferri in alienum arbitrium non potest, ita neque conditio in arbitrium tertii. Ceterum in casu, quo quis institutus est sub conditione honesta possibili de futuro, tamdiu manet suspensa testamenti vis, quamdiu pendet conditio, seu non purificatur; conditio enim, nisi impleatur, nihil ponit in esse.

35 Dico 23. Hæres (unus, vel plures) in testamento institutus censetur institutus in omnibus bonis testatoris. 2. Licet sit institutus solum in certa quota, v.g. in quadrante, dodrante &c. 3. Vel etiam in re certa, seu singulari, v.g. in fundo Tusculano, Bucephalo, 1000. florenis &c. modo alius non sit simul institutus ut hæres. Omnia membra fundantur *in §.7. inst. & l.1.§.4. ff. de hæred. inst.* quia nemo paganus (idest, non miles) potest partim testatus, partim intestatus decedere

l. 7.

l. 7. ff. de R. J. cum testamentum sit *integra* voluntas & dispositio de omnibus bonis post mortem; per quod etiam differt inter alia a codicillo, legato &c. atque ideo nemo etiam potest cum duobus testamentis decedere, bene tamen cum duobus vel pluribus codicillis, sine testamento factis. Unde hæredi in certa quota, vel in certa re instituto, debetur tota hæreditas *jure accrescendi* tanquam hæredi ex asse; intellige, si aliunde sit capax totius hæreditatis. *Modo*, uti dixi, *alius non sit simul institutus ut hæres:* si autem simul alius foret institutus, tunc vel esset institutus simpliciter & universaliter, vel saltem in certa quota, & tunc institutus in re certa haberetur pro legatario, & solum caperet illam rem certam: vel alius quoque in re certa institutus esset, nullus vero simpliciter, vel universaliter, aut in certa quota, v. g. sic: *Titium & Cajum hæredes instituo, voloque, ut Titio detur domus mea, & Cajo suppellex argentea*, & quilibet capit illam rem certam, tanquam prælegatum, in residua autem hæreditate succedunt æqualiter, *arg. l. 9. §. 13. & l. 35. ff. de hæred. instit.*

36 Quæres, an hæres possit institui in re aliena? R. negative ex *Auth. ingressi. C. de SS. Eccl.* propter defectum dominii. *Objic.* Valet legatum rei alienæ, §. 4. *inst. de Leg.* favet quoque *can. 5. caus. 12. q. 5.* ergo & institutio in re aliena. R. *n. cons.* quia illud permittunt Jura, istud negant. Dein nec legatum rei alienæ valet, si legans ignoravit esse alienam, sed solum, quando scivit §. 4. *cit.* quo casu tenetur hæres rem legatam emere justo pretio, &, si eam dominus nollet vendere (ad quod non obligatur) Legatario dare æstimationem, §. 4. *cit.* in quo nulla reperitur iniquitas. Jus canonicam tamen specialiter prohibet legari rem alienam, quæ ad Ecclesiam

pertinet, *c. 5. h. t.* Sicut Jus civile specialiter prohibet legari res ad Imperatorem spectantes.

37 Dico 24. Hæredi, postquam sibi delatam hæreditatem adiit, competunt duo remedia ad eam consequendam a tertio, qui eam detinet, nempe *petitionem hæreditatis* in petitorio, & *interdictum quorum bonorum utile* in possessorio. Si vero alicui deberetur hæreditas non Jure civili, sed prætorio, daretur *possessoria bonorum petitio* in petitorio, & *interdictum quorum bonorum directum in* possessorio Judicio, *t. t. ff. de hæred. petit. & de possess. bonor. & de interdicto quorum bonor.* Dixi 1. *delatam*; *defertur* autem hæreditas, quando aperitur, & certo constat, quis sit hæres vel ex testamento, vel ab inteestato, itaut statim eam adire vel repudiare possit, prout voluerit. Dixi 2. *adiit:* aditur autem hæreditas, quando hæres vel verbis, vel factis declarat, se hæreditatem admittere, seu sibi vindicare: Si declaret verbis, hæc aditio vocatur etiam *agnitio:* si factis, v.g. res hæreditarias distrahendo, æs alienum solvendo, debita exigendo &c. stricte dicitur *pro hærede gestio:* Si hæres *suus* adeat, juridice appellatur *immistio:* sicut vice versa, si hæres *suus* declaret, se hæreditatem non admittere, appellatur *abstentio*, si extraneus, *repudiatio*. Et aditio, & repudiatio fieri nequit sub conditione; quia est actus legitimus, qui non recipit conditionem, *l. 77. ff. de R. J.* Effectus aditionis est acquisitio dominii rerum hæreditariarum, item transmissio hæreditatis ad hæredes adeuntis: hæreditas enim non adita regulariter non transmittitur, *l. un. § 5. C. de caducis toll.* cum nemo possit plus juris transferre in alios, quam ipse habuerit, *c. 79. de R. J in 6.* Dixi 3. *hæreditatem*. Sed

38 Quæres, quid sit hæreditas? R. *Objective* sum-

sumpta sunt res hæreditariæ, seu universitas, res & jura omnia a defuncto relicta complectens, *l.20. ff. de hæred. petit. l.62. ff. de R. J.* Si autem sumatur *formaliter* pro jure hæreditario, est successio in universum jus, quod defunctus habuit, *l.62. cit.* h. e. jus succedendi in omnia jura defuncti: quod jus est incorporale, & dividi nequit: quando autem adis hæreditatem, tota quidem statim fit tua cum omni jure, non tamen mox res singulæ, *l. 208. ff. de V. S.* & hinc singulas non potes vindicare, sed, si alius detineat, per petitionem hæreditatis consequi debes.

39 Dico 25. Hæres adeundo hæreditatem contrahit obligationem non modo solvendi omnia defuncti debita, licet hæreditatem excedant. 2. Sed etiam legata a defuncto relicta. 3. Ne tamen nimium ipsi immineat præjudicium, Jus ipsi indulsit facultatem & tempus deliberandi, intra quod inquirere potest, quanta sit hæreditas, quanta debita, & legata exsolvenda, & quidem integer annus a die, quo scivit se hæredem: licet, casu quo non urgerent aditionem creditores defuncti vel legatarii, 30. anni sint ipsi ad adeundam hæreditatem concessi. Quia tamen neque hoc pacto semper fuit hæredibus consultum, 4. alterum ipsis beneficium, nempe *Inventarii*, est indultum, licet eo utendi non sit imposita necessitas, sed solum concessa facultas. Pars 1. constat inde, quod hæres reputetur eadem persona cum defuncto, consequenter easdem quoque contrahat obligationes. Pars 2. ex §. 5. *inst. de oblig. quæ ex quasi contr.* nam aditio hæreditatis est quasi contractus cum legatariis, quo his (non vero aliis creditoribus) se obligare censetur hæres. Pars 3. ex *t. t. ff. & C. de jure deliber.* Pars 4. ex *l. fin. §. 2. & 14. ff. eod.* Est autem *Inventarium* nihil aliud, quam legi-

tima

tima & specifica annotatio omnium bonorum, jurium, & debitorum &c. defuncti: ejus confectio inchoari debet intra mensem a tempore, quo hæredi innotuit hæreditatem sibi esse delatam, atque absolvi intra tres menses a dicto tempore, atque subscribi ab hærede, vel a Notario ad id rogato. Quoad modum recte attenditur consuetudo locorum. Quamvis autem non teneatur de Jure communi hæres ad confectionem inventarii (licet Jus Bavaricum *tit.* 43. *ar.* 1. jubeat in quatuor casibus, etiam invitis hæredibus, auctoritate publica confici) sibi tamen valde consulit, si confici procuret; consequitur enim sequentia privilegia. 1. Adiens hæreditatem non tenetur ultra vires hæreditatis solvere creditoribus & legatariis. 2. Nec attendere, quis creditorum habeat privilegium prælationis. 3. Potest retinere vel deducere falcidiam, quam deducere non posset, si inventarium non curaret confici: quod multi etiam extendunt ad trebellianicam, item ad legitimam, si hæres suus se immiscet hæreditati non confecto inventario, *nov.* 1. *c.* 2. §. 1. *Auth. Sed cum C. ad L. Falcid.*

40 Quæres, quid sit *falcidia*, & quid Juris circa illam? R. 1. *Falcidia* est quarta pars bonorum testatoris, quæ deducto ære alieno & expensis funeralibus reperiuntur tempore mortis, & hæc debetur hæredi (instituto, vel venienti ab intestato) nimium & ita gravato legatis, ut his solutis ei non remaneat quarta pars bonorum defuncti, §. 1. 2. 3. *inst. de lege falcid.* sic dicta a tribuno plebis Falcidio, hanc legem ideo ponente, ut, si forte testator nimiis legatis fere exhausisset hæreditatem; hæredi maneret saltem quarta illius pars, quam ille, de omnibus legatis juxta illorum proportionem aliquid defalcando (imo

etiam

etiam de donationibus mortis causa, *l. 5. & 18. C. ad L. falcid.*) consequetur. Fere sicut *trebellianica* conceditur hæredi, qui fideicommisso universali tam expressivo gravatus est, ut ipsi non remaneret quarta pars hæreditatis. An de fideicommissis particularibus excessivis retrahi possit trebellianica, aut falcidia, disputatur. R.2. Falcidia (idem fere est de trebellianica) non habet locum 1. in Legatis piis *Auth. Similiter C. ad L. falcid.* 2. in privilegiatis, quando nimirum res singulares ita relinquuntur, ut non alienentur a Legatariis, sed ad hæredes transeat, *arg. l. fin. C. de reb. alien. non alien.* 3. In testamentis militum, *l. 7. C. ad L. falcid.* 4. Si testator expresse prohibuit detractionem falcidiæ, *nov. 1. c. 2. §. 2.* ubi recessum est a Legibus antiquis. 5. Si hæres se reum fecit criminis *expilatæ hæreditatis* surripiendo, vel negando aliquid de bonis hæreditariis: imo si solummodo suspectum non conficiendo inventarium, *nov. cit. c. 2. §. 1. & 2.* Jus Bavaricum *tit. 38. art. 2.* permittit falcidiam etiam in legatis piis, & privilegiatis, casu quo ad eam non sufficiunt alia legata: & econtra testatori non permittit prohibitionem falcidiæ.

41 Dico 26. Adire hæreditatem possunt omnes, qui se obligare, repudiare autem, qui adire. Communis. Unde nec adire nec repudiare possunt pupilli sine auctoritate tutoris, *l. 5. C. de Jure debil. l. 5. C. de repud. & abstin. hæred.* Et qui semel adiit, repudiare amplius non potest *l. 4. C. eod.* excipitur hæres suus, *l. 6. C. eod.* Ex parte autem adire, & ex parte repudiare nulli licet, *l. 1. 2. 10. ff. de acquir. hæred.*

42 Dico 27. Testamentum semel valide conditum, resolvitur quadruplici modo. 1. *Irritatione*, quando ex parte testatoris supervenit defectus, nem-

nempe si patitur *capitis diminutionem*, vel maximam, si fiat servus, vel mediam, si proscribatur ex Romano Imperio, vel minimam, si alterius juri subjiciatur patiendo se arrogari ab alio. 2. *Destitutione*, quando ex parte hæredis emergit defectus, ut si hæres esse vel non potest, vel non vult. 3. *Ruptione*, quando intervenit mutatio voluntatis in testatore, seu revocatio testamenti prius facti, vel factis, vel facto; nam testamentum, & quælibet ultima voluntas usque ad supremum spiritum pro libitu revocabilis est, *l. 4. ff. de adim. Legat. l. 22. ff. de Legat. III.* ibi: *nemo enim eam sibi potest legem dicere, ut a priore* (suprema voluntate) *ei recedere non liceat?* adeoque revocationi non obstat pactum, vel clausula omni dispositioni contrariæ derogatoria, testamento adjecta, modo revocans testator dicat, prioris voluntatis se pœnituisse, *l. 22. cit.* imo nec juramentum de non revocando adjectum obstat ita, ut revocari *valide* nequeat, vel etiam *licite*, si justa causa revocandi superveniat. Ut *nudis verbis* revocari valeat testamentum, requiruntur duo copulative, nempe ut decennium a tempore conditi testamenti effluxerit, & revocatio fiat vel apud acta, vel coram tribus saltem testibus, *l. 27. C. h. t.* Ut autem *facto* censeatur revocatum, opus est vel cancellatione totali aut partiali, vel factione novi testamenti, vel supervenientia posthumi. *Cancellatio totalis* est, quando testator delet totum testamentum scriptum per lineas cancellatim & per modum crucis ductas: *partialis*, quando delet partem substantialem, v. g. omnes hæredes, nomina testium, tollit signacula, tabulas incidit aut lacerat. *Factio novi testamenti* tunc rumpit prius testamentum, quando posterius valide est conditum, sive dein sit solemne sive privilegiatum. Si tamen prius testamen-

men-

mentum fuisset inter liberos (idem tene de testamento pio, si alterum esset ad causas profanas) non revocaretur per posterius, nisi solemne sit, expressam mentionem faciens prioris, aut coram 7. testibus declaret testator, se nolle prius valere. *Nov.* 107. *c.* 2. Sed & *supervenientia posthumi* rumpit testamentum, quando nempe testatori post conditum testamentum ex justo matrimonio nascitur filius, vel ab ipso aliquis arrogatur in filium, aut adoptatur descendens. Denique 4. *officio Judicis* præcedente *querela inofficiosi testamenti*, de qua jam superius *n.* 51. dictum est. Atque hæc communiter sunt recepta inter DD. ac in Legibus fundata. Verum

43 Dubitabis, an testamentum, quod quis fecit ante ingressum Religionis, rumpatur vel irritetur per professionem religiosam ab ipso emissam? R. Cum communi negative; quia ruptionis vel irritationis sufficiens non apparet ratio. *Objic.* 1. Testamentum rumpitur per agnitionem posthumi: sed per professionem testatoris quasi nascitur filius posthumus, nempe Religio vel Monasterium. 2. Per capitis diminutionem irritatur testamentum: sed professus religionem patitur capitis diminutionem, cum desinat esse sui juris. R. ad 1. *N. min.* nam Monasterium, saltem extra casus Jure expressos, non habetur loco filii, sed potius loco parentis respectu professi. Ad 2. *N.* iterum *min.* non enim patitur proprie diminutionem capitis, in quam Leges civiles statuerunt irritationem testamenti.

44 Dico 28. Executione testamenti pertinet ad executorem, vel *Testamentarium*, quem testator nominavit, vel, si testator nullum nominavit, ad *dativum*, quem dat Judex vel Magistratus, vel ad *legitimum*, seu *legalem*, quem ipsa lex determinat. 2. Si vero nec testator nominavit executo-

rem,

rem, nec Judex constituit, vel Lex, tenetur hæres illam facere, præstando legata &c. etiam pia. 3. Nullus tamen invitus, nisi vel expresse vel tacite jam semel susceperit officium executoris, ad id cogi potest regulariter. Pars 1. per se patet; cum ratio naturalis exigat, ut subveniatur personis jam demortuis, omni auxilio destitutis, & ut ultimæ voluntates non destituantur effectu: quod curare vel maxime spectat ad constitutos vel rogatos executores. Pars 2. habetur *c. 3. & 6. h. t.* excipiuntur tamen (nisi aliud habeat consuetudo) legata pro redemptione captivorum, & alimentatione pauperum facta, & casus, quo causa pia in genere (v. g. pauperes) hæres est instituta; pro his enim casibus Jura volunt Episcopum esse executorem, *l. 28. C. de Episc. & Cleric. nov.* 131. *c.* 11. Pars 3. sumitur ex *c. 19. h. t. & l. 17. C. de Procurat.* Excipe, nisi in testamento denominatus sit executor, & nullus id oneris in se suscipere velit; tunc enim Episcopus Clericum, vel Magistratus sæcularis laicum compellere potest, *arg. c. 3. c. 17. h. t.* per *l. un. C. qui pro sua jurisd.* ne ultimæ voluntates careant effectu, quæ sunt causa misti fori, ut detur locus præventioni, ut docet communis cum Abb. in *c. 6. cit. n. 3.* Favet *c. 17. cit. & nov.* 131. *c.* 10. Sic etiam hæres, ubi nullus alius est constitutus executor, cogi potest, per *c. 6. cit.*

45 Dico 29. Executio, si testator certum tempus non designavit, debet fieri statim & sine mora, *c. 6. cit. & l. 47. ff. de Legat. I.* Et hæc obligatio pro foro interno vel ideo statim urget, quia Legatarii post aditam hæreditatem statim fiunt domini legatorum, *l. 86. §. 2. ff. eod.* atque ex dilatione executionis ipsis damnum, & defunctis præjudicium, si forte Missæ v. gr. quas testator petiit, differrentur, oriri posset, Pro foro exter-

no statutum est, ut, si executor, semel monitus, intra annum non exequatur, quæ testator voluit, perdat omne id, quod ipsi alias ex testamento competeret, sive sit hæreditas, sive legatum, ac potestas exequendi devolvatur ad Episcopum saltem quoad causas pias, &, si bis monitus non exequatur ultimam testatoris voluntatem, etiam ante anni lapsum dictis commodis privetur, *nov.* 131. *c.* 10. 11. *c.* 3. *h. t.*

46 Dico 30. Executio fieri debet stricte juxta voluntatem defuncti, si de ea satis constet, ita quidem, ut executor, nisi sit Episcopus, regulariter non possit commutare ultimas voluntates, ad causas pias testantium, in alios usus, licet evidenter meliores. 2. Si vero de ultima voluntate non satis constet, juxta mentem defuncti rationabiliter præsumptam. Pars 1. est certa ex *l.* 120. *ff. de V. S.* ubi insinuatur, quod voluntas & dispositio testatoris sit habenda *pro Lege:* & ex *l.* 19. *pr. ff. de cond. & demonstr.* ubi innuitur, quod ultima voluntas velut *Regina* dominari debeat. Quod autem executor commutare regulariter non valeat dispositionem testatoris claram, sustinet communis ex Trid. *sess.* 22. *c.* 6. *de ref. Clem.* 2. *de relig. dom. & l.* 120. *cit.* Dixi 1. *Regulariter:* si enim legatum nequiret amplius, vel nonnisi difficillime, applicari causæ vel loco pio, ad quem fuit destinatum, tunc ex præsumpta testatoris voluntate posset applicari in alium usum pium; licet deceret, vel etiam oporteret consilium vel consensum Episcopi petere, cujus vel maxime est interpretari ultimas voluntates. Dixi 2. *Nisi sit Episcopus;* huic enim, quamvis multi cum Mol. Barb. Pirhing negent, alii tamen probabilius, favente praxi, concedunt potestatem commutandi ultimas voluntates ex justa causa utilitatis, pieta-

tis

tis &c. propter Trid. *l. c.* ubi sic ait: *in commutationibus ultimarum voluntatum, quæ nonnisi ex justa & necessaria causa fieri debent, Episcopi tanquam delegati Sedis Apostolicæ summarie & extrajudicialiter cognoscant &c.* Nec obstat *Clem. cit.* quæ adjicit hæc verba, *salva Sedis Apostolicæ auctoritate;* quia intelligi debent vel de commutatione in usum minus pium aut utilem, vel de facta sine justa causa: vel illi derogatum est per Trid. Dixi 3. *Ad pias causas testantium;* siquidem testamentum vel legatum profanum commutare ex justa causa, utilitatem vel necessitatem publicam spectante, ad sæcularem Magistratum vel Principem supremum pertinet, per *l.* 4. *ff. de administr. rer. ad civit. pertin.* Pars 2. Assertionis fundatur in æquitate naturali, quæ exigit, ut testamenti executio, ubi clare non constat de voluntate defuncti, fiat juxta mentem ipsius verisimiliter & rationabiliter præsumptam; præsertim cum juxta communem DD. & Leges in ultimis voluntatibus conjecturæ attendi plurimum debeant.

47 Quæres, quæ sint partes executoris circa *reserationem testamenti*, & *confectionem Inventarii?* R. Hoc maxime dependet a particulari locorum consuetudine. Hac seclusa pertinet reseratio potius ad Judicem, quam ad executorem: est autem reseratio duplex, *privata* nimirum aperitio vel inspectio, quæ fieri solet statim post mortem ad instantiam hæredum, ut constet, quid testator ordinaverit circa funeralia, executionem &c. & *solemnis*, seu *publicatio*, quæ primum completis funeralibus, & *trigesimo* celebrato, ubi hæredes aut testator illum celebrari voluerint, fieri consuevit, citatis ad illam omnibus interesse habentibus, quibus originale exhibetur, & iis, qui desiderant, communicatur copia testamenti, relicto

licto spatio hæredibus adeundi hæreditatem, & aliis si velint, impugnandi testamentum. Postea conficitur inventarium, de quo supra *n.* 39. quæ confectio licet spectaret ad executorem testamentarium in præsentia hæredum, apud cives tamen & plebejos in Bavaria non sine interventu Judicis ordinarii, qui in eadem Bavaria statim post obitum obsignat bona defuncti omnia, exceptis iis, quæ ad usum quotidianum sunt necessaria. Confectio inventaria consignantur bona defuncti executori, qui finita executione tenetur hæredi coram Judice rationes reddere executionis suæ.

TITULUS XXVII.

De successionibus ab intestato.

SUMMARIUM.

1 *Successio quotuplex, præsertim ab intestato quid sit.*
2 *Classes succedentium ab intestato.*
3 *Primo succedunt descendentes, & quales.*
4 *In eorum defectu ascendentes, & quomodo.*
5 6 *Si & isti deficiant, collaterales, & quinam prius.*
7 8 *An aliquando succedat Uxor, aut Fiscus.*
9 *Quis succedat Clericis, & Novitiis.*
10 *An valeat pactum de succedendo, vel non succedendo.*

1 SUccessio ab intestato opponitur successioni *ex testamento*, & est acquisitio hæreditatis extra casum testamenti & ultimæ voluntatis, seu quando defunctus decessit *intestatus*, h. e. quan-

quando vel nullum teſtamentum aut aliam diſpoſitionem fecit, vel quando quidem fecit teſtamentum, ſed invalidum, vel validum quidem, ſed poſtea deſtitutum, ruptum, vel annulatum. Hæc ſucceſſio vel eſt *civilis ſeu legitima*, quando ex *diſpoſitione Legis* ſeu Juris civilis vocantur aliqui ad hæreditatem, ſicut per teſtamentum vocantur ex *voluntate hominis*. Vel eſt *Prætoria*, quando prætor aliquos vocat, de Jure civili alias non vocatos, uti ſunt liberi jam emancipati, & cognati, quod Jus prætorium admittit ad ſuccedendum parentibus & cognatis, *l. 2. ff. Unde legitimi*, *l. 1. ff. Unde cognati*. Rigor autem Juris civilis ſolum admittit conſtitutos in patria poteſtate, & agnatos, *§. 9. inſt. de hæred. quæ ab inteſt. l. 1. cit. pr.* Atque hæc ſucceſſio Prætoria vocatur etiam *bonorum poſſeſſio*. Vel eſt *Feudalis*, quando aliquos vocat Jus feudale, de qua nos ad *tit. de feud.* ſupra. Vel eſt *Statutaria*, quando Statutum: vel *Conſuetudinaria*, quando obſervantia loci aliquos ad ſuccedendum vocat. Vel denique eſt *pactitia*, quando per pactum *affirmativum* acquiritur alicujus hæreditas, aut per *negativum* ei renuntiatur in aliorum favorem. Hic ſolum agetur de *civili* ac *prætoria*, & breviter *de pactitia* in fine.

2 Dico 1. Tres ſunt ordines ſeu claſſes de Jure civili & prætorio ſuccedentium ab inteſtato, nempe deſcendentium, aſcendentium, & collateralium defuncti, *nov. 118. c. 1. 2. 3.* Itaque.

3 Dico 2. Ante omnes alios ab inteſtato ſuccedunt ſoli deſcendentes, nempe parentibus liberi naturales & legitimi ſimul in capita: ſi vero liberi non extent ulli, ſuccedunt nepotes & neptes, & quidem, ſi deſcendant ex una tantum ſtirpe, etiam in capita; ſi vero ex pluribus liberis, in ſtirpes: demum ſi unus vel plures ex liberis eſſent ſuperſtites,

stites, alius autem aut plures essent demortui, relictis tamen liberis, isti liberi, & respectu defuncti nepotes, succedunt tantum in stirpes, *nov cit. c.* 1. *§.6. inst. de hæred. quæ ab intest. l.* 2. *C. de suis & legit. hæred.* Ratio, quia liberi & nepotes in linea recta voto parentum & avorum ad bona a se relicta vocari censentur, per *l.* 220. *§. fin. ff. de V. S.* imo & naturali æquitate, quæ dictat, liberos & descendentes ali debere ex bonis eorum, a quibus vitam hauserunt. Dixi 1. *Naturales & legitimi simul*, sive sint sui sive emancipati, sive mares sive feminæ, sive jam nati, sive in utero adhuc existentes, sive sæculares sive Clerici, aut Religiosi religionem successionis capacem professi; sed loco horum succedit religio. Idem jus succedendi competit legitimatis per subsequens matrimonium. *Naturales tantum* vel *bastardi*, *item spurii*, succedunt quidem matri & ex linea materna ascendentibus æqualiter cum legitime natis, non tamen patri, cui numquam succedunt *spurii* seu vulgo quæsiti, cum horum pater sit incertus, *naturales* vero tunc solum, quando pater non habet legitimam uxorem, nec prolem legitime natam; at in *sextante* tantum, seu in duabus unciis, cum sua matre, si adhuc vivat, dividendis, de Jure autem Bavarico insuper requiritur, ut nec adsint consanguinei collaterales patris; nepotes autem naturales a successione avi paterni semper excluduntur, *l.* 2. *l.* 8. *ff. unde cognati. Auth. licet C. de Natural. lib. nov.* 89. *c.* 12. *§.* 4. *&* 6. *inf.* Stat. Bavar. *tit.* 39. *ar.* 2. 3. 5. Sed nec matri, si Illustris sit, & prolem legitimam habeat, succedunt spurii, *l.* 5. *C. ad SC. Orfit.* debentur tamen ipsis alimenta ex bonis matris. *Nati ex damnato coitu* nec matri nec patri succedunt, imo nec alimenta ipsi debentur Jure civili, *nov. cit. c. ult.* Sed negari alimenta

nec Jus *canon. c. 5. de eo, qui dixit, quam polluit &c.* nec æquitas naturalis patitur. Legitimati per rescriptum (seclusa consuetudine opposita , quam quidam vigere ajunt) non succedunt parentibus in præsentia legitime natorum, nisi Princeps, qui solus id potest specialiter legitimaverit in ordine ad successionem. Dixi 2. *in capita*, seu in partes æquales juxta numerum capitum seu personarum in eodem gradu existentium, nempe quot sunt personæ succedentes. Dixi 3. *in stirpes* (vel *stirpem*) ubi nempe non attenditur numerus personarum, sed stirps, vel stirpes, ex quibus descendunt hæredes, v. g. pater reliquit tres liberos, unus tamen ante patrem defunctus est relictis 5. liberis: isti 5. liberi succedunt omnes simul sumpti in tertia parte hæreditatis patris, & respective avi, quia non succedunt *jure proprio* & ex propria persona, sed *jure repræsentationis* & in persona sui parentis, cui, si supervixisset tempore mortis patris, tertia pars fuisset debita.

4 Dico 3. In defectu descendentium succedunt ascendentes legitimi proximi, nempe pater & mater, in capita & in portione æquali, vel solus pater, si mortua jam prius est mater, si autem & hæc præmortua fuisset, avus (vel avia) paternus aut maternus, exclusis semper remotioribus gradu , & omnibus collateralibus; nisi 2. adessent fratres germani, vel sorores germanæ defuncti, h. e. qui utrumque parentem, patrem & matrem, cum defuncto communem habuerunt, seu duplici vinculo sunt conjuncti, hi enim cum ascendentibus succedunt in capita, & eorum, si qui præmortui sunt, liberi in stirpes; si tamen 3. nullus germanorum superviveret, & soli eorum liberi adessent, excluderentur penitus ab ascendentibus. *Auth. defun-*

Eto C. ad SC. Tertull. nov. 118. c. 2. nov. 127. c. 1. Dixi, *exclusis remotioribus gradu*. Est autem *gradus* nihil aliud, quam unius personæ ab altera in eadem linea (recta vel obliqua seu collaterali) distantia. Quoad computationem graduum in materia successionis attenditur Jus civile, quod quidem in linea *recta*, ascendentium vel descendentium, non differt a Jure canonico, & pro linea recta ab utroque Jure traditur hæc regula, *tot sunt gradus, quot sunt generationes*, vel, *quot sunt personæ una dempta*, nimirum communi stipite. Pro linea autem *collaterali* seu *transversa* discrepat Jus civile a Jure canonico, & eamdem sequitur regulam, ita ut proin in linea transversa non detur primus gradus, & frater & soror, vel duo fratres, jam distent duobus gradibus, quia duæ intercesserunt generationes, vel duæ saltem reperiuntur personæ dempto patre, communi stipite. Quæ regula in sequenti successionis ordine erit observanda. Quare

5 Dico 4. In defectu tam descendentium quam ascendentium (nempe liberorum & nepotum, ac parentum & majorum, in linea recta) succedunt consanguinei collaterales, videl. 1. Fratres (& sorores) germani in capita, & unius præmortui liberi in stirpem, exclusis unilateralibus, nempe *consanguineis*, qui eumdem cum defuncto patrem, non eamdem sortiti sunt matrem, & vicissim *uterinis*, qui ex eadem quidem matre, non autem ex eodem patre procreati sunt; imo liberi germanorum, etiam soli, excludunt fratres unilaterales. 2. Ubi non extant fratres germani, succedunt fratres unilaterales, tam uterini quam consanguinei, si adsint utriusque classis, & quidem probabilius æqualiter sine distinctione inter bona, utrum ea provene-

rint ex matre vel patre, quia bona, poſtquam pervenerunt ad fratrem, fraterna evaſerunt, & non amplius ſunt paterna vel materna. 3. In defectu omnium fratrum & ſororum, & ex eis natorum liberorum, vocantur ad ſucceſſionem in capita reliqui conſanguinei propinquiores gradu, excluſis remotioribus, in infinitum, non attento ſexu, vel duplici vinculo, vel jure repræſentationis, quod jus repræſentationis ſicut in linea aſcendente datur numquam, & in deſcendente in infinitum, ita in collaterali datur quidem, at ultra fratrum filios non extenditur. Sumuntur hæc omnia ex *nov.* 118. *c.* 3. *Auth. ceſſante cum duabus ſeqq. C. de legitim. hæredib. l.* 2. §. 2. 4. 5. *ff. de ſuis & legit. hæred.* Intelligenda tamen ſunt de fratribus legitime natis, vel per matrimonium legitimatis; nam naturales & ſpurii, niſi ſint uterini, non ſuccedunt, nec legitimati per reſcriptum, fratribus legitime natis, licet ſibi invicem ſuccedant.

Objic. 1. Eſt commune axioma ex *l.* 13. §. 2. *C. de legit. hæred.* deſumptum: *maternis cedant materna, paterna paternis:* ergo fratres uterini non ſuccedunt conſanguineis fratribus in bonis a patre ad hos translatis, nec viciſſim conſanguinei, ſeu ex eodem patre prognati, uterinis ſeu ex eadem matre genitis in bonis a matre ad hos translatis. 2. In §. *ult. inſt. de ſucceſſ. cognat.* jus ſuccedendi in collateralibus reſtrictum eſt ad decimum gradum conſanguinitatis: ergo non datur in infinitum. R. ad 1. *n. conſ. & ſuppoſitum*, quod bona, a parentbus in fratres ſemel tranſmiſſa, ſint adhuc paterna vel materna: dein *l.* 13. *cit.* derogatum eſt per *nov. cit.* Ad 2. Ibi Imperator ſolum dicit, quod conſanguinei ſuccedant, *etſi decimo ſint gradu:* adeoque hunc gradum præciſe ponit pro exemplo

plo remotæ cognationis vel agnationis, ultra quem ordinarie illa probari amplius non potest, non vero excludit remotiores.

6 Quæres, an liberi fratrum & sororum, qui forte omnes jam sunt præmortui, superstites soli succedant in capita, vel in stirpes? R. in capita, *l. 2. tit. §. 2. Comitia Spirens. §. 38. de anno 1529.* Ratio, quia, si nullus amplius superest ex fratribus vel sororibus, cessat fundamentum repræsentationis, neque soli fratrum diversorum filii repræsentant personam patrum suorum. Aliud foret, si vel unicus ex fratribus superest.

7 Dico 5. Casu quo deficiunt omnes consanguinei, tam collaterales, quam ascendentes & descendentes, defunctus autem reliquit uxorem, ista de Jure prætorio succedit in bonis mariti, ac vicissim maritus in bonis uxoris, *l. un. C. Unde vir & uxor.* nisi extent pacta dotalia, aut nisi statutum, vel consuetudo loci aliud exigat. Si vero adsint liberi, vel alii consanguinei, tunc seclusis pactis dotalibus, statuto, vel consuetudine loci, quæ omnino observari debent, de Jure civili uxor marito, & vicissim, succedit vel in quarta parte bonorum defuncti, si ejus consanguinei non sunt plures quam tres, vel in portione virili, si plures sint, sed solum tunc, quando defunctus fuit dives, & superstes conjux est pauper. *Auth. Præterea C. eod. nov. 117. cap. 5.* Si uxor concurrat cum liberis, solum usumfructum suæ portionis, si vero cum consanguineis aliis, proprietatem consequitur. Quomodo de Jure Bavarico sibi succedant conjuges, & quid cuilibet vel ejus hæredibus post mortem alterius cedat, præsertim quoad acquæstus, seu bona, quæ communi utriusque opera constante matrimonio acquisita sunt, tam in casu, quo liberi adsunt,

quam quo non adſunt, videri poteſt in Statutis Bavar. *tit.* 1. *art.* 1. 3. 4. 10. & ibi Cancellar. Schmid.

8 Dico 6. Caſu quo & omnes conſanguinei, & uxor quoque deficit, defuncti bona capit fiſcus, ſeu ærarium Principis, *l.* 1. *&* 4. *C. de bonis vacant. lib.* 10. Si vero defunctus vixit in aliquo Collegio legitima auctoritate inſtituto, huic cedunt illius bona. Si autem fuit peregrinus, illa occupat Epiſcopus eroganda in pias cauſas. *Auth. omnes peregrini C. communia de ſucceſſ.*

9 Quæres, quis ſuccedat Clericis, item novitiis in Ordine religioſo, vel etiam religionem profeſſis? R. 1. Clericis habentibus bona patrimonialia, quaſi patrimonialia, parſimonialia, aut induſtrialia, ſuccedunt conſanguinei proximi. In beneficialibus congruæ ſuſtentationi ſuperfluis Eccleſia, in qua habuerunt beneficium, uti & in patrimonialibus, ſi nullos habeant conſanguineos, *c.* 1. *h. t. c.* 1. *& fin. de pecul. Cleric. c.* 12. *de teſtam.* Niſi nempe aliud obtineat conſuetudo, vel privilegium, vel Camera Apoſtolica, aut Epiſcopus habeat jus ſpolii, ut vocant. R. 2. Novitiis, ſi non fecerint aliam diſpoſitionem, uti poſſunt, ſuccedunt proximi conſanguinei excluſo Monaſterio. Idem eſt, ſi novitius ex ſpeciali privilegio ante expletum novitiatus annum ratione morbi emittat profeſſionem, & moriatur. R. 3. Profeſſis non tam ſuccedit, quam retinet Monaſterium illa bona & jura, circa quæ ante profeſſionem aliter non diſpoſuerunt. *Auth. ingreſſi C. de SS. Eccl. can.* 7. 9. *cauſ.* 19. *q.* 3. *c.* 2. *de teſtam.* Si autem religio non foret capax dominii bonorum temporalium, ſtatim poſt emiſſam profeſſionem ſuccederent profeſſi hæredes ab inteſtato, perinde ac ſi morte naturali fuiſſet defunctus.

10 Di-

10 Dico 7. Successio pactitia de Jure communi non valet, si vel per pactum negativum renuntietur hæreditati alicujus certi & determinati adhuc viventis, *l. fin. ff. de suis & legit. hæred.* vel per pactum affirmativum agatur de successione in bonis alicujus determinati & viventis adhuc, ac non consentientis, aut in consensu non perseverantis usque ad mortem, *l. 15. l. 19. l. fin. C. de pactis*; quia ejusmodi cessiones & pacta præbent occasionem optandi vel captandi mortem alienam. Dixi, *de Jure communi*; nam *vi Statuti* passim licite ac valide renuntiant filiæ Illustres hæreditati paternæ, & *vi consuetudinis* valide ac licite eriguntur pacta dotalia, in quibus sponsi paciscuntur de successione futura inter se: sic etiam subinde renuntiantes hæreditati reservant sibi regressum ad hæreditatem in eventum, quo aliqua linea, in cujus favorem renuntiarunt, fuerit extincta.

Objic. Hujusmodi pacta de futura hæreditate viventis valent, si eis adjiciatur juramentum: ergo non simpliciter sunt irritata a Jure, vel saltem non præbent ansam optandi & captandi mortem alienam, quod esset contra Jus naturale, quo repugnante nec juramentum potest obligare. R. In meis principiis, qui defendo, per juramentum non confirmari actus a Jure civili in favorem privatorum irritatos, *n. ant.* Interim tamen valet tale juramentum in sua linea, & parit obligationem religionis sibi propriam, licet non resuscitet obligationem Justitiæ, alias pacto valido propriam; cum omne juramentum, quod non vergit in præjudicium tertii, & dispendium salutis æternæ, servari debeat ex virtute religionis, *c. 28. de Jurejur c. 2. de pact. in 6.* Ceterum quamvis in *l 61. ff. de V. O. &*

l. fin. cit. hujusmodi pacta dicantur esse *contra bonos mores*, & præbere ansam optandi mortem alienam, inde tamen non sequitur, quod sint contra Jus naturale; quia tantum sunt contra bonos mores civiles, seu contra Jus civile, non contra Jus naturale, alias nec consuetudine possent subsistere aut statuto. Neque præbent ansam captandæ mortis alienæ proximam, & per se, sed solum remotam & per accidens, atque ex malitia hominum accidentali.

TITULUS XXVIII.

De sepulturis.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit sepultura sacra.*
2 3 *Quinam ea gaudeant, vel non.*
4 *Ubi fideles sint sepeliendi.*
5 *Quæ sint jura parochi circa sepulturam.*

1 SEpultura, nimirum *sacra*, in nostro Jure tripliciter accipitur. 1. Pro jure sepeliendi corpora mortuorum. 2. Pro actu seu officio, quod in sepeliendis corporibus impenditur. 3. Pro loco ipso, ubi illa sepeliuntur. Et in hoc sensu definitur esse locus religiosus, auctoritate Episcopi deputatus ad tumulanda fidelium pie decedentium corpora, per *c.* 3. *h. t.* & *c.* 4. *de Relig. dom.* uti est cœmeterium, quod debet esse benedictum, vel Ecclesia. Neque inferior Episcopo prælatus, nisi jurisdictione quasi Episcopali sit præditus, jus sepulturæ tribuere, & ad sepeliendos fideles locum deputare potest, per *c.* 4. *cit.* Si tamen Papa quibusdam concedit privilegium tale, sicut Ordini Prædicatorum S. Dominici, & Minorum

S. Fran-

S. Franciſci, conceſſit in ſuis Eccleſiis & cœmeteriis privilegium ſepeliendi quoſcumque fideles. *Clem.* 2. *& Extrav.* 2. *int. comm. h. t.* (quod alii quoque Religioſi per communicationem participant. Mol. *tr.* 2. *d.* 214. *num.* 21.) utique Epiſcopi auctoritate opus non eſt.

2 Dico 1. Sepultura ſacra gaudent, ſeu in loco ſacro ſepeliri debent, omnes & ſoli fideles, qui pie & chriſtiane moriuntur, *can.* 28. *cauſ.* 13. *q.* 2. *c.* 11. *h. t.* Dixi 1. *& ſoli fideles*, quare non Chriſtiani, uti Gentiles, Pagani, Turcæ, Judæi, ita excluduntur, ut non tantum ſine peccato mortali, & pœna excommunicationis in loco ſacro ſepeliri nequeant, ſed etiam, ſi ſepeliantur, rurſus exhumandi ſint, & cœmeterium vel Eccleſia cenſeatur polluta, ac reconciliatione indigeat, *can.* 27. 28. *d.* 1. *de Conſecr.* Idem tene de Hæreticis & excommunicatis non toleratis, *c.* 12. *& Clem.* 1. *h. t. c.* 7. *de conſecr. Eccl. vel Altar. c.* 2. *de hæret. in* 6. Infantes Chriſtianorum ante Baptiſmum, ſaltem dubium, extincti non in loco ſacro, ſed prope illum, ſepeliri debent ac ſolent, niſi in utero matris extincti ſepeliantur cum demortua matre. Dixi 2. *Qui pie & chriſtiane moriuntur;* ſiquidem & Catholici generatim omnes privandi ſunt ſepultura ſacra, qui in peccato mortali notorio deceſſerunt, v.g. in actuali furto, vel adulterio &c. occiſi *can.* 16. 19. 21. *cauſ.* 13. *q.* 2. Atque in ſpecie 1. Excommunicati, probabiliter etiam tolerati. 2. Nominatim interdicti. 3. Uſurarii manifeſti. 4. Raptores ſeu violatores Eccleſiarum, ac incendiarii. 5. Qui decimas non ſolverunt. 6. Religioſi proprietarii, ſeu retinentes peculium ſine licentia ſuperioris. 7. Qui per totum annum omiſerunt Confeſſionem Sacramentalem & Communionem Paſchalem. 8. Maledici, ſeu blaſphemi. 9. Sui-

cidæ, seu qui se ipsos sponte occiderunt ex desperatione, iracundia, vel simili passione: non vero, si id fecerunt mente moti, vel semifatui, propter nimiam tristitiam &c. sibi non satis præsentes. In dubio, an quis sanæ mentis fuerit, an sibi ipsi vim intulerit, vel casu aut ab alio interemptus sit, debet præsumi benignius: stante tamen hujusmodi dubio expedit talem clam & nocte in loco sacro sepelire ad cavendam populi offensionem. 10. Qui in torneamentis, hastiludiis, per se conjunctis cum probabili vitæ periculo, occisi sunt. 11. Qui formaliter duellantes in loco conflictus obierunt. Communis ex variis canonibus. Circa quos notandum, quod delictum debeat satis esse & publice notum, atque ante obitum non apparuerit signum pœnitentiæ (quod tamen apud duellantes probabilius non sufficit nunc autem certo propter Const. Ben. XIV. incip. *Detestabilem* §. *præterea*) &, ubi Justitia exigit, satisfactio parti læsæ non sit facta, saltem per cautionem sufficientem. Dein adverte, quod ossa illicite sepultorum, si ab aliorum fidelium ossibus vel corporibus discerni possint, exhumanda & procul abjicienda sint, per *cap. 12. cit.*

3 *Objic* 1. Vidimus nuper durante bello hæreticos, qui in terris Catholicis obierunt, in cœmeteriis Catholicorum quandoque sepultos fuisse. Imo Cæsar & Status Catholici in penultimo bello Turcico hæreticis, suppetias alioquin negaturis, promiserunt sepulturam sacram. Ergo non est illicitum hæreticos toleratos sepelire in loco sacro. 2. Licitum est communicare cum excommunicatis toleratis adhuc viventibus: ergo etiam cum mortuis indulgendo ipsis sepulturam sacram. 3. Etiam affectis ultimo supplicio negatur sepultura sacra, licet pœnitentes sint mortui: ergo.

go. R. ad 1. *c. ant. n. conf.* In nupero bello in quibusdam urbibus, ubi dominabantur præsidia acatholica, parochi fuerunt compulsi per metum gravis incommodi, ac in bello penultimo Turcico Status Catholici per metum, ne sibi ab Hæreticis negarentur suppetiæ adeo necessariæ pro bono publico, id concesserunt. Et hinc Ecclesia tanquam pia mater, per suas leges, non obligans cum periculo gravis incommodi, privati aut publici, pro his circumstantiis recte credebatur non urgere observationem suarum legum, præsertim cum hæretici sepulturam suorum in loco sacro non in contemptum Ecclesiæ, sed præcise petierint ut honorem politicum. Unde Ecclesia etiam tolerat consuetudinem, vi cujus, ubi hæretici vivunt Catholicis immisti, in cœmeteriis & Ecclesiis, quas habent communes, tumulentur utrique, ac ut hæretici inferantur sepulchris majorum suorum Catholicorum. Ad 2. Iterum *n. conf.* communicare cum vivis præcise in gratiam fidelium est concessum, & per hoc nihil favoris indultum est excommunicatis: sed sepultura sacra præcise cederet in favorem excommunicatorum demortuorum; nam fideles vivi nihil inde commodi consequuntur. Interim sententia opposita, quæ est multorum, servire potest ad hoc, ut tales excommunicati, si semel jam sint sepulti in loco sacro, exhumari non debeant. Ad 3. Affectos ultimo supplicio non Jus scriptum, sed consuetudo ad absterrendos alios a criminibus capitalibus privat sepultura sacra. Et hinc neque electio sepulturæ conceditur damnatis ad mortem.

4 Dico 2. Quilibet fidelis de Jure sepeliendus est in Parochia, in qua habuit domicilium, vel quasi domicilium, seu in qua recipere consuevit, vel debuit Sacramenta, & audire divina. 2. Nisi

E 6 ali-

alibi elegerit ſepulturam, quod regulariter omnibus pubertatem adeptis eſt permiſſum. 3. Vel niſi habeat ſepulturam a majoribus ſuis electam. 4. Religioſi autem, etſi moriantur extra clauſtra, ad ſua Monaſteria & Eccleſias deferri poſſunt etiam irrequiſito parocho loci, ubi deceſſerunt. Pars 1. habetur *c. 1. & 10. h.t. c. 3. eod. in 6. Clem. 2. eod. §. verum*. Ratio, quia, ſicut ad Parochum ſpectat parochianos ſuos adhuc viventes paſcere verbo Divino & reficere Sacramentis &c. ita ad eumdem pertinet providere mortuis de ſepultura, &, ſicut ad eamdem ſpectabat onus providendi ſpiritualia vivis, ita æquum eſt, ut funeralia percipiat a mortuis. Si defunctus in duabus parochiis habuit domicilium, vel quaſi, ſepeliendus eſt in ea, in qua deceſſit, ſi in neutra deceſſit, deferendus eſt ad illam, in qua ſolitus eſt percipere Sacramenta, & intereſſe Divinis officiis, ſi autem in neutra hoc ſolitum eſt facere, datur locus præventioni, vel portatur funus ad illam, ad quam commodius tranſferri poteſt arbitrio amicorum. Pars 2. ſumitur ex *c. 7. h. t.* quia electio ſepulturæ ſe habet inſtar ultimæ voluntatis. Et hinc iſta electio competit omnibus, qui per ultimam voluntatem poſſunt diſponere in ordine ad ſpiritualia, *c. 1. x. & c. 1. 2. 3. 4. h. t. in 6.* Religioſis, quia proprium velle & nolle non habent, non competit, niſi procul a ſuo Monaſterio decedant, vel poſſideant beneficium eccleſiaſticum extra Monaſterium: Prælatis tamen, Abbatibus, Provincialibus, Rectoribus, Quardianis non negatur, modo habeant rationabilem cauſam eligendi; & caveant bonæ opinioni ſuorum domiciliorum, *text. & gl. in c. fin. eod. in 6.* Licet autem quilibet ſibi poſſit eligere ſepulturam extra parochialem Eccleſiam, Religioſis tamen

men & Clericis sub excommunicatione reservatæ prohibitum est, ne aliquem inducant ad vovendum, jurandum, vel simpliciter promittendum, ut neglecta parochiali sepulturam eligat in suis Ecclesiis vel cœmeteriis effectu secuto, vel ut pro suis Ecclesiis semel electam non amplius mutet *c.1.h.t. in 6. Clem.3. in f. de pœnis*. Pars 3. *ex c.1.x. & c.3. h.t. in 6.* quia defunctus tacite censetur elegisse sepulturam a majoribus suis electam, & sibi paratam, si voluntatem contrariam non declaravit. Excipitur uxor, quæ, si ipsa non elegit sepulturam, licet elegerint ejus majores, tumulanda est in sepultura mariti præmortui, & quidem, si plures habuit, ultimi, licet iste extra Parochiam sepultus sit *can.2.3. cauf.13. q.2.c.3. cit.* cum deceat, mulierem sequi virum suum tanquam caput. Pars 4. ex resolutione S. Congr. 2. Jul. 1620. quam allegant Donat. & Barbos. *de off. & pot. Paroch. c.26. num.68.*

5 Quæres, an & quid Parochialis Ecclesia, vel potius Parochus, prætendere possit casu, quo parochianus (vel ejus majores) alibi elegit sepulturam, & tumulatur? Item quid juris competat eidem adversus eum, qui alienum parochianum, qui nullam elegit sepulturam, nec habuit electam a majoribus, sepelivit in sua Ecclesia vel cœmeterio? R. ad 1. De jure prætendere potest *portionem Canonicam parochialem* ab illa Ecclesia, in qua sepelitur, ex illis bonis, quæ intuitu funeris obveniunt illi Ecclesiæ, qualia sunt legata, oblationes &c. & *funeralia*, vel *mortuaria* appellantur *c.1. seqq. h. t. Clem. 2. v. verum cit.* Quæ portio fere est quarta pars eorum, quæ ratione funeris & per ultimam voluntatem defuncti (exceptis tamen, quæ pro fabrica, vel ornamentis, & ad perpetuum Dei cultum legantur) tali Ecclesiæ obveniunt,

niunt, & a Trid. *s.25. c.13. de ref.* vocatur *quarta funeralium*. Sed ab hac portione Parocho reddenda per privilegium absolvit S Pontifex Monasteria Dominicanorum & Franciscanorum aliorumque Mendicantium Ordinum. Imo consuetudo eam in nostris partibus penitus abrogasse videtur. Interim tamen censeo, præsertim in locis, ubi illa per consuetudinem abrogata est, spectato jure fas esse Parocho petere, ut consuetæ exequiæ & officia funebria pro tali parochiano alibi sepulto apud se celebrentur. Ratio, quia certum ex una parte est, quod de jure quilibet sepeliendus sit in sua parochia: ergo pariter certum est, quod Ecclesiæ parochiali competat jus celebrandi exequias & officia funebria, ex jure sepeliendi resultans: ergo hoc jus celebrandi exequias tandiu asserendum est Ecclesiæ parochiali, quamdiu non probatur id ei esse ademptum: atqui per hoc, quod parochianis concessum sit eligere sepulturam alibi, & in Ecclesiis non parochianis indultum jus sepulturæ, Ecclesiæ parochiali non est ademptum jus funerandi & exequias celebrandi, utpote distinctum ab illo; præsertim cum privilegia, quæ adversantur juri Communi, & privatorum, sint restringenda, imo jus ipsum *c.9. h.t.* & Pontifices in suis Bullis, ubi indulgent eligi sepulturam extra parochiam, v. g. in Monasteriis, expresse addant hanc clausulam, *salva justitia Ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumuntur*, h. e. salvo jure Parochialium Ecclesiarum, ut passim explicant Canonistæ.

Obj. 1. Libertas sepulturæ, Regularibus indulta, ut ait P.Reiffenst. *h.t.n.38.* nimium læderetur, si hæredes cogi possent ad duplicanda officia & Missas; sic enim fideles absterrerentur ab electione sepulturæ apud Regulares. 2. Id foret cla-

clara violentia, ut ajunt Donatus & Portell. tum contra justitiam hæredum defuncti, tum contra justitiam libertatis sepulturæ. R. ad 1. & meliori jure inverto argumentum: jus parochiale funerandi, quod est antiquius privilegio Regularibus concedente jus sepulturæ, nimium læderetur, si Ecclesiæ parochiales non possent hæredes cogere ad competentes exequias & officia funebria apud se celebranda, quæ tamen onus habuerunt vivis ministrandi spiritualia: dein non assero, duplicari debere, tot omnino sacra &c. celebrari in Ecclesia parochiali, quod in Ecclesia Regulari, ubi electa est sepultura, celebrantur, sed solum consuetas & defuncti statui convenientes exequias. Ad 2. Est eadem responsio, & negatur assertum; si hæredes, vel defunctus, nolint duplicari exequias, omittant electionem sepulturæ alibi, ad quam non obligantur, bene tamen ad justitiam Ecclesiæ parochiali competentem, seu ad jus funerandi seu exequias celebrandi, ad quas habent Parochi intentionem in jure fundatam, non lædendum.

R. Nunc ad 2. quæsitum. Parocho competit jus petendi; ut sibi una cum cadavere restituantur omnia, quæ occasione sepulturæ percepta sunt *c.* 5. 6. 10. *h. t.* Cadaver tamen ordinarie exhumari vix potest absque scandalo, vel alio incommodo; & ideo praxis præstat alio modo satisfactionem fieri, & amicabilem compositionem.

TITULUS XXIX.

De Parochiis & alienis Parochianis.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit Parochia, & quinam Parochiani.*
2 *An & quando possit vel debeat Episcopus novam erigere Parochiam.*

3 *Ju-*

3 Jura Ecclesiæ Parochialis
4 5 Officium Parochi, & Parochianorum.

1 *Parochia*, vel *paræcia*, ſumitur quandoque pro Eccleſia Parochiali, quæ nihil eſt aliud, quam Eccleſia alicujus diœceſis, Cathedrali inferior, habens populum, certis limitibus auctoritate Epiſcopi diſtinctum, & ſimul unum Presbyterum, Sacramenta præſertim pœnitentiæ & alia ſpiritualia huic populo adminiſtrantem, qui vocatur *Parochus*, vel *Rector*, aut *Plebanus*. Quandoque autem ſumitur pro ipſo diſtrictu, in quo degit populus certæ alicui Eccleſiæ deputatus. Qui in tali diſtrictu domicilium, vel etiam quaſi-domicilium, fixerunt, vocantur *Parochiani*, qui vero in eo domicilium non habent, reſpectu illius ſunt *alieni* parochiani, non proprii. Prædicta ſunt *eſſentialia* Parochiæ: *Naturalia*, vero, quæ quidem ordinarie adſunt, attamen etiam abſolute abeſſe poſſunt, ſunt fons baptiſmalis, aſſidua aſſervatio Euchariſtiæ, celebratio Matrimoniorum, collectio decimarum, cœmeterium & jus ſepulturæ &c. ſicut & cura animarum; cum poſſit eſſe beneficium curatum, quod certis limitibus & populo ab Epiſcopo deſignatis careat, ac ideo parochiale non ſit, uti ſit in Eccleſiis filiabus, ut vocant, & in locis recens converſis.

2 Dico 1. Epiſcopus poteſt, imo debet, exigente animarum ſalute, ubi populus ob locorum diſtantiam vel auctam parochianorum multitudinem ad unam Eccleſiam commode pervenire, ibique Sacramenta percipere &c. non poteſt, novas parochias, etiam invitis Rectoribus, erigere, aſſignata novis Sacerdotibus ex fructibus ad Eccleſiam matricem pertinentibus ſuſtentatione. Sic mandat Papa in *c. ad audientiam* 3. *de ædif. Eccl.* & Trid,

& Trid *ſ.21.c.4.de ref.* poteſtatem ad id facit Epiſcopis, tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatis.

3 Dico 2. Jura Eccleſiæ parochialis ſunt 1. quod eſſentiale eſt, juriſdictio fori interni, ſeu forum pœnitentiale, in ordine ad abſolvendos parochianos a peccatis. 2. Fons baptiſmalis. 3. Jus aſſervandi Euchariſtiam pro moribundis. 4. Diſpenſandi Sacramenta Euchariſtiæ, Extremæ Unctionis, ac ſolemnizandi Matrimonia. 5. Jus Cœmeterii, & ſepeliendi defunctos. 6. Jus percipiendi Decimas, & oblationes. 7. Jus benedicendi cineres, denuntiandi Matrimonia, feſta, jejunia, Indulgentias. Et quando conſtat, Eccleſiam eſſe parochialem, illa, vel potius Parochus, habet ad recitata omnia intentionem fundatam in jure. Communis P. Engel *h. t. n.3.4.*

4 Dico 3. Officium Parochi eſt ſuis Parochianis ſuo tempore prædicta adminiſtrare Sacramenta, rudes inſtruere in Catecheſi, prædicare verbum Divinum, celebrare Miſſas, præſertim diebus Dominicis & feſtivis &c. Trid. *ſ.24.c.4.de ref. &c.* Imo & pro ovibus ſuis offerre Sacrificium Trid. *ſ.23.c.1.de ref.* Sufficiet tamen, ſi pro ipſis oret, & v.g. ad *Memento* illas commendet DEO, etſi pro ipſis Miſſam non applicet, Nav. Suar. Vaſq. Coninck, Lugo, Gob. & alii apud La Croix *l.3. p.1. nu.762.* alii tamen volunt, ut aliquoties per annum, ſaltem in majoribus feſtivitatibus (vel juxta alios diebus Dominicis, aut etiam feſtivis) integram Miſſam applicet pro parochianis; quia ſic ex una parte videtur ſatisfieri Tridentino per congruam interpretationem, & ex altera Parochus non percipit fructus, ut ad intentionem populi celebret, ſed ratione paſtoralis officii. Vide Conſt. Bened. XIV. *nu.* 103. incip. *Cum ſemper oblatas.*

5 Di-

5 Dico 4. Officium Parochianorum eſt percipere Sacramenta, & audire Divina &c. In Eccleſia Parochiali, vel a Parocho, præſertim pœnitentiæ ſaltem ſemel in anno, & Sacræ Communionis in Paſchate *c.2. h.t. & c.12. de pœnit.* Interim tamen hæc obligatio audiendi Miſſam & Verbum Divinum in Eccleſia Parochiali, item peccata confitendi Parocho, hodie vel ſublata, vel ſaltem multum mitigata eſt partim per privilegia Religioſis a Pontifice conceſſa, partim per conſuetudinem contrariam.

TITULUS XXX.

De Decimis, Primitiis, & oblationibus.

SUMMARIUM.

1 *Quid ſint Decimæ, præſertim Spirituales.*
2 *Reales & Perſonales, Antiquæ & Novalium.*
3 4 *Quibus debeantur Decimæ.*
5 6 *Præſertim Novalium proprie dictorum:*
7 *Et improprie dictorum.*
8 9 *An poſſint competere Laicis, & quomodo.*
10 *Quinam obligentur ſolvere Decimas.*
11 *Et quomodo obtineatur immunitas ab iis ſolvendis.*
12 *An privilegium immunitatis ſit ſtricte interpretandum.*
13 14 *Quando & quomodo ſolvendæ Decimæ.*
15 *Quis ſit Judex competens in cauſa Decimarum.*
16 *An, & quando etiam Laicus.*
17 18 *Quid ſint Primitiæ, & oblationes.*
19 *Ad quem hæ pertineant.*

1 De-

1 DEcimæ, nimirum *Ecclesiasticæ*, de quibus hic sermo, si sumantur *objective*, sunt decima pars fructuum, & lucrorum juste acquisitorum, quotannis solvenda Ecclesiæ ministris pro sustentatione. *Formaliter* spectatæ sunt jus decimandi, seu petendi decimam partem fructuum propter ministerium spirituale per *c. 20. seq. 26. & 30. h. t.* Titulus igitur, ex quo oritur jus decimandi, est sacer & spiritualis, nempe cura animarum & ministeria sacra: atque hinc si Decimæ Ecclesiasticæ sumantur proprie, & ut annexæ adhuc titulo vel officio spirituali secundum primævam institutionem & naturam suam, sunt & vocantur *spirituales*, vel *stricte Ecclesiasticæ*, ac jus *spirituali annexum*. Si vero separentur a titulo spirituali & jure ministerii sacri, ipsa etiam proprietate in Laicos translata (quod quidem solus Pontifex potest, rarissime tamen facit) evaserunt & dicuntur *mere Laicales*, vel *sæcularizatæ*. Si autem utilitas tantum, seu *jus utile* decimandi translatum sit in Laicos, proprietate tamen & *jure directo*, quod est quasi radix exigendi decimas ex jure ministerii sacri, penes Ecclesiam retento, & sic in feudum sint concessæ Laicis (quod quidem hodie quoad Laicos etiam solus Pontifex potest, ante Concil. autem Lateranense III. anno 1179. sub Alex. III. habitum, etiam Episcopis indulgebatur) appellantur *Laicales* simpliciter, seu *temporales*, vel *minus stricte Ecclesiasticæ*. In dubio Decimæ semper præsumuntur spirituales, quia id decimis est naturale, & separatio a titulo spirituali, vel hujus extinctio, est res facti: quæ autem facti sunt, non præsumuntur, sed probari debent. Ulterius

2 Dividuntur Decimæ in *reales* seu *prædiales*, quæ solvuntur ex fructibus, quos natura,

vel

vel ſponte, vel adjuta per humanam induſtriam, profert, uti decimæ ex fructibus agrorum, vinearum, olerum, arborum, pratorum &c. aut ex fœtibus animalium. Et in *Perſonales*, quæ penduntur ex lucris per induſtriam acquiſitis, v.g. ex negotiatione, mercatura, officio, ſtipendio militari, artefactis, venatione, aucupio, piſcatu &c. Sed de his nihil opus eſt amplius dicere, quia per univerſalem, ſaltem Germaniæ, conſuetudinem ſunt abrogatæ, ac iis ſubrogati creduntur *reditus ſtolæ*, ut vocant, qui Parochis fere in ſingulis miniſteriis præbentur ad ſuſtentationem. Reales ſubdividuntur 1. In *Majores*, quæ ſolvuntur ex frumento, vino, oleo &c. & in *Minores*, ſeu *Minutas*, quæ præſtantur ex fructibus hortorum ac leguminibus, ex pomis arborum, ex fœno, lino, cannabe, rapis, lupinis, piſis, ciceribus, lana, caſeo &c quo referuntur & *carnaticæ*, ex animalium partu, puta ex agnellis, ſuculis, pullis &c. Sed quinam fructus ad minores, & quinam ad majores Decimas pertineant, optime diſcitur ex conſuetudine, & Statutis locorum. Sic Statuta Bavar. *tit.* 28. *ar.* 11. 12. ſatis diſtincte determinant. 2. In *Antiquas*, quæ ex fundis jam ab antiquo cultis pendi conſueverunt, & in *Novales*, quæ ex terris noviter ad culturam redactis ſolvendæ ſunt. *Novale* ſiquidem, proprie dictum eſt terra, quæ ab immemoriali tempore ſterilis & inculta jacuit, nunc autem ad culturam eſt redacta, ut ſi ex palude exſiccata fiat ager *c.*21. *de V. S.* Quo etiam pertinet fundus, qui ab immemoriali tempore protulit quidem fructus, at vi conſuetudinis non decimabiles, nunc vero profert decimabiles, ut ſi ex ſylva, vel prato (ex pratis enim, in multis locis non ſolvuntur decimæ) factus eſt ager.

No-

Novale autem *improprie dictum* est, si præcise mutatur facies soli vel fundi, ut si ex vinea fiat ager, vel vicissim, aut ager prius frumento consitus postea conferatur pisis, rapis, lino, nigotiana seu tabaco &c. per *c.* 30. *h. t.* Jam disquirendum est, quibus debeantur Decimæ, a quibus, & ex quibus rebus, item quomodo solvendæ, & ad quod pertineant forum.

3 Dico 1. Decimæ de jure Communi & Recentiori principaliter debentur Parocho, & quidem illi, in cujus Parochia sita sunt prædia, ex quibus solvuntur, vel intra cujus fines pascuntur animalia, ex quorum fœtura dantur. Adeoque Parochus habet intentionem fundatam in jure quoad omnes decimas suæ Parochiæ text. & DD. in *c.* 4. 13. 18. 29. 30 *h. t.* Nec obstat, etsi parochiani non sint, ad quos pertinent prædia, sed alteri Parochi subjecti quoad personam suam; quia decimæ sunt onus reale, fundis & prædiis impositum *can. un. caus.* 13. *q.* 1. Nisi nempe aliud habeat consuetudo. Dixi 1. *Parochos* quod pariter intellige de Beneficiatis Curatis, qui populo Sacramenta & alia spiritualia ministrant; nam administratio curæ animarum est potissima radix decimas percipiendi. Episcopo autem debentur decimæ ex prædiis limitandis, quæ intra nullius Parochiæ limites existunt: item quarta pars decimarum de Ecclesiis inferioribus per *c.* 13. *citat.* quæ tamen *quarta* passim per consuetudinem exolevit. Dixi 2. *debentur*, nimirum *titulo Justitiæ*, quia dignus est operarius mercede sua, *Luc.* 10 item titulo *Religionis*, quia decimæ sunt introductę in recognitionem supremi dominii, quod Deus habet *c.* 26. *eod.* & *tit. obedientiæ*, quia Ecclesia dari præcipit. Dixi 3. *Principaliter*; nam etiam Beneficiatis non Curatis, Ecclesiæ de-

servientibus per ministeria sacra, tribuit Ecclesia aliquas Decimas *c.21.22.26.eod.* nimirum secundario. Dixi 4. *De Jure Communi*; siquidem jure speciali vel privilegii, vel præscriptionis, vel consuetudinis, incorporationis, permutationis &c. etiam ad alios non-Parochos, & non-Beneficiatos pertinere possunt, v.g. ad Ecclesias Collegiatas, ad Monasteria, Hospitalia &c. imo & ad Laicos, uti videbimus. Dixi 5. *Et recentiori*; olim enim ante divisionem Parochiarum & erectionem beneficiorum decimæ cujuslibet diœcesis pertinebant indivisim ad Clerum, & colligebantur ab Episcopo, qui deinde cum proportione distribuebat inter Clericos Ecclesiæ ministros *can.1. & 3. caus. 16. q.7.*

4 Quæres, quo jure, an naturali & Divino, vel tantum Ecclesiastico, Parochis, & Beneficiatis debeantur Decimæ? Resp. Cum plerisque modernis Theologis & Canonistis contra antiquos fere omnes, & P. Anacletum Reiffenstuel: quamvis decimæ *materialiter* & quoad substantiam spectatæ, prout nimirum sunt quædam pars fructuum ad congruam illorum sustentationem necessaria, ipsis debeantur tam jure naturali, quod obligat ad stipendium laboris & ministerii in aliorum utilitatem impensi, quam jure Divino. quod operariis vult solvi mercedem *Luc. 10. Quis enim*, ait S. Paulus *1. Cor. 9. Militat suis stipendiis unquam? qui altari deserviunt, cum altari participant: ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere*. Quatenus tamen considerantur *formaliter*, seu prout sunt certa quota, h. e. determinate *decima* pars fructuum, non nona vel undecima &c. in Novo Testamento debentur solum jure Ecclesiastico. Probatur. Certa quota fructuum, seu decima pars qua talis, nec a ju-

a jure naturali est determinata, ut fatentur omnes, nec a jure Divino, quia nullus Sacræ Scripturæ Novi Testamenti textus de hoc extat: ergo tantum determinata est & debetur jure Ecclesiastico. Confirmatur: quod est juris naturalis aut Divini, tolli non potest vel mutari privilegio, dispensatione, aut consuetudine *c.13.de rest.spol. & c.11. de consuet.* Sed decimas qua tales & formaliter spectatas posse tolli & mutari per privilegium, ac aliis applicari, certum est ex Trid. *s.25. c. 13. de ref.* item per consuetudinem *c.20. & 32. h.t.* Idque universalis confirmat praxis, ex qua constat, subinde omnes decimas in alios esse translatas, & subinde esse imminutas, adeo ut solum media, vel tertia, vel adhuc minor pars decimarum cedat Parochis, ac subinde solum undecimus, vel decimus quintus &c. manipulus loco decimi solvatur. Id tamen certum est, quod Parochis & Beneficiatis non ita auferri aut minui possint decimæ, ut ipsis salva non remaneat congrua sustentatio *c. 9. x. & c. 2. §. ubi autem eod. in 6.* Unde, si ipsis negentur decimæ, illi aliunde provideri debent, & quidem, si aliunde non possit fieri provisio, ad decimas recurrendum erit.

Obj.1. Decimæ qua tales fuerunt sub præcepto juris Divini in Lege Mosaica *Lev.27.v.30* Sed hoc præceptum nullibi a DEO est revocatum. 2. Ecclesia, Pontifices, & SS. PP. declarant decimas esse juris Divini sine distinctione inter *materialiter & formaliter* acceptas (quæ distinctio in jure etiam Canonico peregrina est) *c.25.26. h.t.* ibi: *ex mandato Divino debentur, can.fin. caus.16. q.1.* nam decimæ in sua significatione propria determinate denotant *decimam* partem: ergo absolute sunt juris Divini; cum in dubio, an aliquid sit juris Divini, nec ne,

stan-

ſtandum ſit interpretationi Eccleſiæ. R. ad 1. *N.min.* nam præcepta judicialia, inter quæ etiam refertur præceptum de Decimis, fuerunt extincta per mortem Chriſti cum Synagoga. Eaſdem quidem ad imitationem veteris teſtamenti præcipit Eccleſia, ſed per novum præceptum, non reſuſcitando præceptum Divinum Veteris Teſtamenti. Ad 2. Declarant eſſe juris Divini, quatenus originaliter & olim fuerunt a DEO inſtitutæ & præceptæ, poſtmodum vero ad exemplum veteris teſtamenti & præcepti Divini ab Eccleſia de novo præceptæ. Decimæ juxta etymologiam ſuam & formaliter ſumptæ denotant quidem decimam partem qua talem, non vero materialiter & quoad ſubſtantiam ſuam; quæ diſtinctio, licet explicite, & in terminis non tradatur in jure Canonino, eruitur tamen ex noſtræ ſententiæ probationibus.

5 Dico 2. Decimæ Novalium proprie dictorum pertinent pariter ad Parochum. 2. Tametſi alius in ejus parochia percipiat decimas antiquas ex privilegio, infeudatione, aut præſcriptione. 3. Licet ille alius ſit perſona, vel communitas Eccleſiaſtica. Pars 1. recepta, & deciſa eſt in *c.25.& 29. h.t.* cum Parochus habeat intentionem fundatam ad omnes decimas. Pars 2. eruitur *ex citt. cc.* & ex recepto principio, vi cujus decimæ omnes debentur Parocho, quæ in alium juſto titulo translatæ non ſunt: ſed per privilegium, & infeudationem in alium translatæ non ſunt decimæ Novalium; quia hujuſmodi privilegium & infeudatio præjudicant juri Communi & Parocho, proin ſunt ſtrictæ interpretationis, adeoque extendi non debent ad decimas, tempore dati privilegii, vel factæ infeudationis, nondum exiſtentes, uti ſunt decimæ Novalium: pariter odioſa eſt & præſcriptio:

ptio:

prio: cui accedit, quod non præscribatur, quod non possidetur *c.3. de R.J. in 6.* Sed decimæ Novalium, quando ista exurgunt, utique nunquam fuerunt possessæ a decimatore antiquo. Aliud foret, si decimator antiquus tempore requisito jam fuisset in possessione decimarum ex Novalibus quoque antecedenter factis. Pars 3. quam sustinet cum Covar. Guttier. Suar. & aliis plurimis P. Friderich in præclarissimo *tr. de decimis n.*391. contra Panor. Engel. Franc. Schm. & satis communem veterum, probatur 1. ex *c.*25. *h t.* ibi: *ne, occasione decimationis antiquæ, decimæ Novalium usurpentur, cum in talibus non sit extendenda licentia, sed potius restringenda*: quæ dispositio & ratio procedit, sive decimator antiquus sit Laicus, sive Clericus, vel Communitas Ecclesiastica. 2. ex *c.* 31. *de privil.* in cujus summario clare habet, quod *privilegium de decimis Novalium non solvendis non comprehendat decimas, tempore privilegii impetrati possessas ab aliis* Religiosis: ergo, si privilegium non solvendi decimas non debet extendi, non obstante, quod concessum sit Religiosis & personis Ecclesiasticis, multo minus erit extendendum privilegium accipiendi decimas tempore dati privilegii necdum existentes, non obstante, quod concessum sit personis Ecclesiasticis.

6 *Obj.*1. Jus Bavaricum *tit.* 28. *ar.* 13. Parocho ad triennium dumtaxat concedit decimas Novalium, si alius quocumque titulo colligit in parochia illa decimas antiquas, atque eo ipso etiam illas tribuit decimatori antiquo: ergo non simpliciter spectant ad parochum decimæ Novales, si alius, sive Laicus sive Ecclesiasticus, ibi percipiat antiquas. 2. Innoc. III. in *c* 27. *h.t.* ita rescribit Abbati S. Columbæ: *cum tibi*,

quod majus est, sit concessum, ut videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum tuarum cum integritate percipias, de Novalibus eas exigere satis potes : quia, ubi majus conceditur, minus concessum esse videtur: ergo, si communitati vel personæ Ecclesiasticæ per privilegium concessæ sunt decimæ antiquæ, etiam Novales ad eam pertinent vi talis privilegii, tanquam aliquid minus. 3. Privilegia Summorum Principum, si personæ capaci tribuuntur, latissime interpretanda sunt, præsertim si terminis amplissimis sunt instructa *c.6. de donat. c.7. de privil. in 6. l.ult.ff.de const.Princ.* ergo privilegium percipiendi decimas, Clericis concessum a S. Pontifice, late accipi debet, itaut comprehendat etiam decimas Novalium; quia per *decimas* non modo intelliguntur decimæ præsentis, sed etiam futuri temporis, præsertim si privilegians utatur verbis amplioribus, & universalibus, v.g. concedimus *omnem decimationem, quascumque decimas &c.* R. ad 1. *dist.cons.* ergo decimæ Novalium non simpliciter & perpetuo spectant ad Parochum de jure Communi. *N. cons.* De jure Bavarico vel potius de consuetudine antiqua Bavariæ, in qua fundatur jus Bavaricum. *C. cons.* nam Princeps Sæcularis in materia decimali præsertim contra personas Ecclesiasticas & contra jus Canonicum disponendi facultate destitutus est. Ipsum jus Canonicum videtur approbare hujusmodi consuetudinem, dum *c.29.h.t.* decimas Novalium tribuit Parocho sub hac limitatione, *nisi ab his, qui alias percipiunt decimas* (nempe antiquas) *rationabilis causa ostendatur, per quam appareat, Novalium ad eos decimas pertinere*, & dum in *c. 18. & 32. eod.* in causa decimarum plurimum tribuit consuetudini. Ad 2. Illud Monasterium

non

non collegit decimas antiquas ex nudo privilegio, ſed vi juris Communis Parocho omnes omnino decimas tribuentis; quia illæ parochiæ Monaſterio erant pleno jure incorporatæ, ita ut Prælatus fuerit Parochus principalis cum onere functiones parochiales exercendi per Vicarium. Ad 3. *diſt. ant.* privilegia favorabilia: *C. ant.* odioſa, & quæ repugnant juri communi & juri Parochorum. *N. ant. & conſ.* Privilegium percipiendi *decimas* ſimpliciter, vel *quaſcumque*, extendi ad decimas Novalium, tunc nondum exiſtentes, nec exigit proprietas verborum, nec juris diſpoſitio, utpote odioſum.

7 Dico 3. Decimæ Novalium improprie dictorum poſt mutatam culturam pertinent ad eum, ad quem ſpectant decimæ ex fructibus certæ ſpeciei, vel ex certis fundis provenientes. Quod ſic intellige: ponamus in aliqua parochia decimas *majores*, indiſtincte ad aliquod Hoſpitale, *minores* vero ad Parochum pertinere: hoc caſu, ſi in agro v.g. in quo prius ſeminari ſolebant certæ ſpecies fructuum, ad decimas majores pertinentium, uti ſunt triticum zea ſeu ſpelta, ſecale, ſiligo, hordeum & avena, nunc vero ſeminantur ſpecies fructuum ad decimas minores pertinentium, uti ſunt olera, rapæ, linum &c. decimæ ex his ſpectant ad Parochum, ſicut vice verſa, ſi agro, ubi prius ſolebant ſeminari ſpecies fructuum ad minores decimas pertinentium, nunc ſerantur ſpecies fructuum ad majores pertinentium, ex his decimæ ad Hoſpitale ſpectant. Dein ponamus, quod ex certis & determinatis fundis, ex hortis v.g provenientes decimæ ſpectent ad Parochum; ex aliis autem determinatis fundis, v.g ex campis, provenientes ad Hoſpitale: & hoc caſu quodcumque genus fructuum, mutata etiam cultura pri-

ſtina, creſcit in hortis, decimæ ad Parochum, & quodcumque creſcit in campis, ad Hoſpitale pertinent. Atque ſic explicatam aſſertionem tenet communis ex *c.*4.30. *h.t. & c.*31. *de privil.* Conſonat jus Bavar. *tit. cit. art.*11. Notant tamen DD. quod, ſi per variationem culturæ in caſu priori, quo mutatur ſpecies fructuum, nimis gravaretur Parochus, ita ut ex reſiduis decimis, pro ſuſtentatione aſſignatis, non haberet amplius congruam, ab eo, qui reliquas colligit decimas, compenſatio facienda foret vel in frugibus, vel in pecunia *c.9. x. c.2. §. 2. h. t. in 6.* quia Parocho debetur jure naturali & Divino ſuſtentatio ex decimis, ſi ea aliunde non ſuppetat, vel aſſignata ſit. Proin contra fundi dominum vel colonum, utpote cui liberum eſt ſuos fundos vel colere, vel incultos relinquere, vel culturam mutare, modo non mutet præciſe animo fraudandi, agi non poteſt.

8 Quæres, an etiam Laicis poſſint competere decimæ? R. Cum diſtinctione. Vel decimæ ſunt laicales effectæ, dominio utili in Laicos per infeudationem legitimæ translato? & tunc illarum omnino ſunt capaces quoad jus decimandi utile & ſecundarium, ita ut tota utilitas penes ipſos ſit, jure & dominio directo penes Eccleſiam remanente; quod jus emere, præſcribere, vel alio titulo profano, ſicut bona temporalia, acquirere poſſunt. Vel ſunt ſæcularizatæ omnino, ita ut titulus ſpiritualis penitus a S Pontifice ſit extinctus, vel a decimis ſeparatus? & tunc utique a fortiori ſunt capaces decimarum totaliter etiam quoad jus directum & proprietatem. An vero decimæ, quas poſſident Laici, in dubio pro infeudatis tantum, an vero pro ſæcularizatis habendæ ſint, diſcrepant DD. hoc poſterius pro Bavaria affirmat Cancellar. Sch-

mid. *Semicent.2.controv.26. n.7.* illud prius longe meliori fundamento asserit P. Melchior Friderich *de decim. n.594. 598.seq.* quia minor alienatio rerum Ecclesiasticarum præsumenda est, &, quod Papæ nonnisi rarissime facit, præsumi non debet. Vel denique sunt adhuc spirituales, aut considerantur ut jus decimandi directum & primarium? Atque tunc Laici illarum nullatenus sunt capaces; cum officii spiritualis, cui annexæ sunt veluti titulo, ex quo debentur, incapaces sint *c.7.de præscript. c.15 17. 19. 31. h.t.* Et hinc ad Laicos devenire nequeunt per emptionem, conductionem &c. imo nec per præscriptionem etiam immemorialem, ut præter Catholicos DD. omnes, excepto Ferd. Vasq. tenent quoque passim Acatholici. Ratio est clara, quia sine possessione non currit præscriptio *c.3. de R.J. in 6.* Sed Laici nequeunt possidere decimas spirituales, & jus decimandi directum *c.7. & 17. citt.* imo nec jus utile absque concessione potestatis Ecclesiasticæ per *c 7. cit.* & nunc (post Conc. Later. III.) solus Pontificis.

9 *Obj.* 1. Laici possunt præscribere jus patronatus, quod pariter est annexum spirituali: ergo & jus decimandi. 2. Præscriptio immemorialis æquivalet privilegio *c. 26. de V. S.* Sed per privilegium Pontificis valent Laici acquirere decimas: ergo. 3. Praxis pridem obtinuit, ut Laici passim, nemine contradicente, detineant decimas instar patrimonialium bonorum, easque alienent tanquam domini, imo & in feudum concedant, licet de nullo privilegio, donatione, aut legitima concessione Pontificis constet: ergo dicendum, quod illas vel per præscriptionem immemorialem obtinuerint, vel injuste detineant; quod ultimum dicere nimis durum est, & contra communem

sensum. R. ad 1. N. *conf. & parit.* quia Laici generatim & absolute sunt habilitati a jure ad possidendum jus patronatus *c.5.8.11.12.29. de jur. patr.* non vero ad jus decimandi. Ad 2. Quamvis privilegio dicatur æquivalere præscriptio immemorialis, id tamen intelligi debet de casu, quo vere datur: sed apud Laicos respectu decimarum dari nulla præscriptio potest propter defectum possessionis legitimæ, tanquam conditionis ad omnem præscriptionem essentialiter necessariæ. Privilegium in hac materia plurimum differt a præscriptione: illud enim tribuit capacitatem possidendi, ista hanc supponit, non tribuit. Ad 3. Ubi per tempus immemoriale Laici detinent decimas, relinquuntur quidem in libero usu earum tanquam domini, at non propter præscriptionem, sed propter præsumptionem privilegii aut legitimæ concessionis aliquando factæ; nam ex lapsu tanti temporis præsumitur titulus quicumque habilis de jure, per quem decimæ ad ipsos devenerint; quamvis hæc præsumptio quandoque falsa sit me judice, & per violentiam, aut aliam injustitiam Laici involaverint in decimas, præsertim turbulentis illis temporibus, ubi Imperatores Germanicos inter & Pontificem, schismata & aperta bella intercesserunt. Si hæc præsumptio per aliam fortiorem elideretur, utique tenerentur Laici rursus Ecclesiæ utut longissimo tempore detentas decimas restituere. Sæpius quidem initio obtinuerint ab Ecclesia in feudum; sed quia ab immemoriali tempore nec fidelitatis juramentum nec servitium præstiterunt, & irrequisita Ecclesia alienant decimas, præscripserunt quidem his feudi oneribus, ut libere de utili dominio decimarum disponere valeant; non tamen per hoc præscripserunt jus directum decimandi.

10 Di-

10 Dico 4. Ad decimas solvendas obligantur per se omnes, qui prædia, fundos, vel alias res frugiferas titulo non spirituali possident intra fines alicujus parochiæ *c.* 4. 6. 8. 20. *&c. h.t. & c.fin. de Paroch.* Et quidem obligantur tam onere reali, quam obligatione personali, si sint parochiani, & Sacramenta aliave Divina percipere debeant in illa Ecclesia parochiali: si vero non sint parochiani, solum obligatione reali. Unde nec Papa, nec Episcopus, nec Parochus, qui in aliena parochia ex titulo temporali, v.g. hæreditate, emptione, donatione &c. possident prædia decimis prius obnoxia, uti nec Ethnici, Pagani, aut Judæi, qui illa prædia obtinent, ab hac obligatione reali immunes sunt *c.* 16. 24 *eod.* quia decimæ sunt onus reale, prædiis ac eorum fructibus immediate annexum, quod transit ad quemcumque possessorem, quia res transit cum suo onere *c.* 5. *de pign.* Interim tamen etiam ab onere reali decimarum liberi sunt Parochi (idem est de aliis Clericis Curatis Card. de Luc. *de decim. disc.* 2.) de prædiis in dotem Ecclesiæ & pro sua sustentatione assignatis: item alii beneficiati ex fructibus sui beneficii *c.* 2. *h.t.* ibi: *novum genus exactionis est, ut Clerici a Clericis decimas exigant*. Certe ejusmodi prædia & fructus beneficiales, pro sustentatione assignati, sunt loco decimarum, beneficiatis, præsertim Curatis, de jure debitarum: sed de decimis non solvuntur aliæ decimæ *c.* 2 *cit.* Nisi nempe ejusmodi prædia vel fructus jam alicui fuerint decimabiles, antequam fuerint assignati pro sustentatione beneficiatorum, & tempore assignationis non liberati ab hoc onere. Dixi in assertione, *per se*; nisi nimirum aliqui jure speciali immunitatem consecuti sint. Quapropter

11 Dico 5. Immunitas a solvendis decimis obti-

neri potest 1. *privilegio* Apostolico. Sic Religiosi a decimis de Novalibus, quæ propriis sumptibus aut manibus excolunt, de hortis, & fœtibus animalium suorum, Cistercienses vero & Hospitalarii etiam a decimis de quibuscumque prædiis, quæ propriis sumptibus aut laboribus colunt, exempti sunt *c.10. h t.* nisi sint prædia post Conc. Later. acquisita, & jam prius decimis obnoxia, uti *c.34. eod.* restrictum est illud privilegium. Speciale quoque privilegium, quo ab omnium omnino decimarum solutione eximitur, Societ. JESU concessit Greg. XIII. in Bulla *Pastoralis Officii* 1 Jan. 1578. quod tamen pariter de prædiis, antequam ad Societatem venirent, oneri decimarum non obnoxiis forte intelligi debere praxis, quantum de ea mihi constat, declarare videtur, quamvis Greg. dicto c.34. expresse deroget. 2. *Consuetudine c.32. eod.* modo salva maneat Ministrorum Ecclesiæ congrua sustentatio, quæ si aliunde non suppeteret, rursus ad decimas daretur recursus. 3. *Præscriptione c.18. h t. c.1. de præscr. in 6.* Nec obstat, quod præscribens sit Laicus; quia immunitas a solvendis decimis nihil habet spiritualitatis. Quamvis enim Laicus non possit præscribere *decimas*, seu jus decimandi, potest tamen præscribere *decimis*, seu immunitatem a decimis; siquidem hæc immunitas est mera extinctio alieni juris, non vero simul jus decimandi, quasi non solvere decimas idem esset ac retinere, & ex suis agris colligere decimas; nam nulli fructus, quamdiu decima eorum pars non est separata, seu pro decimis assignata, rationem *decimarum* habent. Si tamen præscriptio curreret contra Parochum, opus foret 40. annis cum titulo, vel tempore immemoriali in defectu tituli *c.1. cit.* 4. *Conventione*, vel contra-

tractu cessionis, permutationis, transactionis &c. Sed, casu quo decimæ, a quibus liberari quis cupit, essent adhuc spirituales, in tali contractu vel pacto non deberet intervenire pretium temporale *c. fin. de rer. permut.* ubi reprobatur permutatio *a spirituali ad temporalia*, utique tanquam Simoniaca, & ideo invalida. Quidquid in oppositum dicant Moneta, Engel, & P. Friderich, quoad hoc dissentientes a nobis, qui sic

Obj. 1. Immunitas a solvendis decimis nihil habet spiritualitatis, cum sit mera privatio juris alieni: ergo etiam emi, aut per pretium temporale comparari potest. 2. Si interveniente pretio comparetur dicta immunitas, solum obtinetur licentia retinendi fructus suos: sed fructus decimales sunt aliquid mere temporale: ergo, si detur pretium pro memorata immunitate, datur pro aliquo mere temporali. 3. Per pecuniam se liberare ab onere solvendi decimas nihil est aliud, quam emere fructus futuros, quos quis deberet solvere ex suo fundo: sed fructus futuros sine Simonia licitum est emere, sicut pro annua pensione eosdem locare: ergo. R. ad 1. *dist.ant.* Immunitas illa, qua se tenet & respicit illum, qui eam acquirit: atque præcise spectata in se, nihil habet spiritualitatis. *C. ant.* qua respicit alterum, a quo acquiritur per pretium, & spectata quoad terminum correlativum. *N. ant. & cons.* Nam immunitas pretio comparata pro termino correlativo ex parte dantis seu vendentis illam habet jus decimandi, quod spirituale est, tanquam mercem: hoc ipso enim, quod ego acquiram per pretium, immunitatem, alter dat & cedit pro pretio suum jus decimandi. Ad 2. *dist. ma.* solum obtinetur licentia retinendi fructus suos ex parte ementis & sibi pro pretio

comparantis immunitatem. *C. ma.* Etiam ex parte vendentis, & pretium accipientis, *N. ma.* nam ex parte hujus viciſſim datur jus decimandi ſpirituale; & ſic, quia conventio mutua intervenit, datur Simonia ex utraque parte. Ad 2. *Neg. ma.* vel *diſt.* nihil eſt aliud ex parte ementis. *C. ma.* ex parte vendentis, ſeu ſuo jure ad decimas pro pecunia cedentis. *N. ma.*

12. Quæres, an privilegium non ſolvendi decimas ſit ſtrictæ vel latæ interpretationis? R. Licet ſit ſtrictæ interpretationis, ut ut a S. Principe conceſſum, quia eſt odioſum, utpote derogans juri Communi & juri parochorum *c. 15 de R. J. in 6.* Non tamen ita arctandum eſt, ut non debeat intelligi ſecundum latitudinem verborum. Unde, ſi alicui indefinite, & terminis generalibus concedatur immunitas a ſolvendis decimis, id intelligi debet non tantum de decimis antiquis, ſed etiam de decimis Novalium, & prædiorum deinceps acquirendorum. P. Friderich. *de decim. n.* 171. *ſeqq. n.* 209. cum aliis contra ſat multos & graves DD. per *c. 12. h. t. c. 22. de privil.* quia locutio indefinita, negative concepta, æquivalet univerſali, ſi diverſorum ſit eadem ratio, per *cc. citt. Obj.* Privilegium poſitivum accipiendi decimas non extenditur ad decimas Novalium, & tempore privilegii nondum exiſtentium, uti ſupra docuimus: ergo neque privilegium negativum non ſolvendi. R. *N. conſ. & parit.* quia privilegium negative conceptum, ſeu *non ſolvendi decimas*, vel *nullas ſolvendi decimas*, univerſalis eſt, & amplius patet, quam poſitive conceptum, nec in propria verborum acceptione verum eſſet, ſi ex quibuſdam prædiis, v. g. Novalibus, ſolvere decimas deberet privilegiatus; uti tamen verum manet privilegium poſitive conceptum, licet

cet non comprehendat decimas Novalium, tunc non existentium. Adde, quod ipsa jura prohibeant extensionem privilegii affirmativi de decimis accipiendis ad decimas Novalium futurorum *c.25. h.t. c.2. eod. in 6.* Econtra expresse concedant extensionem privilegii negativi de decimis non solvendis ad decimas Novalium futurorum *c.12. c.22. citt.*

13. Dico 6. Decimæ sunt solvendæ statim, postquam fructus sunt percepti, seu a solo separati, quod commodissime contingit in agris, si ibi relinquantur decimi quique manipuli pro decimis eo ordine, quo veniunt, segregati, prout sors tulerit. 2. Et hinc necesse non est fructus decimatos in horrea vel cellas decimatoris invehere, saltem propriis sumptibus decimas solventium. 3. Licet solvendæ sint decimatore non exigente. 4. Et cum integritate, ita ut nec semen, nec canon ex re emphyteutica, nec expensæ in culturam factæ, nec tributa &c. deduci possint. 5. Nullus tamen decimator decimas, ultro non solutas, vel ad petitionem recusatas, propria auctoritate invadere, vel vi extorquere a renuentibus potest: sed oportet adire Judicem. Pars 1. & 2. sumitur ex *c.7.h.t. & l.78. ff. de R.V.* nisi nempe aliud habeat recepta consuetudo. Decimæ autem ex animalibus, solvendæ veniunt, quando animalia non amplius indigent lacte & nutrimento materno, ut loquitur jus Bavar. *tit.28. art.16.* atque ad ædes Parochi solent deportari. Pars 3. ex *c fin. de locat. & l.2. C. de Jur. Emphyt.* ubi habetur, quod, si quid certo tempore debetur, id solvendum sit etiam nemine petente; quia dies interpellat pro homine. Pars 4. ex *c.4.5.8.21. 23.26.33. h. t.* Qui autem non solvunt, vel defraudant decimas in quantitate notabili, pec-

cant mortaliter duplici peccato, injuſtitiæ & ſacrilegii, ac privandi ſunt ſepultura Eccleſiaſtica *c.19. h.t.* Pars 5. ex *c.5. & 6. de reſtit. ſpoliat. l.7. C. Unde vi* nemo quippe debet eſſe Judex in propria cauſa *l. 10. ff. de juriſd.* Si Laicus injuſte uſurpet, occupet, ſequeſtret decimas &c. incurrit excommunicationem reſervatam *in Bulla Cœnæ can.17.*

14 *Obj.1.* Debitor tenetur generaliter rem deferre ad domum creditoris: ergo etiam debitor decimarum; præſertim cum ipſe DEUS *Malach.3.* id præcipiat, dicens: *inferte omnem decimam in horreum, & ſit cibus in domo mea.* 2. Parochus proprius loci ſpolians Laicum decimatorem, & propria auctoritate auferens decimas, manutenendus eſt, nec ſpoliatus ante omnia reſtituendus, nempe antequam doceat plene de titulo, vel de immemoriali poſſeſſionis ſuæ tempore. Item ſi ſic ſpoliet Monaſterium vel Clericum decimatorem, iſte non reſtituitur, donec vel doceat de legitimo titulo, vel ſaltem de longo tempore, quo fuerit in pacifica quaſi-poſſeſſione juris decimandi textus & DD. communiſſime *in c.2. de reſt.ſpoliat.in 6.* & cum his P. Friderich *de decim. nu. 654. 655. & 657.* contra *gl. in can.1. cauſ.14. q.1. v.poſſideri* & D. Chriſtoph. de Chlingenſperg *de decim. aſſert.31. n.2.* ergo aliquis decimator impune aufert per vim decimas. R. ad 1. *N. ant.* nam ſolum tunc obligatur deferre ad domum creditoris rem debitam, quando id exigit vel natura contractus, vel conventio, vel delictum, ex quo forte ortum eſt debitum: ſic cenſus reales non ſunt ſolvendi in domo creditoris, & ſumptibus debitoris. Textus adjectus continet legem ceremonialem antiqui Teſtamenti non amplius ſtringentem. Ad 2. De Parocho pro

dictis

dictis circumstantiis decimas invadente extat specialis dispositio Juris parocho fortiter assistentis, & aliis non Parochis resistentis quoad decimas: quia vero laici de Jure sunt etiam incapaces possessionis decimarum, ideo docere debent, priusquam spoliati restituantur, plene de titulo, vel de tempore immemoriali: personæ autem ecclesiasticæ solum tunc non restituuntur ante omnia, si solum *aliquamdiu*, ut loquitur textus *c. 2. cit.* in quasi possessione decimandi fuerint, consequenter, si longo saltem tempore, 10. vel 20. annorum possederint notorie, etiam contra Parochum restituendæ sunt ante omnia. Ceterum licet contra Parochum in dictis circumstantiis decimatores alios spoliantem isti non sint ante omnia restituendi, male tamen facit Parochus, omni possessione prævia destitutus, si aliis in possessione decimandi constitutis violenter eripit decimas, vel clam aufert, aut antequam illi adveniant, vel eos in colligendis decimis turbat via facti, & non per Judicem.

15. Dico 7. Judex competens in causa decimarum spiritualium est ecclesiasticus tantum & privative, etsi reus conventus sit laicus. Imo etiam 2. in causa decimarum mere laicalium, si reus conventus est persona vel communitas ecclesiastica. 3. Utrumque membrum procedit, sive agatur in petitorio, seu super proprietate juris decimandi, sive in possessorio, etiam non involvente quæstionem, juris vel super proprietate, sed agatur super nuda possessione, sive etiam super mero facto: item sive instituatur actio personalis, sive realis: sive quæstio super decimis moveatur principaliter sive incidenter. 4. Idem est, si dubium seu quæstio moveatur, an decimæ sint spirituales vel laicales?

Ita communissima fere omnium Catholicorum quoad omnia membra, licet quoad aliqua puncta tertii membri dissentiant aliqui, *primum* omnino certum est ex *c.* 15. 25. *h. t. Clem.* 2. *de Judic.* ac forte definitum in *c.* 2. *eod. x.* & in Trid. *can.* 12. *sess.* 24. *de matrim.* causas spirituales pertinere ad Judicem ecclesiasticum, & Judici sæculari nullam esse in iis jurisdictionem asserentibus, *secundum* pariter certum est ex *c.* 8. *eod. & c.* 12. *de foro comp.* item ex *c.* 4. *de censib. in* 6. & Trid. *sess.* 25. *c.* 20. *de ref.* personas ecclesiasticas tam Jure divino quam SS. Canonibus esse exemptas a foro & Judice laico affirmantibus. Si decimæ non forent mere laicales, sed ab Ecclesia olim laicis in feudum datæ, ex hoc speciali capite, etsi reus conventus esset Laicus, adiri deberet Judex ecclesiasticus, ut constat ex *Jure feudali*, *& arg. c.* 6. 7. *de for. compet.* Membrum *tertium* eruitur ex duobus præcedentibus, quia vel spiritualitas causæ, vel privilegium & exemptio personæ, exigit Judicem ecclesiasticum, saltem spectato Jure communi, & concordatis Bavariæ, quæ *art.* 5. §. 3. ita habent: *sic etiam in causarum decimalium cognitionem Ordinariis* (Episcopis) *jus suum conceditur; eæ tamen in certis casibus a Jure permissis ad sæcularem quoque Magistratum spectant, puta in iis decimis, quæ jam effectu juris laici, ac ubi uterque, vel reus tantum, laicus est.* Quid sit de consuetudine, quam dicunt vigere contrariam quoad aliqua puncta hujus membri, postea dicam. Interim audi Illustr. Bavariæ Cancellarium L. B. de Schmid. *ad Jus Bavar. tit.* 28. *art.* 17. *ubi n.* 2. sic ait: *hæreticus est, qui dicit, Clericum in causis possessoriis conventum Judicio sæculari subjacere, cum omne judicium*

per-

personam Clerici attingens reservatum sit tribunali ecclesiastico. Et *n*. 7. subjungit: *Si reus conventus persona Clericalis sit, tunc causam ad forum ecclesiasticum pertinere, nemo Catholicus inficias ibit*. Ac *n*. 9. *sive controversia sit de proprietate, sive de possessione rei*. Membrum *quartum* est omnium Catholicorum, signanter laudati Cancellarii Schmid *Semicent*. 2. *contr*. 25. 26. & sic demonstratur, si in tali dubio cognosceret Judex laicus, cognosceret super causa spirituali, & super qualitate spiritualitatis, quia discuteret naturam intrinsecam decimarum ex se spiritualium, quales nimirum sint tum ab origine, tum de facto, an & quomodo spiritualitatem amiserint, vel amissam recuperaverint, &c. quæ sunt quæstiones juris super natura rei ex se spiritualis: quæ cognitio & decisio evidenter supponit jurisdictionem spiritualem & ecclesiasticam, cujus incapaces sunt laici. Adde quod juxta omnes in dubio præsumi debeat, decimas esse spirituales: ergo, si laicus judicaret super hoc dubio, judicaret super causa spirituali, saltem præsumptive tali, adeoque nulliter & super re sibi non subjecta.

16. Dico tamen 8. Etiam laicus Judex potest esse competens in casu, quo decimæ sunt mere laicales, & reus conventus est laicus. 2. Contra laicum emptorem aut conductorem fructuum decimalium. 3. Si laicus conveniatur super facto liquido super decimis etiam spiritualibus, v. g. si laicus agatur reus commissæ certo fraudis in solvendis decimis, vel si neget decimas, ad quas certo obligatur. 4. Si conveniatur super facto dubio, v. g. an solverit decimas, an integras, an non fraudem commiserit: item si conveniatur super nuda possessione, ubi nulla involvitur quæstio super pro-

prie-

prietate juris decimandi, vel solum incidenter. Atque in his casibus hujus membri judicium concedo Judici quoque laico vi consuetudinis, ubi ea existit, & quam passim vigere testantur plurimi DD. ac in specie Cancellar. Schmid. *Controv.* 25. *n.* 4. *seqq.* de casu, quo agitur in possessorio contra laicum in decimis etiam spiritualibus. Idem admittere de casu, quo agitur actione reali contra Clericum in decimis laicalibus, si de hoc specifico casu existere convincenter probaretur consuetudo. Sed non facile probabitur, utpote immunitati ecclesiasticæ personali valde contraria. *Membrum* 1. 2. 3. patent per se, quia nihil spiritualitatis ex parte causæ, nihil exemptionis ex parte rei conventi reperitur. *Membrum* 4. sumitur ex testimoniis & auctoritate Doctorum. Dixi tamen initio assertionis, *etiam laicus*, ut insinuarem adiri quoque ecclesiasticum posse Judicem, ut adeo dictæ causæ omnes sint misti fori, & detur locus præventioni. Sic enim sentit communior & verior, satis clare fundata in *c.* 5. *seqq. c.* 16. *h.t. Clem.* 2. *de Judic.* Consonant concordata Bavariæ, quæ *l. c.* adhibent particulam *quoque*, quæ est implicativa & conjunctiva, *l.* 2. *pr. ff. de Pact.* & Cancell. Schmid. *art.* 17. *cit. n.* 6. 7. qui utique melius novit observantiam Bavariæ, quam quidam alius, qui in possessorio Judicium tribuit Judici laico privative ex antiquissima praxi, ut loquitur.

17 Dico 9. *Primitiæ* sunt primi fructus ex terra provenientes, puta ex agris vineis, hortis, arboribus, Deo ut largitori omnium bonorum, ejusque Ecclesiæ ministris, semel tantum (non singulis annis, ut decimæ) offerendi. In Veteri Testamento debebantur Jure divino, *Exod.* 23. In novo autem ex præcepto Eccle-

siæ,

ſiæ, *can. 6. d.* 32. ubi nulla quantitas fuit præſcripta, at in *c.* 1. *h. t.* deſignata eſſe videtur quadrageſima, vel ad minimum ſexageſima pars primorum fructuum. Sed vi conſuetudinis in Germania noſtra pridem abolitæ ſunt, vel numquam in uſum deductæ.

18 Dico 10. *Oblationes* generaliter ſumptæ denotant omne id, quod Deo, vel intuitu Dei, offertur Eccleſiis aut Eccleſiæ miniſtris. Specifice autem & proprie huic loco ſunt dona, quæ fideles intuitu religionis per ſe, vel per alios offerunt ad altare, devotam imaginem &c. in vel extra Eccleſiam, in cippo vel ad menſulam: principaliter autem veniunt per oblationes illa dona, quæ fiunt ad altare inter Miſſarum ſolemnia, *can. antiquos* 8. *cauſ.* 10. *qu.* 1. Per ſe loquendo nulla eſt obligatio faciendi ullas oblationes. Communis cum S. Th. 2. 2. *qu.* 86. *art.* 1. quia ex natura ſua dicunt munus gratuitum, nec extat lex illas præcipiens; quamvis Eccleſia eas valde approbet, SS. PP. ſuadeant, & antiquiſſimus fidelium uſus confirmet, atque ratio ipſa ac pia offerentium intentio eas valde commendabiles faciat, *can. quia ſacerdotes* 13. *q. cit. can.* 69. *de* 1. *& conſecr.* Dixi tamen, *per ſe loquendo*: per accidens enim poſſunt fieri obligatoriæ, veluti 1. ex promiſſione aut voto, 2. ex conventione, 3. ex indigentia Eccleſiæ, vel parochorum, aliunde congruam ſuſtentationem non habentium, 4. ex conſuetudine animo ſe obligandi introducta, v. g. pro certis feſtivitatibus: qui animus forte præſumitur, ſi populus diuturno tempore conſtanter eas facere continuavit, 5. ex præſcriptione, ſi Parochus longo tempore ejuſmodi oblationes quaſi debitas exegit, vel parochiani voluiſſent aliquando ab eis ceſſare, & Pa-

& Parochus bona fide putans, eas sibi deberi, ursisset, & alii acquievissent.

19 Quæres, ad quem pertineant oblationes? R. 1. oblationes omnes, sive ad altare, sive ad imaginem piam, sive in Ecclesia parochiali, sive in alia, in Oratorio, Capella, vel alio loco pio, intra fines alicujus parochiæ deponantur, sive ipse Parochus, sive alius celebret Divina, de Jure communi spectant ad Parochum. Communissima ex *can.* 13. 14. *caus.* 10. *q.* 1. *c.* 10. *de præscr. c.* 9. *de his, quæ fiunt a prælat.* nisi nimirum aliud habeat consuetudo, vel de alia intentione offerentium constet; ut si Neo-mysta celebret Primitias, pertinent ad illum; si fiant ad imagines miraculosas, spectant ad Ecclesiam vel Sacellum pro fabrica vel ornatu Ecclesiæ, aut imaginis, uti & quæ deponuntur in cippis, mensis, capsulis ad oblationes pro tali fine applicandas expositis. Ut adeo ad Parochum hodie vix aliæ oblationes pertineant, nisi quæ fiunt sub Missis ad altare in exequiis & sepulturis, in benedictione nuptiarum, introductione mulierum in Ecclesiam &c. Interim tamen oblationum, etiam non ad se pertinentium administratio, custodia, & applicatio ad mentem offerentium spectat per se ad Parochum, ut habet communis; nisi aliud per consuetudinem, privilegium, aut conventionem sit introductum. R. 2. Oblationes, quæ fiunt in Ecclesiis Regularium, seu Religiosorum, pertinent ad horum ibi Deo servientium sustentationem, nisi aliud de mente offerentium constet, qui forte intendunt ornatum certi Sacelli, Imaginis miraculosæ, Altaris, &c. *c.* 1. *de Statu monach. c.* 16. *de excessib. prælat.*

TI-

TITULUS XXXI.

De regularibus, & transeuntibus ad Religionem.

SUMMARIUM.

1 *Quinam dicantur regulares.*
2 *Quid, & quotuplex sit religio.*
3 *Transeuntes ad religionem quinam sint.*
4 *Quinam debeant, vel possint ingredi Religionem.*
5 *Quid juris circa novitios:*
6 *Et an dispositio Tridentini extendenda ad ingressuros.*
7 *Quid juris circa professos.*

1 REgulares hoc loco appellantur, qui voto paupertatis, castitatis, & obedientiæ adstricti, & a Mundo abstracti in communitate sub imperio alicujus Prælati ecclesiastici vitam instituunt juxta Regulam aliquam ab Ecclesia approbatam: sive dein Clerici sint, sive laici: mares vel feminæ. Alio nomine vocantur *Religiosi*, quia profitentur aliquam religionem, seu Ordinem religiosum.

2 Est autem *religio* (de qua mentionem facit rubrica, & nos sermonem) fidelium ad Christianæ vitæ & charitatis perfectionem tendentium editis tribus, paupertatis, castitatis, & obedientiæ votis, stabilis in communi & secundum certas regulas vivendi modus, ab Ecclesia debite approbatus. Sæpius nuncupatur *Ordo religiosus*. Unde quatuor essentialia substantialia religionis, seu status religiosi & regularis, communiter recensentur. 1. Speciale studium voluntariæ pau-

per-

pertatis, perfectæ castitatis, & obedientiæ perpetuæ, quæ virtutes quia a Christo suadentur in Evangelio ad ampliorem perfectionem Christianam obtinendam, non præcipiuntur ob arduitatem suam, *Consilia Evangelica* dicuntur, per quæ homo se & sua omn a consecrat Deo, per paupertatem quidem res temporales, per castitatem corpus, per obedientiam vero animam. 2. Vota dictarum trium virtutum, per quæ inducitur stabilitas, & religio efficitur *status*, qui ex natura sua exigit perpetuitatem. 3. Submissio in potestatem & jurisdictionem alicujus superioris, ad servandas certas regulas & dicta vota compellere potentis. 4. Approbatio Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis, talem modum vivendi non præcise tolerantis, aut quomodocumque approbantis, sed in vim veræ religionis. Hæc religio licet substantialiter sit unica, cum omnes Ordines religiosi in dictis substantialibus conveniant, accidentaliter tamen, nempe secundum speciales fines, & regulas tanquam media ad illos perveniendi, est multiplex: sic alia est *contemplativa*, quæ ex instituto suo principaliter ordinatur ad contemplationem rerum divinarum Deoque vacandum per orationem, lectionem sacram &c. uti Religio S. Basilii, S. Benedicti, S. Bernardi, S. Brunonis, alia *activa*, quæ ex instituto suo principaliter ordinatur ad vitam activam, seu ad vacandum proximo propter Deum per opera charitatis ac misericordiæ, vel corporalia, vel spiritualia, uti Ordines Militares Equitum Teutonicorum, Melitensium, Rhodiensium &c. qui habent tria vota substantialia, Fratrum Misericordiæ, &c. Alia demum *mista*, quæ utramque vitam, contemplativam & activam complectitur, atque ex principali suo fine ordinatur ad vacandum tam Deo per orationem &c. quam

pro-

proximo per opera misericordiæ, præsertim spiritualia, docendo rudes, prædicando Verbum Dei, confessiones audiendo, Sacramenta administrando, moribundis assistendo &c. uti Ordo Dominicanorum, Franciscanorum, Augustinianorum, Societatis Jesu &c. Rursus alia Religio est *Clericorum*, nempe Regularium, qui ex institutione & fine suo principali obeunt ministeria Clericis propria: alia *Monachorum*, qui ex instituto suo principalius vitam solitariam profitentur, non ministeria Clericis qua talibus propria: alia *Mendicantium*, qui ex primæva institutione nulla possident bona immobilia etiam in communi, uti Dominicani, Franciscani, Eremitæ S. Augustini, & Carmelitæ; qui tamen omnes ex dispositione Trid. *sess.* 25. *c.* 3. *de regular.* bona immobilia eorumque dominium in communi obtinere & habere possunt, exceptis *Minoribus* seu Franciscanis *strictæ observantiæ*, ut vocant & Capucinis, quos imitantur *Domus Professæ* Societatis Jesu, quam Pontifices annumerarunt Ordinibus Mendicantium.

3 *Transeuntes ad religionem* sunt in duplici classe, eorum, qui ingrediuntur novitiatum, ut auspicentur probationem emissioni votorum præmittendam: ac eorum, qui ingrediuntur per actualem emissionem votorum, vel per professionem, per quam ultima vota evadunt & dicuntur *Solemnia*. Est autem *Professio* proprie dicta contractus sacer, per quem homo actualiter emittens vota paupertatis, castitatis & obedientiæ se consecrat, obligat & tradit Deo, ac Religioni approbatæ, & vicissim Religio per Prælatum nomine Dei acceptando hæc vota se obligat ad Professum perpetuo retinendum. Est duplex: *Expressa*, quæ fit verbo vel scripto vel alio simili modo, licet singulæ tres dict

vir-

virtutes non explicite nominentur, sed solum implicite ex recepto usu intelligantur, ut si Benedictinus vel Canonicus Regularis, sic dicat, *voveo obedientiam S. Benedicti*, vel *S. Augustini;* talis enim vovet omnia, quæ substantialiter tali Regulæ sunt annexa: *Tacita* autem, quæ fit aliquo facto, ex quo animus profitendi elicitur, ut si quis post annum novitiatus gestet habitum professis proprium, *c.* 18, 22. *h. t.* vel exerceat actum solis professis competentem: sed hæc hodie est rarissima extra casum, quo expressa professio fuisset nulliter edita. Dixi, *proprie dicta;* si enim religio acceptat quidem dicta vota, non vero reciproce se obligat vota emittenti, uti fit in Societate Jesu, ubi ingressi finito novitiatu edunt vota, non est proprie dicta professio, nec ita ingressos facit aut denominat *professos*, & vota manent ac vocantur *simplicia* tantum, donec post complures annos emittant veram professionem, qui ad eam idonei inveniuntur juxta Constitutiones Societatis.

4 Dico 1. Sicut nemo per se tenetur ingredi religionem, aut cogi ad ingrediendum potest. Trid. *sess. cit. c.* 18. *de regul.* cum consilia, etiam Evangelica, non inducant obligationem, & Christus ipse hanc arduam vitæ rationem in cujuslibet libera electione constituerit, *Matt.* 19. inquiens: *si vis perfectus esse, vade, vende, quæ habes & sequere me*. Ita regulariter omnes ingredi possunt, nullo laborantes impedimento corporis aut animi, cum utique cuilibet permissum sit salutem suam & perfectionem Christianam promovere per media ab ipso Christo suasa. Aliqui tamen habent impedimentum substantiale & dirimens, quo stante valet Professio, uti minores 16. annis; & qui non per integrum & continuum annum prius steterunt in probatione

seu

seu in novitiatu. Trid. *sess.* 25. *c.* 15. *de regular.* Metu gravi injuste incusso adacti ad emittendam professionem, *c.* 1. *h. t. & c.* 1. *de his, quæ vi.* Matrimonio jam consummato ligati sine debito compartis consensu, *c.* 17. *de convers. conjug.* Episcopi jam confirmati vel consecrati sine licentia Papæ, per *c.* 2. *seqq. de translat. Episc.* ac alii, quos particularium Ordinum statuta incapaces reddunt. Alii econtra laborant impedimento solum impediente, quo stante illicita est professio, uti servi, etiam improprie dicti, nempe adscriptitii, homines proprii, sine consensu suorum dominorum, obligati ad ratiocinia, antequam suis principalibus satisfecerint, corpore vitiati &c. uti de susceptione Ordinum Clericalium in *lib.* 1. *tit.* 18. 19. 20. explicatum est.

5 Dico 2. Novitii in favorabilibus veniunt sub nomine religiosorum, adeoque participant sui ordinis privilegia omnia, quibus non privantur Jure speciali aut consuetudine, gaudent quoque privilegio Fori & Canonis. 2. Subjecti sunt jurisdictioni Superioris, cui præcipienti tenentur obedire etiam in conscientia, ac ab eodem puniri possunt, si delinquant, vel non observent regulas. 3. Non tamen obligantur votis religiosis, nec per se & directe ad servandas regulas sub peccato. 4. Item per se liberum ipsis & licitum est regredi in sæculum. 5. Quæ libertas ut magis salva maneret, ordinavit Trident. ut de bonis & juribus suis, in sæculo habitis, etiam in favorem Religionis, valide non possint disponere per actum inter vivos, eumque gratuitum, uti est donatio, renuntiatio, cessio, nisi id faciant intra duos ultimos menses professioni proximos, & cum licentia Episcopi (quæ tamen multis in locis non est usu recepta) atque professio actualiter

ter sequatur. 6. Si egrediantur, restitui ipsis debent omnia, quæ secum in religionem tulerunt, ipsi vero nihil tenentur restituere Religioni, v.g. expensas in suam sustentationem factas, nisi simulate & sine animo manendi fuissent ingressi, vel nisi aliter sit conventum. 7. Si vero professionem emittant, & de suis bonis & juribus nullam fecerint dispositionem, ea omnia statim acquiruntur religioni vel Monasterio, si bonorum temporalium sit capax. Pars 1. sumitur ex *c. 15. de R.J. in 6. & c. 21. §. quamvis de Sent. excomm. in 6.* Pars 2. ex eo, quod censeantur se subjicere jurisdictioni superioris (alias enim non reciperentur) superiori autem, casu quo juste præcipit, vel pœnam infligit, parendum est ex jure naturali. Pars 3. exinde, quod nec ullum adhuc emiserint votum, nec regularem observationem promiserint expresse, nec tacite. Pars 4. ex *c. 20. & 23. h.t.* Pars 5. & 6. ex Trid. *seff. 25. c. 16. de regular.* Valet tamen dispositio novitii de bonis suis per ultimam voluntatem, vel per contractum onerosum, quo tantumdem, vel fere æquivalens recipit; cum per talem dispositionem sibi non præjudicet, nec libertas redeundi ad sæculum minuatur. Pars 7. ex *Auth. Ingressi. Auth. Si qua mulier. C. de SS. Eccles. Auth. Nunc autem. C. de Episc. & Cleric.* canonizatis *in canon. 7. caus. 19. q. 3.* cum tradendo seipsos Religioni censeantur quoque omnia sua, tanquam accessoria, eidem tradidisse: consequenter ea omnia consequitur Religio, non quidem jure hæreditario, sed jure acquisitionis.

6 Quæres, an Conc. Trident. dum *l. c.* irritat renuntiationes, donationes, & cessiones bonorum & jurium, a novitiis factas sine requisitis ibi conditionibus, etiam intelligendum sit

de

de nondum ingressis in Novitiatum, sed primum ingressuris, qui nempe intuitu Religionis ingrediendæ talem renuntiationem &c. faciunt? ℞. Negant quidem Lezana, Diana, Portell. Peyrin, Pellizar. *tr.* 2. *c.* 9. *n.* 4. *Manual. Regular.* Ego tamen cum Roderiq. Miranda, Molina *to.* 1. *de J. & J. tr.* 2. *d.* 139. *post med.* & Laymanno *lib.* 3. *Theol. Mor. tr.* 5. *c.* 7. *n.* 7. affirmo, ex hoc fundamento: finis ratio & mens Tridentini evidenter eo collimabat, ut Novitiis salva maneret libertas regrediendi in sæculum, & *ne hac occasione, quod totam vel majorem partem substantiæ suæ*, in Monasterium vel alios translatæ, & *non facile recuperandæ, si discesserint, discedere nequeant* (verba sunt Tridentini) sed hæc ratio plane non minus pugnat apud ingressuros; & intuitu Religionis ingrediendæ exuentibus sese bonis & juribus suis: ergo nec ingressuri valide donant, renuntiant, cedunt bonis suis sine solemnitate à Trid. præscripta; siquidem mens, finis & ratio legis, quæ dicitur esse anima legis, vel maxime est attendenda, & magis quam ipsa verba, præsertim in lege favorabili, qualis est hæc, cum principaliter intendat favere libertati a Religione discedendi. Confirmatur: Tridentinum non determinate loquitur de ingressis, aut Novitiis actualibus, sed absolute *de renuntiatione aut obligatione ante duos menses proximos ante Professionem facta:* sed renuntiatio &c. ante ingressum in Novitiatum, ac intuitu & ex causa finali, vel saltem impulsiva, ingrediendi facta, vere fit ante duos proximos menses ante Professionem: ergo.

7 Dico 3. Professi in quacumque Religione tam arcte adstringuntur Religioni, & hæc illis, ut nec ipsi ab ea recedere, vel dimissionem petere, nec Religio illos dimittere valeat. 1. Nisi ad strictiorem

Ordinem transire volentes. 3. Quamvis ejici justis ex causis possint. 4. Et Professus valorem suæ Professionis (imo & Religio) per quinquennium a die Professionis impugnare, at non ultra. Communis quoad omnia. Membrum 1. sumitur ex *c.* 5. *&* 7. *h. t* Membrum 2. ex *c.* 18. *eod.* Trid. *f.* 25. *c.* 19. *de Regular.* Ut autem liceat transitus ad alium Ordinem strictiorem, opus est licentia Superioris, saltem petita ac litteris dimissoriis, atque ut fiat ex bona intentione, non ex levitate. Si quis vellet transire ad Ordinem laxiorem, vel paris rigoris, & quidem absque justa causa, v. g. infirmitatis, dissidiorum declinandorum &c. opus foret licentia Papæ; licet cum simili causa sufficeret licentia Episcopi, &, si Monasterium foret exemptum, Superioris Regularis & Capituli. Semper autem requiritur consensus Prælati, ad cujus Ordinem fit transitus, & novus probationis annus. Mendicantibus ad non Mendicantes (exceptis Carthusianis) transire numquam licet sine speciali licentia Papæ. *Extrav.* 1. *int. comm. h. t.* &, qui sic transierunt, sunt inhabiles ad Prioratus, Officia, vocem in Capitulo, & curam animarum. *Clem.* 1. *eod.* Imo ad Beneficia Sæcularia, etiam Curata, inhabiles sunt omnes translati ad alium quemcumque Ordinem. *Trid. f.* 14. *c.* 11. *de ref.* De hominibus Societatis JESU adverte, quod ipsis, etiam jam Professis, liceat quoque ad non-Mendicantes transire cum solius Generalis facultate. *Constit. Cum alias.* Gregor. XIII. Membrum 3. ex *can.* 16. *&* 24 *caus.* 24 *q* 3. ac praxi, si nimirum justa ejectionis causa adfuerit. Hodie autem juxta decretum S. Congr. Conc. Trid. Interpret. jussu Urbani VIII. editum, sufficit quidem quodvis grave & publicum crimen, si accedat *incorrigibilitas*,

ut

ut autem aliquis haberi possit pro incorrigibili, & ejici, ibi statuitur, ut post tertiam monitionem, & correctionem, in carcere per annum in jejunio & pœnitentia probatus non resipuerit. Taliter ejectus manet quidem obligatus Votis, at ob statum suum non ita rigide, probabiliter tamen non Regulis in Ordine præscriptis: tenetur quoque gestare habitum & per emendationem se disponere ad iteratam receptionem, imo emendatum, etiam non petentem suscipi, tenetur Religio recipere, ut notant DD. cum Barb. ex *c fin. h. t.* Membrum 4. ex Trid. *d. s. 25. c. 19 de Regular.* Quamvis autem post quinquennium pro foro externo non amplius audiatur valorem suæ Professionis impugnans coram Superiore suo, & Ordinario (ad hos enim conjunctive pertinet cognoscere) in foro tamen interno, si nullitas suæ Professionis certa sit, eam tamen probare nequeat, non tenetur clam (quod tamen facere posset, & laudabiliter faceret) ratificare per novum consensum suam Professionem, sed posset (secluso scandalo) discedere. Ceterum nullitas Professionis non sanatur ab ignaro nullitatis, licet singulis annis eam renovaret etiam sublato impedimento, nisi expresse apud se statuisset, se Professionem, casu quo invalida fuisset prior, hic & nunc validam & novam emittere velle.

TITULUS XXXII.

De Conversione Conjugatorum.

SUMMARIUM.

1 *Quid veniat per* conjugatos, *& eorum* conversionem.
2 *Quid Juris, si existentes in Matrimonio Rato.*
3 *Vel in Consummato, ingredi velint Religionem.*

1 C*Onjugati* ſunt in duplici claſſe; aliqui ſunt in Matrimonio *Rato*, quod quidem legitime eſt contractum, nondum tamen ſecuta copula carnali: alii in *Conſummato*, ſcilicet per ſubſecutam copulam carnalem perfectam, per ſe aptam ad generationem prolis. Per *Converſionem* intelligitur hic ingreſſus in Religionem, ſeu Ordinem Religioſum.

2 Dico 1. Exiſtentes in Matrimonio Rato, quamdiu illud non conſummaverint per copulam, ad quam propterea per duos integros menſes a contractu Matrimoniali non obligantur etiam exigente altera parte, poſſunt ambo, vel unus, etiam altera parte invita, libere ingredi Religionem. 2. Et poſtquam ſecuta fuerit Profeſſio, Matrimonium penitus diſſolvitur, ita ut remanens in ſæculo aliud licite ac valide contrahat. Communis & certa quoad utramque partem propter claros textus in *c.* 2. 7. 14. *h. t. Extravag. antiquæ Jo. XXII. de Voto*, ubi Matrimonio Rato annexa legitur hæc conditio, *niſi Religionem ingrediar*: quę tamen conditio non eſt annexa ſuſceptioni Ordinis Sacri: quare Matrimonium Ratum non diſſolvitur per ſuſceptionem Sacri Ordinis etiam Presbyteralis. *Extrav. cit.* Quamvis autem hujuſmodi conjuges per bimeſtre non teneantur conſummare Matrimonium, ſi velint ingredi Religionem, vel de ingreſſu deliberent, eo tamen elapſo, ſi una pars inſtet, & debitum conjugale ſeu copulam petat, urget obligatio vel ſtatim ingrediendi, vel Matrimonium conſummandi.

3 Dico 2. Exiſtentes in Matrimonio conſummato nec licite ingrediuntur, nec valide Profeſſionem emittunt, niſi ſponte conſentiat altera pars. 2. Vel altera pars commiſiſſet adulterium. 3. Aut lapſa fuiſſet in hæreſim, & propterea per ſententiam Judicis permiſſum divortium, 4. Eadem pro-

cedunt de susceptione Ordinis sacri, cum hoc solo discrimine, quod Ordo sacer sine licentia uxoris valide suscipiatur, non tamen licite, ut adeo maritus teneatur quidem uxori petenti debitum conjugale reddere, ipse vero propter votum solemne castitatis illud licite non petat. Pars 1. constat ex *c.*8.12.17.20. *h.t.* Interim talis sine licentia conjugis ingrediens, etsi invalide emittat Professionem, & sic in vim voti solemnis non teneatur ad castitatem, obligatur tamen ad hanc in vim voti simplicis, quia in tantum se obligare potuit, & se obligasse præsumitur, *c.* 3. *&* 12. *eod.* Quamvis autem sola licentia conjugis sufficiat ad validam Professionem, non tamen sufficit ad licitam, sed insuper requiritur, ut & altera pars ingrediatur Religionem, aut, si jam sit senex sterilis, aut alias non suspecta de incontinentia, saltem votum perpetuæ castitatis emittat in sæculo, *c.* 4. 13. 18. *eod.* Pars 2. ex *c.*15. 16. *eod.* Pars 3. ex *c.fin. eod.* & *c.6. de divort.* Pars 4. tum ex *citt. Jurib.* præsertim *Extrav. antiquæ*, tum ex paritate rationis; quia maritus sine licentia, vel adulterio carnali aut spirituali uxoris, suscipiens Ordinem Sacrum ei facit injuriam assumendo statum conjugio non convenientem. Quod autem Ordo susceptus valeat, eruitur inde, quod non extet Jus illum irritans.

TITULUS XXXIII.

De Conversione Infidelium.

SUMMARIUM.

1 *Quinam dicantur* Infideles.
2 *Quid, si unus infidelium conjugatorum convertatur.*
3 *Quid aliud statuatur in hoc* titulo.

1 INfideles hoc loco, uti passim in Jure, sunt illi, qui numquam suscepto Baptismo Ecclesiam ingressi aut Christianam fidem professi sunt, uti Judæi, Ethnici, Pagani, non vero Hæretici; hi enim proprie *reverti* potius, quam *converti* dicuntur. Per *Conversionem* autem intelligitur transitus ad Fidem seu Religionem Catholicam.

2 Dico 1. Matrimonium ab infidelibus contractum, etiam consummatum, si unus se convertat ad fidem Catholicam, manens autem in infidelitate nolit cohabitare converso, vel velit quidem, at non sine contumelia Creatoris seu injuria erga Christum, aut sine sollicitatione conversi ad peccatum statim dissolvitur quoad vinculum, quamprimum conversus ad alias nuptias transit, sicuti potest, *can. 2. caus. 28. q. 2. & c. 7. de divort.* ubi Pontifex, uti Doctores communiter, sic intelligit illa verba *S.* Pauli *1. Cor. 7. Quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subjectus est frater aut soror hujusmodi.* Et hic casus est unicus, quo Matrimonium semel validum & consummatum dissolvi quoad vinculum potest.

3 Dico 2. Matrimonium infidelis ad Fidem conversi, quod contrahit cum uxore fideli, cujus maritum consentiente uxore occidit, licet adhuc infidelis, eum in finem, ut eam duceret in uxorem, est nullum; adeoque hoc impedimentum Criminis etiam afficit Infideles, licet aliis impedimentis Matrimonii Jure Ecclesiastico introductis non ligentur Infideles. 2. Si unus Infidelium convertatur, & altera pars in infidelitate persistat, proles eorum, quæ nondum sunt rationis ita capaces, ut possint ipsimet Religionem eligere, tolli ab Infideli, & educari a converso debent, sive iste sit pater sive mater. Pars prior ha-

betur

betur *c.* 1. & posterior *c.* 2. *h. t.* Nec obstat, quod secundum Leges Civiles liberi sint in potestate patris, non matris, & illi, non huic, cura educandi liberos & alendi incumbat. §. *fin. inst. de patr. pot. l.* 9. *C. eod.* ergo, si mater convertatur ad fidem, proles relinquendæ sunt patri persistenti in infidelitate; negatur enim *consequentia*. Siquidem favor Religionis & bonum spirituale liberorum prævalet dispositioni Juris Civilis, & standum hac in parte Juri Canonico.

TITULUS XXXIV.

De Voto, & Voti Redemptione.

SUMMARIUM.

1 2 *Quid sit votum, & redemptio voti.*
3 *An ex metu, vel errore editum valeat.*
4 *Quomodo dividatur votum.*
5 *Quando votum Castitatis & Religionis sit reservatum.*
6 *Quæ sit materia voti.*
7 *Quis effectus.*
8 *Quibus modis tollatur obligatio voti.*

1 CUm ad essentiam Religionis, seu status Religiosi, sit emissio certorum votorum, recte hic agitur de *Voto* in genere, quæ est lex quædam privata, quam quis sponte sibi ponit se obligando ad aliquid faciendum vel omittendum, uti & de *Redemptione Voti*, quæ nihil est aliud, quam modus se liberandi ab obligatione voti nondum exsoluti. In *tit. seq.* autem de Votis Religiosis in specie tractabimus.

2 Dico 1. Votum est *deliberata promissio DEO facta de meliori bono*. Adeoque differt a propo-

sito, utut serio, quod non inducit obligationem, sicut promissio. Cum igitur in dubio non sit asserenda obligatio, ob quod libertas sit in possessione, in dubio, an quis votum fecerit vel propositum, standum est contra votum. Idem probabilius est, si quis dubitet, an votum fecerit cum sufficienti deliberatione, quæ debet esse perfecta (& tanta, quanta requiritur ad peccandum mortaliter, ut habet communis) quia dubitatur de aliquo essentiali constitutivo voti, consequenter de ipso voto. Palao & Tambur. contra communiorem. Illud axioma, *in dubio tutior via est tenenda*, habet rationem consilii, non præcepti, vel intelligendum est de dubio *practico*; hoc enim deponendi obligatio datur. Dixi, *Deo facta*: unde, si promissio fiat homini, non est votum, quod de se est cultus latreuticus Dei, neque si fiat alicui Sancto aut etiam Beatissimæ Virgini, si quis sisteret in horum cultu, & non referret ultimato ad Deum colendum: verum: quia hoc ordinarie contingit, & contingere præsumitur, si quis voveat B. Virgini &c. Rosarium vel jejunium vel donum, censetur esse verum votum, quia promissio principaliter & ultimato ex intentione voventis fit Deo, B. Virgini autem in memoriam dumtaxat, & ut suis precibus voventem juvet: quo modo etiam templa & altaria eriguntur B. Virgini & Sanctis. Addidi *de meliori bono*, quibus verbis indicatur materia voti, quæ debet esse talis, ut Deo sit magis grata, quam oppositum; alias enim Deus, tanquam promissarius, promissionem non acceptaret.

3 Quæres, an metus gravis injuste incussus: item an error vel ignorantia ita obstet deliberationi, ut votum evadat irritum? R. ad 1. Etiam talis metus (a fortiori nec levis, aut gravis juste incussus, aut ab intrinseco, seu a causa non libera,

ra, puta morbo, periculo naufragii, incendii &c. proveniens) non facit votum irritum. Ita Silv. Suar. Palao &c. contra communem apud Pirhing; quia spectato Jure Naturali non tollitur per ullum metum libertas, nec irritatur votum: de Jure autem positivo humano irritatio nullibi est statuta, exceptis votis Religiosæ Professionis, *c. 1. de his, quæ vi*. Interim metus injuste incussus est causa, cur votum solvi & rescindi facile possit. ℞. ad 2. Si quis ignoret, aut erret circa substantiam voti vel circa accidentia & circumstantias magnæ considerationis, quas si quis scivisset, non vovisset, vel circa finem, ut si quis vovisset Petro dare elemosynam, quem per errorem putabat esse pauperem, votum est utique nullum; quia, tanquam lex privata, totam suam vim habere debet a voluntate & intentione voventis, quam tollit hujusmodi ignorantia vel error. Econtra validum est, si ignorantia vel error sit solum accidentalis &c. *Objic.* 1. DEUS non acceptat vota per injuriam extorta: ergo. 2. Si circumstantiæ magni momenti ignoratæ faciunt votum nullum, etiam vota Religiosa, & votum castitatis, si postea se prodit magna difficultas prius ignorata aut non prævisa, erunt nulla: sed hoc est contra communem sensum & praxim. ℞. ad 1. N. *ant.* nec enim injuria voventi a tertio illata impedit acceptationem Dei, quia alias nec valerent vota ex metu levi injuste incusso edita; nec defectus plenæ libertatis & spontanei consensus ob metum; quia alias nec valerent vota per metum gravem juste incussum, vel ab intrinseco venientem edita: quod neutrum admittunt Adversarii. Ad 2. N. *ma.* partim quia, si talia vota non valerent, sequerentur gravissima incommoda, scandala, perturbationes, & varii prætextus, cum gravi damno

Reipublicæ Christianæ, ad quod cavendum stricte obligat Jus Naturale: partim quia omnes difficultates, si non fuit error vel ignorantia circa substantiam, facile saltem in confuso potuerunt prævideri, & præsumuntur prævisæ: partim quia per remedia spiritualia non admodum difficulter superantur. Simili argumento Lutherus & Augustanæ Confessionis fabri jam olim impugnarunt vota Religiosorum, cœlibatum Sacerdotum, & vota castitatis, dantes illis licentiam convolandi ad Matrimonium. Sed audi, quid contra illos detonet Tridentinum *sess.* 24. *can.* 9. *Si quis dixerit:.: posse omnes contrahere Matrimonium, qui non sentiunt, se Castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum: anathema sit: cum DEUS id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus tentari.* Vid. *Decisio* 76. *in meis Decisionibus*.

4 Dico 2. Votum dividitur 1. in *Solemne*, quod ab Ecclesia loco DEI specialiter acceptatur ita, ut ex dispositione Juris voventem reddat incapacem ad actus voto repugnantes, qualia dumtaxat sunt vota Professionis Religiosæ, & votum Castitatis tacitum, susceptioni Ordinis Sacri annexum; sic enim voventes validum non contrahunt Matrimonium, & Religionem professi sunt incapaces dominii rerum fortunæ. Et in *Simplex*, quod non ita acceptatur, & actus voto repugnantes non facit invalidos, sed tantum illicitos, qualia sunt omnia reliqua vota, exceptis tamen voti Scholasticorum Societatis JESU, quæ quidem tantum sunt simplicia, Matrimonium tamen reddunt invalidum. 2. In *Purum*, seu *Absolutum*, quod sine conditione emissum statim obligat: & in *Conditionale*, quod sub certa conditione emissum non obligat, quamdiu conditio non fuerit impleta. 3. in

Rea-

Reale, quo aliqua res, v. g. pecunia, calix &c. in *Personale*, quo promittitur aliqua actio personæ, vel omissio actionis, v. g. preces, peregrinatio, jejunium, abstinentia a lusu immodico &c. & in *Mixtum*, quo simul res & actio promittitur, v. g. donarium & peregrinatio ad thaumaturgam Virginem Oettinganam. Votum Reale potest, imo, si ab ipso vovente nequeat, debet impleri per alium, item transit ad hæredes (non tamen ultra vires hæreditatis, & non nisi salva legitima) atque ad successores, per *c. 6. cit. c. 6. de Testam. c. 18. de censib. l. 2. §. 2. ff. de pollicit.* Econtra Votum Personale non transit ad hæredes per se (per accidens autem hæres post aditam hæreditatem obligatur ex propria voluntate, & quasi-contractu, qualis est aditio hæreditatis, ad explendas obligationes defuncti, *c. 6. h. t.*) minus ad successores; nec debet impleri ab alio, si vovens nequeat implere, &, si possit, non potest impletio alteri committi. Quapropter, si aliqua communitas vovit peregrinationem, jejunium &c. inde non obligantur successores, nisi forsan ex consuetudine, vel statuto saltem tacite approbato ab Episcopo, vel ex persuasione erronea, aut usu vel ratificatione ultronea. 4. in *Reservatum*, quod a nemine, nisi a Summo Pontifice dispensari vel commutari potest, qualia sunt tantum quinque: votum castitatis integræ & perfectæ, votum Religionis ingrediendæ, vota peregrinationis Romanæ, Jerosolymitanæ, & Compostellanæ. *Extrav. 5 comm. de pœnit. & remiss.* Reliqua omnia sunt *non reservata*.

5 Quæres, quid requiratur, ut vota Castitatis, & Religionis ingrediendæ, quæ contra Jus antiquius reservantur Sedi Apostolicæ in *cit. Extrav.* censeantur esse reservata? ℞. cum hæc reservatio sit restrictiva potestatis Episcoporum, & ideo odiosa,

ac strictæ interpretationis, debent esse perfecte edita. h. e. *plena libertate & absolute*. Votum castitatis autem debet esse *perpetuæ & integræ*. Communis. Unde hæc vota non sunt reservata, si fiant ex metu, etiam levi, injuste incusso: si cum advertentia aut deliberatione imperfecta; si cum intentione se obligandi solum sub peccato veniali: si dubium sit, an deliberate satis, aut absolute sint emissa: si sub conditione, v.g. si convaluero: si sub pœna, seu in pœnam, si v.g. te rursus inebriaveris: si alternative, v.g. vel eleemosynam vel castitatem promittas. Vid. la Croix *lib* 3.*p*.1.*n*.544.*seqq*. Rursus non est votum castitatis reservatum, si eam voveas non in perpetuum, sed ad tempus dumtaxat, v.g. per annum: si voveas non nubere: non fornicari: non petere debitum conjugale: servare castitatem conjugalem: item votum *virginitatis* tantum, quo præcise promittitur abstinentia ab illo actu Venereo, per quem violatur claustrum virginitatis, & hujus laureola amittitur; quamvis *virginitatem* voventes sæpe soleant intendere se obligare ad castitatem integram & perpetuam, cum non cognoscant differentiam inter virginitatem & castitatem. Imo nonnumquam apud puellas plebejas & rusticanas, quando dicunt, se virginitatem promisisse, adverti, quod aliud non intenderint, quam manere in vita cœlibe, sine marito, adeoque non nubere, quod utique non est integra castitas.

6 Dico 3. Materia voti debet esse moraliter possibilis; quia ad impossibilia non datur obligatio. 2. Honesta; quia implicat obligatio ad faciendum inhonestum. 3. De meliori bono; quia DEUS alia non acceptat. Unde de re indifferenti, quæ in se nec bona nec mala est, uti v.g. ambulare, non nere die Sabbati,

non

non ludere &c. non poteſt validum fieri votum; neque de re impeditiva majoris boni, uti eſt Matrimonium; quamvis enim hoc ſit honeſtum, impedit tamen ſtatum cœlibem, qui eſt melior & perfectior, quam ſtatus Matrimonialis: ſi tamen per matrimonium poſſet procurari majus bonum, v.g. pax publica, vel vovens eriperetur ex manifeſto periculo plurium & gravium peccatorum, per accidens fieret matrimonium de meliori bono, & materia voti. Pariter ſiquis voveret rem de ſe quidem indifferentem, ex cauſa tamen & fine, ad Dei cultum ſerviente, redderetur Deo grata, uti ſi voveas te non amplius luſurum, ut te propter Deum prives delectatione, quam ſentis ex luſu vel ne perdas inutiliter tempus, aut pecunias, vel ne incidas in iram & blaſphemias &c. per accidens validum evaderet tale votum. *Obji.* Si votum de re indifferenti poſſit per accidens fieri validum propter adjectum finem honeſtum & Deo magis placentem, tunc etiam votum de re meliori poterit per accidens reddi invalidum propter finem inhoneſtum adjectum, v.g. ſi voveres orare in templo expanſis brachiis ad captandam vanam gloriam, & ut habearis pro homine valde pio: ſed hoc eſt contra communem: ergo. R. *diſt. maj.* poterit reddi invalidum, ſi finis malus adjectus vitiet ipſam rem voto promiſſam, vel ſi vovens rem promiſſam tanquam medium ordinet ad finem malum, ita ut finis rei promiſſæ ſit malus, ut ſi fur voveat preces, ut furtum bene ſuccedat, vel ſi quis voveat jejunare in Sabbato, ut die Dominica melius & ſapidius vorare poſſit. *C. maj.* Si finis malus ſolum vitiet intentionem & actum voventis, vel ſi finis voventis rei promiſſæ extrinſecus, ſit malus, ut ſi intendas vanam gloriam ex precibus publice ex voto pera-
gen-

gendis. N. maj. Illud prius non est contra communem: bene tamen istud posterius.

7 Dico 4. Votum validum parit obligationem Religionis gravem vel levem (prout res promissa fuerit gravis vel levis, aut intentio voventis; iste enim potest vovere rem de se gravem, at solum leviter se obligare intendendo) exequendi id, quod promissum est, & quidem moraliter statim, nisi justa causa dilationem excuset. Communis fundata tam in Jure naturali, quam Divino *Deut.* 23. ubi Deus sic præcipit: *cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies, sicut promisisti Domino Deo tuo.*

8 Dico 5. Obligatio voti tollitur, seu votum solvitur, non solum per executionem rei promissæ, sed etiam aliis quatuor modis 1. *irritatione*, qua superior absque omni alia causa, præter beneplacitum suum, aufert obligationem voti: hoc autem non cuilibet Superiori concessum est, sed illi tantum, cui vel competit potestas dominativa in ipsam personam vel voluntatem voventis, ut competit patri in filium impuberem, tutori in pupillum, matri, si patre mortuo est tutrix, & his deficientibus avo & aviæ: item Superiori Religioso, & Præfectæ Monialium, quoad suos Regulares: qui omnia sibi subjectorum vota irritare pro libitu possunt; & hæc irritatio vocatur *directa*: vel cui materia voti est subjecta, & ex hac causa potestatem irritandi habet maritus respectu votorum uxoris præjudicantium usui Matrimonii, gubernationi domesticæ, educationi prolis: & uxor respectu

votorum mariti, suo juri præjudicantium &c. & hæc irritatio dicitur *indirecta*, quia materiam voti subtrahit vel prohibet, nec omnino tollit obligationem voti, sed solum suspendit, quamdiu durat impedimentum.

2. *Dispensatione*, qua Superior, jurisdictione in voventem præditus, nomine Dei ex justa causa remittit obligationem voti: qualis respectu omnium omnino votorum est Papa: in votis autem Papæ non reservatis Episcopus (& Capitulum Sede Vacante) ac Superiore Ordinum quoad suos Religiosos, quoad utrumque forum, externum & internum: item Religiosi Mendicantes, quibus sui Superiores hanc potestatem non restringunt, quoad omnes fideles, at solum in & pro foro interno. De Papa colligitur ex textu *Matth. 16. Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis*. De Episcopo &c. ex *c. 1. c. 7. §. cum igitur, h. t. c. 11. & 14. de major.* De Religiosis ex eorum privilegiis ab Innoc. VIII. Eugen. IV. Martino V. Paulo III. & Greg. XIII. concessis. Justa autem causa potest esse vel minus perfecta deliberatio voventis, vel valde magna difficultas exequendi votum, vel damnum spirituale, proveniens occasione voti, ut si voto castitatis ligatus sæpe labitur ex fragilitate in peccata carnis &c. *Objic.* In *c. 6. de stat. Monach.* dicitur *custodia castitatis adeo esse annexa Regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex licentiam possit indulgere*: ergo saltem vota solemnia non sunt dispensabilia. ℞. Sensus textus est, quod nec Papa possit dispensare in castitate Religiosa ita, ut dispensatus maneat Religiosus, non vero, ut non tollatur obligatio voti solemnis. Ceterum justa causa ad dispensandum in voto semper est necessaria ad valorem dispensationis; quia dispensatur nomine Dei, id concedentis;

Deus

Deus autem non censetur dedisse potestatem temere dispensandi. Nec facile deberet dari dispensatio, sed potius fieri commutatio voti, vel aliquid commutationis admisceri, ut habet etiam Praxis Curiæ Romanæ; quippe minor sufficit causa ad commutandum, quam ad dispensandum, quia per commutationem aliud opus bonum substituitur.

3. *Commutatione*, qua nimirum non omnino tollitur obligatio voti, sed solum mutatur, & pro materia voto promissa, substituitur alia, v.g. pro jejunio eleemosyna &c. Commutare votum in opus evidenter melius potest ipse vovens: in æquale autem probabiliter ex causa, etiam tenui; quia talis reddit Deo aliquid æque gratum, & si causa aliqua subsit, non temere id facit. In opus vero minus bonum nec ex causa commutare permissum est ipsi voventi, eo quod talis commutatio involvat aliquid dispensationis, quæ necessario requirit jurisdictionem Ecclesiasticam in voventem. Ceterum si votum principaliter sit factum in favorem tertii, v. g. pauperis alendi, nec dispensatione nec commutatione tolli potest absque consensu illius, in cujus favorem est factum, seclusa causa publici boni.

4. *Deficientia materiæ*, si nimirum voti materia vel ex toto vel ex parte destruatur, si evadat impossibilis, vel desinat esse de meliori bono ob mutatas circumstantias.

TITULUS XXXV.

De Statu Monachorum, & Canonicorum Regularium.

SUMMARIUM.

1 *Quid veniat nomine Status Monachorum, & Canonicorum.*

2 *Ad*

2 *Ad quid Religiosos adstringat votum Paupertatis:*
3 *Votum Castitatis:*
4 *Et Votum Obedientiæ.*

1 STatus in sensu latiori dicit quamlibet vitæ conditionem, stricte autem & hoc loco conditionem vitæ *stabilem*, qua alteri tenemur adstricti: quales solummodo tres sunt in Ecclesia, nempe Clericorum, Religiosorum, & conjugum. Per *Monachos & Canonicos Regulares*, qui inter se differunt per hoc, quod illi Regulæ strictiori, isti autem laxiori subsint, hic denotatur universitas omnium Religiosorum, qui per vota paupertatis, castitatis, & obedientiæ sub aliquo Prælato se obligarunt ad dictas virtutes specialiter colendas, & ad certas regulas observandas. Unde dispiciendum, ad quid vi horum votorum, consequenter status sui, obligentur.

2 Dico 1. Religiosi singuli, & in particulari, vi voti *Paupertatis* accedente dispositione Ecclesiæ, non solum redduntur incapaces omnis dominii rerum fortunæ, & jurium, quæ aliquem reddunt divitem, ita ut nihil proprium habere possint, &, si quis tale animo proprietario, ac sine licentia Superioris habere certo deprehendatur: per biennium voce activa & passiva, ac mortuus carere debeat sepultura sacra. *c.2.4.6. h.t.c.5. de Regular. Trid.s.25. c.2. de Regular.* sed etiam liberum usum & dispositionem dictarum rerum non habent, ut iis uti absumendo, donando, vendendo &c. aut etiam retinendo vel sibi applicando, nequeant absque licentia Superioris. per *Jura citt.* Quæ licentia potest esse vel expressa vel tacita, specialis vel generalis, imo & rationabiliter præsumpta, per quam intelligitur Superio-

ris

ris consensus, qui quidem nec expresse nec tacite nec generaliter actu est datus, sed prudenter creditur dandus, si peteretur. Ut hæc licentia *præsumpta* sufficiat, requiritur, ut Superior hic & nunc adiri, & ejus consensus peti commode non possit: si autem commode peti posset, tunc demum sufficit ad vitandum peccatum proprietatis, quando Superior prudenter creditur non esse invitus *quoad Substantiam*, si v.g. Superior, quamvis optet semper peti licentiam expressam, sæpe tamen conniveat, licet sciat, quandoque non peti: quo casu solum censetur esse invitus *quoad modum*, & non petens licentiam solum venialiter peccat contra obedientiam vel aliam virtutem, non contra paupertatem. Si vero Superior simpliciter esset invitus quoad omissionem petitionis licentiæ, licet crederetur rem concessurus petita licentia, non tam *quoad modum*, quam *quoad substantiam* invitus esse recte censeretur.

Obj. 1. Qui in Societate Jesu post Novitiatum emittunt vota Religiosa, quæ adhuc sunt simplicia, retinent dominium rerum suarum, donec nimirum a Superioribus jubeantur abdicare se dominio, vel donec emittant *Professionem*, vel Coadjutores formati *Vota publica*: ergo Religiosi, etiam in particulari, non sunt incapaces dominii; quod enim Communitas Religiosa etiam Mendicantium (exceptis minoribus de stricta observantia) sit dominii capax, ordinavit Trid. *l. cit. c.* 3. 2. Religiosi in particulari sæpe habent *peculium*, seu *depositum*, vel etiam *libellos*, ut vocant seu certos reditus annuos vel census, a parentibus vel propinquis ad usum eorum assignatos: ergo habent liberum usum & dispositionem in his rebus. 3. Consensus proprii Pastoris mere præsumptus non
suffi-

ſufficit ad valide abſolvendum a peccatis alienum ſubditum: ergo nec licentia mere præſumpta Superioris Religioſi ad valide & licite diſponendum de rebus fortunæ. R. ad 1. Iſte caſus eſt exceptus a Summis Pontificibus Inſtitutum Societatis Jeſu approbantibus. An vero, quamdiu retinent dominium, ſolum illicite, vel etiam invalide, diſponant tales Scholaſtici ejuſdem Societatis, controverſum eſt; ac deciſio pendet ex eo, an verba Gregorii XIII. *in Conſtit. Quanto fructuoſius: nec ulla re tanquam propria, & ſine Superioris facultate uti poſſunt*, ſint tantum narratoria, vel poteſtatem diſponendi auferentia, & ſic irritantia: quod declarare altioris eſt ſubſellii. Ad 2. Illud peculium non aliter ſuſtinetur, niſi in quantum retinetur cum licentia Superioris, & ad hujus nutum revocabile eſt: neque libelli, niſi in quantum aſſignati cum licentia Superiorum, & ab his revocabiles ſunt, ac illi reditus conſignantur in manus Superiorum; ad tales enim libellos ſe non extendit juxta veriorem ſententiam, & praxim, Trident. *c.2. cit.* Ad 3. N. *conſ. & parit.* quia ad abſolvendum requiritur actualis Juriſdictio, & actu conceſſa, cum abſolutio eſſentialiter ſit actus juriſdictionis: e contra ut aliquis evitet peccatum proprietatis, ſufficit modo de rebus non diſponat nomine proprio, ſed auctoritate Superioris, atque cum dependentia ad ejus voluntatem: quod etiam fieri cenſetur per reſpectum ad licentiam mere, rationabiliter tamen, præſumptam.

3 Dico 2. Religioſi vi voti *Caſtitatis* obligantur abſtinere ab omni venerea carnis delectatione voluntaria, tam interna quam externa. Id enim ex natura ſua exigit votum perfectæ caſtitatis. Unde cum in delectatione venerea, extra matrimonium plene voluntarie admiſſa,

aut studiose quæsita, non detur parvitas materiæ a peccato mortali excusans, Religiosus contra castitatem peccans duo committit gravia peccata, luxuriæ scilicet, & sacrilegii, cum votum graviter obliget, & eo modo, quo virtus castitatis, cui adjicitur.

4 Dico 3. Religiosi, vi voti *Obedientiæ* tenentur obedire Superiori circa ea, quæ illis sub culpa præcipit juste, & quæ directe vel indirecte, explicite vel implicite, continentur vel pertinent ad Regulam vel Institutum, quod profitentur. Ratio patet ex natura hujus voti. Cum igitur Superior habeat jus præcipiendi, quod non obsequendo violatur, inobediens Religiosus non modo peccat contra Religionem ratione voti, sed etiam contra Justitiam: imo & peccat contra fidelitatem ob violationem promissionis. Præterea ex hoc voto adstringitur Religiosus ad observationem Regularum, quæ ex intentione Fundatoris obligant sub peccato.

TITULUS XXXVI.

De Religiosis Domibus, ut Episcopo sint subjectæ.

SUMMARIUM.

1 *Quid sint loca Religiosa, Sacra, Pia.*
2 *Per se subsunt jurisdictioni Episcopi.*
3 *Quid requiratur ad erectionem novi Monasterii.*

1 PEr *Domos Religiosas* generice intelliguntur loca cultui Divino vel aliis piis usibus authoritate Episcopi destinata. Si præter authoritatem Episcopi non interveniat consecratio,

tio, specifice dicuntur *Domus Religiosæ*, uti Monasteria, Collegia, ac aliæ domus Regularium, Nosocomia, Hospitalia, Confraternitates, Congregationes &c. Si vero præter authoritatem Episcopi adhibeatur etiam Consecratio, proprie ac specifice vocantur *loca*, *& domus sacræ*, uti templa, sacella, altaria, pro Divinis officiis deputata. Si denique nec Episcopi authoritas nec consecratio intervenerit, nihilominus tamen ad pia opera charitatis &c. destinata reperiantur, loca, proprie ac specifice appellantur *loca & domus piæ*, uti Oratoria privata. In communi usu tamen subin promiscue accipiuntur loca Religiosa, Sacra, & Pia. Si loca ad orandum deputata, seu *Oratoria*, sint constituta authoritate Episcopi, & in loco publico cum ostio versus plateam vel viam publicam, vocantur *publica*: si in loco privato, v. g. in ædibus, castris, & sine authoritate Episcopi, sint erecta, dicuntur *privatæ*.

2 Dico 1. Domus Sacræ, & Religiosæ (non vero Piæ tantum) de Jure subsunt jurisdictioni Episcopi in tantum, ut ab eo visitari possint, & exigi rationes administrationis, nisi probetur illarum exemptio. *c.3.4.6.7. h.t. Clem.2. eod.* Trid. *f.22. c.8.9. de ref.* Et nisi Hospitalia vel Collegia hujusmodi sint sub immediata protectione Regum, aut aliter in fundatione ordinatum sit. Trid. *loc. cit.* ubi etiam tribuitur Episcopis cura providendi, ut in *piis* quoque locis, quæ per *c.4. cit.* argumento a contrario non subesse jurisdictioni Episcopi eruitur a DD., piæ defunctorum voluntates executioni mandentur: item potestas concurrendi cum aliis, ad quos vel ex privilegio, vel consuetudine, vel statuto, pertinet rationum exactio a locis Religiosis.

3 Dico 2. Ad exigendas novas domus Religiosas

la, (intellige Monasteria) requiritur 1. consensus Episcopi. 2. Parochi loci. 3. Principis & incolarum loci. 4. Religiosorum in vicinia habentium domicilia. 5. Probabilius tamen extra Italiam non Summi Pontificis. 6. Ut in novo domicilio saltem 12. Religiosi habitare, & vel ex reditibus vel ex consuetis eleemosynis competenter sustentari valeant. Sumuntur hæc ex Trid. *sess.* 25. *de Regular. c.* 3. & ex Recentiorum Pontificum Constitutionibus, nempe *Quoniam ad institutum* Clem. VIII. *Cum alias* Gregor. XV. *Romanus* Urbani VIII. ubi quidem prædictorum consensus, non tamen Summi Pontificis, mentio fit. Trid. *loc. cit.* sic habet: *In Monasteriis & domibus tam virorum quam mulierum, bona immobilia possidentibus, vel non possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac imposterum conservetur, qui vel ex reditibus propriis Monasteriorum, vel ex consuetis elemosynis, commode possit sustentari: nec de cetero similia loca erigentur sine Episcopi, in cujus diœcesi erigenda sunt, licentia prius obtenta.* Vehementer quidem reclamat, & consensum Summi quoque Pontificis expetit *Constit. instaurandæ* Innoc. X. Sed P. Reinffestuel ad *tit. de Eccles. ædif. n.* 38. cum communi, ut ait, bene observat, quod ibi expresse restringatur licentia Pontificis ad Italiam & adjacentes Insulas. Idem recte advertit, per Concil. Trid. recessum esse a Jure antiquiori, *c. un. h.t. in* 6. *& c. un. de Excess. Præl.* ubi requirebatur consensus Pontificis. Adde, quod in *citt. Const. Quoniam ad institutum. Cum alias, & Romanus.* licentia Pontificis solum requiratur pro casu, quo ad illum fuerit appellatum: ergo extra hunc casum non requiri haud obscure licet inferre.

TI-

TITULUS XXXVII.

De Capellis Monachorum, & aliorum Religiosorum.

SUMMARIUM.

1 *Per Capellam venit Ecclesia Curata Monasterio unita.*
2 *Quando & quomodo subjecta sit Episcopo.*

1 CApella hoc loco denotat Ecclesiam Curatam, maxime Parochialem (Beneficium vel Prioratum) incorporatam tamen vel unitam Ecclesiæ Regulari, & positam extra Monasterium.

2 Dico. Hujusmodi Capella, seu Ecclesia Parochialis, siquidem est plenissimo jure incorporata Monasterio, nempe ita, ut integer districtus, in quo existit, una cum populo sit exemptus ab Episcopo, & Prælatus in eo, tanquam diœcesi parvula, jurisdictionem quasi Episcopalem exerceat, est exempta, & nihil in eo juris habet Episcopus, per *c. 21. de Privil.* Trid. *s. 25 de Regular. c. 11.* Si vero solum pleno jure, h. e. quoad spiritualia & temporalia simul, sit incorporata, ita ut Prælatus sit Parochus in habitu & principalis in ea, vel si solum incorporata sit quoad temporalia, manet Episcopo in tali capella jurisdictio, ita ut eam visitare & pro cura animarum expositum Religiosum etiam exemptum, examinare, approbare, visitare, corrigere &c. (sed solum quoad curam animarum, administrationem Sacramentorum, & alia Parochialia) omnino possit. Trid *loc. cit. & s. 7. c. 7. de ref.*

TI-

TITULUS XXXVIII.

De Jure Patronatus.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit Jus Patronatus, quæ habeat commoda & onera.*
2 *Quotuplex sit.*
3 *Quinam sint ejus capaces.*
4 *Quibus modis acquiratur originaliter.*
5 *Et quibus per translationem.*
6 *Præsentatio ad Beneficium Patronatum est necessaria.*
7 *Quando sit invalida, & quando illicita.*
8 *An plures præsentari possint.*
9 *Quo tempore præsentatio fieri debeat.*
10 *Qua ratione amittatur Jus Patronatus.*
11 *Quid sint Primæ Preces, & unde habeant vim.*
12 *Ad quæ Beneficia se extendant.*

1 JUs Patronatus, est *potestas nominandi seu præsentandi Clericum instituendum ad Beneficium Ecclesiasticum vacans*. Unde *Patronus* secundum Sacros Canones dicitur, cui competit dictum jus præsentandi: quæ *præsentatio* est favor præcipuus Patrono competens, licet habeat duo alia adhuc privilegia, nempe jus præcedentiæ in Ecclesia patronata, & jus ab ea petendi alimenta, si ipsi aliunde non suppetant. *c.25. h.t.* modo probet illam a se vel a Majoribus suis fundatam; vel constructam, vel dotatam esse, salva tamen sustentatione Parochi ac Ministrorum ejusdem Ecclesiæ. Sed & onera incumbunt Patrono, nimirum cura, ne officia Divina negligantur; dos vel bona Ecclesiæ dila-

dilapidentur, item obligatio defendendi Ecclesiam contra potentiores, ne opprimatur, vel damnum incurrat. Unde Patronus subinde vocatur *Advocatus* Ecclesiæ, licet in Germania Advocatus, soleat esse distinctus, nempe Imperator respectu omnium Ecclesiarum in Imperio Romano, & Principes quoad Ecclesias in suis territoriis. Interim tamen nec Patrono nec Advocato competit ulla jurisdictio in Clericos, nec administratio bonorum Ecclesiæ, saltem per se & independenter a speciali concessione, multo minus potestas applicandi sibi aliquos fructus ab Ecclesia, vel accipiendi pensionem annuam ab illa *c* 4. 23. *h. t.* Trid. *s.* 24. *c.* 3. *s.* 25. *c.* 9. *de ref.* Ceterum jus Patronatus, quatenus respicit præsentationem, de qua hic maxime agitur, est jus spirituali annexum, *c.* 16. *h. t.* nimirum institutioni præsentati faciendæ a Prælato in beneficio Ecclesiastico, quæ institutio est actus jurisdictionis spiritualis, ad quem ordinatur præsentatio.

2 Divisio juris patronatus est 1. in *Ecclesiasticum*, quod vel alicui competit ratione Ecclesiæ, dignitatis, beneficii, loci Pii, v. gr. Episcopo, Decano, Religiosis &c. vel quod ex bonis Ecclesiasticis ad fundandam, construendam, vel dotandam Ecclesiam applicatis comparatum est: & in *Laicum* seu *Sæculare*, quod alicui vel competit ex titulo sæculari, v. g. donatione, vel quod ex bonis patrimonialibus (etiam a Clerico) in fundandam &c. Ecclesiam applicatis comparatum est; sive dein acquirens sit Laicus vel Clericus. Si proveniat partim ex titulo Laico partim ex Ecclesiastico, erit *Mixtum*. In effectu singulariter id observandum est inter utrumque, quod Papa non soleat, imo nunquam censeatur, nisi clare expri-

mat, derogare juri patronatus Laico, bene tamen Ecclesiastico per *c.* 28. *h. t.* 2. In *Personale*, seu *Principale*, quod adhæret personæ, v. g. fundatoris, & hæredum, independenter ab aliqua re, ac inseparabiliter adhæret personæ; & in *Reale* seu *Accessorium*, quod velut accessorium quid adhæret rei temporali, v.g. castro, prædio, universitati bonorum vel jurium, & transit ad quemcumque, etiam non hæredem, modo rem, cui annexum est, acquirat. Per se censetur esse personale, nisi ex fundatione, consuetudine, præscriptione, vel legitima auctoritate attributum sit certorum bonorum possessoribus.

3. Dico 1. Juris patronatus capaces sunt omnes Christiani. 2. Etiam Laici. 3. Ac feminæ. Pars 1. habetur *can.* 26. 27. 30. *caus.* 16. *q.* 7. ubi excluduntur non-Christiani seu infideles. Hæretici tamen in nostris partibus, quamvis in foro Ecclesiastico non tolerentur, vi consuetudinis per conniventiam Pontificis possunt præsentare, ac ab ipsis præsentati institui solent. Pars 2. *c.* 1. 7. 10. 25. *h.t.* ut nimirum Laici hac ratione alliciantur ad pias fundationes. Pars 3. *c.* 7. *cit.* & *c. fin. de concess. præb.* Pupillus septennio minor, non per seipsum, sed per tutorem valide præsentat: major tamen septennio etiam per seipsum; quia tutoria potestas se non extendit ad jura spiritualia. Objic. Laici sunt inhabiles ad jus eligendi Prælatum Ecclesiasticum & ad alia jura spiritualia, vel spirituali annexa: sed jus patronatus non minus est jus spirituali annexum, ac jus eligendi: ergo. ℞. Ad jus patronatus in jure generaliter habilitati sunt Laici, non ad jus eligendi aut ad alia jura spiritualia, vel spirituali annexa.

4. Dico 2. Jus patronatus originaliter acquiri potest tribus modis. 1. Ex speciali concessione Pontificis. 2. Ex fundatione, vel constructione,

ne, vel dotatione Ecclesiæ, in qua erigitur Beneficium. Unde illi versus: *patronum faciunt dos, ædificatio, fundus*. 3. Ex immemoriali præscriptione. Pars 1. claret per se; quia Pontifex supremam habet potestatem in Ecclesias & jura spiritualia omnia. Pars 2. liquet ex *c. 3. h t.* ubi fundatoribus, ex *c. 25.* ubi constructoribus Ecclesiæ, & Trid. *s. 14. c. 12. de ref.* ubi dotantibus tribuitur jus patronatus. Denique ex *s. 25. c. 9 cit.* ubi asseritur, jus patronatus oriri ex fundatione, vel dotatione. Quæ tamen omnia fieri debent cum auctoritate Episcopi, & cum effectu, ut Ecclesia ex non esse perveniat ad esse. Ex quibus infertur, disjunctive & separatim sufficere vel fundationem, vel constructionem, vel dotationem Ecclesiæ: proin, si plures concurrant, ita ut unus fundet, alter ædificet, & tertius dotet, omnes fieri patronos in solidum. Quare, si omnes & singuli præsentent, & quidem diversos, instituendus est ille, qui plura tulit vota: si nullus cum altero conspiravit, & præsentati æquales sint in votis, ille, qui habet jus instituendi, potest (ex præsentatis tamen) instituere, quem voluerit, deberet tamen assumere digniorem *c. 3. h. t.* Recte autem facerent tales patroni, si in præsentando mutarent vices, v. g. si prima vacatura beneficii præsentaret fundator, altera constructor, tertia dotator. *Cl. 2. eod.* Porro *fundare* dicitur Ecclesiam, qui fundum sive solum dat: *construere*, qui sumptus suppeditat ad ædificandam, vel si penitus destructa fuerit, ad restaurandam: *dotare*, qui Ecclesiæ constructæ vel construendæ assignat reditus annuos, ad celebranda Divina & Ministrorum congruam sustentationem sufficientes. Pro *dotante* pariter habetur, qui priori dote penitus amissa Ecclesiam dotat de novo, non autem ille, qui prima dote adhuc extante novas adjicit divitias,

etsi majores; sicut ille non habetur pro *construente*, qui Ecclesiam ruinosam (non omnino collapsam) solum reparat, licet successive totam. Interim tamen opus est, ut moneatur prius constructor, vel dotans primus, an non ipse reædificare, vel de novo dotare velit. De reliquo ad consecutionem juris patronatus ex fundatione, constructione, vel dotatione, non requiritur expressa reservatio juris patronatus, modo fundans &c. illud non expresse remittat, vel tacite per actum contrarium, ut habet communis contra Zoesium, quia ipsum jus jam illud indulget in remunerationem per *c.* 41. *de testib.* Aliud est de fundantibus, construentibus, dotantibus Ecclesiam Collegiatam seu Conventualem; ut enim talis Ecclesiæ Prælatum, qui de jure deberet eligi, præsentare possint, id sibi specialiter reservare debent cum consensu Pontificis, vel fors etiam Episcopi, quo modo quidem Principes obtinuerunt jus etiam Episcopos præsentandi vel nominandi. Pars 3. sumitur ex *c.* 26. *de V. S.* & Trid. *c.* 9. *cit.* ubi insuper habetur, quod probatio temporis immemorialis alia non sufficiat, nisi præter reliqua requisita authenticis scripturis probentur præsentationes continuatæ saltem per 50. annos, quæ omnes effectum sortitæ sint.

5. Dico 3. Jus patronatus, jam semel acquisitum, in alios transfertur his modis. 1. Successione hæreditaria. 2. Donatione. 3. Permutatione. 4. Venditione, sed suo modo. 5. Præscriptione. 6. Possessione vel usufructu, vel dominio bonorum, quibus jus patronatus reale est annexum, legitime acquisito. Pars 1. liquet ex *c.* 1. 3. *h. t. & Clem. cit.* Pars 2. *c.* 8. & 14. *eod.* Pars 3. ex *can.* 40. *caus.* 16. *q.* 7. ut autem caveatur Simonia, permutari debet cum alia re spirituali, & cum consensu Episcopi: jus tamen patrona-

tronatus reale commutari potest cum re temporali, modo pro dicto jure non petatur vel accipiatur aliquid temporale. Dein notandum, quod jus patronatus personale *permutatione* transferri nequeat in Laicum, vel Clericum privatum, sine consensu Episcopi: sicut sine dicto consensu nec *donatione c. un. h.t. in 6.* ubi corrigitur *c. 17. x. eod.* in quo idem consensus requirebatur etiam in casu, quo donatio fieret in communitatem Ecclesiasticam vel Religiosam. Pars 4. ex *c. 7. eod.* Si quidem tali casu, quo venditur jus patronatus reale, non censetur proprie *vendi* ipsum hoc jus, sed *transire* cum prædio, vel bonorum universitate; modo non taxetur, & in contractum non veniat conjunctive, ita ut propter illud augeatur pretium: si enim hoc contingeret committeretur Simonia, pretium amitteretur, & Ecclesia ipso jure evaderet libera extincto patronatu. Trid. *f. 25. c. 9. de ref.* Pars 5. ex Legibus præscriptionum, quæ diversa exigunt tempora pro diversitate eorum, contra quos currit præscriptio, majus, si contra Ecclesiam, minus, si contra privatos tendat. Nec Laici incapaces sunt præscribendi, quia ad possidendum jus patronatus sunt generaliter habilitati. Pars 6. suadetur inde, quia patronatus & præsentatio pertinere censetur ad fructus rei: fructus autem debentur bonæ fidei possessori, ac usumfructum vel dominium utile obtinenti, ac in specie patronatus, *cap. 7. cit.* Unde, quia conductor rei (saltem ad longum tempus, non minus decennio) habetur pro possessore, *l. 1. §. 3. ff. de superficieb.* & quia usufructuario, item emphyteutæ, ac vasallo, fructus vel dominium utile, cui annexum est, competunt, ad hos transferri contingit jus patronatus non vero ad creditorem per hypothecationem; quia per hanc

nec dominium, nec possessio, nec usus pignoris acquiritur.

6. Dico 4. Præsentatio, quæ est usus juris patronatus, ad beneficium patronatum debet ita attendi ab instituente, ut si inscio, vel contradicente Patrono conferat alicui beneficium, vel alteri, quam qui est præsentatus, collatio sit nulla, *can.32. caus.16. q 7. c.*14. 18. 29. *h t.* Quare dum in *c.8. eod.* talis præsentatio dicitur *irritanda*, hoc verbum, ut consonet aliis juribus, debet explicari, ut sensus sit, *declaranda ut irrita*. Si tamen Patronus collationis, se prætérito factæ, conscius intra tempus, ad præsentandum sibi concessum, non reclamaret, censeretur consentire, & nullitas sanari. Interim Episcopus, cujus fuisset instituere præsentatum idoneum, compellendus est ad providendum illi de competenti beneficio, *c.29. h.t.* quia jam consecutus fuerat jus ad rem.

7. Dico 5. Præsentatio indigni est invalida. 2. minus digni autem, est illicita, saltem ad beneficium Curatum. Pars prior desumitur ex *c.15. h.t.* Posterior ex Trid. *s.24. c.* 1. *&* 28. *de ref.* & confirmatur ex jure naturali, quod exigit, ut meliori modo, quo fieri potest, consulatur animarum saluti, & avertatur periculum, quod ipsis imminere facile potest, si ad beneficia Curata promoveatur minus dignus, saltem si notabiliter sit minus dignus. Unde licet consuetudo, qua passim præsentantur simpliciter digni & idonei, derogare potuerit Tridentino, juri tamen naturali derogare nequit. Quapropter patroni graviter vel leviter peccant præsentando minus dignum ad beneficium Curatum, prout grave vel leve animabus & Ecclesiis inde periculum imminere apparuerit. Quod autem præsentatio minus digni, & tantum simpliciter idonei,

nei, non fit invalida, patet ex Trid. *ſ. 7. c. 3. & 13.* item ex eo, quia nullibi reperitur irritata. Per *digniorem* intelligo illum, qui penſatis omnibus judicatur fore utilior Eccleſiæ, & animarum ſaluti procurandæ. Per *dignum* vero, qui habet qualitates ad beneficium requiſitas, de quibus egimus *l. 1. tit. 14. de ætate & qual. &c.*

8. Dico *6.* Quilibet Patronus, etiam Eccleſiaſticus, poteſt præſentare ſimul plures. Plures autem ſucceſſive ſolus Patronus Laicus, ſeu hic poteſt variare, ita tamen, ut prius præſentatum non amplius revocet. 3. Si autem plures ſint præſentati, tenetur Epiſcopus inſtituere digniorem ex præſentatis. 4. Si vero ſint æqualis dignitatis, poteſt inſtituere, quem voluerit. 5. Nullus autem patronus præſentare ſe ipſum permittitur. Pars 1. probatur negative; quia nullibi prohibetur ſimultanea plurium præſentatio. Pars 2. ex *c. 24. & 29. h. t.* ubi variatio permittitur Patrono Laico, negatur Eccleſiaſtico. Notandum tamen, quod primus, a Laico præſentatus, non debeat jam eſſe inſtitutus, *c. 24. cit.* Porro neque Laico variare licet, ſi habeat compatronum Eccleſiaſticum ſibi concordem; quia Patronus Eccleſiaſticus, utpote abſolute prohibitus, nec in ſocietate patroni Laici variare poteſt, conſequenter ille, in quem uterque conſpiravit, ſemper habebit vota majora, nimirum duo, alius autem vel alii, quem vel quos poſtea ſuperadderet patronus Laicus, ſinguli non haberent niſi unicum votum, Pars 3. ex *c. 3. h. t.* Trid. *d. c.* 18. Si tamen Epiſcopus eligeret minus dignum, vacaret inſtitutio, per *c. 29. cit.* ſcilicet ad amputandas lites. Pars 4. ex *c. 3. c. 24. h. t.* ſed hic adverte diſcrimen inter caſum, quo idem patronus plures vel ſimul vel ſucceſſive præſentat, & inter caſum, quo diverſi patroni præſentant plures æque

idoneus: in priori tenetur Episcopus aliquem ex præsentatis eligere, quem voluerit: in posteriori probabiliter non tenetur, si intra tempus præsentationi præfixum non conspirent in unum plura & majora vota per *d.c.3.* Jo: Andr. & Pirhing contra Panormitan. ubi enim vota sunt paria, & æqualis dignitas, nullus ex præsentatis videtur jus acquirere, etiam dignitatis tantum, Pars 5. ex *c.26. b. t. & c. fin. de Instit.*

9 Dico 7. Tempus a Jure præfixum respectu Patroni Laici sunt 4. menses, & respectu Ecclesiastici sunt 6. menses, computandi ab hora, qua cognoverunt vacationem beneficii, non obstante, quod Patroni ob controversiam super jure præsentandi, intra dictum tempus non finitam, habuerint impedimentum *c.3. 22. 27. b. t. c. un. eod. in 6. c. 5. de concess. præb.* Qua ratione quasi compensatur Patrono Ecclesiastico in tempore, quod ipsi negatur in variatione, soli Patrono Laico concessa. Si proin intra dictum tempus non præsentent Patroni, vel, si plures sint, non conspirent, beneficium pro illa vice fit liberæ collationis ab Episcopo, vel alio, cujus fuisset instituere præsentatum, faciendæ *c.3. cit.* nisi probaverint impedimentum, v.g. absentiæ, ignorantiæ &c. vel nisi præsentatio jam facta caruisset effectu independenter a patrono, ut si præsentatus non acceptasset, aut renuntiasset præsentationi, aut hæc ex occulto defectu fuisset nulla &c. tunc enim patrono inciperet novum tempus, & quidem totum *arg. c.26. de Elect. in 6.* Si tamen Patronus Ecclesiasticus *scienter* præsentasset indignum, seu laborantem defectu nullitatem inducente, ajunt passim, illum pro ea vice privari jure præsentandi, non item Patronum Laicum. Examen super idoneitate præsentati semper pertinet ad Episcopum, licet forte institu-

tio

tio pertineat ad alium. Trid. *s.25.c.9. de ref.* De reliquo, si Laicus habeat compatronum Ecclesiasticum, etiam ipsi indulgentur *6.* menses; quia æquum est, ut in causa individua privilegiatus, si altero sit dignior, trahat secum non-privilegiatum, *arg. l.10.ff. quemad. servit. amitt.*

10. Dico 8. Jus Patronatus amittitur vel sine vel cum delicto. *Sine delicto.* 1. Tutali destructione Ecclesiæ, item interitu dotis respectu dotantis. 2. Extinctione familiæ, si est familiare seu gentilitium, certæ familiæ reservatum. 3. Voluntaria cessione expressa, imo & tacita, ut si patronus patiatur Ecclesiam patronatam converti in Collegiatam absque sui juris reservatione. 4. Unione accessoria beneficii aut Ecclesiæ patronatæ ad beneficium vel Ecclesiam liberam, vel ad Monasterium. 5. Non-usu per viam præscriptionis, modo interea intervenerint saltem duæ collationes beneficii liberæ. 9. Suppressione, vel revocatione juris patronatus a Pontifice facta, quam tamen facere non solet, nec unquam censetur velle in patronatu Laico, ortum habente ex fundatione &c. nisi id clare exprimat. *Cum delicto* autem 1. si Patronus fiat apostata a tota Fide Christiana. 2. Si committat crimen læsæ Majestatis vel aliud enorme, quod inducit confiscationem bonorum: & tunc, si jus patronatus est reale, amittitur ipso facto: si personale, per sententiam privatoriam. 3. Si patronus occidat vel mutilet Rectorem, aut alium Clericum suæ Ecclesiæ patronatæ *c.12. de pœn.* 4. Si se ingerat in perceptione fructuum beneficii, eos sibi applicando, vel, ne ad beneficiatum perveniant, impediendo. Trid. *s.25.c 9. cit.* 5. Si vendere, vel alio illicito modo contra Canonicas sanctiones in alium transferre præsumat jus patronatus. Trid. *loc. cit.* Circa hunc amittendi modum

notanda sunt adhuc duo, 1. quod solus delinquens amittat non ejus successores, ab ipso fundatore specialiter vocati, neque compatroni innocentes. 2. Quod nec delinquens amittat absque sententia declaratoria criminis, licet jus dicat amitti ipso facto; quia pœnæ privativæ non incurruntur absque omni sententia.

11. Juri patronatus admodum vicinæ sunt *primæ Preces* Imperatoris. Unde quæres, quid sint *Primæ* (vel *Primariæ*) *Preces*, quousque se extendant? R. ad 1. Sunt *jus nominandi personam de jure communi, & vi fundationis, habilem ad beneficia vacantia vel vacatura in Ecclesiis Romano-Germanici Imperii, ab Ordinario, vel alio, ad quem pertinet aliàs collatio, admittendam intra mensem. Imperatori vel Regi Romanorum recens electo concessum ex privilegio Pontificis.* Vocantur *Primæ*, quia sunt prima Imperatoris petitio, & unica, non iteranda in una eademque Ecclesia: item *Primariæ*, quia hæc petitio præferenda est cuique alteri nominationi, præsentationi, collationi &c. modo nominatus intra mensem a notitia vacationis beneficii suam nominationem insinuet collatori. Ultimis verbis, *concessum ex privilegio Pontificis*, acriter se opponunt Hæretici, primas preces inter Regalia Imperatoria referentes, & Imperatori per se ex jure Majestatis competere asserentes. Sed fortiter & constanter reclamant Catholici, utique in hac materia longe præferendi, qui originem Primarum Precum, licet sint antiquissimæ, tribuunt indulto, gratiæ, & concessioni Sedis Apostolicæ, ut evidenter patet tum ex diplomatis variorum Pontificum Nicol. V. Innoc. VIII. Clem. VII. Pii IV. Greg. XIII. Pauli V. Urbani VIII. & Innoc. X non ante hoc jus imperatori indulgentium,

tium, quam ille Sedi Apostolicæ se devoverit tanquam Advocatum per *Legatum Obedientiæ*, & de novo hoc jus petierit, tum ex usu ipso Imperatorum, etiam moderni gloriosissime regnantis Caroli VI. qui omnes petierunt de novo, fere unico Josepho I. excepto, cujus etiam primas Preces propterea cassavit Pontifex, nec ante confirmavit, quam is moriens etiam in hoc piissime se submiserit Apostolicæ Sedi. Vide Oligenium *de primis Precibus*.

12. ℞. ad 2. Extendunt se generaliter ad omnia Beneficia cum vel sine cura, dignitates, Personatus, Canonicatus &c. (quamvis in praxi fere ad hos tantum nominare Imperatores videamus) non obstante, quod Pontifici sint reservata beneficia, vel alternative subjecta, nec obstante jure patronatus *Ecclesiastici* penes alium residente, neque *turno*, ut vocant, neque devolutione ad inferiorem Pontifice, neque resignatione libera in manus Ordinarii, ut patet ex *Indulto primarum Precum*, & ibi Cochier, a Paulo V. concessarum Ferdinando II. Primis tamen Precibus non subjacent dignitates Pontificales, Pontificalibus proximæ in Cathedralibus, & principales seu primæ in Collegiatis Ecclesiis, beneficia Regularia, Litigiosa, Manualia, & improprie dicta, perpetuo incorporata dignitati, Collegio &c. item quæ sunt juris patronatus Laici, vel ad Sedem Apostolicam devoluta, aut vacant ex causa permutationis, vel in favorem tertii sunt resignata, insuper Monocularia, seu quando Collator hoc unum dumtaxat beneficium habet conferendum; imo collatores, nisi conferre possint saltem 4. Beneficia in Imperio Romano; non tenentur admittere Preces Imperiales, ut notant DD.

TITULUS XXXIX.

De Censibus, Exactionibus, & Procuratoribus.

SUMMARIUM.

1 2 3 *Quid sit Census, Exactio, & Procuratio.*
4 *Quis imponere possit Ecclesiis aut Beneficiis Censum.*
5 *Quinam teneantur ad solvendum* Cathedraticum *seu* Synodaticum: *& quinam ad* Subsidium Charitativum *seu* Donum gratuitum.
6 *Quinam ad procurationes.*

1 CEnsus in genere nihil est aliud, quam pensio, quæ in certa quantitate ex quacumque causa annuatim præstatur alteri: sub qua ratione comprehendit etiam *Tributa* Sæcularibus Principibus solvenda. Quatenus vero Census denotat certam partem fructuum, quos aliquis emit ex re vel industria alterius annuatim sibi pendendos, huc non pertinet, sed examinatur ad *Tit. de Usuris in libro V.* Hoc autem loco Census sumitur pro *pensione annua ex proventibus Ecclesiasticis solvenda* vel Episcopis in signum subjectionis, vel patronis in recognitionem fundationis, vel aliis ex justa causa. Dividitur in *Antiquum*, qui vel statim initio & tempore fundationis, consecrationis, exemptionis, Ecclesiæ vel Beneficio est impositus velut onus reale, vel ipso jure debetur, uti *Cathedraticum*, alio nomine *Synodaticum*, eo quod olim in Synodis Diœcesanis

ſanis ſolvi conſueverit, quod ex reditibus Eccleſiæ ſingulis annis de Jure, ſolvendum eſt Epiſcopo partim in ſignum ſubjectionis, partim in honorem Cathedralis, Eccleſiæ, ac de Jure ſcripto excedere non debet duos ſolidos ſeu aureos, *can.* 1. *cauſ.* 10. *qu.* 3. Et in *Novum*, qui primum ex poſt facto imponitur ab homine. Uterque vel eſt *perpetuus*, vel *temporalis*, v. g. ad certos annos.

2 *Exactio* in genere eſt id, quod Principes vel ſuperiores, eccleſiaſtici aut ſæculares, a ſubditis exigunt extra Ordinem, non ſtabiliter & ſingulis annis, per quod differt a cenſu vel tributo, uti ſunt collectæ, ſteuræ, contributiones, tallia, pedagia, vectigalia &c. *cap.* 5. *c.* 6. §. 2. *h. t.* Sed in hoc loco ſignificat *penſionem, quæ extraordinarie ab Epiſcopis ex juſta cauſa exigitur de reditibus eccleſiaſticis*, uti eſt *ſubſidium charitativum*, ſeu penſio moderata, quam ex cauſa manifeſta, v. g. ſi magni ſumptus ſint faciendi in confirmatione vel conſecratione Epiſcopi: ſi reparanda ſit fabrica Eccleſiæ Cathedralis, vel ejus debita ſolvenda, vel magnæ expenſæ pro juribus Eccleſiæ defendendis ſint neceſſariæ: poſtulat Epiſcopus a ſubditis cum charitate, ſolvendam tamen ex obligatione, quia & charitas obligat, *c.* 6. §. 2. *cit.* *c.* 18. *in fin. eod.* Appellatur etiam *donum gratuitum*. Extra hunc caſum prohibentur Epiſcopi ſuos ſubditos exactionibus gravare, *c.* 6. *cit.* Huc referri poteſt contributio illa, quam Trid. *ſeſſ.* 23. *c.* 18. *de ref.* ad tempus ſolvi præcipit in erectionem & conſervationem *Seminarii* ad exactionem & determinationem Epiſcoporum.

3 *Procuratio* in præſenti denotat ſumptus & expenſas, quibus Epiſcopi, vel alii eorum loco, actualiter viſitantes Diœceſim vel Eccleſias, indi-

gent

gent pro competenti & moderata sustentatione, solvendas ex reditibus Ecclesiasticis, non obstante, quod Episcopus aliunde habeat largos reditus. Sustentatio hæc comprehendit victum & habitationem Visitatoris, honesti comitatus, atque equorum necessariorum.

4 Dico 1. *Censum* antiquum, etiam perpetuum, Ecclesiis vel beneficiis imponere potest Papa: Episcopus autem tempore fundationis, dotationis, vel consecrationis: postea vero nonnisi in utilitatem alterius Ecclesiæ vel Loci Religiosi cum justa causa: Patronus vero, etiam in suum commodum, in limine fundationis cum consensu Episcopi. 2. Censum novum vero, ac in perpetuum nemo, nisi Papa, vel antiquum augere, adeoque nec Episcopus saltem in suæ vel Capituli mensæ utilitatem. 3. Licet possit censum novum temporalem, seu pensionem alteri solvendam, ex justa causa. Pars 1. fere certa est ex *c. 2. de Præb. in 6. pr. c. 23. de Jur. patr. 7. 16. 21. h. t.* Pars 2. ex *c. 3. & 7. eod. Clem. 1. §. eadem quoque de suppl. neglig. & c. 9. de his, quæ fiunt a Præl.* Excipitur tamen casus, quo Episcopus cum consensu Capituli & Superioris auctoritate ex justa causa remittit Ecclesiæ sibi subjectæ jura Episcopalia, seu illam a sua jurisdictione eximit, *c. 6. de Relig. dom.* Pars 3. ex dictis ad *tit. 12. ut Eccl. Benef. nu. 3.*

5 Dico 2. *Cathedraticum* debetur Episcopo ab omnibus Ecclesiis, Beneficiis, Capellis, & Parochiis. 2. Probabiliter etiam a Capellis, seu Parochiis pleno jure unitis Monasterio, dissentiente P. Kon. *h. t. n.* 10. Item 3. *Subsidium Charitativum* eidem Episcopo, vel, Sede Vacante, Capitulo licet exigere ab omnibus Clericis beneficiatis, reditus beneficiales ultra congruam sustentationem habentibus. 4. Quin & Regulari-

bus

bus beneficia vel Ecclesias sæculares obtinentibus. 5. Ab utroque tamen exempta sunt Monasteria ipsa, etiam a jurisdictione Episcopi alias non exempta. Pars 1. & 2. sumitur ex *c. 16. de Off. Ord.* quod Episcopo adjudicat *jura Episcopalia*, ac in specie *duos solidos nomine Synodatici seu Cathedratici* ab Ecclesiis seu *capellis ad Monasterium ipsum spectantibus*. Consonat *c. 12. de Præb. & Clem. 1. h. t.* nisi nimirum hæ capellæ liberentur privilegio, conventione, ac forsan etiam præscriptione 40. annorum, per *c. 4. de Præscr.* & ibi DD. Pars 3. ex *c. 6. §. prohibemus h. t. c. 16. cit.* Quod autem restrictionem fecerim ad beneficiatos ultra congruam percipientes, ratio est, quia hoc subsidium est onus mistum, Clericorum personas obligans intuitu fructuum, quos percipiunt. Pars 4. ex *citt. cc. 12. 16. & Clem. 1.* Pars 5. ex *can. 8. caus. 10. qu. 3. can. 34. caus. 16. q. 2. & c. 1. de Statu Monach.* ubi omnia Monasteria indistincte eximuntur a Cathedratico, & a tota lege diœcesana, vi cujus tales exactiones Cathedratici, & subsidii charitativi, fiunt. DD. plerique & fere omnes.

Dico 3. *Procurationes* solvere tenentur Ecclesiæ omnes, tam Regulares quam sæculares, quæ & quando visitantur, *c. 14. & 23. h. t.* Trid. *sess. 24. c. 3. de ref.* Excipiuntur tamen Oratoria privata, *c. fin. h. t.* Ecclesiæ pauperes, reditibus ad eas solvendas sufficientibus destitutæ, hospitalia & loca pia pro pauperibus ac infirmis deputata, per *c. 11. de rescr. in 6. §. insuper. Clem. quia contingit. de Relig. dom.* Et quas Ecclesias eximit speciale privilegium, vel consuetudo, *c. 17. h. t.* Trid. *l. c.* vel præscriptio immemorialis; alia enim præscriptio non sufficit, per *c. 17. cit. c. 11. & 16. de Præscript.* Ipsi autem visitationi, nisi simul præscribatur exemptio, ne quidem tempore

pore immemoriali præscribitur, per *c. 16. cit.* Ne vero hæ procurationes nimis gravent Ecclesias, cautum est, ut sint moderatæ, & ut Ecclesiis liberum sit vel victualia visitatoribus in natura suppeditare, vel eorum loco pecunias: ut nec visitator, nec ejus comites aliquid ultra etiam sponte oblatum, licite & valide possint accipere: ut ultra unam procurationem non accipiant pro uno die, licet eodem die plures visitent Eclesias, sicut plures eodem die visitare debent, si commode possint; quæ proin sumptus inter se partientur, *c. 23. h. t. c. 2. 3. eod. in 6.* Trid. *loc. cit.*

TITULUS XL.

De Consecratione Ecclesiæ, vel Altari.

SUMMARIUM.

1 2 *Quid sit Ecclesia, Altare, Consecratio, Benedictio, Execratio, Pollutio Ecclesiæ &c. quæ res consecrari vel benedici debeant.*
3 *Ad quem pertineat consecratio, & benedictio.*
4 *Quando Ecclesia, vel altare censeatur execrari, ut opus sit nova consecratione.*
5 *Quando Ecclesia, vel Cœmeterium pollui, ut opus sit reconciliatione.*
6 *A quo hæc fieri debeat vel possit.*

1 PEr *Ecclesiam* hic intelligitur ædes sacra, in qua fideles congregantur ad interessendum rei Divinæ, & ad percipienda Sacramenta. Per *Altare* autem lapis ad sacrificandum ordinatus & consecratus: quod aliud est *fixum* seu immobile, h e. certo loco tanquam basi affixum, cujus saltem superior pars, seu mensa, debet

debet esse lapidea; & aliud *portatile*, seu *mobile* aut *viaticum*, quod moveri & ab uno loco in alium transferri potest, cujus quoque superior pars debet esse lapidea, ac tantæ capacitatis, ut calicem ac patenam capiat. *Consecratio* vero est *dedicatio Ecclesiæ vel altaris facta Deo a legitimo Ministro, debita materia* (quæ est oleum & chrisma) *forma, & intentione Ministri interveniente*. Differt a *Benedictione* per hoc præcipue, quod ista non fiat per inunctionem olei aut chrismatis, sed per aspersionem aquæ lustralis & certas preces. Præter Ecclesiam & Altaria debent quoque *consecrari* calices & patenæ, ad sacrificandum destinatæ: *benedici* autem *Cœmeterium*, quod est locus ad sepulturam fidelium auctoritate Episcopi deputatus; item *Paramenta* sacra seu vestes, quæ adhibentur in sacrificio, uti *Amictus* seu *Humerale*, *Alba*, *Cingulum*, *Stola*, *Manipulus*, *Casula*, item *Corporale*, *Purificatorium*, *Mappæ*, *& Pallæ*, qua tegitur Calix. Porro licet Ecclesia (vel Altare) semel valide consecrata, reconsecrari nec possit nec debeat, *can.3.d.68.* Si tamen aliquid fiat, per quod in morali æstimatione censetur amitti consecratio, dicitur Ecclesia, Altare, Calix, Patena *execrari*, &, si non penitus destratur, de novo consecrari debet, ut si amittant formam suam, aut notabiliter frangantur. Si vero aliquid contingat, per quod Ecclesia vel Cœmeterium censetur *pollui* seu *violari*, indiget *reconciliatione*, ita ut, antequam hæc fiat, ibi celebrari Divina, aut sepeliri fidelis, sine peccato mortali non possit. Sed & Paramenta sacra suam benedictionem amittunt tunc, quando suam formam amittunt, vel inepta redduntur ad usum, ad quem ordinata sunt, ut si ex Stola fiat Manipulus, vel Alba, Humerale &c. ita lacerentur, ut ad sa-

ſacrum uſum deſervire nequeant. Si tamen ad reparandas veſtes aſſuta ſit materia minoris quantitatis parti reſiduæ majori, non opus eſt nova benedictione, ſed pars minor participat benedictionem majoris, *arg. c.* 3. *h. t.*

2 Dico 1. Quamvis neceſſe non ſit, ut Eccleſia, ut in ea liceat celebrare Divina, prius conſecretur, ſed ſufficiat, ſi prius benedicatur, vel ſaltem ad publicum Dei cultum deputetur ab Epiſcopo ita, ut ad uſus profanos non amplius convertatur. 2. Neceſſe tamen eſt, ut Altare conſecretur. 3. Item Calix, & Patena, antequam adhibeantur ad uſum Miſſæ. 4. Pariter benedictio paramentorum debet præcedere. 5. Atque Cœmeterii, priuſquam ibi ſepeliantur fideles. Pars 1. quam tenet communis cum Barb. *l.* 2. *J.E.U.c.*2. Sumitur ex *can.* 9. 14. 15. *d.* 1. *de conſecr.* quamvis, ubi commode fieri poteſt, determinate conſecranda ſit. Pars 2. ex *c.*1. *h.t.* & *can.* 25. *d. cit.* Pars 3. ex communi Doctorum. Pars 4. ex *can.* 39. 40. 42. *d. cit.* Pars 5. ex *c.* 7. *h. t.*

3 Quæres, ad quem pertineat hujuſmodi Conſecratio, & Benedictio? R. Ad Epiſcopum loci, *can.* 4. *d.* 68. *can.* 25. *d. cit. c.* 1. *de Relig. dom.* & quoad *Conſecrationem* ita, ut ea ſimplici ſacerdoti, & non Epiſcopo, committi nequeat tanquam actus Ordinis Epiſcopalis, niſi per privilegium Summi Pontificis, *c.* 9. *h. t.* cujuſmodi privilegium, ſaltem ex immemoriali conſuetudine præſumptum, quoad Calices & patenas conſecrandas obtinent Abbates & alii Prælati uſum Mitræ & Baculi habentes. *Benedictionem* vero Eccleſiæ, Cœmeterii, Paramentorum &c. delegare poteſt Epiſcopus ſimplici ſacerdoti. Palao *tr.*22. *d.un. pun.*8. *nu.* 2. Et ex privilegio Summi Pontificis ſaltem pro ſuis Eccleſiis & ad ſuum uſum de facto obtinent Abbates, & Superiores

Men-

Mendicantium. *Compend. Privil. tum Minor. tum Soc. Jes.* Item *declar. Card.* apud Gallemart. ad Trid. *sess* 23. *t.* 10. *de ref. n.* 1. Imo superiores Regulares saltem vi consuetudinis licite benedicunt Paramenta etiam pro aliis Ecclesiis.

4 Dico 2. Ecclesia & Altare de novo consecrari potest, vel debet, si execretur. Communis ex *can.* 3. *d.* 68. Ecclesia autem censetur *execrata*, quando corruit, vel destruitur ex toto, aut ex parte majori simul & semel, ac iterum restauratur: si vero non destruatur simul & semel, sed per partes successive; ita tamen, ut semper major pars maneat, non censetur execrata, licet successive destruatur tota, & reparetur, quia semper pars minor adjecta majori in æstimatione morali reputatur consecrari per majorem veterem, *arg. c.* 3. *h. t. & c. un. eod. in* 6. Altare autem censetur *execratum*, si mensa superior, sive lapis sit notabiliter fractus, vel ita destructus, ut in nulla sui parte calicem cum patena, saltem quoad majorem partem, possit capere, vel si in Altari fixo lapis superpositus removeatur a basi seu inferiori structura. Porro execrata Ecclesia non censentur execrata esse Altaria, quia hæc habent distinctam & specialem consecrationem, & execratio Ecclesiæ solos fere parietes, ac eorum crustam exteriorem, in quibus fit consecratio, respicit.

5 Dico 3. Ecclesia, & Cœmeterium, si polluantur, *reconciliari* debent, antequam ibi celebrare liceat Divina, vel sepelire fideles. Censentur autem esse *polluta* 1. per homicidium, aut copiosam humani sanguinis ex vulnere effusionem graviter peccaminosam, eamque notoriam. 2. Per illicitam humani seminis effusionem, aut copulam carnalem, sed notoriam, ac in ipsa Ecclesia vel Cœmeterio factam. 3. Per sepulturam hominis non baptizati (probabiliter non polluitur, si in-

infans Christianorum nondum baptizatus ibidem sepeliatur) item per sepulturam hominis excommunicati non tolerati notoriam . Ceterum polluta Ecclesia censentur etiam polluta Altaria, item Cœmeterium (non tamen vicissim) si Ecclesiæ contiguum sit *c. un. cit.* quia sunt accessoria, & minus digna, atque pollutio totum Ecclesiæ corpus internum, in quo etiam sunt Altaria, afficit.

6 Quæres a quo, & quomodo facienda sit hæc reconciliatio? R. 1. Si solum Cœmeterium fuit pollutum, vel Ecclesia quidem, at numquam consecrata, sed solum benedicta, vel deputata ab Episcopo ad publicum Dei cultum, reconciliari potest a simplici sacerdote per aquam lustralem ordinariam, etiam non expectata licentia Episcopi, per *c. fin. h. t.* R. 2. Si vero Ecclesia aliquando fuit consecrata, fieri debet ab Episcopo ipso *c. 9. eod* & quidem per aquam vino & cinere (imo & sale, ut addunt) mistam, ac ab Episcopo benedictam *c. 4. eod.*

TITULUS XLI.

De Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & Divinis Officiis.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit Eucharistia, Missa, Officia Divina.*
2 *In quibus locis liceat celebrare Missam.*
3 *Quinam adstringantur ad recitandum Breviarium.*

1 EUcharistia & Sacrificium & Sacramentum est; qua *Sacrificium* nihil est aliud, quam *Missa*, quæ definitur esse *verum*, *sed incruen-*

cruentum Sacrificium, in quo Christus ipse sub speciebus panis & vini, per consecrationem conversi in corpus & sanguinem ipsius, offertur æterno Patri in recognitionem supremi dominii, principaliter quidem ab ipso Christo, ministerialiter vero a sacerdote. Unde patet, in Ecclesia Dei nihil sanctius & præstantius, nihil Deo gratius, ac hominibus salubrius, reperiri, quam Sacrificium Missæ. Qua *Sacramentum* vero definitur esse *Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi sub speciebus panis & vini ad spiritualem animarum refectionem Divinitus institutum.* Conficitur per consecrationem Sacerdotis (in qua & essentia Sacrificii consistit) suscipitur autem, quando consecrata Hostia sumitur: extra quam sumptionem & actualem usum existit, asservatur in templis, & adoratur utpote continens Christum cum Divinitate & Humanitate, Corpore & Sanguine. Per *Officia Divina* intelliguntur hic *horæ canonicæ*, seu *Breviarium*, quod a certis personis quotidie vel decantari in Ecclesiis, vel recitari privatim debet tanquam certa formula precandi & laudandi Deum ab Ecclesia præscripta.

2 Dico 1. Non licet, nisi in casu necessitatis, vel ex privilegio post Trident. obtento, celebrare Missam in locis non consecratis, vel benedictis, aut saltem deputatis ab Episcopo ad perpetuum Dei cultum, licet adhibeatur Altare portatile. Patet ex *can.* 1. 11. 12. 25. *d.* 1. *de consec. ex Detreto Trident. de observandis in Celeb. Missę, sess.* 22. *& Constit.* speciali Clem. XI. die 15. Decemb. 1703. etiam promulgata per Archiepiscopum Saliburgensem in diœcesibus suorum suffraganeorum. Unde in privatis Domibus, & Oratoriis sæcularium, dicto modo non præcise dicatis ad Dei cultum, legere Missas non licet, etiam cum consensu Episcopi, quem dare prohibetur

betur in *d. Const.* Clem. XI. neque de illis præsentes satisfaciunt præcepto Ecclesiæ audiendo Sacro. Interim tamen ex justa causa, v. g. gravis & diuturni morbi, probabiliter possunt adhuc Episcopi dare licentiam, ut in domo vel Camera privata infirmi pro ejus solatio super altari portatili Missa celebrari valeat, ut cum Suar. Barb. Palao &c. docet P. Schmalzgr. *tit. de consec. Eccl. nu.* 12. contra Navar. & Azor. idque declarat apud nos consuetudo. Præterea licitum quoque est in Oratoriis Religiosorum privatis, & Capellis domesticis a Superioribus ad Divinum dumtaxat cultum deputatis, legere Missas, ita ut etiam præsentes satisfaciant præcepto de audiendo Sacro; quia censentur esse loca sacra, & Monasteria non sunt domus privatæ imo veniunt etiam nomine Ecclesiæ, *c.* 24. *de sent. excomm. in 6. & ibi gl.* Quin & in cameris & cellis, ubi v. g. decumbit infirmus, ut legantur Missæ, Superiores Regulares facultatem dare possunt, non tamen ita, ut Laici eis assistentes satisfaciant præcepto. Dixi, nisi in *casu necessitatis*, v. g. in bello pro exercitu, in longinqua peregrinatione per loca Infidelium, in concursu populi tanto, ut eum Ecclesia non capiat, vel in loco, ubi nulla est Ecclesia &c. licebit super Altari portatili etiam sub dio, vel in alio loco decenti, Missas legere non requisita licentia Episcopi, per *can.* 1. *&* 30. *de consecr.*

3 Dico 2. Ad Breviarium dicendum quotidie obligantur omnes Clerici in Sacris constituti, per *c.* 1. *&* 9. *h. t.* Item beneficiati licet tenue habeant beneficium, ut habet communis ex *c.* 15. *de Rescr. in 6.* Atque Religiosi chorum professi secundum suas ordinationes & consuetudinem. Si *beneficiati* hoc pensum Canonicum culpabiliter non persolvant, tenentur ad restitutionem fructuum pro rata, seu respondentium illi diei, qua

omit-

omittunt, faciendam Ecclesiæ vel pauperibus. *Concil. Lateran.* sub Leone X. *in Bulla Supernæ dispositionis* S. Pius V. in Bulla *Ex proximo*. Parochi tamen & beneficiati curati solum obligantur restituere fructus, sibi obvenientes propter Breviarium, non omnes diei correspondentes, quia ipsis debentur fructus etiam propter alia ministeria sacra, & curam animarum, non propter solum Breviarium. Engel *hic n.* 1. *&* 12. ubi cum aliis putat, si portio redituum Parochialium unius diei essent 3. floreni, Parochum ob omissas horas canonicas omnes nonnisi ad unum florenum restituendum obligari. Sed plura de Eucharistia, Missa, & Breviario petenda sunt a Theologis tum speculativis & polemicis, tum & maxime a moralibus.

TITULUS XLII.

De Baptismo, & ejus effectu.

SUMMARIUM.

1 2 *Quid & quotuplex sit Baptismus, an necessarius.*
3 *Quis ejus effectus.*

1 B*Aptismus* considerari solet triplex. 1. *Fluminis*, qui solus proprie Baptismus, & Sacramentum est, atque confertur per ablutionem aquæ, & verba, *ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S.* 2. *Flaminis*, qui non consistit in nudo desiderio baptismi, si quis se sciret non esse baptizatum &c. ut vulgus existimat: tale enim desiderium non justificat; sed in perfecta contritione, vel dilectione Dei super omnia, ubi Baptismus fluminis necdum realiter

liter est perceptus; quia hujus votum includit. 3. *Sanguinis*, qui nihil est aliud, quam Martyrium, quod sustinetur pro Fide, aut Christo, confertque gratiam sanctificantem ex *opere operato*, seu ex meritis Christi specialiter applicatis, uti Sacramenta.

2 Dico 1. Baptismus fluminis, seu proprie dictus, in Catech. Rom. *p.2.c.2.* dicitur esse *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo vitæ*, h. e. Sacramentum novæ legis a Christo institutum, quod conficitur per exteriorem corporis ablutionem cum aqua elementari sub præscripta verborum forma, significante & causante gratiam, ac interiorem animæ ablutionem. Est omnibus simpliciter vel in re vel in voto ad salutem necessarius.

3 Dico 2. Effectus hujus baptismi sunt sequentes. 1. Confert per se primam gratiam sanctificantem cum habitibus fidei, spei & charitatis. 2. Remittit peccatum originale, &, si adultus cum attritione baptizetur, peccata etiam actualia, totumque reatum pœnæ peccatis debitę delet, non tamen pœnalitates. 3. Imprimit animæ characterem indelebilem. 4 Baptizatum efficit membrum, & subditum Ecclesiæ, cujus janua esse dicitur, *c. 3. h. t.* Conc. Florent. *in decreto fid.* Conc. Trid. *sess. 5. can. 5. sess. 6. can. 14. de Justific. sess. 7. can. 9. de Sacram. in genere, & sess. 14. c. 2. de Pœnit.*

TITULUS XLIII.

De Presbytero non baptizato.

SUMMARIUM.

1 *A non baptizato nec Ordo nec aliud Sacramentum valide recipitur.*

1 Cum

1 CUm Baptismus sit fundamentum & janua reliquorum Sacramentorum. *c. 2. de cognat. spir. in 6.* Trid. *sess. 14. c. 2. cit.* nemo capax est alterius Sacramenti suscipiendi (etiam Eucharistiæ, licet conficiatur extra actualem susceptionem,) nisi materialiter tantum, qui baptizatus non est, ideo

2 Dico: Qui in presbyterum ordinatus est ante susceptum baptismum, invalide ordinatus est, & de novo post susceptum baptismum ordinari debet. *c. 1. h. t.* præmissis quoque reliquis inferioribus Ordinibus. *c. 3. eod.* Ceterum, siquis ex Christianis parentibus natus, & inter Christianos fideliter conversatus est, præsumptio Juris violenta Baptismi suscepti inducitur. *c. 3. cit. inf.*

TITULUS XLIV.

De Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

SUMMARIUM.

1 2 *Eucharistia, Chrisma, & Sacramentalia quomodo asservanda.*

1 PEr *Eucharistiam* hic veniunt species panis Eucharistici, sub quibus latet Christus cum Divinitate & Humanitate tota: per *Chrisma* autem oleum balsamo mixtum ab Episcopo benedictum, quod a Parochis adhibendum est in Baptismo solemni, seu cum ceremoniis ab Ecclesia præscriptis collato: per *Sacramenta* denique Sacramentalia, quæ in confectione Sacramentorum adhibentur, maxime oleum tam Catechumenorum pro Baptismo, quam infirmorum pro extrema Unctione.

2 Dico. Euchariſtia (uti & Criſma, ac olea ſacra) ſub fideli cuſtodia aſſerventur ſub clavibus, quas habeat Rector Eccleſiæ, & quidem in tabernaculo mundo ſine aliis rebus appoſitis, ac in Eccleſia parochiali, & cum lumine. Communis ex *c.1.h.t.* 2. Oratoria, Vaſa, Corporalia, Purificatoria, & Veſtimenta ſacra conſerventur munda & nitida. 3. Profana autem ſupellectilia (extra caſum neceſſitatis) non reponantur in Eccleſiis, *c.2. eod.* Notandum, ne contingat conſecratas ſpecies Euchariſticas corrumpi, ſæpius, & fere ſingulis ſeptimanis antiquas ſumi debere, & novas conſecrari.

T I T U L U S XLV.

De Reliquiis & Veneratione Sanctorum.

S U M M A R I U M.

1 *Quid ſint Reliquiæ & Veneratio, quinam Sancti dicantur vel Beati.*

2 *Quo pacto venerari liceat Sanctos, & Reliquias.*

1 Reliquiarum voce denotantur corpora Sanctorum, vel corporum partes, uti oſſa, carnes, dentes, capilli, cineres, &c. item Sanctorum veſtes, roſaria, aut alia Sanctorum uſu vel attactu ſacrata, pariter & inſtrumenta Martyrii, uti cruces, funes &c. quin & ſepulchra. *Sancti* autem hic dicuntur non illi, qui ſolum cum opinione ſanctitatis, aut etiam miraculorum, ex hac vita deceſſerunt, ſed qui ab Eccleſia canonizati vel beatificati, ſeu in numerum *Sanctorum* vel *Beatorum* relati, & ſic publicæ venerationi expoſiti ſunt: Sancti ab omni-

omnibus, & omni cultus Religiosi specie, ac ubique, Beati autem cum restrictione ad certum cultum, v.g. per imaginem in Ecclesia appensam, Breviarii recitationem, celebrationem Missæ, aut solum pro certo loco aut genere personarum &c. coli permittuntur publice. *Veneratio* denique est cultus conveniens Sanctis aut Beatis tanquam Dei amicis, & vocatur cultus *duliæ* (& respectu B. Virg. MARIÆ cultus *hyperduliæ*) ad distinctionem cultus *latriæ*, qui soli Deo competit, uti Sacrificium &c. Qui cultus duliæ, si exhibeatur nomine Ecclesiæ, tanquam ab ea institutus, vocatur *publicus*, sive in loco publico sive in occulto deferatur: *privatus*: autem, qui ex privata tantum colentis devotione, v.g. per preces, jejunia &c. licet forte aliis videntibus & publico in loco exhibeatur. Hic cultus privatus etiam exhiberi licite potest non-canonizatis, & non-beatificatis a Summo Pontifice, ad quem solum id pertinet: non item publicus. Unde

1. Dico. Prohibitum est cultu publico venerari aliquem, qui authoritate Romanæ Ecclesiæ inter Sanctos aut Beatos non est relatus. 2. Reliquias antiquas ostendere extra capsam, aut venales exponere. 3. Noviter inventas publicæ venerationi exponere absque Summi Pontificis approbatione; licet sufficiat approbatio Episcopi in casu, quo inveniuntur Reliquiæ cum scriptura vel instrumento publico, aut aliunde constet certo, eas esse alicujus Sancti antiquitus approbati. Habentur hæc *c. 1. & 2. h. t.* Trid. *s. 25. in Decreto de Invocatione, Veneratione, Reliquiis Sanctorum, & sacris Imaginibus*: quod utiliter inspicies, uti & meum *Cursum Theol. Polemicæ p. 2. contr. particul. 2. art. 2.*

TITULUS XLVI.

De Observatione Jejuniorum.

SUMMARIUM.

1 *Jejunium & Abstinentia quid.*
2 *Quinam obligentur ad hanc, & ad illud.*
3 *Dispensatus ad esum carnium non tenetur abstinere ab altera refectione in eodem die.*
4 *Quantum liceat comedere in Collatiuncula Vespertina.*

1 JEjunium in genere est *abstinentia a cibis*, seu *parsimonia victus in quantitate & qualitate.* Est duplex: *Naturale*, quod consistit in abstinentia ab omni prorsus cibo & potu, per modum cibi aut potus sumpto; atque hoc præcipitur ante sumptionem Eucharistiæ. Et *Ecclesiasticum*, quod ab Ecclesia præscribitur secundum certam formam. Si Ecclesia præcipiat præcise abstineri a certo ciborum genere, nimirum a carnibus, vocatur *Abstinentia*: si præter carnes vetet simul alteram in die refectionem, jubeatque una refectione integra in cibis esurialibus, seu a carne distinctis, sumpta esse contentos, appellatur stricte *Jejunium*, quod observari debet in Quadragesima, in angariis feria 4. 6. & sabbato, in vigiliis Nativitatis, Pentecostes, SS. Apostolorum &c. Et hoc jejunium definitur esse *abstinentia a certo genere ciborum sub una refectione ad meridiem sumenda.* Cibi prohibiti sunt carnes, & quidquid in communi æstimatione habetur pro carnibus. *can.7. 8. 11. d. 3. de consecr.* item pro Quadragesima etiam *lacticinia*, seu illi cibi, qui sementinam car-

carnis originem trahunt. *can. fin. d.* 4. uti lac, butyrum, caseus, ova. Verum ea fere ubique in Germania permittuntur vi consuetudinis. Si comedantur carnes in notabili quantitate, peccatur graviter toties, quoties. Si adhibeatur altera refectio, etiam per plures comestiones modicas successive constituentes integram & plenam refectionem, pariter peccatur mortaliter. Laym. *l.* 4. *Theol. mor. tr.* 8. *c.* 1. *v. quartum.* Licitum tamen est sub vesperum sumere collatiunculam seu cœnulam moderatam ex recepta consuetudine ex qua pariter pro refectione introductum est tempus meridianum seclusa justa causa illud mutandi; nam olim in Quadragesima debebat sumi prandium ad solis occasum. Abstinentia ab altera refectione fundatur in *can.* 50. *d.* 1. *de consecr.* imo magis in traditione & consuetudine.

2 Dico 1. Abstinere a carnibus, Veneris, Sabbati, & Jejuniorum diebus tenentur omnes Christiani, septimum ætatis annum egressi; quia præcepta Ecclesiæ per se comprehendunt, omnes & solos ratione præditos Christianos. 2. Abstinere autem ab altera refectione, seu ad jejunium, illi soli, qui compleverunt 21. ætatis annum; sic enim habet communis DD. sensus: nisi & isti aliunde excusentur, v. g. ex causa valetudinis, magni laboris corporalis, intensi studii, dispensationis &c. An vero sexagenarii excusentur, dubium est inter Auctores; probabiliter affirmant Portell, Jo. Sanch. Diana, Tambur. Burg. & alii apud la Croix: *l.* 3. *p.* 2. *n.* 1317. allegantes auctoritatem Pii V. negant Azor, Less. Tann. Filliuc. Layman &c.

3 Quæres, an, si cum aliquo in particulari, vel cum integra communitate generaliter dispensetur ad esum carnium in Quadragesima, censeatur etiam dispensatum quoad secundam refectionem?

R. cum Cajet. Azor, P. Vviestner *h. n.7.* affirmative? quia per dispensationem ad esum carnium tollitur substantia jejunii; & ruente principali ruit quoque accessorium, *c.42. de R.J. in 6.* Ex quo ulterius infero, si in aliqua dioecesi permittitur esus carnium generaliter, nec illos, qui dispensationem quoad carnes non acceptant, & cibis esurialibus voluntarie vescuntur, peccare contra jejunium, qui illis diebus, quibus permittitur esus carnium, adhibent alteram refectionem in cibis esurialibus; quia etiam quoad hos per dispensationem sublata est substantia jejunii. Et plane absurdum foret eos obligare ad abstinendum ab altera refectione, qui sponte aliquid observant de præcepto Ecclesiæ, abstinendo a carnibus, non vero illos, qui nihil observant, & carnes comedunt. Nunquid talis, qui sponte non comedit carnes, & quem tu vis obligare ad abstinendum a secunda refectione in cibis esurialibus, licite mutat mentem, & dicit: afferte mihi carnes ad cœnandum? & tunc in his juxta te potest adhibere secundam refectionem: quare ergo non etiam in cibis esurialibus: Vid. hac super re Const. Ben. XIV. *Non ambigimus*, & *In suprema*, cum aliis ad Compostellanum, & Valentinum, Tom. 1. Bullarii ejusdem.

4 Dico 2. *Quantitas* ciborum esurialium, quæ in collatiuncula vespertina licite & absque omni peccato sumitur, potest esse vel absoluta respectu omnium, nempe media libra (quæ apud nos sunt 8. unciæ) vel respectiva, nimirum respectu & proportione habita ad personas, quæ ampliori vel pauciori cibo indigent ad suam refectionem, ac a multis determinatur quarta pars justi prandii. Utraque sententia est vere probabilis, & tuta, traditurque a multis Doctoribus. Quando autem exceditur, equi-

equidem peccatur, sed non statim graviter: quando vero grave contrahatur peccatum excedendo, plerique DD. non determinant. *Qualitas* vero ciborum, an nimirum calidi sint vel frigidi, offa, vel pisces, vel fructus, vel placentæ &c. juxta Azor, Bonac. Burghaber, Sporer, & alios non attenditur, quorum sententiam practice probabilem esse censeo (modo consuetudo non repugnet) licet 30. DD. apud Dianam contradicant, qui tantum permittunt leviores cibos, uti panem, fructus, bellaria, & pro more regionis caseum.

TITULUS XLVII.

De Purificatione post Partum.

SUMMARIUM.

1 *Lex Purificationis in quo consistat.*
2 *In Novo Testamento non stringit per se.*

1 LEx Ceremonialis Antiqui Testamenti erat, ut feminæ post partum maris 40. diebus, & post partum feminæ 80. diebus abstinere debuerint ab ingressu templi propter immunditiam corporalem, quæ eo tempore censebatur perdurare. *Levit.* 12. quo finito offerentes agnum anniculum, & pullum columbæ, vel turturem (vel, ubi agnum offerre non poterant, duos turtures, aut duos pullos columbarum) se liberabant ab immunditia Legali; & redimebant infantem in templo, si adhuc vixisset, Deo oblatum. Ad hujus Legis imitationem ordinavit Ecclesia, ut mulieres exemplo B. Virginis post partum aliquot hebdomadibus in reverentiam Ecclesiarum abstinerent

ab harum ingressu, atque iis elapsis *Purificationem* per certas ceremonias instituerent, & a Parocho in Ecclesiam introducerentur prævia benedictione, & cum aliqua oblatione. *c. un. h. t.*

2 Dico, hæc purificatio post partum in novo Testamento non est de præcepto, sed de consilio. *c. un. cit.* Nisi forsan consuetudo, quæ videtur, esse introducta cum opinione obligationis, obtineat apud nos vim legis.

TITULUS XLVIII.

De Ecclesiis ædificandis, vel reparandis.

SUMMARIUM.

1 *Quid hic intelligatur per* Ecclesiam.
2 *Quid requiratur, ut ædificetur nova.*
3 *Quinam obligentur ad reparandam ruinosam &c.*

1 E*Cclesia* hic denotat ædem, in qua Fideles conveniunt non tantum ad orandum, sed etiam ad audiendam Missam & Verbum Dei, atque ad percipienda Sacramenta, Episcopi auctoritate constitutam, consecratam, vel benedictam. De hac inquirendum 1. quid requiratur ad novam Ecclesiam, maxime Parochialem, ædificandam. 2. & qui ad eam, si collapsa vel destructa vel ruinosa fuerit, reparandam sumptus conferre debeant.

2 Dico 1. Ut ædificetur Ecclesia nova, requiritur 1. Consensus & authoritas Episcopi, locum congruum designantis, ibique crucem figentis, & primum lapidem ponentis; quæ tamen per substitutum quoque facere potest. 2. Competentis

tis dotis, quæ sufficiat ad procuranda luminaria, sacrum ministerium, custodiam, & custodum stipendia, assignatio. 3. Absentia præjudicii alterius Ecclesiæ, præsertim Parochialis, nisi aliud exigat necessitas vel alia justa causa: quale tamen præjudicium esse non censetur concursus populi ad antiquiorem Ecclesiam forte imminuendus. Textus & DD. *in c fin. h. t. c. 8. de consecr. Eccl. c. 4. de privil. in 6. & can. 9. d. 1. de consecr.* Ut autem ædificetur nova Ecclesia *Parochialis* intra fines alterius Parochiæ, requiritur ulterius 1. præter authoritatem Episcopi etiam consensus Capituli. 2. Ut adsit justa ac specialis causa, qualis esse censetur magna difficultas Parochianorum, v.g. ob distantiam, interjacens flumen, &c. in adeunda Ecclesia Parochiali, vel periculum, ne quis decedat sine Sacramentis &c. 3. Ut saltem 10. familiæ adsint pro nova Parochia. 4. Ut audiatur Parochus antiquus, Patronus, & alii, quorum interest, licet consensus eorum non sit absolute necessarius. 5. Ut novæ Ecclesiæ statuatur tanta dos ex reditibus antiquæ Ecclesiæ seu Matris (salva tamen congrua antiqui Parochi) vel aliunde, quanta sufficit ad sustentationem novi Parochi, ad luminaria, & ministeria sacra. 6. Ut antiquæ Ecclesiæ servetur competens honor, ab Episcopo determinandus, v.g. aliquis census annuus: Parocho autem antiquo, si dos ex ejus reditibus sit assignata, jus præsentandi novum Parochum. Trid. *f. 21. c. 4. de ref. c. 3. & fin. h. t.* & ibi DD. *c 39. de his, quæ fiunt a Præl. can. 3. caus. 10. q. 3. can. 9. cit.*

3 Dico 2. Ecclesia (maxime Parochialis: idem est de ædibus & domo Parochi) si collapsa fuerit vel destructa, vel ruinosa, reparari ac restaurari debet 1. ex reditibus ipsius Ecclesiæ, si habeat sufficientes pro fabrica & necessitatibus suis de-

ſignatos. 2. His deficientibus ex toto, vel ex parte, ſaltem concurrere ad reparationem tenentur Beneficiati & Parochi, ſi habeant redundantes ultra congruam ſuſtentationem reditus ab Eccleſia, item Patroni, Decimatores, ac alii pro rata fructuum, quos quomodocumque ex tali Eccleſia provenientes percipiunt. 3. Si nec illi ſuperfluos, nec iſti ullos reditus ab Eccleſia percipiant, obligatio incumbit populo & parochianis Sacramenta aut alia Divina percipientibus in tali Eccleſia. Trid. *ſ.21. c.7. de ref. c. 1. 3. 4. h. t. cauſ. 10. can. 10. q. 1. & can. 1. ſeqq. q. 3.* Sed nota, ante prædictos obligari illos, qui vel ex conventione, vel ſtatuto, vel conſuetudine ad reparationem adſtringuntur. Item obſerva, decimatores Laicales ſeu, qui Decimas penitus ſæcularizatas percipiunt, ſive ſint Laici ſive Clerici, ſecluſa conſuetudine contraria probabilius non teneri concurrere. Nav. *de redit. Eccl. n 5. 57.* & teſte Zypæo *de Paroch. conſult. 4. n. 2.* plerique DD. ex ratione, quia tales decimæ ab Eccleſia & officio ſpirituali avulſæ non amplius ſunt proventus Eccleſiæ, ſed bona mere temporalia, oneri bonorum & proventuum Eccleſiæ non amplius annexa, & habent ſe inſtar patrimonialium. Decet tamen, ut & iſti, ubi opus eſt, concurrant.

TITULUS XLIX.

De Immunitate Eccleſiarum, Cœmeterii, & Rerum ad eas pertinentium.

SUMMARIUM.

1 *Quid & quotuplex ſit immunitas Eccleſiaſtica.*

2 *Im-*

2 *Immunitas Asyli est introducta Jure Humano.*
3 *Quibus locis.*
4 *Et quibus personis concessa sit.*
5 *Recensentur crimina asylo privantia.*
6 *Quid recens ordinaverit Benedictus XIII.*
7 *Quid requiratur ad extractionem asylo non gaudentis.*
8 *Pœnæ non debito modo extrahentium.*
9 *Personæ Ecclesiasticæ ab oneribus personalibus.*
10 *Et Realibus ac Mixtis immunes sunt.*
11 12 *Quæ Titulo jurisdictionis imponuntur, & de novo.*

IMmunitas in genere est exemptio ab oneribus publicis, seu alias communibus. Et hinc *Immunitas Ecclesiastica* est *jus seu exemptio, qua personæ, res, vel loca Ecclesiastica ab oneribus sæcularibus libera sunt*: siquidem triplex est. 1. *Personalis*, qua gaudent personæ Ecclesiasticæ, & maxime consistit in privilegio *Fori*, vi cujus ad forum & Judicem sæcularem trahi nequeunt, de quo ad *tit. 2. lib. 2. de foro compet.* & in privilegio *Canonis*, vi cujus violentas manus Clerico injiciens excommunicatur, de quo ad *tit. 39 lib. V. de sent. Excomm.* 2. *Realis*, qua gaudent Res Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum, ita ut exactionibus Sæcularium non subjaceant, de qua in *hoc tit.* 3. *Localis*, qua gaudent Ecclesiæ & Cœmeteria in tantum, ut actus profani, & locum sacrum decedentes in iis exerceri prohibeantur, & maxime, ut Rei confugientes ad illas sint securi, ac per violentiam inde abstrahi non possint. Atque hæc vocatur proprie *Immunitas Ecclesiarum*, vel *jus Asyli*, vel *Asylia*, utpote introducta ad imitationem asyli Civitati-

bus Refugii in antiquo Testamento concessi. Et de hac pariter tractatur in *hoc titulo*, & quidem secundum Rubricam primo loco. De qua proin

2 Dico 1. Immunitas Asyli non est Jure Naturali, nec in novo Testamento, Jure Divino introducta, sed tantum Jure Ecclesiastico & Civili, scilicet in *can.6. 8.9. 35. 36. caus. 17. q.4. & c.6. 9. & c. h. t. & t. t. C. de his, qui ad Eccles. confug.* Regulata autem specialiter a Greg.XIV. in *Const. Cum alias* edita anno 1591. Quod Juris Naturalis & Divini in Lege Nova non sit, probatur negative. *Objic.* 1. Jus Naturæ dictat, Ecclesiis & locis sacris deberi reverentiam: ergo illuc se recipientes securitatis causa non sunt inde avellendi. 2. Jus asyli in Antiqua Lege fuit Juris Divini. *Exod. 21. Num. 35. Deut. 19.* Sed Ecclesia hoc Jus Divinum rursus instauravit in Nova Lege: ergo. R. ad 1. Natura quidem dictat, Ecclesiis deberi reverentiam in genere, non autem quoad modum determinatum, consistentem in hoc, ut scelerati in iis sint securi a debita punitione; alias in nullo casu exinde abstrahi violente possent, quod nemo admittit. Dein non omne, quod lumen Naturæ dictat conveniens esse, uti dictat sceleratos, saltem aliquos, in Ecclesiis defendi, uti omnes Gentes agnoscunt, propterea, sub præceptum Juris Naturalis cadit. Ad 2. Ecclesia hanc Veteris Testamenti Legem *Judicialem* nec voluit nec potuit resuscitare, sed novam posuit ad imitationem antiquæ, sicut de Decimis solvendis dictum est ad *tit. de Decim.*

3 Dico 2. Ecclesiis omnibus, locisque sacris, & Religiosis, seu authoritate Episcopi constitutis, competit privilegium & jus asyli, uti sunt *Templa*, etiam

etiam nondum consecrata vel benedicta, etiam construi solum cœpta, polluta quoque & interdicta, iterum Ecclesiæ atrium, & quidem ad 30. vel 40. usque passus (sed hæc distantia in praxi non observatur) item *cœmeterium* legitime erectum etiam templo non contiguum, *Monasteria* & domus Religiosorum, horti, areæ, ædes &c. intra septa Monasterii existentes, *Oratoria & Capellæ* Episcopi auctoritate Divino cultui in perpetuum deputatæ, etsi existant in privatis ædibus, *Hospitalia* auctoritate Episcopi erecta cum Altari ad celebrandum; *Tabernaculum*, in quo asservatur actu Eucharistia, item *Palatia* Episcoporum. Ita communis ex *can. 6. seqq. can. 20 21. 36. caus. 17. q. 4. c. 9 fin. h. t. c. 4. de Relig. dom. l. 3. C. de his, qui ad Eccl. l. 35. C. de Episc. & Cler.* Ratio est, quia hæc immunitas habenda est pro favorabili, utpote privilegium Principis, & quidem principaliter respiciens favorem publicum Religionis, consequenter latissimæ est interpretationis, per *c. 30. de privileg. c. 16. de V. S. c. 15. de R. J. in 6. l. 43. ff. de Relig. & sumpt. fun.* proin *Ecclesia* hôc loco late accipi debet; consequenter ex eodem principio necesse non est, ut confuga in ipsam Ecclesiam &c. jam actu se receperit, sed sufficit, si januam v. g. jam apprehenderit.

4 *Objic.* 1. Immunitas Asyli impunitatem præstat delictis, quæ Jus Naturale & Divinum puniri exigit, præbetque occasionem delinquendi: ergo est noxia Reipublicæ: ergo odiosa & strictæ interpretationis. 2. Bonum publicum exigit puniri scelera, & immunitas cedit in favorem privatorum: sed bonum publicum præferri debet, & magis est favorabile, quam privatorum: ergo. R. ad 1. Jus Naturale & Divinum non

exi-

exigit absolute puniri omnia delicta ac semper, præsertim quando impunitas indulgetur intuitu Religionis, & ex reverentia erga loca sacra, alias nec Deus in antiquo Testamento potuisset templo & altari & civitatibus refugii asylum concedere. Nec Ecclesia omnes delinquentes protegit, uti videbimus, quos autem protegit, non omnino impunes esse præcipit, sed relinquit in salvo pœnas pecuniarias, infamiæ, proscriptionis, confiscationis bonorum &c. Si quidam scelerati sumant inde occasionem audacius delinquendi, per accidens est, & retorquetur in immunitate Veteris Testamenti ab ipso Deo inductæ. Nec Ecclesia intendit per se favere sceleratis, quibus per accidens obtingit favor, sed spectat reverentiam locis sacris debitam, dum concedit quibusdam in iis asylum. Ad 2. Bonum publicum etiam exigit, & magis, Ecclesias non violari per violentam ad eas confugientium extractionem, earumque favor etiam est publicus, aliis præferendus, cum *summa sit ratio, quæ facit pro Religione*, *l.* 43. *cit.* privatis hominibus directe & per se non intendit favere Legislator humanus per asylum Ecclesiis indultum.

4 Dico 3. Immunitate asyli gaudent omnes Christiani utriusque sexus, qui confugiunt ad Ecclesias, rei alicujus criminis, quod mortem, mutilationem, aut pœnam æquivalentem, vel carcerem aut vincula promeretur, in ordine ad effectum, ut recipi debeant, & esse securi in sua persona, nisi nimirum rei sint criminis excepti, & asylo privantis. Iterum communis ex *l. 1. 6. C. de his, qui ad Eccles. c. 6. h. t. can. 36. & Const. Cum alias Gregor. XIV. citt.* atque ex prætacta ratione, quia hæc immunitas est favorabilis, & latæ interpretationis. Dixi 1. *Chri-*

Christiani; probabilius enim meo judicio non gaudent Infideles, seu non-baptizati, uti Judæi, Pagani, Ethnici, nisi ad Ecclesiam confugiant animo serio se convertendi ad Fidem Catholicam, per *l.* 1. *cit.* juncto *c.* 6. *cit.* ibi: juxta *sacrorum statuta Canonum, & traditiones Legum Civilium*: ergo Jus Canonicum approbavit legem Civilem allegatam, ubi excluduntur asylo Infideles, qui Baptismum *simulate* petunt; ergo non, si serio petant. Hæretici ob aliud, quam hæreseos, crimen se recipientes ad locum sacrum pariter defenduntur. Dixi 2. *Omnes*, adeoque & excommunicati, etiam vitandi, personaliter interdicti &c. quia hoc privilegium est locale, non personale. Milites quoque desertores, qui jam reos se fecerunt actualis desertionis, & ad evitandam pœnam, vel capturam, se in locum sacrum recipiunt: si tamen necdum actualiter prius deseruissent militiam, sed solum ab ea liberare se, & subducere, intenderent confugiendo ad locum Religiosum, repeti a Ducibus possunt, & præstito de impunitate (quod intelligo de non infligenda morte, vel æquivalente, vel alia valde gravi pœna) juramento reddi debent: secus a Ducibus poterunt occupari, *arg. d. c.* 6. *in fine*; quia milites personaliter sunt adstricti Ducibus, sicut servi dominis, qui ab his aufugientes absque periculo, ne tradantur Judici ob grave delictum, non proteguntur ab Ecclesia, *l.* 6. *cit.* §. 5. Dixi 3. *Rei alicujus criminis &c.* Quo etiam referas debitores Civiles, si periculum sit, ne conjiciantur in vincula, vel carcerem, per *l.* 1. 6. *& can.* 35. 36. *citt.* non obstante, quod sua culpa contraxerint debita; quia Gregor. XIV. *in d. Const.* quæ est Jus Novissimum, omnes asylo non gaudentes specificans, hos debitores non expres-

pressit, & sic non excepit. Dixi 4. *in ordine ad effectum* &c. nam effectus & commoda asyli sunt, quod confugæ ad Ecclesiam, Monasterium &c. recipi debeant, & repelli non possint citra excommunicationem reservatam. *Extrav. 3. de Pœnit.* quod alendi sint ex bonis Ecclesiæ, Monasterii &c. si aliunde alimenta habere nequeant: quod capi, vinculis constringi, extrahi, vel extradi inviti non possint, *can.6.8.seqq.caus.17. q.4. Constit.* Gregor. XIV. *cit.* minus ad mortem condemnari; quamvis licite fiat executio in ipsorum bonis: imo teste P. VViestner *h.t n.157.* cum aliis consuetudine in quibusdam locis receptum est, ut Curia Sæcularis contra existentem in Asylo procedat per inquisitionem & citationem, atque in non comparentem habita sufficienti probatione delicti sententiam proferat, licet exequi pœnam, si capitalis sit, non valeat. Dixi 5. *Nisi rei sint criminis* &c Quænam autem delicta privent asylo, penes quam sit cognitio & decisio, an privent asylo, & quomodo talis delinquens sit extradendus Judici Sæculari, deinceps dicemus. Interim

Objic. 1. Excommunicati vitandi ne quidem ingredi permittuntur Ecclesiam: ergo a fortiori non conceditur ipsis protectio in Ecclesia. 2. Si omnes Christiani gaudent asylia, etiam gaudebunt Clerici & Religiosi: sed isti non gaudent, ut docent multi cum Panormit. *in d. c. 6. n* 15. & insinuare videtur *Const.* Greg XIV. *cit.* quæ est norma immunitatis asyli, dum expressam facit mentionem *Laicorum*, adeoque ad hos restrictivam. R. ad 1. Non permittuntur Ecclesiam ingredi formaliter, h. e ut intersint Officiis Divinis &c. *C. Ant.* materialiter, ut ibi sint securi. *N. antec. & conf.* Ad 2. *distinguo.* Clerici & Religiosi non gaudent contra

Judices Ecclesiasticos, & Superiores suos, ne afficiantur pœnis Ecclesiasticis secundum sacros canones, v. g. expressis *c. 1. de calumniat. c. 2. de Regular. in 6.* &c. & ne puniantur secundum Constitutiones Ordinum Religiosorum. *C. minor.* contra Judices Laicos, ita ut his extradi possint a suis Superioribus, atque sic puniri secundum Leges Civiles *N. min.* non enim debent esse deterioris conditionis quam Laici: Neque dicta *Constit.* Gregoriana Clericos & Religiosos excludit ab asylo, sed *Laicorum* præcise ideo facit expressam mentionem, quia solum Laicis (non vero Clericis) denegabant Judices Laici sub prætextu privilegiorum immunitatem localem, ac extrahere solebant ex asylo. P. Schmalzgruber *h. t. num. 165. seq.*

5 Dico 4. Asylo non gaudent rei criminum *exceptorum*, ut vocantur, quæ specificantur in allegata *Constit. Gregor.* nimirum 1. Publici latrones, qui nempe in publicis viis rapinæ causa ex insidiis aggrediuntur homines, & resistentes occidunt: 2. Viarum grassatores, qui quidem in publicis & frequentatis viis per insidias aggrediuntur homines prædæ causa, sed non occidunt, per quod differunt a prioribus. 3. Depopulatores agrorum, seu qui segetes agrorum, fructus vinearum &c. ex proposito devastant. Atque hæc tria delicta debent esse notoria vel notorietate juris vel notorietate facti: 4. Qui faciunt homicidium, vel mutilationem membrorum, in ipsis Ecclesiis vel cœmeteriis ex proposito. 5. Qui proditorie occidit proximum suum, h. e. ut longe communior intelligit, non solum ex proposito & per insidias, sed sub specie amicitiæ, seu qui occidit amicum, scilicet simulando amicitiam,

fide-

fidelitatem &c. ita ut alter nihil tale suspicatus fuerit, vel qui per insidias occidit eum, cui ratione status, conditionis, muneris specialiter est obligatus ad amicitiam aut fidelitatem, ut si parens occidat prolem, conjunx conjugem, familiaris familiarem, caupo hospitem, aut alius commilitonem, itineris socium &c. Et hanc communissimam sententiam fuse probavi in *meo Candidato h. t. n. 16. 17.* contra Hyppolitum Grassetum, Covar. Barbos. & alios. *6.* Assassini, seu qui pro pecunia vel alia re temporali, promissa vel data, occidunt hominem, vel in hunc finem promittunt vel dant pecuniam, adeoque tam conducens, quam conductus pretio, reus est assassinii asylo privantis. *7.* Hæretici, qui propter ipsum hæreseos crimen ad Ecclesiam se recipiunt; quod tamen in nostra Germania, ubi crimen certarum hæresum nihil timet a Judice Sæculari, non procedit. 8. Rei læsæ Majestatis, h. e. qui in personam ipsius Principis (quo nomine veniunt omnes in sua jurisdictione Superiorem non recognoscentes, plenumque in suo territorio jus obtinentes) cui sunt subditi, delinquunt per actionem injuriosam vel damnosam, v. g. percutiendo, vulnerando, carcerando, hostiliter insequendo &c. aut similes actiones mandando, auxilium præstando &c. ut habet communis. Præter hæc crimina nullum aliud, utut atrox, privat asylia secundum *d. Const. Gregorianam*, ut docet communissima; quia ipsa Constitutio voluit omnia in materia immunitatis localis occurrentia tollere dubia, atque velut norma reducere omnia ad *unam tantum formam*, statuens, ut præcise enumerata octo delicta privent asylo, *non alia, etsi æquipolleant in Jure expressis*, vel adsit *paritas, identitas, aut majoritas rationis*. Unde

de asylo proteguntur quoque blasphemi, perjuri, Simoniaci, percussores Clericorum, duellantes, incendiarii &c. item juxta communem illi quoque, qui furtum aut aliud delictum (præter occisionem aut mutilationem) committunt in Ecclesia: atque illi, qui prope Ecclesiam occidunt sub spe immunitatis, ad quam e vestigio convolare possunt; quamvis enim isti delinquant in legem, non tamen eo modo delinquunt, qui a jure privantur asylo; & quamvis in *c. fin. h. t.* Summarium generaliter pronuntiet, *qui sub spe immunitatis in Ecclesiis vel cœmeteriis delinquunt, immunitate non gaudent*. Gregor. XIV. tamen *in d. Const. Cum alias*, hanc generalitatem restrinxit ad sola homicidia & mutilationes in ipsis Ecclesiis commissas.

6 Quamvis autem ista ita se habeant, paucis tamen ab hinc annis Benedictus XIII. nuper piissime defunctus novam de hac materia Constitutionem, quæ incipit, *Ex quo*, edidit anno 1725. Concilio Romano a se celebrato insertam, ubi confirmat quidem famosam & sæpius citatam *Const. Gregor. XIV.* aliqua tamen delicta, de quibus post *Const. Gregor.* inter DD. dubitatum est, an privent asylo vel non, declarat privare, & alia nova adjicit, quorum reis non indulget immunitatem. Itaque declarat 1. pro latrone publico, & viarum grassatore, in ordine ad privandum asylo habendum esse illum quoque, qui unicam tantum grassationem in via publica aut vicinali commisit secuta occisione vel mutilatione. 2. Eos etiam non gaudere, qui stantes in Ecclesiis vel cœmeteriis occidunt vel mutilant existentem extra, ac vicissim stantes extra occidunt vel mutilant existentem intra Ecclesiam vel Cœmeterium. 3. Illos, qui ad Ecclesiam confugientibus vim inferunt, & ipsos

a loco

a loco immuni vel Ecclesia violenter extrahunt. 4. In crimine Assassinii non modo mandatarios, sed etiam mandantes promissa vel data mercede, modo assassinium reipsa patratum fuerit, seu occisio secuta. Nova autem statuit delicta asylo privantia hæc. 1. Si quis interficiat proximum suum animo præmeditato ac deliberato. 2. Si quis falsificet Litteras Apostolicas. 3. Si Minister Montis pietatis, publici telonii, aut Banci, pro Principis privatarumque personarum depositi destinati, furtum aut falsitatem in prædictis locis committat ita notabiliter, ut pœnæ ordinariæ locus sit. 4. Si quis conflant, adulterant, vel tondent quascumque monetas aureas vel argenteas, etiam Principum externorum, vel qui ipsas monetas conflatas, adulteratas, aut detonsas, ita scienter expendunt, ut fraudis conscii atque participes censeri possint. 5. Si qui sub nomine Curiæ in alienas domos se introducunt, animo ibidem perpetrandi rapinas, easque re ipsa committunt cum homicidio, aut mutilatione membrorum alicujus ex domesticis, vel etiam extranei, quem ibi forte reperiri contigerit. Sed hæc nova Constit. Bened. XIII. sicut in his nostris partibus, quantum mihi constat, specialiter promulgata non est, ita an recepta aut in usum deducta sit, dubito (sicut tamen in praxi hucusque observatam fuisse scio Constitutionem Gregorianam.) Unam tamen scio diœcesim, in qua conformiter dictæ Bullæ binis vicibus Episcopali auctoritate ex asylo extraditi sunt, qui homicidium præmeditatum commiserant, uti vir magnus mihi retulit. Vid. Const. Ben. XIV. n. 88. tom. 1. incip. *Alias* pro Statu Ecclesiastico, & Republica Lucana.

7. Dico 5. Casu quo dubium est, an confuga ad

Eccle-

Ecclesiam sit reus delicti excepti (imo & quando certum est, quod crimen sit exceptum, asyli privativum) tamen extradi vel extrahi non potest, nisi prius desuper cognoscat & pronuntiet Episcopus, ad quem privative hæc pertinet cognitio. 2. Si tamen certum sit, crimen esse exceptum (vel etiam dubium ex indiciis valde magnis pro delicto excepto) ac Judex sæcularis extraditionem petat, debet Rector Ecclesiæ, requisitus a Curia Sæculari, talem Reum caute custodire adhibito etiam carcere, donec causa ab Episcopo decidatur. 3. Secuta hac decisione necdum extrahere potest Judex Sæcularis, nisi Episcopus dederit licentiam, & interveniret persona Ecclesiastica, v. g. Rector Ecclesiæ, quæ Reum extradat. 4. Si tamen vel Episcopus notorie reum delicti excepti licentiam extrahendi dare nollet, vel Rector Ecclesiæ post datam ab Episcopo licentiam recusaret extradere ac intervenire, posset Judex Laicus delinquentem nihilominus extrahere, minori tamen, quo id fieri poterit, scandalo & tumultu. Ita communis ex *cit. Constit.* Gregoriana, a qua parum abludit Benedictina, sed in plerisque convenit, licet non omnino in omnibus, dum nempe pro casu, quo moraliter credibile, non vero penitus certum est, crimen esse exceptum, permittit & jubet extradi delinquentem Judici Sæculari exigenti, modo iste in forma juris valide se obliget ad eum Ecclesiæ restituendum, si postea diluantur indicia, ex quibus delictum apparebat exceptum.

8. Dico 6. Judex Sæcularis mandans extrahi ex asylo aliquem, qui eo gaudet, Ministri item extrahentes, & quicumque cooperantes, non solum peccant graviter contra Religionem & Justitiam, sed etiam incurrunt excommunicationem latæ

ſententiæ, a qua non ſunt abſolvendi, niſi prius extractum reſtituerint Eccleſiæ & loco, ex quo extraxerunt, *can.6.8.10.35.cauſ.17.q.4.Conſt. Greg. cit.* De Jure Civili ſtatutum eſt ultimum ſupplicium *l.2. & 6.C de his qui ad Eccl.* quamvis hæc pena non ſit in uſu, & punitio hujus criminis relinquatur foro Canonico, ſicut cognitio & judicatio ad Epiſcopum ſpectat. Nunc de Immunitate Reali.

9. Dico 7. Clerici & perſonæ Eccleſiaſticæ ſunt immunes ab oneribus Sæcularium perſonalibus, uti ſunt cenſus perſonales ſeu capitatio, viatica & telonia perſonis impoſita, angariæ & parangariæ, ſeu operæ, ire ad bellum, agere vigilias, præbere militibus hoſpitium in ſuis ædibus, fodere arenam &c. 2. Bona Clericorum beneficialia, uti decimæ, reditus ſtolæ, ſtipendia Miſſarum &c. ab omnibus ſæcularium exactionibus, uti & 3. Ipſæ Eccleſiæ & loca Religioſa, atque bona Eccleſiaſtica ad cultum divinum immediate ordinata, uti calices, & paramenta ſacra &c. Ita plerique omnes, quia perſonæ Eccleſiaſticæ quoad perſonam ſuam exemptæ ab omni juriſdictione ſæculari, item loca & res ſacræ, atque uſibus ſacris deſtinatæ, ut patet ex variis Juribus & communi ſenſu.

10. Dico 8. Eccleſiæ quoad bona ſua temporalia (& Clerici quoad patrimonialia) de Jure gaudent immunitate reali, ſeu ſunt exemptæ ab oneribus tum realibus tum mixtis, quæ titulo juriſdictionis de novo imponuntur a Magiſtratibus Laicis. Communis & certa, atque vix ab ullo Orthodoxo negatur propter claros textus in *c.4.7.x.c.1.in 6.& Clem.un.h.t c.10.de Conſt.c.4.de Cenſib.in 6.* ibi: *cum igitur Eccleſiæ Eccleſiaſticæque perſonæ, ac res ipſarum non ſolum Jure Humano, quin imo & Divino*

vino (in thesi nimirum, sicut de exemptione Clericorum personali diximus ad *tit. 2. l. 2. de for. comp. n. 4. 5. 6.*) *a sæcularium personarum exactionibus sunt immunes*. Consonat Jus Civile *in Auth. item nulla post l. 2. C. de Episc. & Cler.* Ratio est, quia res sequuntur conditionem personæ: accessorium sequitur suum principale, *c. 41. de R. J. in 6.* &, *quę Religiosis adhęrent, Religiosa sunt l. 43. ff. de R. V.* Cum igitur Ecclesiæ & Ecclesiasticæ personæ juxta omnes sint exemptæ a jurisdictione Sæcularium, etiam res & bona ipsarum debent esse exempta accessorie ab oneribus seu exactionibus Sæcularium, quæ titulo jurisdictionis imponuntur; cum jurisdictio immediate & principaliter non in res & bona, quæ jussionis sunt incapacia, sed in personas exerceatur, eo quod a personis præstanda sint tributa & collectæ rebus impositæ. Quod si autem Sæculares tali onere gravarent Ecclesias & personas Ecclesiasticas, peccarent contra Religionem & Justitiam, tenerentur ad restitutionem, & incurrerent excommunicationem Summo Pontifici reservatam *c. 4. 7. Clem. citt. Bull. Cęnę* &c.

Ceterum *onera realia* sunt, quæ ipsis rebus imponuntur sine respectu ad personas ea possidentes, v.g. fundis, agris, domibus, atque appellantur *tributa*, & *contributiones ordinarię*, quo referuntur etiam *Accisę*, quæ imponuntur rebus usu consumptibilibus vendendis, vino, cerevisiæ, carnibus &c. *indebita*, quando ultra accisas seu *gabellas pecuniarias* de potulentis, vino vel cerevisia, certa quantitas, v. g. de singulis urnis *6.* mensuræ, Magistratui vel Principi Sæculari pendenda est. *Mixta* autem dicuntur, quæ vel exigunt laborem personalem simul & sumptus, ut ire ad bellum

pro-

propriis expensis, vel imponuntur subditis cum respectu ad ipsorum bona vel reditus annuos, adeoque personis immediate, rebus mediate; uti *collectæ*, & *contributiones extraordinariæ*, nam *collectæ* a Tributis in stricta acceptione differunt per hoc, quod non habeant præstationem seu pensationem certam, ac annuam, sicut Tributa, sed incertam, ob causam vel necessitatem forte occurrentem. Huc quoque pertinent præstationes *Teloniorum*, nempe *Vectigalia*, quæ exiguntur de bonis per terram, & *Portoria*, quæ petuntur de bonis per aquas in- vel exportatis aut advectis.

11 Dixi 1. *Quæ titulo jurisdictionis imponuntur*; si enim petantur *titulo dominii particularis*, ut si Ecclesia vel persona Ecclesiastica a Sæcularibus acquirat rem feudalem vel emphiteuticam, tenetur ad onera feudi, vel ad canonem emphyteuticum, laudemium &c. cum res transeat cum suo onere reali. *c. 5. de Pignor.* Aut si injungantur *titulo pacti*, vel *reservationis* ut si quis sæcularium donet, vendat &c. Ecclesiæ, vel personæ Ecclesiasticæ prædium cum reservatione pensionis vel annuatim vel pro casu necessitatis sibi solvendæ; pariter enim portandum est tale onus ab Ecclesia &c. quia quilibet de re sua disponere, ac in alium transferre cum vel sine onere potest. Et hujusmodi pacta approbant Sacri Canones. *c. 4. de condit. appos. c. 6. de donat. c. 23. de Jur. patr.* Denique si *titulo impensarum* aliquid exigatur in constructionem vel reparationem operum publicorum, ex quibus in singula Communitatis membra immediate redundat aliquid utilitatis, vel emolumenti, cujusmodi opera sunt pontes, fontes, viæ publicæ, aquæductus, excubiæ tempore pestis

agen-

agendæ &c. Ecclesiæ & Clerici a contributione non sunt immunes, sed concurrere debent justa proportione, v. g. solvere pontenagia, pontivegia, quidagia, pedagia, vectigal delapidationis, quia æquitas naturalis, imo pactum tacitum exigit, ut omnes & singuli contribuant, qui ex ejusmodi operibus commoditate perfruuntur, & indemnis sit Princeps vel Magistratus, qui ejusmodi opera extruunt vel reparant: modo, quod bene notandum, nihil petatur a personis Ecclesiasticis ad faciendum quæstum, vel ad inferendum ærario publico, vel ad solvenda debita Communitatis, vel ad sufferenda alia Reipublicæ onera, vel ad conservandum splendorem Familiæ Principis &c. hæc enim curare & procurare ad solos Laicos spectat.

Objic. Primo. Si personæ Ecclesiasticæ debent contribuere ad ejusmodi Opera publica, tunc etiam debebunt in casu extraordinariæ & communis necessitatis vel utilitatis Reipublicæ, & quidem *Secundo* ex titulo etiam jurisdictionis, quia gravis vel extrema necessitas tribuit jus auferendi bona temporalia a quocumque: sic utique etiam Clerici tempore famis possunt cogi ad vendendum frumentum, & ut permittant visitari sua granaria &c. *Tertio* cum, qui sentit commodum a communitate, etiam sentire debeat onera. Unde *Quarto* in *canon.* 40. *§. placet, caus. 16. quæst.* 1. eximuntur quidem Ecclesiæ a tributo, sed cum limitatione, *nisi quod adventitiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit*. Denique *Quinto*. Clerici negotiatores non sunt immunes a vectigalibus, portoriis, gabellis &c. *argum. c.* 4. *de censib. in 6.* ergo qualitas Clericalis non eximit a tributis & contributionibus. Resp. ad

1. debebunt quidem concurrere in casu extraordinariæ & communis necessitatis, cui occurrendæ non sufficiunt facultates Laicorum, *titulo impensarum* & ut *membra* communitatis vel ex æquitate naturali, aut pacto tacito; at non *titulo jurisdictionis*, & ut *subditi*, vel ex obligatione proveniente ex jurisdictione & potestate sæcularium; nam his neque necessitas tribuit jurisdictionem in personas ecclesiasticas. Ad 2. extrema (non gravis prætise) necessitas tribuit quidem jus auferendi bona etiam a Clericis, at non per viam jurisdictionis, sed solum jure defensionis ad succurrendum Reipublicæ. Si autem necessitas non sit urgentissima, ita ut prius licentia & consensus Papæ (vel, ubi est periculum in mora, saltem Episcopi) requiri possit, hunc consensum prius petere oportet, *c.* 4. *&* 7. *h. t.* Ubi tamen Papa, vel Episcopus, qui in tali necessitate, ad quam avertendam non sufficiunt facultates Laicorum, consentire tenetur, consensum dederit, determinatio & exactio harum contributionum, uti & coactio Clericorum eas negantium, non a Laicis, sed a superioribus Ecclesiasticis facienda est, *c.* 4 *c.* 7. *citt.* Idem proin tene de coactione ad vendendum frumentum, & de visitatione granariorum, nonnisi a superioribus Ecclesiasticis, & his consentientibus facienda. Ad 3. limita regulam: nisi adsit justa causa vel privilegium eximens ab onere. Ad 4. Illum textum Gratianus desumpsit ex jure civili, proin nihil præjudicare potest immunitati reali Ecclesiarum & Clericorum, ut patet ex *Prolegomenis*. Ad 5. Clericos negotiatores ipse Pontifex in Jure canonico subjicit his oneribus reliquos autem eximit cum Jure divino.

12 Dixi 2. *Quæ imponuntur de novo*. Novis itaque tributis, collectis & exactionibus bona

Ecclesiarum & personarum Ecclesiasticarum onerari non posse a Laicis, certum est propter defectum jurisdictionis. Sed de *Antiquis*, quæ nimirum jam prius, quam ad Ecclesias vel Clericos pervenerunt hujusmodi bona, iis certo & stabili modo imposita fuerunt a Laicis titulo jurisdictionis, magna est controversia, an his tributis & collectis obnoxiæ sint Ecclesiæ & Clerici? Negant Suar. Guttier. Felin. Tanner. & alii multi, quos nuper magno zelo secutus est P. Anton. Soll in *tract. de Tributis p. 2. c. 3. a n.* 174. Affirmant Panorm. in *c. 4. cit. n. 16. & in c. 1. de Censib.* Vvagnereck in *c. 1. h. t. in 6.* P. Engel *h. t. n.* 25. cum Innoc. Jo: Andr. aliisque compluribus, quibus & ego adstipulor ex his fundamentis, 1. ex *can.* 21. 22. *caus.* 23. *q.* 8. ubi Urbanus Papa sic ait: *de exterioribus suis, quæ palam cunctis apparent, Ecclesia tributum reddit . . . NB. quod constitutum antiquitus est, pro pace & quiete, qua nos tueri & defensare debent, Imperatoribus solvendum est,* 2. ex *c. 1. de Censib.* ubi Presbyteri, si quid habent ultra decimas, domos, & hortos suos, & ultra mansum pro dote Ecclesiæ constitutum, jubentur *inde senioribus debitum servitium impendere*: notetur *debitum*, quod nempe bonis hujusmodi jam antecedenter fuit impositum, 3. ex *c. 5. de Pignorib. & l. 20. §. 1. ff. de acquir. rer. dom.* ex quibus desumptum est hoc brocardicum, *res transit cum onere suo*: nempe talis qualis est 4. ex *c. 79. de R. J. in 6.* ibi: *nemo potest plus juris in alium transferre, quam sibi competere dignoscatur*: ergo, si Ecclesiæ vel Clericis obveniant bona, prius obnoxia tributis & collectis a Magistratu sæculari impositis, cum isto onere jam prius imposito obvenient, cum ille, qui transfert, transferre nequeat sine hoc onere,

cum ipse non habuerit sine hoc onere, 5. ex communi praxi, saltem extra Italiam vigente, quam & nos in Germania experimur: Praxis autem & consuetudo est optima Juris dubii interpres.

Objic. 1. Quando fundus transfertur in Ecclesiam, cessat ratio adæquata exigendi tributa, a Laicis prius imposita titulo jurisdictionis, scil. subjectio talium fundorum, & jurisdictio Magistratus laici: ergo. 2. Quando dispositio venit in eum statum, a quo initium ducere non potuit, evanescit, *l 98. ff. de V. O. l. 85. §. 1. ff. de R. J.* Sed, quando fundus transfertur in Ecclesiam, exactio tributorum venit in eum statum, a quo initium ducere non potuit: ergo. 3. In *c. 12. de reb. Eccl. alien.* dicitur, quod Laicis *nulla* potestas competat de rebus Ecclesiæ disponendi. Et in *c. 1. h. t. in 6.* prohibentur Laici *quascumque* exactiones imponere Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis. Similia habentur *c. 3. eod. in 6. & Clem. un. eod. c. 4. de Censib. in 6.* Cum ergo hi textus generaliter & indistincte loquantur, generaliter quoque intelligendi sunt sine distinctione inter exactiones & tributa nova ac antiqua. R. ad 1 N. *ant.* nam adæquata ratio solvendi tributa *antiqua* non fundatur in sola subjectione, sed simul in facta semel impositione oneris tempore habili, qua nimirum bona, & persona, quæ possedit, erat subjecta Magistratui laico, quam subjectionem supponit quidem dicta impositio *in fieri*, non tamen *in conservari*: semel legitime impositum onus transit cum re, & transferens non potuit eam ab hoc onere liberare, & liberatam transferre in præjudicium Magistratus laici, cum nec ipse habuerit liberatam. Ad 2. Evanescit in casu, quando dispositio dependet ab hac conditione, nisi res devenerit in alium statum, *transf. maj.* quando non ita depen-

det,

det. *N. maj.* Quod impositio tributi facta sit bonis a Judice laico ex titulo jurisdictionis sub ista conditione, *nisi hæc bona devenerint ad Ecclesiam, vel ad Clericos*; non constat, imo satis probari non potest. Ceterum quod universaliter verum non sit, dispositionem evanescere, quando devenit in statum, a quo initium ducere non poterat; patet inde, quod utique matrimonium non evanescat vel solvatur, si unus conjugum incidat in amentiam, ac deveniat in statum, in quo contrahi non poterat, item ex *l.* 85. §.1. contra nos citata; ibi: *non est novum, ut, quæ semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casus extiterit, a quo initium capere non potuerunt*. Simile quid dicitur §. 14. *inst. de Legat.* Ad 3. Licet illa Jura generaliter loquantur, & generaliter intelligenda sint, non tamen omni generalitate, sed solum ea, quæ respicit tributa *nova*. Ratio restringendi ad hæc, & non extendi ad *antiqua*, subministratur multiplex ex nostris probationibus.

TITULUS L.

Ne Clerici vel Monachi sæcularium negotiis se immisceant.

SUMMARIUM.

1 *Quæ negotia sæcularia Clericis & Religiosis prohibita.*
2 *Speciatim quæ negotiatio.*
3 *Quæ sint pœnæ illicite negotiantium.*

1 NEgotia *sæcularia* in genere dicuntur hoc loco illa, quæ Dei famulos vel valde abstrahunt a rebus Divinis, vel eosdem mi-

nus decent, utpote contemptum aut vilipensionem status Clericalis & Religiosi patientia, licet per se licita sint, & Laicis conveniant. Et de his intelligendum est Pauli præceptum, *nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus*. 2. *Tim.* 2. Talia jam adduximus in Tit. I. hujus libri III. cui respondet hic ultimus, in quo specificantur, ac in specie sub certis, etiam pœnis prohibentur Clericis & Religiosis sequentia, 1. servire Principibus Laicis quoad ministeria laica, nisi territorium possideant sub Principe laico; tunc enim Officia & Præfecturas suscipere non prohibentur, quia hoc modo varia impedire possunt præjudicia status ecclesiastici, 2. procuratores agere in tribunalibus sæcularibus, nisi agant pro pauperibus, pupillis, Ecclesiis &c. 3. gerere officium tabellionis seu Notarii publici, nisi in causa & in favorem fidei, aut in curia ecclesiastica, 4. ordinare aciem, dirigere milites in bello, aut machinas bellicas. 5. Judicium sanguinis exercere; aut artem Chirurgicam per incisionem vel adustionem, imo & artem medicam. 6. Medicinæ aut Juri civili publice studere; sed quoad Jus civile per consuetudinem & privilegia Universitatibus Germaniæ concessa passim est derogatum; imo, si studeatur Juri civili non ex fine primario, sed solum ut perfectius addiscatur Jus canonicum, nunquam fuisse prohibitum multi autumant, 7. demum ac præcipue *negotiationem* exercere, *c.* 6. *h. t.* Hæc est duplex, propria & impropria: *Negotiatio propria* est, quando res emuntur eo fine, ut quoad formam suam non mutatæ (vel mutatæ adeo tenuiter, ut in æstimatione morali censeantur eædem permanere) vendantur majori pretio, & cum lucro, ut si frumentum, vinum, pannus, equi,

equi, vel alia animalia &c. emuntur vel alio titulo oneroso comparantur cum intentione carius distrahendi. *Impropria*, quando res emuntur ea intentione, ut moraliter immutatæ ampliori pretio & cum lucro vendantur, ut si ematur hordeum & lupuli, ut inde cocta cerevisia, si ematur lana, ut inde confectus pannus &c. vendatur lucrose. Utraque, tam proprie quam improprie dicta, negotiatio essentialiter involvit duo, nempe emptionem rei, & intentionem lucri ex ea rursus divendita, atque ideo utraque est *lucrativa*; nam illa, quæ vocatur negotiatio *simplex* vel *œconomica*, quando nimirum venduntur res non prius emptæ, sed provenientes ex propriis fundis, animalibus &c. vel quando venduntur superflua, & sine intentione revendendi emuntur necessaria, vel utilia ad proprium usum; licet forte postea iterum vendantur carius, si contingat, ut necessaria vel utilia non amplius sint, aut se offerat per accidens occasio carius vendendi, est impropriissime negotiatio, & non hujus loci, nec prohibita.

2 Dico Clericis, qui sunt in majoribus Ordinibus constituti, vel in minoribus quidem, at habentibus beneficium, item Religiosis, per se graviter est prohibita & sub certis pœnis negotiatio propria, saltem si eam exerceant per se ipsos. 2. Imo & impropria, si res lucri causa emptas carius vendant, aliena industria immutatas. Ita communis quoad utramque partem ex *tota dist.* 88. *c. fin. de vit. & honest. Clem.* 1. *eod. c.* 1. 6. *h. t.* Trid. *sess.* 22. *c.* 1. *de ref.* Ratio, quia utraque hæc negotiatio dedecet statum tam sacrum, nimium distrahit a rebus Divinis, rapit avaritiam, & exponit variis peccandi periculis. Dixi tamen 1. *saltem si*

eam exerceant per seipsos, sive totaliter, sive partialiter, ita ut magnopere ipsimet concurrant; si enim totam, vel fere totam curam aliis relinquant, ipsi vero solum dent v. g. pecunias, uti datur campsori, eos saltem a mortali excusat communior sententia, uti & mortali excusat parvitas materiæ, vel si non frequenter, sed solum una vel altera vice contingat. Dixi 2. in secundo membro, *aliena industria immutatas*; quia censetur emi alienus labor, & inde lucrum capi. Si vero res emptas propria industria vel arte immutent, & postea cum lucro vendant non mero lucri studio, sed etiam ex alio fine honesto v. g. ad parandum victum, ad fugandum otium, castigandum corpus, faciendas eleemosynas, ad vitandum damnum, quod alias subirent v. g. ex erecta officina pharmaceutica in suas & suorum necessitates, uti faciunt Religiosi vendendo medicamenta propriis necessitatibus superflua, ut sine damno conservent sua pharmacopolia; nam potius res exempli quam scandali est, si Clerici vel Religiosi proprio labore, vel artificio honesto, v. g. faciendo numismata, horologia, icones, picturas &c. otium pellant, suis temporibus honeste sic se occupent, licet artefacta vendant cum lucro, ad sustentationem vel ad piam causam ordinato. Sic antiqui Monachi faciebant fiscellas, canistros, storeas &c. ex materia empta, ac postmodum vendebant cum lucro: sic ipse S. Paulus exercebat artem scenofactoriam, & sic alimenta sibi procurabat. Aliud foret, si exercerent artem lanionum, tractarent fabrilia, conficerent arma bellica, chartas lusorias &c. foderent terram, coquerent panem vel cerevisiam &c. pro quæstu: quia hæc in communi æstimatione dedecent statum tam sanctum.

3 Quæ-

3 Quæres, quæ sint pœnæ Clericorum & Religiosorum illicite negotiantium? R. sequentes. 1. Suspensio, imo & depositio ab Ordine, ac 2. Excommunicatio ferendæ sententiæ. 3. Privatio immunitatis a gabellis & vectigalibus Magistratui laico solvendis de rebus, circa quas negotiantur. 4. Privatio totius immunitatis realis, seu a solvendis tributis de omnibus suis bonis patrimonialibus; sed hoc procedit tunc, si post trinam Episcopi monitionem non destiterint a negotiando. Ita statutum reperitur in *can.* 2. *d.* 88. *can.* 4. *d.* 91. *c.* 4. *&* 6. *h. t. c.* 4. *de Censib. in* 6. *Clem. fin. eod. c. fin. cit.* Trid. *loc. cit.* Imo si Clericus negotiator, ter monitus, ut desistat, negotiari pergat, & de bonis, circa quæ negotiatur, non solvat vectigalia aut portoria, ipso facto illa cadunt in commissum, *arg. c. fin. cit.* Telonarius tamen nomine Fisci non hoc ipso statim ea arripere, & possessionem Clerico auferre potest, sed instituta Vindicatione apud Judicem ecclesiasticum (quia hæc actio realis fundatur in delicto Clerici) ea consequi debet. Cancellar. Schmid *controv.* 21. *Semicent.* 2. Vid. iterum Const. Bened. XIV. *Apostolicę servitutis*, quam laudavimus *lib.* 3. *tit.* 1. *n.* 3. *fin.*

DECRETALIUM GREGORII PAPÆ IX.

LIBER IV.

IN hoc pertractantur causæ Matrimoniales, seu Matrimonium spectantes, quæ, licet Laicis fere sint propriæ, ad Judicem tamen & ad forum Ecclesiasticum privative pertinent, tam externum quam internum; quia Matrimonium inter Christianos est a Christo elevatum ad rationem Sacramenti. Quapropter, quæ in hoc IV. libro traduntur, tam Clericis & Religiosis quam Laicis scitu per quam necessaria sunt.

TITULUS I.

De Sponsalibus, & Matrimonio.

SUMMARIUM.

1 2 *Quid sint sponsalia de futuro.*
3 *Debent esse promissio vera, non ficta.*
4 *Quid Juris, si ficte promittens obtinuit copulam.*
5 *Sponsalia metu extorta valent.*
6 *Debet esse promissio mutua.*
7 *Verbis vel signis sufficienter expressa.*
8 *Sponsalibus an, & qualis conditio;*
9 *Et an arrha adjici possit:*
10 *An etiam pœna a resiliente solvenda.*
11 *Quinam possint contrahere sponsalia.*
12 *An liberi sine consensu parentum.*
13 *Qualem producant obligationem.*

14 15 Et

matrimonio rato, seu sponsalibus de præsenti.

1 Rubrica præfixa duas nobis exhibet partes nimirum *sponsalia & matrimonium*. Illa bifariam accipiuntur, pro *sponsalibus de futuro*, quæ sunt promissio matrimonii ineundi & ordinarie veniunt nomine sponsalium, vel sponsaliorum (utrumque enim est in usu) vel pro *sponsalibus de præsenti*, quæ sunt ipsum matrimonium ratum, seu contractus matrimonialis. In prima parte agemus de sponsalibus, scilicet de futuro, in altera de matrimonio.

§. I.

De Sponsalibus.

De his dicemus, quid sint, & qualiter contrahi debeant: a quibus contrahi possunt: quem pariant effectum: & qua ratione semel inita dissolvi queant.

Dico 1. Sponsalia, a *spondendo* dicta quamvis in *l. 1. ff. h. t.* dicantur esse *mentio & repromissio nuptiarum futurarum*, & in *can. 3. caus. 30. q. 5.* appellentur *futurarum nuptiarum promissa, ac fœdera*, communius tamen definiuntur esse *mutua promissio futuri matrimonii*, vel accuratius hoc modo: sunt *promissio vera, voluntaria, ac mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonii inter personas Jure habiles*, seu inter marem & feminam nullo impedimento laborantes. *Vera* est promissio, si fiat serio, sine fictione, & cum interno consensu, item si fiat cum tanta advertentia ac deliberatione, quanta requiritur & sufficit ad peccandum

dum mortaliter: *Voluntaria*, si fiat sine errore, aut coactione, consensum liberum tollente: an vero metus tollat voluntarium ad sponsalia necessarium, quæstionis est: *Mutua*, seu reciproca, si fiat ab utraque parte, ita ut interveniat promissio unius, & repromissio alterius. De his proin, uti & quomodo exprimi debeat promissio sensibili signo, ulterius.

3 Dico 1. Promissio Matrimonii ficta seu simulata, quamvis in foro interno conscientiæ non producat obligationem sponsalitiam per se. 2. In foro tamen externo ficte promittens compellitur ad Matrimonium, nisi fictionem probet. Pars 1. patet ex natura contractus, qui essentialiter requirit consensum internum, *c.26. h.t. l.2. ff. de rit. nupt.* Sed sponsalia sunt contractus, non quidem realis, quia non requirit actualem corporum traditionem, sed consensualis. Pars 2. exinde, quia in foro externo, nisi ex circumstantiis & modo tendendi facile potuisset ab altera parte colligi fictio vel jocus, præsumitur animus externæ promissioni respondens, *l.7 §.2. ff. de supellect. leg.* Et quia ficte promittens alteram partem decipit in re gravi, peccat mortaliter, consequenter in conscientia tenetur eidem resarcire damnum, quod fors inde passa est.

Dixi in prima parte, *per se*; nam per accidens, si nimirum ficte promittens feminæ, alias honestæ vitæ, Matrimonium per dolosam hanc promissionem, ab ea non facile advertibilem, eblanditus est & obtinuit copulam carnalem, etiam in foro interno tenetur eam determinate ducere in conjugem, nisi illa præ Matrimonio eligat dotem, aut compensationem illati damni. Ita Sanch. Pontius, Mol. Less. Laym. Lugo, aliorumque & mihi longe probabilior contra D. Antonin. Bonac. Perez, & alios multos;

Ratio:

Ratio: quia talis dolosus deflorator graviter decepit feminam, & negando verum consensum, quem habere debuisset, gravem illi intulit injuriam: ergo tam ex Jure Naturali quam ex positivo tenetur hanc injuriam tollere ac reparare: atqui non reparat, nec deceptæ satisfacit eo modo, quo exigit Justitia Commutativa, nisi ponat id, quod perfide & injuste subtraxit, nempe verum consensum in Matrimonium: ergo tenetur, saltem nunc, ponere verum consensum in Matrimonium, consequenter tenetur illam determinate ducere, nec sufficit illam dotare, vel aliter damnum illatum resarcire; nam *aliud pro alio solvi non potest invito creditori l 2 §. 1 ff. de reb. cred.* Sic fur surripiens equum non satisfaci. red lendo pecunias, si ipsum equum adhuc retineat, & reddere possit. Dixi in secunda parte, *nisi fictionem probet*: vix autem aliter probare poterit, nisi per juramentum, quod tamen ipsi deferendum non est, nisi ex circumstantiis, aut tenore promissionis, conjectura saltem probabilis, aut aliqua præsumptio fictionis appareat.

Objic. 1. Si esset obligatio determinate ducendi deceptam, illa oriretur vel ex promissione, vel ex damno illato: sed nec oritur ex promissione, quia hæc fuit ficta, & nulla: nec ex illato damno, quia vel nullum est secutum, ut si femina non fuit imprægnata, & delictum mansit occultum, vel si illa detecto delicto difficilius nubat, & sic patiatur damnum, istud reparari potest per dotem &c. ergo. 2. Ficte promittens non consensit in conditionem ineundi Matrimonii, sub qua obtinuit usum corporis: ergo nec tenetur hanc implere conditionem. 3. Sibi imputare debet femina, quod crediderit proco: cum ejusmodi sceleratis hominibus usitatum fit dolose promittere. R. ad 1. N. *maj.* nam ad hæc obli-

gatio

gatio oritur partim ex injuria defloratoris, consensum verum perfide negantis, quem proinde nunc tenetur ponere, ut satisfaciat pro injuria; partim ex natura contractus innominati & onerosi, *facio, ut facias*; nam acceptando usum corporis, sub conditione ineundi Matrimonii concessum, tacite se obligavit deflorator, ac realiter consensit in Matrimonium, licet initio ficte istud promiserit verbis. Ad 2. est eadem responsio; quia debuisset, & adhuc debet consentire in conditionem, vel realiter ac tacite jam consensit admittendo usum corporis. Ad 3. Debet quidem sibi imputare, quando ex verbis vel circumstantiis potuit colligere fictionem, ut si scivit, procum esse longe sublimioris conditionis, nec specialiter ab illo assecurata fuit de consensu, non obstante tam excessiva inæqualitate probe cognita: non vero, si colligere fictionem non potuit; & ex sola spe Matrimonii consensit, non ex libidine, vel ex spe consequendi pecunias.

4 Quæres ad quid teneatur, qui defloravit vel impregnavit feminam sine ulla promissione Matrimonii, vera vel ficta? R. 1. Si femina ex defloratione nullum passa est damnum, ante sententiam Judicis ad nihil tenetur in conscientia. Resp. 2. Si vero passa est damnum, tunc vel femina sponte consensit? & rursus ad nihil obligatur in conscientia: vel non sponte consensit, sed fuit per vim, fraudem, dolosa promissa, metum injuste incussum, adeoque per injuriam inducta? & tenetur corruptæ in conscientia ante omnem Judicis sententiam omne damnum resarcire, vel ducendo, vel competenter dotando, ut tales nuptias acquirat, quales sperare potuisset, si violata aut corrupta non fuisset. R. 3. In foro externo tenetur ad id ad quod eum Judex condemnat, licet femina

dam-

damnum passa non sit modo per injuriam & modum injustum extorserit copulam. Tenetur autem Judex, casu quo seducta vel inducta extiterit virgo saltem communiter habita pro tali, eum condemnare ad illam vel ducendam vel dotandam, electione penes violatam existente; *c.1. & 2. de adult.* Quia in casu probabiliter etiam importunæ preces, blanditiæ, & munera æquivalent dolo ut sat multi DD. colligunt ex verbo *seduxerit in d.c.1.* posito, & ex verbis, *nisi sollicitaverit*, positis in *l.un.§.2.C de raptu virg.* Ceterum sicut quælibet nunquam nupta in foro externo per se præsumitur virgo, ita & præsumitur dolose vel injuste seducta, *arg. l. un. §. 2. cit.*

5 Dico 3. Sponsalia metu gravi injuste incusso extorta probabilius valent, Sylv. Tanner. Haun. VViestner *h.t. n.257.* Schmalzgrueber *n.* 427. contra Sanch. Pontium, utrumque Barbos. Engel, Konig, Franc. Schmier, & Conradum Vogler de *spons. d.5. n.16.* Prob. negative, quia ex nullo Jure Positivo (nam spectato Jure Naturali sunt valida) nec ex ulla efficaci ratione evincitur irritatio & nullitas. *Objic.* 1. In *c. 11. de desponsal. impub.* permittitur puellæ, quæ *nolens*, *& invita*, *& minis parentum*, adeoque metu adacta, contraxit sponsalia cum puero, alteri nubere etiam non expectata pubertate pueri, ergo sponsalibus ita extortis non fuit obligata. 2. Matrimonium gravi metu injuste incusso extortum non valet: ergo nec sponsalia; quia, quidquid de Matrimonio reperitur in Jure statutum, extendi debet ad sponsalia, *l. 15. l. 16. ff. h. t.* 3. Ideo Matrimonium ita extortum non valet, quia deficit consensus a Jure requisitus: sed hic etiam deficit in sponsalibus taliter extortis. 4. Si valerent hæc sponsalia, obligarent ad actum nullum, quia obligarent

garent ad Matrimonium, quod invalidum est, si extorqueatur per metum. 5. Et licet postea cessaret metus, quando contrahitur Matrimonium, tamen metus, per quem fuerunt extorta sponsalia, in illud adhuc influeret: quod enim est causa causæ, est etiam causa causati.

Resp. ad 1. Illa permissio Pontificis fuit dispensatio, & contractæ obligationis relaxatio atque sponsalium rescissio: ergo ex *d. cap.* 11. potius infertur valor hujusmodi sponsalium. Ad 2. *Neg. Conseq.* de Matrimonio extat clarus textus in *cap.* 14. *&* 15. *hoc tit.* quod sit nullum; non vero de sponsalibus. Lex autem irritans, utpote odiosa, non debet extendi a casu expresso ad non expressum, etiam propter paritatem vel identitatem rationis. Ad *lib.* 15. *&* 16. *citt.* dico, universaliter verum non esse, quod statutum de Matrimonio debeat extendi ad sponsalia, præsertim ubi non reperitur eadem ratio, uti in casu intervenientis metus; nam Matrimonium semel validum non amplius potest rescindi, sponsalia autem, licet valent per metum extorta, possunt rescindi, imo debent, si metum passus vel instituat *actionem quod metus causa*, vel repellat eum, qui urget executionem sponsalium, per *exceptionem quod metus causa*: si vero nec illam nec istam adhibeat, censetur libere ac sponte postmodum contrahere Matrimonium; vel, si duret metus, nulliter exequitur sponsalia contrahendo Matrimonium. Ad 3. *N. min.* metus ut gravis non tollit consensum absolute liberum de Jure Naturali requisitum ad sponsalia; cum coacta per metum voluntas sit & maneat voluntas, *l.* 21. *ff. quod met. caus.* quamvis tollat consensum spontaneum, qui de jure positivo ad valorem sponsalium non requiritur, lice requiratur ad valorem

lorem Matrimonii *c. 14. & c. 15. citt.* Ceterum magis est consultum metum passo, si sponsalia valeant, quia, si valeant, habet alterum sibi obligatum ad contrahendum secum Matrimonium, si postea judicet, illud sibi expedire, & contrahere velit; si vero non velit, facile se potest liberare *actione* vel *exceptione quod metus causa*. Si autem non valerent, alterum sibi non haberet obligatum. Ad 4. *N. sequelam*; non enim absolute obligant ad Matrimonium, & stante metu, sed sub conditione, si metus cessaverit, vel minæ injustę. Fere sicut valent sponsalia clandestine contracta, & obligant ad Matrimonium, non vero clandestine contrahendum, vel stante clandestineitate. Ad 5. *Negatur*, quod metus, postquam cessavit, influat adhuc virtualiter & mediate in Matrimonium; nam sublato metu prorsus sponte ac liberrime contrahitur Matrimonium, licet dependenter a sponsalibus metu extortis contrahatur, quorum obligatio fuit solum inefficax, & quasi conditionata. In exemplo: aliquis violente ligatur vinculis, ut abstrahatur in carcerem; postea vero permittitur sibi vincula detrahere, & lictores abeunt, ipse vero retinet vincula, & abit in carcerem: nunquid talis sponte ac liberrime retinet vincula & carcerem adit, atque ad hoc non amplius influunt prius injecta vincula?

Dico 4 Sponsalia necessario debent esse mutua promissio, ita ut non valeant, nisi utraque Pars promittat alteri Matrimonium, seu nisi interveniat promissio unius, & repromissio alterius, nec sufficit hujus mera acceptatio promissionis. Communis contra Palud. & Pont. quia Sponsalia imitantur in hoc Matrimonium, & per ea promittitur, quod per Matrimonium traditur, nempe jus mutuum in corpus: ergo, sicut Matri-

trimonium non consistit sine mutuo consensu utramque partem obligante, & claudicare nequit, ita & sponsalia non possunt consistere sine mutuo consensu utramque partem obligante, consequenter sine promissione mutua, seu sine promissione & repromissione. Id quod etiam indicat, *l.1.ff.h.t.* ubi sponsalia dicuntur esse *mentio & repromissio futurarum nuptiarum*. Objic. Si quis gratuito promittat puellæ Matrimonium, & illa acceptet, non tamen vicissim repromittat, valet promissio, & obligat promittentem ad Matrimonium, quamvis puella non obligetur: ergo valent sponsalia sine repromissione. R. *N. conf.* quamvis enim talis promissio acceptata producat obligationem simplicem, non tamen parit sponsalitiam. Id transmitto, quod ille, qui acceptat hujusmodi promissionem, censeatur tacite repromittere, nisi probet nudam acceptationem, & sibi defuisse animum se vicissim obligandi.

7 Dico 5. Per illa *verba* sufficienter exprimuntur sponsalia seu promissio & repromissio Matrimonii, quæ juxta communem loquendi usum aut receptam consuetudinem significant animum se obligandi ad Matrimonium contrahendum, uti sunt hæc: *promitto tibi Matrimonium*: *accipiam te*: *nubam tibi*: *tu sis futura mea uxor*: & si præcessit mentio vel tractatus de Matrimonio, etiam hæc: *non amplius te deseram*, *fidelis tibi permanebo*, non vero per se indicant promissionem Matrimonii verba amatoria, v.g. *tu es mea charissima*, *thesaurus meus*, *promitto tibi amorem & fidelitatem meam*. Pariter per illa *signa* censentur contrahi sponsalia & satis exprimi, quæ juxta communem intelligentiam aut consuetudinem loci consensum in futuras nuptias exprimunt, uti subarrhatio, seu immis-

immissio annuli in digitum & acceptatio: oblatio & acceptatio munerum, & jocalium: porrectio manuum, si huiusmodi fiant post prævium tractatum de sponsalibus vel Matrimonio; quia verba & signa debent accipi juxta communem acceptionem & consuetudinem, nisi aliunde constet de mente opposita, *c.7.h.t. & c.6. de V.S.* Si omnibus pensatis maneat dubium, an per verba, vel signa, significetur promissio Matrimonii, & proferens verba, vel ponens signa, neget sibi fuisse animum promittendi, absolvendus est, vel ad summum ei deferendum juramentum purgatorium, cum Jura sint proniora ad liberandum, quam ad obligandum, *l. 47. ff. de O. & A.* Si tamen verbis dubiis, vel signis accessit copula carnalis, præsertim repetita, præsumere debet Judex animum sponsalitium, per *c. 6. de condit. appos. & c. 30. h. t.* quia puella paulo honestior non est censenda præbere usum sui corporis, nisi sponso suo, & sub spe futuri Matrimonii.

8 Quæres, an sponsalibus adjici possit *conditio*? R. affirmative, proin valent etiam inita sub conditione, modo ea sit possibilis & honesta. Communis, & patet ex dictis *ad tit. 35. de Pactis in l. 1.* atque patebit ex dicendis *tit. 5. infra*. Nec refert, an conditio sit necessaria vel contingens, de præsenti, præterito, vel futuro; si tamen sit de futuro contingenti, v.g. si pater tuus consentiet, suspenditur obligatio sponsalitia usque ad eventum conditionis; hoc autem secuto, & sic purificata conditione, mox sine novo consensu oritur obligatio, per *§. 6. Inst. de V.O.* Si vero adjiciatur *modus*, seu gravamen imponatur uni vel utrique contrahentium, non suspenditur obligatio sponsalitia, ac insuper specialis obligatio inducitur ad præstandum gravamen, seu ad implendum modum, ut si contrahas

spon-

sponsalia cum Bertha, *ut* ibi officium impetret; nam modus exprimitur per particulam *ut*, conditio autem per particulam *si*. Dixi, *modo ea sit possibilis & honesta*; nam si sit *impossibilis*, ut si dicas, contraho tecum, si digito cœlum tetigeris, vel *turpis*, ut si dicas, contraho tecum, si patrem tuum occideris, vitiantur sponsalia, & non obligant, ut cum P. Vviestner *h. n.* 30. & aliis contra plurimos verius esse existimo, & declarabo *tit. V. cit.* non obstante, quod matrimonium sub conditione impossibili vel turpi contractu valeat, ac solum vitietur conditio, & habeatur pro non adjecta. *c. fin. de condit. appos.* quia hujus *Capit.* dispositio, utpote exorbitans a Jure Communi & Naturali, ac præcise in favorem matrimonii facta, extendi non debet ad sponsalia, quorum tantus in Jure favor non est, atque matrimonii. Ceterum pro conditione impossibili haberi non debet, si personæ impedimento, in quo dispensari potest & solet, laborantes ita contrahant, *contraho tecum*, *si Papa dispensaverit*. Sanch. Palao, Gobat &c. contra gravissimos Canonistas, Host. Panorm. Navar. &c.

9 Dubitabis, an sponsalibus recte apponatur *arrha*, seu res quædam a sponsis, vel eorum parentibus, post contractum sponsalitium data in securitatem futuri matrimonii? R. omnino. Patet ex *l. 3. & 5. C. h t.* secuto autem postea matrimonio redit arrha ad dantem ad exemplum Pignoris, quia per modum pignoris datur: vi consuetudinis tamen manet accipienti. Si vero matrimonium non sequatur, tunc interest, an propter neutrius culpam non sequatur, & tunc restituenda est danti, an propter unius culpam, & tunc, si dans commisit culpam, perdit arrham, si accipiens, restituere debet duplicatam, vel, si ita conventum

est,

est, in quadruplo, h. e. præter arrham simul triplum, v.g. si accepit 50. florenos, reddit 200. *l.3. & 5. citt.* Differt arrha a *sponsalitia largitate* (quæ etiam dicitur *jocalium*, *donatio ante nuptias*, vel *Mundus muliebris*) quod hæc donatio non fiat in pignus futuri Matrimonii, sed præcise in signum amoris: manetque accipienti, si sequatur Matrimonium: si hoc non sequatur sine alicujus culpa, restitui debet donanti: si ex culpa donantis, res donata manet accipienti: si ex culpa acc pient's, redit ad donantem, *l.12. 15. 16. C. de donat. ante nupt.*

10 Hærebis, an quoque *pœna*, a resiliente solvenda, adjici possit sponsalibus? R. cum distinctione. Si adjiceretur sub pacto, ut solvatur pœna ab eo, qui juste resilit, seu justam resiliendi a sponsalibus causam habet, invalide adjiceretur, ut plerique conspirant propter textum in *c. Gemma 29. b. t.* Si autem conventum sit, ut solvatur ab illo, qui injuste resilit, probabilius recte apponitur pœna, & valet pactum, ut docet Laym. Haun. Gob. Glettle &c. contra Covar. Sanch. Gonzal. Zoes. P. Kugler, & plurimos Civilistas. Prob. 1. a paritate cum reliquis contractibus, quibus juxta plerosque recte apponitur pœna conventionalis ab injuste resiliente solvenda. 2. Ex paritate cum arrha quadruplicata, quæ juxta omnes quoad triplum habet rationem pœnæ, & tamen adjici per conventionem potest contra injuste resilientem. 3. Ex eo, quod talis pœna serviat ad impediendum peccatum injusti recessus a sponsalibus, quæ Sponsi tenetur exequi Jure Naturali & Positivo, nisi ambo dissolvere velint mutuo consensu.

Ob. 1. Leges illimitate vetant sponsalibus apponi pœnam conventionalem, uti colligitur ex

l. 1. & 5. C. h. t. & c. Gemma cit. ergo nec injuste resiliens ad illam obligari potest. 2. Matrimonia debent esse liberrima: sed libertati præjudicat pœna conventionalis: ergo. R. ad 1. Leges Civiles in hac materia sponsalium, quæ sunt fori Ecclesiastici, non sunt curandæ: deinde, licet explicite non faciant distinctionem inter juste & injuste resilientem, reipsa tamen videntur intelligendæ esse de sponsalibus, a quibus juste & licite resilire potest. In *c. Gemma cit.* satis id clarum est, quia loquitur de casu, quo cum puella nondum septennii invalide sunt inita sponsalia, aut, licet valide fuissent inita, tamen adveniente pubertate jus resiliendi locum habuisset: ergo ibi reprobatur pœna solum pro casu, quo juste resiliens eam solvere deberet. Ad 2. *dist. ma.* debent esse liberrima a metu injusto. *C. ma.* justo. *N. ma.* metus pœnæ, quam injuste resiliens debet solvere, justissimus est. Imo hic metus non obest libertati ad matrimonium, quia sponte contrahens sponsalia sub pœna conventionali sibi ipsi jam antecedenter ademit moralem libertatem, seu jus resiliendi sine justa causa.

11 Dico 6. Contrahere sponsalia possunt omnes, impedimento carentes. 2. Etiam per procuratorem, vel proxenetam. 3. Imo & parentes pro liberis, præsentibus & tacentibus, etiam sine mandato, vel alio signo sui consensus dato a liberis. Pars 1. est indubitata ex jure naturali & positivo, libertatem omnibus indulgente ad matrimonium, per quod propagatur genus humanum. Quin etiam cum impedimento dirimente, ut est consanguinitas&c vel impediente, ut est votum simplex castitatis, contrahi possunt sponsalia, non quidem absolute, sed conditionate, *si Papa dispensaverit*, & impedimentum fuerit sublatum. Pars 2. patet ex *c. fin. de procurat. in 6.*

in 6. & c. 68. de R. J. in 6. ibi: *potest quis per alium, quod potest facere per seipsum*. Necesse tamen est, ut procurator habeat mandatum speciale ad contrahendum cum persona determinata, idque exequatur per seipsum, & ut mandatum nec tacite nec expresse sit revocatum, dum actu contrahit loco Principalis. *c. fin. cit.* Pars 3. liquet *c. un. §. porro. de despons. impub. in 6.*

Objic. 1. In aliis negotiis procurator valide procedit, licet mandatum sit revocatum, modo revocatio nondum sit intimata procuratori. *l. 15. ff. mand. Clem. un. de renunt.* ergo etiam in negotio sponsalium, quo tamen nos videmur negare. 2. Nemo potest stipulari alteri, ut habet communis regula, seu alterum obligare alteri: ergo neque parentes obligare liberos præsentes & tacentes ad matrimonium cum aliis contrahendum. 3. Sponsalia requirunt verum & proprium seu personalem consensum. *canon. 2. caus. 27. q. 2. l. 4. ff. h. t.* sed silentium & taciturnitas liberorum non est proprius, & verus, sed solum præsumptus consensus, & a parentibus positus; *qui enim tacet, non fatetur. c. 44. de R. J. in 6.* Et quamvis, *qui tacet, consentire videatur*, ut ait *c. 43. eod.* id tamen non procedit, quando agitur de præjudicio, vel de obligatione imponenda. 4. Si parentes nomine liberorum tacentium valide contrahunt sponsalia, etiam tutor pro pupillo contrahet valide, imo & frater pro sorore tacente, ut est casus in *c. 1. de matrim. contracto contr. interd. Eccles.* Sed utrumque communiter negatur à DD. ergo. R. ad 1. *N. conf.* propter expressum textum *c. fin. cit.* & quia in aliis negotiis Jus Humanum supplere potest voluntatem contrahentis, non vero in sponsalibus ad matrimonium, quod exigit individuam vitæ societatem, obligantibus.

Ad 2,

Ad 2. In sponsalibus, quæ parentes contrahunt pro liberis tacentibus, datur specialis exceptio in *c. un. cit.* Ad 3. Pro hoc casu secundum dicta sufficit consensus ex taciturnitate præsumptus. Interim tamen, si liberi revera non consentirent, adeoque foret consensus *mere* præsumptus, vere non existens, is non sufficeret re ipsa, licet pro foro externo præsumeretur tamdiu, donec liberi probarent aliquo indicio, vel saltem juramento, suum dissensum. Ad 4. Negatur sequela, quia de tutore & fratre loco pupilli vel sororis præsentis & tacentis sponsalia contrahente non extat juris positivi dispositio, bene tamen de parentibus, patre vel matre, quæ dispositio si abesset, etiam negarem valida contrahi sponsalia ab his nomine liberorum, utpote quæ inducunt obligationem personalem ad statum tam difficilem, atque ideo proprium personalem ac naturalem consensum videtur requirere?

12 Quæres, an licite, vel saltem valide, sponsalia contrahant liberi sine consensu parentum? Et an Catholicus cum Hæretica, aut vicissim? R. ad 1. Valide quidem contrahunt, ut habet communis Catholicorum contra Hæreticos ex clara decisione Trid. *s.* 24. *c.* 1. *de ref. Matrim.* ubi etiam matrimonium sine consensu parentum initum sustinetur; cum electio status debeat esse liberrima, & independens ab aliena voluntate. Nec attendi in hac materia spirituali debet, *l.* 7. §. 1. *ff. h.t.* ad valorem requirens consensum parentum, in quorum potestate sunt liberi. Excipitur tamen casus, quo matrimonium ipsum licite non possent sine consensu parentum contrahere liberi; quia obligatio ad illicitum implicat. Regulariter tamen illicite contrahunt sine consensu vel saltem consilio parentum; quia ex præcepto quarto Decalogi tenentur

liberi revereri suos parentes, & iis obsequi, consequenter in re tam gravi eorum consensum vel consilium petere, imo, nisi absque justa causa negent parentes consensum, etiam eorum voluntatem sequi; probabiliter tamen solum venialiter peccant non sequendo, nisi prævideant gravem illorum tristitiam. Ad 2. Sponsalia Catholici cum Hæretica, vel vicissim Catholicæ cum Hæretico, ordinarie non solum illicita sunt graviter, sed etiam invalida. Azor. Sanch. Sporer, Gobat. *tr.* 9. *n.* 216. Ratio est, quia tale Matrimonium ordinarie est graviter illicitum, ut videbimus infra *n.* 44. ergo, si sponsalia valerent, deberent ligare ad illicitum, quod repugnat, *c. fin. de Pact. & c.* 18. *de Jurejur.* Valere tamen possent ut conditionata, si nimirum inirentur sub expressa vel tacita conditione hac, *si pars hæretica se converterit ad fidem Catholicam ante contractum Matrimonialem.*

13 Dico 7. Sponsalia producunt obligationem Justitiæ, gravem per se, ad contrahendum suo tempore Matrimonium cum persona, cui promissum est; *can.* 27. 47. 50. *caus.* 27. *q.* 2. *c.* 10. *& c. h. t.* quia sunt contractus onerosus ac reciprocus, & quidem circa materiam gravem. Quia vero sponsi nihil aliud sibi solent promittere, quam Matrimonium, ideo, si fornicantur cum aliis, probabilius non fiunt rei quasi-adulterii, nec in Confessione necessario aperienda est circumstantia sponsalium cum alia persona jam initorum. *Objic. Alii desponsatæ renuntiare conditioni, & nubere alii non prohibentur*, ait *l.* 1. *C. h. t.* ergo saltem feminis desponsatis licitum est a sponsalibus recedere, ac alteri nubere. R. Jus Civile in materia sponsalium non debet attendi, sed Jus Canonicum, & Naturale; quia referuntur & sunt via ad Matrimonium, quod, utpote in nova Le-

ge

ge Sacramentum, eſt aliquid ſpirituale. Dein Jus Civile non intendit tollere obligationem naturalem omni contractui oneroſo communem, ſed ſolum pro foro externo recedentes a ſponſalibus abſolvit a pœna.

14 Quæres, quando implenda ſint ſponſalia per contractum matrimonialem? R. cum diſtinctione: ſi tempus aliquod ſeu dies executioni ſit præfixa, ſtatim ſunt implenda adveniente die, niſi juſta cauſa indulgeat moram. Si vero certum tempus non eſt præfixum, quamprimum alterutra pars exigit, & juſta cauſa non impedit. Plerique omnes ex *c.*10. *h.t. l.* 23. *ff. de O. & A. l.*41. *ff. de V. O.* Probabilius tamen, ſi dies non eſt præfixa, non ſtringit obligatio exequendi, quamdiu neutra pars exigit impletionem, licet commode matrimonium poſſet contrahi. Sanch. Diana. P. Kugler *de Sponſal. p.* 2. *n.* 6. contra Pont. Palao, Reiffenſtuel *h. a num.*143. Probatur ex *l.* 10. *C. de Pignor.* ubi datur hæc generalis regula: *debitores præſentes prius denuntiationibus conveniendi ſunt*, ſeu prius interpellandus eſt debitor ad faciendum, ad quod ſe obligavit: tum ex præſumpto in dilationem conſenſu, quem indicat ſilentium ſponſi vel ſponſæ. Si tamen compars eſſet in periculo incontinentiæ, aut ex verecundia vel metu reverentiali non auderet petere executionem ſeu impletionem ſponſalium, per accidens urgeret obligatio ſtatim implendi, licet expreſſe non peteretur impletio. *Objic. l.* 41. *tit.* & in *l.*14. *ff. de R. J.* ſic habetur: *in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur*: ergo prima opportunitate impleri debent ſponſalia, licet compars non petat. Fere ſicut votum, cui dies non eſt præfixa, ſtatim & prima occaſione impleri debet. R. Debetur quidem præſenti die, ſeu jam da-

tur obligatio implendi, sed non pro præsenti die, seu statim implendi comparte non urgente. Cum voto non est paritas, quia ejus impletionem Deus numquam expresse solet exigere, & ideo censetur exigere statim pro prima occasione.

15 Si quid juris, si sponsus vel sponsa convento tempore, vel ad instantiam compartis, absque justa causa renuat implere sponsalia contrahendo matrimonium, vel huic ponat impedimentum? R. rursus cum distinctione. Si pars altera adeat Judicem, qui debet esse Ecclesiasticus, & petat renuentem compelli ad executionem sponsalium, vel ad satisfactionem aliam pro injuria, aut damno illato, aut pro cessione juris, jam quæsiti, refusis etiam expensis litis, potest & tenetur Judex, si prævia monitio non sufficiat, illum compellere ad ineundum matrimonium per competentia juris media, v. g. per incarcerationem, communicationem censurarum, vel per actualem excommunicationem; si autem majoris mali aut infausti matrimonii periculum hæc dissuadeat, vel pars altera velit esse contra satisfactione pecuniaria, ad hanc secundum æquitatem & circumstantias condemnare Reum. Communis apud P. Kugler *p.* 1. *q.* 5. *n.* 70. & Gobat. *tr.* 10. *cas.* 4. *&* 6. desumpta ex *c.* 2. 10. 17. *h. t. c.* 1. *&* 3. *de Pact. c. fin. de Injur.* Trident. *s.* 25. *c.* 3 *de ref.* suffragante praxi. Si vero non adeat Judicem, renuens tenetur nihilominus in conscientia ad implenda sponsalia, sed ad æquam satisfactionem pecuniariam, prout petierit pars contempta vel repudiata; sic enim exigit Jus Naturale, & justitia commutativa.

16 Dico 8. Alter effectus, quem producunt sponsalia valide & absolute contracta, est impedimentum publice honestatis, vi cujus validum contrahi matrimonium cum certis consanguineis

sponsi

sponsi vel sponsæ deinceps non potest, *can* 11.14. 15. *&c. caus.* 27. *q.*2. *c.* 4. 8. *x. c. un. h. t. in* 6. *c.* 4. *de despons. impub.* & Trid. *s.* 24. *c.*3. *de ref. Matr.* Hæc igitur *Justitia* seu *Impedimentum publicæ honestatis* est quædam quasi affinitas ex inchoatione matrimonii per conjunctionem non corporum (ut fit in vera affinitate) sed animorum orta, & conjugio cum ipsorum consanguineis obstans; quia, sicut inhonestum est jungi matrimonio cum consanguinea ejus, cui ipse erat prius conjunctus corpore per copulam carnalem, & factus vere affinis, ita inhonestum quoque visum est Pontificibus jungi matrimonio cum consanguinea ejus, cui quis animo per promissionem matrimonii prius erat conjunctus. Quæ conjunctio cum arctior sit ex sponsalibus de præsenti, seu ex matrimonio rato, etiam ex hoc inducitur impedimentum publicæ honestatis, ut notant communissime DD. extendendo dictos canones, de quo infra §. 4. Hic autem agimus de eo, quod oritur ex sponsalibus de futuro, de quo dixi 1. *valide contracta*, quamvis enim de jure antiquo *c. un. cit.* &c. publica honestas etiam orta fuerit ex sponsalibus invalidis, modo non fuerint invalida propter defectum consensus; Trident. tamen illam oriri noluit ex sponsalibus de futuro (de ea enim, quæ oritur ex sponsalibus de præsenti, nihil immutavit) *quacumque ratione* invalidis. Dixi 2. *absolute*; si enim conditionate sunt inita sponsalia, non oritur hoc impedimentum ante eventum conditionis, bene tamen postea, *d. c. un.* §. *ille vero*. Dixi 3. *Validum contrahi matrimonium* &c. adeoque hoc impedimentum est *dirimens*, ut vocatur. Dixi 4. *deinceps*; nam hoc impedimentum est perpetuum, & non tollitur, licet sponsalia dissolvantur, etiam mutuo consensu, per *can.* 11. & 14. *citt. c.* 5. *de*

desponſ. impub. & declarat. Cardd. de anno 1658. approbatam ab Alex. VII. qui teſte Gob. & Fagn. juſſit hanc doctrinam non amplius revocari in dubium. Dixi 5. *cum certis conſanguineis*, & quidem hodie poſt Trid. *loc. cit.* ſolum in primo gradu, ut adeo ſponſus ſolum cum matre, ſorore, & filiæ ſuæ ſponſæ matrimonium contrahere nequeat. Quia vero Trid. loquitur ſolum de impedimento publicæ honeſtatis orto ex ſponſalibus de futuro, DD. paſſim inferunt, illud, quod oritur ex ſponſalibus de præſenti, hodiedum adhuc uſque ad quartum gradum dirimere matrimonium cum conſanguineis ſponſæ.

Objic. 1. Impedimentum publicæ honeſtatis fundatur in mutuo conſenſu ſponſalia contrahentium: ergo mutuo conſenſu, quo diſſolvuntur ſponſalia, ſublato tollitur quoque ipſum, *arg. can. 1. & l. 35. ff. de R. J.* per quas enim cauſas aliquid fit, per eaſdem & diſſolvitur. 2. Si quis prius cum Bertha contraxiſſet ſponſalia de futuro, ac poſtea cum Caja illius ſorore ſponſalia de præſenti, non poſſet amplius contrahere matrimonium cum Bertha, ſi ex ſponſalibus de præſenti, non ob conſenſus defectum invalidis, oritur impedimentum publicæ honeſtatis, ut nos diximus: ſed hoc eſt falſum: ergo. R. ad 1. Fundatur in mutuo conſenſu per accidens & ex diſpoſitione Eccleſiæ, non per ſe & ex natura rei: vel fundatur *in fieri*, at non *in conſervari*, in mutuo conſenſu. Ad 2. N. *maj.* quia per ſponſalia etiam de præſenti invalide inita non tollitur valor priorum ſponſalium de futuro: neque impedimentum publicæ honeſtatis agit retro (ſicut retro agit affinitas) h. e. non dirimit ſponſalia jam prius inita, ſed ſolum ineunda, ut habet textus in *d. c. un. ad impediendum vel dirimendum ſequen-*

quentia sponsalia, vel matrimonia, non autem ad præcedentia dissolvendum.

17 Dico 9. Sponsalia semel valide contracta iterum dissolvi possunt variis modis, qui ad duas classes referuntur. *Prima* est, si *ipso Jure*, & ex utraque parte dissolvantur, uti contingit 1. per mutuum consensum, vel potius dissensum, licet sponsalibus accessisset juramentum, aut fornicatio. 2. Per dissensum unius pubertatem adepti, si impubes contraxit: de quo *tit. seq.* 3. Per impedimentum matrimonii superveniens, sive illud sit *dirimens*, quo stante matrimonium valide non potest contrahi, uti est affinitas, Professio Religiosa, susceptio Ordinis Sacri &c. sive *impediens*, quo stante solum illicite contrahitur matrimonium, uti est votum Religionis ingrediendæ; an vero per actuale matrimonium cum alia penitus solvantur sponsalia priora, item an sponsalia posteriora, quibus accessit copula, & an per votum simplex castitatis, dicemus ad *tit. de Sponsa duorum*, & ad *tit. Qui Clerici vel vov.* Ceterum qui culpabiliter posuit impedimentum executioni sponsalium, in quo dispensari solet, tenetur suis sumptibus regulariter dispensationem petere, si pars altera exigat. 4. Per lapsum temporis, quod est præfixum obligationi finiendæ; quia *contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, *c. 85. de R. J. in 6.* Si tamen ex causa unius tantum, vel ex mora etiam inculpabili unius non secutum est præfixo tempore matrimonium, solvuntur sponsalia solum ex parte unius, nempe culpam vel moram non committentis, *c. 22. h. t.* ubi solum ille dicitur liberari, penes quem *non stetit, quin ad statutum terminum matrimonium consummaverit*, h. e. contraxerit. Dixi, *quod est præfixum finiendæ obligationi*; si enim certum tempus sit præfixum obligationi im-

plendæ, seu ulterius non differendæ, ac per modum termini, a quo incipiat obligatio in actu secundo, v. g. si sponsi sibi promitterent Matrimonium intra annum, vel sequenti Paschate contrahendum, elapso hoc termino non finiretur obligatio, ut habet communis ex *c. 6. de dolo*, quia obligatio, quæ statuto tempore impleta non est, non cessat, ut si hoc anno non solvisti annuos census, non liberaris ab obligatione solvendi deinceps.

18 *Altera* classis est, si dissolvantur sponsalia non ipso jure, sed *per rescissionem*, & *recessum*, vel liberam voluntatem unius, cui datur justa causa resiliendi, licet posset non resilire, & altera pars maneat obligata, quamdiu innocens non actu resilierit. Sic solvuntur vel solvi possunt sponsalia 1. propter dolum accidentalem antecedentem unius in contractu sponsalitio commissum. 2. Propter votum simplex castitatis, cœlibatus, vel SS. Ordinum, post sponsalia ab altera parte editum. 3. Propter sponsalia licet invalide ab altera parte contracta cum alia persona. 4. Propter ingressum in Novitiatum Religiosi Ordinis: quo casu probabilius non quidem liberatur ingressus, sed solum remanens in sæculo; quamvis enim licite ingressus sit Novitiatum, censetur tamen renuntiasse sponsalibus, quam proin renuntiationem acceptare potest, si velit, remanens in sæculo, & alteri nubere: quod autem ingressus non liberetur ante Professionem, inde colligitur, quia nec ex natura rei nec ex dispositione juris hæc liberatio probatur. 5. Propter discessum unius ex sponsis inscia vel invita altera parte, in alienas terras animo mutandi domicilium, vel si spes non sit eum brevi rediturum: propter absentiam vel dilationem executionis sponsalium nimis diutur-

nam,

nam, text. & DD. *inc.* 5. *b.t.* Interim tamen requirendus foret absens, de cujus animo domicilium mutandi, vel brevi non revertendi, non satis constat, per litteras, ut redeat & sponsalia impleat, & tunc, si requisitus implere recuset, vel si præsens ad implendum requisitus tergiversetur & moras nectat, integrum erit resilire, & alteri nubere. 6. Propter fornicationem unius, sponsalia subsequentem, *c.* 25. *de Jurejur.* quia *frangenti fidem fides frangatur eidem*, ut habet axioma. Idem est de fornicatione spirituali, seu de lapsu unius in hæresim, per *c.* 5. *de divort.* 7. Propter fornicationem sponsæ, etiam sponsalia præcedentem, a sponso tamen ignoratam, postea vero cognitam; quia in Jure paria sunt aliquid ignoranter præcedere, & supervenire, per *c.*4. *de Except. & l.*77. *ff. de contr. empt.* quod tamen (saltem pro foro externo) juxta communem non procedit in casu, quo sponsus ante sponsalia inita fornicatus est cum alia; eo quod sit dispar ratio, & sponsus fornicatus in æstimatione morali non censeatur reddi tam vilis, sicut sponsa fornicata, neque tam probrosum ac difficile sit sponsæ, si ducat virum corruptum (saltem nisi sæpius sit fornicatus, vel prolem jam habeat) quam sponso, si ducat sponsam ab alio corruptam. Si vero utraque pars post jam inita sponsalia fornicatur cum aliis, valde discrepant DD. quorum aliqui facultatem resiliendi tribuunt utrique, quia utraque violavit datam fidem, alii autem neutri, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur, *l.*10. *ff. de compensat. c.*6. *de adult.* Alii demum & forte probabilius indulgent licentiam resiliendi sponso non vero sponsæ, eo quod duplex causa resiliendi reperiatur in fornicatione, sponsalibus superveniente, scilicet violatio fi-

dei, quæ in hoc casu datur ex utraque parte, & sic neutra alteri quidquam objicere potest, vel propterea resilire, ac insuper specialis turpitudo in personam fornicantem redundans: sed hæc est major in sponsa, quam in sponso, ut insinuatum jam est.

19. 8. Denique propter quamcumque notabilem mutilationem, physicam vel moralem, uni ex sponsis supervenientem, quæ nimirum sit tanta, ut, si fuisset prævisa, sponsalia non fuisset contracta, per *c. 25. cit.* quia hæc censentur habere semper hanc imbibitam conditionem, *nisi notabilis mutatio intervenerit: si res in eodem statu permanserit*. Talis mutatio foret, si alterutra pars incideret in lepram, paralysim, luem Gallicam, perpetuam oris graveolentiam, vel in alium morbum difficulter curabilem: si amitteret oculum, nasum, pedem, manum &c. si sponsa notabiliter fieret deformior in facie, si sponsus evaderet moribus asper & crudus, ebriosus, prodigus, aleator, vagabundus: si alteruter committeret crimen grande, ex quo oritur infamia juris aut facti: si incideret in magnam paupertatem, vel debita &c. si inter sponsorum parentes aut consanguineos oriantur graves lites, aut ex nuptiis orituræ prævideantur, nec spes sit reconciliationis. Duo tamen hic notare adhuc juvat. 1. Quod non minus resilire liceat, si talis circumstantia vel qualitas antecesserit sponsalia, at tunc ignorata, sed primum postmodum cognita, quæ, si cognita fuisset, sponsalia non fuissent contracta, quam si supervenerit; quia paria sunt aliquid supervenire, & ignoranter præcedere: non esse, & non apparere, esse & apparere; *c. 4. & l. 77. citt.* cum censeatur res fieri tunc, quando innotescit. 2. Quod facultas resiliendi detur solum personæ,

quæ

quæ mutationem non est passa, non vero alteri, penes quam secuta est mutatio; si proin non mutata velit adhuc matrimonium contrahere cum mutata, potest, & mutata tenetur contrahere cum illa. Et hinc sponsus, cui supervenerunt notabiles divitiæ, vel nobilitas, non potest resilire, nec sponsa, cui parentes minitantur exhæredationem usque ad legitimam, si ducat Titium pauperem, si prius scivit esse talem.

20 *Objic.* 1. Sponsalia non claudicant, sed essentialiter sunt mutua, ut *n.* 6. docuimus: ergo non possunt dissolvi ex una tantum parte. 2. Si dolus accidentalis in contractu sponsalitio commissus dat causam resiliendi decepto, tunc contrahere volens sponsalia tenetur manifestare suum defectum occultum, propter quem non contraheret secum altera pars, si illum sciret: sed hoc est nimis difficile, & contra praxim quotidianam: ergo. 3. Sponsus ante inita sponsalia fornicatus cum alia merito suspectus est de non servanda fide thori in subsecuto matrimonio: ergo etiam sponsa justam resiliendi causam habet propter fornicationem sponsi sponsalia antegressam, & postea primum cognitam. 4. In *c.* 25. *cit.* sic dicitur: *si quis juraverit, se ducturum aliquam in uxorem, non potest opponere fornicationem præcedentem, sed subsequentem*: ergo neque sponsus repudiare potest sponsam propter fornicationem, sponsalia antegressam, ac postea detectam. 5. Si uterque conjux committat adulterium, neuter potest instituere divortium, *c.* 6. *de divort.* ergo etiam, si uterque sponsus post sponsalia fornicetur, neuter, adeoque nec sponsus potest resilire. 6. Si fornicatio post sponsalia est sufficiens causa innocenti ad resiliendum, etiam erunt oscula & ta-

ctus impudici admissi vel exerciti cum alia persona: sed hoc videtur falsum.

R. ad 1. *dist. ant.* non claudicant initio, dum fiunt. *C. ant.* in conservari. *N. ant. & cons.* Ad 2. *dist. maj.* tenetur manifestare suum defectum occultum, qui foret alteri noxius, vel matrimonium redderet notabiliter difficilius, uti est lepra, morbus gallicus, infamia, imprægnatio ab alio &c. vel deberet a contractu abstinere. *Conc. maj.* defectum, qui notabile damnum vel molestiam alteri parti non allaturus creditur, præsertim si sine probro suo manifestare non potest. *N. maj.* Sic femina non tenetur prodere suam fornicationem cum alio habitam sine imprægnatione, paupertatem, leves defectus corporis, vel animi &c. partim quia sic fert usus, in tacita hominum conventione fundatus, nec infertur per hoc alteri parti injuria, cum eidem simile jus competat non manifestandi suos defectus; vel, si infamia metuatur, etiam celandi, sine mendacio tamen; partim quia pars decepta sibi imputare debet, quod non fuerit accuratior. Ad 3. *N. ant.* saltem si non frequenter sit fornicatus. Ad 4. Ille textus intelligendus est de fornicatione præcedente, quam sponsus jam scivit tempore sponsalium, ut notat Glossa *v. præcedentem*: Ad 5. Inter utrumque conjugem adulterantem, & inter utrumque sponsum fornicantem, est quidem paritas in eo, quod utrobique neutra pars possit agere ad divortium, vel ad rescissionem, ratione violatæ fidei, quia utraque pars violavit; disparitas tamen est in eo, quod conjugium non sit rescindibile, sponsalia vero sint rescindibilia; & ideo non male permittitur rescissio sponsalium sponso propter aliam causam, nempe ob majorem turpitudinem, quæ sponsæ fornicanti,

canti, quam sponso fornicanti, inuritur. Ad *6. dist. ma.* cum communi contra Palao & P.Schmier etiam oscula & tactus impudici erunt causa resiliendi respectu sponsi contra sponsam talia admittentem. *C. ma.* Respectu sponsæ contra sponsum saltem, si non frequenter talia exerceat, ut merito reddatur suspectus de violanda suo tempore fide conjugali. *N.ma.* Ratio disparitatis est iterum; quia tantum dedecus & vilitas non redundat in sponsum ex hujusmodi actibus, quantum in sponsam.

21 Quæres, an sponsi propria auctoritate possint resilire a sponsalibus, si subsit aliqua causa ex prædictis? Et quomodo constare debeat de causa? R. ad 1. Si sponsalia sint clam contracta, & causa dissolvendi sit occulta: item si sponsalia sint quidem publice contracta, causa tamen recedendi sit pariter publica & notoria, non opus est authoritate Judicis Ecclesiastici; quia ex nullo Jure (saltem Communi) id reperitur cautum, & nullum ex tali dissolutione oritur scandalum. Idem est, si mutuo consensu velint sponsi recedere a sponsalibus. Interim tamen in quibusdam Diœcesibus, uti in Constantiensi & Frisingensi, prohibitum est dissolvere Sponsalia publice inita, vel postmodum publicata, sine prævia cognitione Judicis Ecclesiastici de causa. Si vero causa resiliendi sit dubia, debet accedere authoritas Judicis Ecclesiastici; quia vi contractus sponsalitii quilibet sponsus est in possessione juris acquisiti: in dubio autem nemini licet propria authoritate alterum deturbare de sua possione juris sui. R. ad 2. Requiritur plena probatio, saltem pro foro externo, pro quo regulariter toties necessaria est plena probatio, quoties agitur de præjudicio tertii. *c. 23. de testib. l. 9. Cod. eod.* Excipitur tamen casus, quo

causa

causa resiliendi est impedimentum matrimonii, vel dirimens, ut affinitas &c. vel impediens, uti votum castitatis sponsalia antecedens &c. tunc sufficit enim semiplena probatio. *c.* 22. *eod. c.* 12. *h. t.* quia agitur de periculo animae, & de vitando peccato.

Objicies 1. Ex *can.* 1. *caus.* 33. *q.* 2. *c.* 12. *de despons. impub c.* 3. *de divort.* eruitur, quod requiratur auctoritas Ecclesiae ad dissolvenda sponsalia: ergo. 2. Ad dissolvendum matrimonium non sufficit unus testis, deponens de impedimento dirimente. *c.* 47. *de testib. c.* 1. *de consang. & affinit.* quamvis etiam agatur de vitando peccato: ergo nec sufficit unus testis ad dissolvenda sponsalia, licet pro causa allegetur impedimentum matrimonii dirimens. R. ad 1. *N. ant.* quia allegata Jura non de sponsalibus de futuro loquuntur, sed de matrimonio jam contracto, quod ex natura sua est indissolubile. Ad 2. *N. cons. & parit.* quia, quando impugnatur matrimonium, impugnatur vinculum de se indissolubile, & simul jus alterius non modo quaesitum, sed jam actualiter etiam possessum: si autem agatur ad dissolvenda sponsalia, multis modis dissolubilia, per quae nondum est jus in re quisitum, multo minus possessum, aliter est discurrendum; quia sic evitari potest peccatum sine laesione juris realis jam possessi.

§. II.

De Matrimonio.

22 *Matrimonium* duobus modis accipi potest. 1. praecise pro *contractu Civili*, quo inter virum & mulierem mutua potestas traditur in ordinem ad copulam conjugalem, per se aptam ad generationem prolis, & ad vitae communis consor-

ſortium; cujuſmodi fuit in Antiquo Teſtamento, & hodie inter Infideles, ſeu non-Chriſtianos; atque definitur ex §.1. *Inſt. de patr. pot.* & *l.* 1. *ff. de ritu nupt.* quod ſit *conjunctio maris & feminæ, in individuam vitæ conſuetudinem continens.* h.e. *Contractus legitimus, quo mas & femina nullo Jure impediti mutuo ſibi tradunt jus in corpora ad actus ex ſe aptos ad generationem prolis, & ad individuam vitæ ſocietatem ſe obligant.* 2. Prout iſte contractus *Sacramentum* eſt, ſeu ad rationem Sacramenti a Chriſto elevatus (ut conſtanter docuit Eccleſia, & definitum in Florentino ac Tridentino Concilio) probabiliter per illa verba *Matth.*19. *quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*, nimirum propter ſignificationem conjunctionis Chriſti cum Eccleſia, quam matrimonium Chriſtianorum ſignificat juxta illud *Eph.*5. *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico, in Chriſto & Eccleſia.* Atque in hoc ſenſu acceptum matrimonium patitur paulo allatam definitionem poſteriorem magis accuratam, adjectis tamen his verbis: *ex inſtitutione Chriſti collativus gratiæ.* In utraque hac acceptione matrimonium ſumitur active, formaliter, & in fieri, vocaturque etiam *Connubium*, ac ſubinde etiam *nuptiæ*: ſi autem ſumatur pro actuali ſocietate viri ac feminæ, reſultante ex prædicto contractu, ſeu pro ſtatu permanente, accipitur paſſive, objective, & in facto eſſe, vocaturque etiam *Conjugium*, vel *Conſortium*. In nulla acceptione ad eſſentiam ſuam requirit actualem copulam carnalem; ſeu concubitum. *can.* 5. *cauſ.*27. *q.*2. nam *nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit. l.* 30. *ff. de R. J.*

An vero matrimonium contrahi poſſit ſub conditione ſervandæ caſtitatis perpetuæ, quale probabiliter fuit inter B. Virginem & S. Joſephum, vel

vel ſub pacto de nunquam petendo & reddendo debito conjugali, controverſum eſt inter DD. Ego affirmativam defendi in *meo Candidato* ut probabiliorem, quia per contractum matrimonialem videtur tradi poſſe ſolummodo jus remotum, & contrahi obligatio remota ad uſum corporis ſeu ad actum conjugalem, vel in actu primo, ſine jure proximo & obligatione proxima atque actu ſecundo, ſcilicet ſic contrahendo, *do tibi, & accepto jus corporis ad uſum conjugalem, nolo autem uſum corporis*: vel ſic: *volo retinere jus, & me obligo ad copulam: ſed copulam nolo*. Adde, quod in nullo contractu uſus rei ſit de eſſentia contractus. Accedit, quod honeſte poſſit intendi matrimonium præciſe *ut Ratum arg.c.16.h.t.* Et nunquid valet matrimonium, quod contrahitur cum animo ingrediendi Religionem ante conſummationem? Omnino; id enim SS. Canones permittunt diſerte: ergo jus proximum ad copulam non traditur, nec obligatio proxima ad illam contrahitur, ſed ſolum remota: cur ergo dictus animus non poſſet in pactum deduci; cum pactum excluderet ſolum conſenſum in copulam, quem etiam excludit dictus animus & propoſitum? Pariter controverſum eſt, an Fideles poſſint contrahere matrimonium validum præciſe in ratione contractus, poſitive excluſa ratione Sa-Sacramenti. Ego ibidem pariter affirmavi cum Scoto, Pontio, Vaſq. Gobat &c. contra valde communem, quia intentio faciendi, quod Chriſtus inſtituit, in confectione Sacramentorum omnino neceſſaria eſt juxta Conc. Florent. & Trid. *ſ.7. can.11. de Sacram. in genere*. nec ſufficienter probatur, rationem Sacramenti a Chriſto inſeparabiliter ſuperadditam eſſe contractui matrimoniali.

23 Por-

23 Porro *causa efficiens remota* matrimonii est Deus ut Auctor Naturæ, qui illud jam in Paradiso instituit tanquam medium, per quod naturali ratione propagaretur genus humanum: qua Sacramenti autem Christus. *Causa proxima* sunt contrahentes, qui quoque ejus, ut Sacramentum est, sunt *Ministri*, non Sacerdos assistens; quia illi ponunt materiam & formam: siquidem *materia remota* sunt corpora contrahentium, ad generationem prolis idonea; *proxima* vero mutua traditio & acceptatio juris in corpora, non realis, sed consensualis, seu ipse contractus; *forma* autem est consensus mutuus qua expressus per signum sensibile, scilicet vel per verba, ut sunt hæc, *ego te accipio in meam*; *ego te accipio in meum*, *c.31. h.t.* vel per nutum, aut scripturam, vel per porrectionem manus, aut acceptationem annuli &c. modo ex circumstantiis & intentione contrahentium significent traditionem mutuam juris in corpora. *Causa finalis* est procreatio prolis, & secundario remedium concupiscentiæ. *Effectus* est conjunctio animorum ad mutua obsequia & officia conjugalia, ac perpetua societas vitæ, seu indissolubilitas, item, cum hodie sit Sacramentum, gratia supernaturalis, tum sanctificans, quæ per se augetur in subjecto capaci, tum actuales, seu auxilia ad facilius perferenda matrimonii onera.

24 Matrimonium primario dividitur in Legitimum, Ratum, & Consummatum. *Legitimum* est, quod præcise juxta Leges Naturales & Civiles contrahitur, absq; hoc, quod ab Ecclesia ratum habeatur, aut Sacramentum sit, quale est apud non-Christianos. *Ratum*, quod inter Christianos ac Fideles juxta Leges Ecclesiasticas rite contrahitur, atque ideo ratificationem Ecclesiæ, & rationem Sacramenti habet, cui tamen necdum accessit

ſit commixtio corporum, ſeu copula carnis: *Conſummatum* denique, cui talis copula acceſſit, eaque perfecta & talis, quæ per ſe ſit apta ad generationem prolis, licet hæc per accidens, v. g. propter ſterilitatem aut ſenium mulieris, non ſequatur. Porro aliud matrimonium dicitur *Solemne* aut *Civile*, in quo nimirum etiam ea concurrunt, quæ requirit Jus Civile, uti ſunt pacta dotalia, conſenſus patris, publica ſponſæ traductio in domum ſponſi &c. Aliud *Inſolemne* aut *Canonicum*, in quo ſolum ea concurrunt, quæ a Canonibus requiruntur, maxime præſentia Parochi & teſtium. Ad quod referri poteſt matrimonium *Morgenaticum*, ſeu ad *Morgenaticam*, quod etiam vocatur *matrimonium conſcientiæ*, & quandoque contrahitur a viris Illuſtribus ad evitandam fornicationem cum femina inferioris conditionis occulte quidem, coram Parocho tamen & teſtibus, eo pacto, ut conjunx & liberi ex ea ſuſcepti *Morgengeba* ſeu dono nuptiali, aut alia certa portione ad ſuam ſuſtentationem neceſſaria, ſint contenti, conditionem tamen & dignitatem Mariti non participent, atque a ceteris bonis paternis, titulisque, & inſignibus abſtineant, ſcilicet in favorem primæ uxoris & liberorum ex ea genitorum. Conjux, quæ ſine ſolemnitatibus Juris Civilis (vel ad Morgenaticam) ducitur, ſtricte non *uxor*, ſed *concubina* appellatur in Jure. *can.* 4 & 5. *d.* 34.

25 Dico 1. Conſenſus matrimonialis debet eſſe verus ſeu non fictus, voluntarius, mutuus, verbis vel aliis ſignis, ſponſalia de præſenti ſignificantibus, debite expreſſus. Patet ex dictis de conſenſu ſponſalitio. Item debet eſſe liber ab errore ſubſtantiali, & metu gravi injuſte incuſſo, ut patebit ex dicendis §. 4. item publicus,

non

non clandestinus, ut *tit. III.* ac absolutus, ut *tit. V.* dicetur, atque positus a personis, nullo impedimento dirimente laborantibus, cujusmodi impedimenta varia explanabuntur in subsequentibus usque ad *Tit. XVI.*

26 Dico 2. Idem consensus debet esse personalis, h. e. ab ipsis personis contrahentibus positus & expressus: proin probabilius non valet matrimonium, a parentibus contractum pro liberis præsentibus & tacentibus, nisi ad id sint constituti. Ratio fundatur in arduitate negotii, quale est electio status perpetui, quæ videtur exigere consensum personalem aliquo determinato signo ab ipso contrahente expressum: sed liberi tacendo præcise non exprimunt suum consensum aliquo signo certo ac determinato; qui enim tacet, nec affirmat, nec negat. *c.44. de R. J. in 6.* seu nec consensum nec dissensum indicat. Neque dispositio Juris, quod in *c. un. de despons. impub.* pro validis habet sponsalia sine mandato a parentibus inita pro liberis præsentibus & tacentibus, utpote exorbitans, extendenda est ad matrimonium, præsertim cum sit longe dispar ratio in matrimonio, quod est indissolubile; sponsalia vero, licet valeant, multis adhuc modis dissolvi possunt: itaque præjudicium est longe minus, si sponsalia ex taciturnitate liberorum præsumantur rata, quam si matrimonium. Sic sentiunt Henrinq. Sot. Pont. &c. contra Sanch. Perez, & communiorem.

27 Quæres, an requiratur etiam consensus parentum, vel saltem patris? R. ad valorem matrimonii non requiritur, ut est certa Catholicorum sententia ex *c.12. de Regular.* & Trid. *s.24. c.1. de Ref. matrim. pr.* contra modernos Sectarios, qui, nisi simul constitutioni Caroli V. Imperatoris in Comitiis Augustanis 1548. *tit.* De Sacramento

ma-

matrimonii §.9. ſicut Eccleſiæ legibus, pertinaciter refragari velint, idem ſentire deberent. Adde, quod in iis, quæ ad Sacramenta ſpectant, patria poteſtas ceſſet. Ad licentiam tamen, & ex honeſtate conſenſus parentum, vel ſaltem conſilium, ordinarie requiritur; & hoc, non plus, probatur ex præcepto quarto Decalogi; alias enim etiam conſenſus Matris, & non Patris tantum, ad valorem foret neceſſarius, quod nec Lutheranis placet. Leges Civiles *pr. Inſtit. de nupt. & l.2. 18. ff. de Ritu nupt.* quæ videntur obſtare, ſunt correctæ a Jure Canonico, cujus eſt ſtatuere impedimenta matrimonii, utpote Sacramenti, vel declarare. Adde, quod Leges Civiles, forte non pro irritis, ſed ſolum pro illicitis habeant matrimonia ſine conſenſu parentum contracta, cum & ipſæ velint libertati contrahentium eſſe conſultum. *l. 21. ff. eod. & l. 14. C. de nupt.*

Porro ſicut liberi abſque juſta cauſa invitis parentibus vel inſciis illicite ineunt matrimonia, ita & parentes graviter peccant, ſi abſque cauſa per ſuum diſſenſum impediant liberorum matrimonia. per *can. fin. de Judic. in 6.* cum priveut eos jure ſuo, quod habent a Natura ad electionem ſtatus. *c. 12. cit.* Neque in poteſtate Magiſtratus ſæcularis eſt pœnam ſtatuere in liberos, ſine conſenſu vel præſcitu parentum matrimonia contrahentes in caſu, quo parentes illicite & ſine juſta cauſa ſe opponunt. Aliud eſt, ſi ſolum illos liberos plectant, qui temere & abſque juſta cauſa contrahunt matrimonia ſine conſenſu parentum, præſertim minus convenientia ſuo ſtatui, vel etiam indigna; quia Magiſtratus ſæcularis, ſic potius urget executionem Juris Naturalis & SS. Canonum, quam libertatem matrimonii a dictis Juribus indul-

tam

tam auferat. Sic Jus Bavaricum *tit.* 40. *art.* 9. recte & insigniter punit liberos, sine consensu vel consilio parentum convolantes ad matrimonia, in hunc modum: si liberi (mares quidem ante 30. feminæ vero ante 25. ætatis annum) *sine præscitu & consensu parentum* contrahunt matrimonium, ceteroquin honestum & statui conveniens, parentes non tenentur in vivis dotem vel donationem propter nuptias, vel aliquid aliud ipsis dare, nisi velint; tales tamen liberi succedunt parentibus ab intestato. 2. Si vero contrahunt matrimonium vile, & suæ conditioni dispar, iterum parentes, si prius non impediverunt ab honestis nuptiis, ipsis denegare possunt dotem, vel donationem propter nuptias, aliaque auxilia matrimonialia; filius tamen, nisi parentes aliter disposuerint, succedit quidem ipsis ab intestato in sua portione alias competente; filia autem solum in dimidia parte hæreditatis. 3. Si denique ita, nempe sine præscitu & consensu parentum, infra dictam ætatem, ab honestis nuptiis nunquam impediti, contrahunt matrimonium non solum dispar & inconveniens conditioni, sed etiam ignominiosum, cum persona inhonesta aut infami, omnino exhæredari a parentibus possunt; si autem non exhæredentur, perdunt hæreditatem parentum ab intestato usque ad dimidium legitimæ, nisi parentes aliud statuant.

28 Dico 3. Idem consensus matrimoniali debet quoque esse simultaneus. 2. Sufficit tamen simultas mortalis, si nempe ex intervallo etiam longiori sequatur consensus alterius partis, modo ille, qui prior consensit, interea non revocaverit suum consensum. Et hinc 3. valet matrimonium debito modo initum per procuratorem, etiam in ratione Sacramenti, Priora duo membra con-

constant ex paritate cum aliis contractibus, in quibus requiritur simultas consensuum, & sufficit moralis; cum nulla Lex vel Canon exigat coexistentiam physicam, & *intervallum medium non vitiet obligationem. l.1. §. qui præsens. ff. de V. O. l.1. §.2. ff. de contrah empt.* Membrum 3. constat ex praxi, & diserte habetur in *c. fin. de Procur. in 6.* modo procurator habeat mandatum speciale ad contrahendum cum determinata persona: idque per seipsum exequatur (& quidem post Trid. coram Parocho & testibus, licet hæc solemnitas non requiratur, quando datur mandatum) & modo mandatum ante actualem executionem non sit revocatum, etiam inscio procuratore. *c. fin. cit.* Cum vero matrimonialem contractum secundum Leges validum Christus elevaverit ad rationem Sacramenti. *c.7. de Divort.* Matrimonium initum per procuratorem, vel internuntium, aut internuntiam, simul erit Sacramentum.

Obj. 1. In *l.137. pr ff. de V. O.* deciditur, ut contrahentes sibi continuo respondeant, antequam ad alia divertant: ergo requiritur simultas consensuum physica. 2 In aliis Sacramentis necessaria est physice simultanea materiæ & formæ positio, neque per procuratorem, aut absenti, ministrari possunt: ergo idem dicendum de matrimonio. 3. In Ministro Sacramenti debet adesse intentio actualis vel virtualis: sed ponens consensum in matrimonium ante vel post longius intervallum non habet intentionem actualem vel virtualem (nam consensus est quasi intentio) sed præcise habitualem & non revocatam, imo nullam habet, casu quo principalis illo tempore, quo procurator loco ipsius contrahit ebrius forte est, vel dormit: ergo. 4. Parochus matrimoniis assistens intellecto consensu

pro-

pronuntiat hæc verba, *ego vos in matrimonium conjungo*: ſed iſta verba ad ſui verificationem requirunt præſentiam contrahentis, ſicut in Baptiſmo pronomen *te* præſentiam baptizandi: ergo, qui matrimonium contrahit, debet eſſe præſens perſonaliter, & non per procuratorem. R. ad 1. Ibi eſt ſermo de ſtipulatione ſtricte dicta, non de quocumque contractu generaliter. Ad 2. *N. conſ. & parit.* quia alia Sacramenta non ſunt contractus, bene vero matrimonium, & hinc iſtud ſolum regulari poteſt juxta naturam contractuum. Ad 3. *diſt. min.* non habet intentionem actualem vel virtualem, vel etiam nullam, quando conſenſum ponit altera pars, vel procurator exequitur mandatum. *C. min.* Quando ante, vel poſt intervallum, poſuit, vel ponit conſenſum in matrimonium; vel quando conſtituit procuratorem. *N. min.* In contractibus ſufficit ex intervallo ponere vel poſuiſſe conſenſum, aut conſtituiſſe procuratorem, licet iſte conſenſus, interim non revocatus, ſolum habitualiter & tacite perſeveret: imo perſeverat virtualiter in mandato dato. Ad 4. Illa verba nec ſunt forma matrimonii, nec abſolute & determinate neceſſaria, quia poſſent eorum loco adhiberi nutus vel ſcriptura &c. dein verificantur, & habent hunc ſenſum, *ego vos, quorum unus procuratorio nomine comparet, conjungo in matrimonium*. Sicut illa verba, quibus uti poteſt procurator mandatum exequens, *accipio te in meam*, verificantur, & habent hunc ſenſum, *ego nomine Titii te accipio in meam* vel, *contraho matrimonium tecum*: alterius vero partis verba habent hunc ſenſum, *ego quoque tecum, tanquam procuratore Titii, contraho*.

§. III.

§. III.

De Impedimentis Matrimonii in genere.

29 Regula quidem eſt, quod omnes licite ac valide poſſint contrahere matrimonium, *cum prohibitorium ſit edictum de matrimonio contrahendo, ut, quicumque non prohibetur, per conſequentiam admittatur*, textus in *c.*23. *h.t.* modo contrahere volentes ſint mas & femina. Si quis hermaphroditus ſeu utiuſque ſexus homo ſit, mas & femina, debet contrahere juxta ſexum in ſe prævalentem: ſi polleat utroque ſexu æquali, & in utroque potens ſit ad copulam, in ejus arbitrio eſt electio, facta tamen ſemel electione quoad ſexum, illo conſtanter uti debet, & mutare nequit. Sanch. *de matr. l.* 7. *d.*106. *n.* 7. 8. Interim tamen aliqui prohibentur contrahere matrimonium, nimirum laborantes aliquo impedimento. Sunt autem duplicis generis *impedimenta*, nimirum impedientia tantum, & dirimentia. *Impedientia* dicuntur, quæ prohibent tantum, & licitum faciunt matrimonium, non invalidum: *Dirimentia* autem, quæ & prohibent, & annullant, ſeu tam illicitum, ſi ejus habeatur notitia, quam invalidum reddunt matrimonium, nempe ſi contractum matrimonialem antecedant; ſi enim ei ſuperveniant, matrimonium, utpote prius valide contractum, non diſſolvunt. De reliquo impedimentum impediens matrimonium quoad *Sponſalia de futuro* evadit dirimens, h.e. ea facit nulla; hoc ipſo enim, quod matrimonium ſtante impedimento impediente, v.g. voto ſimplici caſtitatis, vel promiſſione matrimonii jam alteri facta, illicitum ſit, non poteſt induci obligatio, quæ induceretur, ſi ſponſalia valerent, ad illud contrahendum. *c. fin. de pact.*

30 Di-

30 Dico 1. Impedimenta impedientia Matrimonium hodie sunt tantum quatuor, hoc versu comprehensa, *Sacratum tempus, Vetitum Sponsalia, Votum:* h. e. tempus Quadragesimæ & Adventus: specialis Ecclesiæ prohibitio, quæ intelligitur per *vetitum*: sponsalia de futuro cum alia prius inita: & votum simplex castitatis, Religionis ingrediendæ, non nubendi, faciunt Matrimonium illicitum. De Tempore Sacrato, & Vetito, agetur Tit. XVI. de Sponsalibus Tit. IV. de Voto Tit. VI. Dixi, *hodie*, quippe olim erant duodecim, nempe dicta quatuor, dein *Catechismus*, seu quædam cognatio spiritualis imperfecta, orta ex instructione in fidei dogmatis Baptismum antecedente, ac fieri solita per interrogationes & responsiones baptizandi ante fores Ecclesiæ, & adhuc alia septem ex variis delictis, nempe incestu, raptu sponsæ alienæ, susceptu propriæ sobolis, occisione sacerdotis, occisione conjugis, pœnitentia solemnis propter crimen indicta, & ex Matrimonio cum Moniali attentato. Verum *Catechismus* per Trid. *s. 4. c. 2. de ref. matr.* & *Crimen* seu impedimenta impedientia Criminis, sive ex recitatis delictis orta, omnino omnia per universalem consuetudinem abrogata sunt, ut cum Navar. & Sanch passim notant DD.

31 Dico 2. Impedimenta dirimentia hodie sunt septendecim, his versibus comprehensa:

Error: Conditio: Votum: Cognatio: Crimen:
Cultus disparitas: Vis: Ordo: Ligamen: Honestas:
Si sis affinis: si forte coire nequibis:
Si Parochi, & duplicis desit præsentia testis:
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.

Ultima duo, in duobus ultimis versibus indicata, nimirum *Clandestinitatis & raptus*, superaddidit

Tridentinum, impedimentum *ætatis* comprehenditur in verbis, *si forte coire nequibis*, quibus alias exprimitur impedimentum *impotentiæ*. Et quia per verbum *Cognatio* denotatur triplex cognatio, spiritualis, legalis, & carnalis, triplex impedimentum insinuatur. Si igitur hæc omnia cum reliquis accipias distincte, prodibunt septemdecim impedimenta dirimentia. De impedimento ætatis tractabit Tit. II. Clandestineitatis Tit. III. Ligaminis Tit. IV. Voti, nempe solemnis, uti & Ordinis Tit. VI. Criminis Tit. VII. Conditionis, nempe Servilis, Tit. IX. triplicis Cognationis, & affinitatis, Tit. XI. XII. XIII. XIV. Impotentiæ, Tit. XV. Cetera quinque, *Erroris*, *Vis* seu *Metus*, *Raptus*, *Disparis cultus*, & *Publicæ honestatis*, cum de iis specialis Titulus non extet, in §. *seq.* explicabimus.

32 Dico 3. Ex dictis impedimentis dirimentibus quinque sunt Juris Naturalis, videlicet Error, Ætas, Impotentia, Ligamen, & Consanguinitas in primo saltem gradu lineæ rectæ, ut defendemus Tit. XIV. Reliqua omnia a Jure Ecclesiastico, vel Scripto vel Consuetudinario, sunt introducta, ut tenet communis, atque ideo solum inter Christianos locum habent.

33 Dico 4. Impedimenta dirimentia pro Christianis statuere potest Papa, 2. & solus, ita ut nec Episcopus pro sua Diœcesi, nec Princeps Sæcularis Catholicus hanc habeat potestatem. 3. Quamvis consuetudo Canonica introducere hujusmodi impedimentum valeat. Pars 1. est de fide ex Trid. *s.* 24. *de Sacr. matr. can.* 3. & 4. Ratio, quia matrimonium ex institutione sua consistit in contractu valido: in potestate autem Legislativa Ecclesiæ, consequenter Papæ, est regulare contractum matrimonialem, hoc vel illo modo initum approbare aut irritare, ad ejus

valo-

valorem hoc vel illud requirere &c. sicut est in potestate Magistratus humani alios contractus ita regulare: ergo. Pars 2. sumitur ex *c. 1. & 2. de translat. Episc.* ubi majores causæ (inter quas utique recensenda sunt, quæ ad Sacramenta, adeoque & ad matrimonii valorem pertinent) reservatæ dicuntur Summo Pontifici, proin ab Episcoporum potestate sunt extractæ, & quia matrimonium est Sacramentum & contractus sacer, a potestate quoque Principum sæcularium. Trid. *l. c. can. 12. c. 10. de Constit.* Id tamen concedo Principibus Catholicis, ut pro infidelibus seu non baptizatis statuere valeant impedimenta dirimentia matrimonii, non minus ac Principes infideles pro suis subditis, utpote quod apud ipsos est contractus mere Civilis & politicus. Pars 3. ex *c. 1. & 3. de cognat. spirit. & c. fin. de consuet.* in quo ultimo approbatur in vim legis omnis consuetudo rationabilis & legitime præscripta.

Ob. 1. Christus pro materia Sacramenti matrimonii instituit contractum, seu mutuum consensum jus in corpora sibi tradentium: sed Ecclesia nihil potest circa materiam Sacramentorum, eam immutando &c. ergo neque circa contractum matrimonialem, illum reddendo invalidum per statutum impedimentum. 2. Videmus in praxi, quod Magistratus Sæculares, & Duces militum, quibusdam subditis prohibeant matrimonium: ergo & illi statuere valent impedimentum matrimonii, saltem impediens; & cum hoc modo exerceant jurisdictionem circa matrimonium, non est ratio, cur impedimentum dirimens statuere nequeant. R. ad 1. Christus pro matrimonii Sacramento instituit quidem contractum, & mutuum consensum, vel traditionem mutuam juris in corpora, pro ejus

materia determinavit, at *contractum* in genere tantum, & *secundum Leges validum*, relinquendo interim in potestate Ecclesiæ, quem contractum, quo modo, & a quibus personis celebratum velit habere pro valido & legitimo: si proin Ecclesia statuendo impedimentum nolit valere contractum Matrimonialem, sic vel sic celebratum, nihil mutat de materia a Christo determinata, æque parum, ac ille, qui vino, quod a Christo determinatum est pro materia Eucharistiæ, tantum affunderet aquæ, ut amitteret prædicatum *vini usualis*, non immutaret materiam Eucharistiæ, nisi indirecte tantum, remote, & improprie. Ad 2. Quando Magistratus Sæculares ob bonum publicum non permittunt Matrimonium quibusdam personis, non proprie exercent jurisdictionem circa Matrimonium, sed potius promovent & urgent observationem Legis Naturalis, quæ prohibet Matrimonia privatis cum præjudicio boni publici. Imo & punire possunt actus malos, consequenter & illicite contrahentes Matrimonia, v.g. cum inobedientia aut irreverentia contra parentes &c.

34 Quæres, an Hæretici in nostra Germania de facto ligentur impedimentis Matrimonii Jure tantum Ecclesiastico statutis? R. Quamvis per se obligentur omnibus Ecclesiæ Legibus, utpote subditi, & per Baptismum ingressi Ecclesiam, *can.* 5. 45. *can.* 38 40. 48. *caus.* 23. *q.* 4. consequenter & legibus connubiorum: ab his tamen saltem ut irritantibus, probabiliter liberati sunt (ut putant multi & graves DD. cum Tann. Laym. Dicast. & aliis apud & cum P. VViestner *h.n.*192.) tum per consuetudinem contrariam & præscriptionem longissimi temporis, tum per conniventiam Ecclesiæ permittentis Matrimonia cum dictis impedimentis, v.g. consan-

guinitatis, publicæ honestatis &c. contracta, & non urgentis apud ipsos observationem legum connubialium; non enim est credibile, quod Ecclesia urgere velit observationem legum, quas Hæretici communiter vel ignorant, vel non observant, imo se iis non obligari quam plurimi existimant; plus enim damni timere deberet, quam utilitatis sperare posset, si urgeret observationem harum legum; nam, si urgeret, Matrimonia Sectariorum cum impedimentis Ecclesiastici Juris contracta, ut frequenter contingit, essent meræ fornicationes & concubinatus, vel incestus &c. & proles forent illegitimæ, ac propterea animi illorum magis alienarentur a Catholicis, & sic magis a conversione absterrerentur &c. Et hæc sine fructu, imo & sine spe observationis obtinendæ. Prudentis autem est non urgere observationem legum, si inde plus damni timendum, quam utilitatis sperandum. Confirmabimus hæc ad *t.3.n.4.5.6.* ubi præfatos Hæreticos non ligari impedimento Clandestinitatis defendemus.

Ob. 1. Neque consuetudo absolvit Hræticos ab observatione legum Ecclesiæ connubialium, quia est irrationabilis, atque in contemptum Pontificiæ potestatis malitiose introducta. 2. Neque conniventia aut tacitus consensus Ecclesiæ, tum quia est mera tolerantia, non approbatio aut dispensatio tacita, tum quia hi rebelles pœnam potius quam exemptionem a Legibus promerentur. 3. Ex hac doctrina sequeretur, Religiosos & Sacerdotes Apostata valida apud Hæreticos contrahere Matrimonia, quia votum solemne Castitatis est impedimentum juris tantum Ecclesiastici: sed hoc est contra communem sensum & praxim. R. ad 1. Consuetudinem reddit rationabilem evitatio fornicationum, incestuum &c. legitimitas prolium, communis Hæreticorum

ignorantia, spes publicæ tranquillitatis & facilioris conversionis, desperatio observantiæ obtinendæ &c. Deinde consuetudo ista vim suam obtinet non tam ex actibus rebellium Hæreticorum, quam ex usu & praxi Catholicorum, hujusmodi matrimonia pro validis habentium, præcipue in favorem boni publici & animarum. Ad 2. Potius præsumi debet consensus Ecclesiæ & tacite dispensatio, quando ex una parte nihil fit immediate contra jus naturale, & divinum, ex altera vero res concernit integras provincias & amplas communitates, atque ex negato consensu sequerentur plurima damna sine ulla fere spe alicujus boni: Quamvis Hæretici *formales* potius pœnam quam favorem promereantur, *materiales* tamen qui potiorem meo judicio partem constituunt, non sunt indigni commiseratione & hoc favore. Imo materna Ecclesiæ viscera non inconvenienter se etiam extendunt ad rebelles & contumaces filios, quorum salutem omni possibili modo procurare laborat impediendo, quantum potest, eorum peccata, facilitando conversiones &c. non absterrita injuriis, calumniis &c. Ad 3. *Neg. sequel.* partim quia non est consuetudo integræ communitatis cum voto solemni contrahere matrimonia; partim quia Ecclesia non connivet, sed se constanter opponit matrimoniis horum Apostatarum. Sed hanc, ut reliquam omnem, quam trado, doctrinam obsequentissimo animo decisioni ac judicio Ecclesiæ submitto humillime.

35 Dico 5. Validum & licitum matrimonium, quod contrahitur cum dubio juris speculativo, seu cum opinione vere probabili de non existentia impedimenti dirimentis. Cardenas in *Crisi Theol. diss.2. prop.1. c.8. art.* 3. 4. Viva *ad Propos. damnat. Propos.*11. *n.*29. La Croix *p.* 3. *lib.*6.

lib.6. n.417. 527. seqq. P. Kugler *de matr. p. 2. q. 4. an. 1533.* cum aliis. Hujusmodi matrimonia sunt, quæ contrahuntur sub conditione vel modo servandi perpetuam castitatem: sub conditione de futuro: clandestine vel cum alio impedimento juris Ecclesiastici contrahi solita ab Hæreticis in Germania: coram Parocho extra propriam parochiam existente: cum impedimento criminis contractu ab ignorante, annexum esse suo delicto impedimentum dirimens: revalidata sine Parocho & testibus. Dixi, *cum dubio Juris* &c. si enim est dubium seu probabilitas *facti*, v.g. si tibi tantum probabile sit, te in quarto gradu non esse consanguineum Berthæ, cum hac illicite contrahis, & si revera sis consanguineus, etiam invalide. Probatur assertio tum ex consuetudine Ecclesiæ, hujusmodi matrimonia permittentis, & sæpe in dubio juris de existentia impedimenti pro valore matrimonii, utpote quod valde est favorabile, decidentis per Judices Ecclesiasticos imo & dispensantis in matrimonio Rato, & sic sequentis sententiam probabilem; tum ex decisione Urbani VIII. qui teste Lugo, ut refert Nicol. del Techo *in Historia Paraquariæ l. 10. c. 15.* ad propositum sibi dubium, an Indi Neophyti, qui plures habebant uxores non sine dubio, an primam valide duxerint, adstringerentur ad primam, vel possint contrahere cum quacumque baptizata sit prius juncta; non obstante dubio de impedimento ligaminis, respondit his verbis, *ut, ubi DD. sententiæ utrimque probabiles intercederent, sequerentur* (Missionarii) *opiniones pro conditione locorum ac hominum barbaris favorabiliores.* Sed

Ob. Innoc. XI. damnavit hanc propositionem ordine primam: *non est illicitum in Sacramentis*

conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore: sed Matrimonium est Sacramentum, & quando agitur de impedimento illius dirimente, agitur de valore, atque sententia, quæ dicit existere impedimentum, est tutior, quia removet omne periculum peccati: ergo. R. 1. Propositio damnata loquitur de sequente opinionem probabilem relicta tutiore extra casum gravis necessitatis, & quando potest haberi certitudo; & hinc juxta communem licet absolvere a peccatis eum, qui dicit, se dolere, etsi Confessario probabile tantum sit, eum dolere. Sed sæpe non potest haberi certitudo de existentia impedimenti dirimentis, & simul gravis causa & quasi necessitas est contrahendi Matrimonium, vel saltem admodum difficile non contrahere. R. 2. melius, *negando suppositum*, quod cum dubio & vera probabilitate juris de carentia impedimenti contrahens sequatur opinionem mere probabilem; nam per consuetudinem & praxim Ecclesiæ, quæ vim legis obtinet, atque per declarationem Legislatoris Pontificis Urbani VIII. allegatam moraliter fit certum, licitum & tutum esse sequi in Sacramento Matrimonii sententiam directe probabilem relicta tutiore. Si de impedimento Juris mere Ecclesiastici sit dubium, valor Matrimonii videtur esse extra controversiam, cum Ecclesia pro hoc casu possit & censeatur tollere impedimentum, si quod subesset: si autem dubium sit de impedimento Juris Naturalis, v.g. Ligaminis, tunc valor (nam de licentia non est dubitandum ex dictis) saltem est valde probabilis, & juxta Cardenas etiam certus, quia id desumitur ex Responso Urbani VIII. citato, & Ecclesia jubet perseverari in Matrimonio, quando ex post supervenit dubium de impedimen-

dimento Juris Naturalis, & sic declarat, illud esse Juris Naturalis solum conditionati, nisi nimirum Ecclesia ex justis causis permittat vel approbet talia matrimonia.

§. IV.

De quibusdam Impedimentis, Dirimentibus in specie, nimirum Erroris, metus, Raptus, disparis Cultus, & Publicæ honestatis.

36 Dico 1. *Error* circa substantiam personæ dirimit matrimonium Jure Naturali, sive sit error antecedens sive concomitans. 2. Non tamen regulariter error circa qualitatem personæ, licet sit antecedens. 3. Nisi sit qualitas redundans in ipsam personam. Antequam probem singula membra, notandum 1. Quod *error* sit judicium perversum de aliqua re, quo putatur aliud pro alio. 2. Quod error *substantialis* vocetur, qui versatur circa substantiam objecti, & hic, qui versatur circa individuum personæ: *accidentalis* vero, qui circa qualitatem vel accidens objecti, & hoc loco v.g. circa divitias, virginitatem, nobilitatem personæ: *antecedens* autem, seu *dans causam contractui*, dicitur error, si eo non existente contractus vel actus non fieret: & *concomitans* seu *incidens*, quo existente nihilominus fieret. 3. Quod, siquis per alterius fraudem vel fictionem inducatur in errorem, non sit simplex error, sed *deceptio*, vel *dolus* cum errore. Jam probatur 1. membrum ex eo, quod error substantialis circa individuum personæ, quam quis animo concepit, tollat consensum voluntarium, Jure naturali necessarium. *c. 26. h. t.* nam *errantis* (circa objectum substantiale) *voluntas nulla. l. 8.*

& *nullus est errantis consensus l. 9. C. de J. & F. J.* Membrum 2. ex ratione opposita, quia talis error accidentalis non tollit consensum quoad substantiam, sed solum reddit involuntarium secundum quid, nempe circa accidentia personæ, & circa rationes impulsivas extrinsecas. Confirmatur ex §. *error fortunæ & qualitatis caus. 29. q. 1.* & ex paritate cum aliis contractibus, quos error circa qualitates non irritat per *l. 11. §. 1. l. 43. ff. de contr. empt.* item ex absurdo, & gravi Reipublicæ Humanæ incommodo, proliumque, & conjugum damno, quæ sequerentur, si matrimonia cum errore accidentali contracta non subsisterent; quia innumera matrimonia deberent vel possent dissolvi aut haberi pro nullis, eo quod passim contrahentes errent, vel etiam decipiantur a comparte, circa qualitates, quas si altera pars scivisset reperiri in comparte, vel non reperiri, non contraxisset, v. g. si maritus scivisset conjugem suam esse rixosam, bibulam, decoctricem, vel non esse virginem, nobilem, divitem &c. Addidi tamen, *regulariter*; si enim contrahens alligasset actualiter vel virtualiter suum consensum existentiæ vel absentiæ qualitatis certæ, alias nolens contrahere (quod tamen exterius debet exprimere quoad forum externum) error etiam accidentalis irritaret matrimonium, cum *actus agentium non operentur ultra intentionem eorum*, ut habet receptum Brocardicum. Sicut etiam *error conditionis servilis* irritat, ut dicetur *ad tit. de conjug. Servor.* Membrum 3. quod est exceptio a membro præcedente, apud plerosque omnes est receptum ex ratione, quod error qualitatis redundantis in ipsam personam censeatur esse error circa ipsam personam. Quandonam autem error qualitatis redundet in personam, arduum est definire.

finire. Sanch. *lib.* 7. *d.* 18. *nu.* 38. concludit, id fieri tunc, quando contrahens erat circa qualitatem, quæ designat certam personam, contrahenti aliunde & sine hac qualitate ignotam (vel, ut loquitur P. Illsung *tract.* 6. *d.* 9. *n.* 68. quando qualitas est individualis determinatio ipsius personæ, ut si velles contrahere cum primogenita, & tibi sisteretur secundo genita) modo non constet aliunde, quod mens contrahentis fuerit cum persona præsente, quam videt, quæcumque illa sit, contrahendi.

37 *Objic.* 1. Jacob valide contraxit cum Lia, licet putaverit se contrahere cum Rachele. *Genes.* 29. ergo error circa personam non irritat matrimonium. 2. Si error circa personam sit *concomitans*, non tollitur consensus in personam, tanquam objectum substantiale & immediatum; quia etiam absente hoc errore matrimonium fuisset contractum: ergo saltem error concomitans circa personam illud non irritat. 3. In aliis Sacramentis valorem non impedit error circa personam, ut si Sacramentaliter absolvas Petrum, putans esse Paulum: ergo nec in matrimonio. 4. Si error circa qualitatem est *antecedens*, etiam tollit consensum in personam, quia taliter errans non contraxisset cum hac persona, si scivisset eam carere qualitate, quam optat, vel ei inesse, quam adversatur; præsertim cum talis actu indivisibili tendat in personam ut affectam, vel ut carentem hac qualitate: ergo etiam error accidentalis antecedens irritat matrimonium. R. ad 1. N. *ant.* nam Jacob post deprehensum errorem, vel deceptionem soceri sui Laban, de novo contraxit cum Lia. Ad 2. tollitur omnino consensus voluntarius, quia nihil volitum, nisi cognitum; adeoque consensus cum errore concomitante positus est involuntarius negative,

quia sic errans nunquam voluit, actualiter vel virtualiter, contrahere cum hac persona, sed cum alia, quam animo concepit, nec habitualis illa animi dispositio, qua voluisset cum hac persona contrahere facta hypothesi scientiæ, facit consensum voluntarium in hanc personam. Ad 3. *N. conf. & parit.* Nihil enim interest Ministri aliorum Sacramentorum, v.g. Sacerdotis, an Petrum vel Paulum absolvat; plurimum vero interest contrahentis matrimonium, quacum persona contrahat, eo quod ad individuam vitæ societatem cum illa se obliget: & hinc iste censetur alligare suam intentionem in personam mente conceptam, non vero ille. Ad 4. Hoc argumentum probaret, nullum fere contractum subsistere; quia vix unquam intenditur sola substantia rei omnibus qualitatibus viduata, & raro contingit, ut omnes qualitates, quæ ad contrahendum impellebant, sic se habeant, ut prius credebatur. In forma *N. ant.* quia taliter errans v.g. sic tendit: *ego duco Bertham, quam puto esse virginem, non ducturus*, NB. *si scirem, non esse virginem*, non vero tendit hoc modo: *si Bertha non esset virgo, non ducerem*. Prior consensus est absolutus in hanc personam, quæ putatur esse virgo: posterior est conditionatus, *si sit virgo*: & iste consensus alligaretur virginitati tanquam conditioni, non ille prior. Nec attenditur in priori modo tendendi, quid aliquis facturus esset in hypothesi scientiæ, sed quid actu faciat aut velit. In exemplo: das pauperi eleemosynam, quem putas esse pium, non daturus, si scires non esse pium: hæc eleemosynæ datio utique est valida: ergo a pari. Actus, quo intendis ducere Bertham ut affectam hac vel alia qualitate, est quidem indivisibilis entitative & in sua tendentia, non vero objective, ita ut

ut indivisibiliter nolis Bertam, nisi omnis qualitas tibi repræsentata in ea existat, ut patet in pejori exemplo de paupere.

38 Dico 2. *Metus* gravis, injuste incussus, & directe ad extorquendum matrimonium, irritat matrimonium. 2. At probabilius Jure tantum positivo humano. Pars prior supposita (*ex tit. de his, quæ vi*) notitia, quid sit metus, quando absolute aut respective gravis, etiam reverentialis, & quando injuste incussus, probatur manifeste ex *c.* 14. 15. 28. *h. t. & c.* 2. *de eo, qui duxit*, eo quod talis metus tollat consensum spontaneum, quem tamen consensum spontaneum, seu a tali metu liberum, dicta Jura requirunt ad valorem matrimonii; quia, ut ajunt eadem Jura, sic extorta matrimonia infelices sortiuntur exitus. Pars posterior, quam tenet communior cum Suar. & Sanch. *l.* 4. *d.* 8. *&* 14. suadetur 1. ex eo, quod Jus naturale ad valorem contractuum, *c.* 2. *de his, quæ vi, l. fin. C. eod.* plus non requirat, quam consensum simpliciter voluntarium ac liberum, atque titulum: sed consensus, metu quocumque extortus, est adhuc simpliciter voluntarius ac liber; quamvis non sit spontaneus; quia coacta voluntas est voluntas, *l.* 21. *ff. quod met. caus.* & voluntas interna per quascumque minas potentiæ creatæ absolute cogi nequit: titulus autem est traditio juris in corpus, quam facit metum patiens. 2. Exinde, quod tale matrimonium nec sit invalidum *ex defectu consensus*; alias etiam irritaret metus gravis juste incussus, v. g. a Judice ecclesiastico, censuram excommunicationis minitante, nisi quis ducat sponsam, cui libere ac sponte promisit matrimonium; nec *ob intervenientem injuriam* injuste metum gravem incutientis; alias etiam metus levis injuste incussus, vel dolus decipientis in quali-

litate, v. g. fingentis se virginem, divitem &c. redderet invalidum; quod nemo dixerit.

Dixi, *incussus directe ad extorquendum matrimonium*; si enim ex alia causa metus est incussus injuste, v. g. si Sempronius injuste detinet Titium in carcere, vel injuste impedit a consecutione prædii, Titius vero ad evitandum carcerem, vel ad consequendum prædium, atque ad redimendam iniquam vexam, se offert ad ducendam Sempronii filiam in conjugem eamque ducit, gravis est controversia, an tale matrimonium valeat. Aliqui cum Card. de Lugo, & nuperrime P. Placidus Bockn. *h.t.p.2. n.49.* negant: communior autem, imo, ut ait Perez, *communissima*, atque *certissima*, ut vocant Sanch. *l.4. d.11. n.3.* affirmat. Prob. 1. negative, quia nullitas nec ex ratione infertur, nec ex Jure, quod in *citt. cc.* loqui videtur de metu directe ad obtinendum matrimonium illato, consequenter non est extendendum ad metum ex alia causa incussum, utpote exorbitans & recedens a Jure naturali. 2. Positive, quia SS. Canones, quando irritant matrimonia per *vim* (scil. conditionatam & moralem, h. e. per metum) extorta, non irritant propter vim qualemcumque, sed propter vim injuriosam ex intentione matrimonii extorquendi, per quam minuitur libertas matrimonii: sed vis ex alio fine, quam ad extorquendum matrimonium, illata non dirigitur ex intentione inferentis ad extorquendum matrimonium: ergo. Sicut igitur nemo dicit feminæ vim inferri in pudicitia abeo, qui illam spoliare nititur bonis fortunæ, illa vero ad hoc malum vitandum se offert ad impura; vel si bonis exuta postmodum vivat impudice, & turpi se quæstu alat: ita nec vim matrimonio, aut hujus libertati, facere censendus est, qui injuste vexat feminam, si hæc ad hanc

ve-

vexam evitandam se ad matrimonium offerat, & illud velut medium se liberandi sponte eligat.

39 *Objic.* 1. In *can.* 22. *caus.* 22. *q.* 4. approbatur matrimonium cujusdam Ubaldi, licet interveniente metu & juramento contractum: ergo metus, saltem si accessit juramentum, non irritat matrimonium. 2. Illa *cc.* ex quibus probavimus nullitatem matrimonii meticulosi, jam supponunt nullitatem, non primum statuunt: ergo Jure SS. Canones antegresso, consequenter naturali, est invalidum; præsertim 3. quia SS. Canones fundantur partim in defectu consensus, *cum locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit*, ut habet textus in *c.* 14. *cit.* partim in periculo infelicis exitus, *qui de invitis solet nuptiis provenire c.* 14. *cit.* puta in periculo violandæ fidei conjugalis, non servandæ societatis individuæ &c. quæ rationes probent nullitatem a Jure naturali inductam. 4. Si Jus naturale non irritasset matrimonia per metum & injuriam extorta, natura non satis providisset metum passis, cum permitteret eos indissolubiliter alteri injuriam inferenti obligatos. 5. Eædem rationes pugnant in matrimonio, quod interveniente gravi metu contrahitur, sive metus directe ad illud extorquendum inferatur, sive non: ergo. 6. In *d. c.* 14. non est sermo de casu, quo metus fuit incussus directe ad matrimonium obtinendum, & tamen istud pronuntiatur nullum; ergo, licet metus ex alio fine, quam ad extorquendum matrimonium, sit incussus, illud tamen est invalidum.

R. ad 1. Ibi approbatur matrimonium non jam contractum per metum, sed cessante metu libere contrahendum de novo, ad quod tenebatur aliunde ille Ubaldus, ut honestaret concubinam. Juramentum matrimonio adjectum prorsus nihil facit, quia, utpote assertorium, rueret ruente matri-

trimonio tanquam principali. Ad 2. *Transf. ant. N. Conf.* nam illud Jus sacros Canones antegressum, non est Jus naturale, sed vel consuetudo aut traditio Ecclesiæ, vel aliquod vivæ vocis oraculum. Ad 3. fundantur quidem in defectu consensus spontanei, quem Jus ecclesiasticum requirit, non vero in defectu consensus simpliciter liberi & voluntarii, quem Jus naturale exigit. Infelices exitus, & mala, quæ ex coactis nuptiis timenda sunt, non sufficiunt ad annullandum matrimonium Jure naturali, quia alias deberet matrimonium quoque dici de Jure naturali invalidum, si metus juste fuit incussus, cum faciat etiam nuptias invitas & coactum matrimonium, minuatque libertatem. Ad 4. Natura satis providit metum passis, quod legitimo & ecclesiastico Magistratui dederit potestatem irritandi (uti de facto irritavit) matrimonia metu injuste exorta. Ad 5. *transf. ant. N. conf.* quia nec propter paritatem vel identitatem rationis extendenda est lex odiosa (qualis est lex irritans) & a Jure naturali recedens. Dein etiam *ant.* negatur; quia ratio irritandi fuit vis injuriosa matrimonio & ejus libertati facta, qualis non est, si non ad extorquendum matrimonium inferatur, sed ex alia causa, uti notavimus. Ad 6. *N. ant.* quia ibi Pontifex jussit puellam in loco tuto sequestrari, quam duo volebant sibi matrimonio jungi, donec lis finiretur, ne ex timore *diceret sibi placere, quod odit*, nempe nuptias, ex quibus invitis infelix sequi posset exitus: ergo ibi est casus de metu directe matrimonium, respiciente vel intendente.

40 Quæres, quomodo purgetur metus, seu nullitas matrimonii metu initi sanetur? R. Per consensum sublato metu sponte positum, & vel verbis vel factis expressum. Imo & per cohabitationem spontaneam ac diuturnam, vel per copu-

copulam sponte habitam: inde enim præsumitur consensus, & saltem pro foro externo matrimonium censetur revalidatum, per *c. 21. & c. 30. h. t.* modo altera pars adhuc continuet suum consensum, & pars metum passa sciat matrimonium fuisse nulliter contractum; si enim putaret, valide contractum fuisse, esset in errore, consequenter non poneret novum consensum; cum nihil tam contrarium sit consensui, quam error, *l. 15. ff. de jurisd. omn. Jud.* & nihil volitum, nisi præcognitum.

41 Dico 3. *Raptus*, prout est violenta personæ abductio de loco in locum matrimonii ineundi causa, & adhuc positæ in potestate raptoris dirimit matrimonium juxta Trid. *sess. 24. c. 6. de ref. matr.* ibi: *decernit S. Synodus, inter raptorem & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta a raptore separata, & in loco tuto ac libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat.* Dein statuit graves pœnas in raptorem & auxiliantes, quæ ibi legi possunt. Dixi in definitione raptus 1. *Violenta*, sive violentia sit physica per injectionem manuum, sive moralis per graves minas & metum. 2. *Abductio de loco in locum*, nempe moraliter diversum; non enim sufficit, si persona abducatur violente, verb. grat. de platea in locum obscurum, vel de domo in domum in eadem vicinia &c. Sanch. & alii. 3. *Personæ*, non solum feminæ, & quidem qualiscumque fuerit, etiam inhoneste vivens, sed etiam maris; nam communior & verior sententia docet, impedimentum matrimonii etiam contrahi, si femina rapiat virum vel adolescentem, quia æque talis raptus aufert libertatem matrimonii (quæ fuit ratio Tridentini)

ac si vir rapiat feminam. Sicut propterea impedimentum metus est reciprocum, & datur quoque in casu, quo femina viro infert metum. Id valde controversum est, an incurratur impedimentum raptus, si quis rapiat propriam sponsam, quæ prius libere ac sponte sponsalia cum raptore contraxerat; quia ipsamet jam prius sibi ademit libertatem moralem ad matrimonium. 4. *Matrimonii ineundi causa*; & hinc non sufficit, si femina rapiatur ex alio fine, v. g. exercendæ libidinis causa, vel eam spoliandi; quia vis non infertur matrimonii libertati, cui Tridentinum principaliter consultum voluit. 5. *Et adhuc positæ in potestate raptoris*, etsi sponte consentiret in matrimonium: si autem, postquam in loco tuto, & extra potestatem raptoris constituta est, sponte consentiat in matrimonium, id valeat. Ex quibus apparet, raptum, prout est impedimentum matrimonii, in quibusdam differre a raptu, ut est species luxuriæ, & a Legibus punitur, qui sic definitur: est *violenta abductio feminæ, honeste viventis, libidinis exercendæ causa*, sive dein violentia inferatur ipsi feminæ, sive parentibus, aut aliis, quorum illa potestati subest. Quas habeat pœnas, indicavi in meo pleniore *Candidato h. t. n.* 118.

43 Quæres, an quoque sponsalia de futuro inita inter raptorem, & raptam, adhuc in illius potestate constitutam, sint nulla? R. Probabilius valent. P. Vviestn. *tit. de raptor. n.* 15. contra communiorem. Ratio, quia dispositio Tridentini matrimonium irritantis, est correctoria Juris antiqui, *c. 6. & fin. de raptor.* & simul pœnalis: ergo non est extendenda ad sponsalia, de quibus Trid. nihil dicit: præsertim cum non subsit eadem ratio, & longe major esse debeat libertas matrimonii (utpote indissolubilis, si

semel

ſemel valide ſit contractum) quam ſponſalium, quæ variis modis ſolvi poſſunt. Ex cujuſmodi cauſis etiam defendimus ſupra valorem ſponſalium metu injuſte extortorum: licet matrimonium non ſubſiſtat taliter extortum.

43 Dico 4. *Diſparitas cultus*, ſeu diſpar ac diverſa Religio contrahentium, tunc dirimit matrimonium Jure eccleſiaſtico, quando fidelis cum infideli (ſeu Chriſtianus cum non-Chriſtiana, v. g. cum Ethnica, Judæa, Turciſſa &c. vel viciſſim Chriſtiana cum non-Chriſtiano, Ethnico &c.) contrahit matrimonium. Imo, 2. diſſolvit etiam a duobus infidelibus jam prius valide contractum & conſummatum, caſu quo unus conjugum ſe convertit ad fidem Catholicam, alter vero manens in infidelitate non vult cohabitare converſo, vel ſaltem non ſine injuria in Chriſtum, vel ſollicitatione converſi ad peccatum, modo converſus velit diſſolvere, & ad novas nuptias tranſire. Pars 1. eſt certa ex communi ſenſu DD. traditione & praxi Eccleſiæ, hujuſmodi matrimonio in novo Teſtamento habentis pro irritis. Textus autem Juris poſitivi humani non extant. Pars 2. colligitur ex textu S. Pauli 1. *Cor*. 7. ut unanimiter tum a DD. & SS. PP. tum a Pontifice in *c*. 7. *de divort*. explicato, qui ſic ſonat: *quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat; non enim ſervituti ſubjectus eſt frater vel ſoror in hujuſmodi*. Sed contra primam partem. *Objic*. Non ſolum in veteri Teſtamento viri & feminæ fideles, & probitate inſignes, contraxerunt cum Infidelibus, uti Jacob, Joſeph, Moyſes, Eſther &c. ſed etiam in Novo, uti S. Cæcilia, S. Monica, Chlotildis Regina Galliæ &c. ergo talia matrimonia ſunt valida, imo & licita. R. In Antiquo Teſtamento ex gravi cauſa & ſpeciali Dei inſtinctu, non aliter, licite cum Infidelibus contraxerunt illi

viri

viri ſancti & Eſther, valide autem etiam ſine cauſa gravi &c. quamvis non licite ob periculum perverſionis propter cohabitationem cum Infideli. In Novo autem Teſtamento & illicite propter eamdem cauſam, & invalide, contrahunt per ſe. Interim tamen vel ex diſpenſatione Eccleſiæ, vel ex ſpeciali DEI inſtinctu & permiſſione propter ſpem converſionis Infidelium, & valide & licite matrimonium cum viris Infidelibus dictæ feminæ cenſentur contraxiſſe.

44 Quæres, quid ſentiendum de matrimonio, quod contrahit Catholicus cum Hæretica, vel Catholica cum Hæretico, ut in locis, ubi Hæretici vivunt immixti Catholicis, frequenter contingit. R. Certo eſt validum. 2. Licet adjiciatur pactum de parte prolium educanda in hæreſi. 3. Ordinarie tamen graviter illicitum. 4. Semper autem, ſi præfatum pactum adjiciatur expreſſe, vel tacite ex conſuetudine. Communis quoad membra omnia. *Primum* probatur tum negative, quia non reperitur jus irritans, tum poſitive ex praxi Eccleſiæ, hujuſmodi matrimonia ſuſtinentis. *Secundum* eodem modo; nam & matrimonia cum prædicto pacto inita (quod ordinarie tamen, ſaltem ex uſu & conventione tacita, adjicitur) permittunt Epiſcopi, utique non ignaro Pontifice, nec ſeparari curant ejuſmodi conjuges; ad quod omnino ſub gravi peccato tenerentur, niſi Eccleſia haberet pro validis hujuſmodi matrimonia. Unde non poſſum non mirari, quod P. Franc. Schmier *de Sponſal. & Matrim. p. 3 c. 5. num. 57.* primus hoc pactum pro novo impedimento dirimente nuper habuerit ſine ulla auctoritate DD. *Tertium* ex jure tam poſitivo *can. 15. 16. cauſ. 28. q. 1. & c. 14. de Hæretic. in 6.* quam ex jure naturali propter manifeſtum periculum perverſionis, ſi

non

non conjugis Catholici, saltem liberorum, in Fide & bonis moribus, quod ordinarie adest teste experientia. Accedit, quod Apostolus Hæreticos jubeat devitari, & matrimonii Sacramentum, si contrahatur cum Hæretico, ministretur indigno. Interim tamen licitum per accidens in casu extraordinario esse potest matrimonium Catholici cum Hæretica, vel vicissim, nempe tunc, quando ex una parte moraliter certum est, nullum fore periculum scandali, perversionis, gravium & perpetuarum dissensionum &c. & simul cavetur, ut omnes proles educentur in Fide Catholica: ex altera vero gravis apparet ratio, v. g. spes certa vel convertendi conjugem ad veram Fidem, vel sopiendi inimicitias, vel conservandi pacem & tranquillitatem publicam &c. vel si inter Catholicos non reperiatur conjux paris conditionis. Quæ quia raro concurrunt, ideo quoque raro licitum erit tale matrimonium. *Quartum* defenditur a plerisque omnibus ex ratione, quod Jus Naturale ac Divinum parentes obliget, ut omnes liberos DEO & ad æternam salutem educent, non diabolo & ad interitum animæ: quapropter ejusmodi pacta ab omnibus Catholicis DD. censentur esse impia, abominanda, & irrita.

45 *Objic.* 1. In *can.* 72. Synodi sextæ Oecumenicæ irritum & dissolvendum dicitur matrimonium inter Hæreticum & Orthodoxam initum. 2. In Germania passim celebrantur matrimonia a Catholicis cum Hæreticis sine ulla dispensatione aut licentia Episcopi, nemine reclamante: ergo per consuetudinem reddita sunt ordinarie licita, uti existimant Azor, & Sanch. *l.* 7. *d.* 72. *n.* 5. 3. Si matrimonio adjiciatur conditio vel pactum, quod est contra bonum prolis, Matrimonium est invalidum, *c. fin. de condit. appos.* sed pactum de parte

pro-

prolium v. g. femellarum, si Mater sit Hæretica, educanda in hæresi est contra bonum prolis: ergo. R. ad 1. Ille canon non est Synodi sextæ, sed post illam a quibusdam Episcopis apud *Trullum*, palatium Regium, congregatis fabricatus, qui canones Trullani a Sergio Pontifice sunt aperte reprobati. Ad 2. N. *conf*. quamvis enim forte in locis, ubi Hæretici degant immisti Catholicis, legi Ecclesiasticæ sit præscriptum, contra Jus tamen naturale, quod concurrit, nihil potest consuetudo. Dein, licet consuetudo apud plebejos & inferioris conditionis homines sustulerit petitionem dispensationis, apud Principes tamen, qui solent petere licentiam a Pontifice, non sustulit, fors ideo, quia majora ex horum, quam plebejorum, matrimoniis cum Hæreticis oriri possunt incommoda. Ad 3. *dist. maj*. Si adjiciatur conditio vel pactum, quod est contra bonum prolis naturale, & sic repugnat substantiæ matrimonii. C. *maj*. Quod est contra bonum prolis spirituale, & substantia matrimonii non repugnat. N. *maj*. & sic distincta *min*. N. *Conf*. conditio repugnans substantiæ matrimonii, & bono prolis naturali foret, si conjuges id paciscerentur, ut positive evitetur generatio prolis, vel educatio. Si vero conditio vel pactum repugnet tantum bono prolis spirituali, non adversatur substantiæ matrimonii; nam hæc essentialiter dicit obligationem mutuam, saltem radicalem, ad actus, per quos generari, & educari potest proles, non vero educationem bonam & sanctam prolium; alias etiam conditio vel pactum, quod adjiciunt ambo conjuges Catholici, de prole educanda ad furandum, ad impudicitiam, in arte Magica &c. vel quod adjiciunt conjuges Hæretici formales de omni prole educanda in hæresi, esset contra substantiam matri-

trimonii, illudque faceret nullum: quod nemo admittit, & utique nec P. Schmier.

46 Dico 5. *Impedimentum publicæ honestatis* oritur ex matrimonio rato, seu ex sponsalibus de præsenti. 2. Etiam invalidis, modo non fuerint invalida ex defectu consensus. 3. Dirimitque matrimonium usque ad quartum gradum inclusive cum consanguineis conjugis desponsati vel desponsatæ. Sumuntur hæc ex *can.* 11. 12. 14. 15. *caus.* 27. *q.* 2. *c.* 3. 8. *x.* & *c. un. h. t. in* 6. *c.* 8. *de consang.* Quamvis enim dicta Jura non ita clare & explicite loquantur (excepto forsan *can.* 15. *cit.*) de matrimonio rato, plerique tamen omnes etiam intelligunt de hoc propter majoritatem rationis, eo quod arctior animorum conjunctio oriatur ex matrimonio rato, quam ex sponsalibus de futuro, propter quam ex sponsalibus dicta Jura introduxerunt impedimentum publicæ honestatis. Et quamvis quartum gradum non determinant; quia tamen *c.* 8. *cit.* eumdem determinat in affinitate, ad cujus imitationem oriri voluerunt dictum impedimentum ex sponsalibus, ideo communiter illud ad quartum usque gradum extendunt DD. Quia vero Trident. *sess.* 24. *c.* 3. *de ref. Matr.* ubi hoc impedimentum restrinxit ad primum gradum, & illud oriri noluit ex sponsalibus ex quocumque capite invalidis, uti *n.* 16. docuimus, & simul explicavimus naturam impedimenti publicæ honestatis, loquitur tantum de sponsalibus de futuro, idcirco hoc impedimentum ex sponsalibus de præsenti ortum manet adhuc sub dispositione Juris antiqui, & oritur etiam ex iis ex alio capite, quam ex defectu consensus, invalidis, dirimitque usque ad quartum gradum, ut declaravit S. Pius V. *in Const. Rom.* anno 1568. & ratio probat; cum lex correctoria Juris non sit extendenda.

TITULUS II.

De Desponsatione Impuberum.

SUMMARIUM.

1 *Quinam dicantur Impuberes: & quid sit malitiam supplere ætatem.*
2 3 *Sponsalia ante septennium innita non valent.*
4 *Nec Matrimonium ante pubertatem Legalem vel Naturalem.*
5 *Valet tamen in vim Sponsalium.*

1 IMpuberes de jure dicuntur mares, qui decimum quartum, & femellæ, quæ duodecimum ætatis annum needum compleverunt. Post hanc ætatem usque ad annum 25. ætatis completum vocantur *Puberes*, vel *Minores*. Per *desponsationem* intelligitur sponsalia tam de futuro quam de præsenti. Hic itaque agitur de ætate requisita tam ad sponsalium (nempe de futuro) quam matrimonii valorem, adeoque de *Impedimento Ætatis*. Tam in hoc, quam in illis, dicitur subinde *malitia supplere defectum ætatis*, sed in diverso sensu; in ordine ad sponsalia id nihil est aliud, quam si ante tempus a jure præscriptum adsit sufficiens usus rationis, nimirum ante septennium: in ordine ad matrimonium vero, si ante tempus huic præscriptum, scil. 14. vel 12. ætatis annum (quæ est *pubertas Legalis*) jam adsit non solum sufficiens usus rationis, sed etiam potentia ad generandum, seu ad copulam perfectam, se jam prodat, & hæc est *pubertas Naturalis*.

2 Dico 1, Sponsalia ante septennium physice com-

completum inita probabilius non valent, licet prius se prodat sufficiens usus rationis, adeoque in sponsalibus malitia non supplet defectum ætatis. 2. Eo tamen completo, si usus rationis & judicii discretio adsit, statim valent. 3. Non tamen ita efficaciter, ut adepta pubertate resiliri libere non possit ab illo, qui in impubertate contraxit, licet durante impubertate potestas resiliendi non detur. Pars 1. quam tenent Abb. Fachin. Engel, Konig, & alii multi contra Sylv. Tann. Pont. Pirhing, & alios pariter multos, probatur tum ex Jure Civili, quod *l.* 14. *ff. de sponsal.* requirit. ut sponsalia contrahentes *non sint minores, quam septem annis.* Tum ex Jure Canonico, quod *c.*4.5. *x. & c. un. h.t. in* 6. adhibet verba, *complesset, & compleverat* septennium.: atqui, quando jura absolute & indistincte requirunt certam ætatem ad aliquos actus, v.g. ad Professionem Religiosam, Testamenta &c. isti actus antea celebrati non valent, v.g. Professio Religiosa ante 16. ætatis annum completum non obstante, quod jam prius adsit maturitas ingenii, prudentia, & discretio judicii. Adde, quod Leges tam prohibentes, quam irritantes, quæ fundantur in præsumptione generali, non cessent, etsi in uno vel altero casu per accidens subsit, quod non adesse, vel non subsit, quod adesse præsumunt: sed leges ad sponsalia septennium determinate exigentes fundantur in præsumptione generali, quod ante septennium non adsit certo sufficiens usus rationis & discretio ad contrahendam tam gravem obligationem, consequenter periculum generale sit, ne propter defectum debiti consensus sponsalia essent nulla, vel saltem incerta; ac proin facile possent oriri fraudes, vel confusio, si certa ætas non esset determinata: ergo, licet in particulari casu usus rationis

adsit, & periculum invalidorum deficiente consensu sponsalium, confusionis, aut fraudis absit, dictæ Leges non cessant. Confirm. hæc solide per claram decisionem Innoc. III. qui in *c. 13. h.t.* sic ait: *interloquendo pronuntiamus, inter juvenem & puellam nec matrimonium nec sponsalia fuisse contracta: cum constet, puellam nondum ad septennium pervenisse*. Pars 2. per se liquet; quia nec jus naturale plus requirit. Pars 3. habetur in *c. 7. & 8. h.t.* ut nimirum major sit libertas in re tam ardua, ad quam in impubertate, adeoque nondum satis firmo & valido judicio, se obligarunt. Deberet autem pubertatem adeptus illico & in continenti resilire, v.g. intra triduum, *arg. l fin. C. de Jud.* secus sponsalia ratificasse censeretur, ut habet communis. Interim tamen P. Franc. Schmier *de sponsal. p. 3. c. 2. sect. 1. n. 61.* indulget jus resiliendi tamdiu, quamdiu verbis vel factis non fuerint confirmata sponsalia, nec altera pars eorum impletionem petierit; cum jus non determinaverit tempus ad resiliendum, quæ doctrina mihi non displicet.

3 *Objic.* 1. Parum pro nihilo reputatur, ut ait axioma Juridicum, & proxime accingendus habetur pro accincto, *arg. l pen. ff. de Testam. Mil.* ergo septennium non debet esse physice completum. 2. Ultima dies habetur pro completa, ut patet in factione Testamenti, quæ permittitur impuberi, qui ultimam diem annorum pubertatis inchoavit, licet nondum compleverit: ergo nec istud septennium debet esse completum. 3. Septennium a jure ideo præcise requiritur, quia in hac ætate præsumitur adesse usus rationis: ergo, si iste citius adesse noscitur, valebant sponsalia. 4. In *c. 3. de sponsal.* jubetur Juvenis, qui post sponsalia de præsenti cum puella nondum septenni contracta duxit illius consobrinam, ab hac

hac separari propter impedimentum publicæ honestatis: ergo illa sponsalia fuerunt valida, quia usus rationis jam adfuit; nam si iste necdum adfuisset, propter defectum consensus fuissent invalida, atque propterea non produxissent dictum impedimentum de jure antiquo. R. ad 1. Illa axiomata habent locum solum in iis, in quibus certum tempus, vel ætas a jure non est determinata. Ad 2. *dist. ant.* in causa mere favorabili, qualis est factio Testamenti, *trans.* in causa non mere favorabili, sed tali, in qua simul imponitur grave onus vel obligatio, uti est contractus sponsalitius, per quem inducitur magna obligatio, & simul onus seu impedimentum publicæ honestatis. *N. ant. & cons.* Ad 3. Si jus aliquid universaliter præsumit, universaliter procedit, neque cessat lex irritans in tali præsumptione generali fundata, etsi in casu particulari adsit, quod jus generaliter præsumit abesse, uti ante septennium præsumit generaliter nondum adesse usum rationis. Ad 4. In casu dicti *c.* 3. fuit dubium, an sponsalia post septennium non fuerint ratificata per factum seu copulam attentatam; quia Pontifex addit hæc verba, *ex humana fragilitate forsitan tentaverunt, quod non complere potuerunt*, atque ideo in dubio tutiorem partem elegit, non autem decidit, nec habuit pro certo, quod impedimentum publicæ honestatis fuerit ortum ex sponsalibus cum nondum septenni initis.

4 Dico 2. Matrimonium ante completos pubertatis annos contractum non valet, nisi jam prius, ut apud feminas sæpius contingere potest, adsit potentia ad copulam de se aptam ad generationem prolis, adeoque sufficit pubertas tam Naturalis quam Legalis, & in Matrimonio malitia potest supplere defectum ætatis. Communis

& certa ex *c.3.6.9.10.11. h.t.* Consonat *pr. Inst. de nupt.* Si tamen adsit Legalis pubertas, valet matrimonium, licet necdum adsit potentia proxima ad generandum, vel ad copulam, eo quod impotentia, nisi sit perpetua, non sit impedimentum dirimens, per *c.5. & fin. de Frigidis.*

5 Quæres, an matrimonium, quod contrahunt impuberes invalide, non habeat vim sponsalium de futuro? R. habent *c.fin.h.t. c.un §. idem quoque eod. in 6.* quia jus præsumit, & interpretatur voluntatem impuberum, quod velint saltem contrahere, quo modo possunt, nempe sponsalia de futuro, juxta illud, *si actus non valeat, ut ago, valeat meliori, quo potest, modo*, per *l. 27. §.9. ff. de Pact.* Excipe, nisi expresse sponsalia excluderent, & determinate non nisi matrimonium contrahere intenderent; quia actus non valeat ultra intentionem agentium: & tunc subintrat aliud axioma, *quod voluit, non potuit, & quod potuit, non voluit, c. 23. de offic. deleg.*

TITULUS IIII.

De Clandestina Desponsatione.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit Matrimonium Clandestinum.*
2 3 *Sine præsentia Parochi &c. non valet.*
4 5 *Valet tamen apud Hæreticos Germaniæ.*
6 *An valeat, si Catholici contrahant in loco, ubi Tridentinum non est receptum.*
7 8 *Qualis debeat esse Parochus assistens Matrimonio.*
9 *Et quales esse testes præter Parochum.*
10 *Quis sit Parochus respectu Vagorum, & Militum.*

11 *Quæ*

11 *Quæ sit pœna clandestine contrahentium, & Parochi non proprii assistentis.*
12 13 *Matrimonium sine præviis denuntiationibus valide, at non licite contrahitur.*
14 *Quis dispenset in denuntiationibus.*
15 *Quæ sit pœna sine iis assistentium, & contrahentium.*
16 *Benedictio nuptiarum an & quando impertienda.*

1 CLandestina desponsatio, de qua hic agitur, non denotat sponsalia clam inita, sed matrimonium clam, seu sine solemnitatibus a jure requisitis, contractum. Duplex autem præscripta est *solemnitas*, nempe *intrinseca & substantialis*, quæ requiritur ad valorem matrimonii, atque consistit in præsentia Parochi & duorum vel trium testium; quæ solemnitas si non adhibeatur, matrimonium dicitur absolute & *simpliciter clandestinum*: dein *solemnitas extrinseca & accidentalis*, quæ requiritur ad liceitatem matrimonii, atque consistit in præviis *denuntiationibus*, quæ sunt proclamationes futuri matrimonii eum in finem faciendæ, ut si quis sciat impedimentum inter contrahere volentes, illud manifestet Parocho &c. & in *benedictione sacerdotalis nuptiarum*, quæ sunt cæremoniæ & precationes sacræ in actuali copulatione sponsorum faciendæ a Sacerdote assistente ad impetrandas novis conjugibus ampliores gratias ad onera matrimonii facilius sustinenda, & ad sobolem Christiane educandam; quæ solemnitas si non adhibeatur, vocatur matrimonium *clandestinum secundum quid*. De cetero per *matrimonium clandestinum* simpliciter prolatum ordinarie intelligitur clandestineitas prima, quæ est *impedimentum dirimens*. De qua proin

2 Dico 1. Matrimonium, quod Catholici contrahunt *non in facie Ecclesiæ*, seu sine præsentia proprii Parochi (vel alterius sacerdotis cum licentia Parochi) & duorum vel trium testium, in locis, ubi Trident. fuit promulgatum, nec usu contrario abrogatum, hodie est invalidum. Communis omnium Catholicorum & certa ex Trid. *s.24.c.1. de ref. matr.* ibi: *qui aliter, quam præsente Parocho, vel alio sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum inhabiles reddit, & hujusmodi contractus irritos & nullos esse decernit* &c. Et hoc decretum jussit eadem Synodus in *singulis Parochialibus Ecclesiis publicari*. Igitur matrimonia dicto modo clandestina, quamvis jam olim fuerint illicita Jure Ecclesiastico, per *can. 1. seqq. caus.30. q 5.* hodie propter decretum Tridentini etiam sunt invalida. Ratio irritandi fuit generale periculum, ne quidam conjugem clandestine & valide ductam rursus repudient, & aliam in facie Ecclesiæ ducant, atque sic in perpetuis adulteriis vivant, non sine gravi animarum & boni publici detrimento. Cum igitur hæc lex irritans spectet bonum publicum, & fundetur in præsumptione generalis periculi ab ejus observatione nec ignorantia liberat, nec necessitas privata, ut si Parochus esset absens, vel mortuus, & moriturus v.g. vellet ducere concubinam ad legitimandas proles; eo quod actus sua forma & solemnitate substantiali carens semper sit nullus, quasi non esset gestus; sicut homo nequit existere sine anima. Dixi, *in locis, ubi Tridentinum fuit promulgatum*: promulgatum autem est in Hispania, Lusitania, Italia, & Catholica Germania, atque in iis provinciis, quæ adhuc

erant

erant Catholicæ anno 1564. quo confirmatum & promulgatum est Trident. uti in Hollandia, Zeelandia, Frisia, & aliis Belgii confœderatis Provinciis, item in Gallia, licet non initio, posterioribus tamen temporibus, &, ut aliqui volunt, anno 1602. vid. P. Vvex *de sponsal. tr.* 2. §. 4. *n.* 24. atque nuper in Hungaria sub Eminent. Card. de Colonitsch, ut testatur P. Kugler *de matrim. n.* 289. Econtra promulgatum non est in Anglia, Scotia, Hibernia, Suecia, Dania, Saxonia, Brussia, Pomerania &c.

3 *Objic.* 1. In *can.* 1. *cit.* Evaristus Papa clancularia matrimonia vocat *adulteria*, *stupra*, *fornicationes*: ergo jam ante Trid. fuerunt nulla. 2. Ante Trid. non erat illicita desponsatio clandestina, quando aderat justa causa, v. g. periculum gravis damni, vel matrimonii malitiose impediendi: ergo nec hodie erit invalida, ubi justa intervenit causa, vel necessitas privata; alias 3. Matrimonium foret nullum, si locus diu, v. g. per annum, careret proprio Parocho, vel ad eum, aut ad Episcopum tutus non pateret accessus: quod esset nimis difficile. R. ad 1. Evaristus addit, *nisi voluntas propria suffragaverit*: ergo non propter clandestineitatem vocavit adulteria, fornicationes &c. sed propter defectum legitimi consensus; eo quod ejusmodi matrimonia clandestina per copulam fornicariam & ad impuros amores explendos fuerint sæpe solum in speciem inita, & ficto consensu. Ad 2. N. *cons.* & *parit.* quia lex mere prohibens recipere potest interpretationem ex epiikia, & justam causam excusantem, non vero lex irritans, & aliquid exigens tanquam formam substantialem ad actum, quam existere sine sua forma repugnat. Ad 3. Pro casu, quo Lex passim observari nequit, etsi irritans sit, non stringit,

 quia

quia bonum & necessitas publica ita exigit. Et de hac lege, clandestina matrimonia irritante, sic declarasse refertur Clem. VIII. & Congreg. Cardd. anno 1603. nempe tunc tantum ea esse invalida, quando Parochus Catholicus haberi facile potest. P. Kugler *n.* 290. P. Vvex *n.* 27. Proin in tali casu sufficient alii duo testes Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 7. Zœs. *h. t. n.* 25.

4 Quæres an matrimonia hæreticorum, non contracta coram Parocho Catholico, sed coram Præcone, vel clandestine, in locis, ubi Tridentinum aliquando fuit promulgatum, & ipsi vivunt immisti Catholicis, itaut per se facile haberi possit Parochus verus & Catholicus, v. gr. Augustæ, Ratisbonæ &c. sint valida? R. affirmative. Ita Dian. Gonz. Esparza, & cum Tann. Laym. Staleno *in dissert. Theologo-Politica c.* 4. *seqq. part. poster.* P. Kugler *n.* 894. imo communior inter Germaniæ Scriptores contra Fagnan. Zœs. Reiffenst. & P. Franc. Schmier *de sponsal. & matr. p.* 3. *c.* 5. *n.* 86. modo hæretici in tali loco habeant publicum suæ Sectæ exercitium; si enim hoc non habeant, uti v. g. in Bavaria, pro invalidis haberem; cum contractus secundum leges & consuetudines loci debeant celebrari. Et modo non subsint Catholico Principi, talibus conjugiis resistenti, uti in partibus Silesiæ & Moraviæ vicinis, ut bene excipit Stalenus. Probat. 1. illis argumentis, quæ *tit.* 1. *de sponsal. & Matr. nu.* 34. adduxi. 2. Ex morali impossibilitate observationis Tridentini; cum nullus Hæreticorum sine gravibus incommodis coram Catholico Parocho possit contrahere, & plerique communiter vel ipsam legem Tridentini, vel ea se adstringi, ignorent, imo plerumque putent sibi illicitum esse contrahere coram Parocho Catholico. 3. Ex communi sensu fidelium, proles,

ex hujusmodi conjugiis prognatas in utroque foro pro legitimis habentium. 4. Ex praxi Episcoporum, qui hujusmodi conjuges ad Fidem Catholicam conversos non separant, nec urgent ad noviter contrahendum, connivente Curia Romana, ut maxime patuit, quando ante 100. circiter annos Palatinatus Neoburgicus ad Ecclesiam Romano-Catholicam reversus est. Hæc argumenta, si non faciant moralem certitudinem nostræ sententiæ, saltem faciunt eam vere & practice probabilem, ut fatetur P. Gobat, acer Adversarius. Atqui *cit. tit.* 1. *n.* 35. docuimus, quod licite ac valide contrahatur matrimonium cum opinione Juris probabili de non existentia impedimenti, præsertim si hoc sit solum Juris ecclesiastici, in quo Ecclesia potest, & propter publicum bonum censetur tacite dispensare.

5 *Objic.* 1. & principaliter. Extant declarationes S. Congr. Cardd. in contrarium: prima fuit data anno 1605. 10. Jun. Ad Nuntium Apostolicum in Belgio, sic sonans: *Hæreticos quoque, ubi Decretum Tridentini est promulgatum, teneri talem formam observare, & propterea ipsorum etiam matrimonia absque forma Concilii, quamvis coram Ministro Hæretico, vel Magistratu loci contracta, nulla & irrita esse.* Alteram refert P. Reiffenst. *h. t. n.* 141. hujus tenoris: *Catholicus cum Hæretica matrimonium coram Magistratu sæculari in loco, ubi Conc. Trident. est receptum, & Parochus commode haberi, & adiri poterat, contraxit, & postea consummavit, die 2. Maii S. Congr. censuit, dictum matrimonium fuisse nullum.* 2. Ex nostra doctrina sequitur, quod etiam Catholicus in tali loco contrahens cum Hæretica, quæ nonnisi coram Ministello Hæretico vult contrahere, validum celebret matrimonium, sicut incola

contrahens cum vago se huic accommodare potest, & coram quocumque Parocho contrahere: atqui hoc videtur intolerabile: ergo. R. ad 1. Abstrahendo, an illæ declarationes habeant omnia, quæ Sixtus V. & Greg. XIV. requirunt (quod necdum probatum est) dico ad primam, quod lata sit ad unitas Belgii provincias illo tempore, quo necdum in illis ita invaluerat Hæresis, & tam liberum ejus exercitium, consequenter quo adhuc spes erat obtinendi observationem Tridentinæ Synodi: nunc autem & ibi sunt mutatæ circumstantiæ, & contraria consuetudo nimis invaluit, ut adeo nec ibi amplius stringat illa declaratio; multo minus in aliis Hæreticorum provinciis, pro quibus non est data, sed ad locum specialem restricta: non enim solent universaliter dari ejusmodi declarationes. Secunda declaratio loquitur de Catholico contrahente cum Hæretica, & quidem in loco, ubi facile haberi potest Parochus Catholicus, de quo casu hic non est sermo, sed de matrimoniis Hæreticorum. Ad 2. Vel in tali commode & sine valde gravi difficultate haberi & adiri potest Parochus Catholicus vel non? Si prius, etiam juxta me invalidum probabilius foret matrimonium: si posterius, puto illud valere tum propter declarationem Card. de anno 1603. de qua *n.* 3. tum propter hoc Juris principium, quod contractus recte regulentur secundum leges & consuetudines locorum.

6 Petes, an valeat matrimonium, si qui ex loco, ubi Trid. est receptum, se conferant in locum, ubi receptum non est, vel etiam numquam promulgatum, ibique contrahant? R. cum distinctione, si eo se conferant animo figendi domicilium vel quasi domicilium, vel, ut habet probabilis, negotii causa, vel si unus contrahentium

sit

sit ibi incola, valet, per *c. 1. de sponsal. & c. fin. de for. comp.* quia incolæ, & peregrini recte celebrant contractus juxta leges & consuetudines locorum, ubi existunt, nec egressi suis locis obligantur legibus eorum. Si vero præcise eum in finem se conferant in talem locum, ut ibi matrimonium contrahant clandestine, retento domicilio priori, probabilius non valet, ut docet communior contra Pont. Zoes. Pirh. Gonz. Ratio, quia ex una parte Lex Tridentina est irritans matrimonia clandestina propter generale periculum ab illis recedendi, quæ ratio etiam pugnat in egredientibus præcise eo fine, ut contrahant clandestine, ex altera vero parte ratio prudens non apparet, propter quam cessare præsumi possit Lex Tridentina, & permittere egressum præcise ex tali fine: ergo etiam egressus talis a dicta Lege est prohibitus, & manet lex irritans; præsertim cum ita Tridentini decretum explicaverit declaratio Cardd. approbata ab Urbano VIII. 14. Apr. *1627.* per speciale Breve, quod ex autographo refert Lugo, & decretis Synodi Dioecesis Coloniensis anno *1662.* insertum est, ac insuper non modo in Archiepiscopatu Coloniensi, ac eidem subjectis Episcopatibus, sed etiam in aliis Germaniæ Dioecesibus videtur esse receptum.

Objic. 1. Trident. inhabilitavit ipsas personas ad clandestine contrahendum: ergo hæc inhabilitas est personalis, & comitatur personas ex quacunque causa egressas e loco sui domicilii. 2. Contractus sunt regulandi secundum leges loci, & egressos non obligant leges proprii domicilii, ergo, etiamsi egrediantur præcise ideo, ut contrahant clandestine, valebit matrimonium. R. ad 1. Inhabilitatio personarum, non inflicta per sententiam specialem, sed per decretum generale pro existentibus in aliquo loco, afficit lo-

N 6 cum,

cum, & exiſtentes in tali loco; nam tale decretum imitatur naturam Legis, quæ reſpicit territorium, adeoque inhabilitas hæc localis eſt, non perſonalis. Ad 2. Id quidem generaliter verum eſt, niſi lex aliud velit: atqui Lex Tridentina, præſertim ut explicata ab Urbano VIII. declarationem Cardd. approbante, aliud vult, & ſtringit etiam ex tali fine egredientes: ergo.

7 Dico 2. Parochus, cujus præſentia requiritur ad valorem matrimonii, debet eſſe proprius ratione domicilii, vel quaſi domicilii contrahentium, ſaltem alterutrius. 2. Valide tamen aſſiſtit, licet necdum ſit Sacerdos: vel aſſiſtat extra fines ſuæ parochiæ, in quocumque loco: item licet ſit putatitius tantum, vel intruſus: aut invitus, vel dolo inductus: aut excommunicatus, ſuſpenſus, interdictus, vel irregularis: aut etiam ſpecialiter prohibitus ab Epiſcopo, ne aſſiſtat, quia non obſtante tali prohibitione manet Parochus. 3. Ille tamen, qui loco Parochi aſſiſtit, neceſſario debet eſſe Sacerdos. 4. Et licentiam aſſiſtendi a Parocho vel Ordinario conſecutus eſſe actu; ut adeo non ſufficiat licentia mere præſumpta, quæ nimirum fuiſſet data, ſi fuiſſet petita; neque ratihabitio ſubſequens. Pars 1. ſumitur ex Trid. *ſeſſ.* 24. *c.* 1. *de ref. matrim.* ubi requirit aſſiſtentiam *Parochi*, & in antecedentibus præcipit denuntiationes fieri a *proprio contrahentium Parocho*, ac in ſubſequentibus punit *alterius Parochiæ ſponſo conjungere auſum:* modo autem reſpectu alterutrius ſit proprius, & eligatur a contrahentibus ad aſſiſtendum, hoc ipſo quoad hunc contractum matrimonialem, quia eſt individuus, fit etiam proprius reſpectu alterius. Porro *Parochi* nomine venit etiam Epiſcopus (Sede vacante Capitulum) Vicarius Generalis, Vicarius Parochialis tam temporalis

quam

quam perpetuus. Pars 2. ex eodem Trid. *loc.cit.* ubi nihil aliud requirit, quam qualitatem *Parochi*: nec aliud aliunde probatur; cum assistens matrimonio nec sit Minister hujus Sacramenti, sed solum testis qualificatus, nec assistentia sit actus jurisdictionis, sed solum excellentis testimonii. Pars 3. iterum ex Trid. *d. lo.* per verba, *qui aliter, quam præsente Parocho, vel alio* NB. *Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia* &c. en! in alio, quo loco Parochi assistit, requirit qualitatem Sacerdotii, sive dein sit curatus, vel non, excommunicatus, irregularis, &c. vel non: item exigit licentiam, nimirum vel expresse vel tacite datam, generaliter vel specialiter. Quia vero ea, quæ requiruntur ad valorem & substantiam alicujus actus, actualiter & pro priori adesse debent, quando actus geritur, ideo licentia debet actu jam esse concessa, quando ponitur assistentia: proin licentia *mere* præsumpta, quæ nec tacite aut generaliter jam est data, sed tantum præsumitur danda, vel daretur, si peteretur, non sufficit; nec ratihabitio futura, licet certo credatur Parochus postea ratificaturus assistentiam alieni.

8 *Objic.* 1. Qui loco Parochi assistit, debet esse Sacerdos: ergo & ipse Parochus, præsertim cum Trid. dicat, *vel alio Sacerdote*: sed to *alius* est vox relativa, & repetitiva similium. 2. Parochus putatitius, uti & intrusus, non est Parochus. 3. Excommunicatus autem saltem vitandus, non potest valide exercere actum jurisdictionis, nec actum officii Parochialis per *c. 16. de Elect.* nec validum ferre testimonium, *c. 8 & 14. de sent. Excomm. in 6.* Ergo hujusmodi Parochus non assistit valide. 4. Licentia præsumpta sufficit ad dandam alienis Parochianis Absolutionem Sacramentalem: ergo etiam sufficit ad assistendum matrimoniis alienarum

rum Parochianorum. 5. Ratihabitio futura retrotrahitur ad tempus, quo geritur actus, *c.* 10. *de R. J. in 6.* Et hinc valet matrimonium sub hac conditione contractum, *si Papa dispensaverit;* ergo etiam contractum sub hac conditione, si proprius Parochus ratificaverit, vel postea consenserit. 6. Valide & licite potest aliquis uti re aliena ex consensu domini rationabiliter præsumpto: ergo etiam assistere matrimonio alienorum ex licentia Parochi rationabiliter præsumpta. 7. Ponamus, quod Parochus dederit quidem licentiam, id tamen ab assistente ignoretur: in hoc casu dici non potest, an valida sit assistentia, vel non, nisi dicatur sufficere licentia præsumpta: ergo.

R. ad 1. Disparitas patet ex verbis Tridentini, quod quidem in substituto, non autem in Parocho, exigit qualitatem Sacerdotii, forsan ex ea ratione, ut in substituto per sacerdotium suppleatur qualitas Parochi tanquam testis excellentis. To *alius* non semper denotat similitudinem qualitatis; alias deberet dici, quod Christus fuerit nequam, quia S. Lucas c. 23. ait: *ducebantur & NB. alii duo nequam cum eo,* videlicet cum Christo. Ad 2. Error communis, quo Parochus putatitius, vel intrusus (ubi communiter ignoratur intrusio) habetur pro vero Parocho, facit, ut Ecclesia suppleat defectum ob bonum publicum, quod exigit talium actus esse validos, *arg. l. Barbarius 3. ff. de Off. Præt.* Ad 3. Assistentia matrimonii non est actus jurisdictionis, etiam voluntariæ tantum: nec absolute actus officii Parochialis, seu Parochi qua talis, cum possit substituere alium: imo, licet admittatur esse actus officii, uti est actus testis qualificati, tamen propterea assistentia Parochi excommunicati non tolerati non foret invalida,

cum

cum nullibi sit irritata, & causa matrimonii in jure sit valde favorabilis; consequenter jura, quæ pro causis particularibus in citt. Juribus irritant actum officii, vel testis, ab excommunicato gestum, non sunt trahenda ad assistentiam matrimonii. Ad 4. N. *antec. & cons.* Aliud est de casu, quo Eucharistia, vel extrema Unctio, administratur alienis Parochianis, quia in his Sacramentis non requiritur ad valorem, sed solum ad licentiam, consensus proprii Parochi. Ad 5. Regula non procedit in iis, in quibus aliena voluntas in principio actus requiritur ad valorem tanquam forma substantialis. Paritas cum dispensatione Pontifici futura & alia conditione a contrahentibus adjecta, non est; eo quod in potestate Pontificis quidem sit tollere impedimenta Juris Ecclesiastici, non vero in potestate Parochi per subsequentem ratificationem validare matrimonium, vel postea supplere id, quod de jure requirebatur ad valide contrahendum matrimonium; hoc enim, si invalide ob defectum substantialis formæ semel contractum est, manet invalidum; cum Parochus nequeat retro habilitare personas, ad contrahendum pro tunc habiles. Ad 6. iterum est disparitas, quia licitus ille & validus usus dependet a sola voluntate & consensu domini: valor autem matrimonii sine legitimi testis assistentia semel invalide contracti non dependet a voluntate Parochi primum postea consentientis. Ad 7. Distinguendum est: si assistens prius petiit licentiam, assistendi a Parocho proprio, & iste licentiam dedit, licet necdum intimatam, tunc valere ajo, quia licentia necessaria non solum jam est actu data, sed etiam per ejus petitionem acceptata: si vero assistens non petiit, non valere dico, licet data jam sit, non tamen intimata, quia licentia habet rationem gratiæ vel privilegii: sed ad hoc, ut gratia vel privile-

vilegium subsistat, requiritur non tantum consensus concedentis, sed etiam regulariter acceptatio, & consensus recipientis: qui autem nec petiit licentiam per se (nec alius pro ipso, & quidem conscio) non posuit consensum & acceptationem.

9 Dico 3. Præter Parochum ad valorem matrimonii requiruntur etiam alii duo vel tres testes, usu rationis præditi, ac moraliter præsentes, ita ut rite percipiant, quid agatur. 2. Non tamen debent esse specialiter ad id vocati vel rogati, nec legitimi, aut omni exceptione majores, ita ut ipsis non obstet, si sint impuberes, feminæ, criminosi, infames, excommunicati, consanguinei &c. Pars prior clare est decisa in Trid. *loc. cit.* & jus naturale exigit, ut testis percipere possit, ac percipiat ea, de quibus debet ferre testimonium. Pars posterior colligitur ex eodem Trid. ubi nec specialem testium rogationem, nec ullam aliam in iis qualitatem exigit, qualem in aliis materiis jura exigunt. Dein etiam secundum alia jura in causis favorabilibus admittuntur testes alias non legales, & legitimi, *c. 5. de Hæret. in 6* atque in præsentia Testis valde excellentis & specialiter idonei (qualis in ordine ad contrahendum matrimonium est Parochus) sæpe sufficiunt testes de jure positivo alias inhabiles vel minus habiles, text & DD. in *l. 6. § cogentur ff de Edendo.* præsertim si uommuni partium consensu, ut v. g. contingit in erectione instrumentorum, adhibeantur, & sic quasi approbentur. Nec obstat, quod testes isti forte sint inviti, *l. 209. ff. de V. S.* ibi: *scire autem non velle debet is* (qui testis est) *nam & invito eo recte fit, quod jussum est.* Sed

Objic. 1. In *c. 2. h. t.* Ad probandum, quod matrimonium non sit clandestine contractum) quod olim etiam erat illicitum) requirebatur *legitima*

Pro-

probatio: ergo etiam hodie adhuc requiritur legitima probatio, seu per legitimos testes, ut constet matrimonium non clandestine, ac proin non invalide contractum fuisse. 2. In causa matrimonii jus antiquum exigit testes *circumspectos, idoneos, omni exceptione majores, c.1. de consang. c. 10. de despons. impub. c. 22. de testib.* ergo etiam jus novum Tridentini. R. ad 1. Legitima probatio matrimonii contracti a Tridentino jam habetur per Parochum, & duos alios testes qualescunque, licet careant illis qualitatibus, quas in iis requirunt Leges in aliis causis, an *d. c. 2.* plus requisiverit, non claret ex textu, &, licet clareret, censeretur esse correctum a Trid. Ad 2. *dist. ant.* in causa matrimonii iterum dissolvendi, de quo casu loquuntur *citt. c. 1. & 10. C. ant.* in causa matrimonii pangendi & constituendi. N. *ant. & cons.* In *c. 22. cit.* repulsa est mater tanquam testis inhabilis, quia nimis affectabat matrimonium filiæ cum viro nobili & divite, adeoque tanquam testis suspectæ fidei ob causam particularem, non quia mulier erat.

10 Quæres, qui respectu vagorum & militum, sit competens Parochus ad solemnizandum matrimonium illorum? R. 1. Respectu *Vagorum*, quo nomine intelliguntur, qui nec verum nec quasi-domicilium ullibi habent actu, est omnis Parochus loci, in quo vagi morantur, imo etsi unus tantum contrahentium sit vagus; & probabilius non alius Parochus, in cujus Parochia vagi, aut vagus actu non moratur, ut tenent Coninck, Vallens. Pirhing. *h. t. n. 19.* contra alios multos. Ut autem licite Parochus loci assistat vagis, debet præmissa *diligenti inquisitione* de statu & conditione illorum *rem ad Ordinarium deferre*, atque *licentiam assistendi ab eo obtinere*.

Trid.

Trid. *s.* 24. *c.* 7. *de ref. Matrim.* Aliqui putant, etiam juramentum de carentia impedimenti a vagis exigendum esse. R. 2. Respectu *Militum* opus est distinctione: vel habent peculiarem Curionem seu Capellanum Castrensem, & quidem talem, cui potestas administrandi Militibus Sacramenta vel in genere, vel etiam in specie ad assistendum eorum matrimoniis a Summo Pontifice, aut Episcopo (hujus tamen concessio ultra suam Dioecesim se non extendit) est concessa, vel non habent talem Curionem? In priori casu proprius Parochus est hujusmodi Curio. In posteriori Parochus loci, ubi milites existunt, sive dein transeant in tali loco, & tum sunt instar vagorum, sive sint in hybernis, nacti quasi-domicilium. Vid. Reiffenstuel *h. t. n.* 97. & Konig *n.* 15. & P. Reuttlinger *p.* 2. *clas.* 1. §. 5. *casu tertio*.

11 Dico 4. Contrahentes culpabiliter matrimonium sine licentia Parochi, aut testium, non solum graviter illicite, & simul invalide agunt, sed etiam arbitrarie ab Episcopo & graviter puniendi sunt. Parochus vero aut alius Sacerdos, præsumens alienos parochianos sine licentia conjungere, aut eorum nuptias benedicere, ipso jure tamdiu suspensus est, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, qui matrimonio assistere debebat, aut benedicere, absolvatur. Patet utrumque membrum ex Trid. *loc. cit. c.* 1. Hucusque de matrimonio simpliciter clandestino, in quo deficit solemnitas intrinseca & substantialis; nunc autem de matrimonio clandestino secundum quid, in quo deficit solemnitas extrinseca, nimirum denuntiationes prævia.

12 Dico 5. Antequam matrimonium contrahatur in facie Ecclesiæ, seu coram Parocho & testibus prædictis, debet a proprio contrahentium Parocho

cho ter publice denuntiari tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solemnia, expressis nominibus personarum illud contrahere volentium. 2. Quæ si omittantur sine dispensatione Ordinarii, aut sine justa causa, Matrimonium valet quidem, graviter tamen peccant contrahentes & assistentes. 3. Subjacentque certis pœnis. Habentur hæc in *c. fin. h.t.* & maxime in Trid. *loc. cit.* & *c. 7.* Ratio est, ut, si quis forte sciret, aliquod impedimentum vel dirimens vel impediens inter contrahere volentes existere, vel saltem suspicaretur, id in tempore manifestet Parocho, ut non assistat, antequam constet, nullum subesse impedimentum, vel illud dispensatione esse sublatum. Interim tamen notant Doctores 1. Dictæ denuntiationes, si forte præmitti non potuerint, sed dilatæ sint ex promissione Episcopi, suppleri posse ac debere post nuptias; interea autem conjuges abstinere tenerentur sub mortali ab actu conjugali. 2. Sufficere posse unicam denuntiationem, si Episcopus dispenset, vel forte timeatur, ne, si ternæ fiant matrimonium malitiose impediatur. 3. Fieri posse etiam diebus Dominicis; & inter dies festivas posse intermediare feriales, imo, si tria festa immediate essent continua, ut v.g. in Paschate, recte interpolantur per dies feriales. 4. Nihil obstare, si per accidens fierent extra Ecclesiam & Missarum solemnia, aut die etiam non festo, si populus numerosus v.g. in aliqua celebritate concurrat extra Ecclesiam, & die feriato; sic enim intentioni Ecclesiæ, impedimenta forte latentia detegi cupientis, omnino satisfieri censent. 5. Parocho licere alium, maxime sacerdotem, sibi substituere ad faciendas denuntiationes. 6. Non esse necesse, ut fiant in propria contrahentium Ecclesia, si melius haberi posse speretur no-

titia

titia impedimenti, si alibi fiant. 7. Si contrahentes habent diversos Parochos, quamvis ab utroque, ubi contrahentes habent, vel proxime habuerunt domicilium vel quasi, denuntiationes fieri per se debeant, sufficere tamen, si fiant in alterutra Parochia, ubi vel sic habet praxis, vel commode in utraque fieri nequeunt, ob justam causam, v. g. notabilem loci distantiam.

13 *Objic.* 1. Quæ contra Jus fiunt, pro infectis haberi debent, *c. 64. de R. J. in 6.* ergo matrimonium, sine denuntiationibus a Jure præscriptis contractum, est nullum. 2. Tridentinum utitur ablativo absolute posito per verba, *quibus denuntiationibus factis*: sed ablativus absolute positus importat *conditionem sine qua non*, & dat formam actui: ergo sine denuntiationibus non valet matrimonium. R. ad 1. quæ fiunt contra Jus irritans actum. *C. ant.* Contra Jus mere prohibens, quale est Tridentinum quoad denuntiationes. *N. ant. & conf.* Ad 2. Non semper importat *conditionem sine qua non*, nec semper dat formam substantialem actui, sed solum tunc, quando verba Legis id satis exprimunt: atqui Tridentinum per illum ablativum absolute positum non satis id exprimit.

14 Quæres, ad quem pertineat dispensatio in denuntiationibus matrimonii? & ob quam causam concedi possit, vel debeat? R. ad 1. Pertinet ad Ordinarium. Trid. *l. cit.* Nomine *Ordinarii* autem venit non solum Episcopus, & Sede vacante Capitulum Cathedrale, sed etiam Vicarius Generalis, ut habet communis DD. & praxis: non vero Parochus, etiam in casu necessitatis; licet in tali casu urgentis necessitatis, v. g. si moribundus vellet ducere concubinam ad legitimandas proles, vel si sponsus deserta sponsa meditaretur abitum, aut periculum foret; ne matri-

mo-

monium malitiose impediretur, si fieret recursus ad Ordinarium pro dispensatione &c. Parocho permittatur per quandam epiikiam ita interpretari Tridentinum, ut pro his circumstantiis non stringat; quod non est proprie dispensare. In dictis tamen casibus, si ambo conjuges supervivant, debet postea Parochus supplere denuntiationes, ac interim sponsis inhibere consummationem matrimonii, licet mortaliter certum esse videretur, nullum inter illos impedimentum subesse; quia Tridentinum propter generale periculum, ne impedimento laborantes conjungantur, præcipit denuntiatiationes præmitti.
R. ad 2. Causæ justæ, ut possit Ordinarius dispensare, sunt 1. erubescentia & pudor, facile oriturus ex denuntionibus, ut siquis cum valde dispari quoad statum vel ætatem vellet contrahere. 2. Moralis certitudo, nullum subesse impedimentum, vel id aliunde detegendum, ut si Magnates contrahunt. 3. Moralis inutilitas denuntiationum, ut si contrahunt vagi, vel penitus ignoti. Dixi, *ut possit*: subinde enim tenetur dispensare, quando nempe vel contrahentibus vel communitati per dispensationem procuratur notabile bonum, v.g. honoris, fortunarum &c. aut grave avertitur malum, v.g. periculum infamiæ, punitionis ratione concubinatus, incontinentiæ, si differatur matrimonium instante v. g. Quadragesima, vel probabiliter timeatur, ne alterutra pars injuste resiliat, deflorator corruptam post longiorem moram iterum deserat, consanguinei malitiose impediant matrimonium &c.

15. Petes, quæ sint pœnæ culpabiliter contrahentium, & assistentium matrimoniis, sine denuntiationibus, & dispensatione in iisdem?
R. 1. Respectu assistentium est triennalis suspensio ab officio, ferendæ tamen sententiæ;

per

per *c.fin.h.t.* Quæ, postquam Episcopus ministerialiter tulit, dicitur esse reservata Summo Pontifici. P. Kugler *de matr. n.*246. R.2. Respectu contrahentium difficultas impetrandi dispensationem in impedimento dirimente, si postmodum latuisse aliquod constiterit. Trid. *loc. cit. c.*5. Et hinc in petitione dispensationis necessario exprimenda est omissio denuntiationum. Dein proles, si forte matrimonium ratione impedimenti latentis fuisset nullum, sunt illegitimæ, non obstante, quod uterque contrahens ignoraverit impedimentum. *c. fin. cit. §. si quis.* cum Trid. *loc. cit.* tales comparet scienter contrahentibus cum impedimento. R. 3. Tam contrahentes, quam Parochus assistens, & testes atque cooperantes sine denuntiationibus prævis, arbitraria insuper pœna sunt afficiendi. *d. c. fin.*

16 Dico 6. Benedictio solemnis Nuptiarum (vel potius personarum nuptias celebrantium) quæ etiam est solemnitas accidentalis & extrinseca, a Sacerdote, legitimo assistente, impertienda est sub præcepto (non tamen gravi, ut fert communis sententia) & quidem inter Missarum solemnia (licet, ubi ita fert usus, sufficiat etiam impertiri ante altare, vel in templo, imo etiam in domo privata) *can.* 1. *seqq. caus.* 30. *q.*5. Trid. *loc. cit. c.* 1. De Jure tamen nuptiæ secundæ non sunt benedicendæ, si nimirum vel uterque, vel unus saltem contrahentium hanc benedictionem jam semel recepit, ad secunda vota transiens, *c.* 1. *&* 3. *de sec. nupt.* quia, ut major sit benedictionum solemnium reverentia, eas Ecclesia non vult repeti respectu ejusdem rei vel personæ. Vi tamen consuetudinis, vel statuti, etiam secundæ nuptiæ alicubi benedicuntur, saltem si unus conjugum nunquam recepit benedictionem, Sic Rituale Diœcesis Fri-

fin-

singensis permittit benedictionem, si sola femina nunquam recepit; prohibet autem, si solus vir nunquam recepit, seu si femina sola celebret secundas nuptias.

TITULUS IV.

De sponsa duorum.

SUMMARIUM.

1 *Impedimentum Ligaminis, dirimens & impediens.*

2 3 *Quo Jure prohibitum sit & irritatum matrimonium cum duabus, vel duobus simul.*

4 5 *Sponsalia de futuro secunda non valent.*

6 *Nec obligant, licet prior sponsa suo jure cesserit.*

7 8 *Valent tamen sponsalia de præsenti, licet ea contrahens maneat obligatus sponsæ priori.*

1 *Sponsa duorum* dicitur, quæ duobus viris & *Sponsus duarum*, qui duabus feminis, aut pluribus, desponsatur vel de futuro, ut siquis matrimonium promisit uni, dein alteri, ac forsan postmodum tertiæ &c. vel de præsenti, ut siquis matrimonium contraxit cum Bertha, dein cum Titia, ac forte etiam cum Caja &c. in vivis adhuc existente Bertha. Si vir sibi plures actu jungat uxores, ut eas simul & semel habeat, vocatur *Polygamia*: si femina plures viros, *Polyviria*, vel *Polyandria*. Quia vero pluralitatem uxorum, vel virorum, reprobant Jura, tam Positivum quam Naturale & Divinum, ideo cum una matrimonio ligatus (vel ligata cum uno) laborare dicitur impedimento *Ligaminis dirimente*, de quo hic agimus. Si

vero

vero aliquis (vel aliqua) jam sit alteri obligatus per sponsalia tantum, habet quidem impedimentum *ligaminis*, at *impediens* tantum, quo stante cum alia persona illicite contrahit matrimonium, in ordine tamen ad contrahenda sponsalia cum alia persona forsan priora Sponsalia erunt impedimentum absolute dirimens, ut dicetur inter alia, quæ huc pertinent.

2 Dico 1. Polygamia (& a fortiori Polyviria) non solum est contra Jus Ecclesiasticum *c.* 2.3. 4. *fin. h. t.* & Cæsareum. *l.* 2. *C. de incest. nupt. Const Crim. Caroli V. art.* 121. sed etiam contra Jus Divinum & Naturale, adeoque impedimentum ligaminis dirimens est introductum etiam Jure Divino, & Naturali, sed conditionato tantum. Itaque matrimonium secundum est nullum, quod contrahitur nondum soluto primo quoad vinculum seu ligamen. Quod sit contra *Jus Divinum*, omnino certum, ac definitum est contra Lutherum in Conc. Trid. *s.* 24. *de Sacram. matrm. can.* 2. ibi: *siquis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla Lege Divina esse prohibitum, anathema sit*. Dein probatur ex significatione matrimonii, quam habet Jure Divino Sacramentum matrimonii, quia significat conjunctionem Christi cum Ecclesia. *Eph.* 5. utique unius cum unica. Demum ex primæva matrimonii institutione *Gen.* 2. ubi Deus ajebat: *faciamus homini adjutorium* (non dixit, *adjutoria*) & *adhærebit uxori suæ*, nimirum unicæ: *erunt duo* (non plures) *in carne una*: qui autem carnem suam per copulam divideret in plures, non maneret una caro cum uxore sua.. Quod autem sit contra *Jus naturale*, suadetur tum ab auctoritate maxima fere omnium DD. saltem Catholicorum; tum ex eo, quod pluralitas uxorum (vel maritorum)

rum) valde repugnet finibus matrimonii, nempe generationi prolis, raro enim fœcundi esse possunt viri (a fortiori feminæ, ut patet in scortis) divisi in plures conjuges, item pacificæ societati & cohabitationi, quæ debet esse inter conjuges, atque continentiæ conjugali, cum stante pluralitate conjugum non posset facile satisfieri singularum concupiscentiæ, cujus tamen remedium debet esse matrimonium; tum denique ex natura Justitiæ Commutativæ, quæ exigit, ut apud contrahentes detur æqualitas inter datum & acceptum: sed, si vir duceret plures uxores, vel femina plures viros, non daretur æqualitas inter datum & acceptum, quia ducens plures non posset singulis tradere jus in corpus suum ad actus conjugales totum, & totaliter, sed solum ex parte, a singulis vero acciperet jus in corpora sua totum & totaliter, utpote nulli alteri obligata. Adde, quod Justitiæ repugnet jus in corpus uni jam traditum denuo tradere alii vel aliis, sicut res vendita uni & tradita, alteri denuo vendi ac tradi sine injuria prioris emptoris nequit. Neque dicas, ex conventione Partium induci posse inæqualitatem, cum pacta dent legem contractibus, & volenti non fiat injuria; nam contra est, quod contractus a Natura institutus in bonum generis Humani, uti est matrimonium, a natura quoq; dirigi debeat, & non ex paciscentium arbitrio dependere, proin contrahentes matrimonia adigi non possunt, ut in aliqua consentiant, quæ Jus naturale improbat. Sic usuræ mere lucratoriæ manent illicitæ de Jure naturali, saltem conditionato, propter inæqualitatem inter datum & acceptum, licet illæ fuerint stipulatæ, & mutuum accipiens in eas consenserit invitus, & necessitate adactus; cum alias non acquireret mu-

tuum, quo pacto & plures feminæ demum consentirent in unum maritum, quia alias nullum omnino maritum obtinerent. Notetur bene hoc argumentum. Quod denique hoc Jus Divinum & Naturale sit solum *conditionatum*, nimirum nisi Deus, in cujus plenissimo dominio sunt corpora humana, eorumque jura, etiam ad actus conjugales, pluralitatem conjugum permiserit, patet inde, quod, ut constat ex Scripturis sacris, Deus sanctissimis Patriarchis Antiquæ Legis, Abrahæ, Jacobo, Davidi &c. permiserit plures uxores, præsertim post diluvium, ut citius restauraretur genus humanum. Incommodis autem ex pluralitate conjugum orituris alio modo absolute potest occurri.

Objic. 1. In *can.* 2. *cauf.* 12. §. *denique. q.* 1. dicitur: *communia debent esse amicorum omnia.* Et additur: *in omnibus autem sunt sine dubio & conjuges*: ergo plures conjuges possunt esse communes eidem viro, vel feminæ, saltem ubi est nexus amicitiæ. 2. Rationes nostræ, fundatæ in impedimento generationis, in perturbatione pacis domesticæ &c. solum probant, Polygamiam aut Polyviriam, de Jure Naturali illicitam quidem esse, at non invalidam: ergo impedimentum ligaminis non est Juris Naturalis. 3. Apud plures Gentes, non omnino barbaras, viget usus Polygamiæ, uti apud Mauros, Turcas, Sinenses &c. imo & Polyviriæ, uti apud Persas, & Medos: ergo non adversatur Juri Naturali. R. ad 1. Ultima verba de conjugibus non sunt Clementis I. qui est auctor dicti Canonis, sed a quibusdam Hæreticis sunt assuta; non enim reperiuntur in Codicibus & Manuscriptis melioris fidei, uti notatur in Correctione Romana allegato textui subjuncta. Ad 2. Quando actus Jure Naturali prohibitus

per-

perpetuam continet turpitudinem, præsertim injustitiam, uti juxta dicta continet Polygamia & Polyviria, & quidem per se ac ordinarie, actus quoque vel contractus est irritus Jure Naturali; cum repugnet obligatio ad illicitum. Ad 3. N. *Conseq.* quia apud Gentes, alias etiam sapientiæ laude florentes, alia quoque gravissima scelera, certo Juri Naturali adversantia, fuerunt & sunt in usu, imo & earum Legibus conformia, uti Idololatria, fornicatio, rapinæ &c. Quia & apud Christianos non raro conculcatur Jus Naturale: ergo ex his factis nefandis non est formanda Regula Juris Naturalis.

4 Dico 2. Sponsalia secunda non valent, nec solvunt priora, prius inita cum alia persona, 2. Etiamsi secundis accesserit copula carnalis; aut imprægnatio. 3. Et secunda sponsa fuerit ignara priorum sponsalium, ac sub spe matrimonii fuerit corrupta aut imprægnata, & damnum ipsi aliter reparari non possit, nisi per matrimonium. Pars 1. est indubitata tum ex *c. 22. x. & c. un. in 6. de Sponsal.* tum ex ratione, quod alteri nec licite, consequenter nec valide, promitti possit, quod jam prius alteri fuit promissum: ergo nec matrimonium jam prius alteri promissum: cum utique nemo obligare se possit ad rem illicitam, quæ sine violatione juris alteri jam quæsiti præstari nequit. Interim tamen sponsa (vel sponsus) prior resilire potest, & recedere a comparte nova sponsalia ineunte cum alia, eo quod nova contrahens censeatur renuntiare suo juri, & prioribus sponsalibus. Pars 2. fluit inde, quod prior tempore habeat jus fortius. *c. 1. de Majorit. c. 54. de R. J. in 6.* Nec enim jus certum alteri prius absolute quæsitum tollere possunt sponsalia cum

secunda; quia hæc sunt invalida; neque fornicatio aut imprægnatio, quia Jura passim clamant, unius delicto alium gravari non debere, & per injuriam priori sponsæ, vel sponso, illatam non tolli ipsius jus; neque jus oriri debet sponsæ, quæ per deflorationem admissam potius pœnam meretur. Adde, quod multis perfidiis ac fraudibus occasio daretur, siquis per corruptionem aut imprægnationem secundæ sponsæ posset se liberare a prima, quam nauseare forsan incipit. Pars 3. quam saltem pro foro externo cum Guttier. tenet Reiffenstuel *h. t. n.* 8. contra plurimos, sumitur ex iisdem rationibus, & ex hoc principio, quod cuilibet propria culpa & flagitium nocere debeat, non alteri innocenti. Sibi imputare debet damnum, quod patitur sponsa fornicaria, licet ignara sponsalium priorum, cum scire debuisset, non fidendum hujusmodi procis, sæpe sub spe matrimonii decipientibus puellas.

5 *Objic.* 1. Secunda sponsalia, quibus accessit copula carnalis, sunt vinculum fortius, eo quod traditio actualis per usum corporis sit secuta. 2. Talis copula præsumitur esse facta animo maritali, adeoque ipsum matrimonium per eam esse contractum. *c.* 15. *&* 30. *de sponsal.* Sed matrimonium utique solvit sponsalia priora. 3. Sponsa posterior impraegnata certat de damno vitando, prior autem de lucro: inter duos autem litigantes præferendus est, qui certat de damno. 4. Prior sponsa ex charitate tenetur suo jure cedere, ut evitetur grave damnum posteriori imminens. R. ad 1. Sponsalia secunda, utpote invalide inita, ne quidem sunt vinculum, multo minus sunt vinculum fortius. Traditio illa corporis fornicaria non est legitima, aut talis, cui jura assistunt. Ad 2. Quamvis id verum fuerit de Jure antiquo, Tridentinum tamen, irritan-

do matrimonia clandestina, sustulit matrimonia præsumpta, & omnem copulam extra matrimonium in facie Ecclesiæ contractum habet pro fornicaria: fornicaria autem copula, quam constabat esse fornicariam, nec de Jure antiquo erat traditio ad constituendum matrimonium habilis. Ad 3. Imprimis etiam prior sponsa certat de damno, scilicet de amissione juris jam quæsiti, quod nec a Principe sine causa publicum bonum spectante adimi potest alicui invito. Dein solum tunc præferendus inter duos litigantes est ille, qui certat de damno, contra eum qui certat de lucro, si cetera sint paria, vel si ambo habeant jus, & ambo sint innocentes: hic autem prior tantum sponsa habet jus, & est innocens, non posterior. Ad 4. Charitas forte tunc obligare posset, ut quis cedat suo jure ad alterius damnum notabiliter majus impediendum, ubi alter vel altera non per delictum proprium se conjecit in periculum damni, & istud prævidere non potuit: sed hic posterior sponsa, corrumpi se passa, per suum delictum sibi damnum imminere fecit, atque istud prævidere potuit. Dein licet obligatio charitatis ad cedendum jure quæsito probaretur satis (quod fieri non posse credo, cum charitas ordinata incipiat a se ipso &c.) jus tamen priori maneret salvum, & justitia ipsi assisteret, consequenter nec Judex priorem sponsam adigere posset invitam ad cedendum jure. Sed quia una virtus non repugnat alteri, & justitia assistit priori sponsæ, charitas illam stringere non potest ad aliquid suo juri contrarium.

6 Quæres, an sponsalia secunda sint absolute invalida, ita ut, casu quo prior sponsa vel sponte cederet suo jure, vel moreretur, aut Religionem ingrederetur, non stringant? P. Placidus Bockn *in Select. Additionalib. lib. 4. tit. 4. q. 2.* (& ante

te ipsum Covarr. Rebell. Franch. Schmier &c.) docet, & probare conatur, ea stringere promittentem. 1. Quando actus irritatur propter præjudicium tertii, tunc contrahens in alterius præjudicium obligatur saltem pro eventu, quo cessat præjudicium: sic siquis contrahat cum pupillo, minore, Ecclesia, omissis solemnitatibus Juris, nihilominus obligatur contrahens ex sua parte, licet contractus sit irritus, quatenus præjudicat dictis personis vel Ecclesiæ. *pr.Inst. de Auth.tut.* Sic votum castitatis, quod Religionem professus sine consensu uxoris emittit, licet non valeat in præjudicium uxoris, valet tamen ex parte voventis in vim voti simplicis, ut nequeat petere debitum conjugale. *c.* 3. *de Conv. Conjug.* adeoque talis contractus non est absolute irritans: sed sponsalia secunda irritantur propter præjudicium sponsæ prioris: ergo. 2. Secunda sponsalia saltem præsumptione Juris semper habent imbibitam conditionem, *si prior sponsa cesserit suo juri*, vel *aliunde sponsalia priora dissoluta sint*, quia censetur contrahens cum secunda se ei obligare, quantum potest, & ut excludatur peccatum: ergo, si solutis prioribus sponsalibus purificetur dicta conditio, obligabitur contrahens cum secunda. Sed verior mihi videtur sententia opposita Perezii & P. Vviestner *h. t. n.*19. 20. ex hoc duplici fundamento. 1. Secunda sponsalia censentur merito inita absolute, & sine dicta conditione, si priora sponsalia cessaverint; cum ista conditio nec ex natura rei, ut per se patet, insit secundis sponsalibus, sed potius sit contra intentionem ea contrahentis, ut nimirum se liberet a priori sponsa; neque insit ex dispositione Juris, non enim ullum exstat Jus talem conditionem annectens secundis sponsalibus, si priora fuerint dissoluta;

imo

imo jura promissionem, cui non adjicitur conditio, habent pro absoluta, & regulari volunt secundum tempus præsens, per *l.* 83. §. 5. *l.* 137. §. 4. *ff. de V. O.* ergo absolute fuerunt nulla: quod autem nullum est, nullum absolute effectum producit, adeoque nec obligationem conditionatam. 2. Generalis est in utroque Jure Regula, quod successu temporis non convalescat, aut vires accipiat, quod ab initio non subsistit, *c.* 18. *in* 6. *& l.* 29. *ff. de R. J.* Sic Professio Religiosa ante ætatem legitimam emissa non convalescit sine novo consensu, cum ætas advenerit: Promissio Beneficii nondum vacantis non acquirit vires per mortem Beneficiati subsecutam: sic absolute manet invalidum matrimonium secundum, licet postea solvatur primum per obitum conjugis: ergo nec secunda sponsalia convalescunt per hoc, quod post aliquod temporis intervallum prior sponsa cedat juri suo, vel moriatur. Jam

R. ad opposita. Ad 1. *N. ma.* nam nec ullus juris textus nec ulla ratio probat generaliter, actum, irritatum propter præjudicium tertii, obligare pro eventu futuro, quo cessat præjudicium. In allatis exemplis extat specialis juris dispositio recedens a generali Regula & Jure Communi, actui nulli nullas tribuente vires, ne quidem ex lapsu temporis, quo cessat præjudicium, ut patet de promissione beneficii nondum vacantis &c. Dein & *Min.* non male negatur. Non enim tam propter præjudicium sponsæ prioris sponsalia secunda sunt nulla (cum multa in alterius præjudicium valide gerantur) quam propter ligamen, quo personæ jam adstrictæ adimitur jus & potestas se rursus alteri adstringendi. Ad 2. *N. ant.* Ubi enim aperte aliquid fit, vel promittitur, contra jus alterius jam quæsitum, cessat præsumptio juris exclu-

ſiva peccati, cum nulla habeat locum præſumptio, ubi aperte conſtat de oppoſito. Dein hoc argumentum plane nimium probat, ſcilicet ſponſalia cum ſecunda etiam licita eſſe & valida, ſi nimirum ex præſumptione juris habeant imbibitam dictam conditionem; ſiquidem omnino licitum eſt, & conditionate validum (ſeclusa ſpeciali diſpoſitione juris contraria) alicui aliquid promittere ſub conditione honeſta de futuro contingenti, v. g. ſic: ducam te, ſi pater meus conſentiet: vel ſi Papa diſpenſaverit in impedimento affinitatis inter nos intercedente: vel in voto ſimplici caſtitatis, quo ligor: ergo etiam hæc promiſſio erit licita & valida: ducam te, ſi prior ſponſa, cui jam adſtringor, conſentiet, cedet jure ſuo, vel morietur, licet talis conditio explicite non adjiciatur; id quod nemo facile admiſerit, & ipſe P. Bock *in tract. de Sponſal. tit.* 4. *n.* 1. expreſſe docet, ſponſalia poſteriora *non valere*, *eſſe iniqua*: ergo ibi ipſe agnoſcit, non ineſſe ſecundis ſponſalibus dictam conditionem. Imo ſequeretur, etiam licite, vel ſaltem valide, contrahi poſſe ſecundum matrimonium vivente conjuge priori. Opus ergo eſt, ut adjiciatur iſta conditio vel verbis vel in mente, ut ſecunda ſponſalia obligent in eventum, quo priora ſponſalia fuerint ſoluta; quod utique fieri poteſt, licet ordinarie non contingat. Id tamen concedo, quod contrahens cum ſecunda, quam forte etiam defloravit, & illa exinde damnum paſſa eſt non reparabile niſi per matrimonium, teneatur eam ducere, ſi prior ſuo jure ceſſerit, at non ratione ſponſalium, ſed ratione damni illati, aliter non reparabilis.

7 Dico 3. Valent tamen ſponſalia ſecunda de præſenti inita non obſtantibus ſponſalibus de futuro initis cum alia. 1. Licet iſta per illa proba-

babilius non solvantur omnino ex parte contrahentis sponsalia de præsenti, sed solum suspendantur, quamdiu non dissolvitur matrimonium cum sponsa secunda de præsenti ducta. Pars prior est decisa in *c. 1. h. t. c. 22. c. 31. de Sponsal.* quia sponsalia de præsenti (seu matrimonium) per quod fit traditio juris in corpus, adeoque & confertur jus in re, utique sunt fortius vinculum, quam sponsalia de futuro, per quæ solum promittitur jus in corpus, & confertur tantum jus ad rem. Posterior, quam sustinent Pontius, Mastrius, Perez, Zœs. P. VVex, & alii, contra Sanch. Guttier. Laym. Tanner. Pirhing &c. probatur ex jure naturali, & ex natura Justitiæ Commutativæ, quæ eum, qui semel contraxit obligationem Justitiæ, obligare non cessat, donec obligationem impleat, & stringit semper pro circumstantiis, in quibus implere potest, non obstante, quod hic & nunc ponatur impedimentum implendi, præsertim si impedimentum ponatur ab obligato voluntarie & per malitiam: sic debitor pecuniæ non liberatur a solvendo, licet ad solvendum convento tempore sit impeditus ob egestatem, vel distantiam loci, vel ob dilapidatas pecunias &c. sic voto Religionis ingrediendæ obstrictus manet obligatus illud implere soluto matrimonio, quod interea illicite contraxit, & sic impedimentum implendi pro nunc posuit &c. sed, qui prius contraxit sponsalia cum Bertha, contraxit obligationem Justitiæ, cui vivente altera, quam de præsenti postmodum duxit, satisfacere nequit propter impedimentum, & quidem malitiose positum & per injuriam (per quam utique tolli non debet jus prioris sponsæ) ergo priori sponsæ manet adhuc obligatus in eventum, quo dictum matrimonii impedimentum forte tollatur.

8 *Objic.* 1. Obligatio semel sublata non revivifcit, *l.*98. § 8. *ff. de Solut. can.*129. *d.*4. *de consecr. v. non potest.* sed obligatio priorum sponsalium tollitur per superveniens cum alia matrimonium, *c.*22. *c.* 31. *citt.* ubi Summarium sic habet: *Sponsalia de futuro, etiam jurata, solvuntur* (proin non tantum suspenduntur) *per Sponsalia secunda de præsenti.* Imo textus in *d. c.* 22. dat hanc rationem: *quia primam fidem* (nempe priora sponsalia) *irritam fecit.* 2. Ex duobus vinculis ejusdem rationis magis forte rumpit, & omnino tollit minus forte: sic Professio actualis in Ordine Religioso laxiori extinguit penitus votum prius editum profitendi & ingrediendi Ordinem strictiorem: sed obligatio sponsalium de futuro cum una, & obligatio sponsalium de præsenti contracta cum alia, sunt ejusdem rationis, cum utraque sit obligatio Justitiæ, & posterior est vinculum fortius, quam prior: ergo. R. ad 1. *dist. ma.* Obligatio vere, penitus, & in perpetuum sublata non revivifcit. *C. ma.* Solum suspensa per interveniens impedimentum non revivifcit, vel potius non manet amplius, ita ut sublato impedimento impleri non debeat. *N. ma.* & *dist. min.* Obligatio priorum sponsalium suspenditur tantum. *C. min.* tollitur omnino, & ex utraque parte. *N. min. & cons.* Jura in contrarium allata plus non dicunt, quam quod sponsalia de præsenti contracta post sponsalia de futuro cum alia valeant, & conjuges separari non debeant, quod verum est; per hoc autem non dicunt, ista penitus tolli. Verbum *solvuntur* denotat quidem sponsalia priora dissolvi: at ex parte innocentis tantum & repudiatæ, cui per sponsalia de præsenti cum alia datur jus resiliendi, & sic penitus solvendi sponsalia priora,

qui-

quibus contrahens cum alia censetur renuntiare, non vero ex parte injuriam inferentis. Illa verba, *primam fidem irritam fecit*, solum denotat, primam fidem, uni semel datam, fuisse *violatam*, quod rursus verum est, non vero sponsalia ipsa, ex parte violantis, fuisse *irritata*. Ad 2. *N. ma.* vel *dist.* vinculum minus *forte*, si utrumque nequeat simul stare & tenere. *C.* secus. *N. ma.* vinculum sponsalium cum una stare potest cum vinculo matrimonii cum alia. Paritas cum voto Religionis recte adaptatur nostræ sententiæ sic: votum ingrediendæ Religionis per matrimonium postea initum non tollitur, sed solum suspenditur, ita ut mortua conjuge rursus stringat votum: ergo a pari stringunt & sponsalia priora conjuge mortua.

TITULUS V.

De Conditionibus appositis in Desponsatione, vel in aliis Contractibus.

SUMMARIUM.

1 *Quid & quotuplex sit Conditio.*
2 *Quid sit Modus, Causa, Demonstratio.*
3 4 *An & quomodo valeat Matrimonium sub conditione honesta de futuro contingenti.*
6 *An sub conditione de futuro necessaria.*
7 8 *An sub conditione impossibili.*
9 *An sub conditione turpi de futuro:*
10 *An etiam, si conditio turpis repugnet substantiæ Matrimonii.*
11 *Quid sentiendum de sponsalibus, sub conditione impossibili vel turpi initis.*
12 13 *Et quid de Matrimonio, quod contrahitur sub Modo, Causa, vel Demonstratione.*

2 *Conditio* proprie dicta est qualitas actui vel contractui vel alteri dispositioni adjecta, vim seu obligationem illius suspendens in eventum futurum incertum, §. 4. *Inst. de V. O.* Et de hac intelligendum est illud vulgatum, *conditio nihil ponit in esse*, sed perfectionem & obligationem actus differt ac suspendit, usque dum aliquid eveniat vel non eveniat. Propterea ajunt Juristæ, quod ante conditionis eventum vel existentiam nec *cedat dies*, h. e. nihil adhuc debeatur, & obligatio nondum sit nata, *nec veniat dies*, h. e. nihil exigi possit. Solet conditio plerumque exprimi per particulam, *si*, *nisi*, *cum*, *ubi*, *quando*, *postquam*, *dum*, *donec*, *modo* &c. v. g. si pater tuus consentiet, si gradum Doctoratus receperis &c. si existentia conditionis pendet a libera voluntate ejus, in cujus arbitrium ponitur, vocatur *potestativa*, ut: promitto tibi liberos, si studio juris te addixeris: ei opposita dicitur *casualis*. Dixi *proprie dicta*, scil. conditio *de futuro contingenti*; quod nempe potest & non potest evenire, ita ut eventus sit incertus: si evenerit, conditio dicitur *purificata* vel *impleta*, atque per hoc evadit actus vel dispositio *absoluta*, pariens obligationem actu & absolute. Conditiones autem *impropriæ* sunt *de præsenti*, vel *de præterito*, v. g. si Titius sit Augustæ, si Cajus jam absolvit Studia; non enim suspendunt dispositionem vel negotium, sed, si subsit conditio, statim tenet & obligat actus, si non subsit, non obligat, nec unquam obligabit: item conditio *impossibilis* & *necessaria*, quæ nimirum numquam evenire potest v. g. si per aera volabis, vel necessario eveniet, ut: si cras sol orietur, si Antichristus veniet; quia pariter non suspendunt valorem actus & obligationem, ac ordinarie vel vitiant actum,

vel

vel vitiantur ipsæ, h. e. *pro non adjectis habentur:* ad impossibilem refertur etiam conditio *turpis:* quod enim non licet, censemur non posse, *l. 15. ff. de condit. inst.* Rursus impropria est conditio *tacita*, quæ per se ac tacite inest negotio, licet diserte non adjiciatur, vel *ex natura rei*, ut: dono tibi fructus, si nascantur, vel *ex dispositione Juris*, ut: duco te, si mihi non sis consanguinea, & hæc vocatur *intrinseca*: si insit cuilibet actui, uti hæc: si Deus voluerit, si potuero &c. dicitur *generalis*. Si proin tales conditiones adjiciantur, id fit ex superabundanti, dispositionem tamen vel actum non faciunt conditionalem, nec suspendunt, *l. 99. l. 107. ff. de condit. & demonstr.* quare statim dies cedit, licet non statim veniat, si expresse adjiciantur, per *l. 4. ff. de Pact.* Denique impropria etiam conditio est, quæ appellatur *resolutiva*, atque adjicitur, non ut valorem actus suspendat, sed ut possit resolvi, ut esset hæc: contraho tecum, donec aliam te ditiorem invenero: vendo tibi hanc rem, nisi intra annum melior conditio mihi offeratur.

2 Sicut autem conditio apponi potest actui, ita quoque modus, causa, demonstratio. *Modus* est moderamen vel gravamen actui adjectum, atque efferri plerumque solet per particulam *ut*, *pro*, *ad* &c. v. g. lego tibi mille, ut studeas Jurisprudentiæ: dono libros ad studendum &c. differt a conditione, quod actum non suspendat: si tamen pars altera non impleat modum, aut onus impositum, regulariter repeti potest, quod datum est, conditione causa data causa non secuta, per *l. 1. C. de donat. quæ sub modo*. *Causa* est ratio vel motivum, quo quis ad paciscendum vel contrahendum fuit permotus, v. g. dono tibi centum, quia diligenter curasti mea negotia. Effertur per particulam *quia* &c.

nec

nec ista suspendit actum; vitiat tamen seu invalidat actum, si causa finalis, cui alligatus est consensus, non subsistat. *Demonstratio* est appositio signi, quo denotatur vel persona, cum qua, vel res, de qua pactum vel contractus vel dispositio fit; effertur per voces relativas *qui*, *quæ quod*, &c. v. g. duco te, quæ de hoc vel illo es stemmate: lego Titio equum, quem emi a Cajo: rursus non suspendit actum, nec eum vitiat, nisi habeat rationem conditionis, cui alligatur consensus; quia per se solum inducit errorem accidentalem, *l.* 17. 33. *ff. de condit. & demonstr.*

3 Dico 1. Matrimonium (idem a fortiori tene de sponsalibus) sub conditione honesta de futuro contingente, v. g. *si pater tuus consentiet: si officium mihi impetrabis* &c. valet quidem; at non absolute ante eventum conditionis, quousque suspenditur. 2. Ea tamen eveniente & impleta sine novo consensu absolutum consequitur valorem, licet contrahentes ignorent impletionem. 3. Neque necesse est, ut conditio impleatur coram Parocho & testibus, aut impletio his nota sit, si prius coram ipsis conditionate contractum est matrimonium. Pars 1. est certa satis ex *c.* 3. 5. *& fin. h. t.* & ex paritate cum aliis contractibus. Pars 2. defenditur a plerisque Canonistis contra Pont. & communem Theologorum, qui tamen in materia contractuum non immerito posthabentur Canonistis, atque iterum probatur ex paritate cum aliis contractibus, qui per solam conditionis impletionem absque novo contrahentium consensu, modo neuter interea consensum revocaverit, evadunt absoluti, §. 4. *inst. de V. O. l.* 7. *ff. de contr. empt. l.* 11. §. 1. *ff. qui potior. in pign.* Accedit decisio S. Congr. a S. Pio V. & Clem. VIII. ut refert Fagn. *in c. super eo* 5. *h. t. n.* 5. & approbata. Pars 3.

quam

quam sustinent Sanch. Fagn. Gob. Sporer &c. contra Laym. Barb. Pirhing. Palao, P. Franc. Schmier &c. suadetur inde, quod Trid. requirat præsentiam Parochi & testium solum pro tunc, quando contrahitur matrimonium: sed contrahitur, quando ei apponitur conditio, non quando hæc purificatur. *Declarat. Card. apud Fagn. d. n. 6.* & quod purificatio conditionis juxta communem non debeat esse cognita ipsis contrahentibus: cur ergo Parocho & testibus?

4 *Objic.* 1. Actus legitimi non recipiunt diem, aut conditionem, *c. 50. in 6. & l. 77. ff. de R. J.* Sed matrimonium est actus legitimus. 2. In *c. 5. h. t.* dicitur, quod ille, qui contraxit sub conditione de futuro contingente, *si pater consenserit*, non sit cogendus *ad contrahendum* matrimonium, nisi pater consensum dederit: ergo posita hac conditione cogendus est *ad contrahendum:* sed *contrahere* dicit ponere novum consensum: ergo impleta conditione opus est novo consensu. Confirm. In *d. c. 5.* habetur, quod consensus sub conditione de futuro expressus non sit habendus *de præsenti:* ergo solum fecit sponsalia de futuro: ergo necessarius est novus consensus ad perficienda sponsalia de præsenti, seu matrimonium. 3. Parochus & testes ideo adhibendi sunt, ut constet Ecclesiæ de matrimonio complete & absolute contracto: sed, si Parocho & testibus non intimetur vel constet, conditionem esse impletam, non constat Ecclesiæ de matrimonio complete & absolute contracto.

5 R. ad 1. Illæ regulæ procedunt de illis actibus legitimis, qui vel in Jure sunt expressi, ut conditionem non recipiant, uti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, servi optio, datio tutoris, qui specificantur *d. l. 77.* item Electio, quæ exprimitur *c. 1. de elect. in 6.* vel ex natura sua propter

pter certam verborum formulam excludunt conditionem, uti reliqua Sacramenta, Baptismus, Pœnitentia &c. Sed matrimonium nec ex ulla Juris expressa dispositione, nec ex natura sua refugit conditionem, ut patet ex matrimonio rato, cui ex dispositione Juris inest hæc conditio, *nisi Religionem intravero*. Id fateor, quod matrimonium non admittat conditionem resolutivam, qualis esset, *duco te*, *donec invenero ditiorem* &c. Ad 2. Per illud *contrahendum* intelligitur *consummandum*, ut *nigrum* concordet cum *rubro*, seu textus cum rubrica vel summario, ubi ponitur interrogatio de obligatione *consummandi* matrimonium post impletam conditionem. Neque hoc novum est in Jure, quia etiam in *c. 22. de sponsal.* vice versa to *consummare* sumitur pro *contrahere*. Ad Confirm. Ille consensus non quidem est habendus de præsenti completo, absoluto, & irrevocabili, bene tamen de præsenti conditionato, adeoque ibi ille consensus constituit matrimonium conditionatum, non sponsalia conditionata. Ad 3. *N. maj.* Sic utique non requiritur, ut Parocho & testibus constet, mandatum Procuratori esse datum, vel a dante non esse revocatum, casu quo matrimonium contrahitur per Procuratorem; vel ut iisdem constet, pubertatem esse adeptam ab iis, qui in impubertate naturali contraxerunt matrimonium. Finis Trident. satis obtinetur, modo coram Parocho & testibus sub conditione sit contractum, licet iisdem, vel Ecclesiæ, non constet de eventu conditionis; cum Ecclesia numquam permitteret recedi a matrimonio conditionato, & novum contrahi absolutum, nisi plene constiterit de non impleta conditione, aut de revocatione consensus ea pendente.

6 Dico 2. Matrimonium sub conditione de futuro

turo necessaria, vel intrinseca, regulariter statim valet ut absolutum & purum, licet talis conditio expresse addatur. Communis ex *§. 6. inst. de V. O. l. 9. §. 1. ff. de Novat. l. 99. & 107. ff. de condit. & demonstr.* quia conditio, quæ jam est determinata in sua causa, vel per se inest, habetur pro jam existente *l. 79. ff. eod.*

7 Dico 3. Matrimonium, sub conditione impossibili sive de futuro sive de præsenti initum, regulariter valet statim, pariter ut absolutum & purum: adeoque vitiatur quidem conditio, non vero vitiatur matrimonium. Iterum communis ex *c. fin. h. t.* ubi conditio impossibilis habetur indiscriminatim pro non adjecta, solumque vel saltem magis attenditur impossibilitas quam proprietas conditionis, & quidem ex præsumptione, qua Jus in favorem matrimonii, ut potius valeat quam non valeat, præsumit, contrahentes sub conditione impossibili velle potius jocari, & sic vere contrahere, non invalide & cum peccato gravi: sicut Jus Civile ob favorem ultimarum voluntatum has pro validis habet, si illis apponatur conditio impossibilis, hanc vero pro non adjecta, *§. 10. inst. de hæred. instit. l. 3. & 6. ff. de condit. & demonstr.*

8 *Objic.* 1. Alii contractus, quibus adjicitur conditio impossibilis, sunt nulli, *§. 11. instit. de inutil. stipul. l. 31. de O. & A.* ergo matrimonium. 2. Qui adjicit conditionem impossibilem, censetur non consentire, *l. 31. cit.* imo potius exprimit dissensum; quando enim postulata volumus negare, dicimus: *dabo tibi, si digito cœlum tetigeris, vel hircocervum ceperis:* ergo. 3. Ecclesia & Jus ecclesiasticum per suam præsumptionem non potest supplere defectum consensus in matrimonio, in re tam ardua. 4. Matrimonium juxta plerosque non valet, quod quis cum deflorata con-

contrahit ſub hac conditione, *ſi virgo es:* ſed hæc conditio eſt impoſſibilis, cum impoſſibile ſit defloratam eſſe virginem. 5. Pariter non valet matrimonium a latronibus impedimento dirimente contractum ſub conditione hac, *ſi Papa diſpenſaverit*. Rota Romana *p. 8. dec. 107. int. recent.* in qua id paſſim obſervatur tanquam doctrina inconcuſſa: ſed iſta conditio eſt impoſſibilis, quia eſt de re non exiſtente in commercio niſi de conſenſu Principis, *neque ſecundum futuri temporis jus* (nempe diſpenſationem Principis) *ſed ſecundum præſentis æſtimari debet ſtipulatio l. 83. §. 5. l. 137. §. 6. ff. de V. O.* proin conditio pendens ab arbitrio Principis pro impoſſibili habetur, per *l. 39. §. ult. ff. de Legat. I.*

R. ad 1. N. *Conſ.* quia de matrimonio, & ultimis voluntatibus, aliud ſtatuerunt Jura. Ad 2. Etſi hoc alias verum eſſe permittatur; in matrimonio tamen, in quo Jus præſumit conſenſum, & adjectionem conditionis impoſſibilis habet pro ſigno conſenſus abſoluti, aliter ſentiendum eſt. Verum hæc præſumptio non eſt Juris & de Jure, ſed admittit probationem in contrarium; imo ſi quis etiam ſolum in animo ſuum conſenſum alligaret tali conditioni, non valeret matrimonium. Ad 3. Eccleſia non ſupplet defectum conſenſus, ſed conſenſum præſumit, quamdiu hæc præſumptio non eliditur, quæ ſolum procedit, quando non conſtat, an ſerio vel joco fuerit adjecta conditio impoſſibilis. Ad 4. *diſt. min.* Eſt impoſſibilis hic & nunc, ac per accidens, de quo caſu in *d. c. fin.* non diſponitur. *C. Min.* per ſe, & ita, ut numquam fuerit poſſibilis. *N. min.* Ad 5. *N. maj.* cum Sanch. Palao, Gob. Reiffenſtuel &c. quia in tempus habile refertur contractus, per *c. 7. de Sepult.* quidquid

quid sentiat Rota pro sua Curia. Item N. *mi.* vel *dist.* est impossibilis, si laborent impedimento, in quo vel non potest, vel non solet dispensare Pontifex, de quo casu exaudiendæ sunt dictæ Leges. C. *min.* vel *transeat*: in quo potest tam licite quam valide, imo solet dispensare. N. *min.* Neuter tamen per se tenetur petere dispensationem, nisi forsan quis feminam imprægnasset, & damnum aliter reparare non posset, aut nisi per pactum se ad id obligasset: tenetur tamen uterque non recedere, si pars altera procurare vellet dispensationem. Reiffenstuel *h. t. n.* 35. cum Gob.

9 Dico 4. Matrimonium sub conditione turpi de futuro, v.g. *si patrem tuum occides*, regulariter quoque statim valet, & ut absolutum, ita ut conditio habeatur pro non adjecta, modo conditio talis non sit contraria substantiæ matrimonii. Ita rursus communis ex *c. fin. h.t.* nisi nimirum constet, serio adjectam esse conditionem turpem, quo casu cessaret præsumptio juris, consensum absolutum præsumentis. Dixi 1. *de futuro*; si enim conditio turpis foret de præterito, v.g. *si furata es dotem*, vel de præsenti, v.g. *si blasphemes*, non valeret matrimonium, si conditio non subesset, vel non foret purificata. Ratio; quia *d. c. fin.* utpote exorbitans a Jure Communi, non est extendendum ad conditiones improprias, quales sunt de præterito & de præsenti, præsertim cum in utrisque non reperiatur eadem ratio; nam istæ non invitant ad delinquendum, bene autem conditiones turpes de futuro, quæ videtur fuisse præcipua ratio, cur conditio turpis de futuro a jure habita sit pro non adjecta. Unde, quamvis *c. fin. cit.* videatur eodem modo loqui de conditione impossiblii ac turpi per verba, *licet aliæ conditiones*

nes appositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi; atque conditiones impossibiles etiam de præterito, uti diximus, pro non adjectis habeantur; quia tamen ratio est diversa, & conditio impossibilis *qua impossibilis* consideratur, quod prædicatum æque reperitur in conditione de præterito, turpis autem, *non qua turpis*, sed quatenus ad aliquid turpe vel peccaminosum invitat, quod tantum verificatur in conditione turpi de futuro, consideratur, ideo sola conditio turpis de futuro habetur pro non adjecta, & non vitiante matrimonium. Dixi 2. Modo non sit contraria substantiæ matrimonii; de quo statim: prius autem

10 Quæres, an idem tenendum sit de sponsalibus, sub conditione impossibili vel turpi initis, quod de matrimonio dictum, ita ut talis conditio habeatur pro non adjecta? R. cum veriore contra Sanch. & Reiffenstuel negative, quia *d. c. fin.* solum loquitur de matrimonio, & consequenter, tanquam exorbitans a Jure Communi ac Naturali, extendi ad sponsalia non debet, per *c. 15. & 28. de R. J. in 6.* præsertim cum eadem ratio, nempe tantus favor sponsalium, quantus est matrimonii, non sit. Unde sponsalia sub conditione impossibili, quia hæc purificari nunquam potest, statim initio invalida sunt: inita vero sub conditione turpi valent, & licet non obligent ad expectandum eventum conditionis, cum ad illicitum obligatio dari nequeat, obligant tamen post eventum conditionis sine novo consensu; nam usque ad eventum conditionis forte secuturum suspenduntur talia sponsalia.

11 Dico 5. Matrimonium sub conditione turpi, substantiæ matrimonii contraria, initum non valet.

valet. Ita decisum est in sæpius allegato *c. fin. pr.* cui concordat Jus Naturale, cum nulla res sine sua substantia subsistere possit. Tales conditiones sunt & in *d. c.* recensentur, quæ ex natura sua repugnant tribus bonis matrimonii, nempe bono prolis, ut hæc, *contraho tecum, si generationem prolis evites*, positive scilicet per poculum sterilitatis, imperfectum coitum &c. Idem est de conditione, quæ repugnat educationi prolis, ut hæc, *si prolem natam occides*: vel repugnant bono Sacramenti, aut indissolubilitatis, ut *contraho tecum, donec inveniam aliam honore vel facultatibus ditiorem:* vel bono fidei conjugalis, ut: *contraho tecum, si pro quæstu adulterandam te trades*. Notandum tamen est, hæc intelligi solum de conditione inhonesta vel turpi, eaque de futuro, atque in pactum deducta; licet probabiliter necesse non sit, ut utraque pars in talem conditionem consentiat, modo una illam serio apponat & prodat, Sanch. Esparza, Illsung contra Fagn. Pirhing &c. quia, si vel una pars substantiam matrimonii evertat, jam non est contractus matrimonii, qui essentialiter debet esse mutuus, & claudicare nequit.

12 Dico 6. Matrimonium sub modo initum statim valet ut absolutum, si modus sit honestus & possibilis, per *c. 4. h. t.* imo etsi impossibilis sit, vel turpis, v.g. *ut montem aureum in dotem afferas*, vel, *ut patrem tuum occidas*; non vitiatur matrimonium, licet vitietur modus, seu pro non adjecto habeatur, *arg. c. fin. cit.* Si vero adjiciatur modus turpis, substantiæ matrimonii repugnans, v.g. *ut generationem prolis positive impedias* &c. tunc probabilius vitiatur ipsum matrimonium, seu redditur nullum *arg. c. fin. cit. & l. 14. §. 1. ff. de usu & habit.* Sanch. Laym. Barb. Engel, Pirhing, Kugler, contra Perez, Palao, VViestner, Reif-

sen-

fenstuel. Ratio, quia contrahentes sub tali modo per unum indivisibilem contractum se simul obligare intendunt ad matrimonium, & ad matrimonii eversivum: cui non obstat, quod secundum nostrum concipiendi modum modus adjectus sit posterior matrimonio, & obligatio ad matrimonium concipiatur prior ad alteram, quam importat modus.

13 Dico 7. Matrimonium sub *causa*, honesta vel turpi, possibili vel impossibili, vera vel falsa initum (modo non sit causa finalis, eaque falsa, vel causa non adjiciatur per modum conditionis) statim valet: uti & initum sub *demonstratione*, honesta vel turpi, possibili vel impossibili, vera vel falsa, modo ei non alligetur consensus, si falsa sit. Sumitur a paritate cum ultimis voluntatibus, quæ per adjectionem causæ, vel demonstrationis, nec suspenduntur nec vitiantur §. 31. *Inst. de Legat. l.* 17. 33. *ff. de cond. & demonst.* Nec matrimonium est minus favorabile, quam ultimæ voluntates. Accedit, quod causa, & demonstratio, ordinarie non spectent ad substantiam contractus, sed solum ad qualitatem accidentalem.

TITULUS VI.

Qui Clerici, vel Voventes, matrimonium contrahere possunt.

SUMMARIUM.

1 *Quinam veniant per Clericos, & Voventes.*

2 3 *Ordo Sacer dirimit matrimonium contrahendum, Jure Ecclesiastico.*

4 5 *Votum solemne Professionis Religiosæ non solum contrahendum, sed & contractum mere Ratum,*

6 7 *Vo-*

6 7 *Votum simplex Castitatis, Religionis ingrediendæ &c. impedit quidem, at non dirimit matrimonium contrahendum, quamvis dirimat Sponsalia post contrahenda.*

8 *Quid Juris, si hujusmodi votum simplex emittatur post matrimonium, vel sponsalia.*

1 CLerici sunt in duplici classe, aliqui in Ordinibus *Minoribus* constituti, quibus liberum est contrahere matrimonium: alii in *Majoribus* seu *Sacris*, qui sunt Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus, & hi ratione *Ordinis* ad matrimonium sunt inhabiles. *Voventes*, in ordine ad matrimonii incapacitatem rursus bifariam considerantur, nempe qui habent *Votum* castitatis *solemne*, ut vocant, quorum duo tantum sunt genera, nempe qui vel Professionem Religiosam emiserunt, vel qui Ordinem Sacrum susceperant, & hoc votum est impedimentum dirimens matrimonii: dein qui ligantur *voto simplici* castitatis, ingrediendi Religionem, suscipiendi Ordinem Sacrum, non nubendi seu permanendi in cœlibatu sive extra matrimonium. Adeoque in hoc titulo produntur duo impedimenta dirimentia, *Ordo & Votum solemne* castitatis, & unum impediens, nempe *Votum simplex* castitatis, Religionis ingrediendæ &c.

2 Dico 1. Ordo Sacer valide susceptus dirimit matrimonium contrahendum Jure Ecclesiastico. 2. Non vero contractum, licet dumtaxat sit Ratum. Pars 1. est certa ex *can.* 1.4.*d* 32.*c*.1. *h t. c. un. de Voto in* 6. Trid. *s.* 24 *de ref. matrim. can* 9. Ratio, quia Ordinibus Sacris annexum ab Ecclesia est votum solemne castitatis, ita ut qui illos recipit, tacite castitatem voveat, *c. un. cit. & Extrav. Antiquæ Jo:* 22. *eod.* favet quoque *can.* 1. *d.* 28. *& c.* 6. *de Cler. Conjug.* Si quis vero

in

in susceptione Ordinis sacri positive excluderet Votum, matrimonio obstaret Lex Ecclesiæ, ut communiter docent cum Suarez ex *can.*8.*d.*27. *can.*2.*d.*82. Pars 2. est pariter decisa in *extrav. cit.* Neque vis dissolvendi matrimonium etiam Ratum tantum, Jure Divino aut SS. Canonibus reperitur esse concessa Ordinibus Sacris.

3 *Ob.* 1. In *can.* 13. Synodi VI. relato in *can.* 15. *d.* 31. sic habetur: *Nos antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentiæ, & constitutiones, sacrorum virorum legales nuptias amodo valere volumus*: ergo Sacer Ordo non dirimit matrimonium. 2. In *can. fin. d.*31. refertur, Orientalis Ecclesiæ *Sacerdotes, Diaconos, atque Subdiaconos matrimonio copulari*: ergo saltem in Ecclesia Græca non dirimit matrimonium Ordo Sacer. 3. Jus Divinum & Naturale exigit, ut qui sacra tractant, & ministrant, ac servitiis Divinis specialiter consecrati sunt, ab omni carnali commercio sint mundi, & non habeant cor divisum erga uxores & Deum. 1.*Cor.*7. ergo Ordine Sacro initiati Jure Divino & Naturali, non mere Ecclesiastico, obligantur ad cœlibatum, & inhabiles sunt ad matrimonium. 4. Continentia, & abstinentia a matrimonio, est res consilii, non præcepti. 1.*Cor.*7. *v.*25. & ipse Christus noluit eam præcipere: ergo nec Ecclesia potest Sacris initiatos obligare ad abstinendum a matrimonio, & si sint obligati, a Jure Naturali ac Divino descendit hæc obligatio. 5. Si quis ignoraret, Sacro Ordini annexum esse tacitum castitatis votum solemne, vel metu adigeretur ad suscipiendum Ordinem Sacrum, talis utique non voveret saltem valide castitatem: ergo saltem talis foret habilis ad matrimonium. R. ad 1. Ille canon est Synodi VI. seu unus ex *Trullanis*, qui aperte sunt reprobati a

Sergio Pontifice, ut communiter notant DD. Ad 2. Illa verba, *Matrimonio copulari*, non denotant contractum matrimonialem, quem etiam in Ecclesia Græca non celebrant valide, qui jam sunt in Sacris Ordinibus constituti *can. 7. d. 32.* Pignat. *to.8. consult.81. n.33.* Sed significant usum matrimonii per copulam, quod ante susceptionem Ordinis Sacri contraxerant Græci, ac postea ad Sacros Ordines admissi sunt. Et iste usus matrimonii, prius jam contracti, permittitur Sacerdotibus Ecclesiæ Græcæ. *c.6 de Cler. Conjug.* Et hoc illi speciale est præ Sacerdotibus Ecclesiæ Latinæ. Dd 3. Jus Divinum & naturale exigit tanquam valde conveniens. *C.ant.* Tanquam absolute necessarium, vel præcipit continentiam & cœlibatum. *N. ant. & conf.* Ad 4. Est res consilii antecedenter ad præceptum Ecclesiæ. *C. ant.* post præceptum Ecclesiæ, quæ tamen nullos ligat, nisi libere volentes & Sacrum Ordinem suscipientes. *N. ant. & conf.* Ad 5. Ignorans annexionem voti censetur tamen virtualiter saltem habere intentionem generalem suscipiendi Ordinem Sacrum eo modo, quo Ecclesia præcipit, & sic tacite vovet castitatem, vel saltem ex præcepto Ecclesiæ, cui per illam intentionem se subjicit, obligatur ad cœlibatum. Si neque talem intentionem generalem haberet (quod præsumendum non est) probabilius in foro interno non obligaretur. Loquendo nunc de illo, qui metu injuste incusso adactus est ad susceptionem Ordinis Sacri, puto, eum probabilius obligari, quia talis simpliciter libere, quamvis non sponte, emittit votum; & alia vota (excepta Professione Religiosa) metu extorta valent, uti alibi docuimus. Ecclesia quidem non obligat ad aliquid faciendum interveniente gravi metu injusto, si tamen compulsi ali-

quid faciant valide, vult etiam valere id, quod annexum & accessorium est, uti votum Ordini Sacro est annexum, præsertim si per actum extortum aliquis ponitur in certo statu, & non exprimit, se inde nolle obligari. Interim siquis probaret satis, se metu adactum esse ad Ordinem Sacrum suscipiendum, sperare posset a pia Matre dispensationem in voto castitatis haud difficilem.

4 Dico 2. Votum solemne Professionis Religiosæ dirimit matrimonium contrahendum jure Ecclesiastico. 2. Imo & dissolvit matrimonium jam valide contractum, modo illud præcise sit Ratum, & nondum per copulam consummatum. Pars 1. clare est decisa in *c. fin. h. t. c. un. de Voto in 6.* & Trid *f. 24. de Sacr. matr. can. 9.* Et quod non Jure Naturali aut Divino dirimat, vel inde claret, quod non dirimat, *qua votum*, alias etiam votum simplex castitatis dirimeret, quod nemo somniat, neque *qua solemne*, quia tota voti solemnitas habetur a solo Jure Ecclesiastico. *c. un. cit.* & *Extrav. un. Jo. XXII. eod.* Pars 2. pariter est certa ex *c. 2. 7. 14. de Converf. conjug.* & Trid. *loc. cit. can. 6.* Permittitur autem novis conjugibus spatium duorum mensium, intra quos non tenentur consummare matrimonium, sed deliberare possunt, an non velint ingredi Religionem, etiam unus eorum, & sic dissolvere matrimonium: imo dissolveretur, etsi post duos menses unus ingrederetur, modo interea matrimonium necdum fuisset consummatum. Vota Religiosa, quæ emittuntur in Societate Jesu, quamvis simplicia sint, & non solemnia, tamen dirimunt matrimonium contrahendum; non tamen dissolvunt contractum, licet Ratum præcise sit. Ita decidit Gregor. XIII. in Bulla *Ascendente Domino*, loquens solum de nullitate matrimonii contrahendi, nihil autem de contracti dissolutione.

5 Ob-

5 *Objic.* 1. Quod meum non est, sed jam alteri traditum, tertio tradi valide non potest, etiam spectato Jure Naturali: sed Religionem professus per votum solemne non amplius habet dominium sui corporis, utpote jam Deo consecrati & totaliter traditi: ergo etiam spectato jure Naturali non potest suum corpus tradere uxori: ergo Votum solemne Professionis Religiosæ dirimit matrimonium Jure Naturali. *Confirm.* Qui per matrimonium carnale se jam tradidit uni uxori, nec de jure Naturali valide se tradit alteri uxori per novum matrimonium vivente priori conjuge: ergo nec ille se valide tradit uxori de Jure Naturali, qui per professionem Religiosam, velut matrimonium spirituale, se jam tradidit Deo. 2. Ex natura rei licitum est a statu imperfectiore ad perfectiorem transire: ergo etiam a conjugio carnali ad spirituale per professionem Religiosam: ergo de jure Naturali quoque, & non solum Ecclesiastico, post matrimonium Ratum licet ingredi Religionem. R. ad 1. quod probat nimium, nempe etiam ligatum voto simplici castitatis jure Naturali non posse validum inire matrimonium, quia votum simplex jure Naturali non differt a solemni, sed solum jure Ecclesiastico. *Dist. ma.* jam alteri traditum non potest valide tradi tertio traditione ejusdem rationis. *C. ma.* traditione diversæ rationis *N. ma.* Sic utique servus, qui domino suo obstrictus est titulo servitutis: potest se uxori tradere & obstringere titulo matrimonii: sic utique ligatus uxorio vinculo ex justitia potest cum consensu uxoris, vel propter ejus adulterium, ingredi Religionem, & se Deo obligare ex virtute Religionis. Cum igitur Professus Religionem se Deo tradiderit solum traditione & titulo *Religionis*, utique spectato Jure Natura-

li se postea tradere posset uxori traditione & titulo *Justitiæ*. Ad *Confirm.* non est paritas, quia alterum contrahens matrimonium traderet se novæ uxori titulo Justitiæ, quo eodem jam est adstrictus primæ. Ad 2. Quod iterum probat nimium, nempe etiam matrimonium consummatum dissolvi posse per professionem Religiosam: vel rem jam uni donatam posse postea donari Ecclesiæ, quæ donatio est per se Deo gratior. *Dist.ant.* Ex natura rei licitum id est illi, qui adhuc sui juris est, liber, & nondum ligatus: *C.ant.* qui sui juris non amplius est, sed alteri, & ad certum statum jam obligatus. *N. ant & cons.*

6 Dico 3. Votum simplex Castitatis, Religionis ingrediendæ, Ordinum sacrorum suscipiendorum, & non nubendi, non quidem dirimit matrimonium contrahendum, sed solum impedit, h. e. non invalidum facit, sed illicitum. 2. Sponsalia tamen contrahenda dirimit, seu facit irrita. 3. Non obstante, quod sponsalibus postea contractis accedat defloratio, & sponsa voti ignara pateretur damnum grave, non reparabile nisi per matrimonium. Pars 1. sumitur ex *c. un. cit. c.* 3.4. 6. *h.tit.* & ex ratione, quod utique res alicui promissa, maxime Deo, ut sit per votum, licite tradi alteri nequeat etiam spectato Jure naturali & divino. Excipe casum, quo quis voto castitatis ligatus contraheret matrimonium modo extraordinario, scilicet cum pacto & sub conditione servandi perpetuam continentiam, quod juxta nos fieri potest. Pars 2. claret: si enim valerent sponsalia post ejusmodi votum contracta, deberent producere obligationem ad illicitum, nempe ad violandam fidem Deo datam per votum, vel saltem ad statum, in quo propinquum foret periculum violandi; sed obligatio ad illicitum,

citum, vel ad tale periculum, dari, nequit. *c. 69. de R. J. in 6.* Pars 3. est controversa, nam oppositum tenent Sanch. Vasq. Pont. Palao &c. nostram resolutionem vero tenent Navar. Vivald. P. Franc. Schimier *de Sponsal. p. 1. c. 3. n. 23.* & sic probo. 1. Sponsalia post votum emissa non obligant ratione sui, utpote nulliter inita, ut dictum; neque ratione deflorationis; unde enim huic sceleri concessa est vis firmandi sponsalia de se irrita? neque ratione damni aliter non reparabilis; hoc enim sibi imputari debet deflorari aut impraegnari se patiens; & cur Deus propter scelus fornicantium, sponsi & sponsae, debeat cedere suo jure jam quaesito contra regulam Juris 54. *in 6. qui prior est tempore, potior est Jure?* 2. Non licet rem uni donatam iterum furari ad compensanda damna alteri etiam injuste illata: ergo nec licet corpus jam semel Deo dicatum per votum quasi furari tradendum sponsae defloratae ad illata illi damna compensanda. 3. Videtur esse res scandali plena, ut quis per flagitium, tam proprium quam fornicariae complicis, licet voti ignarae, pro libitu se valeat liberare a voto, & ex suo delicto reportare commodum.

7 *Objic.* 1. Votum eleemosynae non stringit voventem, qui postea alteri intulit grave damnum non reparabile, si summam pro eleemosyna destinata largiatur pauperibus: ergo a pari. 2. Obligatio Justitiae est fortior, quam obligatio Religionis, quam solam parit votum, ac insuper istud ex mera liberalitate est factum; obligatio autem Justitiae ex contractu oneroso sponsalitio nascitur. 3. Deus non acceptat votum, quod sine gravi alterius damno impleri non potest; ergo neque continuat acceptationem voti, quando alteri incipit esse graviter

damnosum. R. ad 1. *transf. ant.* N. *conf.* & *parit.* quia Deus per tale votum eleemosynæ non acquirit jus ad rem certam, per votum vero Castitatis & Religionis acquirit jus ad rem certam, nempe ad corpus voventis: qui autem habet jus ad rem certam, præfertur aliis, qui simile jus non habent, ac insuper jus, quod habent, tempore posterius est. Ad 2. Obligatio Justitiæ, saltem si præcedat obligatio Religionis, non est fortior, imo, si adversetur obligationi Religionis, est nulla, cum sponsalia post votum inita non valeant. Ad 3. N. *conf.* Cur enim præsumatur de Deo, quod cedat suo jure propter damnum hominis, præsertim si illud sequatur ex delicto voventis, & sponsæ damnum patientis?

8 Quæres, quid sit Juris, si prædicta vota simplicia non antecedant matrimonium, aut sponsalia, de quo casu hucusque, sed subsequantur; seu si matrimonium, vel sponsalia prius jam fuerunt contracta, antequam edita vota? R. 1. *de matrimonio*. Si hoc fuit contractum antecedenter, vota nullatenus illud dirimunt vel dissolvunt, sed habent alios & diversos effectus. Votum *Castitatis* usum matrimonii facit illicitum, ita ut vovens non possit petere debitum conjugale (quamvis reddere illi permissum sit) item, si conjux moreretur, facit illicitum novum matrimonium contrahendum. Votum *SS. Ordinum*, *non nubendi*, usum matrimonii non faciunt quidem illicitum (&, si semel est consummatum, neque votum *Religionis*) quia materia voti hic & nunc jam reddita est impossibilis, & quia sic voventes non promiserunt castitatem, saltem nondum actu; faciunt talem illicitum novum matrimonium contrahendum, casu quo prius matrimonium dissolveretur.

R. 2.

R. 2. *De ſponſalibus:* ſi hæc fuerunt contracta ante hujuſmodi votum, manent in ſuo valore, & votum, utpote invalide ac in præjudicium alterius emiſſum, non ſtringit, ut habet communior & verior ex *c. 5. h. t.* Interim tamen, licet ex parte voventis non ſolvantur ſponſalia prius inita, alteri tamen comparti per hoc data eſt poteſtas libera ab iis reſiliendi, eo quod vovens cenſeatur ſponſalibus ex ſua parte renuntiaſſe, quod non vovens acceptare poteſt, ſi velit. Dein circa votum *Religionis* poſt ſponſalia emiſſum nota, quod obliget voventem illa diſſolvere ingrediendo Religionem, ut eruitur ex *c. 2. & 7. de converſ. conjug.* ubi habetur, quod ſponſalibus, & matrimonio rato inſit hæc tacita conditio, *niſi ſtatum Religioſum elegero:* ergo vovere Religionem, etiam poſt ſponſalia, eſt licitum & validum. *Objic.* Sponſalibus ſemper ineſt hæc conditio, *niſi meliorem ſtatum elegero*, v. g. cœlibatum: ergo etiam votum *Ordinis ſacri, caſtitatis*, vel *non nubendi* ſponſalia priora diſſolvit, ſaltem dat poteſtatem recedendi a ſponſalibus; nam *promiſſum non infringit, qui in melius illud commutat, c. 3. de Jurejur.* R. *N. ant.* nec enim ineſt ex natura rei, quia homo non tenetur perfectiorem ſtatum eligere, nec ex diſpoſitione Juris, quod in favorem ſolius ſtatus Religioſi conditionem annexuit, *niſi ſtatum Religioſum elegero;* non vero ſic favet Ordinibus ſacris, vel cælibatui. Ad textum ajo, eum procedere, ſi quis promiſſum mutet in melius ſine injuria tertii; ſed poſt ſponſalia vovens Ordinem ſacrum, caſtitatem, cœlibatum, mutat promiſſum cum injuria tertii, nimirum ſponſæ, vel ſponſi.

TITULUS VII.

De eo, qui duxit quam polluit per adulterium.

SUMMARIUM.

1 Impedimentum Criminis unde contrahatur.
2 Ut incurratur ex adulterio, sine conjugicidio interveniente, quid requiratur.
3 Et quid, ut contrahatur ex conjugicidio.
4 5 An contrahatur impedimentum Criminis ab ignorante Legem illud statuentem.

1 UT conjuges magis absterreantur ab adulterio, & conjugicidio, in pœnam statuitur in hoc titulo *impedimentum Criminis* dirimens, vi cujus inter complices delicti (non quoad alias personas) validum matrimonium, etiam soluto priore, iniri nequit. Delictum, ex quo oritur, est duplex, *adulterium*, & *conjugicidium*. Rubrica solum de priori, Nigrum vero de utroque facit mentionem. Sed nec adulterium solum, nec conjugicidium solum, sine aliis adjunctis & conditionibus, inducit hoc impedimentum. Ut adulterium inducat, requiritur simul 1. vel promissio matrimonii de futuro facta complici. 2. Vel promissio matrimonii de præsenti, seu attentatio actualis matrimonii cum complice. 3. Vel conjugicidium. Igitur in tribus casibus adulterium constituit impedimentum criminis; & quia 4. etiam conjugicidium sine adulterio cum mutua viri & feminæ in necem conjugis conspiratione, ac intentione matrimonii inter se ineundi, illud invehit, quadruplici modo contrahitur impedimentum criminis; ut patet ex *t. h. t. & c. 1. de converſ. infidel.* Ut hæc planiora fiant.

2 Di-

2 Dico I. Ut adulterium sine conjugicidio sit causa impedimenti criminis, requiritur vel matrimonium cum complice attentatum, vel promissio matrimonii contrahendi. Colligitur ex *c. 5. 6. & c. fin. h. t.* ibi: *si quis uxore vivente fide data promisit, aliam se ducturum, vel cum ipsa de facto contraxit, si nec ante, nec post* (*legitima ejus*, nimirum conjuge, *superstite*) *cognovit eamdem, non est tamen matrimonium, quod cum ea contraxit, post uxoris obitum dirimendum. Ceterum tolerari non debet, si prius, vel postea, dum vixerit uxor ipsius, illam adulterio polluisset* : ergo, si simul cognovit, ante vel post datam fidem de futuro vel præsenti, seu si cum alia femina adulterium data fide commisit, dirimitur matrimonium cum tali femina post obitum legitimæ uxoris contractum. Porro DD. communiter ulterius requirunt 1. ut adulterium sit perfectum. 2. Ut sit formale ex utraque parte, idest utrique cognitum, etiam feminæ, quod nimirum, vir, cum quo peccat, sit conjugatus, & vicissim. 3. Ut & adulterium & promissio contigerit eadem legitima conjuge vivente. 4. Ut promissio sit seria, non ficta. 5. Absoluta. 6. Acceptata. 7. Non revocata ante adulterium secutum: si vero & promissio & adulterium jam contigissent, ac primum postea revocaretur promissio: non cessaret impedimentum, utpote jam plene completum & contractum. 8. Probabilius, ut accedat repromissio, quam tamen acceptatio promissionis regulariter tacite involvit. Ratio horum est, quia versamur in materia pœnali, in qua termini debent stricte accipi, & jura loqui censentur de tali promissione, quæ alias & communiter in personis solutis requiritur ad sponsalia.

Objic. Promissio matrimonii vivente priori

conjuge est nulla & irrita: sed, quod nullum est, nullum producit effectum: ergo nec irritat matrimonium cum promissaria contrahendum. R. *C. maj.* saltem si promissionem antecessit vel secutum est adulterium, *dist. min.* quod nullum est, nullum producit effectum sibi intrinsecum, ad quem per se ordinatur. *C. min.* nullum producit effectum sibi extrinsecum, ex dispositione Juris intentum, & actui de se nulli annexum. *N. min.* Jus tali promissioni tribuit vim dirimendi matrimonium. Sed quid? si maritus vivente uxore promittat feminæ matrimonium sub expressa conditione, & in eventum, si uxor moreretur, sed sine interventu adulterii? R. Quamvis in tali promissione ex parte promittentis ordinarie interveniat aliqua inordinatio; atque in foro externo forsan illi non assisteretur, videtur tamen mihi valida esse, eo quod ex parte objecti non involvat turpitudinem, & executio referatur in tempus habile, quo conditio erit purificata, neque reperiatur in Jure irritata esse; sicut si contrahantur sponsalia a laborantibus impedimento sub conditione, si Papa dispensaverit, *arg. c. 8. de rer. permut. & l. 62. pr. ff. de hæred. instit.*

3 Dico 2. Ut conjugicidium causet impedimentum criminis, requiritur vel adulterium prævium (rursus perfectum & formale ex utraque parte) *can. 5. caus. 31. q. 1. c. 1. 3. 6. h. t.* opus quidem simul est, ut cædes actu sit secuta, seu machinatio in mortem cum effectu, & quidem animo contrahendi matrimonium cum complice adulterii; necesse tamen non est, ut ambo adulteri in cædem conspirent, sed sufficit, si alteruter vel physice, vel moraliter, per se vel per alium cædem patret, etiam altera parte ignara, *c. 1. de convers. infid. c. 6. cit.* Vel secluso adulterio requiritur, ut ambo, vir & femina, conspirent vel saltem con-

sentiant in cædem, & vel per se, vel per alium actu occidant innocentem conjugem, & quidem cum intentione contrahendi inter se matrimonium, *c. 1. & can. 5. citt.* Ex quibus apparet, ad inducendum impedimentum Criminis ex conjugicidio numquam sufficere, si occisio fiat ex alio motivo, v. g. liberius cum quadam peccandi, vel contrahendi matrimonium cum alia persona, quæ adulterii aut conspirationis in necem, complex non fuit: vel ex vindicta &c.

4 Quæres, an impedimentum Criminis incurratur ab illis, qui ignorarunt, illud a Jure annexum esse suo delicto? R. negative cum probabili sententia Palud. Major. Leand. a Murcia, Zergoll. Dicast. Fernand. apud & cum P. Krimer *l. IV. Decretal. n.* 10. 14. Favet Karchne *l. 4. Decretal.* 4. & 5. contra Dian. Moja, Laym. Haunold. Sporer, & communem Recentiorum; Prob. 1. Pœna a Jure statuta non incurritur ab ignorantibus Jus, ut tradit communis DD. per modum regulæ apud cit. Krimer *num.* 10. 12. & 1022. Et Sanch. *l. 9. d. 32. n.* 18. loquens in specie de lege pœnaliter irritante docet, *annullationem actus, quando non est ex solemnitatis defectu, sed in delinquentis pœnam, non incurri ab ignaro legis*: cujus rei ratio esse potest, quia alias delicta inæqualia punirentur pœna æquali, gravius enim peccat, qui agit contra legem sciens non tantum prohibitionem, sed etiam annexam pœnam, quam alius, qui scit prohibitionem tantum. Atqui impedimentum Criminis est a Jure statutum principaliter ut pœna propter delictum, & Jus, hanc inhabilitatem matrimonii inter complices delicti statuens, est lex pœnalis, seu pœnaliter inhabilitans, ut iterum est communis, ita ut Palao, Adversarius, *p. 1. tr. 3. d. 4. pun. 7. n. 4.* hoc Jus adducat per modum exem-

pli Legis pœnalis, dicens: *quoties in pœnam delicti imponitur, ut contingit, in Lege irritante matrimonium ob uxoricidii, & adulterii crimen cum promissione futuri matrimonii*: Et: *ex toto titulo (de eo, qui duxit &c) constat, irritationem esse pœnam*. Ergo impedimentum Criminis non incurritur ab iis, qui ignorant, a Jure annexum illud esse suo delicto, seu qui ignorant hanc legem pœnaliter inhabilitantem; quia nempe non transgrediuntur hanc legem *qua pœnalem*, cum ut talem non cognoscant. 2. Ignorantia facti excusat ab impedimento Criminis: sic mulier ignorans virum, cum quo peccat, esse conjugatum, illud non incurrit, *c. 1. h. t.* & fatentur Adversarii: ergo & ignorantia Juris excusat. Nec objicias *Regulam Juris* 13. *in* 6. ubi dicitur, ignorantiam facti quidem excusare, non item ignorantiam Juris; quia ista regula non procedit de ignorantia Juris pœnalis; cum universaliter pœna non incurratur ab ullo ignorante. 3. Irregularitates ex delicto, v. gr. homicidio illicito, non incurruntur ab iis, qui ignorant eas esse annexas suo delicto, ut habet probabilis multorum gravium DD. Panorm. Innoc. Nav. Sanch. Kon. Pal. &c. (quamvis ego ipsis non assentiar, quia hæ irregularitates non principaliter ut pœnæ sunt statutæ, sicut impedimentum Criminis, sed ut inhabilitates) ergo etiam probabile est, impedimentum Criminis non incurri ab ignorantibus, illud esse annexum suo delicto. 4. Reservatio peccatorum, saltem pœnalis, non datur apud eos, qui ignorant, sua delicta esse reservata, ut passim docent Theologi: ergo &c. 5. Excommunicatio & aliæ censuræ non ligant ignorantes, ut communiter tradunt ex *c.* 2. *de constit. in* 6. quia sunt pœnæ: ergo &c.

5 *Obj.* 1. Impedimentum affinitatis ex copula illi-

illicita, quamvis involvat peccatum; & rationem pœnæ habeat, tamen afficit etiam ignorantes Legem: ergo etiam Impedimentum Criminis. 2. Consuetudo & praxis est optima Juris dubii interpres: sed pro opposita sententia stat praxis & consuetudo tribunalium, maxime Romani: ergo. 3. Nostra sententia nec in foro interno potest deduci in praxim, cum, ubi agitur de valore Sacramenti, debeamus tutiora sequi: ergo saltem practice non est probabilis. R. ad 1. *N. conseq. & parit.* nam impedimentum affinitatis ortæ ex copula illicita non est introductum in pœnam delicti, saltem principaliter, ut vel inde patet, quod a Tridentino propterea, quod interveniat delictum, potius restrictum sit, & quidem ad secundum gradum, cum tamen affinitas ortum habens ex copula conjugali & licita dirimat matrimonium usque ad quartum gradum; sed est introductum tanquam inhabilitas propter similem rationem, propter quam introductum est impedimentum affinitatis ex copula licita ortæ, de qua ad *tit. XIV.* infra. Ad 2. Illa consuetudo & praxis Tribunalium (si tamen ubique recepta sit) innititur sententiæ probabili communiori, atque pro foro solum externo procedit, pro quo præsumitur scientia juris manifesti ac certi, quamdiu ignorantia non probatur: inde tamen non infertur, quod, qui certus est de sua ignorantia Legis, impedimentum dirimens statuentis in suum delictum, securus non sit in foro interno, pro quo nondum probata est consuetudo contraria, Jus dubium explicans, si quis absque dispensatione ducat in conjugem, cui vivente propria uxore promiserat matrimonium cum interventu adulterii. Ad 3. Probabilitas speculativa nostræ sententiæ negari non potest propter allata rationum mo-

menta: practica autem infertur manifeste ex dictis ad *tit.* 1. *n.* 35.

TITULUS VIII.

De Conjugio Leprosorum.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit lepra, & morbi huic æquivalentes in hac materia.*

2 *Lepra Sponsalibus superveniens est causa resiliendi.*

3 4 *Non vero dissolvendi Matrimonium Ratum, imo regulariter nec divertendi quoad thorum.*

1 LEpra, quæ a Paulo Zacchia præstanti Medico-Legista definitur esse cutis asperitas cum pruritu & corporis colliquatione, depascens profundas corporis partes orbiculatim, atque piscium instar squammulas ex sese emittens, non quidem est impedimentum matrimonii dirimens: imo nec impediens, cum duo leprosi (imo & sanus & leprosa) valide ac licite contrahant matrimonium, ut supponitur *c.* 2. *h. t.* quia tamen parti sanæ, si superveniat sponsalibus, resiliendi, & quandoque, si superveniat matrimonio jam contracto, divertendi a thoro & cohabitatione potestatem tribuit ob periculum infectionis, & fœditatem, intercalariter hic ponitur ante impedimenta ipsas personas afficientia. Lepræ in hac materia æquiparantur alii quoque morbi contagiosi, uti pestis, lues Venerea, quam vocant morbum Gallicum, & phthisis, quæ ultima tamen periculum infectionis solum respectu junioris conjugis a seniori habere dicitur a Paulo Zacchia, non vicissim: quare & de his intel-

telligenda erunt ea, quæ de lepra dicemus. De qua igitur

2 Dico 1. Lepra sponsalibus superveniens (idem est de præcedente, at ignorata) præbet justam causam resiliendi, *c. fin. h. t.* cum utique lepra superveniens (vel præcedens ignorata) sit habenda pro mutatione notabili personæ, ita ut, si præcessisset & cognita fuisset, utique a sponsalibus absterrere potuisset.

3 Dico 2. Lepra superveniens matrimonio, etiam Rato tantum (vel præcedens ignorata) non dissolvit matrimonium quoad vinculum. 2. Regulariter nec quoad cohabitationem & thorum. Pars prior est certa ex *c. 1. h. t. & c. 2. cit.* ibi: *quoniam nemini licet (excepta causa fornicationis) uxorem dimittere: constat, quod, sive mulier lepra percussa fuerit, seu alia gravi infirmitate detenta, non est a viro propterea separanda, vel etiam dimittenda;* quia nimirum matrimonium, etiam Ratum, ex natura sua est indissolubile. Pars posterior ex *eod. c.* ubi textus sic pergit: *Quod si virum, sive uxorem, leprosum fieri contigerit, & infirmus a sano carnale debitum exigat, generali præcepto Apostoli, quod exigitur, est solvendum: cui præcepto nulla in hoc casu exceptio invenitur.* Sed hoc non immerito DD. intelligunt contra Schambogen *h. c. n.* 5. de lepra communi, & non admodum contagiosa; si enim Medicorum judicio lepra sit talis, ut periculum gravis infectionis post se trahat, vel ut gravem horrorem ob fœditatem pariat, ut si est lepra leonina, ut vocant, & faciens membra computrescere, item quando præcessit matrimonium, & ignorata fuit a parte sana, juxta communem separatio quoad thorum & cohabitationem permittitur; quia nempe pars sana non censetur se obligasse ad tam grave infe-

ctio-

ctionis periculum, ut salva non sit proprii individui incolumitas, quæ meretur præferri alienis solatiis, nec ad tantam difficultatem, ubi & si in contractu matrimonii decepta sit.

4 *Objic.* 1. In *c. fin. h. t.* ad quæstionem, an sponsus *compelli debeat ad consummandam maritalem copulam* cum parte in lepram incidente, respondit Papa, *quod ad eam accipiendam cogi non debet, cum nondum inter eos matrimonium fuerit consummatum*: ergo saltem matrimonium Ratum ex causa lepræ potest dissolvi. 2. In *can.* 18 *caus.* 32. *q.* 7. Pontifex dedit marito potestatem ducendi aliam, si uxor, infirmitate correpta, non valeat debitum viro reddere: ergo lepra sufficit ad dissolvendum matrimonium, saltem Ratum. R. ad 1. *N. cons.* quia in textu illo non est sermo de matrimonio Rato, sed de sponsalibus tantum, quæ ibi dicuntur nondum fuisse *matrimonium consummatum*, h. e. sponsalia nondum fuisse executioni data per contractum de præsenti; id quod etiam indicant verba, *ad eam accipiendam* (scilicet in conjugem) *cogi non debet*. Ad 2. quod probaret nimium, nempe non solum ex causa lepræ, sed etiam cujuscumque infirmitatis, quæ impedit usum matrimonii, istud dissolvi, & parti sanæ ad alias nuptias digredi licere, ajo, per illam infirmitatem intelligi impotentiam perpetuam ad copulam, quæ præcesserat, atque ideo matrimonium numquam valuit. Alii cum Gloss. Barb. & Pont. respondent, ibi a Pontifice dispensatum fuisse (quod nos ipsi ex gravi causa permittemus suo loco) propter supervenientem conjugis infirmitatem, usui matrimonii obstantem: quæ responsio videtur esse æque bona, vel melior.

TITU-

TITULUS IX.

De Conjugio Servorum.

SUMMARIUM.

1 *Servi proprie dicti quinam.*
2 3 *An & quando valeat conjugium cum servo vel ancilla initum, vel non valeat, & quo Jure.*

1 Servi stricte dicti, de quibus solis hic sermo est (non de adscriptitiis, originariis, & hominibus propriis, qui absolute sunt liberi, licet arctius, quam ceteri subditi, suis dominis adstricti sint, & quamdam servitutis speciem præseferant) sunt, qui ex Jure Gentium vel Civili contra naturalem libertatem alieno dominio ita subjecti sunt, ut instar aliarum rerum & patrimonii possideri, vendi, & alienari possint, & quidquid acquirunt, dominis suis acquirant, iisque ad perpetua servitia obstricti sint. Fiunt tales vel ex nativitate, si nimirum nati sunt ex serva vel *ancilla* stricte dicta, seu ex femina propriæ servituti obnoxia: vel ex captivitate, si nimirum in bello justo, cum exteris Nationibus gesto, capti & servati sunt. Inter Christianos non amplius dantur, sed servitus proprie dicta hodie in reverentiam Christianæ libertatis, in quam Christus nos asseruit, sublata est, licet Turcæ, Gentiles, & Pagani, si a Christianis in bello justo capiantur, vere fiant hodiedum servi Christianorum, quamdiu non fuerint baptizati. Conjugium servorum proprie dictorum, item servi cum libera, ac vicissim, de Jure Civili non habetur pro matrimonio legitimo, sed vocatur *Contubernium l. 3. C. de incest. nupt.*

nupt De Jure Canonico autem dari potest verum matrimonium inter servum & ancillam, etiam invito domino contractum, item inter liberum seu ingenuum cum ancilla, aut inter ancillam & liberum, modo persona libera alterius conditionem seu statum servilem prius sciverit, *can.* 2. 4. 5. *caus.* 29. *q.* 2. *c.* 1. 2. *& fin. h. t.* quia Jus Canonicum & Ecclesia considerat personas in ordine ad matrimonium quoad naturam suam, secundum quam omnes sunt æqualiter liberi. Quamvis nec de Jure Canonico valeat inter liberum & servam, ac vicissim; si pars libera alterius servitutem ignoraverit tempore contractus. Unde hoc loco statuitur *Impedimentum Conditionis*, nimirum servilis, & ignoratæ, de quo

2 Dico. Irritum est matrimonium, quod homo liber contrahit cum persona conditionis servilis ignoratæ, sed Jure tantum Ecclesiastico, non Naturali, *c.* 2. *c. fin. h. t.* Quamvis enim hæc ignorantia & error de se sit tantum circa qualitatem & statum personæ accidentalem, & non circa substantiam ac individuum personæ, Ecclesia tamen, tanquam pia Mater, noluit sic errantem indissolubili vinculo constringere propter nimiam inæqualitatem contrahentium, ac præjudicium, quod personæ liberæ, imo & ipsi statui matrimoniali crearetur; eo quod persona servilis possit perpetuis a domino laboribus occupari, in remotas mitti provincias, vendi &c. quo pacto usus matrimonii multum impeditur, vel omnino tollitur.

3 *Objic.* 1. Servi non habent proprium velle & nolle, ac independenter a consensu domini *l.* 4. *ff. de R. J.* sed ad matrimonium Jure Naturali requiritur velle proprium, seu voluntas & consensus proprius: ergo independenter a consensu domini non contrahunt validum matrimonium Jure

Na-

Naturali. 2. Error circa qualitatem redundantem in ipsam personam dirimit matrimonium Jure Naturali; uti docuimus ad *tit.1.ff.4.* sed error circa conditionem servilem est error circa qualitatem redundantem in ipsam personam; cum servitus afficiat statum personæ, illamque faciat in sensu morali aliam: ergo. R. ad 1. *dist. ma.* non habent proprium velle & nolle in iis, quæ sunt Juris Civilis, & in quibus præjudicatur domino quoad servitia personalia, quæ exigit servitus, & quoad lucrum temporale. *C. ant.* in iis, quæ sunt Juris Naturalis, uti est matrimonium, & in ordine ad actus conjugales, ac generationem prolis *N. ma.* Usus igitur matrimonii ita est temperandus, ut servi non notabiliter præjudicent domino in exhibendis debitis servitiis, & vicissim dominus ita occupare debet servos conjuges, ut suo tempore non impediantur ab usu matrimonii. Ad 2. *N. min.* sicut ignobilitas sponsæ ignorata, licet afficiat statum personæ, non redundat in substantiam personæ, ita nec servilis conditio.

TITULUS X.

De natis ex libero ventre.

SUMMARIUM.

1 2 *Nati ex libera sunt liberæ conditionis.*
3 *Nati ex parte Nobili sequuntur hujus conditionem.*

1 NAti *ex libero ventre* vocantur, qui geniti sunt (in vel extra matrimonium) ex matre libera seu ingenua, non serva seu ancilla

cilla ſtricte dicta. Quia vero contingere poſſet, ut liber duceret ſervam, & viciſſim, gnarus conditionis ſervilis, quæſtio eſt, cujus conditionis ſint liberi, liberæ an ſervilis.

2 Dico, Nati ex matre libera ſunt liberi, licet pater ſit ſervus; & ſufficit, modo mater fuerit liberæ conditionis aliquo tempore, quo proles vel concepta, vel nata fuit, vel intermedio: ſicut econtra nati ex matre ancilla ſunt ſervi, ſi nempe illa nec tempore conceptionis, nec partus, nec intermedio fuit liberæ conditionis: adeoque quoad ſervitutem vel libertatem proles ſequuntur conditionem vel ſtatum matris. Ita textus aperti in *pr. inſt. de Ingenuis*, *§. 4. inſt. de Jure perſon. l. 5. §. 2. 3. l. 7. l. 24. ff. de ſtatu hom. c. un. h. t.* Ex quibus natum eſt commune brocardicum, *partus ſequitur ventrem*, nempe quoad ſervitutem vel ingenuitatem. Niſi nimirum aliud haberet loci conſuetudo, ut eſt caſus in *c. 3. de conjug. ſervor.*

3 Quæres, an proles quoad familiam, honores, nobilitatem ſequantur patrem vel matrem? R. Patrem, ita ut, ſi pater ſit nobilis, mater plebeja, etiam proles ſint nobiles, modo ſint ex juſtis nuptiis: ſic quoque, ſi pater eſt civis vel patritius, etiam filius erit talis, licet mater ſit peregrina &c. Text. & gl. *in l. 19. ff. de ſtat. hom.* Imo de Jure mater, ſcil. uxor, etiam dignitatem ſequitur viri, *l. 8 pr. ff. de Senator. l. 13. C. de dignit. lib. 12. nov. 105. c. 2. pr.* Sed *Objic.* Si proles ſequitur patrem quoad nobilitatem, matrem vero quoad ſervitutem, idem filius poterit ſimul eſſe nobilis & ſervus: ſed hoc eſt abſurdum. Reſp. *Neg. maj.* vel *diſt.* Simul poterit eſſe nobilis & ſervus, ita tamen, ut nobilitatis ſplendor obfuſcetur, & nihil valeat, quamdiu ſervitus non tollitur. *Conc. maj.* ita ut ſtante

ſer-

servitute nobilitas splendeat, & aliquid valeat. *N. maj.* Facta manumissione & sublata servitute, quasi sublato velo, incipit splendescere nobilitas. Fere sicut filius naturalis, qui extra matrimonium a nobili ex matre plebeja procreatus est, primum pro nobili habetur, si postea parentes inter se contrahant matrimonium, & ipse legitimus fiat. Dices: etiam filii naturales habentur pro nobilibus, si pater fit nobilis: ergo non opus est, ut inter parentes postea sequantur justæ nuptiæ. R. *dist. ant.* habentur pro nobilibus de consuetudine, *transeat*. de Jure Communi, N. *ant.*

TITULUS XI.

De cognatione spirituali.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit cognatio spiritualis, & unde oriatur.*
2 *Inter quas personas dirimat matrimonium.*
3 *An habeat locum, quando Baptismus confertur non solemniter in casu necessitatis.*
4 *An afficiat maritum, qui baptizat vel levat propriam sobolem.*
5 *Ut eam contrahat Patrinus, quid requiratur.*
6 *An contrahat, qui levat per Procuratorem.*

1 Inter impedimenta matrimonii dirimentia numeratur etiam triplex *cognatio, spiritualis, legalis, & carnalis*; ad quam quoque refertur *affinitas*, de quibus tractant sequentes 4 Tituli. *Cognatio spiritualis*, de qua hic, *est propinquitas personarum, ex collatione & susceptione Sacramentorum Baptismi & Confirmationis resultans, ac Jure Ecclesiastico dirimens*

ma-

matrimonium inter certas personas. Sumitur ex *cauſ.* 30 *q.*1. *&* 3. *a c.t. h.t.* Sicut enim ex generatione carnali oritur aliqua conjunctio arctior inter certas personas, quapropter reverentiam quandam sibi invicem debent, ita ut nequeant decenter matrimonio copulari in ordine ad actus conjugales, ita ex generatione spirituali, quæ fit per Baptiſmum, per quem homo quaſi concipitur & animatur in utero Eccleſiæ, atque per Confirmationem, per quam naſcitur quaſi, & ex utero in lucem progreditur, ſpecialis oritur conjunctio & quaſi parentela, inter certas perſonas aliquam fundans reverentiam erga ſe invicem, propter quam Eccleſia judicavit indecens eſſe, ut tales perſonæ copulentur matrimonio. Voluit autem hoc obſtaculum matrimonii oriri ſolum ex Baptiſmo & Confirmatione, *c. fin. h. t. in* 6. propter analogiam generationis ſpiritualis, quæ fit in his duobus Sacramentis, cum generatione naturali: Perſonæ vero, quas afficit hoc ſpiritualis cognationis impedimentum, ſunt, quæ ad hanc generationem ſpiritualem concurrunt, uti Baptizans, & Confirmans, item Patrini, qui quaſi ſunt patres reſpectu Baptizati & Confirmati &c. de quibus poſtea. Interim nota, *Patrinum* (*& Patrinam*, vel *Matrinam*) dici, qui tenet, levat, ſuſcipit, vel ſaltem tangit eum, qui baptizatur vel confirmatur, ac tacite ſpondet, ſe habiturum paternam illius curam ſpiritualem, inſtruendo in rebus fidei & Chriſtiana vita, *can.* 105. *d.*4. *de Conſecr.* niſi nimirum Parentes, Parochi, vel Ludimagiſtri hoc fecerint.

2 Dico 1. Impedimentum Cognationis ſpiritualis hodie afficit tantum quinque perſonas, ita ut ex collatione Baptiſmi ſolus *baptizans*, *&* *patrinus* (ad quem refertur & matrina) illud

illud contrahant cum *baptizato*, & baptizati *patre*, ac *matre*: ex collatione Confirmationis autem solus *confirmans*, *& patrinus*, cum *confirmato*, & confirmati *patre*, ac *matre*. Ita restrinxit Trid. *s.* 24. *c.* 2. *de ref. matr.* Siquidem de Jure antiquo amplius se extendebat, uti ad uxorem baptizantis baptizatique parentes, & dicebatur *compaternitas indirecta*, item ad liberos naturales baptizantis & patrini ac baptizatum, atque vocabatur *fraternitas*. Inter baptizantem tamen & patrinum non amplius oritur; inter patrinos ipsos autem ad se invicem nec de Jure veteri oriebatur cognatio spiritualis, quia nullus reperitur textus.

3 Quæres, an etiam privatim in casu necessitatis baptizans 1. 2. Vel tenens baptizatum, seu Patrinus, contrahat impedimentum cognationis spiritualis? R. ad 1. cum communissima affirmative, partim quia jura non distinguunt inter baptismum privatum & solemnem, in vel extra necessitate collatum, partim quia etiam in Baptismo privato, & in necessitate collato, fit generatio spiritualis. R. ad 2. cum distinctione: si teneat solum materialiter, ut commodius administretur Baptismus (ut ordinarie contingit) non contrahit: si vero teneat formaliter, h. e. cum intentione obeundi munus Patrini, probabilius contrahit, quia nec quoad patrinum jura faciunt discrimen inter Baptismum solemnem, & privatum in necessitate collatum, & quia assistentia Patrini, quamvis non sit de substantia Baptismi, non tamen est mera solemnitas, sed officium ad repræsentandam & perficiendam generationem spiritualem ab Ecclesia ordinatum, qua de causa Patrinus etiam aliquo modo fit pater spiritualis respectu baptizati; quod etiam in baptismo privato locum habet.

4 Da-

4 Dubitabis, an maritus, baptizans vel levans propriam sobolem, contrahat cognationem spiritualem, non quidem cum effectu, ut dissolvatur matrimonium cum sua uxore semel contractum (nam impedimentum dirimens dirimit quidem matrimonium contrahendum, contractum tamen non dissolvit, si superveniat) sed in ordine ad hoc, ut privetur jure petendi debitum conjugale, aut liberetur ab obligatione illud reddendi? R. 1. quamvis contrahat cognationem spiritualem, impedimentum tamen, quo prohibeatur petere debitum, si id faciat in casu necessitatis, vel ex probabili ignorantia Juris aut facti, non contrahit, ut habet communis ex *can.* 7. *caus.* 30. *q.* 1. & ex ratione, quod pœna, qualis est privatio juris debitum conjugale petendi, in hiscasibus locum non habet propter carentiam culpæ. R. 2. Etsi id faciat extra casum necessitatis, sive scienter sive ignoranter, probabilius etiam non contrahit, ut docent multi cum Suar. & Zœs. contra multos cum Sanch. & Laym. Sumitur ex satis claro textu *c.* 2. *h. t* & *can.* 5. *q.* 1. *cit.* Accedit ratio, tum quod nulla pœna sit afferenda sine claro textu Juris; tum quod conjuges, qui cohabitare debent absque jure petendi debitum, in nimis propinquo periculo incontinentiæ constituerentur. *Objic.* Ex *can.* 1. 2. 3. *q. cit.* eruitur, quod conjuges baptizantes & levantes (saltem extra necessitatem & seclusa ignorantia) a communi thoro removeri debeant. R. licet de Jure antiquo statuta fuisset ista separatio quoad thorum, illud tamen correctum esse videtur *c.* 2. & *can.* 5. *citt.* ut agnoscit ipse Sanch. adversarius.

5 Dico 2. Ut Patrinus contrahat cognationem spiritualem, & inde resultans impedimentum matrimonii, debet esse: 1. Christianus, seu baptizatus,

zatus. 2. Usu rationis praeditus. 3. Baptismus esse validus, & quidem tunc collatus, quando tangit Patrinus; si enim jam praecessit, & solum supplentur ceremoniae, & tunc adhibetur Patrinus, non contrahit cognationem. Quae omnia etiam de Baptizante (& Confirmante) intelligenda sunt. 4. Debet physice ac immediate baptizatum (vel confirmatum) tenere, vel de manu baptizantis suscipere, vel saltem propriis manibus tangere, licet non in corpore nudo immediate, modo id fiat super vestes, vel in quodam linteo, vel in disco. 5. Habere intentionem faciendi, quod instituit Ecclesia, seu sustinendi munus Patrini. 6. Debet esse unus tantum, vel in Baptismo ad summum unus & una. 7. Esse prius designatus ad hoc munus, vel a parentibus, vel aliis, qui Baptismum procurant, vel in horum defectu a Parocho, & in Confirmatione ab Episcopo. Pars 1. sustinetur communiter ex ratione, quia absurdum foret, aliquem fieri patrem spiritualem, qui tamen ipse necdum est natus spiritualiter, & quia infideles seu non-baptizati, non-Christiani, non subjacent Legibus Ecclesiasticis, cognationem spiritualem statuentibus. Imo Patrinus in Confirmatione debet & ipse prius esse confirmatus, per *can.* 102. *d.* 4. *de Consecr. & declarat. S. Congreg.* 15. Junii anno 1654. Haeretici tamen, qui nempe baptizati sunt, valide agunt Patrinos, sed regulariter non adhibentur licite absque gravi causa, vel nisi praxis indulgeat, ut subinde fit, ubi in eadem civitate immixti Catholicis vivunt Haeretici. Pars 2. constat per se. Pars 3. exinde, quod, ubi non contingit vere generatio spiritualis, nec locum habere possit cognatio spiritualis. Pars 4. eruitur

ex verbis, *suscipit*, *accipit*, *levat*, *tenet*, *tangit*, quibus utuntur jura, & denotatur tactus physicus & corporeus, atque sic declaravit S. Congreg. apud Pignat. *to.7. consult. 93. n. 16.* Pars 5. ex hoc, quod alias, sine dicta intentione, non formaliter ageret Patrinum. Pars 6. ex *can.* 100. *seq. d.* 4. *cit. c. fin. h. t. in* 6. & Trid. *s.* 24. *c.* 2. *de ref. Matrim.* Igitur tam in Baptismo quam in Confirmatione de jure antiquo deberet adhiberi tantum unus, vel una (an vero in Baptismo masculi possit esse femina matrina, ac vicissim in Baptismo femellæ patrinus possit esse vir, non satis determinarunt jura, & hinc inter DD. controversum est, Gobat suadet, ut Parochus baptizans se accommodet consuetudini suæ Diœcesis) Trident tamen *loc. cit.* in Baptismo (non in Confirmatione, de hac enim tacet) permittit adhiberi unum & unam, virum & feminam simul. Pars 7. *ex eod.* Trid. *loc. cit.* ex quo etiam colligitur; quod si plures, quam unus & una, a parentibus vel a Parocho designati, tangeret baptizatum; omnes quidem designati contraherent, si tamen ultra designatos aliqui se intruderent sponte & tangerent, isti non contraherent cognationem spiritualem; licet probabilius omnes contraherent, quotquot tangerent vel levarent, casu quo per errorem nullus fuisset designatus: sicut etiam de jure antiquo omnes quotquot tetigerant, illam contraxerant, per *c. fin. h. t. in* 6.

6 Quæres, an quis possit constituere Procuratorem ad lavandum vel suscipiendum aliquem ex Baptismo vel Confirmatione? Et quis tali casu censeatur esse Patrinus, & cognationem spiritualem contrahere? R. ad 1. affirmative; quia omnis actio, nisi specialiter id prohibea-

hibeatur, exerceri potest ministerio procuratoris, *c. 68. c. 72. de R. J. in 6.* Imo in praxi videmus, a Magnatibus ad hoc munus constitui procuratores. R. ad 2. Cognationem spiritualem contrahit principalis, qui Procuratorem constituit, non Procurator; quia Procurator non suscipit vel levat suo nomine: ergo iste non contrahit: ne ergo necesse sit dicere, in collatione talis Baptismi nullum omnino adesse Patrinum contra prohibitionem Ecclesiæ, quæ sub gravi vetat Baptismum solemnem administrari sine omni Patrino, Principalem oportet esse Patrinum, quod enim quis facit per alium, per se ipsum facere censetur, *c. 72. cit.* Verum

Objic. 1. Ut officium Patrini rite obeatur, requiritur contactus physicus & corporeus baptizati, vel confirmati: sed Principalis eum non tangit physice. 2. Si Parochus constituat Procuratorem, qui loco sui baptizet aliquem, non Parochus constituens, sed substitutus contrahit cognationem spiritualem: ergo & substitutus ad levandum. R. ad 1. *dist ma.* requiritur contactus physicus, vel a Principali vel a Procuratore ponendus *C. ma.* necessario ponendus ab ipso Principali. *N. maj.* Aliud est de cognatione Legali; quia hanc per Procuratorem contrahi jura expresse vetant. Ad 2. *N. Conf. & Parit* quia substitutus ad baptizandum agit Ministrum Christi, sicut quilibet minister Sacramentorum, atque ideo, sicut ipse Parochus, nomine Christi baptizat, non nomine constituentis: econtra substitutus ad levandum præcise agit nomine substituentis.

TITULUS XII.

De Cognatione Legali.

SUMMARIUM.

1 *Quid & quotuplex sit cognatio Legalis, & unde oriatur.*
2 *An ex sola adoptione perfecta.*
3 *Quas personas afficiat.*

1 COgnatio Legalis, sic dicta, quia a Legibus Juris Civilis primo inventa, licet postea a SS. Canonibus recepta, *est propinquitas personarum ex adoptione proveniens, & ex Jure Ecclesiastico dirimens Matrimonium inter certas personas*. Proin agitur hic *de Impedimento Cognationis Legalis*, proveniente ex adoptione, quæ in genere sumpta ex *l. 1. & 11. & c. ff. de adopt.* definitur esse *actus legitimus, quo qui natura filius non est, in filium assumitur*: seu, quo persona extranea assumitur in filium vel filiam; nepotem vel neptem. Alia est *perfecta*, quæ vocatur *arrogatio*; alia *imperfecta*, quæ dicitur *simplex*, vel *adoptio in specie*. Prior contingit, quando paterfamilias, seu homo sui juris, & extra potestatem patriam constitutus, authoritate vel Rescripto Principis, ita assumitur in filium, ut subjiciatur patriæ potestati assumentis, atque in ejus familiam transeat, & hæres necessarius efficiatur non minus ac filii naturales, §. 3. *Inst. l. 2. C. eod.* Posterior, quando filiusfamilias, seu sub alterius patria potestate existens, authoritate inferioris Magistratus in filium recipitur ita, ut non transeat in potestatem & familiam adoptantis, jus tamen

men succedendi ab intestato (non tamen ut hæres necessarius) acquirat, §. 1. 2. 10. *Inst. eod.* Si tamen filiusfamilias ita reciperetur ab avo paterno vel materno, veniret in familiam & patriam potestatem adoptantis: quæ adoptio in specie vocari solet *perfecta*, vel *plena*. Porro omnis adoptans debet esse mas, paterfamilias, major 25. annis, adoptatum ita excedens ætate, ut posset esse illius pater naturalis, item debet esse ex natura sua potens ad generandum, persona autem adoptata esse præsens adoptanti, & intervenire authoritas Principis, vel Magistratus inferioris, prævia cognitione causæ, §. 3. 4. 9. 10. *Inst. l.* 2. 24. 25. *ff. l.* 1. *& fin. C. eod.*

2 Dico 1. Impedimentum Cognationis Legalis probabilius solum oritur ex adoptione perfecta, quæ dicitur Arrogatio. Communior cum Sanch. contra Mastrium & Reiffenstuel aliosque Scotistas. Prob. Leges Civiles, ubi statuerunt Cognationem Legalem, fere loquuntur de arrogatione, ut *l.* 14. 17. 55. *de Rit. Nupt.* scilicet propter subjectionem & potestatem patriam in adoptatum, vel adoptatam &c. & ad cavendum periculum fornicationis, quod alioquin immineret inter personas in eadem familia commorantes, & sub eadem potestate constitutas: sed Jus Canonicum, hanc cognationem pro impedimento matrimonii statuens, sequitur & approbat Leges Civiles *can.* 1. 5. *caus.* 30. *q.* 3. *& c. un. h. t.* & quidem propter easdem duas rationes, quarum neutra verificatur in adoptione imperfecta & simplici (nisi sit facta ab aliquo ascendente, avo paterno vel materno, ubi tamen jam datur aliunde fortior cognatio, nempe naturalis, & ideo otiosum est de hac disputare) ergo solum

oritur ex arrogatione impedimentum cognationis spiritualis. Confirmatur: secundum Leges non contrahitur cognatio Legalis inter adoptatum & filios naturales illegitimos adoptantis: sed hujus rei alia reddi ratio non potest, quam quod proles illegitimæ non sint sub patria potestate: ergo cognatio Legalis non contrahitur (etiam secundum SS. Canones) nisi adoptatus transeat in patriam potestatem adoptantis. *Objic.* Consanguinitas lineæ collateralis seu transversæ est vera consanguinitas, & dirimit matrimonium, quamvis sit minus perfecta consanguinitas, quam consanguinitas lineæ rectæ: ergo etiam ex adoptione simplici, quamvis sit minus perfecta, quam arrogatio, oritur cognatio Legalis dirimens matrimonium. R. N. *conf. & parit.* nam pro consanguinitate lineæ collateralis pugnant clari textus juris, non item pro cognatione orta ex adoptione simplici.

3 Dico 2. Impedimentum Cognationis Legalis datur inter sequentes personas. 1. Inter adoptantem, & filium vel filiam adoptatam, ac adoptati liberos & descendentes. Et hæc species in linea recta vocatur *paternitas*. 2. Inter adoptatum, & liberos, naturales ac legitimos simul, adoptantis, inque hujus patria potestate constitutos. Et hæc species in linea collaterali dicitur *fraternitas*. 3. Inter adoptantem & uxorem adoptati, ac vicissim inter adoptatum & uxorem adoptantis. Et hæc species nuncupatur *affinitas*. Pars 1. sumitur ex §. 1. *&* 2. *Inst. de nupt. l.* 55. *can.* 1. *& c. un. citt.* Pars 2. ex §. 2. *Inst. de nupt. l.* 17. *& c. un. citt.* Pars 3. ex *l.* 14. *& can.* 1. *citt.* atque communi DD. Ceterum paternitas & affinitas perdurat etiam sublata adoptione, *arg.* §. 1. *cit. c.* 8. *de consang.* fraternitas autem tollitur soluta adoptione,

quæ

quæ solvitur per emancipationem, ac mortem tum naturalem tum civilem adoptantis, per *l. 17. & c. un. cit.*

TITULUS XIII.

De eo, qui cognovit Consanguineam Uxoris suæ, vel Sponsæ.

SUMMARIUM.

1 *Affinitas ex copula illicita, præsertim cum consanguinea sponsæ vel consanguineo sponsi habita.*

2 *Dirimit matrimonium non ultra secundum gradum.*

3 *Impedit usum matrimonii, si copula habeatur cum consanguinea uxoris, vel consanguineo mariti.*

4 5 *Excusat tamen ignorantiam tam juris quam facti.*

1 SErmo est & sensus tam de eo, qui *cognovit* (nempe carnaliter per copulam perfectam) consanguineam, non propriam ex sua cognatione, sed vel uxoris, vel sponsæ suæ de futuro, quam de ea, quæ copulam perfectam habuit cum consanguineo, non proprio, sed vel mariti, vel sponsi sui; quia vir & uxor, sponsus & sponsa, sunt correlativa, & utrobique reperitur eadem Juris dispositio, proin quod de viro statutum, ut nunc dicemus, etiam de femina statutum & intelligendum est. Per hujusmodi copulam illicitam contrahitur affinitas cum consanguineis uxoris vel sponsæ, mariti vel sponsi, obstans matrimonio cum ipsis contrahendo, &, si quidem ea committatur

cum consanguinea *uxoris*, vel cum consanguineo *mariti*, simul perpetratur verus incestus, impediens & conjugi illicitam faciens petitionem debiti conjugalis a propria uxore, vel marito. Igitur hoc loco, antequam fiat progressus ad cognationem carnalem, nempe consanguinitatem, & affinitatem ex copula licita oriri solitam, agitur de *impedimento affinitatis ex copula illicita ortæ*, sive dein copula sit incestuosa, sive adulterina, sive fornicaria &c. nec interest, utrum femina consenserit, vel non. Diligenter autem notandum est pro hoc, & aliis materiis deinceps pertractandis, quod *copula carnalis perfecta*, per quam solam inducitur Affinitas, (eo quod per eam una cognatio accedat ad fines alterius, *l.* 4. §. 3. *ff. de gradibus & affinib.* & sanguis duarum cognationum invicem communicetur & copuletur) sit illa tantum, per quam vir & femina fiunt una caro. *Matth.* 19. *v.* 5. 1. *Cor.* 6. *v.* 16. & quæ de se apta est ad generationem prolis, licet forte per accidens, v. g. propter sterilitatem, senium &c. impediatur actualis generatio: & in hoc facile conveniunt omnes: apta autem ad generationem est illa tantum, in qua membrum virile penetrat vas muliebre, ac intra uterum effundit verum semen; vid. Paulus Zacchias, peritissimus simul Medicus & Jurista, *QQ. Medico-Legali lib.* 9. *tit.* 10. *q.* 1. *a n.* 7. Sanch. *l.* 2. *d.* 21. *de matrim.* Gobat *tr.* 9. *num.* 390. *Theol. Exper.*

2 Dico 1. Qui cognoscit consanguineam suæ sponsæ, contrahit impedimentum affinitatis dirimens matrimonii contrahendi cum consanguineis cognitæ, hodie autem solum usque ad secundum gradum inclusive, adeoque cum sua etiam sponsa, ut eam non amplius possit ducere.

cere. Idem est de eo, qui copulam exercet cum alia, non consanguinea suæ sponsæ, ita ut solum intra primum & secundum gradum consanguineam cognitæ nequeat ducere: proin in tertio gradu cognitæ junctam sanguine valide ducet, *c.* 2. 3. 8. 9. 10. *h. t.* Trid. *sess.* 24. *c.* 4. *de ref. matrim.* ubi impedimentum affinitatis *ex fornicatione* (sub qua communis intelligit omnem copulam illicitam, nempe etiam incestuosam, sacrilegam, adulterinam &c.) ortæ restrinxit ad gradum secundum; cum tamen de Jure antiquo affinitas ex copula illicita non minus ad quartum gradum se extenderit, ac affinitas orta ex copula conjugali & licita. Ratio restringendi fuit, quia affinitas, quam parit copula illicita, plerumque occulta est, atque ideo nimis frequenter contingeret matrimonia invalida contrahi ob ignorantiam talis impedimenti, si ad quartum usque gradum porrigeretur.

3 Dico 2. Qui cognoscit consanguineam suæ uxoris (idem tenendum de uxore, consanguineum sui mariti carnaliter cognoscente) non solum contrahit impedimentum affinitatis dirimens matrimonii contrahendi cum consanguineis cognitæ usque ad secundum gradum juxta dicta; sed etiam impedimentum impediens ab usu matrimonii contracti, ita ut debitum conjugale sine peccato gravi a suo uxore petere non possit, si id faciat scienter & libere ac sponte. Constat ex *cap.* 1. 4. 6. 10. *h. t.* Dixi 1. *debitum conjugale petere non possit;* siquidem illud reddendi obligationem retinet, *cap.* 6. & 10. *citt.* Addidi 2. *Si id faciat scienter*, propter *c.* 1. *cit.* quod diserte ponit vocem *scienter;* unde, qui ignorat, feminam, qua cum peccat, esse in primo vel secundo

gradu consanguineam suæ uxoris, privationem juris petendi debitum, seu copulam conjugalem, non incurrit: adeoque ignorantia facti secundum Jus, & juxta communem, excusat ab hac privatione. Addidi 3. *libere ac sponte* propter *c. 6. cit.* ubi uxor a consanguineo mariti *invita* cognita mouenda quidem dicitur, ut non cohabitet marito, non tamen obligatur. Unde juxta Sanch. Pirhing. & alios uxor violenter oppressa, & juxta Laym. Tambur. Spor. Illsung &c. per metum gravem inducta ad peccandum cum consanguineo mariti, non privatur jure petendi debitum a marito; cum hæc privatio a Jure humano sit statuta in pœnam incestus. Jus humanum autem non obligat in foro interno, multo minus punit, sicut ignorantes, ita & coactos & invitos, aut gravi metu impulsos.

4 Quæres, an ignorantia Juris excuset ab incurrenda privatione juris petendi debitum, seu an peccans cum consanguinea uxoris privetur jure petendi debitum, qui ignoravit, hanc privationem suo delicto esse annexam a Jure? R. probabile esse, quod non privetur, Tambur. Bonac. Perez, Spor. apud P. Kugler *de matrimon. n.* 1319. contra communiorem. Probatur. Privatio hæc juris debitum petendi a Jure ecclesiastico est statuta tanquam pœna propter incestum, & quidem principaliter habet rationem pœnæ: sed pœna Juris ecclesiastici non incurritur ab ignorante, *c. 2. de Constitut. in 6.* quia æquum non est, æquali pœna affici illum, qui legem pœnalem qua talem non scivit, & eum, qui scivit, cum ignorans legem qua pœnalem non transgrediatur formaliter legem pœnalem qua talem, sicut tamen transgreditur, qui legem qua pœnalem cogno-

cognovit. Vid. dicta *ad tit. VII. de eo, qui duxit &c. n.* 4. ergo. *Maj.* probatur tum ex Jure, tum ex ratione: *ex Jure* quidem, quia istud innocentem conjugem non privat jure petendi debitum conjugale, *d. c. 6. & 10.* ibi: *cum affinitas, post matrimonium inique contracta, illi nocere non debeat, quæ iniquitatis particeps non existit*: ergo Jus privans jure petendi debitum intendit principaliter vel unice punire iniquitatem conjugis privando jure petendi debitum: ergo hanc privationem statuit ut pœnam principaliter, vel etiam unice, non ut inhabilitatem. *Ex ratione* autem, quia quamvis in ordine ad consanguineas uxoris copula incestuosa reddat maritum inhabilem ad matrimonium contrahendum cum consanguineis uxoris in secundo & tertio gradu, & respectu harum inducat affinitatem, in ordine tamen ad matrimonium jam contractum, & respectu uxoris, non inducit inhabilitatem, aut affinitatem, quia matrimonium non dissolvit, & alias nec innocens posset petere debitum, & nocens non posset reddere; quod tamen falsum est, & contra Jura manifesta, *c. 6. 10. & 11. h. t.* ergo hæc privatio non habet rationem inhabilitatis, sed pœnæ, vel principaliter vel unice. Prob. 2. Hæc privatio expresse decreta est a Jure in *scienter* peccantes cum consanguinea uxoris, textus clarus in *c. 1. eod.* ergo ignorantia excusat, non solum ignorantia facti, quod etiam Adversarii fatentur, sed etiam ignorantia Juris, hanc pœnam, vel privationem juris debitum petendi delicto annectentis; nam & iste ignorans recte dicitur non *scienter* contra Legem hanc pœnalem agere, & eadem reperitur ratio in ignorantia Juris, quæ in ignorantia facti, nimirum quod pœna Juris

humani non incurratur ab ignorante. Prob. 3. Iisdem argumentis, quibus probavimus ad *tit. de eo, qui duxit &c.* impedimentum *Criminis* non incurri ab illo, qui laborat ignorantia Juris. An has rationes, ita ut nec probabilis sit, pro quali eam trado, hæc sententia, tam facile sit removere, ex contrariæ opinionis fundamentis, ut sibi blanditur, & tamen ad eas non directe respondet P. Bockn *ad h. t. in fine*, aliis judicandum relinquo.

5 *Objic.* 1. Pontifex in *cap. penult. & ult. seu c.* 10. *&* 11. *h. t.* vult, ut conjunx innocens admoneatur, ut ob affinitatem & rationem publicæ honestatis non petat debitum, & præcise intuitu innocentiæ eidem permittit jus petendi, si ei continentia persuaderi facile non potest: ergo nulla ratione id concedit conjugi Reo. 2. Verosimillimum est, in *cit. c.* 10. notam non fuisse marito, cum consanguinea uxoris peccanti, privationem usus matrimonii, & tamen ipsi negatur hic usus: ergo. 3. Talis maritus veram contrahit affinitatem cum sua uxore, & ab incurrenda affinitate ipsum non excusat ignorantia: sed affinibus per se interdicta est copula, a qua regula solus conjux innocens in Jure exceptus est: ergo. R. ad 1. N. *conf.* vel potius *dist.* non concedit conjugi Reo, Legem scienti. C. *conf.* Legem ignoranti. N. *conf.* quia de ignorante abstrahit Jus in *d. c.* 10. *&* 11. aliunde autem ex Jure constat, quod ignorans non incurrat pœnam, & quod in hac materia in specie requiratur ad eam incurrendam scientia, *c.* 1. *eod.* Ad 2. *trans. ant.* N. *conf.* Cum in *cit. c.* 10. res fuerit deducta ad forum externum & ad tribunal Pontificis, utique potuit talis ignorans pro foro externo judicari tanquam privatus Jure petendi

di debitum; cum ignorantia Juris manifesti non præsumatur: inde tamen non infertur, quod in foro interno incurrerit & re ipsa pœnam privationis legem invincibiliter ignorans, qua delicto annexa est hæc pœna. Ad 3. N. *ma.* imprimis, quamvis enim talis ignorans contrahat affinitatem cum consanguineis uxoris usque ad secundum gradum, eam tamen non contrahit cum sua uxore, respectu cujus, utpote cum qua matrimonium jam est contractum & dissolvi nequit, affinitas caret suo effectu principali, nimirum inhabilitate ad matrimonium: igitur respectu uxoris solum incurritur pœna privationis juris debitum petendi, quæ tamen non ligat ignorantem, sive sit ignorantia Facti, quod ipsi Adversarii admittunt, sive Juris. Certe, si respectu uxoris fuisset contracta affinitas, nec ignorantia Facti facere posset, ut licite peteretur debitum: quod tamen nec Adversariis placet. Deinde & *Min.* negatur; etsi enim transmitteretur affinitas inter conjuges, quorum unus post contractum matrimonium peccat cum alterius consanguinea, negatur tamen, quod his affinibus prohibita sit copula, & ab hac prohibitione tantum excipiatur conjux innocens, hoc enim est formaliter in quæstione, nimirum an non etiam excipiatur pars rea, legem ignorans sub pœna privationis juris jam prius quæsiti prohibentem.

TITULUS XIV.

De Consanguinitate, & Affinitate.

SUMMARIUM.

1 2 *Quid sit Consanguinitas; ejus Lineæ, & Gradus.*
3 *Ex quibus regulis dignosci possit distantia graduum.*
4 *Nomina Consanguineorum cum arbore Consanguinitatis.*
5 *Quæ circa hanc sint notandæ: & quo faciliori modo dignoscatur distantia personarum.*
6 *Quousque Consanguinitas dirimat Matrimonium.*
7 8 *An in aliquo gradu etiam Jure Naturali.*
9 10 *Affinitas quid sit: quid specialiter in ea attendendum & probe notandum, ut sciatur, quinam & quo gradu sint affines.*
11 *Nomina Affinium: & triplex Affinitatis genus.*
12 13 *Affinitas orta ex copula licita quousque dirimat matrimonium. Et an in aliquo gradu etiam Jure Naturali.*
14 *Quæ sit pœna incestarum nuptiarum.*

1 DUplex hic proponitur impedimentum dirimens matrimonii, utrumque frequentissimum, nempe *Impedimentum consanguinitatis*, & in eo fundatum *Impedimentum Affinitatis*, nimirum ortæ ex copula licita seu conjugali, qua duæ consanguinitates seu cognationes copulantur, & una quasi ad fines alterius accedit.

De

De Consanguinitate.

2 *Consanguinitas*, est *vinculum, seu propinquitas personarum, ab eodem stipite* (h.e. progenitore) *eoque propinquo immediate vel mediate descendentium per carnalem generationem*. Quando nimirum plures personæ ex una eademque persona, non admodum remota, sunt progenitæ, & sic ex eodem sanguine immediate vel mediate, descendunt, consanguineæ sunt & dicuntur. *Stipes* enim & Principium commune nuncupatur persona, a qua propinquam ducunt originem illæ personæ, de quarum cognatione vel consanguinitate quæritur. *Propinquam* ajo, alias enim omnes homines essent consanguinei inter se; cum omnes descendant a communi genarcho Adamo. Quando autem debeat esse propinquitas, ut obstet matrimonio inter personas conjunctas, dicemus infra. Nihil autem interest, utrum ille communis stipes sit mas, vel femina, pater vel mater, avus vel avia &c. nam in ordine ad impediendum matrimonium non attenditur discrimen inter *agnatos*, uti vocantur, qui descendunt ex stipite virili & per lineam masculinam, ac inter *cognatos*, uti appellantur, qui ex femina tanquam principio communi & per lineam femininam descendunt. Pariter hic nihil interest, an in-vel extra matrimonium prognatæ sint tales personæ.

Probe autem, quæ in omni consanguinitate reperitur, consideranda est Linea, & Gradus, per quos distinguuntur consanguinei. *Linea* est ordinata series personarum ab uno stipite descendentium per varias generationes, varios continens gradus. Est duplex, Recta

&

& Obliqua: *Recta* complectitur illas personas, quorum una est ab altera, ita ut recta, & sine declinatione ad latus alterum, vel ascendatur per gradus directos ad progenitores, patrem vel matrem, avum vel aviam &c. & tunc vocatur linea *Ascendens*, vel descendatur ad progenitos, filium vel filiam, nepotem vel neptem &c & tunc dicitur *Descendens*. Linea autem *Obliqua*, seu *Transversa*, vel *Collateralis*, complectitur illas personas, quarum nulla originem ducit ab altera, stirpem tamen communem & radicem habent immediatam vel mediatam, uti sunt frater & soror, duo fratres, patrueles, consobrini &c. quando nimirum deflectitur ad latus alterutrum. Ubi nota, quod, quamvis hæc linea sit collateralis, si conferatur cum altera cum non ingrediatur alteram, sed ad latus excurrat, si tamen & ipsa, abscisse considerata & in se, linea recta, quando in ea sunt plures personæ, sic duo fratres, si generent filios &c. singuli constituunt novam lineam rectam. Hæc linea obliqua iterum est duplex, *æqualis*, quando personæ in utraque linea collocatæ distant æqualiter a communi stipite, & in pari gradu, ut frater & soror, patrueles &c. Et *inæqualis*, quando distant inæqualiter, sed una stipiti est propinquior, altera remotior, uti frater, & fratris filia, nepos fratris & filia sororis &c. Denique *Gradus* est intervallum vel distantia unius personæ ab altera in linea consanguinitatis, quæ distantia major vel minor fit per plures vel pauciores generationes numeratas usque ad communem stipitem. Igitur hæc tria, *Stipes*, *Linea*, *& Gradus*, specialiter in consanguinitate attendi debent.

3 Ut autem dignosci queat, quo gradu unius con-

consanguineus distet ab altero, tres de Jure Canonico *caus. 35. q. 5. §. 1. 2. 3.* exstant regulæ, prima pro linea Recta, altera pro Transversa Æquali, tertia pro inæquali. Regula lineæ rectæ est hæc: *tot sunt gradus, quot generationes intercedunt*: sive, quod in idem recidit, *tot sunt gradus, quot personæ, una dempta*, nimirum stipite communi: sic in linea descendente filius a parente (patre vel matre) uno distat gradu, nepos duobus, pronepos tribus, abnepos quatuor: in linea autem ascendente filius a parente distat uno, nepos ab avo (vel avia) duobus, pronepos a proavo tribus, abnepos ab abavo quatuor gradibus. Regula lineæ Transversæ Æqualis est hæc: *quo gradu distant singulæ personæ* (de quarum consanguinitate quæritur) *a communi stipite, eodem distant inter se*: sic duo fratres, vel frater & soror, inter se distant uno, fratrum vel sororum liberi duobus, horum liberi (seu nepotes fratrum vel sororum) tribus gradibus &c. Regula lineæ transversæ inæqualis est ista: *quo gradu remotior persona distat a communi stipite, eodem distant inter se*: sic, quia filia fratris mei distat duobus gradibus a suo avo, qui respectu mei est pater, ac simul respectu mei & ipsius est stipes communis, distamus inter nos duobus gradibus, licet ego a communi stipite distem tantum uno: sic pronepos meus & filia sororis meæ distant inter se quatuor gradibus, quia quatuor gradibus pronepos distat a communi stipite, qui est pater meus, licet filia sororis ab eodem, qui respectu ipsius est avus, solum distet duobus. Dixi autem, *de Jure Canonico*, nam *de Jure Civili* sine ulla distinctione inter lineas statuitur unica regula, nimirum illa, quam pro linea recta assignavimus: *tot sunt gradus, quot generationes*, vel: *tot sunt gradus,*

quot

quot sunt personæ, una dempta, t. t. Inst. de grad. cognat. l. 10. §. 9. seqq. ff. de gradib. Unde de Jure Civili non datur gradus primus in linea Collaterali, & frater ac soror, vel duo fratres jam duobus distant gradibus inter se, quia sunt duæ personæ dempto patre: patruus a filio fratris tribus, patrueles quatuor, & sic deinceps. In linea autem inæquali nec datur gradus secundus, sed inchoatur numeratio a tertio. Computatio graduum secundum Jus Canonicum solum attenditur, quando agitur de matrimonio inter consanguineos prohibito, at in utroque foro, etiam Civili. *c. fin. h. t.* computatio vero secundum Jus Civile fit, in utroque etiam foro, consequenter & in Canonico, quando agitur de successionibus hæreditariis ab intestato, de tutelis &c. quia Alex. II. in *can. 2. caus. 35. q. 5.* generaliter approbavit computationem graduum Juris Civilis, & solum matrimonium excepit: proin, cum Jus Canonicum pro aliis causis nullibi peculiare quid statuerit, Juri Civili quoad computationem hanc contrariam se accommodat. *arg. c. 1. de N. O. N.* Unde non procedit illud brocardicum: *quodlibet Jus est observandum in suo foro*, Civile in Civili, Ecclesiasticum in Ecclesiastico; quia id solum procedit, quando quodlibet Jus statuit diversum quid, non vero, quando alterutrum nihil statuit pro aliquo casu.

De reliquo rem tibi non ingratam facere mihi videor, si consanguineorum gradus & nomina Lineæ tam Rectæ quam obliquæ tibi ob oculos ponam. Sit ergo

Sche-

Schema Lineæ Rectæ.

Majores.

Ascendentis.		Descendentis.
4.		1.
Abavus.		*Filius.*
Abavia.		*Filia.*
3.		2.
Proavus.		*Nepos.*
Proavia.		*Neptis.*
2.		3.
Avus.		*Pronepos.*
Avia.		*Proneptis.*
1.		4.
Pater.		*Abnepos.*
Mater.		*Abneptis.*
Titius.	Titia.	*Posteri.*

Schema Lineæ Obliquæ.

1.

Frater.
Soror.
Fratres germani.
Sorores germanæ.
Fratres consanguinei.
Sorores consanguineæ.
Fratres uterini.
Sorores uterinæ.

2.

Patruus.
Amita.
Avunculus.
Matertera.

Ne-

Nepos } *ex fratre,*
Neptis, } *vel sorore.*
Patrueles, seu fratrum liberi.
Consobrini, seu sororum liberi.
Amitini, seu fratris & sororis liberi.

3.

Magnus patruus.
Magna Amita.
Magnus avunculus.
Magna matertera.
Pronepotes } *ex fratre,*
Proneptes } *vel sorore.*
Patruelium liberi, } *hi omnes*
Consobrinorum liberi, } *vocari so-*
Amitinorum liberi. } *lent sobrini.*

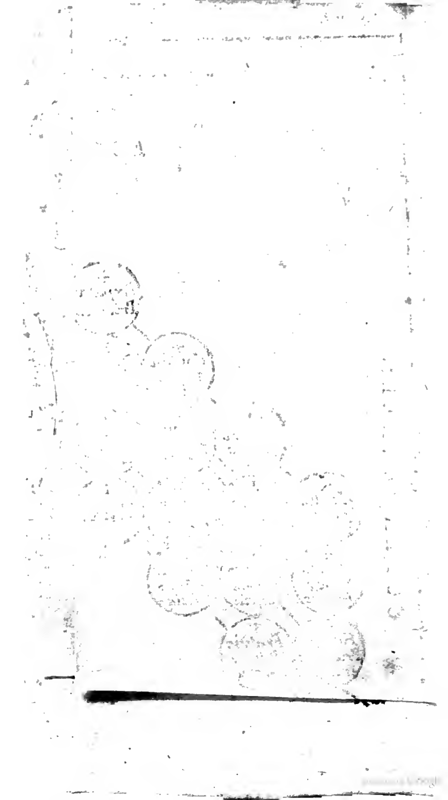
4.

Magnus propatruus.
Magna proamita.
Magnus proavunculus.
Magna promatertera.
Abnepotes } *ex fratre,*
Abneptes } *vel sorore.*
Patruelium nepotes, neptes.
Consobrinorum nepotes, neptes.
Amitinorum nepotes, neptes.

Forsan majorem tibi lucem hac in re afferet *Arbor Consanguinitatis*, quam, ut reperitur in Jure Canonico post *caus. 35. qu. 5.* in sequenti pagella tibi subjicio.

NB.

LES.

NB. Huc pertinet Arbor Consanguinitatis.

5 Circa hanc Arborem nota 1. lineam, per medium ductam, esse *Rectam*, ex utroque vero latere derivari *Transversa* seu *Collaterales*, & quidem ex parte dextera, in qua ponitur frater, collocari consanguineos mares, & per sexum masculinum conjunctas feminas; ex sinistra autem, in qua ponitur soror, consanguineas feminas, & per femineum sexum conjunctos mares. 2. In medio Lineæ rectæ conspici cellulam, quam quidem nos, & aliqui relinquunt vacuam, alii autem in ea collocant certum individuum, de cujus consanguinitate cum aliis quæritur, quod nos appellamus *Proteum*, eo quod diversas gerere personas possit, jam maris, jam feminæ, jam patris, jam filii, jam nepotis, &c. neutiquam vero ad hanc cellulam pertinet communis stipes; nam stipes est illius cellulæ persona, in qua Proteus, & altera persona, de qua quæritur, conveniunt, seu coincidunt proxime, si in lineis ascendatur. 3. Si alteram personam, de qua dubitas, an & in quo gradu sit conjuncta cum Proteo, in nulla ex cellulis præfixæ Arboris reperias, cogita, eam non esse consanguineam Proteo intra quartum gradum juxta computationem Canonicam; solæ enim, & omnes, intra quartum gradum conjunctæ personæ ibi inveniuntur. 4. Per numerum superiorem in cellulis positum denotari gradum Canonicum, per inferiorem vero gradum Civilem, seu juxta computationem Juris Civilis. 5. Si proin scire cupias, in quo consanguinitatis gradu distent inter se duæ personæ, colloca unam ex iis in cellula vacua, in qua posuimus Proteum, dein attende, an sint in linea *Recta*, & applica regulam pro linea recta traditam, numerando genera-

rio-

tiones, vel personas una dempta: vel an sint in linea *transversa*, & tunc ex cellula, ubi posuimus Proteum, tu autem unam ex iis personis, de quarum cognatione dubitas, ac simul ex cellula, in qua reperitur altera persona, ascende usque ad cellulam, in qua reperitur stipes, seu commune utriusque principium proximum, in quo coincidunt ambæ personæ si hæ æqualiter, seu paribus gradibus distent, ab hoc principio, applica regulam pro linea æquali: si inæqualiter, & una remotius distet, quam altera, regulam pro linea inæquali traditam, & prodibit distantia graduum, quibus distant inter se. v.g. pone te in cellula Protei, & patrui tui filium in sua cellula, atque ascende ex utraque cellula prius ad patrem tuum, dein ad avum, deinde a filio patrui tui ad suum patrem, tum ad ejusdem filii avum, qui respectu utriusque est proximum principium commune, a quo tam tu quam ille distatis quilibet duobus gradibus æqualiter, consequenter & vos distabitis duobus gradibus. Rursus te pone in cellula Protei, & in alia materteram, dein ab hac ascende ad progenitorem hujus immediatum seu patrem, a te autem ascende ad Patrem tuum, dein ad avum tuum, in quo coinciditis tanquam in communi principio, ac patebit, quod inæqualiter ab isto sitis remoti, tu in secundo, illa in primo gradu, proin distabitis inter vos secundo gradu inæquali.

Facilius forte deprehendes distantiam, si forte te consulant sponsi, an & in quo gradu sint consanguinei, si procedas hoc modo: scribe in tabula vel in charta infra medium ex una parte sponsum, & ex altera sponsam: supra sponsum scribe parentem ipsius, & supra sponsam hujus parentem, tum supra quemlibet ulteriores ascendentes seu progenitores, ac tamdiu utrimque

pro-

procede sursum, donec devenias ad talem personam, a qua tanquam communi principio originem ducunt; & postmodum juxta regulas lineæ transversæ, æqualis vel inæqualis (nam in linea recta fere nulla est difficultas) numera gradus, quibus & sponsus & sponsa distat à communi hoc principio: si non reperiatur tale principium, cogita, non esse consanguineos. Præstat autem sic annotare & scribere, cum alias facile quis confundi, & turbata memoria decipi posset. His præmissis.

6 Dico 1. Consanguinitas in Linea recta spectato jure positivo humano dirimit matrimonium in infinitum. 2. In Linea autem obliqua solum usque ad quartum gradum inclusive. Pars prior sumitur ex §. 1. *Inst de Nupt. l.* 53. *ff. de Rit. Nupt.* ubi expresse reperiuntur voces: *usque in infinitum*; quam dispositionem Juris Civilis receperant expresse SS. Canones, nimirum Calixtus I. in *can.* 2. *caus.* 35. *q.* 2. & Nicolaus I. *In Responsis ad consulta Bulgarorum c.* 39. Ratio est reverentia progenitoribus debita. Ut adeo, si Adamus hodie resurgeret, spectato jure humano nullam in toto mundo posset ducere conjugem sine dispensatione. Pars posterior ex *c. non debet* 8. *h. t.* ubi correctum est jus antiquum, quo *can.* 1. 7. 16. 19. *q.* 2. *cit.* usque ad septimum gradum dirimebat. Nec interest, licet consanguinitas ortum habeat ex copula illicita: quia & per hanc communicatur idem sanguis. Quamvis vero Trident. *f.* 24. *c.* 4. *de reform. matrim.* restrinxerit affinitatem ex copula illicita ortam ad secundum gradum, de consanguinitate tamen orta ex tali copula nullam prorsus facit mentionem, & ideo, utpote dispositio juris correctoria, ad consanguitatem extendi non debet. Est quoque

que dispar ratior; nam frequentior est & minus nota affinitas ex copula illicita, quam consanguinitas, quia affinitas oritur ex sola copula, consanguinitas vero non nisi ex actuali generatione. *Ob.* In *c.* 8. *cit.* ubi restringitur impedimentum consanguinitatis ad 4. gradum, non fit distinctio inter Lineam rectam & obliquam: ergo etiam consanguinitas in Linea recta solum ad 4. gradum dirimit. R. *N. ant.* quia Concil. Lateran. ex quo desumptum est *d.c.*8. agebat solum de consanguineis Transversæ lineæ, imo & *d. c.* assignat rationes, quæ solum in Linea obliqua procedunt, nimirum has; quia nec sine dispendio animarum, nec sine magna difficultate, observari potest prohibitio matrimonii ultra 4. gradum; quæ rationes in Linea recta non pugnant; nam moraliter nunquam erit periculum, imo nec possibile, ut quis consanguineam in Linea recta ultra 4. gradum ducat in matrimonium, v. g. filiam abnepotis sui, quia nemo tamdiu vivit: neque magna difficultas est scire vel deprehendere gradus in Linea recta, sicut tamen est in Linea obliqua. Cum igitur detur diversa ratio in Linea obliqua & recta, atque dispositio, *c.* 8. *cit.* sit correctoria Juris, extendi non debet ab illa ad istam, vel intelligi de utraque.

7 Dico 2. Consanguinitas in primo gradu Lineæ rectæ, v.g. inter patrem & filiam, dirimit matrimonium Jure Naturali. 2. Non autem in gradu secundo, vel ulteriori, probabilius, uti nec 3. consanguinitas lineæ transversæ, etiam in primo gradu, nempe inter fratrem & sororem. Pars 1. est communis omnium Christianorum, imo & Infidelium, adeoque optime probatur ex communi sensu omnium bene moratorum hominum, atque innato omnibus instinctu; nam

nam *pro certis habemus ea, in quæ communi opinione consensum est*, ait Quintil. Ratio intrinseca nullitatis matrimonii non tam facile datur: forsan optima est, quod conjunctio matrimonialis, quæ parit magnam familiaritatem, & aliquam inter conjuges æqualitatem, repugnet auctoritati, quam natura dat parentibus immediatis in liberos; & quod credibile non sit, Deum & Naturam dedisse hominibus potestatem transferendi jus & dominium corporum in ordine ad usum, qui perpetuo turpis est, rectæ rationi, verecundiæ, ac reverentiæ parentibus debitæ &c. contrarius: sed talis est usus matrimonii inter parentes & liberos: ergo. Interim tamen DEUS absolute posset id concedere juxta communem propter absolutum dominium, quod habet in corpora humana, ita ut juri Divino jus & auctoritas parentum in liberos deberet cedere. Proin Jure Naturali solum conditionato, *nisi Deus det potestatem*, primus gradus Lineæ rectæ dirimit matrimonium. Pars 2. quam cum S. Thoma tenent Sanch. Pont. Fagn. Gobat, Clericatus &c. contra plurimos & gravissimos DD. quorum aliqui ad gradum quartum, alii ad septimum, alii adhuc ulterius extendunt Jus Naturale matrimonia in linea recta dirimens, optime probatur negative, quia non sufficienter probatur, matrimonia ultra primum gradum irrita esse de Jure Naturali, licet facile probetur ea esse illicita. Accedit & hæc ratio, quod ultra primum gradum non videatur deberi tanta reverentia & subjectio progenitoribus & ascendentibus, quanta debetur immediatis parentibus; nec a remotioribus tanta fieri sanguinis ejusdem communicatio, & tam certa, sicut ab immediatis. Adde, quod ascendentes ultra primum gradum non sint principium essentiale descenden-

tium, sed solum accidentale; cum per accidens sit, patrem habuisse alium patrem &c. nam Abel filius Adæ non habuit avum, seu patrem patris sui Adæ. Partis 3. quam rursus cum S. Thoma sustinent multi, uti Scotus, Nav. Gonzal. contra Bellar. Sanch. Reiffenstuel. P. Friderich &c. optima probatio est iterum negativa: siquidem auctoritas DD. pro utraque sententia est fere æqualis, & neutra pars pro se affert rationes convincentes, quæ non patiantur commodam responsionem, loquendo de nullitate matrimonii inter personas arcte conjunctas in linea transversa, non vero de licentia, cum utique tale matrimonium esset illicitum Jure Naturali.

8 *Objic.* 1. In *c. ult. ff. de Rit. Nupt.* dicitur, quod *Jure Gentium incestum committat, qui ex gradu ascendentium vel descendentium uxorem duxerit:* ergo in Linea recta infinitum dirimitur matrimonium Jure Naturali, quod ibi per Jus Gentium intelligitur. 2. Innegabile est, quod sit turpitudo & indecentia naturalis, si avus ducat neptem, vel frater sororem: ergo saltem in secundo gradu Lineæ rectæ, & in primo gradu transversæ, consanguinitas dirimit matrimonium. 3. Et hujusmodi matrimonia omnes moratæ Gentes semper detestatæ sunt ut abominanda, utique Naturali lumine ita edoctæ: ergo. Neque 4. Pontifex unquam legitur in his matrimoniis dispensasse: ergo censendum est, illum non potuisse, eo quod obstet Jus Naturale. 5. Frater & soror, avus & neptis, descendunt ex eodem sanguine, & principio, sicut pater & filia: ergo sicut inter hos Jure Naturali nequit subsistere matrimonium, ita nec inter illos potest. 6. In *c. gaudemus* 8. *de divort.* Innoc. III. decernit, infideles conversos, si in infidelitate contraxerunt matrimonium in secundo vel ulteriori gradu con-

san-

sanguinitatis, non esse separandos: ergo insinuat, separandos esse, qui in primo consanguinitatis gradu, etiam Lineæ obliquæ, contraxissent: ergo inter fratrem, & sororem agnovit irritum esse matrimonium R. ad 1. *N. cons.* nam Jus Gentium utique differt a Naturali, præsertim illud cum isto confundi non debet in hac materia odiosa, ubi agitur de Lege Naturali irritante. Dein textus non addit voces, *in infinitum*. Ad 2. & 3. *N. cons.* exinde enim plus non infertur, quam talia matrimonia esse illicita, & Jure Naturali prohibita, non autem invalida esse & irritata. Ad 4. *Trans. antec.* quia Papam, nempe Martinum V. & alios dispensasse in matrimonio fratris cum sorore refert Cajet. Silv. S. Antonin. & Gonzal. *N. cons*, non enim ex parte Pontificis potestas, sed ex parte contrahentium deficit justa causa, evacuans turpitudinem, quæ reperitur in matrimonio inter personas tam arcte conjunctas. Ad 5. Ex eodem quidem sanguine descendunt immediate frater & soror, attamen unus non est principium alterius, fundans specialem reverentiam vel subjectionem unius ad alterum: Avus & neptis habent quidem idem principium, at non immediatum & essentiale, sed mediatum, & accidentale. Ad 6. *N. cons.* qui unum negat, non hoc ipso alterum affirmat, nisi alterum sit contradictorium: sed primus gradus non *contradictorie* opponitur secundo. Pontifex ibi abstraxit a gradu lineæ transversæ, de quo acriter in utramque partem disputabant, & hodiedum disputant DD.

De Affinitate.

9. *Affinitas*, quæ simulacrum est consanguinitatis, dicitur esse *propinquitas personarum ex*

carnali copula (nimirum perfecta) *proveniens*: Addunt aliqui, *omni carens parentela*, quibus verbis indicatur clarius differentia a consanguinitate; hæc enim non oritur præcise ex copula (sicut tamen affinitas ex eadem oritur, licet inde proles non fit concepta vel nata) sed necessarium est, ut communicetur sanguis per generationem, & sic oriatur *parentela*. Quando igitur vir & femina diversarum cognationum exercent copulam inter se, per quam fiunt una caro, & sic unius cognationis sanguis attingit (etsi non communicetur per generationem) sanguinem alterius cognationis, & sic quasi ad fines alterius accedit, oritur affinitas, ita ut vir exercens copulam fiat affinis non feminæ, cum qua rem habet, sed consanguineis feminæ, ac vicissim femina fit affinis non viro, cum quo commiscetur, sed consanguineis viri: vir autem & femina inter se non fiunt affines, sed velut radix & stipes fundant affinitatem per hoc, quod per suam commixtionem sanguis suorum consanguineorum mediantibus ipsis attingatur, & sanguis unius consanguinitatis ingrediatur quasi fines alterius cognationis.

10 Unde ulterius notandum, quod ad discernendam affinium inter se distantiam attendi rursus debeat *stipes*, qui non unus, sed duplex est; scilicet mas & femina, inter quos copula intercessit: dein *linea*, quæ rursus duplex est, *Recta* tam *Ascendens* quam *Descendens*, in qua existunt copulam habentium consanguinei in linea *Recta*, atque parentum vel liberorum aut similibus nominibus exprimuntur, ac *Transversa*, in qua existunt copulam habentium consanguinei in linea *Transversa*, ut in sequenti schemate videbimus: denique attendendus est *gradus*, seu distantia unius personæ ab altera in ratione affinitatis; quamvis enim affinitas per se non habeat gradus

pro-

proprios, *l. 4. §. 5. ff. de gradib. & affin.* utpote qui consistunt in generationibus, quas affinitas non requirit, habet tamen alienos nempe consanguinitatis, & ab hac mutuatos. Unde, ut sciatur, quoto gradu affinitatis distet una persona ab altera, communiter hæc unica ex *can. 3. caus. 35. q. 5. & c. 5. h. t.* traditur regula, *in eo gradu aliquis est affinis uxori* (vel alteri fœminæ per copulam carnalem cognitæ) *in quo est consanguineus marito*: ac vice versa: *in eo gradu aliquis affinis est marito, in quo est consanguineus uxori*: sic quia nepos ex fratre est consanguineus marito in secundo gradu, etiam in secundo gradu est affinis uxori sui patrui. Probe autem notandum, quod maritus vel vir solus fiat affinis cum consanguineis uxoris vel mulieris cognitæ: & vicissim, quod uxor vel mulier sola fiat affinis cum consanguineis mariti vel viri eam cognoscentis: non autem inde affines inter se afficiuntur consanguinei mariti, & consanguinei uxoris, *c. 5. cit.*

Ut autem clarius capias, quo gradu maritus a consanguineis uxoris, & uxor a consanguineis mariti distet, tuas manus adhibe, & in iis duas cognationes per affinitatem seu copulam carnalem connexas concipe: per pollicem dexterum intellige virum, per sinistrum feminam, tanquam principia & stipites affinitatis per copulam carnalem inductæ, per reliquos autem dexteræ manus digitos, diversimode distantes a pollice, tibi repræsenta consanguineos viri: idem tibi finge, nempe consanguineos feminæ, in quatuor digitis manus sinistræ. Jam, sicut in his duabus manibus in plano positis, si pollex dexter colligetur & uniatur cum pollice sinistro, omnibus dexteræ digitis pollex sinister fit propinquus, & vicissim dexter, digitis

sinistræ, cum diversa tamen distantia, ea nimirum, qua singuli digiti distant a pollice: pari modo, si vir per copulam jungatur feminæ, appropinquat omnibus feminæ consanguineis per affinitatem, & vicissim femina omnibus consanguineis viri, juxta illam gradus distantiam, ac lineam, in qua conjuncti sunt viro sui consanguinei, & feminæ vicissim sui. Diligentissime autem tene menti, quod ille dumtaxat, qui aliquam carnaliter cognoscit, contrahat affinitatem cum consanguineis cognitæ, ac vice versa, quod tantum illa, quæ cognoscitur a viro, efficiatur affinis cum consanguineis viri; nullatenus vero consanguinei viri carnaliter cognoscentis & carnaliter cognitæ fiant affines inter se, v. g. pater, frater, nepos &c. viri, & mater, soror, neptis &c. feminæ: hoc (iterum moneo) diligentissime nota; quia hujus doctrinæ ignorantia, ut sæpius adverti, plures discipulos, imo & Parochos, confundit & in errores inducit. Atque hæc est ratio, quod duo fratres possit in conjuges ducere duas sorores alterius cognationis: pater & filius matrem & filiam alterius cognationis: privignus filiam suæ novercæ: item quod possint superstites conjuges fratris & sororis demortuorum copulari matrimonio inter se &c.

Schema Affinitatis.

In Linea Recta primi gradus.

I. I.

In ascendenti.		In descendenti.
Socer (*uxoris vel mariti pater*)	*Gener* (*maritus filiæ*)	
Socrus (*uxoris vel mariti mater*)	*Nurus* (*uxor filii*)	
Vitricus (*vir matris*)	*Privignus* (*filius ex alio conjuge*)	
Noverca (*uxor patris*)	*Privigna* (*filia ex alio conjuge*)	

In

In Linea Obliqua primi gradus.

Levir (*mariti frater*)
Glos (*mariti soror*)
Uxorius (*uxoris frater*)
Fratria (*fratris uxor*)
Sororius (*sororis maritus*)
Congeneri (*duarum sororum mariti*)
Janitrices (*duorum fratrum uxores*)

Hi omnes sunt affines in primo gradu: reliqui enim in ulterioribus gradibus fere non habent specialia nomina, sed exprimi solent voce *Affinium*. Ceterum de Jure antiquo erat *triplex genus* affinitatis. *Primum* fundabatur in una tantum copula, seu in una persona, quæ habuit copulam cum alia, vi cujus maritus sit affinis cum omnibus consanguineis uxoris, & vicissim uxor cum omnibus consanguineis mariti. *Secundum in duabus*. In exemplo: Cajus frater tuus habuit copulam cum Berta, & Cajus moritur, Berta vero copulatur Titio, tu factus es affinis Titio; quia prius eras affinis Bertæ. *Tertium* in tribus: ut ecce! ponamus, quod etiam Berta sit mortua, & superstes Titius cognoscat carnaliter Cajam, etiam cum hac tu (& consanguinei tui) factus es affinis Cajæ, quia prius eras secundo genere affinis Titio mediante Berta. Ex quo patet, quod in secundo & tertio exemplo affinitas pariat affinitatem. Sed hoc non amplius procedit, & tam secundum quam tertium affinitatis genus juxta communem DD. *in c.* 8. *h. t.* sublatum est, ut adeo remanserit dumtaxat primum genus affinitatis, de quo superius dicta procedunt.

12 Dico 1. Affinitas in Linea recta, ortum habens

bens ex copula licita seu conjugali, dirimit jure positivo humano matrimonium probabilius in infinitum. 2. In Linea autem obliqua hodie ad quartum gradum inclusive, sicut de consanguinitate dictum. Pars 1. sumitur ex *l.4. §.7. ff. de gradib. l. 14 §. 4. ff. de rit. nupt.* quam dispositionem Juris Civilis, sine limite matrimonii affinium in Linea recta obstantis, quia Jus Canonicum nullibi correxit, tacite censetur approbare, *arg. c.1. de N. O. N.* Pars 2. clare habetur *c. non debet* 8. *h. t* ubi recessum est a Jure Antiquo *can. 7. caus. 35. q. 2. & 3.* vi cujus ad 7. gradum extendebatur impedimentum affinitatis. Dixi autem 1. *ortum habens ex copula licita*; siquidem, ut ad *tit. XIII. de eo, qui cognovit &c.* docuimus, ortam ex copula illicita affinitatem magis adhuc restrinxit Trid. *f. 24. c. 4. de ref. Matrim.* scilicet ad 2. gradum. Dixi 2. *Jure Positivo Humano*. An vero Jure Divino vel Naturali in aliquo gradu affinitas dirimat matrimonium, quæstionis est: Ad quam

13 Dico 2. Affinitas nulla, etiam in primo gradu Lineæ rectæ, probabilius dirimit matrimonium Jure Naturali & Divino. Sanch. citans S. Thomam 2. 2. *q.* 154 *a. 9. ad* 3. Pont. Mastr. & hoc teste communiter Scotistæ, & apud Dian. communiter Thomistæ &c. contra Silv. Less. Tanner. P. Friderich, P. Reiffenstuel &c. Ratio; quia non sufficienter probatur nullitas matrimonii ex Jure Naturali inducta etiam pro primo gradu Lineæ rectæ; siquidem inter has personas nec datur superioritas & subjectio naturalis, nec ratio principii & principiati, nec specialis reverentia vel amicitia, imo major sæpe aversio, v. g. inter novercam & privignum, quam inter extraneos. Confirmatur: affinitas ortum habens ex copula illicita

nec

nec in primo gradu Lineæ rectæ dirimit matrimonium Jure naturali, v. g. si filius ducat concubinam sui patris, quod ipsimet Adversarii passim fatentur, uti Laym. Lug. P. Frider. &c. & patet exinde, quod Sacra Pœnitentiaria non raro dispensare solet in hoc gradu, præsertim quoad usum matrimonii ab his personis jam contracti, quando hæc affinitas est occulta: ergo neque dirimit affinitas proveniens ex copula licita: cum, stando in Jure naturali, eadem fiat conjunctio per copulam illicitam ac licitam, eo quod per eam æque duo fiant una caro, & una cognatio ingrediatur fines alterius.

Objic. 1. Noverca & privignus, socer & nurus &c. parentum & liberorum loco veniunt, § 6. 7. *inst. de Nupt.* ergo eadem fere novercæ & socero debetur reverentia, quæ parentibus a liberis: sed inter hos Jus naturale dirimit matrimonium: ergo. 2. Matrimonium inter affines in primo gradu Lineæ rectæ gravissimam continet indecentiam: ergo. 3. Affinitas est vinculum naturale, independenter a Jure ecclesiastico vel civili consurgens: ergo. 4. *Levit.* 20. *vers.* 11. *seqq.* concubitus cum noverca vel nuru recensetur eodem contextu cum præpostera libidine & bestialitate: ergo Jure naturali est turpis. 5. 1. *Cor.* 5. dicit S. Paulus: *auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat:* ergo novercam ducere in uxorem horrent omnes Gentes, etiam illæ, apud quas aliud Jus non est, nisi naturale. R. Ad 1. Parentum & liberorum loco veniunt non proprie, sed per analogiam, & quoad nomen potius, quam quoad rem. Ad 2. Quamvis contineat gravissimam indecentiam, ac propterea sit illicitum, tamen non tantam con-

tinet, quantam matrimonium inter veros & naturales parentes ac liberos, quæ matrimonium reddere possit nullum de Jure naturali. Ad 3. Etiam in primo gradu Lineæ obliquæ (& in remotioribus gradibus) affinitas est vinculum aliquo modo naturale, & tamen nec juxta ullum Doctorem Catholicum, quod scio, matrimonium in primo etiam gradu Lineæ obliquæ irritum est Jure naturali, & evincitur ex *c. fin. de divort.* ab exemplo S. Patriarchæ Jacobi duas sorores, Rachelem & Liam, sibi jungentis, & ex pluribus Pontificum dispensationibus, inter quas celebris est Julii II. postmodum a Clem. VII. approbata, consultis prius præcipuis Christiani Orbis Universitatibus, per quam Henrico VIII. Angliæ Regi data est potestas ducendi Catharinam Arragoniam, relictam fratris sui Arturi conjugem. Neque obstat dictum S. Jo: Bapt. Herodem sic objurgantis: *non licet tibi habere uxorem fratris tui. Marc. 6.* quia Herodes duxit uxorem fratris sui adhuc viventis. Itaque hoc vinculum affinitatis naturale facit quidem matrimonium seclusa dispensatione illicitum, non vero invalidum Jure naturali. Ad 4. Ibi sermo est de concubitu cum noverca extra matrimonium: vel solum indicatur, tale matrimonium ob indecentiam graviter prohiberi, non vero illud irritum esse Jure naturali. Ad 5. Si Paulus juxta communem interpretationem in contextu, *c. 7. seq. in fine* fundatam loquitur de casu, quo quis uxorem patris, adhuc viventis, sibi jungere voluit.

14 Quæres, quæ sit pena incestarum nuptiarum, seu illorum, qui contrahunt, vel contrahere potius attentant, matrimonium in gradu consanguinitatis vel affinitatis prohibito? R. De Jure canonico est excommunicatio latæ sententiæ,

tiæ. *Clem. un. h. t.* De Jure civili autem, si in Linea recta conjuncti, vel frater cum sorore, ejusque filia vel nepte, contrahunt matrimonium, olim decreta erat publicatio bonorum & exilium, atque, si persona fuit vilis, etiam verberatio. *Nov. 12. c. 1.* & inde deducta *Auth. incestas nuptias. C. de incestis nupt.* juncto *§. 1. seqq. inst. de Nupt.* De Jure novo Josephi I. Imper. *in Ordinat. Crim. art. 19. §. 21.* incestus inter parentes & liberos, inter cognatos in primo ac secundo gradu, & inter affines in primo gradu Lineæ rectæ pœna gladii dicitur esse statuta.

TITULUS XV.

De Frigidis, & Maleficiatis, & impotentia coeundi.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit impotentia: quinam frigidi, & maleficiati.*
2 3 *Qualis impotentia dirimat matrimonium, & quo Jure.*
4 *Qualiter ob impotentiam dissolvi possit matrimonium.*
5 *Quomodo illa probari debeat ac possit.*
6 *Quid Juris, si post dissolutum ob impotentiam matrimonium apparet, conjuges fuisse potentes.*

1 Agitur hic de *impedimento impotentiæ*, quæ definitur esse *vitium vel naturale vel accidentale, impediens coitum*: siquidem impotentia *generandi*, & sterilitas, cujusmodi datur in senibus, vel aliunde sterilibus, ad coeundum tamen potentibus, non est impedimentum

matrimonii, sed solum impotentia *coeundi*, seu inhabilitas ad commistionem carnalem maris & feminæ, h. e. ad copulam perfectam, qua vir & mulier una caro efficiuntur: qua impotentia laborant *Frigidi*, h. e. masculi, qui ob defectum caloris nativi vas femineum penetrare nequeunt, & *Maleficiati*, qui vel ex maleficio seu ope dęmonis, vel ex malitia hominum, naturali medio id efficientium, sunt inhabiles effecti ad copulam, sive viri sint sive feminæ. Impotentia coeundi dividitur 1. in *Naturalem*, quæ ortum habet ex defectu ipsius naturæ, ut si quis non habet membra ad copulam necessaria, aut habeat improportionata, vel femina ita sit arcta, ut a viro nullatenus penetrari vel semen recipere valeat: & in *Accidentalem*, quæ provenit ex accidenti, v. g. ex castratione, qua quis utroque testiculo est mutilatus, quia verum semen non habet, aut ex maleficio dęmonis, vel arte hominis, morbo gravi &c. 2. In *Absolutam*, quæ datur respectu omnium virorum, aut feminarum: & in *Respectivam*, quæ non respectu omnium, sed solum unius vel plurium personarum datur: sic arctitudo feminæ potest esse solum respectu unius vel alterius viri, aut maleficium respectu unius tantum viri. 3. In *Perpetuam*, quæ nec per artem & media naturalia, nec per spiritualia, orationes, benedictiones &c. nec sine miraculo, aut peccato, aut mortis periculo tolli potest: & in *Temporalem*, quæ sine peccato, periculo vitæ, miraculo, per media naturalia vel spiritualia auferibilis est. 4. In *Antecedentem*, quæ jam datur ante matrimonialem contractum, & in *Supervenientem*, quæ primum post illum oritur.

2 Dico 1. Sola impotentia coeundi perpetua & antecedens, sive dein sit naturalis vel accidentalis

dentalis, sive absoluta vel respectiva, dirimit matrimonium non solum Jure positivo, sed etiam naturali & divino. Text. & DD. in *c. 1. seqq. & c. 6. h. t.* Ratio est, quia ad essentiam matrimonii spectat tradere jus, saltem radicale, ad usum corporis & copulam conjugalem juxta communem omnium sensum, fundatum in illo *Gen. 2. Erunt duo in carne una*: sed tale jus tradi non potest, ubi corpora ad copulam antecedenter & perpetuo sunt inhabilia: ergo.

3 *Objic.* 1. Finis principalis matrimonii est generatio prolis: sed iste finis cessat in illis, qui laborant impotentia generandi, uti sunt senes &c. ergo etiam impotentia generandi, & non tantum impotentia coeundi, est impedimentum dirimens matrimonii. 2. Matrimonium non facit concubitus, sed consensus: ergo non obstante impotentia ad concubitum subsistet matrimonium. 3. Matrimonium inter perpetuo impotentes parit aliquam obligationem, ut nempe cum tali impotentia contrahentes debeant cohabitare tanquam fratres & sorores, *c. 4. & 5. h. t.* atque inter illos dicitur dari *retinaculum conjugale*, *can. 2. caus. 33. q. 1.* ergo valet tale matrimonium. 4. Potentia ad copulam est de substantia matrimonii, uti videmur dicere: ergo, si impotentia superveniat, perit & dissolvitur matrimonium jam contractum. R. ad 1. *dist. min.* iste finis cessat per accidens. *C. min.* per se. *N. min.* Si vir senio jam ita esset debilitatus, ut nec arte medica adjutus posset semen vel saltem partem seminis, utut sterilis, in vas feminæ immittere, vel vetula ita esset disposita, ut nec partem seminis virilis recipere valeret (si retinere non posset, nihil obstaret) tunc etiam dicimus inhabiles esse ad matrimonium. Ad 2. Matrimonium non quidem facit concubitus, facit

facit tamen consensus, quo traditur jus, saltem radicale & remotum, corporum physice habilium ad copulam. Ad 3. *N. ant.* licet enim *c. 4. & c. 5. h.t.* permittatur cohabitatio instar fratrum & sororum, non tamen præcipitur, saltem si cum ignorantia impotentiæ contraxerunt, imo multi cum Sanch. valde probabiliter nec scienter contrahentes ad taliter cohabitandum obligant. In *can.2.cit.* per retinaculum conjugale intelligitur vinculum putativum, quia dicitur in potestate contrahentium esse illud dissolvere: verum autem vinculum matrimoniale dissolvere in potestate hominis non est. Ad 4. *dist. ant.* est de substantia matrimonii in fieri. *C. ant.* in facto esse, & postquam valide jam contractum est matrimonium. *N. ant. & cons.* Nullum impedimentum dirimens, quod supervenit matrimonio, istud dissolvit, quamvis quodlibet dirimat contrahendum.

4 Dico 2. Quamvis conjuges deprehenso impotentiæ impedimento possint reclamare, & separationem petere, nisi velint cohabitare instar fratris & sororis. 2. Et quidem quocumque tempore voluerint. 3. Propria tamen auctoritate separationem instituere nequeunt, sed opus est auctoritate Judicis Ecclesiastici. 4. Et prævia probatione legitima impotentiæ. Pars 1. constat ex *c. 5. h. t.* Pars 2. ex *c. 6. & fin. eod.* his tamen contrariari videtur *c.1. eod.* & ibi Glossa. ubi femina, primum post sesqui annum allegans impotentiam viri, dicitur non amplius audienda, licet audiri deberet, si statim, nempe post unum vel alterum mensem allegaret. Sed hæc antilogia evitatur dicendo, quod, quando uterque conjugum fatetur vel allegat impotentiam, semper id possit: si vero unus tantum allegat, alter negat, tunc statim debet allegare, si indicia impotentiæ sint dubia; si vero hæc

sint

sint certa, aut valde verisimilia, tunc semper audiri debet. Pars 3. ex *c. 3. de divort.* propter periculum scandali, & peccati, ne temere dissoluto matrimonio aliud contrahatur invalide, & sic in perpetuis vivatur adulteriis. Unde nec utrique conjugi, impotentiam alleganti ac fatenti, etiam sub juramento, creditur, quia posset contingere, ut mutuæ cohabitationis pertæsi prætenderent falso impotentiam. Pars 4. ex *c. 1. cit.* & ex primum adducta ratione. Adde, quod pro matrimonio semel contracto stet præsumptio Juris, item possessio, ac insuper causa matrimonii sit favorabilis; proin ad illud dissolvendum requiritur probatio impotentiæ plena & concludens.

5 Quæres, quomodo probari possit ac debeat impotentia, ut Judex declaret, matrimonium, semel contractum, non valere, & separare valeat conjuges putatitios? R. 1. Per inspectionem corporum (si aliunde sciri nequeat) faciendam apud viros a Medicis & Chirurgis, saltem duobus, fide dignis, & in arte expertis; apud feminas vero ab obstetricibus, vel aliis honestis matronis, saltem duabus, fide dignis, & in arte vel opere nuptiali expertis Text. & DD. *in c. 6. & fin. cit. c. 4. c. penult. de probat.* Neque his viris aut feminis creditur, nisi sub juramento affirmantibus vel negantibus impotentiam, per *c. 51. de testib.* R. 2. Si per inspectionem innotescant indicia *certa* impotentiæ, matrimonium statim pro nullo declarandum est. R. 3. Si deprehendantur indicia *valde verisimilia*, h. e. quasi moraliter certa, ita ut pro potentia non militet probabilis ratio, tunc conjugibus est deferendum juramentum *scientiæ*, quo asserant se copulam habere non posse, & simul septimæ manui consanguineorum, h. e. septem

con-

consanguineis (vel in horum defectu septem vicinis, aut, si tot haberi nequeant, saltem duobus vel tribus) juramentum *credulitatis*, quo affirment, se omnino credere, quod conjuges verum jurent. Et tunc matrimonium rursum statim est pronuntiandum nullum, *c. 5. h. t.* Sanch. *l. 7. d.* 107. *n.* 4. *&c.* & alii. R. 4. Si ex inspectione, vel alia probatione, detegantur indicia solum probabilia, & sic impotentia sit vere dubia, tunc non statim dissolvendum est matrimonium, sed injungendum conjugibus integrum triennium, a copula attentata continuandum, ad explorandam potentiam vel impotentiam: quo elapso si necdum habeatur certitudo, uterque tamen asserat impotentiam, rursus & conjugibus & septimæ manui deferendum est juramentum, de quo supra: præstito autem utroque juramento matrimonium est annullandum. Text. & DD. in *c. 5. & c. fin. citt.* Quod si vero una tantum pars elapso triennio neget jurato, toto tempore, licet conati sint, saltem aliquoties intra hebdomadem, copulam perficere se potuisse, altera autem affirmet copulam, credendum est affirmanti, & pro valore matrimonii pronuntiandum, per *c. fin. de sent. & re jud. c. 65. de R. J. in 6.* quia prævalet favor matrimonii, & possessio. Nec *objicias*, si femina neget copulam, & per inspectionem matronarum deprehendatur adhuc esse virgo, inde erui certitudinem impotentiæ, consequenter feminæ copulam neganti potius credendum, & pronuntiandum contra matrimonium, quia oculus obstetricum potest falli, *c. penult. de probat.* Et Paulus Zachias præstantissimus Medicus negat, certo deprehendi posse virginitatem ex inspectione.

6 Dico 3. Casu quo matrimonium ob impotentiam, legitime probatam in Judicio, est dissolutum,

tum, postea vero apparet, conjuges fuisse potentes, eo quod forte fornicentur, vel in alio matrimonio, postea contracto, prolem generent &c. regulariter restaurandum est, dissoluto altero, quod forte secutum est. Communis & certa ex *c. 5. & 6. h. t.* Neque sententia contra matrimonium lata unquam transit in rem judicatam. *c. 7. de sent. & re jud.* Dixi *regulariter*; nam restaurandum non est 1. si impotentia per peccatum, aut per miraculum, est sublata, quia tunc fuit perpetua. 2. Si fuit respectiva, nempe respectu prioris conjugis, non vero respectu aliorum vel aliarum. 3. Si pars separata Religionem professa sit, supposito nempe, quod matrimonium revera numquam consummatum fuerit.

TITULUS XVI.

De matrimonio contracto contra Interdictum Ecclesiæ.

SUMMARIUM.

1 *Per Interdictum Ecclesiæ quid hic intelligatur.*
2 *Quinam matrimonium interdicere possint.*
3 *Tempore feriato non interdicitur a Jure ipsum matrimonium, sed nuptiæ tantum.*
4 *Quinam possint dispensare in Impedimentis impedientibus.*
5 6 *Quinam & in quibus impedimentis dirimentibus.*
7 *A quo Tribunali Romano petenda sit dispensatio.*
8 9 *Quid eam petentibus, & exequentibus observandum sit.*

10 *Nul-*

10 *Nullitas matrimonii vel est ex defectu consensus, vel ex alio Impedimento.*
11 *Quomodo restaurari possit, si fuit nullum ob aliud, quam consensus, Impedimentum.*
12 13 *Quomodo, si ob defectum consensus ex parte unius tantum: an necesse sit hoc casu nullitatem aperire alteri parti.*

1 PEr *Interdictum* Ecclesiæ generaliter acceptum intelligi quidem potest omne impedimentum matrimonii tam dirimens, quam impediens ab Ecclesia introductum: specialiter tamen acceptum sola donotat impedimenta *impedientia*, quæ sunt *sacratum tempus*: *vetitum*: *sponsalia*: *votum*, ut *n.*30. docuimus ad *tit.* 1. de Voto ad *tit.* 6. de sponsalibus autem, quatenus sunt impedimentum impediens, ad *tit.*4. abunde dictum: supersunt *sacratum tempus*, & *vetitum*, quod ultimum est presse *interdictum Ecclesiæ*, prout est hujus loci, & definitur esse *specialis prohibitio, quæ Superior Ecclesiasticus ob justam causam certis personis vetat, ne matrimonium contrahant*, v. g. quia dubium est vel suspicio latentis impedimenti, vel gravis scandali, aut inimicitiarum &c. *Tempus sacratum*, seu *feriatum*, hic dicitur illud, quo solemnes celebrari nuptiæ prohibentur ab Ecclesia: quod tempus hodie a Trident. *sess.* 24. *c.* 10. *de ref. matrim.* restrictum est ad Adventum Domini & ad Quadragesimam, ita ut ab *Adventu* usque in diem *Epiphaniæ*, seu festum Trium Regum, & a *die Cinerum* usque ad *Octavam Paschæ*, seu Dominicam *in Albis* inclusive, non liceat celebrare solemnes nuptias. Ceterum quia subinde contingit: ut in impedimentis matrimonii tam dirimentibus, quam impedientibus dispensari debeat, nullus vero titulus de hac re existit,

hoc

hoc loco etiam de *Dispensatione* in Impedimentis Matrimonii quædam differemus, uti & de *Revalidatione* seu Restauratione Matrimonii forsan nulliter contracti.

Dico 1. Interdicere matrimonium specialiter certis personis potest non solum Papa, Episcopus, & hujus Vicarius Generalis, de quibus nemo dubitat, sed etiam Parochus ex justa causa, imo si suspicio detur de latente impedimento, debet. 2. Si tamen tali prohibitione, etiam Pontificis, non obstante contraherent matrimonium, graviter quidem peccarent, gravique subjacerent pœnæ, illud tamen valeret. Utraque pars sumitur ex *c.1.& 2.h.t.c.fin.de cland.desp.* At *Objic.* 1. Causas matrimoniales tractare & cognoscere spectat ad Episcopum, & Judicem pro foro externo jurisdictione instructum *c.1 de consang.* sed Parocho non competit jurisdictio pro foro externo. 2. In *c.2.& 4. de sponsa duor.* Matrimonium habetur pro irrito, si super Sponsalibus cum alia persona prius initis mota est lis, & matrimonium propterea ab Episcopo interdictum: ergo. 3. In *c.13. de despons. impub.* Matrimonium contra interdictum Pontificis initum decernitur esse irritum: ergo saltem prohibitio Papæ facit Matrimonium nullum. Resp. ad 1. Inde plus non evincitur, quam Parochum non posse *Judicialiter* ac instar *Judicis* prohibere matrimonium, non vero extrajudicialiter & instar Pastoris, cui incumbit animarum cura. Ad 2. Ibi est sermo non *de Sponsalibus de futuro*, sed *de præsenti*. Ad 3. Ibi Pontifex clausulam irritantem expresse adjecit, quod quidem ipse solus potest, sed ordinarie non solet.

3 Dico 2. Non ipsum matrimonium, seu contractus matrimonialis, prohibetur prædi-

ćto

cto tempore feriato sed tantum nuptiæ, h. e. solemnis benedictio, solemnis traductio sponsæ in domum sponsi, externa pompa, publica vanæ lætitiæ signa, choreæ, convivia. *can.* 8. *seqq. caus.* 33. *q.* 4. *c.* 4. *de feriis*. quia ista tantum repugnant sanctitati prædictorum temporum, ubi Ecclesia specialiter vacari vult devotionis & pietatis operibus. *Objic.* Etiam ipsum matrimonium sine dictis solemnitatibus, imo & celebratum diebus Veneris aut Sabbati communiter censetur esse illicitum: ergo & ipsum matrimonium est prohibitum tempore feriato, & non in hoc tantum, sed etiam in diebus veneris ac sabbati celebratum. R. *dist. cons.* vi Consuetudinis, ut passim videtur esse recepta sub opinione obligationis. *transeat.* vi Juris scripti. N. *cons.*

De Dispensatione in impedimentis matrimonii.

4 Dico 3. In impedimentis impedientibus, quæ sunt Juris humani & Ecclesiastici, uti *Sacratum tempus*, & *Vetitum*, possunt dispensare Episcopi, Vicarii Generales, & quicumque jurisdictionem quasi Episcopalem in aliquo territorio obtinent. 2 In iis autem, quæ sunt Juris divini & naturalis, uti sunt sponsalia, & votum reservatum, quale est votum castitatis perfectæ & Religionis ingrediendæ, ex justa causa solus Pontifex regulariter. Pars prior sumitur ex *c.* 2. *de eo, qui cognovit*. & ex generali consuetudine. Pars posterior ex *c.* 16. *Matt.* & communi sensu DD. item quoad sponsalia, exinde, quod Papa possit dispensare, ut suo loco videbimus, in sponsalibus de præsenti seu in matrimonio Rato, a forciori proin in sponsalibus

de

de futuro: quoad dicta Vota, soli Pontifici in *Extrav.5. de Poenit. & Remiss. int. com.* reservata, ex hoc, quod inferior nihil possit in Lege Superioris. Addidi 1. *ex justa causa*, quae in omni dispensatione est necessaria, & quidem, si Superior dispenset in lege sua, ad licentiam, si in lege Superioris, ut si Papa dispenset in Lege divina vel naturali, etiam ad valorem dispensationis. Causa autem dispensandi in sponsalibus, ubi alicui jam quaesitum est jus, fere debet esse publica, v. g. si gravia incommoda timerentur ex matrimonio &c. in Voto autem castitatis periculum valde magnum incontinentiae, majus bonum communitatis, quod speratur ex nuptiis &c. Addidi 2. *Quale est votum castitatis perfectae*, nimirum *integrae, ac perpetuae*, quo quis abstinere se ab omni actione & delectatione venerea tam licita, ut est in conjugio, quam illicita, & quidem in perpetuum, Deo promittit; quod votum simul debet esse *perfecte editum*, nempe cum plena advertentia, libere, sponte, absolute, ac ex amore castitatis; siquid ex his desit, votum non est reservatum Pontifici, quamvis ceteroquin valeat. Addidi 3. *regulariter*; nam in casu extraordinario, ubi haec duo concurrunt (magnum v. g. periculum incontinentiae, scandali, damni &c. ex mora longiore ex una, & ex altera parte difficilis recursus ad Papam) passim DD. etiam Episcopo tribuunt potestatem dispensandi; quam sententiam doceri, & practicari scit Pontifex, neque reclamat: ergo consentit. Notant tamen, raro dari tantam necessitatem, ut non possit matrimonium differri, donec per litteras recurratur Romam.

5 Dico 4. In impedimentis dirimentibus Juris naturalis, uti est Error, Ligamen, Aetas, Impotentia, & consanguinitas in primo gradu

Li-

Lineæ rectæ, nec Summus Pontifex dispensandi potestatem habet. 2. Bene tamen in omnibus, quæ sunt juris Ecclesiastici. 3. Nullus tamen inferior Pontifice, nisi ab hoc ipsi vel expresse vel tacite concessum sit. Pars 1. constat ex *c.16. de Majorit.* & quia inferior nihil potest in lege Superioris. Pars 2. ex *c.8. de consang. c.24. pr. de sent.excomm. in 6.* & ex ratione, quia Lex Ecclesiastica totam suam vim habet, ac dependet a libera voluntate Legislatoris Papæ. In quibusdam tamen impedimentis nunquam dispensat, ut in gradibus Lineæ rectæ, & in primo Lineæ transversæ, ut frater & soror contrahant matrimonium in aliis nonnisi difficillime, ut in conjugicidio publico, in impedimento disparis cultus: in aliis sæpe & facile, ut in tertio vel quarto gradu consanguinitatis vel affinitatis, in impedimento publicæ honestatis, item quando matrimonium in facie Ecclesiæ cum impedimento jam fuit contractum. Pars 3. ex *c.16.cit. & Clem. 2. pr. de Elect.* cum in lege & voluntate Superioris nihil possit inferior, nisi in casu extraordinario urgentissimæ necessitatis, de quo *n. præc.* si impedimentum sit occultum, & tale, in quo soleat dispensari: eo quod Pontifex in tali casu ex epijkia censetur id permittere. Interim tamen solet Papa Episcopis in nostra Germania indulgere privilegium, singulis quinquenniis vel quadrienniis de novo petendum, ut dispensent 1. cum Hæreticis ad perseverandum in matrimonio, quod jam contraxerunt etiam in secundo gradu consanguinitatis. 2. Cum pauperibus in gradu 3. aut 4. simplici & mixto consanguinitatis vel affinitatis, etiam ad contrahendum matrimonium. Per *gradum mixtum* intelligitur inæqualis distantia duorum a commu-

mu-

muni stipite, quo in casu licet alias regula sit, quod eo gradu distent inter se, quo distat remotiori; eam tamen in dispensationibus Curia Romana non observare dicitur, sed rationem habet etiam proximioris gradus, itaut fratrem v.g. & fratris filium non simpliciter in secundo gradu esse censeat, sed in secundo attingente primum. 3. Cum quibusvis in impedimento publicæ honestatis ex sponsalibus proveniente. 4. In impedimento criminis, ubi machinatio in mortem non intervenit. 5. In impedimento cognationis spiritualis, præter levantem & levatum. Sed in his casibus debent Episcopi dispensationem dare omnino gratis, & in scriptis, ac in iis exprimere, quod dispensent *ex potestate delegata*, ac addere clausulam, *si mulier non sit rapta*.

6 *Objic.* 1. Diximus, quod Papa dispensare possit in voto castitatis perfectæ, non obstante, quod sit impedimentum impediens matrimoni jure naturali ac Divino: ergo etiam poterit in impedimentis dirimentibus juris naturalis. 2. Papa probabilius pollet potestate dispensandi in matrimonio rato; ergo in impedimento ligaminis dirimente, quod tamen est juris naturalis. 3. Non potest dici, an ad hoc, ut Papa dispenset in impedimentis dirimentibus juris Ecclesiastici, requiratur causa vel non, & qualis? ergo. Resp. ad 1. *N. conf.* quia ad dispensandum in votis accepit Papa a DEO & Christo potestatem dispensandi, ut docet nos usus & continua praxis Ecclesiæ, non vero id constat de impedimentis dirimentibus juris naturalis. Dein votum dependet a determinatione libera voluntatis humanæ, & hinc, si Papa in eo dispensat, directe tollit legem ab homine libera voluntate sibi positam, in quam habet potestatem, ac solum indirecte & consecutive

di-

dispensando in voto, tollit Legem divinam & naturalem, quæ sublata lege ab homine sibi imposita in consequentiam & per se cessat. Ad 2. Est eadem responsio; nam ex usu Ecclesiæ etiam discimus, Papæ concessum esse a Deo dispensare in matrimonio Rato, & hoc Impedimentum etiam dependet a libera voluntate hominis matrimonium Ratum contrahentis. Ad 3. *N. ant.* & dico, ut Pontifex licite agat, requiri justam causam, non ut valide. Justæ autem causæ censentur esse. 1. Evitatio peccati, scandali, infamiæ, damni, gravium inimicitiarum. 2. Defectus dotis competentis ad nubendum non consanguineo vel non affini in loco proprio originis. 3. Ætas feminæ nunquam nuptæ, si nempe 24. ætatis annum egressa hactenus virum, non consanguineum aut non affinem, reperire non potuit. 4. Angustia loci, si nimirum in vicinia non adsit vir paris conditionis non consanguineus &c. 5. Conservatio præcellentis aut illustris familiæ in eadem stirpe, & conservatio divitiarum in Magnatum familia. 6. Excellentia meritorum in Ecclesiam. Item prærogativa dignitatis personarum, ut si sint Principes; vel etiam prærogativa nobilitatis &c. De reliquo

7 Notandum adhuc 1. duplex pro concedendis dispensationibus a Pontifice erectum esse tribunal Romæ. Primum vocatur *Sacra Pœnitentiaria*, quæ dispensat pro foro interno tantum, & in impedimentis occultis duntaxat, tam ad contrahendum matrimonium, quam ad permanendum in contracto, excepto impedimento consanguinitatis, in quo non dispensat ad contrahendum, sed solum ad permanendum in contracto, & quidem in tertio tantum vel quarto gradu. Si ab hoc tribunali petatur dispensatio, non

non exprimuntur vera nomina dispensandorum, sed solum ficta, v.g. *Titius*, *Berta* &c. aut per litteras *A. B. C.* &c. Neque ullæ petuntur vel solvuntur expensæ, aut taxa. Alterum appellatur *Dataria*, a qua dispensatur pro foro externo, vera dispensandorum nomina cum Diœcesi sunt exprimenda, & expensæ cum taxa pecuniaria, subinde non modica, solvendæ, nisi expediatur dispensatio in *forma pauperum*, de qua vid. Reiffenstuel *in appendice ad lib. IV.* Ad *Datariam*, quæ etiam *Officium minoris gratiæ* dicitur, pertinet quoque *Cancellaria*, & *Perfectura Brevium*.

8. Notandum 2. Oratoribus, seu dispensationem petentibus, incumbere, ut fideliter exprimant, imprimis omnes circumstantias facti, nihil addendo falsi, per quod dispensans moveri, & nihil reticendo veri, per quod absterreri a dispensando, posset, si sciret; dein causam rationabilem dispensandi: quæ consideratur duplex, *finalis*, quæ movet ex toto animum dispensantis: alias non dispensaturi: ac *impulsiva*, quæ solum est motivum impellens & juvans animum concedentis gratiam, quam quidem concederet absque illa, non tamen tam facile ac prompte. Si causa finalis & movens non existat tempore dispensationis, hæc est invalida.

9 Notandum 3. Circa executionem obtentæ dispensationis: ubi executor quoad omnia attendere ac præ oculis habere debet tenorem litterarum Apostolicarum, ac prævia extrajudiciali informatione capta de veritate precum & causæ juxta eumdem, & juxta præscriptas clausulas, facere executionem, nisi velit dispensationem nullitatis periculo exponere, & se peccato obstringere: neque quidquam, etiam sponte oblatum, licite accipit intuitu dispensationis.

Si dispenset *Dataria*, executio solet committi Episcopo, vel potius Vicario Generali, Dioecesis illius, in qua sunt Oratores, &c, si in diversa existant, ubi degit Oratrix. Si *Pœnitentiaria*, committitur dispensatio vel Parocho, vel Confessario, quem oratores, vel oratrix elegerit, qui tamen necessario debet esse Theologiæ aut SS. Canonum Doctor (nisi petens dispensationem sibi, licet Doctor non sit, litteras aperiendi & exequendi licentiam impetraverit) item debet esse approbatus ab Ordinario Oratricis, vel saltem in illa dioecesi, in qua fit executio. Si Doctor non sit, sufficit, si ad hujusmodi litteras aperiendas sit privilegiatus, uti sunt PP. Societatis Jesu, & qui cum illis communicant in privilegiis. Denique debet ab oratrice, vel latrice, specialiter esse electus: sic enim solet fieri exterior litterarum inscriptio: *Discreto viro N. Confessario, Theologiæ Magistro (vel Decretorum Doctori) ex approbatis ab Ordinario, per latricem pœnitentem eligendo.* Et hinc, postquam accepit litteras, in quibus continetur mandatum dispensandi, debet illas adhuc clausas consignare oratrici (vel oratori) dicendo, nunc esse in ipsius arbitrio, qualem Confessarium pro executione eligere velit, modo is habeat dictas qualitates. Dein, si ipse fuerit electus, debet eam monere de necessitate confitendi, tum in ipsa confessione pœnitentem prius examinare, an preces veritate nitantur &c. dein absolvere, ac statim dispensationem subjungere, ac postmodum litteras S.Pœnitentiariæ dilacerare, vel alio modo, v.g. amoto sigillo, destruere, ut ad probandum pro foro externo nihil omnino valeant; quia pro solo foro interno concessa est dispensatio a Pœnitentiaria.

De Revalidatione matrimonii nulliter contracti.

10 Nulliter contrahi potest matrimonium ex duplici capite. 1. Propter defectum consensus, quem una pars vel non habuit, contrahendo ficte, vel non sufficientem, contrahendo ex metu gravi injuste incusso &c. 2. Propter aliquod impedimentum aliud, puta consanguinitatis, affinitatis, publicæ honestatis &c. Jam quæstio est gravis, an, si Pars conscia talis defectus, vel impedimenti (in quo opus est prævia dispensatione) restaurare & convalidare velit matrimonium, ponendo novum consensum, necesse sit, ut altera Pars de nullitate certior fieri, & novum quoque consensum ponere debeat: Dein an opus sit, ut novus consensus ponatur coram Parocho & testibus, si prius coram his, licet invalide ob latens impedimentum, fuerit contractum.

11 Dico 5. Si matrimonium fuit nulliter contractum ob aliud impedimentum, quam sit præcise defectus consensus ex parte unius, necessarium est, ut alteri Parti manifestetur nullitas Matrimonii, ut ab utraque Parte ponantur novus consensus. Communissima cum S. Thoma & Scoto. Ratio est, quia ex neutra Parte validus fuit positus consensus, eo quod personæ propter impedimentum, quod utramque afficit, fuerint omnino inhabiles sicut ad matrimonium, ita & ad consensum in matrimonium: ergo utramque oportet de novo consentire: sed consensus, quo convalidari debet matrimonium, dari nequit, nisi utraque pars velit: ergo utraque Pars scire debet nullitatem; cum errantis & ignorantis non sit consensus. *l. 8. l. 9. C.*

de J. & F.J. Nec ratificari valet, quod ex nulla sui parte exstitit. Confirmatur ex Stylo Curiæ Romanæ; quando enim Pœnitentiaria dispensat ad remanendum in matrimonio nulliter contracto, addere solet hæc verba, *muliere* (viro) *de nullitate prioris consensus certiorata, sed ita caute, ut latoris delictum nunquam detegatur*. In hoc autem sæpe magna difficultas: si impedimentum non habet ortum ex delicto, & bene inter conjuges putatitios convenit, arduum non est: at si ex revelatione nullitatis timendum est periculum divortii, desertionis liberorum, scandali, aut diffamationis, quam contrahit manifestans nullitatem, quæ forte fundatur in suo delicto, v.g. in affinitate ex copula illicita prius habita cum consanguineo conjugis, caute & circumspecte procedendum est, v.g. dicendo ad Partem nullitatis ignaram: *mi vir* (*uxor*) *puto me tempore contractus non habuisse verum & sufficientem consensum* (quod omnino verum est) *vis ergo eum renovare, sicut ego eumdem nunc renovo*: si Pars altera respondeat, *volo, placet* &c. res est salva, quia virtualiter certificata est de nullitate, licet non de causa nullitatis, quod non requiritur. Vel manifestari nullitas potest conditionate de præterito vel præsenti, sic: *si matrimonium nostrum ex aliqua causa fuisset nullum, aut esset nullum, visne illud convalidare, & de novo consentire, sicut ego de novo consentio, ut consequamur gratias actuales, quas adeo necessarias conjugibus matrimonii Sacramentum confert*: si reponat, *volo* &c. rursus convalidatum est matrimonium. Imo, si etiam ex tali manifestatione, & modo tendendi, timerentur gravissima incommoda, separationis, diffamationis, scandali &c. licebit sequi sententiam probabilem gravium DD. Sot. Henriq. Sanch. Dicast. Gobat, Syri placent.

cent. &c. qui docent sufficere, si omissa revelatione nullitatis post impetratam dispensationem obtineatur ab ignorante novus consensus per hoc, quod maritali affectu petatur & reddatur debitum conjugale.

12 Dico 6. Si matrimonium fuit nulliter contractum ob defectum consensus, quem una Pars non posuit sufficientem, probabilius necesse non est nullitatem aperire alteri Parti, sed sufficit, si illa sola ponat novum & verum consensum. Ita cum S. Th. Navar. Sanch. Conink, Laym. Pirhing. alii multi, contra Felin. Scot. Pont. Palao, Krimer &c. quibus novissime accessit P. Placidus Bockn, valde abundans in suo sensu, *lib.* 4. *tit.* 3. §. 3. Probatur 1. in hoc casu unus vere ac libere consensit, atque valide, cum nullum matrimonii impedimentum fuerit inter contrahentes, & ambo fuerint per se habiles ad matrimonium: ergo iste consensus durat, saltem virtualiter & moraliter, sicut in aliis contractibus, quamdiu non revocatur, & altera Pars habetur & tractatur instar conjugis. per *c. fin. de Procurat. in 6.* ergo, si postmodum accedat consensus illius Partis, quæ prius vere non consensit, vel non sufficienter, habetur consensus mutuus; nec enim necesse est, ut consensus in matrimonium, sicut in aliis contractibus, ab utraque Parte ponatur physice simul, sed sufficit, si ex intervallo sequatur consensus alterius Partis, & interea non sit revocatus a comparte positus consensus. 2. In *c.* 21. *de Sponsal.* habetur, quod puella, quam vitricus invitam & renitentem matrimonialiter copulavit viro, longiori cohabitatione matrimonium convalidaverit tacite in illud consentiendo, licet vir de nullitate non sit monitus, nec novum consensum

posuerit. Simile quid habetur *c. fin. de conjug. servor.* ubi matrimonium, quod quis ignoranter cum ancilla contraxit, & sic nulliter propter defectum consensus in errore conditionis servilis fundatum, dicitur restaurari, si postmodum consensit cognita conditione servili: ergo, ubi matrimonium fuit nullum ex defectu consensus solum unius, convalescit per consensum novum unius.

13 *Objic.* 1. Quando unus contrahentium ficte vel per errorem substantialem, vel per metum consensit in matrimonium, & sic ratione defectus consensus ex parte unius illud fuit nullum, etiam alterius consensus fuit nullus & invalidus: ergo ex utraque Parte debet poni novus consensus. *ant.* manifeste demonstrat P. Bockn, ut ipse ait, hoc modo: consentiens procedit ex errore, & frustratur objecto sui consensus; nam consensus conjugalis essentialiter respicit consensum alterius Partis, quo acceptat jus in corpus sibi traditum, & vicissim tradit: ergo, si altera Pars non vere & sufficienter consentit, consentiens procedit ex errore, & ejus consensus destituitur objecto: ergo nullus & invalidus redditur: ergo debet de novo poni cognita nullitate matrimonii. 2. Qui cum simulante contraxit, non amisit libertatem suam & potestatem alias eligendi nuptias: ergo eam non censetur abdicare, & ratificare matrimonium, quamdiu ignorat, illam sibi competere; nihil enim volitum, nisi cognitum, & ignorans nec approbat nec ratificat, *arg. l. 35. ff. de Pact. & l. 10. C. de donat.* Accedit 3. Contrahens matrimonium non aliter consentit, nisi sub conditione, si & Pars altera consentit, vel consensit: ergo deficiente hac conditione deficit & consensus illius. 4. Illa duo *cc.* quæ allegavimus in probatione nostra secunda, non sunt ad rem; nam

ibi

ibi hypothesis est de marito, qui jam aliunde scivit consensum metu extortum non sufficere, & de uxore ancilla, quæ pariter scivit suam conditionem, consequenter nullitatem matrimonii: quo in casu utique sufficit, solam Partem metu adactam, vel errore inductam, iterare consensum, si advertat, Partem alteram cessante metu & errore sibi ultro convivere, & sic tacite consentire.

R. ad 1. *N. ant.* Ad demonstrationem manifestam *dist. ant.* procedit ex errore, & frustratur objecto sui consensus, hic & nunc. *C. ant.* pro tempore, quo altera Pars ex intervallo verum & sufficientem ponit consensum, quo acceptat traditionem, & vicissim tradit jus in suum corpus, altera autem Pars interea suum consensum non revocavit. *N. ant.* & retorq. in aliis contractibus bilateralibus, qui perfici possunt, licet consensus alterius Partis ex longiori intervallo sequatur, non obstante, quod per errorem creditum sit eum statim initio intervenisse. Idem est de acceptatione donationis. Consensus igitur conjugalis essentialiter quidem respicit consensum alterius Partis, vel mox, vel ex intervallo ponendum, non vero ponendum statim. Ad 2. Non quidem amisit libertatem eligendi alias nuptias, quamdiu priores per consensum alterius Partis non fuerunt convalidatæ, bene tamen postquam per consensum ex intervallo secutum fuerunt ratificatæ. Ad 3. *N. ant.* hæc enim conditio de præsenti vel præterito nec ex natura rei, ut patet in aliis contractibus, nec ex dispositione Juris ulla inest contractui matrimoniali, nec ex voluntate contrahentis, qui ponitur hanc conditionem non addidisse, & ejus existentiæ suum consensum non alligasse: sufficit ergo ad valorem consensus ab una Parte positi, si alterius

consensus ex post sequatur, quem utique aliquando ponendum respicit, velut conditionem sine qua non perficitur, contractus matrimonialis, imo exigit tanquam essentiale constitutivum. Qui ex parte sua verum ponit consensum, absolute ponit & valide, cum sit persona habilis, & non alligat vel restringit ad actualem consensum simul ac statim positum ab altera parte, licet non consentiret, si sciret, alteram nunc non consentire; nec enim attenditur, quid aliquis esset facturus sub hypothesi scientiæ & secluso errore, sed quid actu faciat, & velit: sicut putans se ducere virginem, cum tamen non sit, valide consentit, licet eam non duceret, si sciret, non esse virginem. Et in hoc, & quoad consensum absolutum, est paritas, non in eo, quod virginitas sit qualitas accidentalis, consensus autem sit requisitum substantiale. Imo nec de essentia matrimonii est simultas consensus utriusque. Ad 4. negatur imprimis, quod maritus sciverit, metum a tertio esse incussum puellæ: dein, etsi hoc scivisset, & ancilla sciverit suam conditionem servilem, unde probatur, quod sciverint, matrimonium propterea esse nullum? Denique sive sciverint nullitatem matrimonii sive non, jura in *citt.cc.* plus non requirunt, quam ut metum passa, & errore inductus, renovent consensum, nihil dicendo de altera parte, cujus consensum supponunt perdurare.

14 Dico 3. Si matrimonium fuit nulliter contractum in facie Ecclesiæ, seu coram Parocho & testibus, & conjuges illud de novo contrahere, ac restaurare velint, non opus est, ut id faciant coram Parocho & testibus, nisi impedimentum sit notorium, vel ita saltem publicum, ut plene pro foro externo probari posset, & periculum sit, ne plene probetur. Communis cum Sanch. & Laym.

con-

contra Pont. & Barb. quia dispositio Trid. præsentiam Parochi &c. requirens non comprehendit hunc casum, utpote fundata in periculo recedendi a matrimonio valide contracto, & ad alias nuptias convolandi: quod periculum in tali casu per se & universaliter cessat; cum satis Ecclesiæ ex libro Parochi constet matrimonium esse contractum, & conjuges nequeant recedere ab invicem nisi manifeste probata nullitate, quam tamen probare non intendunt, sed in conjugio perseverare. Dein præsentia Parochi & testium semel adhibita moraliter perseverat, & inducit præsumptionem, ac fidem facit in foro externo de matrimonio rite contracto, Confirm. ex eo, quod, quando S. Pœnitentiaria mandat dispensari in matrimonio occulto, expresse moneat, *ut secrete* ad vitanda scandala fiat restauratio: Dataria vero, quæ dispensat in impedimento publico, præcipit, ut fiat *in facie Ecclesiæ*. Dices: Parochus & testes, qui fuerunt adhibiti, non possunt testari de matrimonio *valide* contracto, nisi iterum adhibeantur. R. Sufficit, quod testari possint de apparenter valide contracto. Ad testem non pertinet deponere de veritate in se, quatenus dependet ab occultis, sed de re, prout per signa externa apparet.

TITULUS XVII.

Qui Filii sint Legitimi.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit legitimitas, & legitimatio prolium.*
2 3 4 *Quinam liberi censeantur legitimi, vel illegitimi, nempe naturales, spurii, orti ex damnato coitu &c.*

5 *Naturales legitimantur plene per subsequens matrimonium, etiam mediatum, modo sit validum: imo legitimari etiam possunt per Rescriptum.*
6 *Quinam & a quibus legitimari valeant per Rescriptum.*
7 8 *An, quando, & quomodo Pontifex legitimare possit in ordine ad effectus temporales, v. g. ad successionem hæreditariam.*
9 *Quis sit Judex in causa legitimitatis.*

1 FInis & effectus præcipuus matrimonii est procreatio liberorum, qui propter matrimonium vocantur *Legitimi*: his opponuntur *Illegitimi*, quos nimirum Jura positiva privant variis favoribus; v. g. status paterni, officiorum, dignitatum, successionis in bonis parentum, Ordinum &c. tanquam maculatos ob natalium defectum, scil. in æstimatione morali propter maculam paterni peccati: quia tamen isti possunt *legitimari*, seu natalibus restitui, ita ut in ordine ad certos effectus habeantur pro legitime natis, etiam de *legitimatione*, quæ fit vel per subsequens matrimonium, vel per rescriptum Principis, aut alterius a Principe potestatem obtinentis, agendum est.

2 Dico 1. Filii (idem est de filiabus, per *l. 116. & 201. ff. de V. S.*) *Legitimi* hoc loco dicuntur non tantum, qui ex justis nuptiis, seu matrimonio vere & re ipsa valido nati sunt, ut tenent omnes ex *l. 6. ff. de his, qui sui vel alieni, & c. 2. h. t.* sed etiam qui ex matrimonio putatitie valido procreati sunt, modo una saltem pars tempore contractus matrimonialis fuerit in bona fide, nimirum in probabili ignorantia impedimenti dirimentis, & denuntiationes sint præmissæ, ac nemo interdixerit matrimonium. Communis ex

c. 2. 9. 11. 14. *h. t. c.* 3. §. *si quis de clandest. desponſ.* & ex ratione, quia ſemper favendum eſt proli, quantum fieri poteſt, *l.* 11. *C. de natur. lib.* atque attendendum illud tempus, quod proli utilius eſt, *l.* 7. *ff. de ſtat. hom.* Unde a contrario pro *Illegitimis* habentur, ſi uterque contrahens fuit conſcius impedimenti, vel affectavit ignorantiam non indagando, licet ipſis ſubortum fuerit dubium: ſi contraxerunt clandeſtine, vel denuntiationibus abſque diſpenſatione omiſſis, vel contra interdictum Eccleſiæ, *c.* 2. *c.* 3. *citt.* Si *objicias*, liberos ex matrimonio putatitio natos revera ex fornicatione provenire, conſequenter pro fornicariis, & non pro legitimis habendos eſſe. R. Eſſe vel dici legitime natum non eſt effectus Juris naturalis, ſed Legis humanæ, quæ pro legitimis recipit & agnoſcit etiam natos ex matrimonio putatitie valido.

3 Quæres, an proles habenda ſit pro legitima, ſi utrique parenti poſt contractum bona fide matrimonium ſuperveniat ſcientia impedimenti, adeoque mala fides? 2. Si proles jam fuit concepta ante contractum matrimonium, nata tamen poſt illud? 3. Si proles ſit nata poſt mortem mariti? 4. Si conſtet, quod uxor ſæpe commiſerit adulterium? R. ad 1. negative, ſi concepta ſit poſt malam utriuſque fidem, & nata, antequam per diſpenſationem fuerit ſublatum impedimentum; quamvis pro foro externo, ubi de mala fide forſan non conſtat, habeatur pro legitima. Ad 2. affirmative, ſi inter illas perſonas, ex quibus concepta eſt, ſecutum ſit poſtea matrimonium. Ad 3. iterum affirmative, modo tempus nativitatis concordare poſſit cum tempore conceptionis; quod juxta communem extenditur uſque ad undecimi menſis initium ſaltem, ab obitu mariti computatum, li-

cet alias novem menses a conceptione ad nativitatem prolis sint tempus ordinarium: sicut vice versa etiam septimo mense post initum matrimonium edita habetur adhuc concepta ex marito: Ad 4. rursus affirmative, nempe in favorem prolis, per *l.* 11. *cit.* nisi nimirum accedat alia ratio, ex qua manifeste constet, toto tempore intra conceptionem & nativitatem prolis maritum cum sua conjuge copulam carnalem habere non potuisse, ut si fuit absens, aut graviter infirmus, *l. 6. ff. de his, qui sui vel alieni juris*. Ceterum, quos his vocamus *legitimos*, seu *legitime natos*, sæpe vocantur *naturales & legitimi simul*, ad distinctionem liberorum *adoptivorum*, qui secundum Jura simpliciter *legitimi* dicuntur, licet naturales non sint.

4 Dico 2. Illegitimi vicissim existunt, qui procreati sunt non ex justis nuptiis sive non ex matrimonio vere vel putatitie valido. Colligitur ex dictis. Sunt in multiplici classe, cum aliquo tamen discrimine inter Jus civile & canonicum. De *Jure civili* 1. sunt *naturales*, qui nati sunt ex femina soluta, domi instar concubinæ detenta. 2. *Spurii*, qui quidem ex soluta, non tamen instar uxoris ut concubina domi detenta, sed ex alia, v. g. meretrice, passim se prostituente, ita ut de patre non constet, vel is honeste demonstrari nequeat, nati sunt, quapropter & *vulgo quæsiti* nominantur, & sunt quasi sine patre. 3. *Orti ex damnato coitu*, quem nimirum specialiter damnant & puniunt Leges civiles (nam fornicationem simplicem, & concubinatum, non puniunt) uti sunt *adulterini*, seu ex adulterio nati, *sacrilegi*, qui habent unum, vel ambos parentes, voto solemni castitatis ligatos, qualiter ligati

sunt

sunt Religiosi & Moniales, *incestuosi*, quorum parentes consanguinitate vel affinitate in linea collaterali erant conjuncti, ac *nefarii*, quorum parentes erant vel consanguinei in linea recta, vel affines, qui sibi parentum ac liberorum loco sunt; ut vitricus & privigna, privignus & noverca. De *Jure canonico* autem *naturales* dicuntur, qui ortum habent ex parentibus solutis, inter quos tamen vel tempore conceptionis, vel nativitatis, vel intermedio potuisset validum matrimonium consistere, propter absentiam impedimenti dirimentis, adeoque etiam spurii in sensu Juris civilis, per *c. 6. h. t.* quia Jus canonicum attendit habilitatem ad matrimonium, neque in puncto facit discrimen inter fornicationem & concubinatum, cum & illam, & hunc (imo hunc magis) prohibeat *can.* 4. *&* 9. *caus.* 32. *qu.* 4. Reliqui vero omnes, qui ex parentibus, inter quos nec tempore conceptionis, nec nativitatis, nec intermedio validum poterat matrimonium consistere propter impedimentum dirimens, adeoque non ex solutis, sed aliquo impedimento ligatis, geniti sunt, de Jure canonico dicuntur *Spurii*, sive dein sint adulterini, sacrilegi, incestuosi, nefarii &c.

5 Dico 3. Naturales (juxta sensum Juris canonici accepti, modo sint tales, de quorum patre constare potest) legitimantur plene pro utroque foro per subsequens matrimonium, tam mediatum, quam immediatum, validum tamen, quod postea eorum parentes contrahunt. 2. Imo & legitimari possunt per rescriptum Principis, vel alterius ad id potestatem habentis. Pars 1. habetur *c. 1. & 6. h. t.* Extenditur etiam ad natos ex concubina, *l. 5. 10. & 11. C. de naturalib. lib. & nov.* 74. *pr.* Sed quoad natos

natos ex fornicatione tantum, & vulgo quæsitos, adeoque ſpurios in ſenſu Juris civilis, etiam obſervatur Jus canonicum in foro civili, itaut per matrimonium legitimentur. Dixi 1. *Naturales*: nam ſpurii, juxta Juris canonici ſenſum dicti, per ſubſequens matrimonium non legitimantur, per *c. 6. & l. 10. citt.* probabilius tamen legitimari exiſtimo illos ſpurios, qui nati ſunt poſt obtentam diſpenſationem in impedimento, item ſi parentes, vel ſaltem unus, ignorarunt impedimentum dirimens tempore copulæ, v. g. conſanguinitatem ſuam, vel alterum complicem eſſe in conjugio actuali: adeoque etiam proles inceſtuoſa & adulterina per ſubſequens forte matrimonium inter ſuos parentes legitimatur; ſcil. ob favorem tum prolis, tum matrimonii; recte enim propter hanc cauſam attenditur tempus nativitatis, *l. 11. cit.* & melius dicitur, inceſtum & adulterium debere eſſe *formale*, & non mere *materiale*, ut proles inceſtuoſa vel adulterina cenſeatur. Dixi 2. *Legitimantur plene*, h. e. ita reſtituuntur natalibus, ut conſequantur omnia jura, privilegia, & habilitates, quibus gaudent legitime nati, excepta ſola dignitate Cardinalitia, ad quam inhabiles eſſe voluit Sixtus V. in *Conſtit.* Poſtquam *de anno* 1590. item exceptis dignitatibus & officiis, a quibus per ſpeciale ſtatutum vel conſuetudinem excluduntur. Dixi 3. *per matrimonium ſubſequens*, quod nempe parentes prole jam nata contrahunt; ſi enim poſt illud primum naſceretur, per ſe jam eſſet legitima. Dixi 4. *Tam mediatum, quam immediatum*; proin nihil refert, an Titius, qui ex Berta per fornicationem genuit filium, hanc poſtea ducat in uxorem brevi vel quantumcumque longo tempore, nec an prius aliam duxerit, & ea mor-
tua

tua primum Bertam. Dixi 5. *Validum tamen;* quia quando Jura tribuunt matrimonio vim legitimandi, loquuntur de matrimonio simpliciter consequenter de vero & valido, non putatitio, licet bona fide contracto; nam verba, nisi Jus vel ratio aliud exigat, sunt accipienda in proprio sensu: &, quod nullum est, nullum producit effectum, ut habet commune brocardicum. Oppositam tamen sententiam graves tenent DD. cum Suar. & Sanch. qui

Objiciunt. Proles censetur legitima, quae nascitur ex matrimonio putatitio: ergo etiam censenda est legitimata per matrimonium putatitium; quia ratio, quae pugnat pro legitimitate, etiam pugnat pro legitimatione, nimirum favor prolis: sicut ergo in priori casu Jus fingit & retrotrahit matrimonium verum ad tempus conceptionis prolis propter bonam fidem contrahentium in favorem prolis, ita & in posteriori recte censetur retrotrahi fictione Juris propter bonam fidem in favorem prolis. R. N. *conf.* quia illud prius est clare expressum in Jure, non posterius: & si hoc posterius admitteretur, duplex daretur fictio, una, qua fingitur, matrimonium subsequens esse validum, altera, qua fingeretur, illud antecessisse conceptionem vel nativitatem prolis: sed de Jure non datur fictio fictionis; & nulla fictio asseri debet sine claro textu Juris: atqui ex nullo textu apparet, quod Jus fingat matrimonium putatitium, quo deberet proles legitimari, esse validum, sicut tamen fingit, matrimonium bona fide contractum, ex quo per copulam licitam generatur & pro legitima habetur proles, valere: unde & dispar est ratio; nam in posteriori casu proles supponitur per copulam formaliter illicitam esse concepta & nata.

Pars 2. Constat inde, quod proles etiam spuriæ per Rescriptum legitimari possint, consequenter & a fortiori naturales; quia, cui majus concessum est, etiam minus in eodem genere censetur esse concessum, *c. 27. de Decim.* Et quis neget naturalibus liberis, quod spuriis, quos jura magis aversantur, indulgetur? Dein legitimatio per subsequens matrimonium est remedium ordinarium: quod præ extraordinario & subsidiario, quale est legitimatio per Rescriptum, adhibere oportet, *Nov. 74. cap. 1. Nov. 89. cap. 9.* Unde in supplicatione pro legitimatione per Rescriptum exprimi debet, an per subsequens matrimonium legitimatio fieri possit, vel non. Covarruv. *de matrimon. part. 2. cap. 8. §. 9. numer. 6.* Si enim possit, non facile obtinetur per Rescriptum Principis legitimatio. Quod autem legitimatio per Rescriptum non sit tam plena, & in ordine ad omnes effectus; sicut legitimatio per subsequens matrimonium, patet ex eo, quia sic legitimantes vel non possunt, vel non solent legitimare quoad omnes effectus, uti clarescet ex dicendis. Quare

6 Dico 4. Quamvis Princeps Summus, & qui ab eo ad id potestatem acceperunt, legitimare possit. 2. Etiam spurios & ex damnato coitu ortos. 3. Non tamen, nisi sibi subditos, & respectu rerum sibi subditarum. 4. Ac prævia supplicatione patris, vel instantia illegitimi. 5. Et accedente, saltem ordinarie, consensu liberorum vel fratrum legitimorum, si adsint, & legitimatio fiat ad successionem. 6. Nec se talis legitimatio extendit ad alios effectus, quam quos exprimit legitimans, & quos tribuendi potestatem habet; nam Princeps Sæcularis legitimare non potest, nisi in

ordi-

ordine ad sæcularia, & pro foro Civili, v. g. ad successionem hæreditariam, ad opificia, officia, & dignitates sæculares, ad consequendam nobilitatem & familiam patris: Ecclesiasticum autem solum ad spiritualia, & pro foro Canonico, v. g. ad Ordines, Officia, Beneficia, & Dignitates Ecclesiasticas, saltem regulariter & directe. Ita DD. communiter ex *c. 13. h. t. l. 3. ff. de natal. restit. Nov. 74 cap. 1. & 2. Nov. 89. c. 9. 10. & 11.* & ex ratione, quia talis legitimatio est actus jurisdictionis voluntariæ. Ex quibus apparet, legitimationem per subsequens matrimonium in multis differre a legitimatione per rescriptum Principis, cum in illa non alia requiratur conditio, quam ut inter parentes subsequatur matrimonium validum, eaque sit longe plenior & universalior, extendens se ad omnes effectus, tam Civiles quam Canonicos. Ceterum quamvis de Jure Communi potestas legitimandi per Rescriptum competat soli Principi supremo, Superiorem pro suo foro non recognoscenti, licet & ipse non in plus legitimare censeatur, quam exprimat, maxime in ordine ad successionem in præsentia liberorum vel fratrum legitimorum, non obstante, quod spectata plenitudine potestatis absolute possit; ordinarie tamen non soleat (quare & hæc circumstantia in petitione exprimi debet, uti & qualitas illegitimitatis) de consuetudine tamen competit etiam Electoribus, Principibus, & Statibus Imperii, at non nisi pro suis territoriis; idem concedi solet & aliis in foro Civili, qui vocari solent *Comites Palatini* (quo modo & nostræ facultatis Juridicæ Ingolstadiensi concessit Ferdinandus II.) at limitate tantum, v. g. ad opificia, & officia minora, non vero legitimandi filios Nobilium & ad consequendam nobi-

nobilitatem, ad successionem in feudis, vel aliis bonis in præsentia legitimorum &c. proin inspiciendus est tenor privilegii. In foro autem Canonico Papa indulget privilegium legitimandi Legatis Apostolicis, & quandoque etiam Proto-Notariis.

7 Quæres, an Summus Pontifex numquam legitimare extra suum territorium temporale valeat in ordine ad effectus temporales, v. g ad successionem hæreditariam? Antequam respondeam, distinguo duos casus, primus est, si inter parentes illegitime nati numquam coaluit matrimonium: alter, si inter parentes contractum est matrimonium, at invalidum propter impedimentum Juris Ecclesiastici, v. g. consanguinitatis. Jam R. ad 1. casum, regulariter & directe non potest propter defectum jurisdictionis; potest tamen extraordinarie & indirecte, quando causa valde ardua, periculum Religionis Catholicæ concernens, v. g. si in integro regno vel provincia periclitaretur Religio, nisi filius Principis illegitimus habilitaretur ad successionem in tali provincia. Catholici DD. communiter tum propter textum in *c.* 13. *h.t. v. verum etiam*, tum propter generalem potestatem Pontifici a Christo datam solvendi & ligandi, ac oves Christi pascendi in ordine ad salutem æternam. *Matth.* 16. *& Jo.* 21. R. ad 2. casum: si velit Pontifex dispensare *in radice Matrimonii*, ut loquuntur, idque exprimat, tollendo nimirum retro impedimentum dirimens, h. e. non solum pro *nunc*, seu pro tempore, quo dispensat in impedimento, sed etiam pro *tunc*, seu pro tempore, quo matrimonium fuit contractum, ita ut fictione juris declaret, nullum tempore contracti matrimonii adfuisse impedimentum, omnino potest. Ita passim Catholici cum Sanchez

de

de Matrim. l. 8. d. 7. & Rota Romana in recent. *p. 2. decis. 287. & p. 17. decis. 377. n. 56. seqq.* contra Nav. & Perez. Probatur: illegitimitas prolis pro utroque foro descendit ex illegitimitate matrimonii: sed in potestate Pontificis est legitimare matrimonium, seu reddere validum, ubi solum adest impedimentum Juris Ecclesiastici; & quidem etiam retro, ut fictione juris censeatur initio contractum sine tali impedimento, ut patet ex *Clem. un. de Immunit. Eccles.* item ex communi regula, quod id a jure fingi possit, quod potest vel potuit esse. Barb. & Tabor. in *locis commun. l. 6. c. 13. axiom. 2. limit. 3. & axiom. 5. in f.* quo casu idem operatur fictio, quod operaretur veritas, *axiom. 5. cit.* ergo Pontifex potest ad effectus utriusque fori, etiam Civilis, saltem indirecte, legitimare, si dispensare velit in radice matrimonii, idque satis exprimat; quod facere censetur, *si prolem declaret legitimam ex tunc*; vel dicat, *habeatur legitima ex tunc*: vel, ut aliqui volunt, si sciens, prolem ex matrimonio invalido susceptam esse, dispenset, ut parentes in eo permanere possint. *Confirmatur*: sicut Pontifex, constituendo impedimentum dirimens, efficere potest indirecte, ut proles, ex tali matrimonio nata, sit etiam illegitima quoad temporalia, ita & contrarium efficere poterit tollendo impedimentum, & dispensationem retrotrahendo, ut proles sit legitima etiam quoad temporalia: Sanch. *d. 7. cit. n. 1.* cum Molina.

8 *Objic.* 1. Factum infectum fieri nequit: ergo, si matrimonium ab initio fuit nullum & invalidum, Papa dispensando nequit contrarium efficere. 2. Papa non potest prolem ex fornicatione natam, quando nec invalidum præcessit ma-

matrimonium, legitimare ad effectus civiles: ergo neque, quando præcessit matrimonium invalidum, quia nullum præcessisse matrimonium, & invalidum, paria sunt. 3. Teste Nav. *conf.* 2. *h. t.* Gregorius XIII. respondit, se non posse dispensare in radice matrimonii. R. ad 1. quod probaret nimium, nempe prolem, semel illegitime natam, nec per subsequens matrimonium legitimari, quod est contra clarum textum in *c. 6. h. t.* & contra omnes, *dist. antec.* factum non potest fieri infectum physice & in veritate. *C. ant.* moraliter & fictione juris. *N. ant. & conf.* nam hoc posterius fieri posse, constat etiam ex Jure Civili, §. 5. *Inst. quib. mod. jus pat. pot. solv. l.* 12. §. 5. *l.* 16. *ff. de captivit. & post lim. revers.* Ad 2. *N. conf. & parit.* In priori casu, ubi nullum præcessit matrimonium nihil datur, circa quod posset exercere suam jurisdictionem Papa, & in re sibi non subjecta disponeret tribuendo effectum a solo jure civili dependentem, adeoque ad effectum civilem legitimaret directe, quod ipsi nullo jure est concessum, atque ideo *n. præced.* negavimus Pontifici potestatem legitimandi ad effectus civiles directe & ordinarie. At in posteriori exercet jurisdictionem circa matrimonium suæ jurisdictioni subjectum, & circa legem propriam, qua statuit impedimentum dirimens, illam revocando, quoad personas invalide contrahentes, retro & pro tempore initi matrimonii: qua lege & impedimento retro sublatis cessat illegitimitas etiam pro foro Civili. Ad 3. Ego in mea editione non reperi hoc Navarri testimonium: si id alicubi habeat Navar. non de potestatis Pontificiæ, sed de sufficientis causæ defecta intelligendum est.

Dico

Dico 5. Judex competens in causa natalium & legitimitatis est Ecclesiasticus privative, sive dein principaliter sive incidenter ea deducatur in judicium. Communis & certa ex *c. 5. & 7. h. t.* quia decisio dependet a valore vero vel putatitio matrimonii, quod est unum ex 7. Sacramentis, adeoque causa spiritualis.

TITULUS XVIII.

Qui Matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.

SUMMARIUM.

1 2 *Quinam, & quo ordine, accusare seu impugnare possint Matrimonium.*
3 *Conjugibus impedimentum allegantibus an credendum.*
4 *Quis sit Judex in causis Matrimonii, & annexis.*

1 Accusare non sumitur hic stricte pro accusatione criminali, sed pro *impugnare*, quod fieri potest 1. ad impediendum matrimonium, necdum contractum, quod omnibus permissum, imo præceptum est, qui norunt aliquod impedimentum inter contrahere volentes: de quo tamen hic non agitur. 2. Ad semel contractum rursus dissolvendum vel quoad ipsum vinculum. 3. Vel quoad thorum & cohabitationem.

2 Dico 1. In ordine ad dissolvendum matrimonium totaliter & quoad vinculum accusare (& contra illud testificari) regulariter possunt omnes non suspectæ fidei, sine ulla præfinitione temporis, servato tamen aliquo ordine. 2. Nisi impedimentum, propter quod impugnatur matrimonium,

nium, sit impotentia, vel defectus consensus unius; tunc enim ad solos pertinet conjuges. Pars 1. sumitur ex *c. 3. & fin. h. t.* De Jure Codicis omnes quidem extranei, & non consanguinei, ab accusando videntur arceri, *l. 30. C. ad L. Jul. de adult.* non tamen de Jure Canonico in *citt. cc.* Dixi 1. *Quoad vinculum*; nam in ordine ad divortium quoad thorum & mensam solus conjunx, & quidem innocens, per *c. 4. de adult. & c. 5. de procurat.* Dixi 2. *testificari*; modo non sint absentes, & testimonium ferre (vel accusare) non per litteras velint, *c. 2. h. t.* Dixi 3. *regulariter*; qui enim tempore denuntiationum matrimonio præmissarum tacuit, non admittitur ad accusandum per se ipsum, *c. fin cit.* nisi probet, se tunc ignorasse impedimentum, & dolo non agere. Dixi 3. *Sine ulla præfinitione temporis*; adeoque etiam post 30. vel 40. annos, cum agatur de vitando peccato: qua de causa nec sententia pro vel contra valorem matrimonii lata umquam transit in rem judicatam. Dixi 4. *Servato tamen aliquo ordine*, nam post maritum præ ceteris admittendi sunt parentes conjugum, tum proximiores consanguinei, præsertim si objiciatur impedimentum consanguinitatis vel affinitatis &c. *c. 3. cit.* quia præ ceteris majorem censentur habere notitiam, & ipsorum interest magis quandoque. Pars 2. fundatur in *c. 4. & 5. de frigid.* ubi permittitur conjugibus impotentia laborantibus cohabitare instar fratris & sororis, si velint: item in *c. 4. h. t. c. 2. & fin. de conjug. servor.* & in hac ratione, quia illi, qui prius debitum consensum ratione erroris, metus, simulationis non posuit, integrum manet de novo consentire, suoque favori, vel actioni renuntiare: si igitur

tur impedimentum sit tale, quod solum favorem respiciat conjugum; his solis permittitur merito impugnare matrimonium; nisi forsan ex metu reclamare non audeant ipsi.

3 Quæres, an in Judicio credendum sit conjugibus, si unus vel uterque asserat, seu confiteatur, inter se dari impedimentum dirimens, vel non dari? R. Si petant matrimonium dissolvi, & alio modo non probent impedimentum, non est ipsis credendum propter periculum collusionis, *c. 5. de eo, qui cognovit*. Si vero non petant dissolutionem, sed dispensationem in impedimento, oportet ipsis credi.

4 Dico 2. In causis matrimonii, eique connexis, nempe sponsalibus, impedimentis, conjugum juribus & obligationibus; sive principaliter sive incidenter in Judicium deducantur, Judex competens est Ecclesiasticus privative, nimirum Episcopus, ejus Vicarius vel Generalis vel Specialis, Capitulum Sede vacante. Trid. *s.* 24 *can.* 12. *de Sacram. Matrim. & c.* 20. *de ref. cit. sess. junct. Clem.* 2. *de Judic. c.* 1. *de frigid. c.* 11. *&* 14. *de Majorit.* Sed *Objic.* Causa dotis, alimentorum, hæreditariæ successionis, est causa matrimonio connexa, & tamen pertinet ad forum sæculare; ergo & sponsalia, matrimonii impedimenta &c. R. *N. conf. & parit.* quia illæ causæ manent mere temporales, licet aliquo modo, extrinsece, vel per accidens respiciant matrimonium: econtra sponsalia, impedimenta &c. respiciunt matrimonium per se, & intrinsece.

TITU-

TITULUS XIX.

De Divortiis.

SUMMARIUM.

1 *Divortium quid, & quotuplex.*
2 3 *Matrimonium Christianorum consummatum est indissolubile quoad vinculum.*
4 5 *Ratum vero solvi potest non solum per Professionem Religiosam, sed etiam per dispensationem Pontificis.*
6 *Nulliter contractum debet dissolvi, & quomodo.*
7 8 *Divortium perpetuum quoad thorum & cohabitationem manente vinculo, institui propter adulterium potest; quando, & quomodo.*
9 *Divortium vero temporale etiam ob alias causas.*
10 *A quo ex conjugibus separatis alendi sint liberi.*

1 DIvortium est legitima mariti & uxoris separatio. Si hæc fiat quoad vinculum matrimoniale, vocatur *dissolutio*: si præcise quoad thorum & mensam, vel quoad cohabitationem, dicitur *divortium* specifice, aliudque est *perpetuum*, & aliud *temporale*.

2 Dico 1. Matrimonium Christianorum semel valide contractum, & consummatum (nempe per copulam carnalem perfectam) in novo Testamento est indissolubile quoad vinculum, licet unus conjugum commiserit adulterium, adeoque per solam mortem dissolvi potest. Est de fide ex Trid. 24. *can.* 5. 7. *de Sacr. Matr.* & textibus Scripturæ Sacræ: *Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur; & qui dimissam a viro ducit, mœchatur.* Luc. 16. v. 18.

v. 18. Similia habentur *Marc.* 10. *Matth.* 19. *verſ.* 6. *&* 9. Item 1. *Cor.* 7. *verſ.* 10. 11. quos textus Eccleſia intelligendos declarat de matrimonio conſummato. Accedit, quod juxta *cap.* 5. *Eph.* & communem interpretationem matrimonium conſummatum ſignificet conjunctionem Chriſti cum Eccleſia per aſſumptionem carnis humanæ, quæ conjunctio eſt indiſſolubilis; & quod Chriſtus in novo Teſtamento ſuſtulerit *libellum repudii*, ſeu licentiam repudiandi uxorem propter adulterium, olim Judæis conceſſam. *Matth.* 5. *v.* 32. *& c.* 19. *v.* 8. 9. Proin innegabile eſt, tale matrimonium in novo Teſtamento pro omni caſu eſſe ſaltem jure divino (ſi non naturali) inſolubile quoad vinculum, conſequenter nulla auctoritate humana, etiam Pontificia, diſſolvi poſſe. Extendit ſe aſſertio non ſolum ad matrimonia Hæreticorum, qui ſunt Chriſtiani, ſed etiam Infidelium, ſeu non baptizatorum, excepto unico caſu, quo unus infidelium ſe convertit ad Fidem Catholicam, alter autem ei cohabitare non vult, vel non ſine injuria Creatoris, ut habet communis interpretatio textus, S. Pauli in 1. *Cor.* 7. *v.* 15.

3 *Objic.* 1. Et principaliter: Chriſtus *Matth.* 5. dixit: *Omnis, qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat.* Idem repetit *Matth.* 19. inquiens: *quicumque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur:* ergo a contrario, qui ob cauſam fornicationis, ſeu adulterii, dimittit uxorem, & aliam ducit vel dimiſſam ducit, non adulterat, non mœchatur: ergo matrimonium diſſolvitur propter fornicationem uxoris quoad vinculum; quia Pha-

risæi interrogabant Christum de omnimoda dissolutione matrimonii. Hos duos textus valde urgent Hæretici. 2. In *lib.* 1. 2. *& c. ff. de divort. & lib.* 8. *Cod. de repud.* passim permittitur dissolutio matrimonii quoad vinculum vel mutuo consensu vel per libellum repudii, ex variis causis dato: ergo. 3. Hæretici intendunt contrahere matrimonium non in ratione Sacramenti, sed tantum in ratione contractus Civilis, adeoque solubiliter juxta suæ Sectæ principia, & morem loci; atque ideo passim permittunt dissolvi matrimonia, & quidem non solum propter fornicationem, sed etiam propter absentiam, & inobedientiam conjugis in reddendo debito conjugali, aut propter mutationem Religionis &c. ergo. Resp. ad 1. Verba Christi accipiunt explicationem tum ex verbis recitatis *Luc.* 16. *& Marc.* 10. ubi sine ulla exceptione fornicationis prohibetur dimissio uxoris ita, ut alia, vel dimissa ab alio duci non possit valide, consequenter dissolutio quoad vinculum prohibetur: tum ex 1. *Cor.* 7. ubi S. Paulus ait: *iis, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere* (En! absolute loquitur) *quod si discesserit* (nempe ex justa causa adulterii a viro commissi, propter quam licet instituere divortium quoad thorum) *manere innuptam, aut viro suo reconciliari*: ergo nec propter causam fornicationis licet aliud inire matrimonium, tum ex universali Ecclesiæ & SS. PP. interpretatione: tum ex ipso ordine verborum observato a Christo; non enim post verba: *qui dimiserit uxorem propter fornicationem, vel ex causa fornicationis*, posuit verbum *adulterat*, *mœchatur*, sed post verba, *dimissam duxerit*, *aliam duxerit*; ergo indicavit, licere pro-

propter fornicationem dimittere uxorem, scilicet quoad thorum, at non aliam ducere, aut dimissam ducere sine adulterio: consequenter manere adhuc vinculum matrimoniale; alias enim ducens aliam non adulteraret, non mœcharetur. Imo *Matth*. 5. *&* 19. Christus clare sustulit libellum repudii. Judæis promissum *propter duritiam cordis* eorum, *ab initio enim non erat sic*, addens verba: *dictum est antiquis: quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui dimiserit uxorem &c*. Ergo Christus aliud ordinavit, quam Moyses, & reduxit matrimonium ad statum primævum, ubi a Deo ita institutum est, ut *quod Deus conjunxit, homo non separet*. Judæi duo interrogabant Christum, unum, *an liceat dimittere uxores*, alterum, *an propter quamcumque causam*, intelligendo de omnimoda dissolutione? Respondit Christus ad utrumque, concedendo dimissionem propter unicam causam fornicationis, at negando licentiam ducendi aliam, & sic permisit divortium quoad thorum, at non dissolutionem omnimodam matrimonii seu quoad vinculum. Ad 2. Jus Civile in materia spiritualis, qualis est matrimonium, postquam a Christo elevatum est ad rationem Sacramenti, nihil potuit disponere. Dein Jus recentius in *Nov*. 117. *cap*. 8. videtur correxisse antiquas Leges, & solum propter causas ibi expressas indulgere conjugem *domo expellere*, adeoque separationem quoad thorum, & lucrari dotem, vel donationem propter nuptias concedere. Ad 3. Hæretici, nisi explicite & prorsus malitiose velint contrahere matrimonium aliter, quam Christus instituit, quod non est præsumendum, censentur contrahere matrimonium eo modo, quo

Christus contrahi voluit, adeoque in ratione Sacramenti & insolubiliter: quæ intentio generalis prævalet erroneæ persuasioni, qua putant, matrimonium non esse Sacramentum, & esse solubile. Dein matrimonium non est insolubile ratione Sacramenti, alias matrimonium ratum esset insolubile, sed ratione significationis ipsi inditæ a Christo *Eph.* 5. quia significat indissolubilem conjunctionem Christi cum Ecclesia.

4 Dico 2. Matrimonium ratum, seu valide quidem contractum, at per copulam carnalem non consummatum, etiam quoad vinculum dissolvi potest per Professionem Religiosam unius conjugum, ita ut alter aliud valide & licite ineat. 2. Imo longe probabilius etiam per dispensationem Pontificis. Pars 1. iterum est de fide, definita in Conc. Trid. *s.* 24. *can.* 6. *de Sacram. matr.* & jam ante declarata *c.* 2. *&* 7. *de convers. conjug.* Pars 2. quam sustinent Canonistæ fere omnes excepto Pontio & P. Reiffenstuel *h. t. n.* 3. imo Theologi recentiores passim contra plerosque antiquos; *prob.* 1. solide sic: Professione Religiosa dissolvitur matrimonii rati vinculum: ergo & dispensatione Pontificis dissolvi potest, tum quia Professio Religiosa hanc vim obtinet ex Jure Ecclesiastico, adeoque auctoritate Pontificis, a quo leges Ecclesiasticæ & definitiones totam suam vim consequuntur, tum quia Pontifex per dispensationem tollere potest vinculum ipsius Professionis Religiosæ: ergo etiam vinculum matrimonii rati, juxta notum axioma: *si vinco vincentem te, multo magis vinco te*; *arg. l.* 14. *§.* 3. *ff. de divers. & tempor. præscr.* Dein prob. 2. ab actu ad potentiam; nam actu jam sæpius dispensarunt Pontifices in matri-

trimonio rato, uti Greg. VII. Adrian. IV. Martin. V. Eugen. IV. Paul. III. Jul. III. Pius IV. Pius V. Greg. XIII. qui uno die undecies dispensasse refertur a Clericato *de Sacrament. matr. dec.* 15. *n.* 27. *seqq.* Clem. VIII. Paul. V. Urb. VIII. Innoc. X. & novissime anno 1720. Clemens XI. asserere autem tot & tantos Pontifices in re tanti momenti errasse prorsus temerarium & periculosum esse videtur.

5 *Objic.* 1. Matrimonium ratum Jure Naturali, vel saltem Divino, est contractus insolubilis: ergo nihil in eo potest auctoritas humana, *quod Deus conjunxit, homo non separet*, *Matth.* 19. 2. Matrimonium ratum non differt substantialiter a consummato, nam *nuptias non concubitus, sed consensus facit*, *lib.* 30. *ff. de R. J.* Sed in consummato dispensare nequit Papa: ergo. 3. Innoc. III. in *c.* 14. *de convers. conjug.* dicit matrimonium *de præsenti* contractum viventibus personis *in nullo casu posse dissolvi, nisi forte secus fieret ex revelatione Divina*. 4. Innoc. VIII. & Adrian. VI. ingenue fassi sunt, se dispensare non posse: ergo. R. Retorquendo imprimis hæc omnia in Professione Religiosa, & actuali tot Pontificum dispensatione. In forma ad 1. *dist. ant.* Est insolubilis Jure Naturali, aut saltem Divino, conditionato tantum, nisi nempe Deus, in cujus dominio sunt corpora humana, & eorum jura quæsita, dederit Pontifici tanquam suo in terris Vicario potestatem dissolvendi, *C. ant.* absoluto. *N. ant.* Ad 2. *N. cons. & parit.* nam absoluta indissolubilitas matrimonii consummati fundatur in significatione conjunctionis Christi cum Ecclesia, vel unionis hypostaticæ cum natura humana, quæ conjunctio est insolubilis: econtra conjunctio Christi cum anima fideli per gratiam & charitatem,

quam conjunctionem significat Matrimonium ratum, est solubilis, videlicet per peccatum mortale. Ad 3. Innoc. III. id ibi non dicit assertive, sed per modum rationis dubitandi, præmittens, *etsi possit videri*; qua tamen nihil motus ipsemet statuit Professione Religiosa, adeoque in aliquo casu sine speciali revelatione Dei, posse dissolvi matrimonium ratum. Vel dic, Pontificem insinuare dumtaxat voluisse, quod per mutuum conjugum dissensum dissolvi nequeat. Ad 4. fassi sunt, se dispensare non posse ob defectum causæ, quæ ipsis non videbatur sufficiens, *transeat* (necdum enim satis probata est hæc confessio) ob defectum potestatis. N. *ant. & conf.*

6 Hucusque locuti sumus de matrimonio valido; si enim invalide esset contractum, sive ratum sive consummatum, necessario deberet fieri dissolutio, vel separatio conjugum (si nollent impetrata dispensatione illud restaurare, vel cohabitare instar fratris & sororis) quam tamen publice & sine authoritate Judicis Ecclesiastici, probato plene impedimento nullitatem declarantis, facere prohibentur ipsi conjuges, licet, postquam impedimentum ipsis innotuit, occulte teneantur a thoro separationem instituere.

7 Dico 3. Divortium, idque perpetuum (manente vinculo matrimonii) ita ut aliud contrahi non possit, regulariter instituere licet conjugi innocenti propter alterius viri aut feminæ, ut ut invitæ vel reconciliationem petentis, fornicationem seu adulterium, hoc est propter copulam carnalem perfectam cum alio aut alia habitam, satisque cognitam. Ita omnes tum ex Iure Naturali, quod non adstringit innocentem alteri, fidem violanti; & fœ-

& fœdus, quo conjuges debent esse *duo in carne una*. *Gen.* 2. rumpenti, tum ex Divino Christi Domini *Matth.* 5. & 19. tum ex Ecclesiastico *c.* 4. 5. 8. *h. t.* Dixi 1. *instituere*, nempe propria auctoritate, si tamen publice vellet divertere, vel nocentem domo expellere, deberet adulterium esse notorium publice, vel, si esset occultum, coram Judice Ecclesiastico probari, & divortium peti, *c.* 4. *h. t. c.* 9. *de Sponsal.* Dixi 2. *Inn centi*: nam pars adulterii rea non potest divertere, si tolleretur, imo, licet dimissa sit, semper tenetur redire ad consortium matrimoniale, quandocumque innocens petierit. Dixi 3. *Satis cognitam*, h. e. saltem moraliter certam, vel publice, vel privatim, vel per legitimam probationem in Judicio: ad quam probationem vel certitudinem efficiendam, cum adultera perpetrari soleant in occulto, atque ideo difficilis sint probationis, sufficiunt præsumptiones violentæ in indiciis delicto valde vicinis & ordinarie conjunctis fundatæ, ut si uxor, alias suspecta, deprehendatur sola cum solo, de nocte, & in loco ad peccandum apto. Imo notant DD. in *c.* 12. *de Præsumpt.* cum Covarruv. & Farinac. *Prax. Crim. de deliɛ̃. carn.* quod oscula, tactus impudici &c. quamvis se solis non æquiparantur adulterio ad divortium sufficienti, in quibusdam tamen circumstantiis possint fundare violentam præsumptionem adulterii, & sufficere, si non ad condemnationem criminalem, saltem ad divortium. Dixi 4. *Regulariter*; nam nec ob adulterium semper conceditur divortium, uti 1. si adulterium non fuit formale, h. e. non scienter vel non libere commissum, ut si maritus cum alia, quam bona fide credebat suam esse conjugem, concubuit; si uxor justis ex causis putavit, maritum suum jam esse de-

mortuum, & alteri nupsit: si per violentiam fuit oppressa &c. an vero hoc etiam procedat, si per metum gravem fuit adacta, disputatur: mihi spectato rigore probabilior videtur affirmativa; quia talis metus non tollit peccatum coram DEO, ac insuper jus divertendi, utpote non solum Jure Ecclesiastico, a quo observando excusare posset metus, sed etiam Jure Divino & Naturali est concessum: recte tamen ex charitate non dimittitur uxor talem metum passa. 2. Si adulterium & illata inde injuria ab innocente adulterii conscio fuit remissa vel expresse, vel tacite, petendo aut reddendo debitum conjugale amplexando, osculando, aut alia familiaritatis vel amoris signa specialia exhibendo, v. g. per jocos, lusum &c. 3. Si una pars alteri dedit causam adulterii saltem indirecte, v. g. diu denegando debitum conjugale, consentiendo, vel non impediendo, cum facile posset, adulterium, illud suadendo &c. 4. Si postea etiam prius innocens labatur in adulterium & fornicetur aperte vel occulte, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur, *c.* 4. 5. *&* 6. *h. t. c. fin. de adult.* Id quod probabilius etiam procedit, si divortium prius per sententiam Judicis fuisset factum. Covarruv. uterque Barbos. Gonzal. Clarifs. P. Bockn *ad h. t. n.* 28. me citato, contra Panormit. Sanch. Guttier. & Laym. quia, sicut ipsum adulterium & jura, ita & sententia Judicis, non absolute tribuit jus divertendi, sed solum conditionate, nisi nempe & innocens postea simile delictum committat, & pariter violet fidem conjugalem, fiatque innocens & reus.

8 *Objic.* 1. Si adulterium præbeat causam instituendi divortium perpetuum, seu per totam vitam, ita ut numquam teneatur innocens recipe-

cipere nocentem, licet supplicet, & reconciliari serio petat, uti communissime docent Auctores, licebit utrique conjugi mutare statum, & ingredi Religionem: sed hoc videtur falsum; cum sic ponatur impedimentum, ut ipsis nec liceat umquam uti matrimonio, & cohabitare; quod videtur repugnare matrimonii naturæ: ergo. 2. In *c.* 3. *de adult.* habetur, *quod si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum suum reverti, debet iste, sed non sæpe, recipere peccatricem*, ergo. 3. Christus solummodo viris dedit potestatem dimittendi uxores propter fornicationem. *Matth.* 5. & 19. ergo uxoribus id non licet. 4. Separatio conjugum non potest fieri propria auctoritate & sine judicio Ecclesiæ, *c.* 3. *h. t.* ergo innocens non potest propria auctoritate divortium instituere, cum in propria causa sibi jus diceret. R. ad 1. Utrique non licet, sed solum innocenti, hoc ipso quod perpetuo possit nocentem excludere a thoro, ut plerique docent & merito. Nocenti vero, quia semper paratus esse debet ad revertendum, si exigatur, non licet ponere impedimentum, quamdiu spes superest reconciliationis, aut non impetrat licentiam ab innocente mutandi statum. Ad 2. Per illud *debet* non intelligitur debitum *necessitatis*, sed *honestatis*, vel, si uxor certo incontinentiæ periculo exponatur, & viro per reconciliationem nullum immineat grave incommodum, etiam *charitatis*. Ad 3. Christus fuit solum interrogatus de viris; cum vero eadem ratio violatæ fidei conjugalis pugnet pro feminis, etiam his licet se separare a viris quoad thorum, quod etiam satis expressit S. Paulus 1. *Cor.* 7. *& c.* 2. 4. 5. *h. t.* atque DD. omnes agnoscunt. Ad 4. Distinguitur inter separationem quoad vincu-

lum propter impedimentum dirimens, de quo loquitur *c. 3. cit.* & hæc necessario fit auctoritate Judicis Ecclesiastici; atque inter separationem quoad thorum, quam pro foro interno licet propria auctoritate instituere, imo & pro externo, si adulterium est publice notorium, *c. 4. h. t. & c. 9. de Sponsal.*

9 Dico 4. Divortium temporale, nimirum quamdiu durat causa, quoad thorum & cohabitationem licet instituere innocenti ex sequentibus causis. 1. Ob adulterium spirituale, seu lapsum unius in hæresim: vel apostasiam a tota fide Christiana, *c. 6. & 7. h. t.* 2. Ob periculum animæ, *can. 5. caus. 28. q. 1. & c. 2. h. t.* ut si unus conjugum compartem vehementer instiget ad grave peccatum v. g. sodomiam, apostasiam, veneficium, furtum &c. non tamen, si conjunx sit quidem sceleratus, compartem tamen non incitet, ad scelera. 3. Ob periculum vitæ, vel corporis, ut si unus struat insidias vitæ alterius, si merito timeat infectionem ex contagioso alterius morbo, v. g. lepra, lue Venerea &c. 4. Ob sævitiem v. g. mariti, nimis crudeliter tractantis vel verberantis conjugem, per *c. 8. & 13. de restit. spol.* si periculum sit in mora, statim propria auctoritate fugere potest uxor, ut nempe evadat in tempore periculum, si nempe ex circumstantiis vel minis haud vane metuit immoderata verbera, percussionem sanguinolentam, vulnus, vel mutilationem &c. præsertim si femina sit nobilis, debilis, aut alias morigera: nec tenetur redire, nisi vir credatur esse placatus, aut sufficienter caveat de non offendendo vel lædendo per fidejussores, pignora, vel saltem per juramentum: si tamen propter improbitatem viri non satis confidi possit ejus juramento,

to, hæc cautio non censetur idonea, & uxor marito restitui non debet, uti nec, si fidejussoria, vel pignoratitia credatur non suffectura. Et hæ cautiones adhiberi debent etiam in casu, quo uxor nondum fugit, querelas tamen apud Judicem deponit de sævitia viri, & suo periculo, idque satis probat. Peterit etiam Judex alio frœno coercere insolentiam viri. 5. Probabiliter etiam ob valde molestam cohabitationem, v.g. propter perpetua jurgia, discordias, rixas, ex unius inveterata improbitate non facile cessaturas. DD. cum Sanch. *de matr. l.* 10. *d.* 18. *n.* 11. quia inde periclitatur salus animæ & corporis. Sed opus est auctoritate Judicis Ecclesiastici, sicut & in præcedentibus caussis, ubi in mora non est periculum, & causa non notoria, scilicet ad evitandum scandalum. *Ob.* Christus *Matth.* 7. *&* 19. propter solam fornicationem, seu carnale adulterium, permisit divortium. Item videtur statuere *can.* 22. *caus.* 32. *q.* 5. ergo propter alias causas non est licitum. Resp. Christus & *can. cit.* loquuntur solum de divortio perpetuo: per hoc autem non excluserunt divortia temporalis ex aliis caussis instituenda.

10 Quæres, apud quem ex conjugibus divortio separatis, & cujus sumptibus, alendi sunt liberi? Resp. 1. Apud eum, & expensis illius, qui secluso delicto & divortio tenebatur ad expensas educationis. Resp. tamen 2. In pœnam delicti per sententiam Judicis auferendæ sunt proles a delinquente, & apud insontem educandæ, nutriendæ autem expensis delinquentis, modo tantas habeat facultates, licet secluso delicto non fuisset obligatus. *Auth. Pater C. divortio facto. Nov.* 117. *n.* 7. Vid. latius Sanch. *d. l.* 10. *d.* 20.

TITULUS XX.

De Donationibus inter Virum & Uxorem, & de Dote post divortium restituenda.

SUMMARIUM.

1 *Donatio inter virum & uxorem: dos: & contra-dos quid.*

2 *Donatio inter conjuges an & quomodo sit invalida.*

3 *Dos, & contra-dos, soluto quoad vinculum Matrimonio cui cedat.*

4 *Uti & bona paraphernalia, communia, ac quæstus, Morgengeba, & dotalitium.*

5 *Dotem, vel donationem propter nuptias, instituto propter adulterium divortio, lucratur pars innocens regulariter.*

1 Donatio *inter virum & uxorem* vocatur, quando vel vir uxori, vel uxor viro, durante matrimonio aliquid dat cum animo transferendi dominium. Si id fiat ex mera liberalitate, dicitur *gratuita*, & est proprie dicta donatio: si ex alia causa, v. g. remunerationis meritorum, gratitudinis ob beneficia, mortis &c. appellatur *remuneratoria*, *antidoralis*, *mortis causa* &c. & in sensu stricto donatio non est, *Dos*, objective sumpta, est pecunia vel alia res pretio æstimabilis, quam uxor viro ad sustinenda matrimonii onera, nempe ad alendam uxorem, liberos, & familiam, affert. Communis ex *l.* 10. *ff. & l.* 20. *C. de jur. dot.* Si res illa jam fuit tradita, vocatur dos *constituta*: si provenit a patre, qui ante omnes tenetur dotare filiam, avo, vel alio ex ascendentibus paternis,

nun-

nuncupatur *profectitia*, si ex bonis maternis, vel ipsius uxoris, vel extranei, *adventitia*: si consistit in parata pecunia, vel in alia re certo pretio taxata, vocatur *æstimata*: si in re immobili, certo pretio non taxata, *inæstimata*. Dotis in pecunia vel re fungibili consistentis, & æstimatæ æstimatione venditionem faciente (quæ hoc operatur, ut soluto matrimonio pretium restituatur, non res individuo) dominium plenum est penes maritum: inæstimatæ autem (vel æstimatæ quidem, at non æstimatione venditionem faciente) dominium naturale est penes uxorem, *l.* 30. *C. de Jur. dotium*, civile autem dominium, quod consistit in administratione bonorum dotalium, jure vindicandi, & facultate percipiendi fructus (salva tamen bonorum substantia, & inalienabilitate) penes maritum. Doti correspondet contrados, seu donatio propter nuptias, & est id, quod maritus, vel alius ejus nomine, promittit vel constituit uxori in compensationem & securitatem dotis, atque de Jure communi deberet exæquare dotem. *Auth. æqualitas C. de pact. conv. nov.* 97. *c.* 1. 2. *nov.* 119. *c.* 1. Debet tamen attendi consuetudo locorum, vi cujus opifices sæpe aliud pro contradote non constituunt quam artem vel peritiam suam. Regulatur fere in omnibus, sicuti dos ejusque dominium civile, at sine usufructu, si consistat in re immobili, pertinet ad uxorem, per §. 3. *Instit. de donat.* *l. ult. de donat. ante nupt.*

2 Dico 1. Donatio proprie dicta notabilis inter conjuges, non Principes, non collata in tempus mortis, qua donans fit pauperior, & donatarius locupletior, de Jure communi est invalida in tantum, ut semper pro libitu revocari possit, licet non revocata in vivis confirmetur per mor-

mortem, & evadat irrevocabilis. Ita plerique ex *l.* 1. 2. 3. 5. 7. 9. 11. 15. 25. 31. 33. 40. 42. *& c. ff. h. t. & c. fin. eod.* Quæ confirmatio per mortem retrotrahitur ad tempus donationis factæ, per *l.* 25. *cit.* ita ut fructus rei donatæ & traditæ ab eo tempore cedant conjugi donatario. Si tamen res donata excederet 500. solidos, quoad excessum, si donatio esset facta sine insinuatione apud Judicem, non confirmaretur per mortem. *Objic.* 1. Si maritus repudiat hæreditatem vel legatum in gratiam conjugis, ut huic obveniat: item si uxori remittit usuras dotis promissæ, non tamen traditæ, repudiatio & remissio valet irrevocabiliter, *l. 5. cit. §.* 13. 14. *& l* 54. *ff. b. t.* Sed talis repudiatio (vel remissio) est donatio, quia transfert maritus in conjugem jus & dominium legati, utpote quod statim post mortem legantis absque traditione fit legatarii: dein *l.* 3. *§. fin. ac l.* 4. *ff. eod.* dicitur de marito, qui rem sibi donandam donari jubet uxori, quod idem faciat, *ac si rem acceptatam, & suam factam, uxori dedisset.* 2. In *l. Papinianus* 13. *ff. eod.* habetur, quod hæres mariti nequeat conveniri super eo, quod maritus promisit per stipulationem, & sic verbaliter donavit uxori, licet *durante voluntate decesserit*: ergo per mortem conjugis non confirmatur donatio saltem verbalis, quam traditio non est secuta. R. ad 1. *Neg. conf.* quia maritus nondum est factus dominus hæreditatis, vel legati, vel usurarum dotis promissæ, & sic repudiando vel remittendo non fit pauperior; nam etiam legati dominium non acquiritur complete ac absolute per mortem legantis, sed solum inchoative & conditionate, si legatum acceptetur prius. Illa jussio, de qua loquitur *l.* 3. *& 4. citt.* involvit virtualiter duos

actus,

actus, quorum uno tacite acceptatur donatio pro se, & altero transfertur in uxorem, & sic res vel jus jam absolute acquisitum amittitur, atque jubens fit pauperior. Ad 2. Illa *l.* 23. est correcta per *nov.* 162. *c.* 1. *pr.* & §. 1.

3 Dico 2. Soluto matrimonio quoad vinculum, nempe per mortem unius, vel per ingressum in Religionem, vel propter detectum impedimentum dirimens, dos redit ad uxorem, vel si ipsa mortua sit, ejus hæredes, imprimis ad liberos, si forte reliquit (salvo tamen beneficio competentiæ ex bonis dotalibus viro competente) e contra donatio propter nuptias ad maritum, & si is mortuus sit, ad ejus hæredes, imprimis liberos; nisi nimirum obstent vel aliud exigant pacta dotalia, vel consuetudo, aut statutum loci. Communis ex *c.* 1. *fin. h. t. l.* 11. *seqq. ff. l.* 2. 7. & *fin. C. Solut. matrim. Auth. æqualitas C. de pact. convent. tam super dote* &c. cum sine matrimonio dos, & donatio propter nuptias, esse non possint, *c.* 2. 5. *h. t.* §. 12. *inst. de nupt.* Dixi 1. *Propter detectum impedimentum*; si nempe illud latuit etiam conjuges; si enim scienter & mala fide contraxissent matrimonium, dos & donatio propter nuptias cederet fisco in pœnam, *l.* 4. *C. de incest. nupt.* nisi minorennes contraxissent, & post legitimam ætatem statim recessissent ab invicem. Dixi 2. *Salvo tamen beneficio competentiæ* &c. vi cujus vir, & ejus liberi, non tenentur in restituenda dote ad plus, quam salva sustentatione necessaria possunt, *l.* 12. *l.* 14. *ff. solut. matrimon.* quo modo compensatur viro privilegium, & hypotheca, quam uxor (ejusque hæredes) habet in omnibus mariti bonis quoad sua dotalia, *c.* 30. *C. de jur. dot.* Sed de forte *Objic.* Dos profectitia revertitur ad dotantem (& ad-

vei-

ventitiam ad constituentem) *l.* 4. *C. solut. matrim.* & *l: un.* §. 13. *C. de rei uxor. act.* ergo non redit ad uxorem. R. Olim quidem dos *Profectitia*, quæ fuit a patre constituta filiæ nondum emancipatæ, revertebatur ad patrem, sed hodie, postquam per elocationem in matrimonium emancipantur filiæ vi consuetudinis, cessat dos profectitia, & redit ad uxorem. *Adventitia* autem solum tunc revertitur ad dotantem, quando is expresse hoc stipulatus est, ut habetur §. 13. *l. cit.*

4 Quæres, an etiam bona paraphernalia, Morgengeba, dotalitium, bona communia, & acquæstus, sint restituenda uxori soluto matrimonio? Antequam respondeam, explico hos terminos; *paraphernalia* seu ultradotalia, sunt illa bona, quæ uxor habet ultra vel extra dotem: si marito tradidit administranda cum usufructu, in utriusque & familiæ utilitatem convertendo, & a se revocabili, sine titulo dotis, vocantur simpliciter *Paraphernalia*, *l.* 8. & *fin. C. de pact. conv.* si autem ea, & usumfructum, sibi uxor reservavit cum administratione, *Receptitia* dicuntur. *Morgengeba*, seu *Morgenatica*, *Donum Matutinale*, est id, quod maritus (plerumque Nobilis) altero die nuptiarum dat conjugi propter creditam sibi pudicitiam, vel in remunerationem delibatæ virginitatis: & de hoc dono sæpe convenitur (etiam apud plebejos) per pacta ante initum matrimonium. *Dotalitium*, licet quandoque in alia significatione accipiatur, est ususfructus, quem maritus in eventum mortis suæ constituit in bonis sui uxori in compensationem dotis vel ad meliorem sustentationem. *Bona communia* appellantur, quæ stante matrimonio utrique conjungi junctim obvenerunt, v. g. ex dona-

donatione, hæreditate, legato &c. intuitu utriusque, vel per negotiationem utriusque pecuniis aut bonis exercitam, vel communi & fere æquali industria, labore, studio, parsimonia utriusque, uti fit apud quosdam opifices & mercatores. *Acquæstus*, sunt lucra constante matrimonio acquisita, sive unius seu utriusque conjugis industria, labore, negotiatione &c. si communi opera sunt acquisita, fere coincidunt cum bonis communibus. Jam R. 1. Parapherna tam specifice sumpta, quam receptitia, uti & Morgengeba, certe restitui debent uxori, ejusque hæredibus, quia pleno jure ad uxorem pertinent. R. 2. Etiam dotalitium, ei debetur, sed ita, ut dotem repetere ab hæredibus mariti prohibeantur, si dotalitio frui velit, nisi aliud per pacta sit conventum, vi quorum, vel statuti, pro dotalitio subinde uxori cedit donatio propter nuptias. R. 3. Ex bonis communibus media pars cedit uxori ejusque hæredibus, *c. 2. h. t.* Idem tenendum de *Acquæstubus* communi vel negotiatione, vel industria, donatione aut hæreditate junctim ab utroque acquisitis, ut suadet par ratio, æquitas, & multorum locorum consuetudo; quamvis pacta dotalia, statutum, vel consuetudo particularis loci aliud exigere possint. Si tamen unius tantum opera, vel unius negotiatione & pecuniis, vel hæreditate &c. uni tantum relicta acquisiti sint. R. 4. Illos pertinere omnes ad talem conjugem, etsi uxor fuerit, quæ proin de illis libere disponere potest, vel ejus hæredes: quamquam in dubio de Jure stet præsumptio, omnes acquæstus & lucra constante matrimonio acquisita esse a marito, & ad hunc pertinere, *l. 51. ff. h. t.* Nisi nempe aliud habeat consuetudo, vel statutum loci. Quid in Bavaria de his acquæstubus

bus statutum sit, maxime quando unus conjugum decedit sine liberis, vid. *Statut. Bavar.*

5 Dico 3. Soluto matrimonio tantum quoad thorum & cohabitationem, seu facto divortio, propter unius adulterium, innocens non solum recuperat dotem, vel donationem propter nuptias, quam attulit, sed etiam lucratur nocentis dotem vel donationem propter nuptias, at nonnisi per sententiam Judicis, nisi adessent liberi partis adulteræ sive ex hoc sive ex alio matrimonio. Text. & DD. in *c.* 1. & 4. *h. t. l.* 8. §. 3. 5. *C. de repud. nov.* 117. *c.* 8. 9. Dixi 1. *Dos ;* non autem amittuntur paraphernalia ; enim in *d. c.* 4. per vocem *dotalitium* non intelliguntur, sed vel donatio propter nuptias, vel pretium & æstimatio dotis: de Jure Bavarico uxor adultera amittit etiam Morgengebam, & alia donata a viro, item medietatem acquæstuum, si alias ipsi deberetur. Dixi 2. *At nonnisi per sententiam ;* quia amissio dotis &c. est pœna: pœna autem privativa non incurritur ante sententiam. Id concedo, quod pars innocens possit retinere dotem, quæ ipsi tradita est, absque sententia Judicis, seque tueri exceptione adulterii adversus adulteram, fors repetentem, Dixi 3. *nisi adessent liberi :* in horum enim existentia proprietas dotis, vel donationis propter nuptias, cederet liberis, innocenti autem solum usufructus. *Nov. cit. c.* 8. §. 2. Dixi 4. *Propter adulterium ;* si enim absque delicto unius fieret divortium, procedunt ea, quæ in antecedenti Assertione diximus, per *c.* 1. *h. t.* & communem DD. Ceterum si dos vel donatio propter nuptias non essent constituta, caperetur omnium bonorum pars quarta ab innocente, *l. penult.* §. 1. & 2. *C. de Repud.*

TI-

TITULUS XXI.

De secundis Nuptiis.

SUMMARIUM.

1 *Secundæ nuptiæ quid: quæ illorum pœnæ.*
2 *Secundæ nuptiæ sunt licitæ;*
3 *Modo satis constet de morte prioris conjugis.*
4 *An, & quæ pœnæ secundarum nuptiarum sint abrogatæ.*
5 *An secundæ nuptiæ sint benedicendæ.*

1 PER *secundas nuptias* intelligitur non modo matrimonium secundo, sed etiam tertio, quarto, & toties, quoties per mortem solvitur, contractum. Jus Civile secundas nuptias, præsertim in feminis, odit, & propterea in binubas statuit varias pœnas, maxime si intra annum luctus nuberent alteri viro: quas inter aliquæ in odium secundarum nuptiarum statutæ sunt, & proprie rationem pœnæ habent: uti infamia, incapacitas ad omnem hæreditatem vel legatum capiendum ab alio, quam a viro: amissio omnium bonorum titulo lucrativo a priori marito acquisitorum, quæ proin viri demortui consanguinei cedunt: & negata potestas marito novo aliquid relinquendi ultra tertiam bonorum suorum partem. Aliæ autem spectant favorem liberorum, siqui adsunt ex priore matrimonio, secus, evanescunt, & proprie propterea pœnæ non sunt, & aliquæ, nimirum tres primæ, quas recensebimus, maritum æque, ac uxorem, ad secunda vota transeuntem afficiunt. Sunt autem sequentes. 1. Transiens ad secunda vota, sive intra sive post annum luctus, amittit proprie-

tatem,

tatem, quæ reſervatur liberis prioris matrimonii, omnium bonorum a priore conjuge acquiſitorum titulo lucrativo, quamvis ipſi maneat eorum uſusfructus ad dies vitæ. *l. 3. C. h. t.* Item eſt de bonis, quæ obtinuit ſuccedendo ab inteſtato liberis, ſi eadem ex bonis defuncti mariti profecta ſunt. *Nov. 22. c. 46.* §. 2. Dein 2. prohibetur vel per actum inter vivos, vel per ultimam voluntatem, plus, quam portionem filialem, conferre in novum maritum, & quidem, ſi partes inæquales liberis prioris matrimonii obtingerent, non poteſt marito niſi minima ſtatuere, *l. 6. C. h. t.* 3. Si quid donaſſet liberis primi thori, non poſſet revocare ex cauſa ingratitudinis. *Nov. cit. c. 35.* ubi tamen excipitur duplex caſus, nempe inſidiarum in vitam, & impiæ injectionis manuum in parentem. 4. Amittit tutelam vel curatelam liberorum prioris matrimonii. *Nov. 94. c. 2. & c. 67. de appellat.* Item 5. jus educandi dictos liberos. *l. 1. C. ubi pupilli educari.* niſi nempe aliud habeat conſuetudo, vel exigant circumſtantiæ. per *l. cit.*

2 Dico 1. Secundæ nuptiæ omnino ſunt licitæ, etiam feminis intra annum luctus, per ſe, modo ſatis conſtet de morte prioris conjugis: quidquid ordinaverit Jus Civile, quod in hac re non eſt attendendum, uti nec in foro Civili hodie attenditur. Aſſertio eſt certa non tantum ex Jure Naturali propter periculum incontinentiæ, quod ſæpe datur in viduo vel vidua, & ſpem prolis ſuſcipiendæ, ſed etiam ex Jure Divino juxta illud S. Pauli 1. *Cor. 9. Si dormierit vir ejus, liberata eſt: cui vult, nubat: tantum in Domino*, & ex Jure Canonico. *c. 2. h. t.* ac univerſali Eccleſiæ praxi. *Objic.* S. Chryſoſt. *can. 9. cauſ. 31. q. 1.* ſecundas nuptias vo-

vocat *fornicationem honestam*. R. S. Chrys. teste gl. loquitur de illo, qui vivente conjuge, per libellum tamen repudii dimissa, ducit aliam. Dein honesta fornicatio implicat. Dixi tamen, *modo satis constet de morte &c.* Sed hinc

3 Quæres, quomodo constare debeat de morte prioris conjugis? R. Moraliter certo. *c. 2. cit. & c. 19. de sponsalib.* quia alias datur periculum adulterii, & matrimonii novi nulliter contrahendi. Moralis autem certitudo non habetur ex sola diuturna conjugis absentia; ut volebant Leges Civiles antiquæ: *l. 6. ff. de divort. & l. 7. C. repud.* sed per duos testes de visu, vel per unum fama communi, aut gravibus indiciis adjutum: per præsumptiones violentas, ut si constat, maritum interfuisse periculoso prælio, aut moratum in loco peste infecto, ac insuper diu nihil de eo auditum vel cognitum: per testimonium alicujus Magistratus, vel Parochi defunctum sepelivisse testantis &c. Si Parochus dubitet de sufficienti certitudine, non assistat sine recursu ad Ordinarium; si re intellecta & iste dubitet aliqualiter, potest ad novas nuptias aspiranti pro cautela deferri juramentum credulitatis (non veritatis, & ideo male vocatur suppletorium) quo asserat, se nec scire, nec credere, conjugem adhuc vivere. *Objic.* 1. In *c. fin. v. si autem. Ut lite non contest.* plus non requiritur, quam *ut de obitu verisimiliter præsumatur*. Et in *c. 19. cit.* dicitur, sufficere *certum nuntium*: sed unus nuntius, seu testis, & verisimilis præsumptio, non faciunt moralem certitudinem: ergo. 2. Licitum est in Moralibus sequi opinionem probabilem, imo etiam minus probabilem: ergo. 3. Si requiritur moralis certitudo, tunc superveniente post contractum novum matrimonium dubio debet illud statim dissolvi:

vi: sed hoc est falsum: ergo. R. ad 1. Ut evitetur antilogia Jurium, & periculum nullitatis novi matrimonii, ac peccatorum, aliorumque incommodorum, Interpretes communiter per præsumptionem verisimilem intelligunt violentam, quæ facit moralem certitudinem. In *c.19. cit.* certum nuntium sumitur in *neutro genere*, ita ut significet certam relationem, non testimonium unius certæ personæ. Ad 2. Licitus opinionis probabilis usus non est, quando Jus requirit moralem certitudinem, item quando agitur de gravi præjudicio tertii, uti contingit hic; quia novum matrimonium cedit non solum in præjudicium grave prioris conjugis, forte adhuc viventis, sed etiam in præjudicium prioris matrimonii. Ad 3. N. *maj.* tunc enim conjuges novi, vel ille, cui supervenit dubium, tenentur inquirere in veritatem, ac interim abstinere a petione debiti conjugalis (licet hoc reddi possit non dubitanti propter possessionem bonæ fidei) si vero post adhibitam inquisitionem maneat dubium, debet illud, quatenus est practicum, deponi, ac illo deposito licita fit petitio, & redditio debiti. Si autem certa superveniret notitia, quod vivat prior conjunx, deberet utique secundum matrimonium, utut bona fide contractum, dissolvi, & prius restaurari, neque cohabitari cum priori conjuge. Imo, etsi prior conjux non amplius vivat nunc, vixit tamen tempore contracti secundi matrimonii, & de hoc constat, istud tanquam nullum dissolvi, vel de novo contrahi debet. Si ab inito fuit contractum cum dubio utriusque, neuter licite petit vel reddit debitum; si unus dubitavit, is reddere quidem potest, at non petere, nisi deponat prius dubium practicum.

4 Dico 1. Pœnæ in secundarum nuptiarum odium a jure Civili statutæ per jus Canonicum sunt

abro-

abrogatæ. 2. Non vero statutæ in favorem liberorum prioris matrimonii, quæ proprie non sunt pœnæ. Pars 1. sumitur ex *c. penult. c. & ult. h. t.* licet enim illi textus solum loquantur de infamia, communiter tamen a DD. extenduntur etiam ad alias pœnas proprie dictas; quia in his datur eadem ratio in *dict. cc.* expressa, nempe libertas matrimonii secundi, ab omni Jure permissi, & evitatio incontinentiæ. Excipiunt tamen casum, quo vidua intra annum luctus fornicatur, & sic subjicitur (nempe post sententiam Judicis, saltem declaratoriam) pœnis, quibus a Jure Civili punitur intra annum luctus transiens ad secundas nuptias. *Nov.* 39. *c.* 8. §. 1. Pars 2. colligitur inde, quia nullibi reperitur in Jure Canonico, hos favores liberis esse denegatos. Quod etiam pœnæ secundi generis, & impropriæ, aliquo modo restringant libertatem matrimonii, nihil facit, quia solum restringunt libertatem inordinatam, & amorem cœcum erga novos thori consortes, ac principaliter consulunt ex æquitate naturali orbis parente liberis.

5 Dico 3. Secundæ nuptiæ (vel potius personæ eas contrahentes) non debent benedici a sacerdote assistente vel conjungente. *c.* 1. & 3. *h. t.* quod prohibetur non in detestationem nuptiarum, sed in reverentiam benedictionum, quæ si solemnes sunt, uti & consecrationes, v. g. Virginum, Ecclesiarum, Altarium &c. eas, ne vilescant, iterari non vult Ecclesia. Vi consuetudinis tamen in multis locis benedicuntur, si viduus ducat feminam nunquam nuptam, quæ nempe nunquam accepit benedictionem, licet ille acceperit: & in aliis quoque locis, si vidua ducat sponsum, qui numquam accepit. Consulantur Ritualia & consuetudines Diœcesium.

DE-

DECRETALIUM GREGORII PAPÆ IX.

LIBER V.

1 Sicut in libro IV. & III. causæ *civiles*, & *civiliter* tractandæ, ita in libro hoc V. proponuntur causæ *criminales criminaliter* persequendæ, seu delicta in ordine ad pœnas delinquentibus infligendas. Et sicut in libro II. ordinatus est Processus Judiciarius *Civilis*, ita hic agitur de Processu *Criminali*, qui in plerisque convenit quoad modum & ordinem cum Civili, sicut videre est apud Rosbach *in Processu Criminali per tot.* Initio hujus libri exhibentur modi, quibus delicta in Judicium deducuntur seu bene seu male, tum a Titulo III. usq;ad tit. XXXIV. varia delicta in specie, cultui Divino & Religioni, charitati erga proximum, & rebus sacris adversantia, cum suis pœnis a Jure statutis, dein modus se purgandi, &. siquis innocentem se probaverit, actio injuriarum, demum sequitur a tit. XXXVII. de Pænis in genere, ac in specie de Censuris excommunicationis &c. Ultimi duo tituli, quia vagantur per totum Jus, per modum Appendicis annectuntur.

TITULUS I.

De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus.

SUMMARIUM.

1 *In hoc libro tractatur de Delictis, & Pœnis.*
2 *Quibus modis delicta deferantur in Judicium.*

3 4

3 4 *Quid, & quotuplex sit* Delictum.
5 *Quibus modis committatur.*
6 *Quid sit* Accusatio.
7 8 9 10 *Quinam accusare possit, & accusari.*
11 *Quis sit effectus Accusationis.*
12 13 *Quid, & quotuplex sit* Denuntiatio.
14 *Quinam teneantur denuntiare.*
15 *Quid, & quotuplex sit* Inquisitio.
16 *Quid requiratur ad eam instituendam.*
17 *Quando Processus inquisitionis sit nullus.*
18 *An & quando obligetur Judex eam instituere.*
19 *Quis sit effectus inquisitionis.*
20 *Quomodo practice instituenda sit.*

2 TRes præcipue modi existunt, quibus inchoatur Processus criminalis, seu delicta deferuntur in Judicium: nempe vel ad instantiam Partis, & tunc est *Accusatio*, aut *Denuntiatio*: vel ex Officio Judicis, & tunc est *Inquisitio*: proin in hoc ordine agemus de singulis, &, quia objectum eorum est solum delictum, ideo aliqua præmittemus.

De Delictis in genere.

3 Dico 1. *Delictum* in genere, quod in Jure communi & usu sæpe dicitur crimen, maleficium, flagitium, facinus, peccatum, scelus, in ordine ad forum externum definitur esse *libera & exterius sensibilis transgressio Legis*, sive id fiat per *commissionem*, qua aliquid scienter & voluntarie agitur contra legem prohibentem, sive per *omissionem*, qua aliquid omittitur contra legem præcipientem, naturalem, divinam, vel humanam. *Delictum verum* est, quod ex dolo vel culpa vera procedit: *quasi delictum*, ubi intervenit culpa solum præsumpta a Jure.

4 Dico 2. Delictum dividitur 1. in *Publicum* & *Privatum*. Illud est, quod ob enormitatem suam a Lege, vel consuetudine, effectum est *publicum*, h. e. publice vindicandum, & certos a Jure statutos effectus habens, nempe quod regulariter cuilibet permissum sit illud accusare: quod regulariter non admittatur procurator (si agatur de crimine capitali) pro Accusatore, & Reo: quod ex eo condemnatus regulariter fiat infamis: quod accusator ab accusatione desistens puniatur pœna *tergiversationis:* quod admittat Inquisitionem: qui tamen effectus plerique fere ab usu fori hodie recesserunt. *Privatum* vocatur, quod nec a Lege nec a Consuetudine elevatum est ad dictos effectus. Delicta *publica* censentur esse hæresis, simonia, sacrilegium, crimen læsæ Majestatis & perduellionis, adulterium, homicidium &c. *privata* autem fere quatuor tantum, nempe furtum, rapina, injuria, & damnum injuria datum. De reliquo saltem vi consuetudinis in foro Canonico juxta communem omnia delicta habentur pro publicis: imo & in foro Civili vix amplius superesse discrimen inter privata & publica testantur Farin. Decian. & P. Piring. *h. t. n.*49. saltem furtum & rapina habentur pro publicis. Si crimen in Jure certum nomen, & pœnam non habet, vocatur *extraordinarium*, *innominatum*, vel *stellionatus*, *l.* 3. *ff. stellionatus*. Dividitur 2. in *Exceptum*, quod non continetur sub generali dispositione Legis, & ad cujus accusationem admittuntur, qui in aliis criminibus, etiam publicis, accusare non permittuntur, modo non sint aperti inimici, uti sunt hæresis & simonia, crimen perduellionis, quando quis directe in Principem, vel Rempublicam aliquid machinatur, v. g. per conjurationem proditionem, seditionem, item crimen

læsæ

læsæ Majestatis in specie, quando quis solum indirecte delinquit in Principem vel Rempublicam, v. g. in Ministrum, vel Imaginem, vel Dignitatem Principis, vel cudit monetam, privatos habet carceres, utitur sigillo Principis aut Reipublicæ &c. Unde apparet a contrario, quid sit delictum *non Exceptum*. Dividitur 3. in *Notorium*, quod ita manifestum est vel ex confessione propria delinquentis, vel ex probatione Judiciali, vel in conspectu populi commissum, ut excusatione celari aut sine impudentia negari nequeat. Notorio opponitur *Occultum*. Dividitur 4. in *Capitale*, quod meretur pœnam mortis, vel naturalis, vel civilis per deportationem, damnationem ad metalla &c. & *non Capitale*, quod meretur mitiorem pœnam, v. g. relegationis, pecuniariam.

5 Dico 3. Reum delicti & pœnæ se facit non solum, qui physice illud patrat per se, sed etiam, qui mandat, consulit, vel antecedenter illud ratihabet, itaut secluso mandato consilio, vel ratihabitione prævia delictum non fuisset patratum, adeoque, qui moraliter effective, & non tantum affective, influit, licet per alium patretur, *l. 36. pr. l. 52. §. 21. ff. de furt. l. 1. §. 12. ff. de vi & vi arm. l. 152. §. 2. ff. & c. 9. 10. de R. J. in 6.* Quin imo reus etiam fit delicti & pœnæ, qui delictum non impedit, cum posset; pro foro tamen externo solum tunc, quando delictum est contra Justitiam, & ex Justitia datur obligatio impediendi, per *l. 3. §. ult. & l. 6. §. 8. ff. de re milit. l. 2. ff. de Lege Pomp. de Parricid.*

De Accusationibus.

6 Dico 4. Accusatio stricte sumpta dicitur esse *delatio criminis apud Judicem ad vindictam* pu-

publicam solemniter facta. Solemnitas consistit tum in oblatione libelli, in quo tamen omittitur conclusio seu petitio certæ pœnæ, tum in inscriptione accusatoris, qua se obligat ad pœnam *Talionis* (h. e. ad illam pęnam subeundam, quæ probato crimine foret infligenda) si in probatione deficiat. Sed neutra vi consuetudinis requiritur, & ultimæ, nimirum inscriptioni, hodiernis moribus saltem in foro Civili successit pęna arbitraria, ac insuper cautio de prosequenda lite usque ad finem Judicii, de expensis, damno & injuria causatis accusato, si accusator non satis probaverit delictum, seu in casum succumbentiæ: quam cautionem idoneam si præstare non valeat, arresto vel carcere detinendus est. Hodie rara est accusatio formalis, etiam verbalis tantum, sed delicta solent deferri in Judicium vel per denuntiationem Judicialem, vel per simplicem querelam, vel Procuratores fisci ad id constitutos, vel per Inquisitionem.

7 Dico 5. Accusare possunt omnes, qui non specialiter prohibentur, *l. 8 ff. h. t.* Prohibentur autem de Jure canonico 1. Clerici in Judicio sæculari. 2. Laici Clericos, nisi crimen sit immane, vel cedat in grave præjudicium Ecclesiæ. 3. Pagani, & hæretici non tolerati, Christianos & Catholicos. 4. Inimici capitales, vel alias valde infensi. 5. Excommunicati, *c. 9. Ne Clerici can. 1. seqq. can. 25. caus. 2. q. 7. can. 2. 3. 4. caus. 3. q. 5. can. 4. caus. 6. q. 1. cum c. 7. de Judic. & c. 10. h. t.* De Jure civili autem 1. pupilli, mulieres, milites, quos ultimos praxis admittit. 2. Magistratus. 3. Infames, & suspectæ fidei, & qui aliquando falsum in Judicio Testimonium dixerunt, atque pauperes, quos honesta vita non purgat a suspicione infamiæ. 5. Valde conjuncti sanguine, vel specia-

cialiter ad gratitudinem obligati, uti liberi, fratres, libertus patronum, alimenta accipiens alentem, servus vel vassallus dominum. Habentur hæc *l. 8. seqq. ff. b. t. l. 13. & 18. C. de his, qui accusare*. Notandum tamen, quod hi omnes, exceptis fere solis excommunicatis, capitalibus inimicis, & rationis usu destitutis, accusare permittantur, quando suam vel suorum (nempe conjunctorum usque ad quartum gradum) causam persequuntur, *l. 11. ff. b. t.* & quando crimen est valde atrox, vel in grave præjudicium Reipublicæ aut Ecclesiæ cedit, aut accusans nec a Judice repellitur, ut notant DD. Adde, quod, licet accusare nequeant, fas tamen ipsis sit denuntiare, vel simplicem querelam deponere apud Judicem, qui postmodum instituit Inquisitionem.

8 Quæres, an aliquando sit obligatio accusandi? R. Solum tunc, quando ex omissione accusationis immineret Reipublicæ vel homini privato damnum, alia ratione, v. g. monitione privata, denuntiatione &c. non impedibile vel reparabile. Si tamen delictum esset occultum, nec tertio inde immineret damnum, vel si privata monitione illud crederetur impediri posse, lex saltem Justitiæ non exigeret, ne per accusationem diffamaretur delinquens.

9 Dico 6. Accusari regulariter iterum possunt omnes, *l. 12. pr. ff. b.t.* Excipiuntur tamen 1. Legati, & qui Reipublicæ causa absunt, item Magistratus majores, quorum officium est temporale, *l. 12. cit.* multo magis ipsi supremi Principes, superiorem non recognoscentes, uti Papa, Imperator, Reges. 2. Absentes a loco Judicii in ordine ad pœnam relegatione majorem, *can. 5. caus. 2. q. 8. l. 5. ff. de pœnis*, ne quis inauditus condemnetur: accusati tamen citari possunt in ordine

ad eorum bona annotanda, &, si contumaces non comparuerint, confiscanda, *l.5. ff. de requir. vel absentib.* Hodie tamen consuetudo habet teste Brunnem. ad *d. l. 5. de pœnis*, ut contra absentes etiam in gravissimis delictis fiat Processus ad Bannum usque: de Jure canonico autem *c. 8. de dolo*, ubi agitur de depositione vel degradatione, contra absentem, qui sub pœna Censuræ citatus non comparuit, proceditur usque ad sententiam definitivam. 3. Mortui, *l. 6. ff. de publ. Jud.* excepto crimine hæresis, *c. 8. de hæret. in 6.* & crimine læsæ Majestatis, *l. 7. seq. C. ad L. Jul. Majest.* in ordine ad bona fisco applicanda. 4. Semel in Judicio absolutus super eodem crimine, modo non intervenerit prævaricatio vel collusio, aut absolutus non fuerit præcise ab observatione Judicii *l. 7. 11. 14. ff. c. 6. h. t.* Pariter 5. condemnatus & pœna delicto commensurata affectus, denuo super eodem crimine accusari & puniri, etiam in alio foro, non potest, *c. fin. de Except. in 6. & c. 5. de pœnis, in 6.* quia datur exceptio rei judicatæ. 6. Qui accusationi jam præscripserunt, h. e. si a tempore commissi delicti, quod totaliter transit, & continuata non constat malitia, jam fluxit tempus a Jure determinatum ad extinguendam accusationem: Sed quantum debet esse hoc tempus? R. 1. in stupro, adulterio, & quocumque carnis delicto (nisi sit stuprum violentum, vel adulterium cum incestu conjunctum) sufficit quinquennium, *l. 29. §. 5. 6. ff. l. 28. C. Ad L. Jul. de adulter.* R. 2. In aliis delictis vicennium, seu 20. anni, *l. 3. ff. de requir. vel absent. damn. l. 12. C. ad L. Cornel. de falsis.* Id quod recte asseritur de omnibus delictis, nullo excepto, licet multi DD. graviorum delictorum, puta hæresis, læsæ Majestatis, parricidii, falsificatæ monetæ, suppositi partus &c.

accu-

accusationi nunquam præscribi tradant. Siquidem *l. 3. cit.* dicitur, *quamcumque quæstionem 20. annorum silentio præscribi*. Et *l. 12. cit.* sic: *querela falsi temporalibus præscriptionibus non excluditur, nisi 20. annorum, sicut cetera quoque* (nullum excipit) *fere crimina*. Accedit ratio, quia, si delinquens 20. annis a delicto abstinuit, recte jam creditur emendatus; nec amplius imminere periculum turbandæ Reipublicæ, vel seductionis aliorum ex pravo exemplo, &c. propter quas causas pœnæ a Legibus sunt statutæ. Certe spes obtinendæ per tot annorum emendationem veniæ valde videtur apta ad coercendum a novis criminibus.

10. *Objic.* 1. In *l. ult. ff. de Lege Pompeja de parricid.* habetur, *semper* accusationem parricidii permitti, & in *l. 19. ff. de Leg. Cornel. de falsis* accusationem depositi partus *nulla temporis præscriptione depelli*. 2. In *d. l. 12.* additur vox limitativa *fere*: ergo sunt aliqua crimina, quorum accusationis 20. annis non præscribitur. 3. Iniquum est, reum atrocis delicti lapsu temporis liberari a metu pœnæ. R. ad 1. illæ Leges possunt intelligi de delictis permanentibus, ut est crimen suppositi partus. Vel dic, to *semper*, & *nulla temporis præscriptione*, non Grammaticaliter, sed in sensu Juris accipienda esse, h. e. quod semper & perpetuo, nempe usquedum completum sit tempus extinguendis accusationibus a Jure præscriptum, quod a Jure majus præscriptum non reperitur, quam 20. anni, generaliter definiti, sicut actiones in causis civilibus dicuntur perpetuæ, quæ durant 30. vel 40. annis, & postea extinguuntur. Item quod regulariter nulla præscriptio temporis, quod minus est 20. annis, sufficiat. Ad 2. to *fere* facit hunc sensum, quod quidem aliqua crimina tempora-

li præscriptione & breviori tempore tollantur, uti vidimus, ordinarie tamen, regulariter, & cetera omnia 20. annis; non vero quod dentur talia, quæ nunquam omnino tollantur, ne quidem 20. annis; cum in Criminalibus longius tempus ad præscribendum in toto Jure non reperiatur. Ad 3. negatur assertum.

11 Dico 7. Effectus accusationis est 1. ut Reo legitime convicto per sententiam infligatur pœna, vel ordinaria, siqua a Jure determinata reperiatur, vel, si a Jure definita non sit, extraordinaria, seu arbitraria, quam Judex condignam æstimaverit. 2. Ut accusatus regulariter pendente Processu promoveri nequeat. *c.* 4. *h. t.*

De Denuntiationibus.

12 Dico 8. *Denuntiatio* in genere est *delatio simplex criminis, vel criminosi, vel utriusque, legitime facta Superiori*. Communis quoad rem. Dixi 1. *simplex*, h. e. sine ulla solemnitate, & cautione, per quod differt ab accusatione, uti & & per hoc, quod ordinarie non tendat ad vindictam publicam & necessario. Dixi 2. *Facta Superiori*, sive ut Patri sive ut Judici, de quo abstrahit definitio, ut conveniat omni. Unde

13 Dico 9. Denuntiatio dividitur in *Evangelicam*, quæ fit Superiori tanquam Patri, sic dicta, quia in Evangelio a Christo præscribitur *Matth.* 8. in hunc modum: *si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ*, h. e. denuntia Superiori, vel Judici Ecclesiastico tanquam patri, ut corrigatur: cum igitur

tur spectetur præcise emendatio delinquentis, & fiat ex charitate ac prævia amica monitione duplici, fere occulta, vocatur etiam *Charitativa*, *Paterna*, *Fraterna*, vel etiam *Correptio fraterna*. Et in *judicialem*, quæ fit Superiori tanquam Judici, ut is judicialiter procedat ulterius inquirendo, ac re cognita puniat, vel ad satisfaciendum condemnet, vel remedium afferat. Et hæc vel est *Canonica*, quia a jure Canonico introducta, & fit judici Ecclesiastico vel ad impediendum peccatum, vel ad tollendum scandalum, vel ad resarciendum damnum &c. ut si denuntietur impedimentum matrimonii, ne contrahatur, vel ut contractum dissolvatur, si denuntietur inhabilitas eligendi ad Prælaturam, vel ut malus Prælatus emendetur aut deponatur, si petatur, ut læso infra dimidium justi pretii satisfiat &c. Et alia *Civilis*, utpote orta a jure Civili, quæ iterum duplex est, nempe *Privata*, quando quis ex alieno delicto inique gravatus recurrit ad Superiorem tanquam judicem persequendo suum interesse & satisfactionem, eo quod de jure actionem proprie dictam non habeat, uti læsus infra dimidium, vel quando oppressus a potentiore denuntiat judici suum gravamen, ut ex officio remedium afferat. Et *Publica*, quæ tendit ad vindictam vel poenitentiam publicam, ad avertendum damnum commune Reipublicæ vel Ecclesiæ, per crimen læsæ, sicut accusatio; cui successit, & a qua parum differt, nisi quod denuntians non teneatur se inscribere ad poenam Talionis, ad crimen plene probandum, & ad causam judicialiter prosequendam, modo Judici suggerat indicia, & probationes, vel testes nominet; & hæc denuntiatio, quæ fere fit a Ministris publicis ad id deputatis, vel Fiscalibus, aut etiam a pri-

vatis ex consuetudine, eum in finem ordinatur, ut Judex postea procedat per Inquisitionem. Unde a Criminalistis dici solet: *denuntiatio aperit viam Inquisitionis. l. 7. 14. C. h. t.*

14 Dico 1o. Ad denuntiationem Evangelicam delicti occulti regulariter tenentur omnes. 2. Uti & ad Canonicam faciendam. 3. Non tamen ad Civilem, etiam publicam per se. Pars 1. constat ex textu recitato *Matth.* 18. ubi non mere consilium, sed præceptum a Cristo proponi, constans est PP. & DD. sententia. Ratio, quia charitas exigit curare proximi emendationem, & quidem in occulto, ne diffametur, nisi delictum esset notorium, aut communitati, vel tertio perniciosum, & per privatas monitiones nullus sperari posset effectus; tunc enim deberet denuntiatio Judicialis adhiberi. Addidi, *regulariter*; sæpe enim excusamur, si nempe parum aut nihil credatur profutura denuntiatio Evangelica, vel denuntianti exinde timendum grave incommodum &c. Pars 2. sumitur ex c. 13. *de Judic. c.* 12. *de sponsal. c. fin. de cland. desp.* quia id exigit lex Charitatis, & Obedientiæ SS. Canonibus debitæ. Procedit iterum *regulariter* tantum, si nempe sine gravi denuntiantis incommodo fieri possit, & judicetur profutura ad peccatum vel damnum evitandum, tertio imminens, atque si privata monitio, seu denuntiatio Evangelica, adhiberi commode nequeat. Notat quoque P. Engel *de for. com. n.* 63. Superiorem Ecclesiasticum, ubi Canonice denuntiatur Laicus, non semper debere statim deferre tali denuntiationi, & Judicialiter procedere, si læsio non sit valde excessiva, vel timeantur aliæ incommoditates, v. g. contemptus Censuræ: alias enim dabitur ansa infinitis litibus, & cavillandi quoscumque contractus; *nec* enim *quidquid*

Judi-

Judicis potestati permittitur, Juris necessitati subjicitur. l.40. ff. de Judic. Pars 3. de denuntiatione privata, qua quis persequitur suum interesse, claret, de publica probatur a paritate cum accusatione, quam imitatur; nemo enim accusare tenetur. *l.un. C. ut nemo invitus agere* &c. Addidi tamen, *per se*; si enim delictum esset graviter noxium Reipublicæ, vel tertio, & mitius remedium, v.g. denuntiatio Evangelica, non certo crederetur sufficere, foret obligatio saltem ex charitate, modo absque suo gravi damno aut periculo posset fieri, imo, si delictum cederet in præjudicium communitatis, nec proprium privati hominis periculum liberaret a denuntiando. Interim qui inhabilis est ad accusandum, etiam inhabilis censetur ad denuntiationem publicam, sicut vice versa, qui accusari nequit, neque sic denuntiari potest. *arg. c.20. h.t.* Sed quia hodie post denuntiationem Judex procedit per Inquisitionem, denuntiare permittitur quilibet, licet ad accusandum habilis non sit, uti socius delicti suo modo.

De Inquisitionibus.

15 Dico 11. *Inquisitio* est *criminis, vel criminosi, vel utriusque, per judicem ex officio procedentem legitime facta investigatio.* Gonzal. Carpzov. &c. Ille, contra quem fit inquisitio, vocatur *inquisitus*. Alia vocatur *generalissima*, vel *generalis*, a quibusdam; quando nimirum de nullo adhuc delicto vel delinquente constat; generatim tamen a Superiore indagatur, an non in aliqua provincia, diœcesi, civitate, Monasterio &c. fiant aliqua delicta, an serventur leges & statuta &c. ut fieri solet in visitationibus, ordinarie quidem non in ordine ad puniendum, sed ad cognoscendam vitam & mores subditorum, &

tunc *Paterna* dicitur; licet quandoque etiam fiat ad puniendos delinquentes, & tunc *Judicialis* est; nam hæc generalis inquisitio subinde detegit indicia certorum delinquentium, & occasionem præbet specialiter inquirendi in hos, & puniendi detectos. Alia autem *Specialis* nuncupatur, quando super determinato delicto, quod satis constat esse commissum, & in certam personam, quæ jam diffamata vel suspecta de eo est, inquiritur, v.g. an Titius commiserit homicidium. Alia demum *Mixta*, quam alii quandoque vocant *generalem*, vel *generalem specialem*, aut *generalem secundum quid*, aut etiam *specialem*, quando quidem de certo delicto constat, aut de illo habentur indicia, nulla tamen de certa persona, quæ commiserit, suspicio aut indicia se produnt, inquiritur in auctorem delicti; vel vice versa, quando de persona habetur suspicio, sed nihil constat de determinato delicto, ac propterea inquiritur, an non Titius aliqua crimina, & quæ commiserit. Vel brevius: quando vel inquiritur in certum crimen commissum, certa tamen persona non nominata, vel in certam personam, certo tamen delicto non expresso. Porro quando is, qui creditur esse Reus, jam est in manibus Judicis, seu *constitutus*, ut ajunt, duplex alia inquisitio habet locum, nempe *Mansueta*, quæ fit per solas interrogationes ordinarie & accurate, non tamen captiose propositas Reo super certis articulis: prius quidem interrogantur personalia super nomine, patria, conditione &c. Rei, dein realia, prius generaliora, paulatim dein magis propinqua facto, demum specialia & specialissima quoad causas & circumstantias delicti, non autem alia, nisi connexa vel indiciata. Et *Severa*, quæ in Jure, *Quæstio*, in Praxi autem *Tortura* vocatur, quando nempe per tor-

tormenta & cruciatum corporis Judex intendit a Reo exprimere confessionem delicti & veritatem; quæ tamen adhiberi non debet, nisi tale sit delictum, quod mereatur pœnam relegatione graviorem; & nisi adsint indicia valde urgentia, vel saltem semiplena probatio delicti contra Reum; atque nisi hic per alias probationes plene convinci nequeat: attendi quoque debet, an Reus non sit persona torqueri prohibita, uti sunt senes decrepiti, furiosi, valetudinarii, mulieres prægnantes, &, nisi crimen sit valde atrox, Magistratus majores, Nobiles, Doctores. Sed hanc inquisitionem, quia in foro sæculari fere locum dumtaxat invenit, Criminalistis relinquo.

16 Dico 12. Ut rite instituatur Inquisitio specialis a Judice in personam, requiritur 1. Ut delictum sit magnum, quo perturbatur Respublica. 2. Ut constet de corpore delicti, seu, id vere esse patratum. 3. Ut præcesserit vel accusatio, vel denuntiatio, vel diffamatio seu infamia, vel saltem legitima indicia contra personam, in quam inquiritur. 4. Ut inquisitus citetur. 5. Ut præsenti communicentur capitula seu puncta inquisitionis cum circumstantiis, dicta testium, &, si inquisitus, petat, etiam horum nomina, nisi ex manifestatione illis grave immineret periculum. 6. Ut super his examinatus pariter audiatur, ejusque exceptiones & defensiones. DD. passim. Pars 1. patet ex *l.6. ff. & c. 21. h. t.* de levioribus enim & non scandalosis delictis non est obligatio inquirendi saltem ex officio, & nemine instante, imo quandoque præstat non inquirere, propter varia incommoda, quæ inde oriri possent. Pars 2. ex *l. 1. §. 24. & l. 5. §. 2. ff. de S.C. Silaniano* atque ex communi sensu & praxi. Constabit autem de corpore delicti, si illud sit *permanens*, seu vestigia

post

post se relinquens, uti homicidium, incendium, furtum cum effractione &c. per inspectionem ocularem, vel per testes: si vero sit *transiens*, seu nulla post se relinquens vestigia, uti adulterium, incestus &c. per conjecturas probabiles & proximas, vel etiam per confessionem utriusque complicis. Pars 3. ex *l. 7. C. c. 19. 21. 24 h. t.* nam sine accusatore (vel denuntiatore, ubi deficit ille) nemo est condemnandus, *can. 17. caus. 2. q. 1.* & fama habetur loco accusatoris vel denuntiatoris, *l. 7. & c. 24. citt.* famam autem adæquant, vel superant subinde, indicia verisimilia, per *c. 12. de Purg. Can. Nemesis Carolina art. 6.* Ratio horum omnium est, quia, ubi hujusmodi non præcedunt, per inquisitionem personæ particularis pateretur injuste gravem in fama & honore jacturam. Sed ut fama sufficiat, debet esse orta a personis certis, & probatæ vitæ, non malevolis, aut vilibus, ac volare per majorem communitatis partem, imo saltem in inquisitione contra Prælatos & Magistratus, debet esse clamorosa, *c. 24. cit.* h. e. sæpius ad aures Judicis delata, ita ut sine scandalo dissimulari nequeat. In criminibus enormibus, & Reipublicæ, vel privato alicui, valde perniciosis, uti læsæ Majestatis, hæresis &c. sufficiunt indicia minora & suspiciones, probabiles tamen, uti & in inquisitione contra Regulares subditos, ubi Ordo Judiciarius non usquequaque necessarius servandus est, & ipsi facilius ab administrationibus removeri possunt, *c. 24. cit. in f.* Interim nec fama contra delinquentem necessaria est: 1. Si de crimine & criminoso habetur notorietas. 2. Super delicto, quod est connexum cum eo, de quo quis jam est legitime inquisitus. Imo teste Claro & Farinac. in praxi vix amplius locum habet diffamatio; cum hodie Judices soleant incipere ab inquisitione generali,

ex qua ordinarie deveniunt in aliqua indicia, & ad specialiter inquirendum sufficientia: Pars 4. 5. & 6. ex *citt. c.* 19. 21. & 24. atque ex eo, quod nemo inauditus, & subtracta defensione, condemnandus sit. Ceterum dixi, *Inquisitio specialis*; nam *generalissima*, sive paterna sit sive judicialis, recte fit sine prædictis conditionibus, per *c.* 25. *eod. c.* 1. *de off. Ord.* Trid. *s.* 7. *c.* 8. *de ref.* cum per eam nemini fiat injuria; licet requiratur aliqua suspicio, vel præsumptio, quod in aliquo loco fiant delicta, si inquisitio est Judicialis; alias enim temere institueretur. *Mixta* autem, si non instituatur in certam personam, nec infamiam nec suspicionem de certa persona prærequirit, per *l.* 1. §. 21. *ff. de Quæst.* quia nullius læditur fama per illam: si vero contra personam certam super delicto incerto, ad vindictam, non mere paterne & ad emendationem delinquentis, opus est infamia vel gravibus indiciis; quia alias inquisiti fama injuste læderetur.

17 Quæres, an Processus Inquisitionis specialis, si prædicta (excepto primo, quod certe ad valorem non requiritur) non observentur, sit nullus? R. Si Reus excipiat & protestetur contra, est nullus, *c.* 21. 22. *h. t. c.* 1. 2. *eod in* 6. Excipitur tamen 1. Processus Inquisitorius contra Regulares non Prælatos, per *c.* 24 *cit.* 2. Si Reus præsens non reclamet, *c.* 1. & 2. *cit.* 3. Si Reus sponte & extra torturam crimen in Judicio est confessus, *d. c.* 1.

18 Dico 13. Judex tenetur in casu, ubi potest secundum dicta, instituere ex officio inquisitionem specialem, imo & mixtam, ubi satis constat, delictum esse commissum, non vero de authore, seu in authorem inquirere specialiter, item ubi constat, quod aliquis sit reus alicujus magni delicti, non tamen cujusnam. Communis. Ubi præcessit

cessit accusatio, vel denuntiatio verisimilis, per se clarum est, ubi autem sola diffamatio, vel indicia legitima, probatur ex hoc; quia ex una parte exigit Jus Naturale & Justitia Vindicativa, ut crimina puniantur, & Respublica defendatur a facinorosis hominibus, ex altera vero rari sunt, qui accusare velint, vel denuntiare criminaliter, propter onus probandi, vel probationes suggerendi &c. Unde, si inquisitionem omittat, tenetur de *Syndicatu*: h. e. litem facit suam, & pro re nata amittit jurisdictionem criminalem; instituto contra ipsum Judicio propter officium male gestum. Brunem. *in Procesʃ. Inquiʃ. c.* 1. *n.* 10. 11. Gail. 1. *obʃerv.* 28. *n.* 1. Proin Processus *Inquisitorius* hodie frequentior est, quam *Accusatorius*, factusque *remedium Ordinarium*, qui olim erat dumtaxat *Extraordinarium*. In inquisitione mixta, si de nulla persona certa adsint indicia, vel diffamatio, caveat Judex, ne interrogando, vel inquirendo nominet certam personam, v. g. an non Titius hoc crimen commiserit; quia hoc esset suggerere, cujusmodi suggestiones in Jure prohibentur, *l.* 1. §. 21. *ff. de Quæst.* nisi nempe adsint particularia contra aliquem indicia, aut inquisitio sit paterna. Inquisitionem *generalissimam* possunt, & subinde, ubi justa est suspicio, tenentur Superiores facere *per c.* 1. *de offic. Ord.* juncto Trid. *ʃ.* 21. *c.* 8. *de ref. & ʃ.* 25. *c.* 8. *de Regular. l.* 13. *ff de Offic. Præʃid.*

19 Dico 14. Effectus Inquisitionis *specialis & mixtæ* in personam certam, vel delictum certum, ubi certa persona est suspecta de aliquo delicto, modo inquisitio legitime instituta sit, est 1. obligatio manifestandi & veritatem dicendi penes eos, qui interrogantur; quia Superiori legitime interroganti parendum est. An vero & quando ipse Inquisitus teneatur fateri delictum, diximus ad

tit.

tit. de Confessis lib. II. In inquisitione *generali*, vel *generalissima*, non obligantur interrogati manifestare delicta occulta, de quibus nemo diffamatus est vel indiciatus, per *c. 17. h. t.* nisi crimen sit continuandum, vel ex patrato immineret alicui damnum, alia via non avertendum. 2. Condemnatio ad poenam, si per inquisitionem plene probetur alicujus crimen, & quidem ad Ordinariam, *l. 2. C. de abolit. c. 2. de Confess.* Suffragatur consuetudo in utroque foro recepta, teste Gonzal. *ad c. 21. n. 11. h. t.* cum vi consuetudini Judicium Inquisitionis factum sit ordinarium, & substitutum Accusatorio. *Objic.* In *d. c. 21.* habetur, quod *in Processu inquisitionis secundum qualitatem excessus poenam moderari possit discretio judicantis*: ergo saltem de Jure Canonico poena debet esse extraordinaria & arbitraria. R. N. *Conf.* nam textus dicit *possit*, non *debet*. Dein praxis, & allata ratio, satis declarant, quod debeat Judex poenam commensuratam delicto, adeoque ordinariam infligere: vel, quod Juri scripto per consuetudinem derogatum sit.

20 Quomodo practice instituendus sit Processus Criminalis in casu Accusationis, Denuntiationis, & Inquisitionis, item in casu Notorii etiam Regularium, & actualis horum visitatio, explicat D. a Frolichspurg in *Nemesi p. 1. l. 2. & 3.* Jul. Clar. Farinac. Carpzov. & alii Criminalistæ, ac fuse & accurate P. Anacl. Reiffenstuel *h. t. §. 6. 7. 8.* Dicitur autem delictum *notorium*, quod vel de Jure, vel ex ipso facto ita certum est, ut nulla amplius discussione indigeat, vel nulla tergiversatione celari possit, *c. 24 de V. S.* Unde alia est *notorietas Juris*, quæ habetur per sententiam Judicis, quæ transiit in rem judicatam, vel per spontaneam Rei in Judicio confessionem, vel per probationem in Judicio legitime factam.

Alia

Alia autem *notorietas facti*, quæ habetur ex præsentia populi, visu vel alio sensu percipientis, ut si major pars, aut in parva communitate decem, vel etiam sex (melius relinquitur arbitrio Judicis determinatio numeri) proprio sensu perceperunt delictum. Cum Notorio quandoque confunditur *Publicum*, quamvis subinde publicum sumatur pro *Famoso*, quod nempe ita manifestum est, ut de eo jam existat fama. His omnibus opponitur *Occultum*, quod si ita lateat, ut nec duobus pateat, & in foro externo probari nequeat, vocatur *simpliciter & proprie occultum*, de quo solus DEUS judicat. In Notoriis cessat Ordo Judiciarius, & necessitas probandi, *c. 3. de testib. cog.*

TITULUS II.

De Calumniatoribus.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit calumniari: prævaricari: & tergiversari.*

2. 3 *Quæ sit pœna Calumniatoris, Prævaricatoris.*

1 CAlumniari proprie (in criminalibus) dicitur, qui alteri crimen falsum dolose in Judicio intendit, *l. 1. §. 1. ff. ad S. C. Turpill.* h. e. proponit, impingit, objicit sive accusando sive denuntiando. Si id agit scienter & dolo vero, calumnia *vera*: si dolo præsumpto (si nempe in probatione deficiat) calumnia *præsumpta* vocatur. Vicina est *Prævaricatio*, quam committit, qui cum Reo colludit, verum crimen abscondendo, veras probationes dissimulando, falsas exceptiones admittendo, ut Reus absolvatur, *l. 1.*

l. 1. *cit.* §. 6. Et *Tergiversatio*, quando quis a cœpta accusatione desistit citra abolitionem, qua accusatus ex numero Reorum publica auctoritate eximitur. *arg. d. l.* 1. §. 7.

2 Dico 1. Pœna calumniatoris veri (imo & præsumpti, nisi probaverit, se dolo caruisse) est 1. Infamia, sed post condemnationem. 2. Condemnatio in expensas & omne damnum alteri ex calumnia ortum. 3. *Talio*: sed hæc pœna in desuetudinem abiit, & successit. 4. Pœna gravis arbitraria, v.g. pecuniaria, carcer, verbera &c. juxta delicti & personarum qualitatem. 5. Si Clericus contra Clericum calumniatus est, privatio beneficii ac officii Ecclesiastici cum exilio. Communis ex *l.*4. §.4. *ff. de his qui not. infam. l.* 5. *C. de fruct. & lit. expens. l. fin. C. h. t. cum Const. Pœnal. Caroli V. art.* 12. *c.* 1. *h. t.* A calumnia præsumpta liberatur, consequenter & a pœna, qui delictum alteri impactum saltem semiplene probat, vel probat, se audivisse a viris fide dignis, aut a testibus se deceptum. Imo certæ personæ, licet deficiant in probatione, præsumuntur non calumniose accusasse vel denuntiasse, quamdiu dolus non probatur, modo aliqua delicti indicia ostendant, uti filius persequens necem parentum, & vicissim, femina suam aut suorum injuriam persequens, maritus intra 60. dies accusans uxorem de adulterio, deferens crimen Reipublicæ valde perniciosum, denuntians vi officii, ut procurator Fisci, custos, vigil &c. Debet tamen etiam apud has personas Judex inquirere ex officio, utrum non sint veri calumniatores.

3 Dico 2. Pœna prævaricatoris est infamia condemnatione prævia *l.* 4. *cit.* & simul arbitraria alia. Tergiversatoris autem præter infamiam mulcta 5. librarum auri *l.* 3. *inf. ff. de*

Præ-

Prævaricatione. Hodie tamen arbitraria, imo nulla; cum Judex teneatur ex officio novum Inquisitionis Processum instituere.

TITULUS III.

De Simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur.

SUMMARIUM.

1 2. *Quid, & quotuplex sit Simonia.*
3 Merx *illius est res spiritualis.*
4 *Ex quibus titulis possit dari & accipi temporale pro spirituali licite.*
5 *Mercis locum etiam obtinent res spirituali annexæ.*
6 7 *An, & quando res consecratæ vel benedictæ vendi possint.*
8 *Beneficia Ecclesiastica, Decimæ &c. sine Simonia juris naturalis.*
9 Pretium *Simoniacum quid & quotuplex.*
10 11 12 *Quale debeat intervenire* Pactum, *ut committatur Simonia. An tale sit promissio gratitudinis: vel, si temporale habeat rationem motivi, vel finis, vel compensationis gratuitæ respectu spiritualis.*
13 *An pactum, si fictum sit, constituat Simoniam.*
14 15 *Quando committatur Simonia in provisione beneficiorum. Ubi de Simonia confidentiali.*
16 17 *Quando committatur circa Ingressum Religionis.*
18 *Quæ Simonia habeat pœnas, &*
19 20 21 *Quas, quæ committitur circa Ordinationem, Ingressum Religionis, & Beneficia.*
22 *An eas etiam contrahant ignorantes.*
23 *Qualiter pactum Simoniacum sit nullum.*

24 *An*

24 *An res Simoniacè acceptæ debeant restitui.*
25 *Quis sit Judex, & quæ probatio Simoniæ.*
26 *Quis absolvere, & dispensare in pœnis Simoniæ valeat.*

SImonia a Simone Mago, qui Spiritum S. vel potestatem dandi aliis dona Spiritus S. pecunia sibi comparare voluit ab Apostolis *Act.* 8. nuncupata cum *gl. in pr. caus.* 1. *q.* 1. & S. Th. 2. 2. *q.* 100 *art.* 1. definitur esse *studiosa voluntas emendi & vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.* Sensus est, quod sit *Sacrilegium, quo res spiritualis, vel spirituali annexa, commutatur pro re temporali per conventionem*, seu per pactum, vel contractum emptionis-venditionis, aut alium quemcumque, onerosum & non mere gratuitum. Unde tria ad Simoniam proprie dictam essentialiter sunt necessaria. 1. Res spiritualis, vel spirituali annexa, quæ quasi *merx* est. 2. Res temporalis, quæ datur pro illa tanquam *pretium*. 3. Conventio aliqua, vel pactum, tacitum aut expressum, aut saltem actus voluntatis, obligare intendens ad commutandum spirituale pro temporali; in eo enim consistit turpitudo Simoniæ, quod quis res spirituales & sacras adeo vilipendat, ut eas pro temporalibus & profanis comparari posse vel perverse existimet, vel malitiose comparare attentet, aut negotiari & in contractum deducere velit; hoc enim pacto profanatur & injuriose tractatur res spiritualis. Est crimen gravissimum; nec patitur parvitatem materiæ, atque in SS. Canonibus sæpe vocatur etiam *hæresis* Simoniaca, item *pestis* &c. Merx spiritualis & pretium temporale sunt *materiæ* Simoniæ, conventio autem vel pactio aut contractus est *forma*. De quibus ponemus ordine nostras assertiones, prius tamen notandum.

2 Simoniam dividi in eam, quæ est *juris divini ac naturalis*, nempe ab ipso Deo ob intrinsecam malitiam prohibita, ut si res spiritualis pro temporali veniat in æstimationem, contractum, & commutationem, v.g. si promittatur vel detur pecunia pro sacris reliquiis, Sacramento Baptismi, Sacrificio Missæ &c. Atque in eam, quæ est solum *juris Ecclesiastici*, nimirum jure Ecclesiastico tantum prohibita ex motivo Religionis, & sub pœnis Simoniæ Juris Divini, propter periculum & speciem ejusdem Simoniæ, ut si res spiritualis cum alia re spirituali permutetur aliter, quam velit Ecclesia, v. g. beneficium Ecclesiasticum cum alio beneficio sine auctoritate Superioris: vel temporalis pro temporali, v.g. si officia ad rerum Ecclesiæ administrationem, custodiam &c. pertinentia pecunia comparentur: vel aliquid prohibeatur propter speciem Simoniæ, v.g. ne examinatores in Concursu quidquam, etiam *gratuito* oblatum, accipiant. Et hæc Simonia Juris mere Ecclesiastici, quia non intervenit pactum de re spirituali danda pro temporali, in rigore & univoce Simonia non est, sed solum analogice, fictione & æquiparatione Juris. Dividitur 2. in Mentalem, Conventionalem, & Realem. *Mentalis* vocatur non ideo, quasi in sola mente seu proposito interno dandi temporale pro spirituali, vel vicissim, consistat, sed ideo, quia prava intentio, qua quis reipsa aliquid facit, vel dat v.g. temporale, ut alterum obliget, moveat, vel alliciat ad dandum vel conferendum spirituale, exterius non exprimitur, & nec Pactum tacitum nec expressum intervenit *c. ult. h. t.* Neque dicas, Simoniam essentialiter involvere pactum. R. enim, sufficere pactum inchoatum & imperfectum; alias, si pactum completum re-

qui-

quireretur, non posset ex una tantum parte committi Simonia, velut tamen Simon Magus solus commisit, non Apostoli, a quibus emere voluit dona Spiritus S. nam in tali intentione, licet exterius non manifestata, obligandi alterum per dationem temporalis ad reddendum spirituale; jam satis reperitur malitia Simoniæ. *Conventionalis* consistit in mutua conventione, seu pacto, expresso vel tacito, de dando spirituali pro temporali, vel vicissim de dando temporali pro spirituali. Si ex neutra parte facta est traditio rei temporalis, vel spiritualis, est *pure* conventionalis, si ex alterutra traditio & executio facta est, *mixta* appellatur. *Realis* demum & completa præter pactum involvit simul traditionem ex utraque parte, v.g. si Titius 100. aureos, quos promisit pro obtinenda præsentatione ad beneficium, jam actu dedit, & alter præsentationem ad beneficium actualiter fecit, Simonia evadit realis & completa; involvit itaque traditionem, saltem inchoate, ex utraque parte.

3 Dico 1. Mercem in mercatura Simoniaca constituit res spiritualis, seu quæ non solum corporis expers, sed etiam aliquo modo supernaturalis est, vel ad Dei honorem ordinata, vel ad spiritualem animarum salutem: cujusmodi sunt in triplici classe, aliqua enim sunt *formaliter* & intrinsece spiritualia, uti gratia sanctificans, gratiæ gratis datæ, dona Spiritus S. virtutes: alia *causaliter*, nimirum ordinata ad producendum effectum supernaturalem & spiritualem, uti Sacramenta, jurisdictio & potestas Ecclesiastica, consecrationes, benedictiones aquæ, numismatum, templorum &c. & alia *effective* quia sunt effectus causæ vel potestatis spiritualis, uti actiones piæ, preces & orationes, functiones sacræ, v.g. baptizare, Missas legere, absolvere a

pec-

peccatis, aut censuris, conferre Ordines, administrare Sacramenta, dispensare in voto, officia Divina celebrare, Verbum Dei prædicare, miracula facere &c. Proin si pro his & similibus daretur vel exigeretur aliquid temporale tanquam pretium, committeretur Simonia Juris Divini seu Naturalis. Communis & certa ex natura Simoniæ, &*c*.1.8.9.10.14.21.24.36.38.42. *h.t.*

4 Si tamen temporale non daretur vel acciperetur per modum pretii, sed vel 1. titulo *sustentationis*; cum ipse Christus *Luc*.10. & S. Paulus 1. *Cor*.9. velit eos, qui aliis ministrant spiritualia ab his recipere temporalia ad sustentandam vitam, de altari & Evangelio vivere, qui deserviunt altari & Evangelium annuntiant, imo ipsa natura dictet, mercedem & alimenta deberi Operariis in alienam utilitatem temporalem vel spiritualem laborantibus. Vel 2. titulo *laboris extrinseci*, & aliunde non debiti ex officio, contractu, fundatione &c. ut si longius iter deberet facere sacerdos, vel negligere suas functiones alias ut pro altero Missam faciat in sacello per integram horam v. g. distante. *Extrinseci*, inquam; nam labor *intrinsecus*, qui vel est ipsa functio sacra, vel ab ea inseparabilis, reique spirituali concomitanter annexus, uti v g. est induere vestes sacras, accedere ad altare, pronuntiare verba, insumere tempus &c. sine quibus v. g. Missa celebrari, administrari Sacramenta, haberi concio &c. nequeunt, temporale pretium non admittit. Vel 3. titulo *gratitudinis*, ad quam (licet indeterminatam, sive exhibendam vel per temporale vel per spirituale, prout ei libuerint) recipiens ab altero spirituale obligatur Jure Naturali & aliunde. Vel 4. titulo *consuetudinis c*.42. *cit* aut *ordinationis* a legitimo Superiore Ecclesiastico factæ; quo pacto licite recipiunt

Pa-

Parochi aliquid pro sepultura, assistentia matrimoniali, administratione Sacramentorum &c. modo absit animus simoniacus, & violentia, v.g. talia præstare nolentis, nisi se prius securum reddat de temporali recipiendo, aut altercantis de stipendio &c. Vel 5. titulo *redimendæ vexæ*, ut si quis juste peteret, v. g. administrari sibi Sacramentum pœnitentiæ, hostiam consecratam ab hæretico, illam injuriose tractante &c. nec obtinere sine pecunia valeret, hanc dare ex sua parte licite posset; cum non daret ut pretium, sed tanquam medium ad tollendam alterius malitiam.

Objic. 1. Sacramentorum administratio consistit in actionibus naturalibus: sed pro his sine Simonia dari potest pretium temporale: ergo. 2. Canonici accipiunt distributiones quotidianas pro præsentia in Choro & officiis Divinis: Religiosi munera temporalia pro suis orationibus: Clerici pecunias pro habendis concionibus, sacrificiis Missæ &c. sed hos omnes nemo damnat Simoniæ. 3. In Curia Romana exiguntur pecuniæ pro dispensationibus forum externum spectantibus: ergo pro actibus jurisdictionis ecclesiasticæ saltem fori externi potest temporale peti & accipi sine Simonia. 4. Contra Jus naturale & divinum non habet locum consuetudo: ergo neque in Simonia Juris naturalis & divini: imo consuetudo aliquid accipiendi pro sepultura sacra, conferendis Sacramentis &c. diserte reprobatur *cap.* 8. *&* 9. *h. t.* ergo consuetudo non est titulus legitimus aliquid accipiendi temporale pro actione aut functione spirituali. 5. Qui promittit vel dat pecunias ad redimendam vexam, immediate quidem intendit removere injustum impedimentum, mediate tamen per hujus remotionem obtinet spirituale per pecunias: atqui Simonia committitur

etiam ab eo, qui tantum mediate sibi procurat spirituale per temporale, ut patet in eo, qui emit alterius preces, & per has consequitur beneficium v. g. Ecclesiasticum.

R. ad 1. N *maj.* illæ enim actiones ex institutione Christi ordinatæ sunt ad conferendam gratiam supernaturalem, consequenter sunt actiones spirituales & supernaturales. Ad 2. Illi accipiunt temporalia non tanquam pretium, sed vel tanquam stipendium titulo sustentationis, vel titulo consuetudinis aut ordinationis Episcopi vel tanquam eleemosynam gratis oblatam. Ad 3. Illæ pecuniæ exiguntur vel ad sustentandos Officiales Curiæ Romanæ, vel titulo pœnitentiæ illis injunctæ, qui ob delictum contraxerunt inhabilitatem aliquam, & ab ea per dispensationem liberari volunt, vel ut applicentur ad causas pias, v. g. ad redemptionem captivorum, alimenta pauperum &c. in quas commutatur per dispensationem obligatio, per eam tollenda, vel ut rarius petantur dispensationes, utpote quæ sunt odiosæ, & vulnera legum. Ad 4. Hujusmodi consuetudo non repugnat Juri naturali aut divino, cum vi illius non accipiatur temporale tanquam pretium pro spirituali, sed ex alio titulo, v.g. sustentationis, quæ debetur laborantibus in aliorum utilitatem, licet aliunde habeant, unde vivant, quia hoc per accidens est. Adde, quod *reditus stolæ*, ut vocant, seu ea, quæ Parochi exigunt pro administratione Sacramentorum, celebratione Missarum, sepulturis &c. successerint Decimis personalibus, quæ Parochis aliunde, nisi per consuetudinem essent abrogatæ, deberentur in sustentationem. In *cit. cc.* reprobatur consuetudo, vel non legitime præscripta, vel quæ aliunde redditur irrationabilis, v. g. per exactionem nimis cupidam violentam, excessivam con-

ſuetudinis aut ordinationis ſeu ſtatuti, conſequenter indicantem animum Simoniacum. Ad 5. *diſt. Min.* Simonia committitur etiam ab eo, qui tantum mediate ſibi per temporale procurat ſpirituale, ſi intendatur ſpirituale per temporale tanquam per ſe ordinatum ad obtinendum ſpirituale. *C. min.* ſi intendatur ſpirituale per temporale, velut per accidens ordinatum ad obtinendum ſpirituale, uti redemptio iniquæ vexæ, & remotio injuſti obicis. *N. min.*

5 Dico 2. Mercis locum in hac impia mercatura etiam obtinet res ſpirituali annexa. Quod antequam probetur, notandum eſt, triplici modo poſſe aliquid in ſe temporale annecti ſpirituali. 1. *Antecedenter*, quando res temporalis præſupponitur, & ordinatur ad aliquid ſpirituale: ſic Eccleſiæ & templa, calices, patenæ, veſtes & vaſa ſacra, paramenta Eccleſiæ, oleum & chryſma &c. quæ in ſe ſunt quid temporale, per conſecrationem vel benedictionem ordinantur ad Sacrificium, Sacramenta, rem Divinam peragendam, Roſaria ad preces, numiſmata ad devotionem, jus præſentandi ad beneficium, & jus eligendi ad Prælaturam eccleſiaſticam, imo ipſa præſentatio & electio ad officium ſacrum, dignitatem eccleſiaſticam, ceremoniæ ſacræ & Sacramentalia ad cultum Divinum &c. Adeoque omnes res conſecratæ vel benedictæ &c. ſunt antecedenter annexæ ſpirituali. 2. *Concomitanter*, quæ nimirum per intrinſecam neceſſitatem ſunt conjuncta rei ſpirituali, uti labor corporis, & omnis actio, ſine qua exerceri non poteſt functio ſacra vel ſpiritualis, v. g. adminiſtratio Sacramentorum, celebratio Miſſæ, prædicatio Verbi Divini &c. 3. *Conſequenter*, quando ſcilicet aliquid temporale tanquam effectus præſupponit cauſam ſpiritualem: ſic Decimæ (quo

etiam referas oblationes) beneficia ecclesiastica, quæ sunt jus percipiendi res & fructus temporales, adeoque in se sunt jus temporale, quia tamen præsupponunt officium spirituale tanquam causam, propter quam conceduntur Decimæ & beneficia ecclesiastica, & cui officio annexum est jus percipiendi temporalia, recte dicuntur rei spirituali consequenter annexa. Jam de *antecedenter* annexis spirituali, si in concreto sumantur una cum consecratione &c. scil. res consecratæ & benedictæ &c. quæ vocantur *Sacramentalia permanentia* (sicut *transeuntia* sunt ipsa consecratio, benedictio, ceremoniæ sacræ, exorcismi &c.) probatur assertio ex *can. si quis objecerit*, 7. *& seq.* item *can.* 11. *caus.* 1. *q.* 3. *c.* 16. 36 *h. t.* Concordat Jus civile, quod in §. 8. *inst. & l.* 6. §. 2. *ff. de rer. divis.* *l.* 83. §. 5. *ff. de V. O.* res sacras extra humanum commercium ponit. Ratio petitur ex *can. si quis cit.* ubi habetur, quod, *quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit* (ut est Ecclesia vel alia res consecrata vel benedicta) *neutrum invenditum derelinquat*. Et additur; *nullus igitur emat Ecclesiam, vel Præbendam, vel aliquid Ecclesiasticum*. An vero quoad materiam vel formam artificiosam, vendi possint & in abstracto, dicemus postea. De *concomitanter* annexis jam satis paulo ante declaratum est, quod sint actiones spirituales, adeoque sine Simonia non vendibiles, & pretium non recipiant. De *consequenter* annexis, quamdiu nimirum manet annexio, & auctoritate Summi Pontificis, per quam facta est, non fuerit sublata, patet ex *can.* 3. *caus.* 1. *q.* 1. *can. si quis cit. c.* 27. 33. *h. t.*

6 Quæres, an res consecratæ vel benedictæ in abstracto & quoad materiam vel formam, quam habent & retinet forte pretiosam v. g. calices,

lices, templa &c. vendi nequeant. R. cum S. Th. 2.2. *q*.100. *ar*.4. Suar. & communi Theologorum & recentioribus Canonistis contra Panormit. & antiquiores Canonistas, ac recentiorem P. Placidum Bockn *h. t. n.* 15. *seqq.* possunt vendi, modo propter benedictionem vel consecrationem vel ordinem, quem habent ad spirituale, non augeatur pretium. Ratio est 1. quia, quæ antecedenter sunt annexa spiritualibus, ex una non amittunt per annexionem suum valorem intrinsecum pretio æstimabilem quoad materiam, & formam artificiosam, ex altera vero parte benedictio vel consecratio non ita censetur annexa, ut in æstimatione morali per intentionem ementium & vendentium separari nequeat. Id quod confirmatur 2. ex paritate cum jure patronatus annexo rei temporali, v. g. castro aut universitati bonorum, quæ juxta omnes sine Simonia vendi potest, ita ut jus patronatus quoque transeat ad emptorem; per *c.* 7. *de Jur. Patron.* Adde, quod juxta *can.* 13. *can.* 70. *caus.* 12. *q.* 2. possit Ecclesia calices & patenas consecratas vendere alteri. Roboratur 3. ex praxi & a nemine improbata consuetudine, qua passim videmus, numismata, imagines cereas, & Rosaria benedicta vendi, nempe secundum materiam, & sumptibus, labore, cura, itinere, sine quibus comparari vel asportari non poterant, in pretium imputatis. Notant tamen DD. ut, si calices, vasa aut paramenta sacra vendantur Laicis, sacri usus, ad quem destinata sunt, non capacibus, prius confringantur vel diffuantur, ut sic amittant consecrationem vel benedictionem: quod tamen de numismatis, Rosariis &c. non procedit, cum eorum usus etiam ad Laicos pertineat.

7 *Objic.* 1. ex *can. si quis cit.* ubi diserte prohibetur, ne templum vel Ecclesia materialis aut

alia res, semel ad usum Divinum deputata, ematur vel vendatur. Concordant c. 8. 9. 16. 36. h. t. ubi etiam contrariæ consuetudines reprobantur. Item Jus civile §. 8. *inst.* & *l. 6. ff. de rer. div. l.* 83. *cit.* ergo. 2. Oleum & Chrysma sacrum nec quoad materiam vendi absque Simonia potest, *can.* 102. *caus.* 1. *q.* 1. *c.* 16. & 36. *citt.* ergo nec aliæ res benedictæ aut consecratæ. 3. Spirituali *consequenter* annexa uti beneficia, vendere est simoniacum, *can. si quis cit. c.* 34. *de Sim. c.* 4. 6. *fin. de Pact.* ergo & *antecedenter* annexa. 4. Etsi materia, v. g. calicis, in se sit res temporalis, in sensu tamen composito consecrationis, vi cujus unice refertur ad aliquid spirituale, nempe ad Sacrificium, fieri nequit, ut dicta materia calicis fiat obnoxia commercio humano. R. ad 1. Illi textus explicari possunt de rebus sacris in concreto, quatenus simul consecratio, vel ordo ad spirituale trahitur in æstimationem. Aliqui putant, ibi specialiter prohiberi venditionem templorum & Ecclesiarum, at Jure tantum ecclesiastico, cui per contrariam consuetudinem derogatum sit. Jus civile de rebus sacris disponendi facultate caret. Ad 2. Ibi Episcopis tantum prohibetur (non aliis) ne accipiant aliquid pro oleo & chrysmate sacro, & hinc Simoniam Juris ecclesiastici, nisi huic per consuetudinem derogatum sit, committunt aliquid accipiendo, non alii. Ad 3. N. *cons.* & *parit.* nam *consequenter* annexa ad spirituale, v. g. beneficia ecclesiastica ad titulum & officium spirituale, non præsupponunt aliquid pretio æstimabile, sicut *antecedenter* annexa, atque illorum annexio ex Jure ecclesiastico est tanta, ut a privatis etiam per solam intentionem, in æstimatione morali tolli non valeat; & hinc de illis procedit, *quisquis*

horum

borum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit, can. si quis 7. cit. nam in beneficiis &c. rei spirituali tanquam præsupposito & principali annectitur temporale tanquam accessorium: econtra in *antecedenter* annexis temporale præsupponitur tanquam principale, & spirituale annectitur velut accessorium. Ad 1. Si accedat intentio vendentium & ementium res consecratione vel benedictione affectas, qua præcise volunt pretium dare vel accipere pro materia, vel forma artificiosa, non amplius datur sensus compositus; & tales res non in concreto, sed quoad materiam &c. tantum, in æstimationem veniunt. Ceterum permutare res sacras pro rebus sacris (extra materiam beneficialem) v. g. Reliquias pro Reliquiis, vel pro Rosario Indulgentias habente, licet fiat sine auctoritate Episcopi, nec Simonia Juris Ecclesiastici est.

8 Dubitabis, an committatur Simonia Juris divini & naturalis, vel tantum ecclesiastici, si pretium temporale detur vel accipiatur pro rebus spirituali a Jure ecclesiastico annexis, uti sunt Beneficia ecclesiastica, Decimæ seu potius jus decimandi &c. R. cum S. Th. 2.2.*q.*100. *ar.* 4. *in corp.* Suar. Covar. Gonzal. & communi contra Felin. Garc. Jul. Clar. Zoes. Esparz. Card. *in Crisi dissert.* 27. *c.* 1. *n.6.* est Juris naturalis & divini. Sumitur ex *d. can. si quis*, & *can. seq.* ubi Urbanus II. interprete glossa beneficii venditionem simoniacam esse probat ex verbis S. Petri *Act.* 8. ad Simonem Magum, dicentis, *pecunia tua tecum sit in perditionem*, quibus D. Petrus utrique damnavit Simoniam Juris divini & naturalis. Accedit *can.* 3. *caus.* 1. *q.* 1. ubi habetur, quod beneficium vendere aut emere nihil sit aliud quam *altare, & decimas, & Spiritum S. emere vel vendere.* Ra-

tio est, quia, quando jus percipiendi fructus temporales, uti contingit in beneficiis ecclesiasticis & Decimis, a Jure ecclesiastico annectitur officio spirituali, jus ad fructus & jus vel obligatio officii spiritualis, (quamdiu manet illa annexio, nec a Summo Pontifice, qui solus id potest, & jus ecclesiasticum tollere, sublata est) censetur unum esse jus, per *c.25. de Præb.* & unum sine altero, consequenter sine jure officii spiritualis, vendi nequit, per *d. can. si quis*, adeoque semper manet sensus compositus annexionis rei spiritualis ad jus temporale. Si sermo est de ipsis fructibus beneficialibus vel decimalibus, cum non sint annexi juri vel officio spirituali, adeoque sint aliquid mere temporale, vendi utique libere ac sine omni Simonia, etiam Juris ecclesiastici, possunt. *Objic.* Illa connexio inter spirituale & temporale in prædictis juribus non provenit ab intrinseca necessitate, sed præcise ex dispositione Juris ecclesiastici, cum beneficia, decimæ &c. sint constitutæ ab Ecclesia: ergo circa illa solum committitur Simonia Juris ecclesiastici. R. *N. cons.* facta enim semel annexione, eaque perdurante, cum jure ad fructus venditur etiam illud jus, cui tanquam principali illud accessorie annexum est, nempe jus officii spiritualis; quod est Simonia Juris divini seu naturalis. Sicut residentia in loco beneficii Curati est Juris divini, licet erectio beneficii Curati, & designatio certi districtus, sit facta ab Ecclesia, seu auctoritate ecclesiastica.

9 Dico 3. *Pretii* nomine in ordine ad Simoniam non solum venit pecunia, sicut in emptione venditione, sed omnis res temporalis pecunia æstimabilis, vel quæ affert utilitatem temporalem. Sæpe vocatur *munus*, quatenus hæc vox significat onus vel obligationem alicui impositam. Hoc pre-

pretium est triplex: 1. *Munus a manu*, per quod intelligitur pecunia, vel alia res quæcumque pecunia æstimabilis, ut contra-distincta a precibus, & servitiis. 2. *Munus a lingua*, per quod denotantur preces, intercessiones, laudes, recommendationes &c. factæ ex pacto vel intentione obligandi aliquem ad obtinendum per illas aliquid spirituale, v. g. si quis alteri promittat vel det pecunias vel aliquid temporale ex intentione ipsum obligandi ad intercedendum pro se apud tertium, ut iste conferat beneficium ecclesiasticum preces taliter ementi. 3. *Munus ab obsequio*, per quod veniunt servitia, v. g. famulatus, negotii gestio &c. facta ex pacto vel intentione obligandi alterum ad spirituale dandum, v. g. famularis Patrono habenti jus præsentandi ad beneficium ea intentione, ut ipsum obliges ad te præsentandum loco mercedis, alias debitæ pro servitiis, vel vicissim Titius Patronus te præsentat ea intentione, ut tu propterea tenearis ipsi famulari ad tempus absque mercede temporali, vel saltem servitio non æquante. Hæc tria omnia possunt habere rationem pretii simoniaci. De *primo* clarum est per se, & ex verbis S. Petri: *pecunia tua tecum sit in perditionem*. De *secundo* patet ex *can.3. caus.1. q.5* quia sic per pecuniam paratur via ad obtinendum spirituale, quod juxta S. Thom. 2. 2. *q.* 100. *ar.* 2. *ad* 5. & communem aliorum sufficit ad constituendam Simoniam. Aliud foret, si preces non emeres pecunia vel alia re temporali, sed tantum rogares alterum, ut pro te intercederet, & per hanc intercessionem consequereris spirituale. Item si dares quidem pecunias, non ut alter pro te intercederet, sed tua merita præcise proponeret tertio, a quo dependet datio vel collatio rei spiritualis, aut ut tibi aditum impetret, vel aliquid laboris

in tui gratiam ſubeat &c. quamvis hoc ſit periculoſum; facile enim talis informator evadit interceſſor intuitu promiſſæ ſibi aut datæ pecuniæ. De *tertio* conſtat ex *c.* 12. *h. t.* quia vere exhibetur temporale, ſeu ſervitium pretio æſtimabile, pro ſpirituali, vel viciſſim ſpirituale pro temporali obtinendo. Aliud foret, ſi gratis ſervires, & ſine intentione obligandi alterum ad exhibendum ſpirituale, licet ſperares inde conſequi ſpirituale, aut viciſſim. Item ſi ſervitium ſpirituale, v. g. orationes, ſacrificia &c. promitteres pro obtinenda re ſpirituali, modo hoc ſpirituale non ſit Beneficium eccleſiaſticum; tunc enim foret Simonia Juris Eccleſiaſtici, per *c. fin. de Pact.* ſpecialiter *c.* 5. *de rer. permut.*

10 Dico 4. Licet detur temporale, & accipiatur ſpirituale, ſi tamen non interveniat pactum, vel conventio oneroſa, vi cujus imponitur aut intenditur obligatio ad dandum temporale *pro* ſpirituali, aut viciſſim ſpirituale *pro* temporali, ita ut temporale habeat rationem pretii ad ſpirituale, atque ſic fiat commutatio, adæquatio, vel appretiatio rei ſpiritualis cum temporali, non committitur Simonia. Communis & certa ex *c.* 9. 18. *c.* 39. *h. t.* atque ex Simoniæ eſſentia, cujus forma ſubſtantialis eſt conventio vel pactum *oneroſum*, aut contractus non gratuitus, ſeu per ſe inducens obligationem, & quidem rigoroſam, qualis alioquin eſt Juſtitiæ, *can.* 4. *cauſ.* 1. *q.* 2. 6. 18. *cit.* Unde ſi ex alio motivo aut titulo detur vel promittatur ſpirituale, aut viciſſim, v. g. ex gratitudine poſt rem ſpiritualem jam acceptam, vel ſi res temporalis ſit tam modica, ut animum accipientis non facile permotura credatur ad illius compenſationem per ſpirituale faciendam, Simonia non committitur, & gratis dari cenſetur ſpirituale, non pro

pre-

pretio temporali. Quale autem pactum sufficiat in Simonia mentali, superius *n.* 2. explicatum est. In conventionali requiritur verum pactum, vel expressum, vel tacitum, quo per circumstantias vel factum exprimitur mens dantis vel facientis aliquid, aut contractus onerosus; ad quos contractus etiam pertinet transactio, qua quis promittit vel dat spirituale pro temporali, vel alteri temporale remittit, v.g. debitum pecuniarium, pro spirituali, aut retinet, quod reddere alias deberet, propter datum vel collatum spirituale, *c.* 4. *de Pact. c.* 9. 10. *de transact.* quia transactio est contractus onerosus, & permutatio unius pro altera re. Aliud foret in transactione impropria, seu compositione amicabili, qua gratis alteri aliquid creditur.

11 *Objic.* 1. Committitur Simonia, etsi temporale non detur pro spirituali tanquam pretium, sed ut motivum conferendi vel efficiendi spirituale. 2. Vel si temporale intendatur ut finis rei spiritualis. 3. Vel si temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, uti probatur ex propositionibus 45. & 46. ab Innoc. XI. damnatis, quarum prior sic habet: *dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale: vel etiam, quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra:* posterior sic sonat: *& id quoque locum habet, etiamsi temporale sit motivum principale; imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis sic, ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis.* Sed in his omnibus casibus non intervenit pactum, quo datur vel promittitur temporale *pro* spirituali: ergo. Rursus 4. Simoniacum est promittere, dare, exhibere aliquid temporale sub obligatione gratitudi-

nis per pactum imposita ; ergo non requiritur pactum onerosum *rigorosam*, seu Justitiæ, obligationem de se inducens. 5. Vice versa simoniacum non est temporalia promittere vel dare sub conditione vel modo, *si* alter, vel, *ut* exerceat pia opera, v.g. quando parentes promittunt liberis munera, *si*, vel *ut* obeat Sacramenta aut templa : quando alitur studiosus ea conditione, ut ingrediatur Religionem : quando pauperi constituitur pecunia, ut fundat certas preces, vel Canonicis dantur distributiones, ut compareant vel psallant in choro &c. sed in his omnibus intervenit pactum præter temporale & spirituale : ergo nec interveniens pactum, quo promittitur temporale, vel datur pro spirituali, sufficit ad Simoniam.

12 Has objectiones satis esse difficiles, satis tamen etiam solubiles. Ad 1. dico, sensum esse, quod ille committat Simoniam, qui quidem non expresse paciscitur de re spirituali danda pro temporali reflexe tanquam *pro pretio*, dat tamen ea intentione & animo, ut alterum per temporale moveat, & obliget ad conferendum vel efficiendum spirituale, v.g. si Titius sciens vacare beneficium accedat Patronum, eique offerat pingue honorarium, v. g. vas argenteum, equum generosum, vel certam pecuniæ summam, simulque supplicet pro præsentatione ad beneficium; nam in tali casu vel datur pactum incompletum ex parte dantis temporale cum intentione movendi & obligandi ad præsentationem, non tamen manifesta, & tunc est Simonia mentalis, per *c. 34. h. t.* vel (quod in his circumstantiis verius esse puto, cum intentio satis videatur manifestari) datur pactum completum, licet tacitum dumtaxat & virtuale, consequenter Simonia conventionalis ; cum utique satis appareat ex dictis circumstantiis, equum

vel

vel pecuniam non gratis & liberaliter offerri; & Titius non foret contentus, si Patronus acceptaret, & tamen ad beneficium non præsentaret. Ad 2. ajo, sensum esse, quod ille committat Simoniam, qui dat vel facit spirituale propter temporale tanquam finem, & temporale hoc intendit tanquam *pretium*, seu quando intervenit pactio vel intentio dandi vel faciendi spirituale *pro* temporali: non vero qui temporale non intendit tanquam *pretium* rei spiritualis, sed dat vel accipit ob aliam causam, v. g. ex titulo stipendii ad sustentationem, ex gratitudine, ad redimendam vexam &c. & quando non intervenit pactio vel intentio dandi spirituale *pro* temporali, seu quando temporale non æquiparatur, vel præfertur, vel commutatur cum spirituali. Et hoc modo explicat propositionem damnatam 46. P. Melchior Friderich *in tract. de Simon.* meo judicio longe clarius & universalius, quam alii, qui cum Cardenas dicunt, tunc committi Simoniam, quando temporale intenditur tanquam *finis extrinsecus* vel tanquam *intrinsecus primarius*, non vero, quando intenditur ut finis intrinsecus secundarius. Rationem sic explicandi dat P. Friderich hanc; quia potest aliquid habere rationem finis intrinseci secundarii, & tamen intendi *ut pretium*, v.g. miles intendit defensionem Patriæ primario, stipendium vero tantum secundario, & tamen stipendium intendit ut pretium sui laboris: e contra potest aliquid intendi primario, & tamen non habere rationem *pretii*, v. g. pauper petens eleemosynam intendit hanc primario, at non utique ut pretium suæ petitionis. Certum vero est, non committi Simoniam, si temporale non habeat rationem pretii respectu spiritualis; si vero habeat, committi. Ad 3. concedo, quod committatur Simonia, si temporale

rale sit *gratuita compensatio* pro spirituali in hoc sensu, quod exhibens spirituale intendat alterum obligare ad gratitudinem *certo & determinato modo*, nimirum determinate per temporale, exhibendam; quia tunc involvit pactum onerosum, & vere intenditur *compensatio* rei spiritualis per temporale, non obstante, quod vocetur *gratuita*, cum revera non sit gratuita, & solius gratitudinis obligatio, sed onerosa; quia talis sic dicit v.g. *confero tibi gratis & liberaliter beneficium Ecclesiasticum, sed ita, ut tu ex gratitudine obligeris mihi dare* 100. *aureos*, quod est abuti vocabulis & inaniter ludere in verbis, atque sic facile omnis Simonia eluderetur. E contra si exhibens spirituale solum intendat obligare alterum ad gratitudinem simpliciter, modo determinato, quo alter voluerit, exhibendam, nimirum sive per spirituale, v.g. per preces aut sacrificia, sive per aliquid temporale, non committitur Simonia per gratuitam compensationem in hoc sensu acceptam; quia accipienti spirituale non imponitur nova obligatio, sed gratitudinis tantum, quæ oritur aliunde ex Jure naturali erga benefactorem, si nempe relinquatur libertas gratitudinem exhibendi eo modo, quo ille voluerit, qui aliquod beneficium ab altero accepit. Atque in hoc sensu redditio rei temporalis per accidens & gratis fit, atque melius vocatur *antidoralis* seu remuneratoria vel gratuita *donatio*, quam gratuita *compensatio*. Atque hinc ad tria prima membra negatur *minor*. Ad 4. *Dist. antec.* Est Simoniacum promittere &c. temporale sub pacto & obligatione gratitudinis in genere, & exhibendæ pro libitu, *N. ant.* Quia alter jam aliunde obligatur ad aliquam gratitudinem in genere, cui ego benefacio per spirituale: sub obligatione

gra-

gratitudinis determinato modo, non prout alteri libuerit, sed exhibendæ determinate per temporale pro spirituali. *C. ant. & N. conseq.* Sicut autem non committit Simoniam, qui dat spirituale sub spe consequendi temporale (uti & sub obligatione gratitudinis in genere in pactum deducta) ita nec committit, qui ex metu mali alias imminentis dat, vel ex amicitia, aut consanguinitate, quia qui sperat, ex amicitia facit, aut sub obligatione gratitudinis in genere, nec ipse agit ex obligatione, nec imponit alteri obligationem, saltem novam, quam non aliunde habet. Unde &, qui sic dicit, *certus esto me fore gratum, si exhibueris mihi spirituale*, non committit Simoniam, modo non intendat se obligare ad gratitudinem certo modo, & determinate per temporale exhibendam. Si tamen hujusmodi pactum fieret circa beneficia Ecclesiastica obtinenda, foret Simonia Juris Ecclesiastici, & sæpe periculum Simoniæ Juris Naturalis, quia promittens gratitudinem, vel dans spirituale, facile intelligit gratitudinem per temporale exhibendam. Ad 5. *C. maj.* cujus veritatem comprobat communis sensus DD. & piorum fidelium praxis, imo Jus Canonicum *c. 2. de sepult c. 2. 4. de condit. appos.* & ipse Deus, in veteri Testamento Judæos provocans ad observanda mandata, & faciendos actus virtutum, promissa frumenti aliorumque bonorum temporalium abundantia. Sed *N. min.* Non enim intervenit pactum, vel contractus onerosus, quo munera temporalia pie agentibus promittuntur vel dantur tanquam pretium pro piis actibus, & sub obligatione absoluta eos ponendi, minus in utilitatem promittentis aut dantis temporalia, sed promittuntur vel dantur per modum aut invitationis, aut stipendii ad susten-

tatio-

rationem, aut ex titulo susceptæ in alterius gratiam obligationis: manent proin donationes, aut liberales remunerationes, licet sub conditione, vel modo, & spectantes non utilitatem dantis, sed accipientis, & Dei honorem.

13 Quæres, an pactum, quod ex una vel utraque parte paciscentium est fictum; & non serium, constituat Simoniam. R. cum P. Friderich. Si utraque Pars promitteret ficte, v.g. Titius pecunias, Cajus beneficium, sine animo se obligandi, non committeretur Simonia; cum desit totaliter intentio & consensus, essentialiter requisitus ad pactum, velut formam substantialem Simoniæ. Si vero ex una tantum parte fictio contingat, & simul per fictam promissionem rei temporalis obtineatur spiritualis, vel vice versa, ut si Titius ficte promisit pecunias, Cajus vero hac promissione illectus præsentavit Titium ad beneficium, committitur Simonia, licet multi & graves DD. dissentiant. Ratio est 1. quia per fictam promissionem pecuniæ in effectu non minus obtinetur spirituale, & via ad illud obtinendum paratur, ac per seriam: ergo committitur Simonia, sicut propter eamdem rationem committitur Simonia per promissionem solam pecuniæ, licet hæc actualiter non solvatur, quia per promissionem æque, ac per actualem solutionem, obtinetur spirituale. Et ideo ad *Tit. de sponsal.* docui, quod ficte promittens matrimonium æque teneatur determinate ducere deceptam, quam vere & serio promittens. Ratio est 2. quia, ut DD. communiter ajunt, quod in Judiciis est corruptio, in beneficiis Ecclesiasticis est Simonia: sed corruptio Judicis æque fieri censetur per promissionem fictam pecuniæ, quam per seriam, cum æque ad iniquam sententiam movere sit apta:

er-

ergo. *Objic.* Ficte promittens caret animo dandi temporale pro spirituali: ergo. R. *dist. ant.* Caret animo dandi, simul tamen habet animum obtinendi spirituale per temporale licet ficte promissum. *C. ant.* non habet hunc animum. *N. ant. & conf.* Iste animus jam sufficit ad constituendam Simoniam.

Hucusque de constitutivis & natura Simoniæ in genere. Nunc placet aliqua subjungere de Simonia, quæ committitur circa beneficia Ecclesiastica, & nimis frequenter, longeque frequentius, quam in aliis materiis, ob ingentem utilitatem temporalem, quam habent beneficia: cum *sint jus percipiendi reditus temporales Ecclesiæ propter officium spirituale*: item de Simonia circa ingressum in Religionem in specie. Postmodum de pœnis in Simoniacos statutis.

14 Dico 5. Promittere, dare, exigere, vel accipere aliquid temporale pro consecutione beneficii interveniente pacto, vel intentione obligandi, est Simonia. Est indubitatum apud omnes propter claros textus *Can. 2. 7. 8. 9. caus. 1. q. 3. c. 4. 6. fin. de Pact. c. 7. de transact. c. 34. h. t.* Cum beneficium detur propter officium. *c. ult. de Rescr. in 6.* & jus percipiendi fructus beneficiales sit annexum, & quidem a privatis inseparabiliter, officio & titulo spirituali. Dixi 1. *consecutione*, quo nomine intelligi volo præsentationem & institutionem, electionem & confirmationem, postulationem & admissionem, liberam collationem, item permutationem & resignationem, & quamcumque provisionem, ubi intervenit temporale ex pacto, vel intentione obligandi ad providendum. De resignatione adhuc observa, quod, si beneficium libere, & non in favorem alterius, resignetur sub reservatione pensionis, item si resi-

resignetur cum pacto, ut resignatarius solvat expensas a resignante factas in obtinendo beneficio, vel in litem, etiam Simoniaca sit (non tamen, si paciscantur, ut resignatarius solvat debita nomine Ecclesiæ contracta) quia pensio reservata est mere temporalis, & obligatio solvendi expensas est nova, beneficio per se non annexa. Dixi 2. *beneficii*, prout nempe est jus percipiendi fructus officio spirituali annexum; ipsos autem fructus beneficiales, sive pendentes adhuc sint, vel futuri, sive jam separati a solo, licite venduntur, permutantur, elocantur &c. pro temporali. *Objic.* Passim datur consuetudo, & quidem tolerata, vi cujus pro admissione ad possessionem Canonicatus vel alterius beneficii exiguntur & dantur sportulæ, consistentes in pecuniis, honorariis, conviviis: ergo. R. quamvis hujusmodi consuetudo reprobetur in *c.* 44. *h.t.* & Trid. *s.* 24. *c.* 14. *de ref.* in quibusdam locis tamen ita invaluit, ut DD. cum Pirhing *h.t. n.* 91. eam damnare tanquam Simoniacam non audeant, utique ex eo capite, quod hæ sportulæ exigantur & dentur post plene acquisitum jus in beneficio, & præcise pro acquirenda quieta possessione, quæ consideratur tanquam aliquid facti, ac temporale aut corporale in se, aliunde & per se jam debitum: quo pacto non intervenit Simonia Juris naturalis, quæ utique per consuetudinem tolli nequit, sicut siquis fructus beneficiales deberet redimere pecunia, convivio, vel alia sportula. Dantur itaque ad redimendam vexam, non pro jure spirituali, quod licitum est, & tunc in materia beneficiali contingit, quando jus spirituale jam plene & perfecte quæsitum & certum est, nimirum non modo jus ad rem per præsentationem aut electionem, sed etiam per institutionem, confirmationem,

nem,

nem, aut collationem jus in re, per *c* 28. *h.t.* Aliud foret, si jus adhuc esset dubium, vel necdum plene quæsitum, v.g. necdum facta esset confirmatio electionis, tunc enim nec obex aut vexa removeri vel redimi pecunia posset ab eo, qui prodesse potest v.g. præsentando, suffragium dando &c. *c.*20. *&* 23. *eod.* Ceterum in materia beneficiali omne pactum, licet per illud etiam spirituale, v. g. beneficium promittatur, vel permutetur pro beneficio, ac pretium temporale non interveniat, ita prohibetur in jure, ut, si fiat absque auctoritate Episcopi, inducat Simoniam Juris Ecclesiastici. *c. fin. de Pact. c.* 5. *x. & c. un. de rer. permut. in* 6. *const. Quanta Ecclesiæ* S. Pii V. scilicet ob mercationis speciem, & periculum, ne per hujusmodi pacta quæratur utilitas temporalis ex perversa cupiditate, quod periculum præsumitur a jure.

15 Dico 6. Specialis Simonia, quæ *Confidentialis* dicitur, in beneficiis Ecclesiasticis de Jure Canonico introducta est, gravibusque pœnis coercetur. Datur tunc, quando quis alteri procurat beneficium, nempe conferendo, eligendo, præsentando, vel in ejus favorem resignando &c. cum certa *confidentia*, h.e. non cum spe & mera fiducia, sed cum pacto expresso vel tacito, ut idem beneficium post aliquod tempus cedatur, conferatur &c. procuranti vel alteri: quod triplici potissimum modo contingere potest. 1. Cum reservatione *accessus*, h.e. cum pacto, ut is, cui procuratur, ex postfacto idem beneficium resignet iterum procuranti, vel alteri, qui hic & nunc propter impedimentum, v.g. ætatis non est illius capax, & sublato impedimento pateat ipsi liber accessus ad beneficium propria auctoritate. 2. Cum reservatione *ingressus*, h. e. quando quis obtinuit beneficium, necdum

tamen

tamen possessionem, & illud cedit alteri cum pacto, ut post cessionarii mortem vel resignationem idem beneficium ingredi, ejusque possessionem capere possit. 3. Cum reservatione *regressus*, quando quis beneficium a se jam possessum cedit alteri eo pacto, ut sibi vel alteri post cessionarii mortem vel resignationem liceat ad illud regredi vel recuperare. Atque hæ tres species, quia nihil temporale intervenit, solum constituunt Simoniam Juris Ecclesiastici. *Quartus* autem modus, quo conferens vel renuntians vel aliter procurans alteri beneficium reservat *pensionem* sibi vel alteri solvendam, inducit Simoniam Juris naturalis, quia pensio, consistens præcise in fructibus reservatis, est aliquid temporale. Aliud est, si pensio auctoritate Episcopi ex justa causa statuatur vel reservetur. per *c. 21. de Præb.*

16 Dico 7. Promittere vel dare, exigere vel accipere aliquid temporale pro ingressu Religionis, h.e. pro admissione vel in Novitiatum vel ad Professionem aut ad vota Religiosa, si interveniat pactio, est Simonia Juris naturalis & Divini. *c. 8. 19. 25. & c. & Extrav. 1. int. Comm. h. t.* quia talis ingressus ordinatur ad finem supernaturalem, & perfectionem charitatis. Dixi 1. *pro ingressu*; licitum enim est aliquid accipere vel etiam pacisci *titulo sustentationis*, si Monasterium sit inops, & Regulæ Ordinis non repugnet. Communis cum S. Th. & Suar. per Trid. *s. 25. c. 16. de Regular.* suffragante praxi, & ratione, quia tali casu exigitur temporale pro temporali. Item *titulo dotis*, licet Monasterium sit probe fundatum & dotatum. Sumitur ex privilegio Innoc. VIII. id expresse indulgentis Monialibus teste Ascan. Tambur. modo non recipiant inhabilem præcise ex intentione consequendi temporalia. Confirmat

pra-

praxis valde generalis, præsertim apud Moniales, & ratio, quia Professio Religiosa non tantum considerari potest ut status spiritualis, sed etiam ut quidam contractus humanus, per quem Religio obligatur ad alendam personam, & ad onera hujus status: sicut igitur de dote pro sponsa terreni sponsi ob onera matrimonii licet pacisci, cur ex simili causa non liceat pacisci de dote pro sponsa Christi? Idem videtur esse de pacto circa donationem propter nuptias in vivis, utpote quæ pari passu ambulat cum dote: item circa legitimam; quia parentes hanc tenentur aliunde liberis relinquere. P. Franc. Schmier *de delictis p.2.c 1.a n.112.* Notant tamen DD. facile & forsan sæpius contingere, ut licet forsan evitetur Simonia, turpis tamen avaritiæ labes a Monasteriis contrahatur, si adeo sordide inhient temporalibus, & ab ingressuris tam sollicite amplas paciscantur dotes, magis ad pecunias, quam ad personarum habilitatem attenta, nec facile recipiant pauperes, quæ minorem afferre dotem possunt. *Licet forsan evitetur Simonia*, inquam; plurimi enim, nec absque ratione improbant exactionem *titulo dotis* in Monasteriis bene fundatis, utpote quæ vi fundationis tenentur professas & professos alere, ac onera Monasterii portare. Addunt quoque P. Reiffenstuel, P. Schmalzgrueber, & *cit.* P. Schmier, licitum esse Monasteriis, etiam divitibus, pacisci de certa portione bonorum sibi obventura, intuitu ingredientis, & renuntiantis futuræ hæreditati parentum, aut alteri cuicumque justæ prætensionis; quia in tali casu pactum fit solum de temporali pro temporali, verbi gratia de legitima anticipato solvenda pro jure hæreditatis cesso. Confirmat consuetudo. Dixi 2. *Si-*

monia

monia Juris naturalis & Divini; quia *Juris Ecclesiastici* tantum Simonia probabilius committitur, si Monasterium sit dives, & tamen ab ingressuris aliquid per pactum exigat vel accipiat Monasterium *titulo sustentationis*, ut ex *c.40. h.t.* Palao & multi Recentiores docent contra P. Reiffenstuel; quia solum temporale venit in contractum vel pactum pro temporali, nimirum pro sumptibus in sustentationem necessariis. Cui Juri Ecclesiastico videtur derogatum esse per consuetudinem, quæ vel inde rationabilis esse potest, quod hoc pacto plures possint recipi, ac bona in fundationes Monasteriorum assignata, quæ variis casibus & periculis sunt exposita, securius conserventur, vel forte admittenda resarciantur. Dein hoc modo coercetur avaritia ac invidia parentum & consanguineorum, qui liberis, quasi forent illegitimi, aut consanguineis Religionem ingredientibus, nihil darent, vel non nisi modicum, ne quidem legitimam: quod prorsus indignum est, & nescio, an non maledictionem Divinam post se trahat. De reliquo sponte oblata utique citra periculum Simoniæ & licite accipiunt Monasteria ab ingredientibus.

17 *Obj.* 1. Prohibitum est Monasteriis bene dotatis aliquid exigere de pastu, victu, vestitu, pecuniis. *Extrav.cit.* item sub specie vel *prætextu* paupertatis, *c.40. cit.* & quidem Jure Divino ac naturali, ut evidens esse putat P. Reiffenstuel: ergo Monasteria bene habentia nihil exigere possunt titulo sustentationis, dotis &c. etiam vi consuetudinis, cum temporale exigeretur pro ingressu, eo quod alius titulus non habeat locum. 2. Non licet Monasteriis plures recipere, quam vel ex reditibus suis, vel consuetis eleemosynis commode sustentare possint. *c.un. §. sane de statu Regular. in 6.* Trid. *s.25. c.3. de Regular. Const.* Nullum

lum omnino Clem. VIII. ergo nunquam poteſt habere locum titulus dotis, aut ſuſtentationis, & pactum ſuper ea. 3. Ingreſſuri, vel ingreſſi ante editam Profeſſionem libere poſſunt diſponere de rebus ſuis, & Monaſteriis nihil tenentur aſſignare vel dare. Trid. *ſ.25. c.16. de Regular.* ergo adigi per pactu nequeunt, ut aliquid anticipato acceptum in dotem afferant Monaſteriis ſub conditione, ut iſta renuntient futuræ hæreditati &c. 4. Legitima non debetur liberis, quamdiu vivunt parentes per *l.* 1. §. 21. *ff. de collat. bonor.* ergo. R. ad 1. prohibitum quidem eſt, ſed tantum Jure Eccleſiaſtico. Nec Monaſteria opulenta ſolent allegare paupertatem: ergo, quando aliquid exigunt titulo ſuſtentationis, nihil exigunt ſub falſo *prætextu paupertatis*, quod prohibetur *d. c.*40. P. Reiffenſtuel nimis abundat in ſuo ſenſu. Quod autem Monaſteria opulenta, quando aliquid exigunt titulo ſuſtentationis, non exigant pro ipſo ingreſſu, clarum eſt in caſu, quo ſacerdotes divites, vel Religioſi, quibus de ſuſtentatione ſatis aliunde proſpectum, pro Miſſis vel Miniſteriis ſacris aliquid recipiunt vel exigunt titulo ſuſtentationis, quod ipſis licere fatetur ipſe P. Reiffenſtuel *h.t. n.*198.201. *ſeqq.* Ad 2. *N. conſ.* Clemens VIII. *in d. Conſt.* bene explicat *c. un. & Trid. cit.* ubi ponit hæc verba: *qui* (Conventus) *de conſuetis eleemoſynis, aliiſve quibuſcumque obventionibus in commune conferendis, commode ſuſtentari poſſit*: ergo reſpectu Monaſterii inopis dos, velut pia largitio & conſueta, conſiderari poteſt ut *conſueta eleemoſyna*: reſpectu opulenti ut *obventio in commune conferenda*. Ad 3. *tranſ. antec. N. conſ.* æque enim liberum eſt Monaſteriis recipere vel non recipere eos, qui, cum poſſent, nolunt tamen quidquam aſſignare vel

dare

dare Monasteriis. Ad 4. quamquam legitima vivis parentibus non debeatur liberis, debetur tamen ipsis jus ad legitimam suo tempore imo & ad hæreditatem: Possunt ergo de remissione hujus juris pacisci. *c.2. de pact. in 6.* ut confirmato per consuetudinem.

18 Dico 8. Simonia Mentalis nulli subjacet pœnæ Ecclesiasticæ. 2. Probabilius etiam Conventionalis ante sententiam. 3. Licet (excepta Confidentiali) mixta sit ex Reali. Proin 4. sola Simonia Realis punitur in Jure pœnis determinatis. 5. Non tamen omnis, sed tantum aliquæ. Pars 1. sumitur ex *c. 35. 34. & fin. h. t.* Pars 2. ex *can. 1. seqq. caus. 1. q. 3. c. 8. & extrav. 1. & 2. h. t. int. comm.* estque id communiter inter DD. receptum, quia, ubi Jura statuunt pœnas, semper faciunt mentionem dationis, & acceptionis. Pars 3. quam tenet probabilior & communior contra Guttieresi & P. Friderich ex *citt. can.* maxime *Extrav. 2. cit.* ubi dantes, & *accipientes* subjiciuntur pœnis: ergo, si tantum ex una parte secuta sit traditio, non incurruntur pœnæ: cum in pœnalibus benignior pars tenenda sit. *c. 49. de R. J. in 6.* & verba intelligenda cum secuto effectu ex utraque parte, ut communius explicant. Pars 4. fluit ex prioribus: Pars 5. exinde, quod in Sacro Jure solum in tres Simoniæ species reperiantur pœnæ determinatæ, ipso facto incurrendæ, nimirum quæ contingit circa Ordinum collationem: Religionis ingressum: & provisionem Beneficiorum Ecclesiasticorum. Ceterum etiam aliæ Simoniæ in aliis materiis commissæ, si ad Judicem deferantur, utique plecti possunt, ac debent arbitrarie, licet vel nullæ in eas pœnæ, vel saltem non ipso Jure incurrendæ, sint decretæ, cum sint gravissimum crimen. *Objic.* In *c. 37. & 45. h. t.* viden-

dentur pœnæ infligi, licet temporale tantum sit promissum pro spirituali tradito: ergo sufficit, si Simonia ex una parte sit completa per traditionem. R. Ibi est sermo de temporali remisso pro dato spirituali: *remittere* autem idem est ac *dare*. Dein ad incurrendas pœnas sufficit, si, quod prius solum erat promissum, postea ex intervallo detur reipsa.

19 Dico 9. Pœnæ circa Ordinationem Simoniacam statutæ sunt hæ. 1. Excommunicatio Pontifici reservata in Ordinantem & Ordinatum. 2. Suspensio a collatione omnium Ordinum & exercitio munerum Pontificalium, in Ordinantem, a susceptione Ordinum vero & susceptorum exercitio in Ordinatum, *c. 37. 45. & Extrav. 2. citt.*

20 Dico 10. Pœnæ in Simoniacos circa ingressum Religionis sunt istæ. 1. Excommunicatio reservata in dantem & accipientem temporale: si vero accipiens esset Communitas vel Capitulum, suspensio, & quidem, nisi occulta sit, pariter reservata Pontifici, ab officio & executione juris Capitularis, & administratione jurisdictionis. 2. Infamia juris, consequenter & irregularitas. 3. Translatio Simoniace admissi in arctius Monasterium, sed post sententiam primum, *c. 19. 25. 40.* & maxime *Extrav. 1. int. com. h. t.*

21 Dico 11. Pœnæ in Simoniacos circa provisionem Beneficiorum, Officiorum, Dignitatum, & Prælaturarum Ecclesiasticarum sunt sequentes. 1. Nullitas provisionis, sive sit præsentatio, postulatio, electio, sive institutio, admissio, confirmatio, vel libera collatio, ut adeo ante omnem sententiam retineri in conscientia nec beneficium &c. nec fructus beneficiales valeant. 2. Excommunicatio reservata in omnes ad talem Simoniam cooperantes. 3. Inhabilitas provisi ad idem beneficium de novo obtinendum. 4. Item ad alia be-

beneficia obtinenda. 5. Privatio beneficiorum prius habitorum, ac depositio ab altaris ministerio: sed ultimæ duæ non incurruntur ante sententiam condemnatoriam, ut notant Nav. Suar. & alii. Habentur hæc *Extrav. 2. int. comm. h. t. can. ult. caus. 1. q. 3. c. penult. de Elect. Const. Cum primum Pii V.* Extendit se assertio ista etiam ad Simoniam Juris Ecclesiastici, per *c. 5. & 7. de rer. permut.* quia *Extrav. cit.* loquitur generaliter de Simonia circa provisionem beneficialem, & a DD. intelligitur generaliter. Non vero se extendit ad Simoniam circa beneficia minus stricte sumpta, uti sunt Pensiones, Vicariæ temporales &c. commissam; quia *d. Extrav.* simpliciter loquitur de Beneficiis, Officiis, & Dignitatibus, proin, qua pœnalis est, stricte accipienda. *Simonia Confidentialis* fere easdem habet pœnas, cum hoc tamen discrimine. 1. Quod, si Episcopus, aut Prælatus eo superior, sit reus, non incurrat excommunicationem, sed interdictum ab ingressu in Ecclesiam. 2. Quod inhabilitas ad alia beneficia, & privatio prius habitorum, incurrantur ipso facto, licet opus sit sententia declaratoria criminis. 3. Quod beneficiorum per confidentiam resignatorum vel collatorum reservatio inducatur. *Const. Romanum Pii IV. & Const. Intollerabilis Pii V.* Quæ tamen reservatio in Germania non procedit propter Concordata Germaniæ.

22 Quæres, an præfatas pœnas incurrat Simoniace promotus, at ignoranter, quia v. g. alius ipso inscio dedit pretium? 2. An ille, qui ignoravit has pœnas a jure statutas? R. ad 1. nullam incurrit, nisi nullitatem provisionis, & inhabilitatem ad idem beneficium absque dispensatione Episcopi, *c. 27, 33. h. t. c. penult. cit.* Ne nimirum aditus ad beneficia minus legitimus detur cum detrimento Eccle-

sia-

ſiarum: unde hæc nullitas & inhabilitas reſpectu talis non ſunt pœna propter delictum. Et hinc fructus bona fide conſumptos non tenetur reſtituere, imo poſt triennium, quo bona fide poſſedit beneficium, nec iſtud, nec ullos fructus, etiam formaliter extantes; quia præſcripſit per Regulam Cancellariæ *de Triennali poſſeſſore*. Dein nec dicta nullitas & inhabilitas a tali incurruntur, ſi promotus (forte ſuſpicans aliquid ab amico vel parentibus &c. dandum pro ſui promotione) contra hoc expreſſe fuiſset proteſtatus: aut ſi tertius in fraudem, & eum in finem latenter aliquid temporale dediſset, ut proviſio reddatur irrita, *c.* 27. *&* 33. cit. R. ad 2. Si ignorantia fuit invincibilis (quod forte tam facile non contingit) excommunicationem certe non incurrit, imo juxta mea principia, *ad tit. de eo, qui duxit. in lib. IV.* tradita, probabiliter nec alias pœnas incurrit, quamquam communis diſsentiat. Imo fructus bona fide conſumptos reſtituere non tenetur, etſi a perceptione fluxit triennium, nec formaliter extantes, uti & nec pretium ille, qui accepit, ſi per triennium manſit in ignorantia invincibili; quia res mobiles præſcribuntur triennio.

23 Dico 12. Quamvis omne pactum Simoniacum (vel contractus) in ratione pacti ſit nullum; cum res ſpirituales & ſacræ in commercium venire nequeant, *l.* 83. §. 5. *ff. de V. O.* & ad faciendum illicitum nemo obligari valeat, ſcilicet ad dandum ſpirituale pro temporali, ſpectato jure naturali: ſecuta tamen traditio rei, vel temporalis vel ſpiritualis, valida eſt, v. g. collatio Simoniaca Sacramentorum, conſecratio Eccleſiæ, Profeſſio Religioſa &c. quia nullo jure irritata reperitur. Excipe tamen proviſiones beneficiorum & officiorum Eccleſiaſticorum, quæ ſunt irritæ jure Eccleſiaſtico. *Extrav.* 2. *cit. &c.*

24 Quæres, an res Simoniace acceptæ debeant restitui, & cui? R. 1. Si ex utraque parte facta sit traditio, & præter Simoniam non intervenit injustitia, spectato jure naturali nulla datur obligatio restituendi, ut patet per se; cum restitutionem non imperet violata virtus Religionis, sed tantum virtus Justitiæ læsa: in materia tamen beneficiali de Jure Ecclesiastico datur obligatio, at non ante sententiam condemnatoriam, *c. 11. c. 39. in f. h. t.* R. 2. Si intervenit injustitia, ut si quis accepit pretium temporale pro re mere spirituali, nullum temporale pretio æstimabile commodum afferente, v. g. pro Reliquiis sacris, Sacramentis &c. aut aliunde jam fuit obligatus ad dandum spirituale, licet hoc sit annexum cum commodo temporali, stringit jus naturale ad restituendum temporale, utpote acceptum sine ullo justo titulo. *Objic.* Dans pretium pro re spirituali, nullum afferente commodum temporale, illud voluntarie dat: ergo ab accipiente retineri potest. Repono: licet det voluntarie, non tamen aliter intendit dare, quam quantum permittit Justitia. R. 3. Si dans temporale iterum reddat spirituale, vel vicissim dans spirituale reddat pretium temporale, ad repetitionem reddi debet acceptum, saltem post sententiam Judicis restitutionem præcipientis in pœnam. R. 4. Si vero una tantum pars tradidit, tunc multi faciunt discrimen, & dicunt, eum quidem, qui accepit temporale, spirituale tamen, v. g. beneficium, non dedit, teneri jure naturali ad reddendum temporale, utpote nullo jure aut titulo acceptum, in quo facile conveniunt omnes: eum vero, qui accepit spirituale, non tamen dedit temporale, non teneri ad reddendum spirituale, quos & ego fui secutus, modo autem contrariam aliorum sententiam amplector, & huc quoque ad restituendum obligari

pro-

probabilius esse puto ex hac ratione, quod spirituale non sit datum animo donandi, sed sub conditione, quantumvis illicita, recipiendi aliquid temporale. Neque dicas, memoratam conditionem, quia turpis est, haberi pro non adjecta; hoc enim negatur, cum de jure solum id statuatur de conditione turpi in matrimoniis & testamentis, nullibi autem de hac, cui proin valide alligata censetur voluntas spirituale dantis. R. 5. Simoniace accepta per se quidem forent restituenda danti, utpote læso: per sententiam vero Judicis potest pretium applicari pauperibus & causis piis in pœnam delinquentis, & in beneficialibus debet applicari Ecclesiæ, in qua beneficium existit, *c. 11. & 14. h. t.*

25 Dico 13. Judex in delicto Simoniæ est Ecclesiasticus privative. 2. ad id accusandum admittuntur omnes, etiam criminosi & complices delicti, modo non sint capitales inimici. 3. & ad testificandum admittuntur pariter omnes, etiam mulieres. 4. ad condemnandum sufficiunt etiam præsumptiones violentæ. Pars 1. sustinetur communiter cum *gl. in c.* 8. *de for. comp. v. malefactores*. Pars 2. sumitur ex *c. 3. 7. h. t.* Pars 3. ex *c.* 31. *eod.* salvo tamen Judicis arbitrio, quantum fidei testibus alias minus legalibus tribuendum sit. Pars 4. ex *c. 6. eod.* Masc. *in concl.* 1311. *n.* 12. 27. *&c. de Probat.*

26 Dico 14. Absolvere a Censuris, & dispensare in pœnis Simoniæ, licet per se possit solus Pontifex, ac raro soleat, & non sine certis conditionibus, de quibus vid. Pyrrh. Corrad. *in Praxi dispens. l. 5. c. 9. &* 10. Reiffenstuel *h t. a n.* 341. Si tamen delictum sit occultum, & ad forum contentiosum non deductum, a Censuris absolvit Episcopus. Trid. *s. 24. c. 6. de ref.* & Religiosi Men-

dicantes ex privilegio, pro foro interno. Idem Episcopus dispensat cum eo, qui beneficium Simoniace obtentum sponte & ante sententiam condemnatoriam dimisit, ut notant DD. ex *can.* 2. *caus.* 1. *q.* 3. & cum eo, qui per alienam Simoniam, se inscio, obtentum dimisit, ad idem rursus obtinendum, *c. penult. de Elect.* An vero Episcopus vi Trid. *loc. cit.* dispensare possit ad obtinendum rursus idem beneficium prius Simoniace obtentum, vel potius retinendum, si delictum mansit occultum, & ad forum contentiosum non deductum, disputant DD. Reiffenstuel cum communiori negat. Henriq. Less. Palao *p.* 5. *tr.* 17. *d.* 3. *pu. ult. n.* 4. affirmant probabiliter, & inclinat P. Krimer *h. t. n.* 592. *seqq.*

TITULUS IV.

Ne Prælati Vices suas vel Ecclesias sub annuo consensu concedant.

SUMMARIUM.

1 *Explicatio Rubricæ.*
2 *An committatur Simonia, si pro concesso usu potestatis Ecclesiasticæ, vel Ecclesiæ, accipiatur pensio temporalis.*

1 IN hoc titulo, qui, uti & sequens, est appendix prioris, prohibetur Prælatis specialiter ut Simoniacum, *vices suas*, nempe jurisdictionis, potestatis, aut regiminis sui exercitium aliis committere, aut *Ecclesias* ipsas ad usum concedere, pro *annuo censu*, h. e. pensione temporali quotannis solvenda. Unde

2 Dico, Prælati, Officiales, aut Beneficiati Ecclesiastici, qui exercitium potestatis aut administra-

nistrationis Ecclesiasticæ, v. g. Vicariatum, Decanatum, consecrationem Ecclesiæ, curam animarum, dispensationem &c. aliis elocant pro annua pensione, committunt Simoniam, certis pœnis obnoxiam, *c.1.2.3.h.t.* Et qui Ecclesiæ usum pro simili pensione, at sine pœna in jure determinata, *rubr.h.t.* Qui vero præcise fructus temporales ad tempus ita elocant, non committunt ullam Simoniam, *c.4.eod.* Ratio horum omnium est, quia in prioribus conceditur res spiritualis pro temporali, non autem in ultimo casu. *Objic.* 1. Solent Episcopi sine scrupulo suis Vicariis statuere annuum salarium: ergo vices suas concedere pro annua pensione non est Simoniacum. 2. Licet Episcopis eximere Ecclesiam vel Monasterium a sua jurisdictione pro annua pensione, consequenter pro hac remittere exercitium jurisdictionis, *c.6. de Relig.domib.* ergo & concedere usum jurisdictionis; cum *remittere* spirituale pro temporali, & vicissim, idem sit ac *dare*. R. ad 1. Solent constituere salarium suis Vicariis per modum stipendii ad sustentationem, *C. ant.* per modum pretii, *N. ant. & conf.* Ad 2. Illa pensio annua non accipitur tanquam pretium pro jurisdictionis exercitio remisso, sed in recognitionem exemptionis gratuito concessæ, & in signum indultæ libertatis, vel in probationem antiquæ subjectionis.

TITULUS V.

De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

SUMMARIUM.

1 *Quinam dicantur Magistri, Doctores, Licentiati.*

3 *An pro licentia docendi, vel pro ipsa doctione, aliquid exigere vel accipere illicitum vel Simoniacum sit.*

3 PEr *Magistros* hic veniunt omnes, qui litteras, artes, aut quamcumque disciplinam alios docent: & tales, qui saltem Grammaticam doceant, in singulis Ecclesiis Cathedralibus, vel etiam Collegiatis, imo & qui Theologiam, in Metropolitanis, & Cathedralibus, atque Collegiatis, ubi facultates suppetunt, constitui voluerunt Concilia Lateranensia sub Alex. III. & Innoc. III. ut refertur *c.1 & 4. h. t.* item Trident. *s.5.c.1. de ref.* qui simul sint Canonici, & de præbenda ad congruam sustentationem necessaria provisi, ac propterea *Scholastici* appellantur, qui, quamvis in plerisque Ecclesiis in Germania retineant hoc nomen, munus tamen non exercent, sed exercetur ab aliis in Academiis, Lyceis, & Gymnasiis, quorum sufficiens est copia. Item veniunt, qui in aliqua facultate, nempe Theologica, Juridica, Medica, aut Philosophica, supremam lauream vel gradum litterarium per certorum insignium præsentationem consecuti sunt, atque *Doctores* appellari consueverunt, relicto fere Philosophis tantum *Magistrorum* titulo. Hi, si in aliqua Academia vel Universitate præviis examinibus de vita, & maxime de doctrina, rigorosi promoti sunt, vocantur *Academici*, multisque privilegiis gaudent: qui vero ex Rescripto Principis supremi, & ab aliis ex Privilegio, uti sunt Comites sacri Palatii, & alii, qui nomine Pontificis ex Theogia & Jure Canonico, vel Comites Palatini, aut alii, qui nomine Imperatoris ex Jurisprudentia & Medicina creandi Doctores facultatem obtinent, hos consequuntur honores, appellantur

Bul-

Bullati, qui, si sine rigoroso & serio hujusmodi examine creati Doctores fuerint, parum valent, & parvi æstimantur, nec gaudent privilegiis Doctorum, per Trid. *s. 22. c. 2. de Ref. & Const. Quamvis S. Pius V. ac Ord. Cam. p. 1. tit. 3. & 18.* quia fundamentum honoris & gradus litterarius est scientia & eruditio, vel eminens, vel saltem satis cognita & probata. Doctoribus vicini sunt *Licentiati*, qui nimirum prævio examine rigoroso digni reperti sunt, & *licentiam* adepti insignia doctoralia recipiendi ac supremam capessendi lauream. Hi in favorabilibus æquiparantur Doctoribus, ac eadem participant privilegia, nisi consuetudo vel statutum vel jus aliqua in particulari ipsis adimat. Dein Doctores & Licentiati ex Jure Canonico ad plerasque dignitates, beneficia, & officia Ecclesiastica habiles sunt, ad quæ Doctores & Licentiati Theologiæ, atque in specie ad Præbendam Theologalem, officium Vicarii Generalis, & Pœnitentiarii. Trid. *s. 23. c. 18. & s. 24. c. 8. 16. de Ref.* Congreg. Card. in variis Responsis apud Pignatelli *to. 1. consult. 147.* quia SS. Canones non minus serviunt ad formandos tum Clericorum tum fidelium mores, curamque animarum in utroque foro exercendam, ac Theologia, atque ideo SS. Canones dicuntur pars Theologiæ, vel Theologia Practica. Atque hæc de Rubricæ prima parte: de altera vero, quæ principalior est.

2 Dico 1. Illicitum: 2. non tamen Simoniacum est pro licentia docendi, seu scientias tradendi, etiam sacras, Theologiæ & Juris Canonici, exigere vel accipere pecunias. Pars 1. sumitur ex *Rubr. c. 1. 2. 3. h. t.* turpe enim & sordidum est pro munere & licentia docendi alicui concessa exigere pretium; cum viri ad docendum idonei potius præmiis invitari, quam exactionibus arceri debe-

rent a munere Reipublicæ tam salutari. Pars 2. patet inde, quando docere scientias, etiam sacras, per se nihil sit spirituale, ut mox videbimus: ergo nec licentia eas docendi. *Objic.* 1. Licentia docendi scientias sacras provenit a potestate jurisdictionis spiritualis: ergo, qui vendit hanc licentiam, vendit actum jurisdictionis spiritualis, quod est Simoniacum. 2. Passim videmus pro licentia docendi, seu pro Gradu *Licentiæ*, & *Doctoratus*, aliquid exigi & accipi ab ipsis Professoribus: ergo illicitum hoc non est. R. ad 1. *N. ant.* Quando Prælati Ecclesiastici conferunt Professuras, id non faciunt qua tales, nec ipsa collatio est actus jurisdictionis Ecclesiasticæ qua talis; cum nihil spirituale respiciat. Ad 2. Illæ sportulæ non ut pretium pro licentia docendi, sed vel ut merces pro labore in examinando, vel pro assistentia in actu inaugurationis, vel pro privilegiis & emolumentis temporalibus, quæ promotus consequitur, exiguntur & accipiuntur.

3 Dico 2. Nec illicitum, nec Simoniacum est aliquid exigere vel accipere pro ipsa doctione, seu pro actu docendi & actuali traditione scientiarum, etiam sacrarum, aut pro consilio vel responso, etiam theologico. 2. Simoniacum tamen est, si pro hujusmodi instructione, quatenus ordinatur ad DEI amorem, virtutis studium, ac animæ salutem, ut regulariter fit apud Catechistas, Concionatores, & Confessarios, aliquid accipiatur ut pretium, & non titulo stipendii ad sustentationem. Ratio partis 1. est, quia doctrina & scientia est quidem aliquid incorporale, ex se tamen non est aliquid spirituale, per se tendens ad salutem animæ: & traditio doctrinæ, etiam Theologicæ & sacræ, est actus tantum naturalis; modo naturali positus, ac ad finem naturalem, qui est instructio intellectus discipulo-

pulorum, ut cognoscant veritates, ac inde discant conclusiones Theologicas v. g. deducere, ordinatus, atque ab hæretico ponibilis, quia etiam iste ex cognitis fidei veritatibus deducere potest conclusiones Theologicas: deinde scientia, etiam sacra, sicut ab una persona in aliam transferri nequit; ita nec vendi potest & æstimari, sed solus labor, industria, & informatio seu instructio docentis, quæ est aliquid mere temporale, consequenter pretio æstimabile. Ratio partis 2. patet, quia eatenus tales actus fiunt supernaturales ratione finis spiritualis, adeoque pretio æstimabiles. *Objic.* 1. DEUS ipse *Prov.* 23. sic prohibet: *noli vendere sapientiam, & doctrinam, & intelligentiam*: ergo. 2. Theologia est scientia sacra, & complectitur veritates fidei supernaturales: ergo pro ea tradenda nihil absque Simonia accipi potest. 3. Qui docentur Theologiam, exinde sæpius moventur ad DEI ac rerum supernaturalium amorem, vel etiam ad talem finem referunt suum studium. R. ad 1. Illum textum intelligit S Thomas & alii non de scientia labore humano acquisita, sed de infusa a DEO ad cognoscendas veritates divinarum Scripturarum, & a S. Paulo vocatur *interpretatio sermonum*, ac numeratur inter dona Spiritus S. & gratias gratis datas. Ad 2. Licet Theologia sit scientia sacra ex objecto suo materiali, & supponat veritates supernaturales, docens tamen Theologiam circa illas non nisi naturaliter versatur, sicut Musicus decantans cantiones sacras, qui utique non committit Simoniam, si pro suo cantu accipiat pretium. Ad 3. Id respectu docentis Theologiam &c. est mere per accidens, is enim per se intendit instructionem naturalem intellectus, sive naturali modo ponendam.

TITULUS VI.

De Judæis, Sarracenis, & eorum Servis.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit Paganismus, Judaismus, Hæresis.*
2 3 4 *An, & quando illicitum sit recipere & tolerare Saracenos, & Judæos, aut cum ipsis communicare.*
5 *Infideles directe cogi ad Fidem non possunt.*
6 *An eorum infantes invitis parentibus baptizari.*

1 TRiplex est genus Infidelitatis, seu Infidelium, h. e. in vera Fide & Religione errantium, nempe *Paganismus*, *Judaismus*, & *Hæresis*; quamvis in Jure Canonico per Infideles plerumque intelligantur illi, qui non sunt baptizati, uti Pagani & Judæi; non vero Hæretici. *Pagani* in genere sumpti sunt illi, qui non baptizati nullo modo credunt in Christum, sive ut venturum sive ut præsentem Messiam, ac Mundi Salvatorem, uti Ethnici, Gentiles, Idololatræ, Sinenses nondum conversi, Turcæ, *Sarraceni*, qui in hac Rubrica generaliter accipiuntur pro Paganis, & probabiliter sic dicuntur Sarraca urbe Arabiæ, quamvis ipsi oriundos se & appellatos esse asserant a *Sara* uxore Abrahami, cum tamen potius descendant ab ejus ancilla Agar, ac ideo a quibusdam *Agareni* vocentur. Si tamen Sarraceni specifice accipiantur, denotant Turcas, Persas, Arabes Africanos, & alios populos Mahometi adhæren-

rentes, *Judæi* autem sunt, qui Vetus Testamentum, in quo reperiuntur vaticinia & figuræ promissi Messiæ, ac Legem Mosaicam mordicus tenent, non tamen credunt in Christum & Messiam jam ut præsentem, rejecto Novo Testamento ex toto, sed venturum adhuc expectant. *Hæretici* demum appellantur, qui quidem profitentur Christum cum utroque Testamento, ac baptizati sunt, in uno tamen vel pluribus articulis sufficienter revelatis contra Fidem Catholicam pertinaciter errant. De his in sequenti, de *Paganis & Judæis* agitur in hoc Titulo, uti & de *eorum servis*, per quos intelliguntur non tantum servi proprie dicti, sed etiam famuli & famulæ.

2. Dico 1. Illicitum est Christianis in suas terras recipere, vel tolerare, si expellendi vires suppetant, *Sarracenos* seu *Paganos*. 2. Cum ipsis, ubi tolerari debent, in eadem domo cohabitare, aut ipsis servire in eorum domibus. 3. Specialiter vero prohibitum est tempore belli ad illos deferre arma, ferrum, & alia ad usum servientia, aut illis favorem vel auxilium præstare &c. & quidem sub pœna infamiæ, servitutis, intestabilitatis activæ & passivæ ac excommunicationis reservatæ Summo Pontifici, atque confiscationis bonorum, imo capitalis supplicii. 4. Quin & inire fœdus cum illis, & auxilia petere tempore belli contra Christianos & Fideles, fere nunquam licet. Pars 1. fundatur tum in Jure Divino, quod promulgavit S. Paulus, qui 2. *Cor.*6. ait: *Quæ conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli*, tum in Naturali ob certum periculum damnorum Religionis & fidelium. Pars 2. habetur expressa in *c.5.h.t.* Pars 3. in *c.6.11.12.17. Extrav. 1. int. Com. Extrav. un. Jo: 22. h. t.* specialiter *in Bulla Cœnæ casu 7. l. fin. C. quæ res reportari l. 25. C. de* pœnis.

pœnis. Pars 4. in *c.34.v.12. Exodi* ibi: *Cave ne unquam cum habitatoribus terræ illius jungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam*, & *c.23.v.32.* ibi: *non inibis cum eis fœdus*, & in ratione, quia practice loquendo nunquam vel fere nunquam a tali fœdere & auxiliis aberit periculum certum Religionis, Catholicorum perversionis incrementi infidelitatis, scandali &c. Vid. Sanch. *l. 2. mor. c.31. n.24.* Correa *in Idea Consiliar. d.6. a n.* 1415. qui fere unicum excipiunt casum, quo nempe ex una parte non possunt haberi auxilia a Christianis, ex altera vero nullum creditur notabile damnum imminere Religioni Catholicæ, vel pacta sunt talia, ut potius spes sit tuendæ aut etiam propagandæ Religionis veræ; quæ rarissime concurrent.

3 Dico 2. Quamvis absolute loquendo licitum sit Christianis in suas terras recipere *Judæos*. 2. Et receptos tolerare non solum liceat, sed etiam oporteat, si pacta servent, & juxta leges sibi præscriptas vivant. 3. Recipere tamen ubi nondum sunt, non expedit, imo ordinarie non licet. 4. Neque cum receptis & toleratis communicare in sacris, imo nec in politicis, quando ob familiaritatem cum iis habitam oritur vel periculum perversionis fidelium, vel vilipensio Religionis Christianæ. Pars 1. & 2. sumitur ex *c.9. 13. h.t. l.11. 14. &c. C. eod.* & ex ratione, quia ex Judæis receptis & toleratis redundat aliqua utilitas in veram Religionem Catholicam; hi enim perpetuum dant testimonium non modo Scripturæ Sacræ Veteris Testamenti, in quo continentur promissiones venturi Messiæ, ejusque persona, gesta, miracula &c. describuntur, quæ olim vaticinati sunt Prophetæ, & nunc in Christo impleta cernuntur, imo ipsi Judæorum ritus tanquam figuræ confirmant figuratum,

quod

quod modo existit; nempe veritatem Evangelicam. Accedit praxis, non solum Christianorum Principum, sed etiam summi Pontificis in Urbe Romana Judæos perpetuo tolerantis. Unde paritas non est cum Paganis & Sarracenis, quia ex horum toleratione vel receptione non datur ulla utilitas in Ecclesiæ Catholicæ confirmationem redundans. Qua de causa, ubi sunt recepti, gaudent jure civitatis & privilegiis civium *l.8.C.c.9.h.t.* sed juxta conventionem dumtaxat. Porro conditiones & leges, sub quibus recipi & tolerari consueverunt Judæi, potissimum sunt istæ: ne quid dicant vel faciant in contemptum Religionis Christianæ, aut Christianos turbent in cultu Divino, vel molestiam creent: ne blasphemiis aut maledictis impetant Deum aut Christum, aut Christianos diris devoveant: ne in hebdomada sancta prodeant in publicum, ac in die Parasceves aperta habeant hostia vel fenestras: ne usuras exerceant immoderatas, aut fraudibus emungant Christianos, aut res Christianorum furentur vel ipsi, vel illas coemant a furibus: ne quemquam Christianorum ad suam superstitionem seducere præsumant: ne saltem in quibusdam locis, habeant bona immobilia præter ædes suas, & ne incedant publice sine signo in vestibus, ex quo dignoscantur esse Judæi, v.g. sine flavo pileo, flava fimbria, clavo flavo &c. (quamvis hoc signum in Germania dissimulari soleat) ne Christianos habeant pro mancipiis & famulis, ne capiant aliquid ex testamento vel alia ultima voluntate &c. Pars 3. patet inde, quod Judæi soleant, nimirum occulte, Christo quotidie maledicere, ac blasphemare, Christianos autem insatiabili odio persequi, eisque per fraudes & iniquas usuras nocere, aliaque nefanda crimina, præsertim in infantes

Chri-

Christianorum, patrare. Vid. Pignatelli *to. 5. consult.* 14. Majolus *to.* 3. *dier. canic. colloq.* 1. Speidelius in *Speculo*. Pars 4. ex *c.* 3. 5. 7. 8. & *l* 7. 11. *C. eod.* Sed hinc

4 Quæres, quænam communicatio cum Judæis in specie sit prohibita, & an graviter? R. 1. In Divinis, uti est adire Synagogas Judæorum, vel vicissim admittere ad rem Divinam in Ecclesiis Christianorum, exercere ritus & ceremonias eorum superstitiosas, permittere, ut ædificent novas Synagogas, vel antiquas in formam augustiorem redigant, vel ad id cooperari &c. item in politicis & profanis, uti est habitare in eorum ædibus, eodem cum ipsis balneo uti, adire eorum convivia, nuptias, ludos, adhibere Medicos & chirurgos Judæos, & maxime officium publicum, aut jurisdictionem in Christianos concedere ipsis, aut eos tamquam famulos recipere in domos &c. *c.* 5. 7. 8. 13. 16. *c. pen. h. t.* potest tamen Christianus operas suas locare Judæo, v. g. in extruenda domo, colendo agro &c. vel res suas, v. g. equum, currum &c. item celebrare cum ipsis contractus. R. 2. Prædictam communicationem in profanis prohiberi solum ex causa familiaritatis nimiæ cum Judæis; unde licitum est, si necessitas vel magna utilitas, corporalis vel spiritualis, aliud exigat, v. g. si alius idoneus Medicus non adsit ad medendum, quam Judæus, si casu in balneo, vel convivio incidas in Judæos, si frequenter agas cum Judæo cum intentione & spe ipsum convertendi. Unde R. 3. Peccatum grave non esse cum Judæis communicare in profanis, nisi quando familiaritas est valde frequens & quasi continua, vel quando notabiliter præjudicatur dignitati Fidei, v. g. per famulatum diuturnum in quibusvis ministerijs, vel quando tolerantur in of-

ficiis

ficiis publicis, aut grave scandalum, vel periculum perversionis inde oritur.

5 Dico 3. Infideles, uti Sarraceni & Judæi, directe & per se cogi non possunt ad amplectendam Religionem Christianam *c.3.5.d.45.c.9.h. t.* quia nec Ecclesia (nec Principes Christiani) in infideles, per baptismum non ingressos in Ecclesiam, & sic ei non subjectos, habet jurisdictionem, & consequenter potestatem compellendi ad Fidem. Dixi 1. *directe*; possunt enim cogi indirecte, v.g. negando ipsis habitationem inter Christianos, eos rigide (juste tamen) tractando, exigendo tributa, negando favores Christianis indultos &c. nisi se convertant. Dixi 2. *per se*, nam per accidens cogi possunt illato ipsis bello, si resistant prædicationi Evangelii, quam Christus prædicari præcepit per totum mundum, ad submovendum hoc impedimentum. Hic aliqui etiam censent, Infidelibus ob Idololatriam, & alia peccata, contra jus divinum & naturale ab ipsis committi solita, bellum moveri, & expugnari posse, saltem accedente consensu summi Pontificis, cujus est tueri jus divinum & naturale, & qui ratione horum delictorum in eos obtinet jurisdictionem ad puniendum. *Ob.* 1. Infideles obligantur jure naturali & divino ad recipiendum Baptismum, & Fidem Christianam sibi sufficienter propositam: ergo cogi possunt ad satisfaciendum huic obligationi. 2. Si directe cogantur ad fidem, non fit ipsis injuria, sed gratia; quia felix dicitur necessitas, quæ compellit ad meliora. 3. Hæretici possunt directe cogi ad amplectendam Fidem Orthodoxam: ergo & Infideles. R. ad 1. Licet teneantur aliunde amplecti veram fidem, tamen propter defectum jurisdictionis directe cogi nequeunt. Ad 2. Injuria non deest, ubi vis infertur a non habente

bente potestatem, & jurisdictionem. Ad 3. *N. conf. & parit.* quia Hæretici per Baptismum subjecti sunt jurisdictioni Ecclesiæ, quæ proin, ubi potest, eam recte exercet per Principes Catholicos, ut cogant rebelles reverti.

6 Dico 4. Infidelium, nempe Paganorum & Judæorum, infantes probabiliter baptizantur licite invitis eorum parentibus, saltem si spes sit, quod in vera Religione sint educandi. Scotus *in 4.d.4.q.9.* & aliorum communis contra communem aliorum cum S. Th 2.2. *q.*10. *a.*12. qui notat, in Praxi semper fuisse observatum contrarium nostræ sententiæ, quæ tamen probatur ex illo *Matth.*28. *Docete omnes gentes, baptizantes eos*: ergo Christus præcepit baptizari omnes: atqui huic præcepto, vi cujus omnes tenentur baptismum suscipere, & in aliis non impedire, nullo Jure se opponunt parentes: ergo juste & licite baptizantur eorum liberi, usu rationis destituti, ipsis invitis. *Ob.* Si hi liberi baptizantur invitis parentibus, tunc vel post baptismum auferuntur parentibus; & istis fit injuria, utpote habentibus patriam in liberos potestatem: vel relinquuntur apud parentes, & fit injuria Baptismo, cum tales liberi certissimo perversionis & apostasiæ periculo exponantur. R. Si auferantur parentibus, & constituantur in loco, ubi nullum perversionis periculum, non fit injuria parentibus, cum illorum jus & patria potestas se non extendat ad spiritualia, & ad salutem adeo necessaria, ne prævalere possit præcepto Divino Baptismi susceptionem omnibus injungentis. Certe Catholicis parentibus, si nollent concedere, ut sui liberi baptizentur, nulla fieret injuria, si iis invitis baptizarentur: ergo nec Infidelibus. Neque fit injuria Sacramento Baptismi, si infantes relinquantur

paren-

parentibus, ſicut non fit injuria Sacramento Pœnitentiæ, ſi abſolvatur conſtitutus in relabendi periculo, phyſice aut moraliter inauferibilis. Dein ſæpe contingit mori liberos ante adeptum uſum rationis: item uſum rationis adepti poſſunt adhuc auferri parentibus juſte, quia jam ſubjecti poteſtati Eccleſiæ, & huic parere tenentur. Imo etiam relicti apud parentes abſtinere poſſunt ab omni peccato gravi contra Jus Naturale, & ſic ſalvari, alias ſi baptizati non fuiſſent, nunquam ſalvandi. Ceterum ſi unus parentum non eſſet invitus, vel ſi credatur infans brevi moriturus, juxta omnes licite baptizaretur.

T I T U L U S VII.

De Hæreticis.

S U M M A R I U M.

1 *Quid ſit Hæreſis, & Hæreticus, & quotuplex.*
2 3 *Quæ pœnæ in Hæreticos, eorumque credentes, ſtatutæ, & in uſu ſint.*
4 5 *Quinam abſolvere poſſint a peccato Hæreſeos, præſertim in Germania.*
6 7 *Qualiter prohibitum ſit legere, & retinere, libros Hæreticorum, & quales.*
8 *Quinam alii adhuc libri ſint prohibiti.*
9 *An Hæretici tolerari, & cum ipſis communicari poſſint.*
10 11 *An & qualiter cum ipſis diſputare liceat, vel expediat.*
12 *Quis ſit Judex in cauſa Hæreſis.*

1 HÆreſis, vox Græca, Latine, *Electio*, *Secta*, vel *Diviſio*, eſt error voluntarius, quem homo baptizatus pertinaciter tenet contra

tra aliquam veritatem Fidei Catholicæ, ſufficienter revelatam & cognitam. Communis cum S. Th. 2.2.*q.*11. *a.*1. *&* 2. Unde *Hæreticus* eſt, qui baptizatus habet vel tuetur voluntarie & pertinaciter errorem contra aliquam Fidei Catholicæ veritatem. Quapropter *negative* dubius in fide, qui de aliquo Fidei articulo ſuſpendit judicium ſuum, ita ut nec affirmet nec neget: item qui ſolum exterius negat Fidem, in mente tamen retinet, non eſt hæreticus; quia non habet judicium intellectus erroneum circa Fidem? quamvis poſterior peccet graviter contra obligationem profitendi Fidem. Hæreticus, ſic definitus, dicitur *formalis*: huic opponitur *materialis*, qui quidem adhæret errori in Fide, ſed ex ignorantia, ſimplicitate, ſiniſtra informatione, paratus interea, actu vel habitu, errorem deponere cognita veritate. Et tales ex gravibus cauſis judicio plurimos eſſe vel pleroſque in Germania, qui nati & educati ſunt ab hæreticis parentibus. Stricte loquendo hi non ſunt Hæretici, eo quod generali aſſenſu, quo credunt omnia a Deo revelata, & a vera Chriſti Eccleſia ad credendum propoſita, corrigant ſuum errorem; ac reipſa ad Catholicos pertinent. Ex Hæreticis alii dicuntur & ſunt *interni* tantum, qui errorem ſola retinent mente: alii *externi* ſimul, qui errorem ſuum exterius produnt verbo, facto, vel alio ſigno, cum intentione eam profitendi. Rurſus alii dicuntur *tolerati*, cum quibus habitare & communicare licet, & quibus ſuæ ſectæ exercitium eſt permiſſum, quales in Germania ſunt *Lutherani*, qui ſe *Evangelicos*, *&* *Calviniſtæ*, qui ſe *Reformatos* vocitant & ſæpe communi nomine *Proteſtantes* dicuntur. Alii *non tolerati*, quibus inter Catholicos non conceditur domicilium, jus civitatis, minus Religionis exercitium,

& communicatio, si sint nominatim excommunicati. In Imperio Romano tolerati non sunt Zvvingliani, Hussitæ, Anabaptistæ, & nulli alii præter dictos Lutheranos & Calvinistas.

Contra gravissimum hoc & perniciosissimum hæreseos crimen (utpote gravius, quam sit crimen læsæ Majestatis humanæ) vel ut impediatur, vel ut eliminetur, plurima ab utroque jure, præsertim SS. Canonibus, statuta salubriter sunt, uti variæ pœnæ, prohibitio librorum hæreticorum, disputationis de rebus fidei cum hæreticis, communicationis cum iisdem, & Inquisitio contra hæreticam pravitatem, ad preces S. Dominici instituta, tanquam tribunal hæreseos, ad quod non solum ejus auctores & disseminatores, sed etiam patroni, & de ea suspecti debeant trahi, de quibus deinceps breviter, adeoque

2 Dico I. In hæreticos formales & externos statutæ pœnæ aliæ sunt spirituales & Canonicæ, ac aliæ temporales & Civiles. *Canonicæ & spirituales* sunt 1. Excommunicatio latæ sententiæ, quæ in Bulla Cœnæ reservatur Sedi Apostolicæ. 2. Irregularitas & inhabilitas ad Ordines Clericales, Beneficia & Officia Ecclesiastica. 3. Privatio Beneficiorum, Officiorum, & Dignitatum Ecclesiasticarum, imo & degradatio. 4. Privatio Exercitii Ordinum & jurisdictionis spiritualis. 5. Privatio sepulturæ in loco sacro. 6. Divortium, quod contra lapsum in hæresim instituere potest conjux innocens. Habentur hæc *c. 7.8.9.13. x. c. 2. 12. & 15. in 6. h. t.* juncta *Bulla Cœnæ can. fin. cauf. 24. q. 2. c. 6. & 7. de divortiis*. Econtra *Civiles & temporales* sunt 1. Infamia *Juris & facti*, juris tamen requirit sententiam declaratoriam judicis. 2. Intestabilitas tam activa quam passiva, ita ut testamentum, vel codicillos, facere non possint, nec

in

in hæreditate alterius succedere &c. 3. Inhabilitas ad omnes actus Civiles, ita ut in Judicio Actores, Testes, Notarios, Advocatos, Judices agere, vel officium publicum gerere non valeant. 4. Confiscatio omnium bonorum. 5. Amissio patriæ potestatis in liberos. 6. Amissio omnis privilegii & beneficii a jure quibusdam specialiter concessi, uti est privilegium dotis, beneficium S. C. Maced. Vellejani &c. 7. Liberatio subditorum & vasallorum ab omni debito obedientiæ, fidelitatis, & obsequii, etiam juramento promissi. 8. Ultimum supplicium; quia Hæresis non solum Religionis Christianæ ac salutis æternæ fundamentum tollit, atque in spiritualibus habetur eo loco, quo in Politicis crimen læsæ Majestatis, sed etiam summopere turbat tranquillitatem politicam regnorum & provinciarum. Habentur hæc *c.* 9. 13. *& fin. x. c.* 2. 8. 14. 19. *in 6. h. t. l.* 4. 5. 8. *& Auth. Credentes. Auth. Gazaros C. eod.*

3 Circa has pœnas notandum 1. Civiles & temporales contra Laicos, qui sectantur Lutheri vel Calvini sectas, in Germania locum non habere; quia per pacificationem Religiosam in Comitiis Augustæ anno 1555. & Osnabrugis anno 1648. illi securitas & liberum Religionis exercitium publico pacto fuit permissum. *Contra Laicos,* inquam; si enim Clerici vel Religiosi deficiant, & Lutheranam vel Calvinianam sectam amplectantur, dictis pœnis adhuc subjacent (excepto ultimo supplicio, quod consuetudine abrogatum, & in aliam pœnam, etiam carceres perpetuos, commutatum est) quia Principes Laici in dictis Comitiis securitatem & jus civitatis Protestantibus paciscentes de Clericis & Religiosis, utpote sibi non subjectis, nihil potuerunt disponere. E contra Canonicas & spirituales

pœnas etiam in Germania adhuc procedere propter dictam rationem, cum pœnæ ſpirituales ſint extra ſphæram Poteſtatis Politicæ, & Summi Pontifices nunquam approbarint tam favorabiles Hæreticis pacificationes, imo Innoc. X. in Bulla *Zelo Domus Dei* Pacem VVeſtphalicam, nempe Oſnabrugis & Monaſterii initam, expreſſe reprobavit. Excipitur tamen irregularitas, quæ fundari videtur in infamia, quam diximus eſſe ſublatam, uti & inhabilitas ad officia & beneficia Eccleſiaſtica, quam in converſis ad fidem Catholicam, & in filiis hæreticorum, generalis conſuetudo Germaniæ ſuſtuliſſe videtur. 2. Pœnas in hæreticos ſtatutas, exceptis quatuor ultimis Civilibus, & duabus ultimis Canonicis, etiam extendi ad credentes, receptatores, defenſores, & fautores in crimine hæreſeos, ſi tamen ex tali favore &c. & propter eum malus effectus ſit ſecutus. Per *Credentes* intelliguntur, qui quidem actu non adhærent errori in Fide, vel hæreticæ doctrinæ, ſed qui verbis vel factis oſtendunt aliquo modo ſe credere, imo videntur poni *in c.13. cit. §. credentes*, loco generis, omnes modos, quibus faveri aut defendi poſſunt Hæretici, complectentis. Gonz. ad *d.c. & §.n.6.* Limita tamen quoad privationem dignitatum & beneficiorum Eccleſiaſticorum; quibus ſoli hæretici ipſo jure privati ſunt; credentes autem & fautores privandi ſunt primum per ſententiam judicis, per *c. 13. cit. §. credentes & c. 12. h. t. in 6.* Denique 3. Actus Ordinis vel Officii Eccleſiaſtici ab hæreticis exerceri quidem illicite per ſe, non tamen invalide, excepta abſolutione Sacramenti a peccatis, & iis actibus, qui ſupponunt juriſdictionem Eccleſiaſticam.

4 Quæres, an nullus alius, quam ſummus Pon-

Pontifex, polleat potestate absolvendi hæreticos, eorumque adhærentes, ab excommunicatione, & dispensandi in irregularitate? Non est sermo de articulo mortis, pro quo cessat omnis reservatio, ita ut quilibet sacerdos absolvere possit a quibusvis peccatis censuris, modo absolvendus prius præstet cautionem saltem juratoriam de satisfaciendo, & stando Ecclesiæ mandatis. *Bull. Cœn. cit.* Trid. *f.* 14. *c.* 7. Per articulum mortis autem intelligitur etiam probabile mortis periculum sive ex morbo, sive ex instante prælio, vel periculosa navigatione, ut habet communior. Jam R. 1. Utraque potestate pollet Episcopus (quo nomine probabilius juxta Leurent. Sanch. Dian. Garc. Rodriq. *to.* 1. *qq. Regul q.* 61. *n.* 9 venit etiam Capitulum Sede vacante, & Prælati inferiores jurisdictionem quasi Episcopalem obtinentes, & Prælati Regulares quoad suos Religiosos, quibus similem jurisdictionem in suos tribuit, *c. Abbates de privil. in* 6. & S. Pius V. in quodam *Motu proprio*) in sua diœcesi quoad hæreticos occultos, seu non notorios, pro foro interno conscientiæ, at non per Vicar. Generalem, nisi huic vel alteri, det specialem commissionem. Ita Trid. *f.* 24. *c.* 6. *de Ref.* verbis: *Idem & in hæresis crimine, in eodem foro conscientiæ, eis tantum* (Episcopis) *non eorum Vicariis, sit permissum.* Ubi Episcopis non tanquam *Delegatis* Papæ, sed ut *Ordinariis*, uti notant allegati DD. id indultum est. Quam potestatem a Bullæ Cœnæ non esse revocatam, probabiliter docent Nav. Guttierez, Lorca, Henriq. Chapeaville, Engel, & alii plures, quorum 24. recenset Barb. *de pot. Episc. allegat.* 40. 21. contra Suar. Barb. Sanch. Piasec. Tusch. Pirhing, Reiffenstuel &c. quia dispositioni Concilii Generalis non censetur derogari a Pontifice, nisi specialem illius men-

mentionem faciat in constitutione revocatoria . c. 28. *de Rescr. c.* 3. *de Capell. Monach.* Sed Bulla Cœnæ non facit specialem mentionem dispositionis Tridentinæ: ergo. Nec per dispositionem generalem derogatur priori specificæ. *c. generi de R. J. in* 6. Trid. autem loquitur de hæresi *occulta*, Bulla Cœnæ autem de hæresi in genere. Confirmare dicitur Praxis nostram sententiam teste P. Bockn *h. t. n.* 20. & Chapeaville *in Thesauro Casuum reserv. p.* 2. *c.* 1. *q.* 3. Ceterum hæreticus *occultus* esse censetur, quando publice notorium non est (licet aliqui sciant) eum esse hæreticum, & quidem, ut P. Bockn *l. c.* notat non abs re, *formalem*, licet talis forte fuerit, & hinc infert, licet constet, aliquem vixisse in Secta, v. g. Lutherana, eum tamen ab Episcopo (& aliis privilegium habentibus) absolvi pro foro interno posse, si publice non constet, illum fuisse in numero hæreticorum formalium, eo quod plurimi ex hac Secta sint tantum materiales; quia nempe hæresis tali casu adhuc est suo modo occulta. Dein Episcopus, ut *Delegatus* Sedis Apostolicæ, habet quoque potestatem extra forum & tribunal Sacramentale Pœnitentiæ ab hæresi publica, & incursa propterea excommunicatione, etiam pro foro externo absolvendi hæreticum, non relapsum, aut non hæresiarcham, seu novæ hæresis auctorem. *arg. c.* 11. *pr. h. t. in* 6. quæ absolutio eatenus juvat, quatenus sublata per absolutionem excommunicatione quivis deinde Confessarius (a fortiori & ipse Episcopus) a peccato hæresis pro foro interno absolvere potest; nam Pontifici nullum peccatum est reservatum, nisi simul annexam habeat censuram, ut docet communis.

R. 2. Religiosi quoque Mendicantes extra Italiam vi specialis privilegii possunt absolvere

ab hæresi pro foro interno. Sic Julius III. anno 1552. in quodam *Brevi*, postmodum confirmato vivæ vocis Oraculo a Gregor. XIII 18. Martii anno 1584. indulsit Præposito Generali Soc. Jesu vel per se vel per alios quoscumque a casibus hæresis, & aliis contra Fidem, & consequentibus censuris quibuscumque, etiam ortis ex lectione librorum hæreticorum, absolutionem; quæ facultas communicatur Provincialibus cum potestate communicandi aliis. *Compend. Privil. Societ. V Absolutio* §. 7.8. 10. 11. Sic Carmelitis discalceatis teste Gobat. *tr.7. Theol. Experim. n.* 638. amplissima potestas absolvendi ab hæresi a Clemente VIII. data est pro Gallia, Flandria, Germania, Polonia. Dein in Germania passim & quotidie Religiosi, Mendicantes saltem, recurrentes ad se in hæresi natos convertunt, & ab hæresi absolvunt, quin Romæ petant licentiam, vel illic reclametur. Si qui petant, potius ex superabundanti & ad melius esse, quam ex necessitate censendi sunt petere. Adeoque pro hac responsione stat quoque Praxis. Unde in Germania non procedit propositio ab Alex. VII. damnata hujus tenoris: *Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ quoscumque sæculares ab hæresi occulta absolvere*. Quin imo

R. 3. Non est improbabile, quod hæresis in nostra Germania non sit casus reservatus quoad natos & educatos ab hæreticis. Probatur 1. quia in his partibus frequentissima est hæresis: sed casus frequentissimos reservari non expedit, imo non consuevit, eo quod ex una parte detur perpetua necessitas absolvendi, uti in Germania hæreticos quotidie ad Ecclesiam revertentes, ex altera vero detur nimia difficultas semper & toties recurrendi ad Superiorem, maxime Romam, uti DD. communiter advertunt, & ideo Laym.
in

in *Concluſ. Canon. de Juriſdict. c. 4. n. 73.* VVagnereck *in Exegeſi l. 1. tit. 28. in c. licet in 6. Nota V.* Gobat *tr. 7. cit. n. 371. in Appendice.* & reliqui communiter tradunt, Caſus Papales ob nimiam frequentiam, vel impedimentum adeundi Papam, fieri Epiſcopales. Et ex hoc capite Epiſcopi paſſim diſpenſant, imò & Parochi, in jejuniis, & obſervatione feſtorum, eo quòd Papa præſumatur in caſibus tam frequentibus nolle onus imponere ſemper recurrendi ad ſe. Notentur quoque ad rem præſentem verba P. La Croix, quamvis ipſe videatur tenere oppoſitum, qui *l. VI. p. 2. n. 1620.* ſic ait: Lay. Perlin. Gobat, & alii docent, *Nos* (Jeſuitas) *& NB. quoſcumque approbatos in Germania abſolvere ab hæreſi, & lectione librorum prohibitorum, poſſe; quia hic non eſt facilis, imo plerumque eſt moraliter impoſſibilis acceſſus ad Papam &c. Neque ideò eſt obligatio ſcribendi Romam &c.* Prob. 2. Quia in Germania hæretici ſunt tolerati, etiam in tantum, ut reverſi non indigeant abſolutione pro foro externo, adeoque cenſeatur excommunicatio pro foro externo eſſe ſublata generaliter: ea autem pro foro externo ſublata ceſſat & reſervatio pro foro interno, ut obſervant Farinac. Palao, Pirhing, VVagnereck *loc. cit.* Reiffenſtuel *h. t. n. 369.* & alii. Huc facit, quòd DD. Germani paſſim, & cum iis La Croix *de legib. l. 1. n. 637.* dicat: *certum videri, Bullam Cœnæ quoad aliqua non obligare, vel ſaltem non cum illo rigore,* & quoad pœnas (cur non & quoad reſervationem, cum ſit pœnalis?) non tam rigide receptam eſſe. Prob. 3. Hæretici in Germania ad Fidem revertentes plerumque prius fuerunt materiales, ſaltem non publice conſtat, fuiſſe formales: ſed materiales nec indigent abſolutione; formales

vero, de quibus, quod tales ſint, publice non conſtat, ſunt occulti, & ſic reſervationi Papali non ſubjacent. Imo recte dicitur, partem minorem, quam meo judicio faciunt formales hæretici in Germania, regulandam eſſe juxta majorem, quam faciunt materiales, cenſuræ & reſervationi Papali non obnoxii. Addidi tamen in Reſponſione, *quoad natos* &c. cum quibus, tanquam culpa ab initio vacuis, utique mitius agendum, quam cum illis, qui malitioſe ex Catholicis labuntur in hæreſim; hos ego nolim a cenſuris & reſervatione immunes habere.

5 *Objic.* Contra primam Reſponſionem 1. Gregor. XIII. & Clemens VIII. teſte Genuenſi declararunt, per Bullam Cœnæ revocatam eſſe poteſtatem ab hæreſi occulta abſolvendi, Epiſcopis conceſſam a Tridentino. Imo Alex. VII. anno 1665. proſcripſit hanc propoſitionem: *Sententia aſſerens, Bullam Cœnæ ſolum prohibere abſolutionem hæreſis, & aliorum criminum, quando publica ſunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus ſermo eſt, anno 1629. die 18. Julii in Conſiſtorio S. Congreg. Em. Card. viſa & tolerata eſt*. 2. Idem declararunt Cardinales Tridentini Interpretes ex Fagn. & Vinc. Petra. 3. Contra Reſponſionem 2. Idem Alex. VII. damnavit hanc propoſitionem: *Prælati Regulares poſſunt in foro conſcientiæ quoſcumque ſæculares ab hæreſi occulta abſolvere*.

R. ad 1. Declaratio Gregorii XIII. & Clem. VIII. merito trahitur in duplum, tum quia in re tanti momenti oportuiſſet edere Bullam, de qua tamen non conſtat: tum quia etiam poſt dictos Pontifices non pauci docuerunt noſtram ſententiam nemine reclamante. Propoſitio illa ab Alex. VII. videtur eſſe damnata propter ultima verba, quaſi propoſitio fuiſſet approbata a Conſiſtorio Card-

din,

din. ut putat Moya *in qq. ſelect. tr. 3. q. 5. n. 5.* dein ex hac objectione plus non inferretur, quam quod Tridentinum loquatur de hæreſi *occulta*, & Bulla Cœnæ loquatur de hæreſi *in genere*, & ſic nihil probare noſtrum argumentum ex hoc capite petitum: interim tamen ſalva manere poſſunt alia argumenta. Ad 2. Declarationes Cardinalium non habent vim, niſi approbatæ ſint ab aliquo Pontifice, & producantur in forma authentica: ſed de neutro conſtat. Ad 3. (quod etiam ad priora duo applicari poteſt, & ne notetur) licet id univerſaliter verum ſit, & admittendum in locis, ubi hæreſis non eſt adeo frequens, & ubi ſpecialia non habentur privilegia, nec pugnant rationes aliæ: in Germania tamen non ſtringit, præſertim de natis in hæreſi, toleratis, plerumque materialibus, ac frequentiſſime ad Fidem revertentibus, uti probant noſtra fundamenta, maxime pro tertia Reſponſione allata. Longe aliter namque diſcurrendum eſt de hæreticis in Germania, quam in Italia, Hiſpania &c. ubi vel nulli ſunt, vel ſaltem non tolerantur, nec naſcuntur, ſed malitioſe fiunt.

6 Dico 2. Legere ſcienter & ſine licentia in materia notabili, ex quocumque fine etiam honeſto, libros hæreticorum, ſeu ab hæreticis ſcriptos tractantes de Religione, v.g. de Eccleſia, Myſteriis fidei, Sanctis, bonis operibus, peccatis, Theologia &c. vel hæreſim continentes, imo tales libros retinere, imprimere, defendere, graviter eſt prohibitum, & quidem ſub excommunicatione per Bullam Cœnæ reſervata Pontifici. Ita in theſi DD. Catholici plerique omnes propter *c. 4. h. t. Concil. Conſtant. ſ. 8. Concil. Lateran. ſub Leone X. ſeſſ. 10.* & variorum Pontificum *Conſtitutiones*, maxime *Bullam Cœnæ caſu* 1. Conſonant *l. 3. §. 1. C. de*

 Sum.

Sum. Trinit. l.6. 8. & 16. C. h.t. Ratio eſt duplex, nempe deteſtatio Auctorum hæreticorum, & periculum perverſionis, quod ſaltem generaliter dari præſumitur, licet in particulari caſu per accidens non detur. Et ubi datur periculum hoc, non ſolum Jus Poſitivum Humanum, ſed etiam Divinum & naturale prohibet. Excipe pro noſtra Germania libros Philoſophicos, Medicos, Juridicos, Politicos, & pleroſque Hiſtoricos, licet hæreticos habeant auctores, & hinc inde hæreſim inſpergant, non tamen ex profeſſo tradant, nec dedita opera, (uti tamen Sleidanus, Munſterus, & Aventinus, Hiſtorici faciunt) in contemptum & vilipenſionem Religionis Catholicæ, & hæreſis commendationem, ſuos vulgent libros; hos enim libros Hæreticorum, incidenter ſolum inſperſam hæreſim continentes vel non comprehendit Bulla Cœnæ, ut exiſtimat Reiffenſtuel *h. t. n.51. ſeqq.* vel conſuetudo communiter recepta in Germania permittit, & declarat, Bullam Cœnæ quoad hos libros inibi non eſſe receptam, ut probabilius cenſet Laym. & alii plerique Germani, qui poſt ipſum ſcripſerunt. Et plane ſine ſcrupulo legi & retineri hos libros, notoria Praxis oſtendit. A fortiori hoc procedit de lectione & retentione librorum ab hæreticis editorum, qui nec de Religione ex profeſſo tractant, nec hæreſim ullam habent inſperſam, licet alias a Pio IV. lectio horum librorum ſit prohibita ſub excommunicatione reſervata. Ceterum etſi *Hiſtoricos* hæreticorum libros legere de Jure Eccleſiaſtico prohibitum in Germania non cenſeam, hi tamen præ ceteris poſſunt eſſe noxii incautis, ac imperitis, maxime Juventuti, e cujus manibus eos omnes, ſi poſſem, eriperem, eo quod nunquam ſoleant ſcribere hiſtoriam veram, ac plerumque falſa, & ordinarie in

Pa-

Papæ, Status Ecclesiastici, Conciliorum &c. vilipensionem vel contemptum cedentia falso adducere, probrosa immiscere, laudabilia dissimulare, Catholicorum doctrinam & ritus ludicre ac per sannas proponere; curiosa e contra immiscere ad pelliciendum Lectorem, ac de suis tum rebus tum personis plausibiliter loqui &c. ut inter alios facit tam notus quam mendax Hubnerus, qui liberrime dicit, quod vult, & nihil omnino probat, pestilens & fallacissimus pseudo-Historicus. Et hujusmodi Historicos legere multis vetat Jus naturale, ut pridem advertit Doctissimus Becanus.

7 *Obj.* 1. Licitum est legere libros Paganorum & Judæorum etiam de Religione tractantes: item libros Origenis & Tertulliani, qui fuerunt hæretici: ergo & aliorum Hæreticorum libros, etiam de Religione tractantes. 2. Si hos libros legere, & retinere non licet sub pœna excommunicationis, plurimi viri, ceteroquin docti & probi, in locis, ubi Hæretici vivunt immixti Catholicis, & omnia scatent libris Hæreticorum, ut Augustæ Vindelicorum &c. erunt excommunicati; quia passim legunt per modum Novellarum tractatus Controversisticos ac de Religione tractantes, ab Hæreticis editos, & vix ibi domus vel bibliotheca reperitur, in qua non sint & retineantur libri Hæreticorum: sed hoc durum est dicere, & incredibile: ergo. R. ad 1. Prohibitio Ecclesiæ de libris Paganorum &c. nulla extat, nec ad libros antiquorum Hæreticorum, quorum errores jam sunt extincti, & ideo periculum inde legentibus non imminere præsumitur, se extendit. Ubi tamen legentibus immineret periculum perversionis, vetat Jus naturale. Ad 2. Hæc objectio tam valida mihi videtur, ut plane cum Laym. existimem, Bullam Cœnæ non ubique in nostra Germania in

omni rigore receptam esse, nec ubique observantiam ejus in toto rigore, & quoad pœnas, urgeri a Summo Pontifice, qui prudenter præsumitur consentire in non observantiam, ubi contraria consuetudo nimium quantum invaluit, & tales sunt circumstantiæ, in quibus observantia rigida urgeretur sine fructu, imo cum animarum graviori detrimento. Proin sicubi propter Hæreticos Catholicis immixtos (aliter censeo de nostra Bavaria, & locis, ex toto Catholicis) passim retineri soleant (vel etiam legi, ad quod tamen plus requiri putem) libri hæretici, retentionem (vel lectionem quoque) a Bulla Cœnæ, utpote usu non recepta quoad hoc, non prohiberi existimo. Id quod indicavit vel supposuit laudatus Becanus *to. 2. tr. 1. de fide c. 15. q. 80. n. 5.* & Ludov. Engel in *Manuali p. 3. c. 2. de Pœnit. in Catal. Excomm.* Quidquid in oppositum disputet suse P. Reiffenstuel *h. t. n. 79. usque ad n. 93.* cujus argumenta ex generalibus principiis, quæ tradidi ad *tit. de Constit. & Consuet.* haud difficulter solvi posse existimo. Hic tamen præclarus Auctor paulo post suum rigorem temperat nonnihil, dum Monasteriis Religiosorum permittit absque speciali licentia *retentionem* librorum hæreticorum, etiam de Religione tractantium, imo etiam ab hæresiarchis editorum, in loco separato & clauso, ex ratione, quod vel Religiosi habeant privilegium, vel quod fere in quovis Monasterio in locis hæresi infectis, obtineant vel obtenturi probabiliter sint unus vel plures a Sede Apostolica mediate vel immediate licentiam legendi tales libros, in ordine ad melius confutandos Hæreticos, aut alia de causa, quæ licentia frustra daretur, si hujusmodi libros asservare non liceret.

8 Quæres an præter libros hæreticos etiam alii

sint

ſint prohibiti? R. ſunt, & quidem in *Indice librorum prohibitorum*, quem Pius IV. juxta decretum Concilii Trid. primitus curavit confici, poſtea vero alii Pontifices, nominatim Sixtus V. & Clemens VIII. continuarunt, maxime Alex. VII. cui etiam poſteriores uſque ad hodiernum diem ſolent novos apponere. Libri hujus Indicis ſunt in triplici claſſe. In *prima claſſe* cenſentur, qui ſunt prohibiti propter Auctores hæreticos, ſi vel tractent de Religione, vel ex profeſſo hæreſin contineant. Ad *ſecundam claſſem* pertinent, qui ſunt prohibiti propter doctrinam, quam continent non ſanam, ſuſpectam, ſcandaloſam, bonis moribus aut fidei repugnantem, v. g. res magicas, ſuperſtitioſas, obſcænas &c. quiſquis fuerit Auctor. Quo revocant libros Juridicos, Medicos, Philoſophicos, Politicos, Hiſtoricos Hæreticorum hinc inde hæreſim inſpergentes, & non niſi obiter probatam. Ad *tertiam claſſem* ſpectant libri, ob doctrinam, ſive Religioni ſive bonis moribus contrariam, damnati, quorum tamen Auctores latent, nec ſatis ſunt cogniti, an ſint Hæretici, vel alii: qui libri ſæpius ſunt peſtilentiſſimi & maxime inverecundi. Qui legunt libros *primæ claſſis*, incurrunt excommunicationem reſervatam per ſe juxta ſuperius dicta: qui *ſecundæ* & *tertiæ claſſis*, ſi de Religione non tractent, nec ex profeſſo hæreſim propinent, nullam excommunicationem incurrunt, ſi tamen hæreſim ex profeſſo tradant, legentes incurrunt excommunicationem non reſervatam. Sed, ſaltem quoad pœnam, Index librorum prohibitorum *quoad ſecundam & tertiam claſſem* non eſt receptus in Germania. P. Engel *n. 9.* Pariter non eſt receptus quoad illos libros, qui Catholicos habent Auctores, in hunc Indicem relati propter unam vel alteram doctri-

nam, quam continent, non satis consonam cum Theologia, SS. Canonibus, Pontificum Constitutionibus, aut quia in certa materia excedunt, scribendo vel glossando super materia, de qua non licet &c. uti sunt v. g. *Manuale Regularium* Francisci Pellizarii, *Privilegia Regularium* Brunonis Chassacini, *Collectanea* Augustini Barbosæ &c. nam non obstant, quod tales libri reperiantur in dicto Indice, passim tamen tenentur & leguntur. Reiffenstuel *n.* 119. apud quem plura vide de hoc Indice.

9 Dico 3. Quamvis Hæretici formales sint omnes excommunicati, uti & eorum credentes &c. *c.* 7. 8. *h.t. Bulla Cœnæ*, si tamen nominatim non sint denuntiati tanquam excommunicati, dicuntur *tolerati*, ita ut cum ipsis communicare liceat. Communis post Bullam *Ad evitanda* Martini V. non tamen in Divinis, & in crimine hæresis, & in matrimonio cum ipsis contrahendo, saltem regulariter. Item ubi est periculum perversionis, aut contemptus Religionis Catholicæ; quia id prohibet Jus naturale, ac Jus Divinum, hæreticum hominem devitari jubens. Unde, cum hæresis sit crimen Deo summe injuriosum, animabus maximopere noxium, Reipublicæ turbativum, atque Hæretici a SS. Patribus August. Chrysost. &c. dicantur *pejores Paganis & Judæis* secundum quid, *diaboli progenies, organa Sathanæ, pestes & lues Fidei, fraudis propugnatores, Clibani impietatis, & gurgites omnium malorum*, non licet per se Catholicis eos in sua territoria recipere concesso domicilio, vel etiam suæ Sectæ exercitio, aut receptos tolerare, cum præter Jus naturale & Divinum reclamet etiam Humanum utrumque in *c.* 9. *§. statuimus*, *c.* 13. *§.* 2. *l.* 2. 5. *Auth. Si vero & Auth. Gazaros. C. h.t.* nisi nempe necessitas cogat, aut ma-

majoris mali & Religionis detrimenti periculum, si non recipiantur vel non tolerentur, aut nisi per pactum vel contractum aliunde validum (valere autem non possunt, nisi ineantur ad evitandum majus periculum Religionis Catholicæ, aut ad majus ejusdem bonum procurandum) semel sint recepti, & nova causa justa expellendi non superveniat; quia pacta, præsertim publica, adeoque fides etiam hostibus, infidelibus, adeoque & Hæreticis semel data, servari debent, sic exigente Fidelitate & Justitia, Jure Gentium, & Scriptura S. *2. Reg. 21. v. 6. 7.* Per hoc tamen non liberantur Hæretici ab obligatione redeundi ad Ecclesiam Catholicam, & restituendi eidem ablata. Quid sentiendum de fœdere, quod Catholici ineunt cum Hæreticis, quo petunt ab ipsis auxilia tempore belli, vel ipsis promittunt, præsertim contra Catholicos; fuse, accurate, & ardenti zelo discutit P. Reiffenstuel *a n. 157. usque ad n. 225. h. t.*

10 Dico 4. Disputare cum Hæreticis de rebus Fidei, privatim aut publice, prohibitum est Catholicis, Laicis, etiam doctis, de Jure Canonico: *c. 2. §. 1. h. t. n. 6.* Clericis autem, qui satis periti non sunt, uti & Laicis imperitis, Jure naturali. Ratio, quia Hæretici, præsertim eorum Magistri, sæpe sunt versipelles, dolosis argumentis & subdolis effugiis assueti, & exercitati, proin imperiti forte succumberent cum scandalo, ac tum suo tum audientium periculo. In Germania tamen, & in locis, ubi Hæretici degunt immixti Catholicis, etiam Laicos, rerum Polemicarum peritos, quoad disputationem privatam non stringit hæc Juris humani prohibitio, vel nunquam recepta, vel rursus per consuetudinem abrogata. Sanch. Becan. Laym. Pirh. VViestner, Sannig. &c. sæpe tamen

disputare cum Hæreticis non expedit; vel enim sunt *formales*, effrontes, & obfirmati in sua opinione, & præstat sequi consilium vel præceptum S.Pauli, *hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devita. Ad Tit.* 3. vel sunt *materiales*, & forte causam habes timendi, ne in erronea sua Secta perseverent, etiam edocti veritatem Catholicam; atque tunc abstineas, ne ex materialibus facias Hæreticos formales. Consultius & utilius longe ages, si tales instruas & doceas modum eliciendi contritionem perfectam, vi cujus justificari & salvari poterunt. Si vero sint materiales, & spes conversionis sit, vel formales, quidem & absque præsentium scandalo pugnam evitare non possis, avide arripienda est disputatio a satis perito. Sed

11 Quæres, quomodo disputandum cum Hæreticis? R. 1. duplex est modus cum ipsis disputandi, nimirum *aggressive* sustinendo partes *Argumentantis*, & *defensive*, sustinendo partes *Defendentis*. R. 2. melius facis, si disputes defensive, quod semper poteris facere; nam Hæretici sunt aggressores consequenter *Actores* adversus Catholicos, in possessione veritatis & veræ Christi Ecclesiæ existentes, eosque arguunt defectionis, idololatriæ, errorum in Fide, ac proin ipsi hæc objecta probare tenentur, & argumentantis vices sustinere. Si igitur *defensive* te habeas, & cito te velis expedire, ac omnia Adversarii argumenta quasi in cunis suffocare, & elidere, nega ipsi hæc quatuor, vel unum ex illis. 1. quod detur aliqua scriptura, in qua contineatur Verbum Dei. 2. si hoc liberaliter velis transmittere, nega, quod in his ipsis libris, quos Adversarius habet pro Scriptura sacra, contineatur Verbum Dei, & sint vera Scriptura sacra. 3. quod versio & editio Scripturæ,

quam

quam allegat, sit incorrupta; nam Originale nullibi extat, & produci nequit. 4. Si hæc omnia velis gratuito (non enim teneris: nec ipse in suis principiis poterit infallibiliter probare, utpote rejecto Verbo Dei tradito, & auctoritate Ecclesiæ, ex qua sola certo & infallibiliter probari hæc possunt) permittere, tum nega, quod textus, quos contra te turmatim adducet, ut obruat, confundat, vel terreat, habeant illum sensum, quem Adversarius intendit. His negatis impossibile ipsi erit vel unicum articulum, inter nos & ipsos controversum, v. g. de Invocatione Sanctorum, Purgatorio, Justificatione, bonis operibus &c. satis & *infallibiliter* (quod ad articulum Fidei absolute necessarium est) probare, quia necdum probavit infallibiliter, & in suis principiis in æternum non probabit *infallibiliter* & certo, existentiam, canonem, versionem incorruptam, & sensum genuinum S. Scripturæ. Et sic certissime triumphabis tanquam possessor veritatis Catholicæ.

R. 3. Quodsi tam peritus tibi videaris, ut *aggressive* congredi possis, & velis, non instrue pugnam circa materias particulares, v. g. de Confessione auriculari, præsentia Christi in Eucharistia extra usum, & sine pane &c. sed circa principia generalia, Ecclesiam aut Judicem infallibilem controversiarum: v. g. probando veritatem Ecclesiæ Catholicæ ex notis veræ Ecclesiæ, aut falsitatem Sectæ Lutheranæ aut Calvinianæ: ex priore sequitur, omnes articulos, quos credit Ecclesia Catholica, etiam in particulari, esse veros, cum vera Christi Ecclesia errare nequeat in ullo articulo, alias eo ipso non esset vera Ecclesia: ex posteriore, nullum articulum a Catholica Ecclesia diversum, quem credit illa Secta vel negat verum esse, & debellatum est.

eſt. Lutheranum v. g. ſic poteris aggredi: vel tua Eccleſia eſt nova, vel antiqua? *ſi nova:* ergo non eſt illa, quam Chriſtus fundavit, & tradiderunt Apoſtoli, adeoque non Eccleſia Chriſti, non Apoſtolica: *ſi antiqua;* ubi ergo fuit ante Lutherum? nulla gens, nulla provincia, nulla civitas oſtendi poteſt, quæ ſic crediderit, ſicut nunc Lutherani, vel Lutherus docuit: & utique ovum non eſt ante gallinam. Aut ſic inſtabis: vel Eccleſia tua eſt fallibilis, vel infallibilis: *ſi fallibilis*, fluctuare debes in omni articulo, & in nullo es certus, ſicut tamen Fides divina infallibiliter certa eſſe debet: *ſi infallibilis;* unde habet hanc prærogativam? an quia eſt Eccleſia Chriſti ſupra petram ædificata, cui portæ inferni numquam prævalere poſſunt, & cujus fides numquam deficere? ſed hoc ipſo Eccleſia Romano-Catholica eſt vera, conſequenter tua, quæ illi in multis contradictorie opponitur, neceſſario eſt falſa; nam juxta te, ſaltem olim, aliquot a Chriſto ſæculis, Romano-Catholica fuit vera Chriſti Eccleſia, ſupra petram ædificata, inſuperabilis ab Orco, indefectibilis in fide: ergo adhuc eſt talis, & vera Chriſti Eccleſia. V. meum *Curſum Theologiæ Polemicæ.* Si confugiat ad Scripturam, dic ipſi, unde ſciat, nunc primum innotuiſſe Mundo genuinum ſenſum Scripturæ, & totam antiquitatem erraſſe, veram Chriſti Eccleſiam totaliter periiſſe? An prudenter credibile ſit, Lutherum, hominem votifragum, blaſphemum, rebellem, maledicum, ſordidum, &c. & multiplicem apoſtatam, nullo ſigno viri ſancti aut a Deo miſſi præditum &c. ejuſque aſſeclas melius intellexiſſe Scripturas ſacras, quam Patres antiquos ſanctiſſimos & illuminatiſſimos, totumque fidelium Cœtum? Id plane citra temeritatem & inſaniam ſummam cogitari aut dici nequit.

11 Di-

12. Dico 5. Judex in causa hæresis competens privative est solus Ecclesiasticus, & quidem in qualibet diœcesi Episcopus, & Sede vacante Capitulum Cathedrale. Communis & certa ex *c. 9. 13. x. 18. h. t. in 6. Const. Quia alias*. Greg. XIV. *Constit. Licet alias*. Alex. VII. In Hispania vero & Italia *Officium S. Inquisitionis*, ut vocatur, ex personis Ecclesiasticis constans, *c. 6. 8. 11. in 6. & Clem. 1. eod.* At non excluso Episcopo. In Germania, & locis, ubi non viget dicta Sacra Inquisitio, solus Episcopus totam gerit curam, & vocatur *Inquisitor Natus* in sua diœcesi: qui tamen in Germania contra Hæreticos Laicos procedere nequit, utpote toleratos, uti & contra Clericos in tantum, ut propter crimen hæresis degradati tradantur Curiæ sæculari puniendi, saltem vi consuetudinis. Admittuntur in hoc crimine pro testibus, qui alias non sunt idonei, uti excommunicati, socii criminis perjuri &c. *c. 5. & 8. h. t. in 6.* Proceditürque de plano, & summarie, nec nomina testium manifestantur, *c. ult. eod. in 6.* Sed *Objic.* 1. Prælati Regulares, etiam non exempti, procedunt in causa hæresis contra suos Religiosos, quia apostatas capiunt, judicant, puniunt, ut patet ex praxi: ergo respectu Regularium Judex non est Episcopus. 2. Solius Papæ est declarare, an aliquid sit hæresis vel non: ergo solus Papa cognoscere & judicare de hæresi potest. R. ad 1. procedunt ex consuetudine in Germania. *C. ant.* de Jure scripto & communi. *N. Ant. & Cons.* Ad 2. Solus quidem Papa potest in dubio decernere ac definire, an dogma vel doctrina sit hæretica, necne; supposito autem, quod aliunde, ex SS. Litteris, vel ex prævia Pontificis definitione, aliquid certo sit hæresis, de hac cognoscere, judicare, & reos punire Papa con-

cessa

cessit quoque Episcopis; & Inquisitoribus in hæreticam pravitatem.

TITULUS VIII.

De Schismaticis, & Ordinatis ab eis.

SUMMARIUM.

1 2 *Quinam dicantur Schismatici, & quænam eorum pœnæ.*
3 *An valide conferant Ordines.*

1 *Schismatici*, a schismate, latine *scissura*, sic dicti sunt, qui se ipsos ab unitate Ecclesiæ pertinaciter separant, ejusque Capiti Summo Pontifici, obedire, & uniti universo Ecclesiæ corpori esse detrectant. Differunt ab hæreticis, quod nullum negent fidei dogma, sed solum unitatem Ecclesiæ scindant per inobedientiam erga Summum Pontificem seu caput Ecclesiæ. Adeoque schisma potest esse purum seu sine hæresi, licet hæresis esse nequeat sine schismate. Interim tamen ordinarie, saltem diu, nec schisma sine hæresi esse solet; qui enim pertinaciter negat obedientiam Pontifici qua tali, simul vel saltem brevi negabit ei obediendum esse tanquam Christi Vicario, quod jam est error in fide & hæresis, vel alios errores quoque amplectetur, ut patet in schismate Græcorum, & Anglicano.

2 Dico 1. Pœnæ Schismaticorum sunt. 1. Excommunicatio, quæ per Bullam Cœnæ reservatur Summo Pontifici. 2. Privatio jurisdictionis & potestatis Ecclesiasticæ, adeoque collationes beneficiorum; & alienationes rerum Ecclesiasticarum, ab ipsis factæ &c, non valent,

3. In-

3. Inhabilitas ad consequenda beneficia & dignitates Ecclesiasticas. 4. Infamia facti, quæ secum trahit irregularitatem, modo schisma sit notorium. 5. Confiscatio bonorum, *Bull. Cœn. can.* 31. *caus.* 24. *q.* 1. *c.* 1. 2. *h. t. c.* 5. *de Elect. c. un. h. t. in* 6. *& Extrav. un. int. Comm. eod.* Præter has locum quoque habent aliæ ad arbitrium Judicis Ecclesiastici.

3 Dico 2. Quamvis Ordines ab Episcopo schismatico, si fuit ut talis nominatim denuntiatus, collati valeant, cum retineat characterem Episcopalem & potestatem Ordinis; Ordinatus tamen ipso Jure suspensus est ab exercitio Ordinum susceptorum, *c.* 1. *& fin. eod.* Sed *Objic.* In *cit. c.* 1. dicitur, Ordinationes hujusmodi *irritas* esse. R. cum communi, esse irritas quoad executionem, non vero quoad substantiam & in se. Si tamen ordinatus laboravit ignorantia non crassa, conceditur Episcopo dispensatio, *text. & Gl. in c. fin. cit.*

TITULUS IX.

De Apostatis, & reiterantibus Baptisma.

SUMMARIUM.

1 Quid, & quotuplex sit Apostasia.
2 3 4 5 Quæ sint pœnæ Apostatarum a Fide: a Religione: ab Ordine: & reiterantium Baptisma.

1 A*Postasia*, seu desertio status per publicam professionem semel suscepti, est triplex. 1. *a Fide*, seu *Perfidiæ*, quando quis totaliter recedit a Fide Christiana, amplectendo Judaismum, Paganismum, vel Atheismum: differt ab

ab hæretico, quod iste retineat fidem in Christum, & solum in uno vel pluribus articulis dissentiat ab Ecclesia Catholica. 2. *a Religione*, seu *Innobedientiæ*, quando quis post emissa vota Religiosa sine licentia prius obtenta recedit a Religione sine animo redeundi, vel cum animo non redeundi, sive dein dimiserit habitum, sive, ut habet communior, non dimiserit habitum: differt talis a *Fugitivo*, quia iste, sine licentia recedens, habet animum redeundi; si tamen diutius, v. g. per 3. vel 4. annos ita vagaretur, pro foro externo præsumeretur Apostata. Si autem quis sub prætextu nullitatis votorum recedens recto tramite tenderet Romam, sua ibi gravamina propositurus, ibi audiretur. P. Schmalzgrueb. *h.t. n.* 16. Sed caveatur temerarius Romam recursus. 3. *Ab Ordine*, nimirum Clericali, seu *Irregularitatis*, quando quis in majoribus Ordinibus constitutus dimisso habitu & tonsura Clericali ad statum laicalem, vel etiam matrimonialem, propria temeritate attentat transire. *Reiterans baptisma*, quod est altera pars Rubricæ, dicitur, qui vel se ipsum, jam semel valide baptizatum, denuo baptizari permittit, vel alium jam semel valide baptizatum rebaptizat: qui hoc faciunt, vocantur *Anabaptistæ*.

2 Dico 1. Pœnæ Apostatarum a Fide, uti & fautorum &c. sunt eædem omnes, quas de Jure in hæreticos diximus supra statutas esse; quia hæreticis æquiparantur, imo specie substantiali ab iis non differunt, cum *magis & minus non mutent speciem*.

3 Dico 2. Pœnæ Apostatarum a Religione sunt 1. Excommunicatio latæ sententiæ, si habitum dimiserunt, *c.* 2. *Ne Clerici vel Monachi in* 6. P. Vviestn. & alii. In Societate Jesu est excommunicatio latæ sententiæ, etsi non dimiserunt habitum,

bitum; & vota solum simplicia emiserint. *Const. Ascendente Domino* Greg. XIII. 2. Suspensio ab exercitio Ordinum in Apostasia susceptorum, *c. fin. h. t.* 3. Inhabilitas ad omnia officia & beneficia, ac suspensio ab omni ministerio, & amissio privilegiorum Ordinis: *Const. Postquam relata.* Pii IV. & Trid. *sess. 25. c. 19. de Regular.* quod insuper *c. 4.* permittit aliis pœnis arbitrariis & secundum Statuta ordinis puniri Apostatas, præsertim duram incarcerationem statuit, *per c. 5. h. t.* & praxis observat. Dein *c. 7. de Off. ord. c. ult. de Regular.* indulgetur quoque, ut Superiores Religiosi tam fugitivos quam Apostatas suos ubique locorum persequi, & deprehensos capere possint, invocato etiam brachio sæculari. Si hujusmodi dimisso habitu vagentur in terris hæreticorum, S. Pœnitentiaria Romana, cui ad hunc finem offerendæ sunt preces, facto verbo cum Pontifice, per Rescriptum sæpius indulget, ut ad quamcumque Religionem, & quandoque etiam ad non claustralem transire valeant, ut nimirum alliciantur ad reditum ad Ecclesiam. Monacella *in Append. p. 1. fol. 342. n. 4.*

4 Dico 3. Pœnæ Apostatarum ab Ordine sunt 1. Amissio privilegii Canonis & Fori saltem post trinam monitionem, *c. 1. h. t. c. 27. de Privil. c. 25. & 45. de Sent. Excomm.* 2. Excommunicatio ferendæ sententiæ, per *c. 3. h. t.* & latæ, si attentent contrahere matrimonium. *Clem. un. de Consang.* 3. Infamia, ac istam subsequens irregularitas. 4. Modis omnibus, etiam per durum carcerem, adigendi sunt ad reassumendum habitum, *c. 5. h. t.*

5 Dico 4. Pœnæ reiterantium baptisma sunt 1. Irregularitas, tam rebaptizantis, quam rebaptizari se permittentis, *c. 2. eod.* Depositio, si Clericus, excommunicatio ferendæ, si Laicus fuerit,

per

per *can.118. d.4. de Consecr.* 3. De Jure civili ultimum supplicium, vel exilium &c. *l. 2. C. Ne Sanct. Baptis.* nam nec Anabaptistæ, nec Apostatæ a Fide, in Romano Imperio sunt tolerati.

TITULUS X.

De his, qui filios occiderunt.

SUMMARIUM.

1 *Quid, & quotuplex sit parricidium.*
2 *Quæ pœnæ Parricidarum.*
3 *Quid, si parentes prolem occidant per culpam.*

1 PER 6. deinceps *titulos* agetur de homicidio (vel ejus periculo) hic de gravissimo, nempe *Parricidio*, quod est duplex, *proprie dictum*, si parentes occidant liberos vel alios descendentes, aut liberi parentes aut alios ascendentes in linea recta: *improprie* dictum, si consanguineus alium consanguineum collateralem usque ad 4. gradum occidat, aut affinem saltem lineæ rectæ, aut conjux conjugem. Excipe, nisi quis tam propinque conjunctum occideret velut aggressorem ex necessitate tuendi propriam vitam, vel tanquam rebellem patriæ, *l. 35. ff. de Relig. & sumpt. fun.*

2 Pœna parricidii de Jure canonico hodie est arbitraria, imo, nisi reus conventus sit persona Ecclesiastica, relinquitur puniendus foro civili, ut DD. passim notant. Si reus foret Clericus parricidii proprie dicti, degradatus traderetur Curiæ sæculari. De Jure civili pœna parricidii *proprie dicti* fuit olim cultus, h. e. Reus virgis ad sanguinem usque cæsus sacco coriacio cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & simia insu-

insutus projiciebant in mare vel flumen, §. 6. *inst. de publ. Jud.* Sed hodie vi consuetudinis vel Statutorum in variis locis varia mortis pęna, aliter & aliter exasperata, infligitur, v.g. raptando reos caudæ equi alligatos ad locum supplicii, torquendo ignitis forcipibus, subjiciendo rotæ &c. *Improprie dicti* autem est gladius, nempe pęnæ *Legis Cornel de Sicariis* §. 6. *inst. cit.* quamvis juxta Constitutionem pœnalem Caroli V. etiam in hoc præcedere debeat, vel subsequi aliqua exasperatio, ac soleat, præsertim si conjux vel cognatus propinquior occidatur, v. g. crurifragium, vel injectio cadaveris in Rotam. D. Frolich *in Nemesi p.* 2. *l.* 2. *tit.* 14. *n.* 1. Eadem gladii pœna, licet aliam, nempe suffocationem in aquis &c. ordinet Constitutio Carolina *art.* 131. *&* 133. afficitur vi consuetudinis femina, fœtum vel in utero existentem & jam animatum anima rationali, vel jam editum in lucem, occidens ad occultandum delictum, licet pro ratione circumstantiarum exasperari soleat. In procurantes abortum, præsertim si fœtus jam fuit animatus anima rationali, etiam pro foro canonico gravissimas sanxit pœnas Sixtus V. *in Const. Ad effrænatam*, quas nonnihil moderatus est Greg. XIV. in *Constit. Sedes Apostolica*.

3 Quæres, quid sentiendum de parentibus, qui non dedita opera & dolo malo, at non sine culpa, occidunt prolem, v. g. collocando eam in eodem secum lecto, & in somno, vel alias præter intentionem opprimendo? R. arbitrarie sunt puniendi, si satis de culpa constet; nam pęna triennalis jejunii, de qua loquitur *c. fin. h. t.* exolevit. Dein in quibusdam diœcesibus, nisi circumstantiæ excusent parentes a culpa gravi, incurrunt casum Episcopo reservatum.

TI-

TITULUS XI.

De infantibus, & languidis expositis.

SUMMARIUM.

1 *Qui dicantur infantes, vel languidi expositi.*
2 *Per se peccant, & puniuntur, parentes prolem suam exponendo.*
3 *An etiam femina id faciens ad declinandam infamiam.*
4 *Quis teneatur alere expositos forte repertos.*
5 *An expositi pro legitimis habendi.*

1 Subinde contingit, ut parentes vel ex paupertate, aut ad declinandam pœnam vel infamiam *exponant* seu deserant *infantes* seu liberos septennio minores, alii vero *languidos*, seu gravi ac diuturno morbo laborantes cujuscumque ætatis, uti domini famulos ægrotantes seu ex sorditie seu ex duritie cordis quandoque domo ejiciunt, utrique sæpius non sine periculo vitæ *expositorum*. Quid ergo de his sentiendum?

2 Dico 1. Parentes per se peccant gravissime exponendo infantes, uti & domini destituendo, vel domo expellendo famulos aut ancillas ægrotantes. 2. Illi amittunt propterea patriam potestatem, isti dominicam vel œconomicam. 3. Et, si exponant in loco periculoso, v. gr. solitario, ita, ut facile succurri non possit, vel spes auxilii aliunde ferendi, & defensionis contra mortem, moraliter non sit, ac mori vel extingui infantem &c. contingat, pœnam capitis incurrunt. Pars 1. sumitur ex *c. un. & l. 2. C. h. t. l. 4. ff. de agnosc. & alend. lib.* ac ex ratione, quia graviter delinquunt contra pieta-

tem,

tem, & officium parentum, ac boni Christiani. Dixi tamen, *per se*; per accidens enim excusari possunt, si ex una parte ob paupertatem desint ipsis media alendi, ita ut nec per se, nec per alios alere queant, ex altera vero parte exponant in loco tuto, ita ut moraliter non subsit periculum interitus, & spes moraliter certa, a piis hominibus brevi reperiendos, assumendos, & alendos esse expositos, ut si exponant ad hospitale, vel ad ædes hominis pii & divitis. Gonzal. ad *d. c. un. n.* 10. ac alii passim. Pars 2. ex *c. un. cit. l.* 3. *& fin. C. h. t.* Pars 3. ex *l.* 4. *cit. l. fin. cit. & Constit. Carolina. art.* 132. Si vero extinctus non sit, vel solum per accidens & causaliter, pœna est arbitraria, v. g. fustigatio, relegatio &c. pro diversitate circumstantiarum, per *d. Constit. Carol.* Carpzov. *Pract. Crim. p.* 1. *q.* 10. *n.* 11.

3 Quæres, an licitum sit feminæ, quæ ex delicto concepit & peperit, alias bonæ famæ, ad declinandam infamiam, alio modo non evitabilem, exponere prolem in loco tuto, & tali, ubi moralis est spes, proli de alimentis & educatione provisum iri? R. id probabile videri Julio Claro, Menoch. Sanch. Henriq. & P. Seybold in *Erotem. Repub. Christ. p.* 7. §. 11. *n.* 13. contra alios multos. Rationem dant; quia talis mater in tantas redacta angustias videtur retinere jus ad bonam famam (quamdiu delictum manet occultum) si simul conservet, vitam prolis, eique alimentationem & educationem dicto modo procuret, non obstante, quod proles aliqua subeat incommoda, cum mater longe majora, præsertim in fama, quæ est bonum altioris ordinis, subiret. Confirmant a paritate cum parentibus ex causa paupertatis prolem sic exponentibus. *Objic.* 1. Juste patitur

tur talis mater infamiam, quia per delictum dedit causam, & facile prævidere potuit secuturam inde infamiam: ergo injuste hoc modo declinat infamiam. 2. Obligatio alendi & educandi prolem certo incumbit ipsis parentibus, & quidem principaliter: ergo non possunt licite hoc onus in alios transferre, qui solum tenentur secundario, & pro casu extremæ necessitatis, in qua ponitur talis infans expositus, & quidem a matre, quam ipsa natura adstringit ad suam prolem alendam & educandam. 3. Alii non tenentur ad avertendam alterius infamiam suscipere in se onus grave, quale hic est onus alendi & educandi: ergo nec juste ad id cogi possunt a matre exponente. R. ad 1. Quamvis juste pateretur infamiam; juste tamen eam in talibus circumstantiis declinat; quia nullibi videtur ipsi prohibitum assumere tale medium ad eam evitandam, si simul consulat proli. Ad 2. Quamvis parentibus per se incumbat onus alendi prolem, per accidens tamen & ex justa causa excusari possunt, ac in alios illud transferre, ut patet in exponentibus ex causa paupertatis. Ad 3. Quamvis alii non teneantur ad id per se, neque a matre exponente, & prolem redigente ad extremam necessitatem, cogi, per accidens tamen & ex justa causa obligari possunt, & indirecte cogi, cum talis mater videatur jus habere prolem in tales circumstantias ponendi, in quibus alii vices ejus subire teneantur; ut si exponat ob paupertatem.

4 Dico 2. Expositos forte repertos tenentur alere ex pietate & misericordia 1. Brephotrophium, Orphanotrophium, vel aliud hospitale ad hujusmodi pia officia erectum. 2. His deficientibus Ecclesia. 3. Si hæc non habeat sufficientes facultates, communitas loci, in

quo

quo inventi ſunt, communibus expenſis. Barb. & P. VViestner *h.t.n.6.* niſi nempe ex privatis aliquis velit hoc pietatis onus ſponte in ſe ſuſcipere. Interim tamen ſuſcipiens & alens (regulariter) repetere a parentibus, ſi de iis conſtiterit, & ſatis habentes fuerint, poteſt ſumptus; cum nemo cenſeatur vel præſumatur velle ſuis ſumptibus alere liberos parentum divitum, malitioſe exponentium contra officium pietatis.

5 Dico 3. Infantes expoſiti, quorum parentes ignorantur, recte habentur pro legitimis. Ita communior cum Baldo & Menoch. contra Suar. Covarruv. & Rebellum aliosque. Prob. 1. ex *c.un.h.t.* ubi dicuntur liberari a patria poteſtate; ſed juxta *§. fin. inſt. de nupt.* patria poteſtas locum non habet niſi in liberis legitimis. In dubio ſemper ſunt præferenda benigniora, *l.56. ff. de R.J.* præſertim ac in ſpecie; quando agitur de favore & legitimitate prolis, *l.7.& 12. ff. de ſtat. hom. l. 3. §. fin. ff. de ſuis & legit. c. 14. qui fil. ſint legit.* Accedit ratio ſic: tamen ſatius eſt omnes expoſitos habere pro legitimis, licet aliqui exponantur non legitimi, quam aliquos reipſa legitimos & innocentes privare legitimitatis jure. Sed dubium eſt, dices, an expoſiti ſint ex thoro legitimo nati? ſit: aſt etiam exponi ſolent ex legitimis nuptiis procreati, v.g. propter paupertatem, metum inſtantis periculi, aut aliam cauſam, uti contingit Moyſi, Cyro, Paridi &c. Unde 4. licet ſæpe, imo frequentius exponi ſoleant illegitime nati, v.g. ad tegendum delictum, & præſumptio alias fieri debeat a communiter & frequentius contingentibus, id tamen non procedit, quando in oppoſitum ſtat præſumptio fortior, uti cenſetur eſſe, quæ excludit peccatum; & quæ favet proli, ut habet com-

munis sententia, *arg. c. 2. de R. J. l. 51. ff. pro socio l. 7. & c. 14. citt.* ergo *Ob.* Justæ Nuptiæ, ex quibus solis nascuntur legitimi, consistunt in facto: sed in dubio factum non præsumitur, sed probandum est. R. Etiam fornicatio & illicitus concubitus consistit in facto; ergo non debet præsumi, eo minus, quod involvat peccatum, & præjudicat proli. Interim tamen qualitas nobilitatis non præsumitur in talibus, & ideo ad dignitates & ad officia non admittendi sunt, ubi requiritur hujusmodi qualitas. Imo rectius etiam non admittuntur ad Ordines & beneficia Ecclesiastica Curata, propter dubium & periculum illegitimitatis, sine prævia dispensatione, quam, utpote in casu dubio, dare potest Episcopus ad removendum omne dubium illicitæ promotionis, ut notant DD.

TITULUS XII.

De Homicidio voluntario, & Casuali.

SUMMARIUM.

1 *Quid, & quotuplex sit homicidium.*
2 3 *Quando sit licitum.*
4 *Et quando illicitum ac injustum.*
5 *Pœnæ homicidii dolosi, & culposi.*
6 *Quid sit irregularitas, & mutilatio.*
7 *Irregularitas oritur ex omni homicidio doloso: & quando ex culposo. Idem tenendum de mutilatione.*
8 *In quo dubio incurratur.*
9 10 *Etiam contrahitur ex homicidio, & mutilatione licita, si sit publica auctoritate, nempe vel a Magistratu, & cooperantibus:*
11 *Vel in bello justo offensivo.*

12 Non

12 *Non tamen ex licito, quod non sit publica auctoritate, quale est necessarium ad defensionem & casuale.*

13 *Ad quem pertineat dispensatio in irregularitate.*

1 HOmicidium, a cæde hominis dictum, est violenta hominis ab homine facta exanimatio, seu occisio. In Rubrica dividitur in *voluntarium & casuale*: per illud videtur Compilator intelligere dolo vel culpa factum: per istud vero præter intentionem factum, consequenter sine culpa, vel dolo. Voluntarium potest esse *directe*, quando nempe per se & immediate intenditur occisio, ut si venenum porrigas ad occidendum, vel aliquem sclopo petas, vel femina sumat pharmacum, ut foetum anima rationali jam informatum enecet: & *indirecte*, quando voluntarie ponis causam per se connexam, ex qua secuturam facile, vel moraliter occisionem secuturam prævides, licet per se non intendas & formaliter, ut si intendas aliquem graviter vulnerare, graviter percutias mulierem prægnantem, in aquas prolapsum non juves, cum facile posses. Si accedat specialis malitia quoad personam occisam, vel modum occidendi, vocant *qualificatum*, ut si occidas personam sacram, *sacrilegium*, si per venenum clam porrectum, *Veneficium*, si per insidias, *Insidiosum*, si sub specie amicitiæ, *Proditorium*, si per conductum pretio, *Assassinium*, si spolii causa, *Latrocinium* appellatur. Si talis circumstantia non accedit, nuncupatur *simplex* homicidium. Si ex deliberatione occisionem præcedente aliquo temporis intervallo, *deliberatum* vel *præmeditatum* dicitur, quod aliqui ad simplex, alii ad qualificatum referunt. Legistæ dividunt in necessarium, dolosum, culposum, & casuale. *Necessarium* est,

quod vel authoritate publica fit, nempe à Magistratu mortem inferente sceleratis, aut hostes perimente in bello justo: vel ex privata necessitate, ut si aliter vitam, membra, aut res tuas vel alterius nequeas defendere contra injustum aggressorem, nisi occidendo. *Dolosum*, quod fit dolo malo, seu ex prava intentione, directa vel indirecta, occidenti. *Culposum*, seu ex voluntario & casuali *mixtum*, quod quidem pravam occidendi intentionem non includit, bene tamen culpam, majorem vel minorem, si nempe quid facias, ex quo prævidisti vel prævidere potuisti, alterum posse occidi, & tamen, ut id caveatur, debitam diligentiam non adhibuisti, ut si explodas sclopum in loco, ubi frequens solet esse populus, si negligenter cures ægrum &c. quod quidam vocant indirecte voluntarium: vel si des operam rei illicitæ aut prohibitæ, ex qua præter tuam intentionem sequitur occisio, ut si feminam prægnantem leviter percutias, ex quo postea per accidens sequitur abortus. *Casuale* demum, quod dolo & culpa omni vacat, & fortuito contingit, ut si venator in abdito nemore emittat globum in bestiam, & hominem, quem ibi latere vel intercurrere ignoravit, interficiat.

2 Dico 1. Licitum & justum est omne homicidium *necessarium*, nempe 1. si legitimus Magistratus servato juris ordine sceleratos adjudicat morti, & per ministros Justitiæ exequitur. 2. Si milites in bello justo, offensivo vel defensivo, hostes, & nocentes vel in armis, stantes occidunt. 3. Si quis ad defensionem vitæ propriæ aut alienæ, vel membrorum, occidit injustum aggressorem servato moderamine inculpatæ tutelæ. 4. Vel ad defensionem rerum suarum aut proximi, actu possessarum, magni momenti, 5. Vel si femina ad defensionem suæ

pudi-

pudicitiæ occidit procum, si nimirum aliter defendere nequeat nisi occidendo. 6. Licitum denique & absque peccato, nec nisi materialiter injustum, est homicidium mere *Casuale*, aut quod contingit a destitut s usu rationis. Pars 1. claret ex S. Scriptura, quæ *Exodi* 22. *v.* 18. jubet etiam: *maleficos non patieris vivere*. Ex variis Legibus Civilibus, & ex Jure Canonico *Can.*44. *cauſ.*23. *q.*5. & ex ratione, quia bonum Reipublicæ exigit; ut membra perniciosa tollantur e medio. Pars 2. ex S. Scripturæ exemplis, constanti fidelium usu, & ex ratione, quia, ubi bellum est justum & licitum, justa quoque & licita esse debent media, & occisiones hostium, modo parcatur innocentibus, nempe infantibus, pueris, Clericis, Religiosis, & iis, qui arma vel nunquam sumpserunt, vel devicti jam deposuerunt. Pars 3. ex eo, quod omnia Jura, Naturale, Divinum, & Humanum, concedant vim vi repellere, & se defendere, defensione etiam occisiva, ubi alia non suppetit *l.*3 *ff. de J. & J. l.*2. *seqq. C. ad L. Cornel. de Sicar. Constit. Car. ar.* 140. *&* 150. *c.*18. *§. fin. h. t. c.* 6. *de sent. excom. in* 6. Censetur aut servari (quod & in sequentibus assertionis membris attendi debet) *moderamen inculpatæ tutelæ*, si præcessit invasio, & quidem injusta: si alius evadendi modus non suppetat, v.g. fugando, exarmando, humisternendo, mutilando aggressorem, vel fugiendo: si defensio occisiva fiat in continenti, & non primum postquam aggressor jam fugit, vel destitit &c. tunc enim esset potius vindicta, quam defensio, vel propulsatio injuriæ, aut necis inferendæ. Notant tamen DD. necesse non esse (imo neque consultum) expectare primum ictum: vel paritate armorum uti. Pars 4. ex *c.* 6. *cit. l.* 9. *ff ad L. Cornel. de Sicar.* & ratione,

qua res & bona fortunæ ad vitam bene ducendam sunt maxime necessaria, vocanturque alter sanguis, & vita hominis. Confirmatur; quia licitum est bellum, etiam offensivum, ad res fortunæ conservandas & recuperandas, in quo multos occidi necesse est: ergo a fortiori licebit occidere unum ex eadem causa. Unde licet raptorem vel furem bonorum, si cum iis nondum pervenit ad locum tutum, & spes recuperandi per viam juris aut aliam non apparet, petere sclopeto, licet inde cum contingat occidi; aut res rapere molientem perimere, si aliter conservari nequeant. Pars 5. defenditur a plerisque, eo quod pudicitia & virginitas non sit minus, imo majus sit bonum, quam bona fortunæ, & hic thesaurus non ita sit reparabilis, ac bona fortunæ. Pars 6. ex *l. 1. C. eod. c. 9. 13 seqq. Clem. si furiosus un. h. t.* Ratio, quia, ubi nec dolus nec culpa est, vel usus rationis non datur, peccatum non est.

3 *Ob.* 1. Fama & vita pari passu ambulant, imo fama & honor præferuntur vitæ a multis, *arg. l. 8. §. 2. ff. quod met. caus.* sed ad conservandam famam vel honorem non est licita occisio: ergo nec ad conservandam vitam, *mi.* constat ex propositione ab Innoc. XI. damnata, hujus tenoris: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre.* 2. Occisio aggressoris in vita, bonis fortunæ, & pudicitia, est vindictæ species: ergo non est licita. 3. Lex & ordo charitatis exigit, ut bonis fortunæ præferatur vita proximi: ergo propter defensionem rerum nostrarum non licet occidere furem vel raptorem, præsertim cum tales sint in statu peccati gravis, & manifesto æternæ salutis periculo objiciantur. 4. In *c. 2. h. t.* solum excusatur, qui *se suaque liberando* occidit alium:
ergo,

ergo, qui *sua* tantum, & non simul *se* defendit occidendo, non agit licite. 5. Idem Innoc. XI. damnavit hanc propositionem: *Regulariter occidere possum furem propter conservationem unius aurei*: ergo propter res temporales occidere fas non est. In *c.* 10. *h. t.* dicitur, *quoniam expediebat potius post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere jacturam*, quam occidere *ad res viles & transitorias conservandas*. R. ad 1. Pari passu ambulant &c. quoad æstimabilitatem. *Transma*, quoad conservationem *N. ma.* Vita semel amissa nullo modo reparabilis est, bene tamen fama & honor, pro quorum reparatione extant remedia juris. Imo sæpe reparantur per vitam diu inculpate actam, vel patientem tolerationem injuriæ, vel non auferuntur apud prudentes propter improbitatem calumniatoris. Ceterum propositio damnata loquitur tantum de calumniatore, adeoque ab aggressore *verbali* in fama vel honore: quare ibi non prohibetur se defendere defensione occisiva contra injuriam & aggressionem *realem*, ut si quis tibi impingat alapam, aut fuste percutiat vel percutere attentet ignominiose, modo observes moderamen inculpatæ tutelæ, & talis persona sis, cui probrosum est fugere, v. g. Nobilis, Militaris &c. Et tali licitum esse honorem, quem aliter conservare non potest, v. g. solum repercutiendo, humisternendo &c. per occisionem tueri, docent Abb. Covarr. Coninck, Bonac. VViestner, Leuren. alii, contra Barbos. Grotium, Puffendorff. eo quod vita, & fama vel honor, aliter non conservabilis, pari passu ambulent. Id quoque colligi potest ex *Constit. Carolina V. art.* 140. Ad 2. Est vindictæ species; si non servetur moderamen inculpatæ tutelæ, vel injuria jam transiit, aut aggressor jam fugit. *Contra* secus.

secus. N. *ant.* & *conf.* Ad 3. Lex charitatis non exigit, ut alterius vitam præferamus nostris rebus, si is ultro & ex sua improbitate se conjicit in vitæ, vel etiam æternæ salutis periculum, quod facit res alienas furari aut rapere attentans. Certe si tales prædones aut fures absque periculo vitæ possent aliena invadere, eorum licentia modum & finem non esset habitura, non sine ingenti Reipublicæ detrimento. Ad 4. Sensus est, quod liceat *& se*, *& sua*, *aut se vel sua*, per mortem invadentis liberare; alias sequeretur, quod neque occidi possit, qui *se* tantum, & non *sua*, aggreditur, seu soli personæ vim facit. Dein qui *sua* defendit, defendit & *se*, quia bona respiciunt commodum personæ, eique sunt accessoria. Ad 5. Non dicimus, quod *regulariter propter conservationem unius aurei* liceat occisio, sed ad defensionem *rerum magni momenti*, quæ respectu magis vel minus habentis non est eadem semper quantitas, sed respectu pauperis potest sufficere unus aureus, vel adhuc minus, respectu divitis autem nec tres vel quatuor aut adhuc plures. Id observant DD. quod notabiliter major quantitas requiratur ad licentiam defensionis occisivæ, quam alias ad constituendum peccatum mortale, si res aliena auferatur. Ad 6. Ibi non fuit observatum moderamen inculpatæ tutelæ, dum fures a duobus Monachis jam erant capti & vincti, ac postquam unus abierat rem Abbati manifestaturus, alter sine necessitate vinctos occiderat. Id quod Pontifex merito reprehendit.

4 Dico 2. Illicitum & injustum est homicidium *Dolosum*, seu directe vel indirecte *Voluntarium*, a privato commissum: item & *culposum*, ut si quis debitam diligentiam non adhibuit, ne ex sua actione sequatur occisio, si moderamen inculpatæ tutelæ excessit &c. Pars prior constat per se: nec

refert,

refert, an quis actionem occisivam ponat per se, aut physice, v.g. transfodiendo, vulnus lethale infligendo &c. vel per alium; aut moraliter, mandando, consulendo, consentiendo, falsum testimonium dicendo, nimirum efficaciter, seu ita, ut inde sequatur occisio: nec refert, an quis principaliter influat in occisionem, vel tantum auxilium ferat, aut solum cooperetur efficaciter: nec, an positive occidat, vel negative se habeat, ut si Medicus, habens salarium, & sic ex Justitia obligatus, tamen non succurrat ægro. Si solum ex Charitate obligatus ad succurrendum alteri, v. g. in aquas lapso, eum interire sinit, cum facile posset salvare, est quidem homicidium illicitum, at non injustum. Pars posterior sumitur ex *c.7. 8. x. c. fin. in 6. h. t. l. 4. ff. ad l. Cornel. de Sicar. Const. Carol. art. 146.* & ex ratione; quia, si intervenit culpa, homicidium censetur esse aliquo modo voluntarium, consequenter illicitum & injustum; pro foro utroque, si intervenit culpa Theologica & Juridica; pro foro externo tantum si solum culpa Juridica; eritque illicitum graviter aut leviter, prout fuerit culpa & negligentia in cavendo, ne ex actione alias licita sequatur occisio hominis. Si quis autem dedit operam rei illicitæ, seu exercuit actionem de se illicitam, ex qua præter intentionem secutum est homicidium, istud non est illicitum aut peccaminosum, nisi præsumptive & pro foro externo tunc, quando actio illa est prohibita tanquam periculosa, & ex se facile inductiva mortis alienæ, quo modo imperitis est prohibitum chirurgiæ, artis balistariæ &c. exercitium extra casum necessitatis, ubi periti non adsunt; quia pro foro externo censetur aliquo modo fuisse voluntarium, nempe in causa per *c.8. 10. h.t. Zœs. ad h. t. n.69.*

5 Dico 3. Pœna homicidii *dolosi* simplicis, quando quis sciens & volens hominem occidit per se vel per alium, physice vel moraliter, directe vel indirecte intendendo &c. vel efficaciter cooperando & propinque, de Jure Civili, hodie sine personarum discrimine, est gladius, seu pœna mortis gladio infligenda. Constat ex §. *Item 5. Lex Cornelia Inst. de publ. judic. Constit. Caroli V. pœnali art.* 137. 148. *l.* 13. 15. *ad L. Cornel. de Sicar. Neque interest, occidat quis, an causam mortis præbeat, l.* 15. *cit.* Conspirat S. Scriptura *Lev.* 24. *& Apoc.* 13. Dixi autem 1. *Dolosi*; nam *Culposum* numquam punitur pena ordinaria mortis, sed solum arbitraria, *l.* 4. *l.* 7. *ff. l.* 1. *l.* 5. *C. eod. Constit. Carol. art.* 146. 150. v. g. fustigatione, mulcta pecuniaria, peregrinatione ad locum sacrum &c. Sicut mere *Casuale*, & omni ex parte *licitum*, nulli omnino subjacet pœnæ, *l.* 1. *&* 5. *cit. Const. Carol. cit. art.* 146. 150. quia pœna non habet locum, ubi dolus & culpa omnis abest, *c.* 23. *de R. J. in* 6. Dixi 2. *Simplicis*; si enim est *qualificatum*, exasperatur pœna, & adhibetur furca, rota, aut prævia membrorum truncatio, vel adustio ferri cadentis &c. pro ratione circumstantiarum & consuetudinis locorum. *Constit. Carol. art.* 137. *cit.* Carpzov. *Pract. Crim. q.* 24. *nu.* 16. Dixi 3. *Gladius*, qui est pœna Criminalis: at præter hanc occidens etiam civiliter conveniri & condemnari potest occisi hæredibus, & aliis, qui per occisionem sunt læsi, ad satisfaciendum pro damno, at solum pro ratione spei, quam habebant, si occisus diutius vixisset, ad ampliorem hæreditatem, ad alimenta, ad solutionem debitorum &c. ab ipso accipienda. Extendit se hæc obligatio etiam ad occidentem per culpam; si occidat dolose, vel cum culpa lata mortaliter peccaminosa, tenetur satisfacere in conscientia ante omnem

omnem sententiam, si prævidit vel prævidere potuit, aliquos ex suo facto lædi posse: si solum cum culpa juridica levi, vel levissima, tenetur ex *L. Aquilia*, & primum post sententiam juxta mea principia: sicut ad nihil tenetur, si omnis abfuit culpa. Dixi 4. De *Jure Civili*; nam de Jure Canonico occisor Laicus est excommunicandus: sed contra Laicos hodie non solet in foro Canonico procedi. Clericus autem est inhabilis ad consequendum beneficium. Trid. *s.14. c.7. de ref.* est deponendus ab Officio & Ordine, *can.12. de* 81. *c.6. §. fin. h. t.* Trid. *loc. cit.* detrudendus in Monasterium, non ut emittat Professionem, sed ut agat pœnitentiam, *can.7. d.50. c.6. §. fin. cit.* quæ detrusio hodie exolevit, & successit condemnatio ad carcerem, vel triremes; demum, si iterum ruat in idem delictum, excommunicati, &, si rursus repetat, anathematizari debet, &, si necdum resipiscat, degradari ac tradi Curiæ Sæculari, *c. 10. de judic.* Incurrunt quoque & Laici & Clerici irregularitatem: sed de hac statim. Prius

Objic. Si plures conjuncta opera occidant aliquem, & nesciatur, quis lethale vulnus inflixerit, nullus afficitur ultimo supplicio. *Const. Carol. art.* 148. Si iste sciatur, ceteri operam conferentes non subjacent pœnæ mortis: ergo non semper dolosum homicidium, & cooperantes plectuntur morte vel gladio. R. Si illi plures conspiraverint prius, & ex proposito ad occidendum concurrerint. N. *ant.* Tunc enim omnes pœnæ ordinariæ sunt obnoxii, *l.15. cit. & Const. Carol. d. art.* si non prævia conspiratione, & communicato prius inter se consilio. *C. ant. &* N. *Cons.* quia tunc per accidens fit, ut homicida, de quo non constat, non plectatur morte: nec enim omnes sic plecti possunt, quia ceteri nec physice

nec moraliter cooperati, quia nec vulnus lethale inflixerunt, nec consilio, mandato &c. influxerunt in necem. Jam

De irregularitate, quæ oritur ex homicidio, & mutilatione.

6 IRregularitas est *impedimentum Canonicum impediens* (non irritans) *susceptionem Ordinum Ecclesiasticorum, & jam susceptorum usum*. Communis dicitur *Canonicum*, quia a solo jure Canonico introductum est, & ideo nunquam incurritur, nisi in casibus hoc jure expressis *c. is qui 18. de sent. excom. in 6.* Dein *mutilatio* est amputatio vel truncatio membri: *membrum* vero dicitur pars corporis humani non qualiscumque, sed talis, quæ peculiarem & notabilem functionem habet, uti pes, manus, oculus, lingua, genitalia, mamilla feminæ &c. non vero dens, cartilago aurium, prominentia nasi, digitus &c. quia sunt tantum partes membrorum, & solum adjuvant membra in sua functione totali, ut notant communiter DD. proin abscissio talis partis non est proprie mutilatio, multo minus vulneratio, aut copiosa sanguinis effusio sine amputatione, nec debilitatio membri, ut si quis alterum percussione faciat surdum. Ceterum irregularitas non solum in homicidia injusta & illicita a jure statuta reperitur, sed etiam in licita & justa aliqua, cum hoc tamen discrimine, quod prior non solum sit inhabilitas & defectus, scilicet *lenitatis*, sed simul rationem pœnæ habeat, posterior autem merus defectus.

7 Dico 3. Irregularitas oritur ex homicidio injusto & illicito: & quidem 1. ex omni homicidio *doloso* & voluntario, quod quis committit cum gravi peccato, sive per se sive per alium, physice

vel

vel moraliter, positive vel negative (non impediendo, si tamen fuit obligatus impedire ex justitia) principaliter, vel instrumentaliter aut cooperando, uti & qui alterum vulnerat lethaliter, ita ut vulnus per se sit lethale, licet alius penitus dein occiderit, item, si plures concurrerint ad aliquem occidendum etiam sine conspiratione, omnes fiunt irregulares, licet unus tantum inflixerit vulnus lethale, & iste ignoretur. 2. ex *culposo* tunc saltem, quando intervenit culpa Theologica gravis, aut juridica lata, cum peccato tamen mortali, uti sæpe contingit, conjuncta, & quando quis dedit operam rei illicitæ, ac alias prohibitæ propter periculum occisionis, extra casum necessitatis. 3. Quæ omnia procedunt in mutilatione proprie dicta, taliter facta. 4. Etiamsi occidens vel mutilans inculpabiliter ignoret, irregularitatem a jure statutam esse in suum delictum. Pars 1. constat ex *Can. 4. d. 50. can. fin. caus. 23. q. 8. c. 6. 7. 18. h. t. c. fin. in 6. & Clem. un. eod. Trid. s. 14. c. 7. de Ref.* atque ex communi DD. Pars 2. ex *c. 7. 8. 10. 12. 16. 22. h. t. & c. 9. Ne Clerici vel Monachi*, atque ex communiori cum Suar. & Gonzal. contra quosdam, qui censent, culpam juridicam, etiam levem, imo levissimam sufficere ad contrahendam irregularitatem. Ratio est, quia irregularitas per modum pœnæ gravis, & quidem spiritualis, statuta est: ergo requirit culpam graviter coram DEO peccaminosam, ut liget animam & pro foro interno; licet pro foro externo sufficere possit culpa sine peccato gravi coram Deo. Laym. & Avila ex *c. 7. & ibi Gl. de pœnit. & remiss.* quia pro hoc foro præsumitur culpa gravis, licet probabiliter non fuerit, ut eruitur etiam ex *c. 8. & 12. citt.* Pars 3. ex *can. 4. seqq. & fin. d. 55. c. 5. Ne Cler. vel Mon. c. fin. h. t. in 6. & Clem.*

Clem. un. eod. ubi mutilatio in ordine ad contrahendam irregularitatem æquiparatur homicidio: sive dein aliquis mutilet alium, sive se ipsum, per peccatum grave; imo si quis sibi ipsi vim inferat per culpam gravem, efficitur irregularis, licet proprie se non mutilet, sed solum digitum v. g. aut partem digiti, nasum promicantem, cartilaginem auris &c. sibi abscindat, vel ab alio abscindi faciat, ob singularem sævitiam in seipsum, & contumeliam Creatori illatam. *Can. 6. d. 55. c. 3. de corpore vitiati*. Pars 4. ex ratione, quia hæc irregularitas, quamvis habeat simul rationem pœnæ, principaliter tamen non imponitur ut pœna, sed in reverentiam sanctissimæ Eucharistiæ, ad quam ordinatur susceptio & usus Ordinum Ecclesiasticorum; cum non deceat, ut, qui occidit vel mutilavit, immolet & offerat Christum in Ara velut Agnum mansuetissimum, qui sanguinem & vitam pro nobis dedit: quod inde patet, quod etiam ex occisione vel mutilatione licita subinde incurratur irregularitas, ac proin per modum inhabilitatis principaliter introducta sit, & ob defectum *lenitatis Christianæ*.

8 Quæres, an in dubio tenendum, quod contracta sit irregularitas? R. 1. In dubio juris, an nempe actu sit a jure imposita irregularitas, hæc non incurritur; quia stante tali dubio non potest dici eam in jure expressam esse; cum non incurratur nisi in casibus jure expressis. R. 2. In dubio facti, ubi dubitatur de ipso corpore delicti, seu an homicidium revera sit commissum, v. g. an foetus expulsus ex utero jam fuerit animatus anima rationali, quod contingere in masculis 40. die, in femellis 80. post conceptionem præsumitur ex communi Medicorum & Juristarum ac Ecclesiæ sensu, etiam non contrahitur, quia in jure id non est expres-

pressum. R. 3. In dubio facti, an homicidium, quod constat esse commissum, factum sit a te, vel ab alio, per tuam vel alienam culpam, an ex tuo mandato aut consilio, vel non, an ex vulnere, quod inflixisti, vel imperitia chirurgi, aut intemperantia vel culpa vulnerati &c. irregularitas reperitur expressa *in c. 12. & 18. h. t.* ubi Pontifex dat hanc rationem, *quod in dubio tutior pars sit eligenda*. R. 4. Hoc tamen non extenditur ad dubium circa mutilationem. *Sanch. l. 1 Moral. c. 10. n. 49.* quia pro hoc dubio non extat in jure expressa irregularitas. *Objic.* 1. Odia sunt restringenda. Et melior est conditio possidentis, *c. 15. & 65. de R. J. in 6.* ergo in nullo dubio incurritur irregularitas. 2. Ratio, quam dat Papa, *in dubio tutior pars eligenda est*, tanquam universalis debet extendi ad omne dubium: ergo in omni dubio incurritur. R. ad 1. Illæ regulæ procedunt in aliis pœnis, & in irregularitate de dubio juris, & facti circa corpus delicti, non de alio dubio facti propter exceptionem, *c. 12. & 18. citt.* Ad 2. Illa ratio est quidem universalis, & universaliter intelligenda de omni dubio facti, an vulnus fuerit lethale vel non, a te vel ab alio inflictum &c. at non omni universalitate, ut etiam includat dubium juris, & de corpore delicti, cum, sicut leges odiosæ, ita rationes odiosæ non sint extendendæ, licet universales sint, modo aliquam adhuc universalitatem retineant, *c. 15. cit.*

9. Dico 4. Etiam ex homicidio justo & licito (uti & ex tali mutilatione) contrahitur irregularitas, at non ex alio, nisi quod fit authoritate publica, propter defectum lenitatis Christianæ: uti 1. in Judicio Criminali. 2. In Bello justo. In priori casu eam contrahit *Judex* proferens sententiam mortis vel mutilationis, *Assessores & Con-*

silia- ii

filiariis tanquam vel con-Judices, vel ſaltem ſuo ſuffragio vel conſilio ſententiam promoventes, *Accuſator*, vel *Denuntiator*, ſi iſte egit criminaliter, *Advocatus*, & *Teſtes* contra Rerum ſtantes, *Notarius* ſcribens, ſubſcribens, dictans, recitans ſententiam, *Miniſtri Juſtitiæ* ſententiam exequentes, & omnes alii directe, propinque, efficaciter, & proprie *cooperantes* vel ad ſententiam vel ad executionem, modo mors vel mutilatio actu ſecuta fuerit. Ita plerique omnes ex *can. 1. d. 51. can. 28. 29. cauſ. 23. q. 8. c. 5. 9. Ne Cler. vel Mon. c. 21. h. t. c. 2. eod. in 6.* Non autem contrahit *Prælatus Eccleſiaſticus, obtinens jus gladii*, qui cauſam ſanguinis delegat Laicis in genere, vel etiam in particulari circa aliquem Reum in individuo, cum hac vel ſimili clauſula, *ut cognita cauſa adminiſtrent juſtitiam*; modo non ſuadeat vel mandet, ut talis Reus afficiatur ultimo ſupplicio, vel mutiletur; ſi enim hoc non facit, non fit cauſa moralis, ſed delegati aliunde excitantur & moventur, nempe ex officio ſuo, ad infligendam pœnam a jure ſtatutam. Neque contrahit *Clericus* (vel alius) denuntians Reum capitalis delicti *civiliter* tantum, hoc eſt, ſuam vel Eccleſiæ, vel ſanguine junctorum utilitatem intendens, v. g. ut recuperetur res furto ſibi vel Eccleſiæ &c. ablata, modo proteſtetur, ſe non intendere vindictam publicam, non obſtante, quod prævideat, mortem infligendam Reo, & poſtmodum infligatur, imo quod res ſuas potuiſſet aliter recuperare. Abb. Barb. & alii ex *c. 2. & 21. citt.* Neque *Clericus*, *Reum educens ad ſupplicium*, ſi moneat ad procedendum, ut ſcalas aſcendat, manus ligandas præbeat, caput ſupponat carnifici, vel ſi facto promoveat celeriorem greſſum, ut probabiliter docent Mol. Laym. Paſao; quia hæc tam modica pro nihilo reputantur,

nec fiunt judicialiter vel authoritate publica, licet inde acceleretur mors. Neque *Professor* in ſcholis explicans Leges pœnam mortis inferentes, aut *Jurisperitus*, qui privatim interrogatus de aliquo Reo in particulari, an promeritus ſit mortem, generatim reſpondet & docet, quid leges in tali caſu ſtatuant, modo non ſuadeat, hunc in particulari eſſe puniendum morte; cum nec ſit cauſa moralis, nec authoritate publica concurrat. Nec *Opifices*, qui gladios, furcam &c. confecerunt, quia remote tantum cooperati ſunt.

10 In poſteriori caſu irregulares fiunt, qui in bello juſto offenſivo pugnantes per ſe ipſos occidunt vel mutilant. Iterum communis ex *can.* 1. *d* 51. *c.* 24. *h.t. c.* 3. *de Cler. percuſſ.* Extenditur ad eos, qui rationabiliter dubitant, num propria manu aliquem occiderint vel mutilaverint, *c.* 24. *cit.* Dixi 1. *In bello juſto*; ſi enim injuſtum foret, & vel unicus eſſet occiſus aut mutilatus, omnes non modo pugnantes, ſed etiam cooperantes, arma ſubminiſtrantes, adhortantes &c. evaderent irregulares, licet ipſi nullum occidiſſent vel mutilaſſent, per *can.* 4. *d.* 51. *c.* 6. § *fin. h.t.* Dixi 2. *Offenſivo*; ſi enim foret *defenſivum*, etiam propria manu occidentes ab irregularitate immunes probabilius ſunt. Covar. & alii ex *c.* 2. *de Immun. Eccl. & Clem. un. h.t.* paritate ducta ab iis, qui contra aggreſſorem privatum ſe defendunt defenſione etiam occiſiva. Dixi 3. *Pugnantes*, nam adhortantes, etiam Clerici (qui tamen ob aliam cauſam, quam propter opera pia, adminiſtrationem Sacramentorum, prædicationem Verbi Divini bello intereſſe non poſſunt, *c.* 24. *cit. c.* 9. §. *fin. de Voto*) vel arma dantes, vel aliter cooperantes, irregularitatem non contrahunt, per *can.* 2. *cauſ.* 23. *q.* 3.

q. 3. Dixi 4. *per se ipsos*, licet a commilitonibus plurimi sint occisi, *c.* 3. *& c.* 24. *citt.* & ibi DD. *Objic.* 1. In *Clem. un. cit.* illi tantum excusantur ab irregularitate, qui mortem aliter evitare non valentes occidentes potuissent id evitare, scilicet non dando nomen militiæ: ergo. 2. In *c.* 5. *de pœnis*, dicuntur Clerici enormiter peccare, *qui personaliter exercent conflictum, & qui alios incitant ad pugnandum*: ergo fiunt irregulares ex delicto, qui hortantur alios ad pugnandum, & in bello etiam defensivo pugnant ipsi. 3. Quando plures concurrunt ad aliquem occidendum, omnes censentur esse causa saltem moralis homicidii: ergo etiam in bello justo offensivo pugnantes, licet proprio facto neminem occiderint; omnes efficiuntur irregulares. R. ad 1. *Clem. cit.* loquitur de defensione privata: defensionem publicam Reipublicæ utique non voluerit Pontifex prohibere sub irregularitate, & hoc metu absterrere a nomine dando militiæ. Ad 2. Ibi non statuitur irregularitas, sed depositio, & solum pro casu, quo pugnant vel incitant ad pugnandum in bello injusto, ut explicat communis cum glossa. Ad 3. N. *cons.* Id quidem procedit, quando plures concurrunt ad occisionem illicitam & injustam, uti extra bellum in rixa, & in bello injusto, non vero in bello justo etiam offensivo, cum pro hoc casu non reperiatur in jure irregularitas statuta.

11 Dico 5. Ex homicidio justo & licito (saltem non graviter illicito) quod non fit publica auctoritate, non oritur irregularitas: nimirum 1. ex necessario privato, uti si quis ad se, vel alios in vita, vel membris, aut rebus fortunæ magni momenti, defendendos occidat vel mutilet injustum aggressorem, servato moderamine inculpatæ tutelæ. 2. si quis mere casualiter, vel cum culpa

qui-

quidem, non tamen mortaliter peccaminosa coram DEO pro foro saltem interno; aut dando quidem operam rei graviter illicitæ, at non prohibitæ propter periculum secuturi homicidii. Pars 1. sumitur ex *Clem. cit.* Pars 2. ex eadem, & simul ex *c.* 9. 10. 13. 14. 22. *h. t.* Utraque vero ex ratione; quia nec oritur *ex delicto*, cum tale absit, saltem grave & injustitiæ, *nec ex defectu lenitatis*, quia iste defectus juxta communem supponit voluntariam occisionem: hujusmodi autem occisio vel mutilatio habetur a DD. pro *necessaria* & *non voluntaria*, qui tradunt cum Covarruv. hanc regulam bene notandam: *quicumque privata auctoritate licite occidit, irregularis non est*. Verum Objic. Trident. *ſ.* 14. *c.* 7. *de Ref.* dicit: *Si vero homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, ut quis se a morte defenderet, fuisse commissum narretur: quam ob causam etiam ad sacrorum Ordinum & ad Altaris ministerium &c. jure quodammodo dispensatio debeatur &c. Episcopus dispensare possit*. Ergo ex homicidio casuali quoque, & necessario ad defensionem, incurritur irregularitas. R. Tridentinum explicant declarationes Cardd. subjunctæ apud Gallemart. ad *cit. sess. &c.* quod loquatur de eo, qui admisit culpam vel in cavendo homicidio, (v. g. excedendo in sui defensione) nempe gravem pro foro interno, & pro externo saltem præsumptive gravem, juxta superius dicta; atque hanc irregularitatem Tridentinum voluit esse dispensabilem ab Episcopo, quia perfecte voluntaria non fuit occisio.

12. Dico 6. Dispensatio, sine qua non tolluntur, in his irregularitatibus competit quidem per se Summo Pontifici, ut clarum est, indulgetur tamen etiam Episcopo 1. Quando irregularitas est orta ex mutilatione, etiam plene voluntaria, & simul

oc-

occulta. 2. Quando est orta ex homicidio non perfecte voluntario, quod nempe dolosum non fuit, conjunctum tamen cum culpa gravi (quo etiam multi cum Suar. referunt factam in subita rixa) modo publice notorium non fuerit, vel deductum ad forum contentiosum per litis contestationem. 3. Probabilius etiam, quando irregularitas provenit ex homicidio justo & licito, adeoque non ex delicto, sed ex defectu, modo sit occulta. Desumuntur hæc ex Trid. quod *s.* 24. *c.* 6. *de Ref.* sic loquitur: *liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus, ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare.* Cum igitur orta ex mutilatione, vel homicidio non voluntario perfecte (istud enim in materia odiosa intelligi debet nimirum directe voluntarium & dolosum) uti & orta ex mero defectu, non excipiatur, poterit in ea dispensare Episcopus, si occulta sit, nec ad forum contentiosum deducta. Atque ita sentiunt quoad priores duos casus plerique, licet quoad tertium plures dissentiant; nobis autem favent Covar. Diana, Less. & octodecim alii apud Pasqual. item Engel, Bockn &c. *Objic.* Tridentinum loquitur de irregularitatibus *ex delicto* ortis: ergo non potest extendi ad ortas ex defectu lenitatis. R. Imprimis to *delictum* potest referri ad suspensiones, de quibus ibi etiam loquitur Trid. deinde nomine *delicti* in hac dispositione favorabili, utpote a Summo Principe, & quidem in Concilio Generali, facta in Episcoporum & fidelium favorem, etiam venire potest *defectus* in virtute & perfectione, scilicet *lenitate Christiana* perfecta, quæ decet Clericos. Demum non est credibile, quod Tridentinum voluerit esse melioris conditionis,

qui

qui ex delicto, quam alios pie & sancte agentes, qui ex mero defectu irregularitatem contraxerunt, debitis suppliciis afficiendo sceleratos, vel pugnando juste contra hostes suos. Quid Prælati Regulares circa suos subditos possint quoad dispensationem, patet ex privilegio ipsis concesso, vi cujus plerique possunt etiam dispensare in irregularitate orta ex homicidio perfecte voluntario, & orto ex mero defectu absque delicto, nempe pro foro interno, uti testantur Laym. Rodriq. Donat. Pellizar. præsertim Mendicantes, quibus dispensationem in quovis homicidio non notorio specialiter concessisse dicitur Martinus V.

TITULUS XIII.

De Torneamentis.

SUMMARIUM.

1 *Quotuplicis generis sint Torneamenta*.
2 3 *Quænam sint probibita, & puniantur, item quænam agitatio taurorum*.

1 TOrneamenta, appellantur hastiludia seu pugnæ equestres, quibus præcipue Nobiles Equestris Ordinis, ex condicto convenientes, & equis insidentes congrediuntur. Sunt duplicis generis: aliqua, saltem olim, instituebantur ad ostentationem virium ac audaciæ, atque cum armis ad vulnerandum, & necandum aptis, magna cum celebritate convocatis undique Nobilibus primæ notæ: alia instituuntur ad exercitationem in equis & armis dextre tractandis, vel in signum lætitiæ ob relatas victorias, ob Natales, vel Nuptias Principum &c. cum debitis

cau-

cautelis, talique moderatione armorum, ut per se nullum sit gravioris læsionis vel cædis periculum, quo modo hodie fieri consueverunt.

2 Dico. Torneamenta prioris generis sunt graviter illicita, & de Jure Canonico habent pœnam in homicidas statutam, & privationis sepulturæ Ecclesiasticæ, si quis in loco torneamenti, licet pœnitens, occumberet. 2. Posterioris autem sunt licita. Pars prior constat tum ex Jure Naturali prohibente ob finem tam vanum periculo gravis læsionis vel necis se exponere, tum ex *l. un. C. de Gladiat. lib. 11. c. 1. 2. h. t.* Pars posterior tum ex *c. un. h. t. int. Extrav. Jo. XXII.* ubi revocatur constitutio Clementis V. qui ob immodicos sumptus, in torneamenta etiam caute suscepta tunc expedi solitos, graviter illa prohibuit: tum ex eo; quia finis est honestus, nec modus periculum habet.

3 Idem tene de agitatione taurorum, apud Hispanos maxime usitata, quando nempe homines cum tauris vel aliis bestiis in arenam descendunt & luctantur; nam S. Pius V. in speciali sanctione anno 1567. eam, si ex fine vano, & cum periculo gravi, suscipiatur, prohibuit sub pœnis in periculosa torneamenta statutis, non vero susceptam ex fine honesto & cum debitis cautelis.

TITULUS XIV.

De Clericis pugnantibus in Duello.

SUMMARIUM.

1 *Quid, & quotuplex sit Duellum, præsertim quando licitum, aut illicitum sit.*
2 *An illicitum sit ficte susceptum, aut sine intentione mortis.*
3 4 *An susceptum ad declinandam ignominiam,*

5 *An*

5 *An susceptum ad conservandum Officium.*
6 *Quæ sint pœnæ illiciti Duelli.*

1 D*Uellum* quasi duorum bellum, Græce Monomachia, *est singulare certamen inter duos* (vel plures) *ex condicto susceptum*, vel accuratius: est certamen singulare ex privatis causis, & ex condicto ab utraque parte deliberate ac sponte susceptum, designato tempore & loco, ad occisionem, mutilationem, aut gravia vulnera infligenda. Gobat *tr. 7. Theol. Exper. casu* 18. *n.* 572. cum communi quoad sensum. Essentiale igitur duello est, ut pugna fiat *ex condicto*, seu ex conventione per aliquod temporis intervallum prævia, designato non solum certo loco, sed etiam certo tempore, ad congrediendum, cum armis ad occidendum, vel graviter vulnerandum cum periculo vitæ, per se aptis. Si nihil aliud interveniat, & nullæ solemnitates, est & dicitur *Privatum*: si vero interveniat certa forma, & ritus, puta, si adhibitis *patrinis*, seu, ut vocant, *secundantibus*, missis litteris provocatoriis, vel chirotheca, aut dato annulo, & subinde etiam loco securitatem præstante, quem vocant *campum francum*, constituto, vocatur *solemne*. Ulterius dividitur in licitum & illicitum.

Licitum est 1. quod assumitur ob bonum Reipublicæ, v. g. ad finiendum bellum, ejusve calamitates, vel ad parcendum sanguini, qui effunderetur, si totus exercitus dimicaret: hunc in finem duellavit David cum Goliath, & Carolus V. Imperator duellum obtulit Francisco I. Regi Galliarum &c. nemine improbante. 2. Quod ex necessitate assumitur ob defensionem vitæ vel bonorum; maxime ob defensionem honoris Divini, Religionis, Reipublicæ, ut si quis tibi intentet mortem, incendium domus &c. vel non desistat

sistat blasphemare Deum, persequi Rempublicam &c. nisi cum ipso duellum ineas. 3. Quod a Judice defertur duobus ad mortem condemnatis sub conditione, ut victor obtineat vitæ gratiam; licet Judex licet vix deferat; cum talis delatio crudelitatis speciem habeat; & hæc duella, maxime quæ auctoritate publica fiunt, stricte duella non esse videantur.

Illicitum econtra est, quod offertur vel acceptatur ex fine superstitioso, vel vano, vel illicito, uti 1. Si suscipiatur ad manifestandam veritatem, innocentiam, objecti criminis purgationem, vel ad dubiæ litis decisionem, quo modo olim sæpius adhibebatur hæc purgationis vulgaris species, tentationem DEI involvens, dum nempe litigantes in judicio confugiebant ad singulare certamen ea lege, ut succumbens perderet causam. 2. Si suscipiatur ad ostentationem virium, audaciæ, vel armorum peritiæ, aut ad oblectationem spectantium. 3. Si suscipiatur ad vindicandam injuriam ex odio, petulantia &c. Hujusmodi enim duella repugnant gravissime omni juri: *Naturali*, cum taliter duellantes contra Justitiam, & Charitatem tum erga se, tum erga proximum, vitam propriam & alienam, cujus dominium non habent, imo & salutem æternam, stolidissime evidenti periculo objiciant: *Divino*, diserte prohibenti; *non occides*. *Exod.* 20. *Deuter.* 5. & solis Magistratibus flagitiosos occidendi potestatem indulgenti: *Canonico* c. 2. *h. t.* ac Trident. *s.* 25. *c* 19. *de ref.* ubi duella vocat *detestabilem usum fabricante diabolo introductum*: quibus consonant variorum Pontificum Bullæ, uti Julii II. Leonis X. Pii V. maxime Gregor. XIII. anno 1582. & Clem. VIII. 1592. qui ultimi duo extenderunt Tridentinum etiam ad duella privata, ubi *nulli Patrini vocati*, *nec*

nec loci ſecuritas habita, nullæque provocatoriæ litteræ, aut denuntiationis chartulæ, præceſſerunt. Denique & *Civili* in *l. un. C. de diglad.* ubi interpretes, & in ſanctione Imperatoris Leopoldi I. cum conſenſu Statuum in Comitiis Ratisbonenſibus congregatorum edita, ubi pœnam capitis ſtatuit in eum, qui in duello alterum occiderit. Gob. *in Theol. Exper. to. 1. p. 1. tr. 7. n. 573. in Appendice Duellari*. Et hæc ſunt certa. Dubium tamen movetur 1. De caſu, quo duellum ſuſcipitur ficte, aut ſub conditione, ut uno vulnerato, vel poſt certum ictuum numerum, ceſſetur. 2. De caſu, quo provocatus acceptat duellum ad evitandam ignominiam. 3. De caſu, quo duellum recuſans non ſolum periclitatur de honore, ſed etiam de officio amittendo.

2 Dico 1. Illicitum quoque eſt duellum, ficte & ſine animo vulnerandi ſuſceptum: item ea lege initum, ut uno vulnerato, vel poſt certum ictuum numerum, ceſſetur. Communis ex ratione, quia præbetur ſcandalum, & Clemens VIII. *in Conſtitut. Illius vires 1592.* prohibuit duella etiam non fatalia. Accedit in poſteriori caſu periculum fatalis vulneris, cum difficile ſit ita moderari ictum per arma ad occidendum apta, & cum intentione vulnerandi adhibita, ut vulnus lethale non infligatur.

3 Dico 2. Omni Jure, naturali, divino, & humano illicitum quoque eſt acceptare (multo magis offerre) duellum præciſe ob punctum honoris, ſeu ad declinandam ignominiam vel dedecus. Idem eſt, ſi quis ab altero injuriam paſſus eſt vel per verba ignominioſa, vel per alapam &c. ſi ad reparandum honorem offerat duellum. Ita iterum communis, & certa, cum Alexander VII. anno 1665. tanquam ſcandaloſam & pernicioſam prohibuit hanc oppoſitionem ordine ſecundam:

vir equestris ad duellandum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat: cujus ulterior ratio est, quia acceptatio, vel oblatio duelli nec est remedium *necessarium* defendendi honoris, cum alia suppetant media, ut videbimus: nec *idoneum*, quia duellare, & sic non solum vitam propriam aut alienam (cujus dominium nemo habet, aut potestatem occidendi, nisi cui Deus, vitæ ac necis dominus dederit) sed etiam æternam utriusque salutem evidenti periculo exponere, summa dementia ac insania est, summa injuria erga Deum & Rempublicam, cum illi servus, huic civis inique eripiatur, atque summum crimen contra charitatem sui ipsius, & simul proximi: quid honoris acquiritur ex tali stoliditate & malitia detestanda? Bone Deus! quomodo duellum ob punctum honoris reparandi vel conservandi offerens vel acceptans apte tuebitur honorem? vel enim erit victus, vel victor? si victus, hoc ipsi utique gloriosum non erit, præsertim si in ipsa pugna decesserit; tunc enim velut notorie in peccato mortali decedens, & tanquam præda diaboli, nec mortuus inter fideles tolerabitur sepultura sacra, perpetuo privandus instar bestiæ. Si victor, tanquam infamis & gravissimi sceleris reus, nempe homicidii & duelli tantopere prohibiti, in manus carnificis incidet, aut a suis separatus, officioque, si quod habuit, exutus, in alienas terras instar furis, prædonis aufugere, misereque vivere, & vagari cogetur: quid inde habebit honoris, cum ne quidem conspectum honestorum hominum, quibus erat notus, subire audeat? Honor genuinus virtutis est præmium, non comes vel soboles actionis stolidæ, injuste, ac omnibus legibus prohibitæ.

4 *Objic.* 1. Si provocatus non accepto duellum,

lum, vel in honore læſus, illud non offero, audiam timidus, ignavus, imbellis, cenſebor eſſe vilis & abjecti animi, e Nobilium & Militum ſocietate excludar: ergo acceptare vel offerre duellum eſt remedium neceſſarium ad tuendum honorem; præſertim 2. cum nulla ſufficiat proteſtatio, qua aſſero, me duellum declinare non ex timiditate, ſed ex reverentia erga Leges humanas æque ac divinas & naturales, ac ſæpe ad Superiorem recurrere non liceat, vel ille imploratus efficaciter non ſuccurrat. 3. Ad tuendam vitam, imo & res temporales, licitum eſt duellare: ergo etiam ad tuendum honorem, cum honor apud Nobiles æquiparetur vitæ, & præferatur rebus temporalibus. 4. Vir nobilis, aut miles, quia probroſum eſt fugere, ſi injurioſe percutiatur, licite occidit aggreſſorem præciſe ob defenſionem honoris, alio modo non conſervabilis: ergo & provocatus poteſt acceptare duellum ad defendendum honorem, cum provocans ſit aggreſſor in honore, aliter non conſervabili.

R. ad 1. *diſt. ant.* Audies timidus &c. apud quoſdam male ſanos, perverſos, & depravatæ mentis homines, *tranſ.* apud cordatos, prudentes, probos: *N. ant. & conſ.* Dein etſi totus mundus te haberet pro ignavo &c. tamen ob punctum honoris non liceret ſuſcipere duellum, ut probant adductæ rationes, cum ſit intrinſece malum, niſi Deus dederit poteſtatem, quam in his circumſtantiis nullatenus concedit. Quæſo te, ſi commilitones tui, vel omnes homines dicerent: ſi non furaberis, ſi adulterium non committes, ſi parentem tuum non occides &c. habebimus te pro fungo, homine ignavo &c. an putas id tibi propterea licere? Denique jam audiſti, quod duellum ſuſcipere non ſit remedium idoneum ad tuendum honorem; uti & nec neceſſarium, quia cum alio mo-

do utiliori tueri potes, dicendo v. g. ad provocantem: *non recuso duellum, quia te, sed quia Deum timeo, & crimen, quod me redderet legum divinarum & humanarum transgressorem, vitæ temporalis simul ac æternæ, imo & veri honoris prodigum, carnifici, si vincerem, obnoxium, vel exulem, aut, si vincerer, diaboli prędam, ac æterne miserum. Interim si per tuam malitiam, quod nonnisi profligatissimi, desperatissimi, ac insani faciunt, me invaseris, invenies me cordatum & virum fortem &c.* Ad 2. Hujusmodi protestatio, primum adducta certe proderit ad conservandum honorem apud homines prudentes, aliorum autem judicia curare non debes in re tali, ubi de vita & salute tua agitur. Si tamen nec ista proficeret, & a provocantis petulantia te non liberaret, accede Superiorem, cujus est effrœnem ac puerilem male feriatorum hominum insolentiam compescere. Si neque hic auxilium inveneris, provoca ad supremum Principem, qui haud dubie, uti tenetur, te, & honorem tuum defensabit. Si demum & hoc frustra tentares, pati potius deberes ad tempus injuriam, quam illicitum & nihil profuturum, remedium arripere. Ad 3. N. *cons.* quamvis enim honor & vita quoad æstimabilitatem æquiparentur, non tamen æquiparantur quoad conservationem, quia honor aliis modis conservari, & amissus reparari potest. Propter res temporales solum tunc licebit duellum, quando ex una parte aliter conservari nequeunt, & ex altera spes victoriæ apparet; quia tunc periculum incertum ad evitandam certam jacturam gravem non imprudenter acceptatur, & malum minus præfertur majori. Honor non defenditur duellando, atque alio modo defendi potest. Ad 4. *Trans. ant.* si servetur moderamen inculpatæ tutelæ, N. *cons.* Cum honor contra provocantem

ad

ad duellum aliter sit conservabilis, & per acceptationem duelli ne quidem defendatur.

5 Dico 3. Probabiliter tamen licitum est duellum, quod quis non præcise ad declinandam ignominiam, sed etiam ad conservandum officium ad suam & familiæ sustentationem necessarium, quod alias certo amittit (v. g. si sub vel penes Officialem Militarem nemo amplius faciat officia militaria, nisi suscipiat duellum) acceptat, vel etiam offert, modo alia ipsi via efficax non supersit conservandi se in officio, etiam per recursum ad supremum Principem, & modo habeat probabilem victoriæ spem. P. Seybold *in Dicæomachia p. 2. sect. 4. §. 1. n. 14. seqq.* citans Less. Laym. P. Vviestn. & P. Reiffenst. *h.t. n. 31.* accessit nuper P. Ad. Ruth me citato *ad h.t. q. 2. Resp.* 3. imo omnes pro hac doctrina allegari posse videntur, quotquot duellum permittunt ob necessariam defensionem rerum temporalium magni momenti, qui sunt plurimi. Ratio est, quia in tali casu acceptatio, vel oblatio duelli est omnino necessaria, consequenter licita defensio contra iniquum aggressorem non modo famæ ac honoris, sed in consequentiam etiam bonorum fortunæ, ad se ac suos alendos necessariorum, & sic æquivalenter etiam vitæ. Dein talis minus malum majori, & periculum dubium certe officii ac inde dependentium bonorum jacturæ præfert; cum utrumque malum evitare nequeat; quod est secundum regulas prudentiæ, consequenter licitum.

6 Dico 4. Pœnæ illiciti duelli, sed solemnis tantum, statutæ in Concil. Trid. *sess. 25. c. 19. de ref.* sunt sequentes. 1. Excommunicatio latæ sententiæ in ipsos duellantes, patrinos, subsidium vel favorem præbentes, & dominos temporales, duelli locum seu *campum francum* concedentes, imo

 & in

& in spectatores. 2. Proscriptio omnium bonorum cum perpetua infamia in ipsos duellantes, & patrinos. 3. Amissio jurisdictionis ac dominii, quod habuerunt domini temporales in loco, ubi duellum permiserint, si illum locum ab Ecclesia, vel in feudum obtinuerunt. 4. Privatio sepulturæ ecclesiasticæ in eos, qui *in conflictu* seu in ipsa arena decesserint, licet dederint signa Pœnitentiæ, ut declarat Rituale Romanum; si tamen ante obitum confessi, & sacramentaliter absoluti essent, probabilius gauderent sacra sepultura. Quamvis autem posteriores Pontifices dictas pœnas exasperaverint, & aliqui etiam ad duella privata extenderint, atque excommunicationem Sedi Apostolicæ reservaverint, eorum tamen Constitutiones in Germania non videntur esse in usum deductæ ob defectum vel debitæ promulgationis, vel sufficientis acceptationis, ut cum Laym. notant Mendo, Gob. Pirhing &c. sicut etiam ipsum Trident. quoad pœnas temporales proscriptionis bonorum, infamiæ, privationis jurisdictionis in his partibus receptum non esse multi existimant. Quin vero quoad excommunicationem, & privationem sepulturæ, etiam ex privatis duellis incurrendam, & Trident. & Constit. Greg. XIII. recepta sint usu in Germania, nemo est, qui dubitet, ait Pat. Reiffenst. *h. t. n.* 42. Circa *spectatores* duelli, solemnis saltem, adhuc notandum, eos solum tunc excommunicari, quando *ex composito, & de industria* spectant, & sic quasi approbant duellum, & sua præsentia animant duellantes, uti Greg. XIII. & Clem. VIII. explicant Tridentinum. Demum Clerici duellantes præter pœnas omnibus communes incurrunt depositionem, *c.* 1. *h. t.* seu suspensionem ferendæ sententiæ; item privationem Beneficiorum, & inhabi-

habi-

habilitatem ad illa. Pius V. *in Conſt. Ea, quæ anno 1560.* edita. Vid. iterum Conſt. *Deteſtabilem*. Bened. XIV.

TITULUS XV.

De Sagittariis.

SUMMARIUM.

1 *Sagittarii, Balliſtarii, Tormentarii qui.*
2 *An ſuam artem licite exerceant.*

1 SAgittarii olim dicebantur, qui ex arcubus plures ſimul & ſemel ſagittas, & *Balliſtarii*, quorum in *h. t.* etiam fit mentio, qui ex balliſtis ſeu catapultis ſaxa in hoſtem dextre noverant jacere cum ſtrage plurium ſimul & ſemel, vel etiam mœnium. Hodie, cum Arcus & antiqui moris Balliſtæ in deſuetudinem abierint, per ejuſmodi genus hominum venire poſſunt *Tormentarii*, ſeu qui ex Tormentis, & Mortariis bellicis, glandes, globos plumbeos, pilas ferreas vel lapideas, quibus longe major ſtrages editur, quam illis machinis, in hoſtes hoſtiumque urbes ejaculandi artem ſciunt, & exercent.

2 Dico. Quamvis olim in *c. un. h. t.* prohibitum fuerit illam mortiferam Sagittariorum & Balliſtariorum artem exercere adverſus Chriſtianos & Catholicos; hodie tamen permiſſum eſt exercere artem Tormentariam etiam contra Chriſtianos & Catholicos in bello juſto, *arg. can. 2. cauſ. 23. q. 2.* id quod confirmat praxis tolerata. Illicitum tamen foret Chriſtianis pro infidelibus contra Fideles exercere, uti arma aliaque inſtrumenta Belli ad Infideles, Paganos, Turcas &c. deferre, *c. 6. de Judæis. Bull. Cœnæ, §. 7.*

TITULUS XVI.

De Adulteriis, & stupro.

SUMMARIUM.

1 *Tractatur hic de peccatis Luxuriȩ, consummatȩ & non consummatȩ.*

2 3 4 *Quid sit fornicatio, concubinatus, stuprum: & quȩ eorum pœnȩ.*

5 6 7 *Quid raptus, incestus, sacrilegium, & quȩ eorum pœnȩ.*

8 9 *Quid lenocinium, adulterium, & quæ eorum pœnȩ.*

10 *An conjunx adultera, quȩ inde prolem peperit, teneatur marito manifestare delictum, vel proli.*

11 *A quo alenda sit proles ex illicito concubitu genita.*

12 *Quȩdam notanda circa prȩdicta delicta.*

13 *Vitium contra naturam, nempe sodomia, bestialitas, & mollities seu pollutio: Et quas habeant pœnas.*

14 *Delectatio Venerea, quæ etiam carnalis, vel morosa dicitur, voluntarie habita semper est peccatum mortale. Differt a delectatione sensuali, & a desiderio.*

15 *An, & quale peccatum sit per cogitationem de re turpi, vel per actum externum sensitivum dare causam delectationi vel commotioni venereȩ.*

16 17 18 19 20 *An, & quando peccata sint aspectus, verba & cantiones turpes, Lectio obscœnorum, oscula, & tactus proprii vel alieni corporis.*

21 *An, & quando ponere actiones honestas,*

vel

vel indifferentes (vel etiam illicitas) ex quibus oritura prævidetur commotio vel delectatio carnalis, vel etiam pollutio. Quomodo hæc differat a diſtillatione.

2223 *Quenã ex dictis liceant conjugibus & ſponſis.*

1 POſt delicta, quibus nocetur proximo in vita & corpore, modo ſubjunguntur delicta carnis ſeu luxuriæ, quibus violatur thorus alienus, & pudicitia. In *Rubrica* exprimuntur duæ tantum ſpecies Luxuriæ conſummatæ; inde tamen Canoniſtæ occaſionem arripiunt de reliquis quoque ſpeciebus Luxuriæ conſummatæ tractandi, nos vero etiam breviter de ſpeciebus Luxuriæ non conſummatæ, nimirum de delectatione moroſa, oſculis, tactibus &c. obſcœnis, ut ſtudioſius evitentur hæc turpia vitia, & ii, qui Theologiæ Morali numquam ſtuduerunt, & tamen labuntur, ſua peritius confiteri diſcant. Tam in illis quam in iſtis progrediemur a levioribus ad graviores ſpecies. Antequam autem, mi peramande Juvenis, hanc materiam partim nimis utique craſſam, partim valde ſubtilem, ex toto autem lubricam & ſpurcam, quam pro utilitate tua ex multis & optimis Auctoribus magno labore in compendium redactam optima mente hic propono & breviter explico, aggrediaris legere, præſertim ſi hac in re periculoſior es, paterne te monitum volo, atque vehementer te obteſtor, ut prius mentem ad Deum erigas invocato auxilio, & ſolo veritatis ſincero amore, ſeclusa vitioſa curioſitate, & obfirmato contra omnem motum vel delectationem turpem, vel ſaltem conſenſum, animo interpolatis quoque non raro ad Deum precibus, perlegas, ne hac lectione, quæ ad tuam, vel aliorum etiam, conſcientiam melius dirigendam tibi utilis vel neceſſaria

esse potest, atque pro medicina contra tuæ (vel aliorum quoque) animæ veneream pestem servire, venenum tibi vel perniciem pares. Prodesse ibi, non obesse, scopus & labor meus est.

2 Dico 1. *Fornicatio*, dicta a fornicibus seu locis obscuris, sub quibus olim scorta seu meretrices Romæ solebant prostare, *simplex* & specifice accepta, est concubitus soluti cum soluta jam deflorata. Per *solutam* intellige personam nullo vinculo matrimonii, Voti solemnis, Consanguinitatis &c. ligatam, itaut complice validum posset contrahi matrimonium. Est peccatum mortale, Juri divino repugnans & naturali. *Ephes.* 5. *Galat.* 5. *Rom.* 1. Oppositam sententiam damnavit Innoc. XI. anno 1670. De Jure civili pœnam non habet statutam: a plerisque tamen Nationibus honestatis laude florentibus varie puniri solet, prima mitius, secunda & ulterior asperius, ut fit, & fieri deberet in Bavaria juxta Mandatum & Novellam 20. Sept. 1635. editam.

3 Dico 2. *Concubinatus* proprie dictus est concubitus soluti cum soluta jam deflorata frequentatus, adeoque est fornicatio frequentata cum eadem persona. Quamvis Jus civile neque hunc puniat, in plerisque tamen locis suas habet pœnas vel ex consuetudine vel ex statutis. Quomodo puniatur de Jure canonico Clericus fornicarius, & concubinarius, diximus *tit.* 11. *lib.* 3.

4 Dico 3. *Stuprum* presse acceptum est concubitus cum virgine nondum corrupta, *can.* 2. *v. stuprum autem, caus.* 36. *q.* 1. Additur (in ordine ad pœnam ordinariam) *non præcedente conjugali pactione*. De Jure civili stuprum committitur etiam in viduam honeste viventem, §. 4. *inst. de Publ. Jud. l.* 101. *ff. de V. S.* Dividitur in *violentum*, quo opprimitur & defloratur virgo (vel vidua honesta) penitus invita, & to-

tis

tis viribus renitens: & in *non violentum*, quod committitur cum consentiente in violationem: quod vix differt in ordine ad novum speciei peccatum constituendum a fornicatione. Poena stupri non violenti cum virgine de Jure civili apud honestiores erat publicatio dimidiæ partis bonorum, apud viliores fustigatio cum relegatione, §. 4. *cit.* quæ tamen pœnæ usu exoleverunt. De Jure canonico apud Clericos est depositio (hodie autem pœna arbitraria) cum dotatione puellæ: apud Laicos obligatio ducendi vel dotandi corruptam, optione penes hanc relicta, *c.* 1. 2. *h. t.* Poena stupri violenti perfecti est pœna capitis, imperfecti pœna deportationis aut fustigationis &c. *l.* 1. §. 2. *ff. de Extraord. crim. Constit. Pœnali Caroli V. art.* 119.

5 Dico 4. *Raptus*, quo virgo vel alia mulier de loco in locũ violenter abducitur libidinis exercendæ causa, de Jure civili punitur morte & amissione bonorum, si rapta sit virgo, vel mulier honeste vivens, ac per vim violata. De Jure canonico excommunicatione, &, si Clericus rapuit, depositione, *can.* 1. *seqq. caus.* 36. *qu.* 2. Si Raptus fiat matrimonii causa, incurritur excommunicatio ipso facto, infamia (&, si Raptor fuit Clericus, depositio ferendæ sententiæ) cum obligatione dotandi raptam, sive ducatur sive non. Trid. *sess.* 24. *c.* 6. *de ref. matrim.*

6 Dico 5. *Incestus* est concubitus inter personas consanguineas, vel affines, in eo gradu, in quo matrimonium nequeunt contrahere. Pœna illius de Jure civili non est satis determinata. *Ordinatio* tamen *Criminalis* Josephi I. *art.* 19. §. 21. dicitur statuisse pœnam gladii, si incestus committatur inter parentes & liberos: fratrem & sororem; privignum & novercam: vitricum & privignam; socerum & nurum fere consonat Jus Bavaricum

in Nov. 3. Aug. anno 1700. edita, conformiter Juri Palatinatus superioris. De Jure canonico committentes incestum simplicem excommunicandi, *can.* 9. *cauf.* 35. *q.* 2. Clerici autem deponendi, præsertim si incestui conjungatur adulterium, per *can.* 10. 11. *d.* 81. In pœna incestus attenditur computatio graduum secundum Jus canonicum in utroque foro.

7 Dico 6. *Sacrilegium*, prout est delictum carnis, & in foro externo punitur, est concubitus cum persona Deo dicata per votum solemne castitatis, videlicet cum Moniali. De Jure civili decreta est pœna mortis, *l.* 5. *C. de Episc. & Cler. Nov.* 123. *c.* 43. De Jure canonico Laicus excommunicetur, Clericus autem ab Ordine depositus, & Beneficio privatus in Monasterium detrudatur ad agendam penitentiam, *can.* 6. *&* 28. *cauf.* 27. *q.* 1. Monialis vero violari se passa in arctius Monasterium vel in carcerem compingatur, *can.* 11. 28. 30. *q. cit.* Dixi, *prout in foro externo punitur*; nam pro foro interno committitur quoque sacrilegium, in Confessione Sacramentali aperiendum, si unus, vel uterque delinquens voto simplici castitatis ligatus est, & a fortiori, si vir delinquens habeat votum solemne castitatis, uti sacerdotes & Religiosi; ut sacrilegi tamen non puniuntur, sed solum ut fornicarii, in foro externo.

8 Dico 7. *Lenocinium* est delictum quo virgines vel aliæ feminæ, aut, quod deterius est, liberi vel uxor prostituuntur aliis ad illicitum commercium carnale. Si parentes prostituant liberos, vel maritus uxorem, probabiliter pœna est gladius, per *l.* 2. §. 2. *ff. ad L. Jul. de adult.* Si prostitutio fiat ab aliis personis, est arbitraria, v. g. fustigatio, relegatio, præcisio aurium &c. pro qualitate delicti & personarum.

9 Di-

9 Dico 8. *Adulterium* strictè acceptum, quod *can.* 2. *caus.* 36. *q.* 1. dicitur *alieni thori violatio*, de Jure Canonico Divino & naturali est concubitus cum conjuge alieno vel aliena, seu est concubitus mariti, vel uxoris, cum persona extranea, soluta, vel ligata matrimonio alio. Si maritus cum soluta, vel uxor cum soluto commisceatur, vocatur adulterium *simplex*. Si vero utraque pars delinquens est in conjugio, si nempe maritus cum aliena conjuge, vel uxor cum alieno marito congrediatur, *duplex* appellatur. De Jure Civili proprie adulterium non committitur, si maritus peccet cum soluta. *l.* 6. §. 1. ibi: *proprie adulterium in nupta committitur*, & *l.* 34. *ff ad L. Jul. de adult.* Sed hodie etiam in foro Civili maritus cum soluta peccans habetur pro adultero. Omne adulterium præter peccatum luxuriæ involvit quoque peccatum injustitiæ, non obstante, quod forsan maritus consentiat in copulam conjugis cum alio; nam contrariam propositionem damnavit Innoc. XI. Pœna adulterii alia est Criminalis, alia Civilis, infligenda per Judicem post institutam actionem Criminalem vel Civilem, & probato sufficienter adulterio. Pœna *Criminalis* de Jure Civili *Legis Juliæ de adulteriis* olim erat deportatio seu exilium, postea gladius, quem rigorem respectû mulierum adulterarum mitigavit Justinianus(an ejus uxor Theodora?) & virgis cæsas jussit detrudi in Monasterium: sed Carolus V. *in Constit. Pœnali art.* 120. ut volunt Interpretes, innovavit pœnam gladii. Verum hanc in praxi fere nullibi, propter primum saltem adulterium, irrogari experientia docet, sed puniri consuevit vel mulcta pecuniaria, vel relegatione, vel statione ante fores Ecclesiæ cum accensa candela, vel etiam virgis, aut alia pœna pro diversa locorum consuetu-

dine

dine vel ſtatuto. Quomodo gradatim puniatur adulterium, vel puniendum eſſet in Bavaria, *videre eſt, tit. 9 art. 2. ſeqq.* ac in *Novella* ſeu *Mandato* de anno 1635. ubi pœnæ exaſperantur, & ſecundum (poſtquam nempe jam ſemel quis ob adulterium punitus eſt) cum conjugata commiſſum gladio puniri jubetur. Expedit autem ſevere puniri adulteria, ne huic graviſſimo ſceleri anſa præbeatur. De Jure Canonico Laici excommunicari, feminæ in Monaſterium detrudi poterant. *c. 6. h. t. c. 19. de conv. conjug.* Clerici autem deponi, & in Monaſterium detrudi. *can.* 10. 11. *d.* 81. cui hodie ſucceſſit vi conſuetudinis incarceratio, vel mulcta pecuniaria, vel alia pœna arbitraria. *Civilis* pœna eſt divortium, quod conjux innocens inſtituere poteſt, de quo ad *tit. de divortiis* lib. IV. & amiſſio dotis, vel donationis propter nuptias, quam a parte adultera lucratur innocens. Actio, qua petitur divortium, ſecundum quid eſt Criminali privata, & *mixta inter Civilem & Criminalem* appellatur *c. 5. de Procurat. in f.*

10 Quæres, an uxor adultera, quæ prolem concepit & peperit ex adulterio, teneatur in conſcientia, id manifeſtare marito, vel proli ſpuriæ, ne maritus in aliena prole nutrienda, & liberi legitimi vel alii hæredes in ſucceſſione hæreditaria, damnum patiantur? R. Quamvis talis adultera (uti & adulter, cujus eſt proles) teneatur pro poſſibili tale damnum cavere vel ex bonis adulteri, vel ex ſuis paraphernalibus, vel parcius vivendo, vel proli ſpuriæ ſuadendo ingreſſum in Religionem ſucceſſionis incapacem &c. ſi vero neque id poſſit efficere, ordinarie tamen ſuum delictum manifeſtare non tenetur viro propter manifeſtum periculum vel mortis ſibi aut proli adulteræ imminentis, vel perpe-

tuæ

tuæ exprobrationis, rixarii, odiorum inter conjuges, vel propinquos, aut divortii &c. minus vero proli adulterinæ, quia hæc non tenetur credere matri, id etiam juranti, ut notant DD. Accedit, quod sæpe præsumi possit, maritum & ejus liberos legitimos malle aliquod pati præjudicium in bonis fortunæ, quam uxorem vel matrem suam, ita confundi vel coram se tantum, præsertim si foret periculum diffamationis etiam apud alios, ex qua in se quoque redundaret aliqua macula; opprobrium, tristitia &c. ubi hujusmodi causæ excusantes non adsunt, utique teneretur suum aperire delictum aliis graviter perniciosum adultera.

11 Petes, a quo alenda sit proles, ex fornicatione, stupro, adulterio, vel alio illicito concubitu nata? R. Per se ab illo, qui pater est prolis (excepto alimento lactis) usquedum se ipsam alere possit labore &c. nisi nempe ob paupertatem pater non posset; tunc enim mater, &, si neque huic suppeterent media alendi, avus paternus, & in hujus defectu maternus teneretur. text. DD. *in c.5. de eo, qui duxit, & l.5. §.1. 5. ff. de agnosc. lib.* Molin. *tr.2. d.*168. *n.*11. *seqq.* Berlich. *p.*5. *concl.* 38. *n.* 41. *seqq.* In dubio, quis pater sit, eo quod femina cum pluribus rem habuerit, attendendum erit, respectu cujus coincidat tempus partus, ubi quandoque creditur juramento feminæ. Berlich. *n.* 57. *&c.* Si ex circumstantiis deprehendi nequeat, quis sit pater, tunc singuli, qui cum femina congressi sunt, pro rata debent concurrere ad alendam prolem; nisi de unius tantum congressu constaret, reliqui autem negarent, tunc enim huic soli incumberet hoc onus: si tamen contra alios militarent graves præsumptiones de habito congressu, deberet feminæ deferri juramentum, quo se purget a

suspi-

suspicione fornicationis cum aliis vel alio habitæ, certumque prolis patrem prodat. Konig *h. n.* 30. cum Carpzov. &c.

12 Notandum præterea est 1. quod pro foro interno specialis malitia adulterii, sacrilegii, incestus (exponenda in Confessione Sacramentali) præter peccatum contra castitatem contrahatur etiam per tactus impudicos, oscula lasciva, & amplexus vel compressiones libidinosas personæ conjugatæ, voto castitatis obstrictæ, vel consanguineæ aut affinis, licet concubitus perfectus non accesserit. 2. Non solum marito licitum esse propter adulterium criminaliter accusare uxorem, sed etiam uxori maritum. *can. 22. & fin. caus. 32. q. 5. Constit. Pæn. Caroli V. art. 120.* licet olim *l. 1. C. ad L. Jul. de adult.* id uxori non fuerit permissum. Ratio datur *in can. 4. caus. cit. q. 1.* quia vir & uxor *non judicantur ad imperia*, h. e. inæqualiter. 3. Delicta carnis recensita, cum soleant committi in occulto ac sine arbitris, probari in Judicio posse etiam per præsumptiones violentas, ex talibus indiciis ortas, quæ faciunt moralem certitudinem. per *c. 12. de Præs. l. fin. C. de probat.* ut si solus & sola uno in lecto deprehensi fint &c. Masc. *concl.* 27. Farinac. *in Praxi Crim. de delictis carnis &c.* 4. Judicem in præfatis delictis, qui a sunt mixti fori, tam Ecclesiasticum quam Sæcularem esse quidem posse, per *l. 30. C. ad L. Jul de adult. c. 8. de for. comp. c. 5. de Procur. &c.* In Praxi tamen contra Laicos procedere non solere Judicem Ecclesiasticum. Ubi tamen ob adulterium agitur ad divortium, Judex Ecclesiasticus, & ubi agitur principaliter super causa dotis, vel ad interesse temporale, velut ad restitutionem eorum, quæ maritus impendit in prole adulterina &c. Sæcularis privative competens est.

13 Di-

13 Dico 9. *Vitium contra Naturam*, quod in genere luxuriæ turpissimum & nefandissimum dicitur, distinguitur in tres species. Prima vocatur *Sodomia*, aliaque est *perfecta*, quando coeunt duo ejusdem sexus, mas cum mare, aut femina concumbit cum femina: alia autem imperfecta, quando quidem servatur diversitas sexus, non tamen vas naturale sed coitus fit in parte corporis non ordinata ad generationem. Secunda est *Bestialitas*, seu coitus, vel commixtio hominis cum bruto animali qualicumque. Quo etiam referre potes concubitum cum dæmone in hominem se transfigurante. Tertia & infima est *Mollities* seu *Pollutio*, quæ est voluntaria humani seminis effusio absque omni concubito, quæ nunquam fit sine peccato mortali, si studiose procuretur, aut cum plena deliberatione admittatur. Hæc, quia vix unquam ad forum contentiosum deducitur, pœnam ordinariam in Jure non habet. Concubitus *cum dæmone*, cum non facile contingat, nisi apud magos & sagas, una cum magia plectitur. *Bestialitas* punitur igne, ita ut non tantum homo (ordinarie tamen prius suffocatus vel capite plexus) sed etiam brutum consumatur flammis. *Constit.Pen. Carol.V. art.* 116. Ubi eadem pœna ignis statuitur in *Sodomiam perfectam*; quam tamen Jus antiquum *l.* 1. §. 2. *ff. de Extraord. crim.* & maxime *l.* 31. *C. ad L. Jul. de adult.* solum gladio puniebat. De Jure Canonico sodomiæ perfectæ reus, si Laicus est, excommunicari, si Clericus, ab Ordine depositus & beneficio privatus in arctum Monasterium detrudi debet. *c.*4. *de Excess.Prælat.* imo S. Pius V. in *Const. Horrendum*. Clericos, saltem si hoc crimen frequentius commiserint, idque notorium sit, degradatos tradi voluit Curiæ sæculari secundum Leges Civiles puniendos.

Jam

Jam de speciebus Luxuriæ non consummatæ, in quibus non fit effusio seminis.

14 Dico 10. *Delectatio Venerea*, quæ etiam dicitur *carnalis* vel *turpis*, aut *morosa*, studiose quæsita, vel voluntarie admissa, in personis solutis semper est peccatum mortale (& in personis voto castitatis ligatis accedit insuper nova malitia sacrilegii) licet sistatur in tali delectatione. Ita communissima ex SS. litteris *Matth.* 5. *v.*28. & *Eph.* 5. Ratio, quia talis delectatio ex natura sua & per se tendit ad profusionem seminis tanquam commotio spirituum genitalium, ac seminis, etsi per accidens effusio non sequatur. Et nisi Natura talem delectationem sub mortali prohiberet, pronissimum foret in tanta hominum fragilitate ulterius progredi, sæpissime effundi ac frustrari semen humanum cum gravissimo propagationis humani generis præjudicio. Atque hæc doctrina ita est vera, ut oppositam ne quidem probabilem censeam.

15 Dixi 1. *Delectatio*, seu complacentia in objecto turpi, ad luxuriam seu Venerem spectante, atque orta ex cogitatione circa rem veneream, v.g. circa fornicationem præteritam vel futuram &c. Dixi 2. *Venerea*, *Carnalis*, vel *Turpis*, quæ nimirum sentitur circa partes genitales per commotionem seminis vel spirituum generationi deservientium, quæ a quibusdam subinde etiam vocatur *sensitiva* vel *sensualis*, sed hæc, si presse sumatur, est illa delectatio, quæ a sensibus percipitur ex proportione & connaturalitate, quam res habent cum organo alicujus sensus, & fere circa pectus, vel aliquem sensum, auditus, tactus &c. per motum spirituum vitalium sentitur, cujusmodi delectatio percipitur ex tactu holoserici mollis, aut felis blandæ, auditu Musicæ aspectu picturæ, odoratu floris,

floris, gustu sacchari &c. & hæc per se vacat culpa, nisi præcise sistatur in ea; tunc enim foret peccatum veniale propter aliquam inordinationem. Dixi 3. *Morosa*, quando nempe voluntas delectationem advertens *moratur*, & sic se detinet in ea, quod fieri potest in unico instanti: unde morosa non dicitur a mora temporis, sed a detentione, approbatione, & consensu voluntatis in eam, licet non detur consensus in aliquod turpe opus; nam aliud est consentire in delectationem, & aliud in opus turpe externum, quæ duo imperiti sæpe non distinguunt. Dixi 4. *Semper est peccatum mortale*, ut adeo in re delectatione venerea non detur parvitas materiæ, quamvis ob imperfectionem actus, seu propter defectum plenæ advertentiæ, deliberationis, aut consensus in illam non plene liberi, aut propter admissam aliquam negligentiam, tarditatem, oscitantiam in repellenda cogitatione turpi ad turpem delectationem provocante, fiat peccatum veniale. Dixi 5. *Studiose quæsita*, h. e. voluntarie intenta per cogitationem de re turpi ad capiendam delectationem. Dixi 6. vel *voluntarie admissa*, licet prius non ea intentione cogitatum sit de re turpi, modo postmodum oborta tali cogitatione cum plena advertentia ad malitiam, & deliberatione, approbetur, ametur, & acceptetur cum consensu voluntatis delectatio. Dixi 7. *Licet sistatur in tali delectatione*; si enim accederet desiderium efficax adulterandi, fornicandi, impudicos tactus exercendi &c. esset specie diversum peccatum, in Confessione exprimendum, & si tale desiderium ferretur v. g. ergæ personam matrimonio ligatam, etiam hoc foret exprimendum.

15 Quæres, an etiam semper sit peccatum mortale per cogitationem de re turpi, vel per actum exter-

externum sensitivum, dare causam delectationi vel commotioni venereæ? R. 1. generaliter: si delectatio non quæratur, nec voluntarie admittatur; seu si consensus in eam, aut periculum consensus proximum, non accedat, nunquam est peccatum mortale; nam aliud est delectatio venerea, in quam consentitur, ac in qua non dari parvitatem materiæ diximus, & aliud est causa delectationis & commotionis carnalis, non tamen quæsitæ vel admissæ. Karchne in *tractat. de actib. human. diss* 1. *n.*721. dicit, non quidem dari parvitatem materiæ in delectatione venerea directe voluntaria, bene tamen in indirecte voluntaria, dum nempe aliquis vult causam illius absque consensu vel periculo proximo consensus in eam. R. 2. specialiter. Si cogitatio de rebus venereis sit mere speculativa, seu talis, quæ quidem proponit objectum delectabile, sed non delectabiliter, & modo provocante ad delectationem carnalem, atque sistit in sola contemplatione objecti, per se nullum est peccatum, si talis cogitatio fiat ex rationabili causa, etiam tunc, quando per accidens contra, vel præter intentionem moventur spiritus carnales, & sequitur motus sensibilis, uti siquis studet Casibus, explicat materiam luxuriæ, aut si Confessarius legit, audit, loquitur, declarat turpia. Ratio est, quia non placet res cogitata, sed cogitatio, seu cognitio & notitia veritatis, quam quis speculando assequitur, vel ex justa causa applicat, & cogitando tractat. R. 3. si cogitatio sit practica, qua nimirum cognoscitur objectum turpe modo delectabili & provocante ad delectationem sensibilem vel carnalem, ita ut moveantur spiritus carnales, tunc, si parum dumtaxat, vel mediocriter tantum ex se, excitat commotionem spirituum genitalium, talis

talis vero cogitatio absque justa causa excusante suscipitur, peccatum est veniale tantum, nisi forte apud valde debiles per accidens sit periculum proximum consensus in ipsam delectationem veneream. Si vero illa cogitatio practica de se est vehemens, ac ex natura sua vehementer provocat venerem, & proxime ad pollutionem, est peccatum mortale, si voluntarie foveatur talis cogitatio, & necessitas valde urgens non exposcat talem cogitationem, & periculum consensus in delectationem non absit, Cardenas *in Crisi disp.*42. *n.*118.117.131. 138. Karchne *loc. cit. n.*83. R 4. de actibus externis, qui possunt vel solent excitare motus carnales, fere idem dicendum, quod respondi de cogitatione interna practica: si enim solum modice, vel mediocriter excitant, & justa est causa tales actus exercendi, & periculum consensus in delectationem abest, tunc nullum est peccatum, ut siquis ex equitatione, tactu rei mollis, aspectu feminæ in vultu &c. experiatur ejusmodi motus: veniale autem, si sine justa causa exerceantur: mortale vero, si ex natura sua valde vehementer provocent ad delectationem carnalem ex una, ex altera vero parte non urgens adsit necessitas ponendi tales actiones, & periculum consensus proximum non absit, uti foret aspectus vel tactus non obiter aut fortuitus partium obscœnarum alieni corporis, maxime diversi sexus. Sed de his actibus externis in specie ulterius.

16 Dico 11. Aspectus rerum de se non inhonestarum, & non provocantium ad commotionem carnalem, licet hæc præter intentionem sequatur, at sine periculo consensus, culpa vacat. 2. venialis tamen culpa erit, si per se possit ac soleat in aspiciente leves motus excitare, & fiat sine justa

cau-

causa, v.g. ex curiositate, atque sine animo Venereo, periculoque consensus in delectationem. 3. gravis autem, si objectum sit valde turpe, per se graviter libidinem provocans quoslibet (seclusa necessitate aspiciendi, & stante periculo proximo consensus) vel si intendatur delectatio Venerea per aspectum etiam de se non inverecundum, ut si aspiciatur ex tali intentione facies feminæ. P. Sporer & communis.

17 Dico 12. Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, litteræ, vel dona amatoria, si fiant tantum ex levitate, curiositate, ostentatione ingenii, vano solatio &c. absque scandalo aliorum, & delectatione Venerea propria, uti & risus ad turpiloquium, non sunt mortalia peccata; bene tamen, si fiant animo impuro & cum delectatione turpi, directe intenta, vel deliberate admissa, aut cum gravi scandalo seu periculo ruinæ spiritualis aliorum. Sanch. *de Matrim. l. 9. d.46 n.31. seqq.* Filliuc. Busembaum &c.

18 Dico 13. Choreæ secundum se non sunt malæ, nec actus libidinis, sed lætitiæ, facile tamen fiunt malæ, vel venialiter propter vanitatem, petulantiam, amorosa verba vel gestus &c. vel mortaliter propter pravam intentionem se vel alios concitandi ad libidinem per oscula, tactus impuros, gestus graviter scandalosos &c. La Croix *l. 3. p. 1. n. 887.* & alii.

19 Dico 14. Oscula non obscœna, uti & amplexus, si fiant officii causa vel ex more patrio, vel amoris aut benevolentiæ augendæ ergo, non sunt peccata, licet per accidens suboriatur commotio & delectatio Venerea, modo absit consensus in illam. Si autem fient ex vanitate, levitate, petulantia, joco, vel etiam sensualitate, prout hæc dicit sensualem ac naturalem affectum, non delecta-

tio-

tionem Veneream, ſunt peccata venialia, uti & oſcula teneræ ætatis ex affectuoſo amore: licet (at citra conſenſum vel periculum conſenſus) ſequatur commotio Venerea & delectatio, aut ſecutura prævideatur; quia tantum indirecte eſt volita in cauſa, non mortaliter peccaminoſa. Si vero oſcula figantur cum ardore vel mora, vel in parte valde impudica, aut ſi intendatur ad percipiendam delectationem Veneream, licet nihil aliud intendatur, & abſit periculum conſenſus in ipſam pollutionem, ſunt peccata mortalia, ut conſtat ex deciſione Alexandri VII. oppoſitam propoſitionem ordine 40. damnantis. Sanchez, Sporer, Diana, la Croix *n.* 893. *ſeqq.*

20 Dico 15. Tactus proprii vel alieni corporis in parte honeſta, ſi fiunt ex cauſa rationabili, vel juxta morem patriæ, non malo fine, culpa vacant, licet præter intentionem & abſque periculo conſenſus oriantur commotiones turpes. Si vero fiant ex joco, levitate, petulantia &c. etiam in parte nuda alieni corporis, ejuſdem tamen ſexus, vel ſuper veſtes alterius ſexus, vel in animalculis etiam ad genitalia, ordinarie peccatum eſt tantum veniale, ſi abſit periculum proximum conſenſus in delectationem veneream, quæ inde fors oritur. Si autem per tactum proprii vel alieni corporis intendatur delectatio venerea, vel etiam omnino pollutio, vel deliberate admittatur, clare eſt peccatum mortale, uti & ſi tactus contingat in partibus inhoneſtis alieni corporis, maxime alterius ſexus. La Croix *n.* 887. *cit.*

21 Dico 16. Ponere actiones de ſe honeſtas, vel ſaltem indifferentes, quas tamen ſuadet aliqua cauſa neceſſitatis vel utilitatis, vel etiam aliqua naturæ convenientia, quamvis prævideatur inde oritura commotio & delectatio carnalis, vel etiam ipſa pollutio, modo abſit periculum conſen-

sensus in illam, nullum est peccatum, ut est audire, dirigere, vel, ubi opus est, interrogare pœnitentes turpia confitentes, legere libros de rebus obscœnis studii causa, tangere proprium corpus ex justa causa, caute loqui cum femina, edere ac bibere servata temperantia &c. Veniale autem erit ponere actiones illicitas, etiam ad genus Luxuriæ pertinentes, quæ secundum & per se solum leviter influunt in commotionem carnalem vel pollutionem, ac ideo solum leviter in se peccaminosæ sunt, licet prævideatur commotio carnalis, vel etiam pollutio, at sine periculo consensus, uti est cogitatio practica de objecto venereo tepida, tactus manuum feminæ, verba amatoria, & universim illi aspectus, oscula, tactus &c. quos superius diximus non excedere peccatum veniale. At vero ponere actiones in genere Luxuriæ illicitas, quæ per se vehementer provocant venerem, & ex natura sua tendunt ac graviter influunt ad commotionem carnalem aut pollutionem, licet abesset periculum consensus in eam, peccatum mortale est, nisi urgens necessitas eas ponendi daretur sine periculo consensus proximo, uti est cogitatio practica vehemens voluntarie habita, osculum lascivum, aspectus vel tactus valde impudicus non obiter factus, v. g. pudendorum alterius sexus. Ratio, quia, sicut delectatio venerea & pollutio, volutarie admissa vel procurata, Jure naturali graviter est prohibita ac intrinsece mala, ita & illius causam de se efficacem ponere, nam quando graviter illicitum est directe aliquid velle, etiam graviter est illicitum indirecte & in sua causa illud velle. Vid. Sanch. *d.* 45. *n.* 4. 14. 15. *&c.* Karchne *n.* 79. 88. *&c.* Notant insuper DD. quod idem intelligendum sit de distillatione, quod dicitur de pollutione. *Distillatio* differt a *Pollutione* per hoc, quod

quod in pollutione effundatur verum semen ad generationem destinatum, & ordinarie cum vehementi delectatione motuque carnis, in distillatione vero humor quidam subtilior, inter semen & urinam medius, ordinarie cum minori delectatione & carnis commotione, imo quandoque imperceptibiliter seu absque carnali motu.

Objic. 1. Grave peccatum est ponere actionem de se licitam, si ex ea prævideatur secuturum homicidium, fornicatio &c. ergo etiam, si ex ea prævideatur secutura pollutio, a fortiori, si illa actio in genere luxuriæ est illicita: ergo primum & secundum membrum non est verum. 2. Si pollutio est intrinsece mala, tunc datur obligatio in somno naturaliter cœptam reprimendi omni possibili modo: sed hoc est contra communem. R. ad 1. *N. cons.* nam homicidium causat damnum irreparabile, & fornicatio non sequitur nisi ex causis per se ordinatis ad coitum, quæ non verificantur de pollutione; nam hæc sequi potest ex causis licitis, vel leviter tantum illicitis, & per se cum illa non connexis: ergo tales causas pollutionis ponere non ita est prohibitum, sicut ponere causam homicidii aut fornicationis. Vid. Sanch. *n.* 14. Karchne *n.* 43. 44. 78. Ad 2. *N. sequelam*: est quidem obligatio non promovendi, vel positive non cooperandi ad cœptum aliunde naturalem seminis fluxum, non tamen impediendi vel cohibendi, ne natura aliunde, v. g. in somno, irritata se exoneret; hoc enim non est procurare, sed pati vel permittere fluxum humoris, ne corruptus noceat. Sed, ut evitetur consensus, omni modo cavendum, DEUS rogandus, mens avertenda, manus cohibenda &c.

22 Quæres, an hucusque dicta de delectatione Venerea, osculis, tactibus &c. etiam procedant

in conjugibus? 2. item in sponsis? R. ad 1. Conjugibus licent delectatio Venerea, aspectus, turpiloquia, oscula, tactus etiam impudici &c. si referantur ad copulam, qua concipi possit proles; cum, ubi finis est licitus, etiam media ad illum ordinata non sint prohibita: si tamen hæc ordinarentur *præcise* ad augendam voluptatem, secluso pollutionis periculo, essent peccata venialia, sicut ipsa copula *præcise* ordinata ad voluptatem, eo quod inordinatio sit *præcise* in voluptate quiescere; sicut edere & bibere *præcise* ideo, quia percipitur inde voluptas, inordinatum est: pariter, si dictos actus exercent conjuges absque animo perveniendi ad copulam, aut sine alia causa, v. g. ad conservandum amorem conjugalem, & absque periculo pollutionis, peccatum foret veniale. Si tamen exercerent actus sodomiæ imperfectæ proximos, vel congrederentur modo valde dedecente, ac tali, ut per se proles concipi non possit, vel pollutionem procurarent, vel semen perderent studiose aut voluntarie, essent peccata gravia contra naturam. Sanch. *l.* 9. *d.* 45. Dian. Gob. Karchne, & alii. Qua in re habent conjuges, ut attendant. Et utinam non toties abuterentur suo statu (in quo multa ipsis licent) & non turpissime peccarent!

23 R. ad 2. Sponsis, sicut copula & pollutio, non minus ac solutis, graviter est prohibita, ita & delectatio carnalis proxime ad pollutionem disponens, cum sit inchoatio illius, uti & actus impudici, de se vehementer provocantes ad venerem, etiam secluso pollutionis periculo, iisdem graviter sunt illiciti. Licent tamen ipsis actus pudici, in signum benevolentiæ exerciti sine pollutionis periculo, uti amplexus, oscula, & tactus non impudici, locutiones ama-

toriæ, aspectus affabiles; quia sponsalia dant jus ad talia amoris & benevolentiæ signa ad conciliandum futurum matrimonium; quamvis & ista ego dissuadenda censeam ob periculum progrediendi ulterius. Vid. Sanch *disp. 46. lib. 9. cit.*

TITULUS XVII.

De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum.

SUMMARIUM.

1 *Quinam sint Raptores, Incendiarii, & Violatores Ecclesiarum: quid & quotuplex Rapina, Incendium, Sacrilegium.*
2 *Quæ sit pœna Raptoris, vel Rapinæ.*
3 *Quæ Incendii Dolosi, & Culposi.*
4 *Et quæ Violationis Ecclesiarum.*
5 *An præsumendus sit dolus, vel culpa, casu quo oritur Incendium, & nescitur origo.*

1 JAm sequuntur delicta, quibus læditur proximus in bonis & rebus fortunæ, nimirum rapina, a qua hoc loco *Raptores* incendium, a quo *Incendiarii*, & violatio ac spoliatio Ecclesiarum, a qua *Violatores Ecclesiarum* denominantur, & hoc titulo explicantur; dein furtum, usura, crimen falsi, sortilegium, & collusio, quæ in sequentibus. Porro *Rapina*, nempe rerum (de *Raptu* enim personarum in *tit. præced.* & *tit.* 1. *lib.* 4. jam actum est) stricte sumpta definitur esse *injusta rei alienæ mobilis per vim facta ablatio, lucri faciendi causa*: adeoque differt a furto, quod fur auferat rem occulte & sine violentia ac nemine resistente, licet subinde per violentiam aut effractio-

nem sibi viam faciat ad auferendum: Raptor autem violente & manifeste rem extorqueat, ac duplicem inferat proximo injuriam, unam in rebus, uti fur, alteram ipsi personæ: quare & duplicem contrahit obligationem, restituendi rem ablatam, & satisfaciendi personæ pro illata injuria. Differt quoque a *Prædatione*, quam etiam vocant *viarum grassationem*, vel barbare *Roboriam*, quod hæc superaddat insidiosam in viis, sive publicis sive privatis, aggressionem, at citra occisionem. Per *vim* intelligitur tam *privata*, quæ fit sine armis, quam *publica*, quæ fit cum armis: nihil tamen interest, an vis inferatur actu, vel solum paretur contra resistentem; nec an quis vim inferat per se ipsum, vel per alios auxilium ferentes. *Incendium* est damnum igne datum, quando nempe quis ædificia, domos, prædia, pagos, oppida, Ecclesias, aut bona aliena, segetes, fœnum, fructus apposito igne incendit ac devastat: si id fiat dedita opera, deliberate, ac dolo malo, *Dolosam*: si non studiose, at non sine culpa negligentiæ vel imprudentiæ, *Culposum*: si sine dolo & culpa, *Casuale* nuncupatur, quod nempe prævideri, vel prævisum averti non potuit. *Violatio Ecclesiarum* hic dicit violentam effractionem locorum sacrorum cum spoliatione, atque involvit sacrilegium, quod tripliciter committi potest: si res sacra de loco sacro: res sacra de loco non sacro: si res non sacra de loco sacro (ibi deposita) surripiatur.

2 Dico 1. Pœna Raptoris de Jure Civili est duplex, Civilis & Criminalis: *Civilis*, si agatur civiliter *actione vi bonorum raptorum*, & hæc actio instituatur intra annum utilem, est quadruplum, cui tamen simplum seu persecutio rei ablatæ inest, *pr. Inst. & l. 2. C. de vi bonorum raptor.* ubi etiam con-

conceditur actio furti contra Raptorem. *Criminalis*, si agatur criminaliter ad vindictam publicam, est pœna extraordinaria, *l.ult. ff. de privat. delict.* nisi accesserit qualitas prædationis; tunc enim est pœna capitalis, *l. 28. §. 10. ff. de pœnis*, etsi unica vice contigisset. *Const. Pœn. Caroli V. art. 126.* Hodie proin rapina accensetur delictis publicis; cum tamen olim inter privata numerari consueverit. In Germania fere solet esse pœna gladii cum impositione cadaveris ad rotam. Actio *vi bonorum raptorum* & actio *furti* in multis hodie locis videntur exolevisse, postquam rapina & furtum publicis vindicantur pœnis. D. Greneck *h. n. 6.* De Jure Canonico raptor excommunicari jubetur, &, nisi plene satisfecerit, ipsi neganda absolutio, atque, si renuat satisfacere, mortuo sepultura sacra, *c. 1. 2. 3. h. t.*

3 Dico 2. Pœna incendii dolosi de Jure Civili moderno est ignis, & vivi comburium. *Constit. Carolin. art. 125.* vi consuetudinis tamen vel statuti alicubi solent prius strangulari, & tum corpore rogo injici, ad evitandum desperationis periculum. Dixi, *Dolosi*: *Culposum* enim pro qualitate culpæ, latæ, levis, levissimæ puniri arbitrarie potest; cum neque lata culpa in delictis æquiparetur dolo; locum tamen habet actio Civilis ad reparationem damnorum & interesse, ad quod ante sententiam non obligatur, qui per culpam mere juridicam fuit causa incendii non conjunctam cum theologica, bene tamen; si culpa theologica, saltem gravis, intervenisset. Incendium *Fortuitum* vel *Casuale* nulli subjacet pœnæ. De Jure Canonico qui templa & loca sacra aut religiosa dolose incendunt, ipso facto sunt excommunicati, qui loca profana, præter pœnitentiam trium annorum excommunicandi, *can. 31. 32. caus. 23. q. 8. c. 19. de*

sent. Excomm. c. 6. de injur. Sed nec isti, nec illi absolvendi sunt, vel in loco sacro sepeliendi, nisi prius damna data resarciverint, *can. 32. cit. c. 5. h. t.* ubi insuper obligatio resarciendi transire dicitur ad hæredes injuste damnificantium, nempe in quantum patitur hæreditas.

4 Quæres, quid præsumendum, dolus, culpa, aut casus fortuitus, si v. g. in ædibus ortum sit incendium, nesciatur tamen, quo authore vel origine? R. Dolus non præsumendus per *l. 6. C. de dolo malo*, bene tamen aliqua culpa inhabitantium in genere, per *l. 3. §. 1. ff. de Off. Præf. Vig.* nullius tamen in particulari præsumenda est culpa, nisi post inquisitionem gravia contra aliquem indicia deprehensa sunt. Quamdiu autem de nullo ex domesticis in particulari præsumi potest culpa, nec paterfamilias, nec ullus alius compelli potest ad reparandum damnum incendio datum aliis. Gail. 2. *obs.* 21. *n.* 4. *seqq.* Harpprecht §. 14. *Inst. de L. Aquil. n.* 9. & alii ex *l. 23. in f. ff. de R. J.* contra Fachin. WWesenbec. Si vero certo, saltem præsumptive, constet de alicujus determinati culpa; vel is est paterfamilias ipse, & conveniri potest ad reparanda damna; vel est unus ex famulis, & tunc paterfamilias, si famulus deliquit extra officium suum, ad quod assumptus est, aut pro diligente semper habitus, conveniri nequit. P. Schmalzgrueber *h. t. n.* 97. 98. cum Masc. Farinac. Carpz.

5 Dico 3. Pœna violationis Ecclesiarum de Jure Civili antiquo fuit varia, hodierno autem *Carolin. Const. art. 172. seqq.* sic punitur: si quis etiam, sine effractione, aufert sacram hierothecam, cum hostia consecrata, vivus est comburendus: si aliud vas sacrum, aureum, vel argenteum, patenam vel calicem, etiam extra locum sacrum, aufert; item si furandi causa effringit, vel dolosis in-

instrumentis aperit, templum, sacrarium, sacristiam, cippum, vel capsam eleemosynariam, alio mortis genere plectendus est: si vero sine effractione res sacras minoris considerationis, v. g. candelabrum, mappas altaris, aut res profanas in Ecclesia depositas aufert, sicut fur profanus, pœna tamen non ita facile mitigata, puniri debet. De Jure Canonico, qui cum effractione spoliant Ecclesias, ipso facto dicuntur excommunicati, *c.* 22. *de sent. Excomm.* (quæ excommunicatio, secuta denuntiatione, reservatur Pontifici) neque absolvendi sunt, vel in loco sacro sepeliendi, nisi pro posse prius satisfecerint, uti de Incendiariis dictum.

TITULUS XVIII.

De Furtis.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit furtum.*
2 *Quotuplex; præsertim quid magnum & parvum.*
3 *Quinam reos se faciant furti.*
4 *An, qui in necessitate aliquid auferunt.*
5 *Quæ dentur actiones ex furto.*
6 *Quæ sit pœna furti.*

1 FUrtum, quamvis sub eo late accepto veniat omnis injusta rei alienæ acceptio vel usurpatio, proprie tamen sumptum a Legistis ex §. 1. *Inst. de obl. quæ ex del.* definitur esse *contrectatio fraudulosa rei, vel usus, aut possessionis, lucri faciendi causa.* Dicitur 1 *contrectatio*, seu talis acceptio, per quam res de loco in locum movetur. 2. *fraudulosa*, id est, occulta, inscio & invito domino, qui nempe quodcumque jus reale habet in re, cum

 dolo,

dolo, & scientia, rem esse alienam, sine vi tamen. 3. *rei*, scilicet alienæ, & corporalis; nam jura incorporalia, servitutes, actiones &c. cum tangi non possint, occupari potius, vel usurpari dicuntur, quam contrectari, vel auferri, uti & res immobiles. 4. *usus*, ut si quis re deposita, vel in pignus data, clam utitur & fraudulenter. 5. *possessionis*, ut si quis, licet dominus sit, possessionem vel detentionem rei, alteri competentem, occulte aufert, v. g. debitor rem alteri in pignus datam. 5. *lucri faciendi causa*, unde, qui rem alienam contrectat malitiose destruendo, lacerando, in ignem projiciendo, non furti, sed damni injuria dati reus est. Cùm dicta definitione taliter explicata quoad substantiam convenire videtur definitio furti, quam cum S. Thoma communiter tradunt Theologi his verbis: *Furtum est occulta acceptio rei alienæ, domino rationabiliter invito*. Ratione rei ablatæ sortitur varia nomina ac species: si homo liber clàm abducitur, *Plagium*: si pecora ex pascuis, *Abigeatus*: si pecunia publica, seu ad ærarium Reipublicæ vel ad fiscum Principis pertinens, ab eo sublegitur, cujus fidei non erat commissa, *Peculatus*: si vero ab eo, cujus fidei erat commissa, seu ab administratore retinetur, vel in proprios usus convertitur, *Crimen de residuis* appellatur &c.

2 Furtum dividitur 1. in *simplex & qualificatum*: istud est, quod fit cum violenta effractione, vel armis, ac propterea etiam dicitur *periculosum*: illud, quod fit sine tali circumstantia aggravante, licet forte janua vel arca rumpatur manu, vel aperiatur clave adulterina, aut horreum, vel tugurium effringatur securi, aut de tecto removeantur tegulæ. 2. in *manifestum*, quando fur vel in ipso actu deprehenditur, & inclamatur, vel saltem antequam rem deportaverit ad locum

illo

illo ipso die, ad quem deportare destinavit, & ibi permanere: ac in *non-manifestum*, vel, ut loquuntur *nec-manifestum*, quando fur non ita deprehenditur, & inclamatur. 3. in magnum & parvum: *Magnum* in consideratione juridica & in ordine ad pœnas publicas esse censetur, quod adæquat vel superat 5. solidos in pretio vel valore rei ablatæ. *Feud.* 27. §. *fin. Constit. Carol.V. art.* 157. & 160. Intelligitur autem per *solidum* aureus Hungaricus seu optimus, qui apud nos modo valet 4. florenis & 10. crucigeris. Constitutio Carolina exprimit 5. solidos, id est, per florenos aureos optimos. Proinde *Parvum* erit, si valor rei ablatæ non attingat 5. solidos; neque hic attenditur, an pauper vel dives sit, cui aliquid furto subtrahitur. *Magnum* in consideratione theologica & in ordine ad constituendum peccatum mortale, & ad inducendam obligationem gravem restituendi in conscientia, in genere recte dicitur illud, quo aufertur tanta quantitas, ut dominus rationabiliter sit graviter invitus, seu quæ per se apta est causare gravem animi dolorem vel tristitiam in eo, cui aufertur. Quænam autem illa sit quantitas in specie, valde variant Theologi: aliqui statuunt quantitatem absolutam, & respectu omnium, quibus aliquid aufertur, æqualem: alii meo judicio melius quantitatem respectivam, ita ut major requiratur summa ad furtum magnum apud ditiores, & minor sufficiat apud pauperiores, quibus aliquid sublegitur: & ex his aliqui quantitatem furti magni explicant per monetam pecuniariam, alii, forte melius per victum diurnum, & dicunt, tunc dominum rationabiliter esse graviter invitum, adeoque peccatum mortale committi, quando vel in pecunia vel in aliis rebus tantum aufertur, quantum re-

quiritur & sufficit ad comparandum victum unius diei, proportionatum statui & conditioni personæ, cui aufertur. Nec inde inferas, peccatum grave non esse, si Regi, Principi, vel alteri opulentissimo auferantur duo, tres, quatuor &c. aurei, quia his personis vix 10. vel 20. aurei sæpe sufficiunt ad victum unius diei; nam R. quamvis hujusmodi personæ subin in uno die consumant 10. vel plures aureos, iste tamen victus secundum designationem morali judicio factam non censetur esse proportionatus. Accedit, quod, nisi respectu talium personarum duos vel tres aureos, suffurari esset graviter prohibitum, via aperiretur nimis multa suffuranti Principibus &c. cum gravi Reipublicæ, & privatorum etiam, detrimento; cum aliqui haud multum curent peccata venialia: Plura Theologis relinquo. 4. Dividitur in *Primum*, quod non præcessit aliud ab eodem homine commissum, & *Iteratum*, quod post unum vel plura præcedentia ab eodem homine committitur, adæquate & moraliter a prioribus distinctum.

3 Dico 1. Furti reos se faciunt non tantum, qui per se ipsos res alienas fraudulenter sublegunt, sed etiam auxilium ferentes, & efficaciter cooperantes mandando, consulendo, consentiendo, approbando, furem cum re furtiva recipiendo & occultando, de re furtiva participando, rem furtivam emendo, furtum non impediendo, non manifestando &c. *§. 12. inst. de obliq. quæ ex del. l. 48. §. 1. l. 50. § 1. seqq. l. 52. §. 19. ff. l. 2. & 5. C. h. t. c. 4. eod.* Quæ fere per hos versus exprimuntur: *Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus, Participans, Mutus, non Obstans, non Manifestans.* Maxime ista procedunt quoad forum internum, & quoad obligationem restituendi: siquidem in foro externo

no non omnes illi cooperantes æquali pœna criminali afficiuntur cum ipsis furibus, sed solum illi, qui ante furtum cooperati sunt proxime, & efficaciter (ita ut alias furtum non sequeretur) ac lucrandi animo, & qui in ipso actu furti taliter cooperantur, v. g. applicando scalas &c.

4 Quæres, an furti reus fiat (vel rapinæ) qui in extrema vel quasi extrema necessitate surripit, aufert, vel usurpat res ad alium pertinentes, ut si quis alias perire fame, vel incidere in hostes, vel aliud vitæ vel membri amittendi, vel morbi incurabilis, aut saltem gravis contrahendi periculum incurrere deberet, nisi ex alieno acciperet alimenta, vel equum abduceret alienum ad capessendam fugam &c. R. negative. Ita plerique omnes teste Lugo ex ratione, quia in tali necessitate omnia fiunt iterum communia, sicut erant ante divisionem rerum Jure Gentium introductam, cum ipsa natura velit omnes & singulos homines extreme indigentes ex rebus creatis sustentari & juvari, cui Jus gentium derogare non potuit. Sed estne obligatio iterum restituendi vel compensandi ablatum, casu quo ille, qui surripuit alienum extreme indigens, postea pervenerit ad pinguiorem fortunam? R. cum distinctione: vel res, quam abstulit vel usurpavit ad succurrendum præsenti necessitati, adhuc extat in se, v. g. equus, quo quis evasit hostes & periculum mortis, & puto dari obligationem restituendi tum propter communem sensum DD. tum quia res aliena clamat ad dominum, & datur radix restitutionis, nempe *res accepta*. Vel res fuit consumpta ab extreme indigenti, v. g. alimenta, vel pecunia, qua sibi procuravit alimenta ad conservandam vitam &c. Et tunc probabilius non est obligatio faciendi compensatio-

 nem.

nem. Silv. Laym. Barbosa &c. Contra Nav. Covar. Lugo. Ratio est, quia non datur obligatio ex *injusta acceptione*, quia accipiens in extrema necessitate alienum (imo non alienum, cum hoc casu facta sit res accipientis) non egit illicite, nec *ex re accepta*, utpote quæ ponitur non amplius extare, nec *ex contractu*, quia accipiens nullum celebravit: ergo ex nullo capite datur obligatio restituendi, cum alia radix restitutionis non detur. Accedit, quod licite rem consumens acquirat ejus dominium irrevocabiliter, ita ut nihil teneatur amplius restituere, cum talis consumptio sit modus acquirendi dominium, *arg. l. 48. ff. de acquir. rer. dom.* Verum *Objicies*: In extrema necessitate res non fiunt communes absolute, sed solum conditionate; item dominus non absolute consentit in ablationem, sed sub conditione restitutionis, casu quo accipiens poterit, & hinc non acquirit dominium absolute, sed rem accipit quasi mutuam, & sic ex contractu *Mutui* taciti datur obligatio restituendi: ergo. R. *N. ant.* In statu primævo ante rerum divisionem, ad quem res deveniunt in extrema necessitate, res fuerunt communes non conditionate, sed absolute: dein in potestate domini non est sub conditione compensationis concedere usum & consumptionem rei, quam Jus Naturæ omnibus voluit esse communem ad tollendam præsentem necessitatem, nec rem, non amplius extantem, concedere per modum *Mutui*, aut translationem dominii irrevocabilis, quod jura tribuunt consumptioni justæ, impedire.

5 Dico 2. Ex furto pro foro externo dantur duplicis generis actiones: *Civiles & persecutoriæ rei*, uti vindicatio, condictio furtiva, &, quæ ad has præparatoria est, actio ad exhibendum, §. *fin. Inst. de obl. quæ ex del. l. 7. ff. de condict. furt. l. 19.*

§. 1.

§.1. *l.* 54. §. 3. *ff. h. t.* Rei vindicatio tanquam actio realis datur domino contra quemcumque rei furto ablatæ possessorem: Condictio furtiva, quæ est actio personalis, præter naturam aliarum actionum personalium, quæ alias non domino, etiam conceditur domino, at contra furem tantum (imo & ejus hæredes, propter singulare odium furum, pro viribus hæreditatis, *l.* 9. *ff. de cond furt.* cum aliæ conditiones ex delicto, rei persecutoriæ solum dentur contra hæredes, quantum ad eos ex delicto pervenit spectato Jure Civili) ut rem, si extet, restituat, vel, si non extet, æstimationem, quanti nempe post furtum commissum unquam plurimi fuit, *l.* 7. *cit.* §. 2. *l. seq. pr. &* §. 1. Dein dantur & actiones *Criminalis*, *& persecutoria pœnæ*, nimirum actio vel potius accusatio furis ad vindictam publicam, seu ad pœnas a jure statutas ipsi infligendas, de quibus statim, uti & actio furti duplex; Prætoria ex furto manifesto ad quadruplum, & Civilis ex furto non manifesto ad duplum, cui quadruplo vel duplo simplum, seu persecutio rei, non inest, §. 5. *& fin Inst. de obl. quæ ex del.* unde & vindicatio, vel condictio furtiva, præter actionem furti intentari potest. An vero pœna quadrupli vel dupli ab usu recesserit, dubitant DD. & tam diu negandum, donec contraria consuetudo particularis loci satis probetur.

6 Dico 3. Pœna furti de Jure Civili, quamvis olim non fuerit capitalis, sed extraordinaria, quia olim fuerat delictum privatum, *l. ult. ff. h. t.* hodie tamen, si tertium & simplex sit, & unum vel omnia tria simul conficiant 5. solidos, seu constituant furtum magnum, apud viros est suspendium, apud feminas suffocatio in aquis, vel aliud mortis genus, v. g. gladius *Const. pœnal.*

Carol.

Carol. V. art. 162. Si vero omnia tria non conficiant 5. solidos, controversia est, an sit pœna mortis infligenda; videtur tenendum benignius. Si furtum simplex primum sit magnum, vel secundum, attingens 5. solidos, pœna est arbitraria, v.g. positio pro numellis, relegatio &c. si primum & parvum, conceditur actio furti vel quadrupli, & si fur non sit solvendo, compingendus est in carcerem. Vid. *d. Const. Caroli art.* 157. 158. 160. 161. 164. Si denique furtum fuerit qualificatum, seu violentum cum effractione, armis &c. etiam primum & parvum prædicta laquei, vel aquæ, pœna punitur, nisi circumstantiæ exigant pœnam mortis mutari in gravem corporalem, qualis esset amputatio manus exoculatio &c. *Const. Carol. art.* 159. Quodsi fur morte vel alia pœna corporali punitus fuerit, & res furto ablata adhuc extet, reddi debet domino, si non extet amplius, neque fur neque hæredes ad aliquid tenentur; cum mors omnia solvat, per §. *fin. cit. l.* 2. *C. h. t. & Nov.* 22. *c.* 20. De Jure Canonico pœna furti notorii est infamia; consequenter & irregularitas, *c fin. h. t.* si Clericus de furto magno, vel iterato, convictus fuerit, est depositio verbalis, *can.* 12. *d.* 81. si depositus non resipiscat, excommunicatio ferendæ sententiæ: si neque tunc se emendet, degradatio & traditio in manus sæcularis Judicis, *c.* 10. *de Judic.*

TITULUS XIX.

De Usuris.

SUMMARIUM.

1 2 *Quid & quotuplex sit Usura.*
3 *Usuræ strictè lucratoriæ Jure, etiam Naturali, sunt prohibitæ.*

4 5 *At solum conditionato, nisi statutum vel consuetudo illas permittat.*
6 *Compensatoriæ, & moratoriæ sunt licitæ.*
7 *Quinam sint justi tituli aliquid exigendi ultra sortem mutuo datam.*
8 9 *Nec emptio census realis vel personalis.*
10 *Neque cambium, montes pietatis, contractus societatis &c. continent usuram.*
11 *Bene tamen contractus Mohatræ, Anatocismus, pactum Antichreseos &c.*
12 *An sit obligatio solvendi usuras promissas.*
13 *An acceptas restituendi. Et cui.*
14 *Quæ sint pœnæ usurariorum.*
15 *Quid statuat S. C. Macedonianum &c.*

1 Usura proprie, & objective sumpta, est *lucrum immediate ex mutuo proveniens*: formaliter accepta est conventio vel pactum de tali lucro ultra sortem creditam (seu capitale mutuo datum) dando quasi ex justitia debito, ut si mutuos alteri des centum, & stipuleris, ut præter sortem, seu creditos 100. suo tempore amplius aliquid vel semel, vel singulis annis, v.g. 5. aut 6. aut 10. solvat ex solo titulo *Mutui*. Nec est necesse, ut illud *lucrum*, seu auctarium, consistat in pecunia, sed sufficit, si res alia (vel etiam obsequium, aliunde non debitum) prætio æstimabilis exigatur vel accipiatur, quasi debita ex obligatione Justitiæ: necesse tamen est, ut lucrum præcise proveniat ex *Mutuo*; si enim proveniret ex alio contractu, emptione, venditione, locatione, conductione, societate &c. Usura non committitur, nisi forsan *Palliata*, *Tacita*, aut *Virtualis*, sicut quidam, ut evitent turpe nomen *usurarii*, versute non vocant contractum *Mutui*, sed alium prætendunt, Emptionem &c. ex quo lucrum

qua-

quærunt ultra sortem. Unde hic etiam examinabimus illa negotia, in quibus intervenire potest usura palliata, item alios contractus, qui videri possunt esse usurarii, non tamen sunt.

2 Dixi autem, Usura *proprie sumpta*, ubi nempe alius titulus seu justa causa aliquid ultra sortem accipiendi præter mutuum non intervenit, & communiter appellatur *usura lucratoria*; si enim alius adesset titulus, v.g. damnum emergens, lucrum cessans &c. respectu mutuantis, usura foret *Compensatoria*, & non tam lucrum, quam *interesse*, seu *quod interest*, dicendum foret, quod exigitur & accipitur a mutuatario; item, si mutuans paciscatur cum mutuatario, ut si intra certum tempus non reddat mutuum, propter moram quasi in pœnam aliquid solvat ultra sortem, usura *Punitoria*, vel *Moratoria* dicitur; demum si ex alio justo titulo, v.g. ex mera liberalitate mutuatarii, vel ratione statuti vel consuetudinis, quos titulos pariter examinabimus, si aliquid ultra sortem mutuo datam accipiatur, non datur usura proprie & stricte dicta, seu mere lucratoria ex Mutuo. *Mutuum* vero *formaliter* sumptum definitur esse *contractus realis*, *Juris Gentium*, *Nominatus*, *Unilateralis*, *& stricti juris*, *quo res fungibilis* (pecunia, frumentum &c.) *in alterum transfertur ea lege*, *ut res ejusdem generis*, *quantitatis*, *& qualitatis restituatur*, scilicet post aliquod temporis intervallum morale, intra quod mutuatarius re mutuo data, cujus dominium acquirit, uti & utendo consumere potuit. *Mutuum objective*, sumptum est res mutuo data. Qui dat Mutuum, *Mutuans* vel creditor; qui accipit, *Mutuatarius* dicitur, vel debitor. Lucrum inde acceptum vocatur quoque *fœnus*, vel *usura*. Ex hucusque dictis patet, quod Usura

alia

alia sit *Lucratoria*, alia *Compensatoria*, alia *Moratoria*: item alia *Formalis & Manifesta*; alia *Virtualis*, *Palliata*, aut *Tacita*. Rursus alia est *Realis*, vel *Conventionalis*, quando datur mutuum cum pacto, expresso vel tacito, de lucro ultra sortem seu summam creditam: alia *Mentalis*, quæ non consistit in voluntate interna capiendi lucrum ex mutuo, & rectius vocaretur *Interna*, sicut de *Simonia* diximus, cum qua magnam vicinitatem habet Usura, sed consistit partim in actu externo mutationis, partim in intentione (exterius tamen non manifestata) accipiendi aliquid ultra sortem quasi ex justitia debitum, & hinc pactum completum non involvit. Denique sunt & aliæ usuræ, nimirum *Centesimæ*, ubi pro 100. quolibet anno exiguntur 12. velut lucrum, nempe quodlibet mense pro centum unus florenus: *Bessales*, ubi pro 100. petuntur 8. *Semisses*, ubi 6. *Quincunces*, ubi 5. *Quadrantes*, ubi 3. & *Trientes*, ubi 4. nam ter quatuor, vel quater tria, conficiunt duodecim, seu totum in 12. uncias divisum.

3 Dico 1. Usura lucratoria, seu proprie dicta, quamvis de *Jure Civili* (nisi sit excessiva, vel usura usurarum) sit permissa *l. 1. l. 26. §. 1. l. 28. &c. C. h. t. Jure* tamen *Canonico* graviter est prohibita *t. h. t. x. & in 6. Clem. un §. fin. eod.* Imo etiam *Jure Divino Levit.* 25. *Deut.* 23. *Ps.* 54. *&c. Luc.* 6. textus *Levit.* 25. *v.* 36 sic habet: *ne accipias usuras ab eo, nec amplius, quam dedisti pecuniam tuam non dabis ad usuram.* Quin & *jure naturali*, quod prohibet capere lucrum ex re aliena, & non amplius sua: sed res mutuo data non amplius est mutuantis; item prohibet exigere aliquid vel accipere sine justo titulo, qualis non est titulus solius mutui; vel aliquid accipere ultra summam

rei

rei pretium. Adde, quod *c.4. h t.* dicatur, *usurarum crimen utriusque Testamenti paginam detestari*: atqui non aliæ Leges Veteris Testamenti post Christi Adventum perdurant, nisi *Morales*, seu fundatæ in lege Naturæ: ergo,

Objic. 1. Usuræ non petuntur vel accipiuntur nisi volente & consentiente mutuatario: ergo sine injuria & injustitia; quia libere consentienti non fit injuria. 2. In omni contractu licitum est conditiones apponere. *c.85. de R. J. in 6.* imo etiam in emptione-venditione spectato Jure Naturali licitum est Partibus convenire de minori pretio, quam alias rei valor sit: ergo etiam in Mutuo licebit, spectato Jure Naturali, mutua Partium voluntate conditionem de auctario ultra sortem solvendo pacisci. 3. In Mutuo cedit pecunia mutuata in commodum solius mutuatarii: ergo æquum est, ut vicissim mutuans recipiat commodum ex usuris propterea sibi solvendis. 4. Conductor debet præter rem sibi locatam suo tempore & post usum reddere mercedem: ergo iniquum non est, ut mutuatarius præter rem mutuo receptam reddat usuras velut mercedem. 5. Vi consuetudinis vel statuti licitum est accipere 5. vel 6. pro 100. mutuo datis, quos vocant *census Germanicos*: ergo Jure naturali, contra quod utique nihil valet consuetudo vel statutum, non est illicitum accipere in Mutuo aliquid ultra sortem. R. ad 1. Mutuatarius non consentit sponte, sed adactus partim propria indigentia, cum aliunde non habeat, ex quo sublevet præsentem necessitatem, partim avaritia mutuantis mutuum non dantis nisi sub usuris. Ad 2. *dist. ant.* licitum est apponere conditiones justas. *C. ant.* quascumque, etiam inique prementes. *N. ant. & cons.* Etiam in aliis contractibus non est licitum appo-

nere

nere conditiones, quibus inter contrahentes inducitur inæqualitas, & unus necessitate pressus cogitur eas amplecti, v.g. ut venditor debeat infra justum pretium infimum rem vendere. Ad 3. Ubi alius non datur titulus accipiendi aliquid ultra sortem, nisi quod mutuatario ex mutuo adveniat utilitas; inique accipitur; sicut si velles vendere rem majori pretio, quam sit summum, ex eo capite tantum, quod emptori allatura sit utilitatem. Ad 4. *C. ant.* & *N. conf.* Res locata manet in dominio locantis, adeoque huic debet fructificare, præsertim cum penes ipsum sit periculum rei: e contra res mutuata non manet in dominio mutuantis, sed transit in mutuatarium, & penes hunc est periculum: ergo huic, non mutuanti, fructificare debet. Ad 5. *Antec.* quamvis plurimi negent, ego tamen admitto, & statim probabo, *N. conf.* vel *dist.* ergo non est illicitum Jure Naturali absoluto. *C. conf.* conditionato, seu sub conditione, nisi Legislator humanus faciat statutum contrarium, vel approbet consuetudinem usuras permittentem. *N. conf.* Unde:

5 Dico 2. Usuræ lucratoriæ moderatæ, quas accipiendi alius titulus, v.g. damni emergentis, lucri cessantis, periculi amittendæ sortis (quia v.g. mutuas dans pecunias cum illis non negotiaretur, pro credita forte obtinet securam hypothecam &c.) non facit licitas, per statutum loci, vel consuetudinem, probabilius licitæ: seu statutum vel consuetudo est justus titulus aliquid ultra sortem mutuo datam accipiendi, seu usuras lucratorias (abstrahendo, an velis vocare stricte vel minus stricte lucratorias, quia accipiuntur ex aliquo justo titulo) Ita præter Heterodoxos, Theologos, quos hac in re non magni facio, etiam Catholici, Emma-

manuel Sà, Adam. Tanner. *de j. & j. to. 3. d 4. q. 7. dub. 3. n. 79.* Haunold. *de j. & j. to. 3. tr. 9. n. 421.* & teste Tannero multi Scholastici: ex Jurisconsultis D. Gletle *in assert. jurid. assert. 54.* Alph. Villagut. Neapolit. *de usuris q. 15. concl. 4.* Hugo Donell. Jac. Curt. Molinæus, Hottom. Coler. & alii apud & cum Petro Heigio *in Q. Q. Juris p. 2. q. 1.* accessit nuper P. Placidus Bockn *h. t. n. 7.* Dixi, *moderatæ*, & aliunde non repugnantes charitati, seu *non mordentes*, ut appellantur. Vid. tamen Encycl. *Vix pervenit* Bened. XIV. ad Antist. Italice, & dissert. 2. Francisci Zech cap. 1. sect. 5. *de Statuto Principis.*

Prob. 1. Respublica obtinet dominium altum in bona subditorum, ita ut ex causa bonum publicum concernente de illis disponere; & dominium quoque ab uno in alium transferre valeat, uti patet in lege Præscriptionis: ergo etiam vi hujus dominii alti potest moderatas usuras ex mutuo concedere mutuanti, si detur causa bonum publicum concernens, nempe vel necessitas vel utilitas publica: atqui hujusmodi causæ plures dantur, nimirum *evitatio litium*, quæ alioquin emergerent circa titulum exigendi usuras, nempe an mutuans patiatur damnum emergens, lucrum cessans, periculum amittendæ sortis &c. dein *facilitas obtinendi mutuum*, Reipublicæ membris generaliter valde utilis, imo sæpe necessaria, quod tamen refrigescente charitate non facile daretur, nisi aliquid inde lucri sperare possunt mutuantes, qui mallent res suas & pecunias retinere, etiam otiosas, quam translato dominio alienæ fidei committere: item *tranquillitas conscientiarum*, & evitatio scrupulorum: demum & *subsidium* Ecclesiis, locis Religiosis, causis

piis,

piis, viduis, pupillis, & aliis personis, quæ per se ipsas negotiando &c. difficulter vel omnino non sustentare se possent, nisi ipsis liceret ex suis pecuniis mutuo datis lucrum, & inde alimenta quærere. Quod argumentum sic potes contrahere: Respublica propter hujusmodi causas per leges Præscriptionum tribuit ipsum rerum alienarum dominium licite ac juste, uti fatentur omnes: ergo a fortiori poterit tribuere lucrum moderatum ex rebus alienis in Mutuo. Prob. 2. a posteriori. Recessus Imperii de anno 1530. 1548. 1577. & 1600. indistincte approbant usuras moderatas ex mutuo, nempe quincunces, seu 5. pro 100. Statuta Austriaca semisses, seu 6. pro 100. Idque receptum est universali praxi & consuetudine etiam virorum Doctorum, Deumque timentium, tam Ecclesiasticorum, quam Laicorum, ita ut etiam in Judiciis, nullo alio, præter mutuum, allegato titulo petantur & adjudicentur dictæ usuræ: quis autem hæc statuta, & iis consonam praxim tam universalem timoratorum hominum, arguat velut injusta, aut Juri Naturali contraria?

5. *Ob.* 1. In *Clem. un. h. t.* reprobantur sub poena excommunicationis omnia statuta, usurarum exercitio faventia, & qui in tantum errorem inciderint, ut eas licite exerceri posse existiment, tanquam hæretici dicuntur esse puniendi: ergo, sicut Principibus circa materiam hæresis nulla est potestas, ita neque circa usuras aliquid statuendi. 2. In *c.4.eod.* negatur potestas dispensandi ad usuras accipiendas ex ratione, quia *utriusque Testamenti pagina eas detestatur*, & quia magis sunt prohibitæ, quam *pro alterius vita mentiri*: ergo, sicut mendacium, etiam ex bono fine, reddi non potest licitum per ullum statu-

statutum aut consuetudinem, ita nec usuræ. 3. Principes nequeunt immutare naturas rerum, & res ex natura sua infructiferas reddere fructiferas: sed pecunia mutuo data ex natura sua sterilis est & infructifera &c. 4. Recessus Imperii & Consuetudo non permittunt usuras ratione Mutui, sed vel ratione *alterius tituli*, saltem præsumpti, v.g. lucri cessantis ex pecunia mutuo data; nam Recessus Spirensis de an. 1600. §. 139. hoc docet: ergo, ubi alius titulus non concurrit, cessat præsumptio, & in foro saltem interno cedere debet veritati: vel ratione *alterius contractus*, v.g. Censualis: qua de causa forte in Germania hæ usuræ vocantur *census*, ergo.

R. ad 1. Illa prohibitio intelligenda est de statutis, improbum fœnus, seu usuras excessivas, mordentes, legi charitatis adversas, non vero moderatas ex causa boni publici, approbantibus; nam Ecclesia nec vult nec potest dominium altum Reipublicæ ab ipso Deo concessum intervertere. Cum hæresi comparari proin nequeunt dictæ usuræ moderatæ ex causa boni publici permissæ. Ad 2. Aliud est dispensare ex causa privata, seu alicujus privati bonum spectante, & aliud ex causa publica per legem aliquid permittere: per dispensationem nec Pontifex potest usuras facere licitas, bene tamen per legem quilibet Princeps in suo territorio. Reflecte te ad legem Præscriptionis. Cum mendacio, utpote prohibito de Jure naturali absoluto, non convenit usura moderata ob bonum publicum permissa vi dominii alti. Ad 3. Quamvis pecunia in se & naturaliter sit infructifera, est tamen civiliter frugifera, si nempe accedit vel industria hominis, vel dispositio Legis. Et hinc etiam in pecunia constitui potest *quasi ususfructus. l. 1. l. 2. ff. de usufr. ear. rer. quæ usu consum.*

sic

sic quoque domus fit civiliter frugifera. Ad 4. N. *ant.* utrumque; nam anteriores Recessus nihil prorsus habent de *præsumptione tituli;* ille autem de anno 1600. solum ideo dictæ præsumptionis mentionem facit, ut ad minimum 5. pro 100. mutuo datis adjudicentur, nisi nempe creditor probet, ob lucrum cessans & damnum emergens plus sibi deberi, ut patet ex contextu: ergo 5. pro 100. non tam propter præsumptionem alterius tituli, quam absolute propter Mutuum concedit. Dein si lex vel statutum præsumat aliquid generaliter, in utroque foro vim habet pro omni casu, etsi in casu particulari non subsit, quod præsumit, ut patet in Lege Tridentina Matrimonium clandestinum irritante. Si igitur juxta Adversarios Recessus Imperii præsumit generaliter, justum esse lucrum 5. ex 100. in mutuante, non cessat vel vim suam non amittit in casu particulari, ubi per accidens non datur lucrum cessans. Et ita Recessum explicat quoque universalis consuetudo. Quod autem Recessus prædicti non *ratione alterius contractus*, v.g. Censualis, concedant 5. pro 100. manifestum est textus inspicienti, ubi expresse, & tantum, mentio fit *Mutui*. Ceterum vel in emptione census ex bonis alienis solvendi adest aliquis alius titulus, lucri cessantis, damni emergentis &c. vel non? si adest, non ex emptione percipitur census; si non adest, tunc reipsa idem fit in emptione Census, quod in contractu Mutui, & reipsa ex alienis rebus percipitur fructus vel lucrum sine alio, quam *contractus*, titulo. Cur ergo potius ex contractu *emptionis*, quam ex contractu *Mutui* liceat ultra sortem pecuniariam alteri datam aliquid percipere? Certe tantum mutantur nomine contractuum, reipsa autem fit idem.

6 Di-

6 Dico 3. Usuræ Compensatoriæ. 2. Et Moratoriæ vel Punitoriæ, omni jure sunt licitæ. Ita communissima fere omnium excepto Scoto & paucis antiquis. Pars 1. fundatur in æquitate naturali, quæ dictat, nemini damnosum esse debere beneficium, quod alteri præstat *lib. 7. ff. Test. quemad aper.* nec mutuatarius ægre ferre debet, si teneatur mutuantem, benefactorem suum, servare indemnem, & compensare ipsi damnum, quod mutuans incurrit vel merito timet ex mutuo dato, v. g. si mutuum det frumentum, ac ideo postmodum ipsemet majori pretio cogatur emere: vel si teneatur resarcire lucrum, quod mutuanti cessat ex mutuo, v.g. si pecuniis, quas alteri dedit mutuas, emisset rem fructiferam, agrum &c. vel cum iis negotiando lucrum fecisset vel facere sperasset &c. Ut autem licitum sit ob damnum emergens, vel lucrum cessans, exigere aliquid ultra sortem (seu ut liceant usuræ Compensatoriæ) requiritur 1. Ut mutuum vere sit causa damni emergentis, vel lucri cessantis. 2. Ut usuræ non excedant damnum vel periculum damni, aut lucrum vel spem lucri. 3 Ut mutuans præmoneat mutuatarium de damno emergente, vel lucro cessante. 4. Ut interesse pro illo non statim exigatur, sed primum, quando reddendum est mutuum, post intervallum morale. Pars 2. prob. exinde, quia exactio auctarii tanquam pœnæ propter moram in solvendo non est ullo jure prohibita, imo satis aperte concessa, quia servit ad firmandos contractus, eosque certius executioni mandandos, *l. 14. C. de Pact. c.4. de Arbitr.* Nec refert, utrum pœna in morosos mutuatarios constituta sit a Lege, Statuto, Consuetudine, uti constituisse videtur *Recess. Imper de anno 1600. §.139. it. & consuetudo* Germaniæ; vel ex pacto contrahentium; ut au-

tem

rem licita sit hæc pœna conventionalis, requiritur 1. Ut absit omnis fraus, qualis foret, si tempus tam breve præfigeretur, ut mutuatarius nequeat moraliter intra illud exhibere sortem sibi creditam. 2. Ut mutuatarius vere sit in culpa, præfixo tempore vel nolendo solvere, vel culpabiliter se reddendo impotentem ad solvendum. 3. Ut mora sit notabilis. 4. Ut pœna sit moderata, & culpæ proportionata. Ubi statutum vel consuetudo constituit pœnam, præsumi videtur mora culpabilis.

7. Quæres, quinam sint justi tituli ultra sortem aliquid exigendi & accipiendi? R. 1. sequentes. 1. Damnum emergens. 2. Lucrum cessans, ut explicavi paulo ante. 3. Periculum sortis amittendæ, si nimirum mutuatarius sit pauper, parum fidus &c. nec mutuantis satis caveat per pignora, fidejussores &c. de recuperanda sorte. 4. Assecuratio sortis, si nempe creditor, seu mutuans, suscipiat in se periculum sortis forsan perituræ, quod periculum alias foret penes mutuatarium, cujusmodi periculorum susceptio est pretio æstimabilis; si proin aliquid juxta prudentis arbitrium exigatur pro ratione periculi, in compensationem exigitur juste, & usura evadit compensatoria. 5. Mora culpabilis mutuatari, ut dictum. 6. Statutum, aut Consuetudo loci, juxta nos, ut ostensum in *Assert.* 2. R. 2. Justus tamen titulus non est 1. Sola carentia pecuniæ in alterius gratiam, vel obligatio mutuum non repetendi ad certum tempus; quia illa carentia est aliquid Mutuo intrinsecum, vi autem solius Mutui nihil accipi potest: & Alex. VII. damnavit hanc propositionem ordine 42. *Licitum est mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* 2. Major æstimabilitas pecuniæ præsen-

tis quam futuræ; nam Innoc. XI. anno 1679. proscripsit hanc propositionem numero 41. *cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari*. 3. Dilatio solutionis pro re vendita. *c.6.* 10. *h.t.* si nempe venditor plus exigat, quam justum mercis pretium, ideo præcise (si nempe alius titulus non accedat, v. g. lucrum cessans &c. ut tamen contingit apud mercatores, qui ex pecunia statim soluta possent facere lucrum negotiando) quia non statim solvitur pretium. 4. Anticipatio solutionis, ut si minus, quam justum rei pretium, solvatur præcise ideo, quia solutio fit in promptu vel anticipato, ut colligitur a contrario ex *d. c.* 10. Jam de Contractibus, qui de usura suspecti dicuntur

8 Dico 4. Emptio census, tam realis quam personalis, tam redimibilis quam irredimibilis, si debite fiat, est licita, seu contractus Censualis per se non est usurarius. Ita communis. *Census* hoc loco est annua pensio, vel potius jus annuam pensionem, v. g 5. pro 100. percipiendi, vel ex re alterius fructifera, & hic census *realis*, vel ex industria certæ personæ, per artem, laborem, negotiationem &c. lucrum facientis, & hic est *personalis*. Si venditor paciscatur, ut sibi liceat pensionem redimere certo tempore, vel quando libuerit, restituto pretio, vocatur *redimibilis ex parte venditoris*, si emptor quoque reservet sibi jus revendendi venditori repetito pretio, est *redimibilis ex utraque parte*: si ita paciscantur, ut neutri, altero invito, liceat redimere vel revendere, dicitur *irredimibilis*. Ille, qui emit census, *Creditor* vel *Censualista* nuncupatur: qui vendit, *Debitor* vel *Censuarius*. Ceterum cen-

censûs natura est, ut pereunte re censuali, ex qua præstandus est, & persona ad lucrum faciendum inepta reddita, pariter cesset, quin ab emptore repeti possit pretium, quia post perfectam emptionem-venditionem periculum est emptoris. *l. 1. ff. de peric. & comm. rei vend.* Jam assertio.

Probatur quoad censum *realem* ex *c. 12. de empt. & vend. Extrav. comm.* & ex hac ratione; quia v.g. totum prædium, seu jus ad omnes illius fructus, emi licite potest; ergo etiam jus ad partem fructuum, seu pensionem fructuariam: ergo & pensionem pecuniariam licet emere: cum pecunia recipiat æstimationem omnium rerum. Quoad *redimibilem ex parte venditoris* ex *citt. cc. Constit. Cum onus S. Pii V. & l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.* Quoad *redimibilem ex utraque parte* tum ex consuetudine, tum ex hac ratione, quia totum prædium fructiferum v. g. vel totus ususfructus licite emitur & venditur cum pacto, ut cuivis parti liceat redimere vel revendere, uti dictum ad *tit. de empt. & vendit.* cur fas non sit pari lege partem ususfructus seu censum emere ac vendere? Dein manet adhuc sufficiens differentia inter *mutuum* & *censum*, quia in illo periculum est penes mutuatarium, & mutuans lucrum capit absque onere; in isto autem periculum est penes emptorem, qui & pretium pro pensione debuit exponere. Constitutionibus S. Pii V. & Imperatorum Maximil. I. Caroli V. & Rudolphi II. contrariis derogavit Consuetudo. Quoad *irredimibilem* ex ratione negativa, quia non apparet ulla ratio, cur ita conveniri nequeat. De censu *personali* denique tum ex paritate cum censu reali, præsertim cum in censu personali majus sit periculum pensiones annuas obtinendi; tum ex paritate cum locatione operarum pro mer-

 cede

cede vel pensione; si enim pro pensione locari potest opera, & conduci, cur emi & vendi nequeant opera, vel pensio ex opera proveniens? Constit. S. Pii V. *Cum onus*, qua videtur prohibita emptio census personalis, vel nunquam est recepta, vel contrario usu abrogata. Dixi autem, *si debite fiat*, nimirum si pretium attentis circumstantiis sit justum, & juxta Statutum vel consuetudinem loci: si res censui subjecta, inscio censualista, non alienetur in alium, a quo solutio census obtineri nequeat, vel non nisi difficulter &c.

9 *Obj.* 1. Qui emit censum, v. g. 5. pro 100. annuatim solvendos, post lapsum 20. annorum accipit totam summam capitalem, nimirum 100. & post 40. annos accipit duplum, nempe 200. florenos, ac insuper in debito manet tota summa capitalis: sed hoc est iniquum. 2. Non apparet, quid ematur in contractu Censuali; nam si dicatur emi pensio, ista successu temporis longe transcendit summam capitalem, ut vidimus: si pensio una cum dilatione solutionis, propter moram & dilatam solutionem aliquid exigitur, quod juxta plerosque est usurarium: si jus percipiendi pensiones annuas, emitur aliquid, quod nondum existit; si enim jus tempore contractus jam existeret, statim prima pensio retineri posset, & pro 100. dari possent 95. quod juxta omnes est usurarium; deinde jus ad pensiones tanti æstimatur, quanti ipsæ pensiones annuæ, sicut equus & jus ad equum parem habent æstimationem: ergo, sicut ipsæ pensiones futuræ sortem longe transcendunt, ita & jus ad illas, consequenter inter datum & acceptum non datur æqualitas, adeoque injustitia committitur. R. ad 1. In æstimatione morali illæ pensiones post multos annos successive solvendæ

dæ non valent plus, quam pretium emptionis datum, &, quatenus sunt in spe, non valent tantum, quantum valerent simul omnes præsentes, & quatenus sunt in re; dum contingere potest, ut fructus vel non nascantur, vel non solvantur: pensiones autem pecuniariæ variis periculis, laboribus, & molestis sollicitudinibus obnoxiæ sunt. Dein *retorq. argum.* si ipsa res frugifera tota, v.g. ager, ematur v.g 1000. florenis, post 20. annos inde percipi possunt tot fructus, qui adæquant vel superant 1000. florenos, & post 40. annos duplum, ac insuper manet ager ementi. Et hoc juxta te licet: cur ergo non liceat ita emere partem fructuum agri per constitutionem census. Ad 2. dico, quod ematur jus percipiendi pensiones annuas futuras, quod jus sufficienter est præsens, & existit, ut si ematur jus piscandi, captus piscium &c. Neque hoc jus moraliter tanti æstimatur, quanti pensiones actu jam solutæ. Paritas cum equo & jure ad equum non est, quia equus simul & semel existit, non autem pensiones, successive quotannis solvendæ.

10. Dico 5. Usuram per se non continent 1. Cambium. 2. Montes pietatis. 3. Pactum de restituendo Mutuo in eadem sorte, bonitate, & quantitate. 4. Contractus societatis: *Cambium*, est contractus permutationis in pecunia factus cum moderato lucro: si pecuniæ sortis, ac speciei diversæ commutentur, v.g. denarii, sestercii, vel alia moneta minor detur pro majori, taleris, florenis; vel moneta argentea pretio æquivalens pro aurea, vocatur *reale* vel *manuale*: si autem pecunia præsens pro absente & cum obligatione, ut in alio loco sibi vel alteri in eadem quantitate reddatur alia pecunia, v. g. Romæ, Francofurti &c. dicitur *locale*; vel, quia refusio demandari solet per litteras, *litterarium*:

 qui

qui pecuniam, alio loco recipiendam, offert, *campſarius*, qui præſtare tenetur, *campſor* appellatur. *Cambium* ex multis titulis fit licitum, nempe propter laborem & curam in aggregandis variarum ſpecierum monetis, in earum numeratione, tranſportatione ſcribendis litteris &c. propter ſumptus in habendis & ſuſtentandis famulis rei peritis ac fidelibus, propter pericula amittendi pecunias in viis, mutandi valoris monetarum &c. quæ in ſe ſuſcipit campſor; cujuſmodi cauſæ omnino ſufficiunt, ut juſte exigatur lucrum, majus vel minus pro gravitate periculorum, magnitudine ſumptuum, laborum, ſollicitudinum &c. *Montes pietatis* ſunt æraria, piorum hominum liberalitate, ad ſublevandas indigentium neceſſitates mediante mutuo, & publica authoritate conſtituta, ex quibus pecuniæ mutuantur petentibus ea lege, ut pro aſſecuratione illarum dent pignus, &, ſi debitum præfixo tempore non ſolvatur, vendatur pignus pretio, quo poteſt, maximo: ex quo pretio ſolvitur Monti ſors credita, & ſubinde etiam modicum quid ultra, v.g. 1. pro 100. ad ſuſtendandos miniſtros, qui debent habere pecunias paratas, pignora cuſtodire, diſtrahere &c. non ſine magno labore: reſiduum vero pretii ex diſtracto pignore collecti reſtituitur mutuatario. Hujuſmodi Montes licitos eſſe Catholici plerique defendunt contra quoſdam hæreticos, partim ob allatam rationem ſalarii miniſtrorum, partim propter Concil. Lateran. ſub Leone X. *ſeſſ.* 10. & Trid. *ſ.* 22. *c.* 8. *de Ref.* Et ſic probata eſt pars 1. & 2. Pars 3. ſumitur tum ex *c. fin. V. ille quoque h. t.* tum ex eo, quod ſervetur æqualitas inter datum & acceptum, atque periculum damni, & ſpes lucri, ex utraque parte ſit æqualis. Excipe, niſi mu-

tuans

tuans prævideat, certo vel probabilius majorem tempore solutionis fore valorem, nec ipse eam servasset in illud tempus. *c.fin.cit.* aut nisi obliget mutuatarium, ut ante non reddat mutuum, quam valor vel pretium rei creverit. Pars 4. ex §. 1. 2.*seqq. Instit. de societ. l.*31. *ff. & t. t. C. pro socio*. Est autem *contractus societatis* ille, quo duo vel plures conferunt res & operas suas communis lucri gratia; vel quo unus res, & alter operas: si tamen conferens res vel pecunias id ageret, ut sibi quidem commune crederet lucrum, sors tamen salva persisteret quocumque casu eveniente, usuram non evitaret. *l.*29. §.*fin. ff. eod.*

11 Dico 6. Usuram e contra, palliatam nempe, involvunt contractus, & pacta sequentia. 1. Contractus *Mohatræ*, quando quis vendit rem magno pretio cum pacto, ut emens ipsi statim revendat pro pretio minore. 2. Emptio chirographi, seu nominis, aut debiti alieni pro minori pretio, v. g. si debitum alienum 100. florenorum ematur pro 80. florenis. 3. Anatocismus, per quam intelliguntur usuræ usurarum, seu lucrum ex ipsis usuris nondum solutis, in sortem tamen redactis, petitum, v. g. si sors credita sint 1000. & usuræ 50. mutuatarius vero non solvat hos 50. & tu postea ex his 50. tanquam ex novo mutuo post anni lapsum exigas duos cum dimidio florenos. 4. Pactum antichreseos, quo id agitur, ut mutuatarius mutuanti permittat fructus rei oppignoratæ, v.g. prædii vel agri hypothecati, donec debitum exsolvatur. Pars 1. manifesta est tum per se, tum ex propositione 40. ab Innoc. XI. damnata: Pars 2. ex propositione 41. ab eodem Innoc. proscripta, & exinde, quia pretium 80. non adæquat valorem 100. florenorum, & virtualiter idem est, ac siquis 100. daret mutuos, & statim 20. retineret pro lu-

cro, quod utique iniquum est, & usura, sed, quia explicite non celebratur contractus Mutui, sed emptionis, palliata, seu pallio emptionis involuta est, atque ideo in foro externo non facile punibilis, per *c.6. h.t.* Si tamen, ut facile contingit, alius titulus interveniat, ut si debitum alienum sit dubium vel litigiosum, si pro eo obtinendo faciendi sint sumptus, vel alias difficulter sit obtinibile &c. licitum utique est tale chirographum minori pretio emere. Pars 3. ex Jure naturali & Divino usuras mere lucratorias prohibente; nec usuras usurarum approbat ullum statutum aut consuetudo Imperii Romani; imo, etsi adesset alius titulus damni emergentis, lucri cessantis &c. tamen saltem a Jure Civili usuræ usurarum prohibentur. *l.29. ff. l.3. l.28. C. de Usuris.* Si autem usuræ prius fuissent solutæ, & ab accipiente crederentur de novo, foret novum mutuum, consequenter ex iis usuræ moderatæ exigi possent, sicut ex sorte ac mutuo priore. Pars 4. ex *c.1. 2. 8. h.t. c. 6. de Pignor.* quod tamen intelligi volo de casu, quo nullus alius præter mutuum intervenit titulus. Unde in Germania vi Statuti & consuetudinis licitum est ex re oppignorata pro mutuo fructus percipere, qui non excedunt 5. pro 100. Item licitum est marito fructus rei pro dote nondum soluta sibi oppignoratæ *c.16. h.t.* & domino directo ex re feudali sibi oppignorata percipere. *c. 1. b. t.* qui casus sunt excepti.

12 Dico 7. Usuras sine titulo & sic illicite petitas nemo tenetur solvere, licet permiserit. 2. Si quis autem jurato promisisset, teneretur ex Religione vi juramenti (nisi prius obtineret hujus relaxationem) non ex Justitia. 3. Solutas autem quantocyus in Judicio repetere posset. Communis ex famoso *c. debitores, 6. de jurejur.* Si quis autem ju-

juraſſet ſe ſolutas nec repetiturum, poſſet nihilominus & deberet uſurarius a Judice ex officio compelli ad reſtituendas. *c.13. h.t.* Qui enim juravit, ſe nolle repetere, non juravit, ſe nolle recipere. *Obj.* Qui ſolvit uſuras illicite exigenti, cooperatur alterius peccato: ergo nec ex juramento obligatur ſolvere, cum juramentum nequeat eſſe vinculum iniquitatis, & compellere ad ſolvendas uſuras illicitas. R. *N. ant.* Qui enim ex neceſſitate vel juſta cauſa urgente (qualis datur in mutuum petente ex indigentia, & uſuras promittente ac ſolvente) facit aliquid de ſe indifferens & non peccaminoſum, non cenſetur cooperari alterius peccato, ſed permittere alterius malitiam, ad quam aliunde jam eſt determinatus: ſed ſolvere uſuras de & per ſe peccatum non eſt, quamvis exigere ſine titulo juſto peccatum ſit.

13 Dico 8. Uſuras inique acceptas reſtituere in utroque foro tenetur, & compellendus eſt non ſolum uſurarius ipſe (etiam mentalis. *c.10. h.t.*) quiſquis fuerit. 2. Sed etiam cooperantes efficaciter ex parte mutuantis, & quidem in ſolidum, caſu quo uſurarius non reſtituit. 3. Imo & hæredes uſurarii pro rata (non in ſolidum, ſi plures ſint) quantum patiuntur vires hæreditatis. 4. Si res uſuraria adhuc extet, & non ſit commixta vel confuſa cum rebus propriis, tenetur quilibet, & quidem *ex re accepta*, eam reſtituere, cum fructibus, ſi res fructifera ſit, tam percipiendis quam perceptis, & cum omni damno & intereſſe, quod inde paſſus eſt mutuatarius; ſi autem pecunia vel alia res uſuraria ſit permixta vel confuſa cum rebus propriis uſurarii &c. is acquiſivit earum dominium, & ſolum *ex injuſta acceptione* tenetur reſtituere. Ita plerique omnes ex *c. 9. 10. 12. h. t.* ex *c. 5. de Raptor. c. ult. de ſepult. & c. 9. cit.* ubi hæ-

redes obligantur. Id quoque exigit natura Justitiæ commutativæ, & postulat ratio; quia, si res usuraria adhuc extat non permixta cum bonis propriis, est aliena, & clamat ad dominum cum omni emolumento suo, ubicumque existit; si non extat, resarcitionem damni injuste dati & excepti urget mala fides, injuria, cum qua nemo ex alieno ditari debet, mutuatario illata, & delictum, atque radix *injustæ acceptionis*, licet cooperantes forte non sint facti ditiores; quia fuerunt causa efficax damni injuste dati. Sed cui facienda est restitutio? R. Illi, qui per usuras læsus, vel, si jam obiit, ejus hæredibus, &, si neque hæredes extent, vel ignorentur, causis piis. Text. & DD. *in c.5. h.t. c. 16. de Judæis*, retineri enim usuræ non possunt tanquam bona ex delicto contra justitiam acquisita.

14 Dico 9. Pœnæ usurarii (manifesti tantum *c.5. cit.*) de Jure Canonico sunt. 1. Infamia, *can. 2. §. fin. caus. 3. q.7.* 2. Depositio, vel saltem suspensio, si usurarius sit Clericus. *c.1. & 7. h. t.* si Laicus, excommunicatio, & hodie ipso facto *c.1. eod. in 6.* 3. Ejus oblationes, in Ecclesia factæ, sunt rejiciendæ, *c. 3. h. t.* 4. Ejus testamentum, vel alia ultima voluntas non valet, nisi usuras actu restituerit ante mortem, vel de restituendo idonee caverit, *c. 2. eod. in 6.* 5. Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ, nisi restitutio, vel cautio idonea de ea præcesserit. *c.2. 3. cit.* De Jure Civili non reperitur pœna statuta, in Recessu tamen Imperii de anno 1530. præter annullationem contractus mulctatur quarta parte sortis, cessura Magistratui, siquis ultra permissam in Imperio quantitatem, vel alias injuste, exigit usuras. In aliis locis, uti in Austria teste Greneck *h. n.16.* totam sortem amittit. Ceterum usura est crimen mixti fori. *c.7. & 12. h. t.*

15 Oc-

15 Occasione *Mutui*, in quo locum habent usuræ, de quibus hucusque, quæres, quid filiofamilias, seu in patria potestate adhuc constituto, etiam majorenni, concedat *Senatus-Consultum Macedonianum?* R. Filiusfamilias sine consensu patris accipiens mutuas pecunias in foro externo perpetuam habet conceptionem contra mutuantem, ita ut exigenti mutuum ad nihil condemnandus sit ipse, vel pater ejus, *t. t. ff. & C. de S. C. Maced.* Imo interveniente exceptione, qua utpote a legibus juste concessa uti utique potest, etiam in foro interno uterque securus est, etsi nummi mutuati adhuc extent, vel filiusfamilias ex iis in suam (non patris) utilitatem conversis factus sit ditior, *l. 9. §. 2. 4. ff. eod.* Si tamen mutuum jam solvisset, repetere non posset, *l. 9. cit. §. 4. & 5. l. 10. seq.* item si exceptione hac non uteretur, vel uti non posset ex quadam causa, vel utendi occasio non esset, quia v. g. mutuans in Judicio non repetit usuras, & insuper pecunia mutuata in se vel in æquivalenti extaret adhuc, foret obligatio restituendi saltem in foro interno: quia ex nullo jure positivo (nam hoc secluso obligat jus naturale ad reddendum mutuum) probatur facultas retinendi independenter ab exceptione, si ex mutuo factus est ditior; neque pro hoc casu pugnat ratio, propter quam filiofamilias concesserunt Leges dictum beneficium S. C. Macedoniani, quæ alia non fuit, quam ne filiifamilias nimio ære alieno, quod contrahitur ex mutuo, obruti parentum vitæ insidias struendi ansam arripiant, ut haberent, unde solverent, vel, si eorum mortem expectarent, mole fœnoris nimium excrescentis opprimerentur. Unde filiusfamilias, ex mutuo ditior effectus, renuntiare quoque potest privilegio S. C. Macedoniani; quamvis nec jurato renuntia-

re eidem valeat, si inde factus non sit ditior, ut habet communis contra Less. Fachin. & D. Rudolphi in *Pallad. tog. q.27.* quia talis renuntiatio cederet in præjudicium tertii, nempe patris, inde exponendi periculo insidiarum, & Reipublicæ.

TITULUS XX.

De Crimine Falsi.

SUMMARIUM.

1 *Falsum, & Crimen Falsi quid.*
2 *Quibus modis committatur.*
3 *Quomodo puniatur.*

1 Falsum, vel *falsitas*, latissime sumitur pro omni eo, quod non est verum: late autem pro immutatione veritatis facta cum dolo, & animo decipiendi, ut est omne mendacium: demum stricte & huic loco proprie accipitur pro *immutatione veritatis dolo malo facta in præjudicium alterius*. Si omnia hæc tria, immutatio veritatis, dolus, & præjudicium tertii concurrant, dicitur *crimen falsi*, & notatur a Jure, h.e. specialiter punitur, & quidem primitus illud tantum, quod committitur circa Testamenta, *a Lege Cornelia de falsis*, quæ idcirco *Testamentaria* appellatur, postea vero ab aliis Legibus alia quoque falsa publicis delictis annumerata, & *notata* sunt.

2 Dico 1. Crimen falsi quatuor modis committi potest. 1. *dicto*, vel *verbis*, ut si Testis in Judicio circa substantialia causæ scienter deponat falsum; si Advocatus prodat causam sui clientis admittendo probationes falsas &c. si Judex per munera corruptus ferat sententiam iniquam. 2 *scripto*, vel per *scripturam*, ut si Notarius conficiat Instrumen-

tum

tum vel Teſtamentum falſum; ſi quis alienum inſtrumentum vitiet, ſupprimat &c. alienum chirographum aut manum imitetur, ſigillum adulterinum faciat vel adhibeat, nimirum doloſe & damnoſe, quod ſemper ſubintelligitur; maxime ſi quis falſificet Litteras Apoſtolicas, cujus falſificationis novem modo recenſet Pontifex in *c. 5. h. t.* ſi quis litteras publico Magiſtratus ſigillo munitas referet &c. 3. *facto*, ſeu *re*, ut ſi quis propria auctoritate cudat monetas, vel ex materia adulterina; ſi quis falſificet merces, pondera, menſuras &c. & ſic alios damnificet, 4. *uſu*, vel potius *abuſu*, ut ſi quis falſitate ab aliis confictа ſcienter utatur, v. g. proferendo Inſtrumentum falſum, Leges aut probationes falſas producendo in Judicio doloſe colligendo & exponendo monetam falſam, nomen vel inſignia alienæ familiæ uſurpando &c. Ita communiter DD. ex variis Legibus. Atque hi omnes tenentur utique in conſcientia reſarcire totum damnum, & ſi civiliter agatur in Judicio, ad intereſſe vel ad duplum, *l. hodie 32. ff. de Leg. Cornel. de falſis*, vel ad retractandum falſum, per *l. 2. C. de fid. inſtrum.* Si vero agatur vel procedatur criminaliter

Dico 2. Quamvis hodie pœna criminis falſi fere ſit arbitraria, per *Ordinat. pœnal. Caroli V. art. 107. ſeqq.* & communem DD. aliqua tamen ſpeciales habent pœnas, & quidem in foro & de Jure civili *Teſtis* jurato falſum deponens in cauſa civili redditur infamis, eique amputantur duo digiti, in præſtatione juramenti erecti: in cauſa criminali vero incurrit pœnam talionis, *art. 107. cit. & art. 68.* De Jure canonico Clericus deponitur, & in Monaſterium detruditur, *can. 7. d. 50.* cui detruſioni ſubrogatur carcer, vel triremes. *Falſificans litteras Apoſtolicas*, vel falſificatis utens, incurrit excommuni-

municationem reservatam, *c.*4. *&* 7. *h.t.* si Clericus sit, privatur perpetuo officiis, &, si per seipsum falsificet, degradatus traditur Curiæ sæculari, *c.* 7. *cit.* si alterius Principis litteras vel sigillum falsificet, juxta *c.*3. *h.t.* pariter degradatus ab Ordinibus, & notatus stigmate, in exilium mittitur. *Adulterinam conficiens monetam, & efficaciter cooperans*, item *eam studiose colligentes, & frequenter expendentes* pro legitima, puniuntur igne *l.*2. *C de falsa moneta*, *Constit. Pœnal. Carol. art.* 111. solet tamen præmitti strangulatio. *Utens falsis ponderibus aut mensuris*, *falsificatas merces vendens*, relegatur, vel fustigatur, vel pro qualitate & magnitudine delicti etiam morte punitur. *Const. Carol. art.* 113. De Jure canonico 3. dierum jejunio in pane & aqua castigandus est, *c.* 2. *de Empt.*

TITULUS XXI.

De Sortilegiis.

SUMMARIUM.

1 *Sortilegium, & sortes quid, & quotuplices.*
2 *Divinatio & Magia sunt gravissima peccata.*
3 4 *Quæ illorum sint pœnæ.*

1 Sortilegium a sortibus dictum idem est ac *sortium missio*, quæ *sortes*, ratione finis, propter quem assumuntur, sunt triplicis generis, 1. *Divisoriæ*, quæ adhibentur ad dividendas res ad plures indivisim vel æquali jure pertinentes, vel ad jura dubia, ut lites dirimendas, v.g. si plures cohæredes bona defuncti inter se dividant sorte, v.g. jactu aleæ, vel si duo litigantes conveniant, ut is sit victor, cujus nomen sor-

fortuito primum ex urna fuerit eductum. Et harum sortium usus per se omni Jure est licitus, ac frequenter cum magna utilitate habetur: prohibitus tamen est in Electionibus ad Prælaturas, & in Provisionibus Beneficialibus, *c.fin. h.t. c.* 4. *de Elect.* Cum hujusmodi provisiones, maxime electiones ad Prælaturas ecclesiasticas, consulto & attenta majori personarum aptitudine fieri debeant, non casu, vel disponente fortuna. 2. *Consultoriæ*, quæ adhibentur ad cognoscendum, quæ sit in re ancipiti Dei voluntas, quid faciendum, vel omittendum: sic per sortem electus est S. Mathias in Apostolum loco Judæ proditoris, sic olim deprehensum est furtum Achan. Et harum sortium usus potest absolute esse licitus, si fiat urgente aliqua necessitate, & alius cognoscendi modus non suppetat, si cum debita erga Deum reverentia fiat, nempe nec adhibendo res sacras ad lucrum temporale, nec petendo, explicite vel implicite aliquod a Deo signum extraordinarium, vel miraculum (secluso speciali Dei instinctu) id enim foret tentatio Dei, sed humiliter rogando, ut Deus per providentiam specialem sortes ita dirigat, ut inde veniatur in cognitionem voluntatis Divinæ, quam quis exequi cupit. 3. *Divinatoriæ*, quibus exquiritur notitia arcanorum, absentium, futurorum, præteritorum, per media improportionata, v.g. per verba, characteres, scripturam, cruces, vel alia signa ut sacra forsan (vel preces etiam cum vanis ceremoniis, crucibus, ignotis characteribus &c.) nullam naturalem connexionem habentia cum eventu futurorum, cum rebus arcanis, præteritis, vel absentibus.

Et harum sortium usus, qui generali nomine etiam vocatur *Divinatio*, & varias sub se species continet, *Chiromantiam*, quæ fit per inspectio-

nem

nem manuum, ut faciunt Zingari, *Aſtrologiam judiciariam*, quæ fit per inſpectionem Aſtrorum, *Incantationem*, quæ per verba, vel cantiones, *Augurium*, quod per obſervationem garritus, volatus &c. avium; *Præſtigias*, quæ fiunt præſtringendo oculorum aciem, ut appareat, quod non eſt &c. Harum, inquam, ſortium uſus, ſeu *Divinatio*, quæ venit nomine *Sortilegii in ſpecie*, certo eſt illicita, ut videbimus, uti & *Magia*, ſeu ars operandi mira per opem dæmonis, nimirum per ſigna vel media nullam naturalem connexionem cum effectu habentia; atque differt a divinatione per hoc, quod in iſta ſolum cognitio rei occultæ, per magiam vero effectio operis miri petatur ex vel implicite a dæmone. Utramque, divinationem ac magiam, uti & alias ſuperſtitiones complectitur *Sortilegium in genere* ſumptum, ſemperque involvit vel crimen falſi, vel ſuperſtitionem, vel pactum aliquod cum dæmone. Si intervenit pactum expreſſum, vocatur generali nomine *necromantia*, &, ſi tendat ad aliis nocendum, *veneficium*, vel *maleficium*. His ſuppoſitis

2 Dico 1. Sortilegium, prout involvit divinationem ejuſque ſpecies, & magiam per ſe eſt graviſſimum peccatum contra Jus naturale ac divinum æque, ac contra canonicum *cauſ. 26. q. 3. & 5. fere per tot.* ubi etiam ipſæ ſpecies explicantur, *c. 1. h. t.* & contra civile *l. 3. 5. ſeqq. C. de maleſ. & mathemat.* Ratio eſt clara; quia, quando ad cognoſcendum arcana, abſentia, futura &c. ut in divinatione, vel ad efficiendum mira, ut in magia, adhibeantur media prorſus improportionata, nullam omnino naturalem connexionem cum arcanis &c. vel naturalem vim cum effectu habentia applicantur, imploratur aliqua ſubſtantia intellectiva, ut aliquid reveler, vel effi-

efficiat: sed hæc substantia intellectiva nec est Deus, nec Angeli, quia Deus nullibi promisit revelationem vel effectionem hujusmodi rerum ad positionem talium signorum ineptorum, v. g. ad efformationem crucis in calceo, inspectionem manus, aquæ &c. ad certarum rerum ligaturam, ad immurmurationem sacrorum verborum in aures jumenti ægri ad inunctionem furcæ &c. Angeli auem nec solent, nec sine Dei voluntate possunt hujusmodi manifestare vel efficere:ergo imploratur alia substantia intellectiva, quam Deus & Angeli, hi enim per talia signa vane, impie & superstitiose implorentur: ergo imploratur dæmon vel expresse, ut facere solent magi & necromantici, vel saltem tacite, ut augures, arioli, incantatores, præstigiatores, divinatores &c. & sic semper intervenit pactum vel expressum vel tacitum cum dæmone, ut opem ferat: quod utique impium & Deo gravissime injuriosum est, nisi subinde per accidens ruditas, simplicitas, aut ignorantia quosdam simplices excuset saltem a mortali peccato. Aliud foret, si signa haberent aliquam connexionem naturalem cum re occulta, vel eventu futuro; sic divinatorium & superstitiosum non est ex infirmorum somnis conjicere corporis complexionem, valetudinis statum, periculum mortis: ex avium volatu vel garritu, ex colore lunæ &c. pluvias vel serenitates prænuntiare: ex siderum motibus & constellationibus tempestates, morbos, fertilitatem terræ &c. præsagire conjecturaliter.

3 Dico 2. Pœnæ sortilegii divinatorii hodie in utroque foro sunt arbitrariæ; & contra Laicos, quamvis delictum sit misti fori, non procedit Judex ecclesiasticus, nisi sapiat hæresim; & sub ratione hæresis instituatur examen. Ita utrumque declarat consuetudo. Dixi. *hodie*; nam de

Jure

Jure canonico erat pœnitentia 40. dierum, *c. 1. h. t.* &, si moniti non resipiscant, apud viles personas fustigatio, apud honestiores incarceratio, vel ejectio ex diœcesi cum stigmate, vel excommunicatio ferendæ sententiæ, *can.* 10. 12. *q.* 5. *& can.* 15. *q.* 7. *caus.* 26. Apud Clericos autem annalis vel longior suspensio, *c.* 2. *h t.* aut dispositio, *can* 4. *seqq. q.* 5. *cit.* quæ in *can.* 15. *cit.* vocatur degradatio, nimirum verbalis. De Jure civili erat vel publicatio bonorum, vel supplicium capitale, vel etiam ignis, pro qualitate personarum & gravitate delicti, *l.* 3. *&* 5. *citt.* Si sortilegium conjunctum est cum hæresi, incurruntur quoque hæreticorum pœnæ, *c.* 8. *§. sane de hæret. in* 6.

4 Dico 3. Pœna sortilegii magici, seu magiæ, de Jure civili gladius, *l.* 5. *cit.* Constitutio pęnalis Caroli V. *art.* 109. facit discrimen; si est cum damno tertii, pęnam ignis, si sine damno, statuit arbitrariam, v.g. relegationis, vel pro exigentia circumstantiarum etiam mortis. De Jure canonico incarceratio, censuræ &c. contra Clericos autem degradatio, & traditio Curiæ sæculari, ut tradit P. Reiffenstuel *n.* 14. *h.t.* Punitionem autem laicorum magorum fere relinquit Curiæ sæculari ecclesiasticus Judex.

TITULUS XXII.

De collusione detegenda.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit collusio, & quibus in causis habeat locum.*

2 3 *Quæ circa eam sint partes Judicis.*

1 COllusio est occulta conventio vel concordia inter accusatorem & reum in causis cri-

criminalibus eum in finem, ut delicta maneant impunita; ut si accusator veras probationes subdole omittat, vel exceptiones falsas pro veris admittat, & tunc vocatur *Prævaricatio*: aut si ante sententiam dolosè a lite desistat, & nominatur *Tergiversatio*. In causis civilibus, in præjudicium tertii non cedentibus, & ubi agitur de privato interesse, locum non habet inter personas principales, Actorem & reum; quia his licitum est transigere & concordiam facere (excepta causa matrimoniali, *c. fin. de transact.* & beneficiali, ut est casus *in c. 3. h. t.*) cum agatur tantum de interesse privato; secus est in criminalibus, in quibus interesse publicum subversatur, cum intersit Reipublicæ, delicta non manere impunita, atque ideò partes transigere, sicut in causa matrimonii dissolvendi, & beneficii vel pensionis ex eo per fraudem obtinendæ, non possunt. Interim etiam in causis civilibus locum habet collusio (quæ tamen potius est crimen falsi, per *l. 1. §. 1. ff. de Prævaricat.*) apud causarum patronos, Advocatos & Procuratores, si nimirum hi vel inter se, vel cum clientis sui adversario colludant, prodendo eidem secreta causæ, vel omittendo probationes efficaciores, aut admittendo exceptiones irrevelantes seu futiles.

2 Dico 1. Si Judex advertat collusionem, potest, imo ex officio tenetur inquirere in delictum, & procedere, *c. 1. 2. h. t.* Imo, licet reus per sententiam jam esset absolutus, ea non est ita firma, ut de novo, ubi de collusione constiterit. Accusatio vel Inquisitio institui non possit, *c. fin. eod. l. 11. C. de Accus.* cum talis sententia sit nulla, per *l. 3. ff. h. t.*

3 Dico 2. Pœna collusionis præter infamiam est arbitraria *l. 1. 2. 4. ff. de prævaricat.* in beneficialibus privatio beneficii, *c. 3. cit.*

TI-

TITULUS XXIII.

De delictis puerorum.

SUMMARIUM.

1 *Pueri, infantes, puberes qui dicantur.*
2 3 *Pueri, & minores delinquentes quomodo puniantur.*
4 *An pater pro filio in ære plecti possit.*

1 NOmine *puerorum* hic maxime veniunt *impuberes*, qui septennium egressi necdum impleverunt 14. ætatis annum; nam ante septennium completum dicuntur *Infantes*, & præsumuntur necdum doli esse capaces, qui ad delinquendum requiritur, propter defectum usus rationis, atque ideo nec proprie puniri, sed solum castigari, sicut amentes & furiosi, possunt, ut apprehensione doloris stimulentur, ut faciant, vel omittant, quod oportet. Completo autem 14. anno vocantur *puberes*, *adolescentes*, vel *minores*, usque ad 25. annum ætatis completum. Notant præterea DD. in criminalibus, & in ordine ad pœnas propter delicta infligendas, maribus æquiparari femellas, itaut usque ad annum 14. habeantur pro impuberibus. Quæstio hic resolvenda est, an pueri, si delinquant, quomodo puniendi sint.

2 Dico 1. Pueri propter delicta omissionis legali pœna non sunt afficiendi, 2. &, si infantiæ sunt proximi, nimirum uno tantum vel altero anno eam egressi, nec propter delicta commissionis, 3. si tamen doli jam sint capaces, & proximi pubertati, h. e. uno tantum, vel uno & dimidio anno distantes a pubertate, subjacent

cent quidem pœnæ legali, 4. non tamen ordinariæ, sed mitiori, saltem regulariter. Pars 1. fundatur in *l.* 12. *ff. ad Cornel. de Sicar. & l.* 2. *si adversf. delict.* ac in præsumptione, quod imprudentia potius, quam dolo & malitia aliquid omiserint contra legem præcipientem. Pars 2. in §. 10. *instit. de inutil. stipul. l.* 22. *ff. pr. de L. Corn. de fals.* ac in ratione, quod tales infantiæ proximi censeantur parum adhuc distare a furioso, & dolus (nisi se prodat extraordinaria Judicii maturitas, de quo arbitrabitur Judex) ob infirmitatem Judicii non consideretur. Pars 3. in *c.* 1. & 2. *h.t.* cum autem quidam citius, alii tardius maturescant, Judicis erit pœnam commensurare dolo, quem deprehendit. Pars 4. *in cit. cc.* 1. & 2. *l.* 1. §. 33 *ff. de SC. Silan.* ubi ne quidem torqueri permittuntur, nisi ferula. Accedit regula generalis in *l.* 108. *ff. de R. J.* ibi: *fere in omnibus pœnalibus Judiciis & ætati & imprudentiæ succurritur.* Addidi, *regulariter*; nam si crimina puerorum sint enormia, valde perniciosa, ac malitia suppleat ætatem, & proximi sint pubertati, nec spes emendationis constantis effulgeat, uti in magis, & veneficis, ac subinde furibus, etiam pœna mortis locum habet, per *l.* 1. *cit. l.* 14. *ff. de SC. Silan. & Constit. Carolin. art.* 164.

3 Dico 3. Minores quamvis ob delicta graviora commissionis a pœna ordinaria legis immunes non sint, *l.* 36. *l.* 38. §. 4. *ff. ad L. Jul. de Adult.* ratione tamen infirmi adhuc Judicii possunt & solent mitius plecti, mutata v. g. pœna mortis in fustigationem; vel pœna mortis qualificata in simplicem, per *l.* 38. §. 4. & *l.* 108. *cit.*

Dico 2. Si filius nihil habet proprii, v. g. nec peculium castrense nec quasi, non tenetur, nec condemnari potest pater ad pœnam pecuniariam pro eo exsolvendam, modo delicti particeps non

fue-

fuerit, vel in correctione filii non culpabiliter negligens, vel ex delicto filii non sit factus ditior, *l.26. ff. l.22. C. de pœn.* ubi habetur, quod nemo alienæ culpæ debeat esse succedaneus; & delicta suos tenere debeant auctores. Neque pater tenetur filio dare legitimam, ut inde exsolvat mulctam; quia sicut hæreditas, ita & legitima, non debetur filio a patre vivente, *l.1. §.31. ff. de Collat.* Igitur filius, nihil habens, non in ære, sed in cute, vel alio modo plectendus est.

TITULUS XXIV.

De Clerico venatore.

SUMMARIUM.

1 *Venatio quid & quotuplex.*
2 *An prohibita Clericis.*
3 4 *An Principes eam prohibere possint subditis, ac sibi solis reservare.*
5 *An ob actionem turpem possit accipi, retineri vel etiam exigi pretium, vel lucrum.*

1 VEnatio in genere est persecutio non occupatio animalium, quæ in sua adhuc libertate naturali existunt, & in nullius dominio. Complectitur tres species. 1. *Venationem specifice* acceptam, qua quis persequitur & occupat feras terrestres, lepores, vulpes, cervos, apros &c. 2. *Aucupium*, quo volucres in aere. 3. *Piscationem*, qua pisces in aquis. Venatio specifice accepta, seu *saltuosa*, dividitur in clamorosam seu clamosam, & in quietam & placidam. *Clamosa* est, quæ fit cum magno hominum canumque numero, clamore, tumultu, armorum apparatu, magna ferarum cæde &c. *Quieta*, *Placida*,

cida, vel *Modesta*, quæ, quamvis non excludat retia & canes, exercetur tamen sine magnis clamoribus, strepitu, & crudeliori ferarum cæde, cum exiguo hominum & canum numero.

3 Dico 1. Venatio clamorosa Clericis & personis ecclesiasticis de Jure canonico est prohibita; non item quieta, modesta, & moderata. Text. gl. & DD. in *c. 1. & 2. h. t. Clem. 1. §. porro, de statu Monach.* Trid. *sess. 24. c. 12. de ref.* in quo ultimo ipsis prohibentur solum illicitæ venationes, quæ nimirum valde abstrahunt ab Officiis divinis, tempus optimum suffurantur, gravitatem ac modestiam Clericalem vel Religiosam dedecent, quietem turbant, ac aliquam belli speciem aut feritatem præseferunt, quæ fuerunt rationes prohibendi. Interim tamen etiam venatio clamorosa, si non sit nimis frequens, careat scandalo, & fiat sine magno temporis dispendio ad Officium cultumque divinum ordinati, sive fiat ex recreatione, sive ex spe utilitatis, per consuetudinem potest fieri licita, præsertim apud personas Ecclesiasticas in temporali quoque altiori dignitate constitutas, cum intrinsecam malitiam non habeat. Et talis consuetudo videtur actu in quibusdam locis vigere: per quam a fortiori abrogatæ sunt pœnæ in Clericos venatores in *d. c. 1.* statutæ. Vvagnereck *ibid.*

4 Dico 2. Licite possunt Principes suis subditis prohibere venationem, ac sibi, & suæ recreationi reservare, ex justis causis, v.g. ne subditi sectando feras negligant agriculturam, opificia, aliaque negotia Reipublicæ necessaria, ne nimium assuescant armis cum periculo seditionis &c. Et dudum hoc jus tribuit Principibus vel consuetudo & præscriptio, vel voluntaria subditorum cessio &c. 2. Graviter tamen per se non peccat subditus unam vel alteram vel paulo plures feras contra prohibitio-

nem

nem Principis capiendo, imo probabiliter nec venialiter (si contemptus legis & alia absint, ex quibus oriri posset etiam grave peccatum, v. g. si inde quis subeat periculum gravis mulctæ, vel exilii, cum detrimento conjugis & liberorum, si faciat cum magno neglectu rei domesticæ &c.) cum ex communi sensu & usu hujusmodi leges habeantur pro mere pœnalibus, & Principes censeantur esse contenti pœnis, quas statuunt in fericidas, seu feripetas, si deprehendantur. 3. Minus peccat contra Justitiam per se, quia prohibitio non fundatur in jure proprietatis, & feræ in nullius sunt dominio. Unde 4. nec datur obligatio restituendi feram, vel æquivalens, quia feræ fiunt primo occupantis, & earum acquiritur dominium. Neque Principes ex magnificentia sua urgent restitutionem, & subditi ad eam se non obligari communiter judicant, tam venantes, quam ementes feram, vel feras.

Objic. 1. Venatio Jure naturali & gentium cuivis est libera, quia feræ, antequam capiantur, in nullius sunt dominio, & cedunt primo occupanti, §. 12. *inst. de R. D. l. 1. ff. de acquir. rer. dom.* ergo Principes eam prohibere, & sibi solis reservare nequeunt. 2. Nemo debet sentire commodum ex suo delicto, *l.* 12. §. 1. *ff. de furtis*. Sed contra prohibitionem Principis venantes, si fierent domini ferarum, nec tenerentur ad restitutionem, sentirent commodum ex suo delicto. R. ad 1. Illud Jus naturale & Gentium est mere permissivum circa rem de se indifferentem: quod autem est Juris naturalis & gentium permissivi, a Jure positivo prohiberi vel præcipi potest pro exigentia boni publici. Ad 2. In *d. l.* solum negatur actio forensis in materia Legibus prohibita; nam textus sic habet: *nemo de improbitate sua consequi-*

sequitur actionem. In alio sensu fallit axioma, ut patet in turpi lucro, quod v.g. facit femina ex prostitutione corporis. Sed occasione hujus instantiæ.

5 Quæres, an ergo ex opere illicito possit obtineri lucrum, v. g. an femina pecuniam pro concesso sui corporis illicito usu pactam accipere, acceptam retinere, aut etiam promissam instituta actione in judicio exigere possit? R. 1. accipere, & acceptam retinere, juxta plerosque valide potest ac licite, ita ut danti repetitio non detur. Text. & DD *in l.4.§.3 ff. de condict. ob turp. caus.* R. tamen 2. Actio ad promissam pro opere turpi mercedem in judicio exigendam probabilius ipsi non datur. Ita multis & graves DD. quos inter Duarenus *ad tit. de condict. ob turp. caus. Pand. c.* 3. ait, id vulgo receptum esse. Perez *eod. tit. C. n.*3. talem actionem habet pro indecenti. Conspirant Zas. Hilliger, Hahn ad VVesenbec. Bachov. Struv. apud & cum Brunem. ad *d.t. C. n.*14. & *ad ff l.*4.§.3. ubi ex professo refutat Covarruv. præcipuum adversarium ejusque sequaces. Prob. 1. ex *l. 5. C. de condict. ob turp. caus.* quæ sic pronuntiat: *quamvis solutæ quantitatis cessat repetitio, tamen ex hujusmodi stipulatione contra bonos mores interposita denegandas esse actiones, juris auctoritate demonstratur*: ergo generaliter nunquam jura concedunt actionem ex pacto turpi, quale utique, & quidem ex utraque parte pacificentium est, si pactum & promissio mercedis fiat pro & propter illicitum corporis usum, Lege Naturali, Divino & Humano prohibitum. Confirm. 1. ex *l. 1. C. eod.* ubi absolvi jubetur, qui ex tali turpi promissione vel cautione interposita convenitur. Confirm. 2. *ex l.*12 *§.5.cit.* Confirm. 3. Talis promissio turpis ab initio fuit nulla (sicut promis-

sio usuræ illicitæ) §. *quod turpi Inst. de inut. stipul l.35. l.123. ff. de V.O.* ergo nullum produxit effectum, adeoque nec obligationem naturalem, nec civilem seu actionem. Prob. 2. Etiam apud adversarios receptum est, & ut ait Covarruv. probatissimi juris, quod femina exigere in judicio nequeat promissam sibi mercedem pro concesso corporis usu, qui lege humana quoque prohibetur, damnatur, & punitur, ut si uxor pro adulterio, consanguinea pro incestu &c. paciscatur pretium, licet accipere & acceptum retinere valeat. D. Christoph. de de Chlingensperg in *tr. de condict. c.3. assert.33. num. 8. 9.* ex *l. 5. cit. & l. 123. ff. de V.O.* Atqui in Imperio Romano-Germanico, ubi meretricium & lupanaria non tolerantur, prohibentur etiam, & puniuntur fornicationes. *Reformatio Politica de anno* 1548. *& de anno* 1577. Consonant passim Statuta & consuetudines locorum. Confirmatur ex Praxi: quis enim audit unquam hujusmodi actionem proponi in Judicio? Nec ego cuiquam suaserim; nam pro certo habeo, non solum nihil inde consecuturam tam procacem feminam, sed etiam debite puniendam esse.

Ob. 1. In *cit. l.5.* in qua maxime confidimus, sermo est de lenocinio, quo prostituitur uxor pro mercede, consequenter illud pactum ex utraque parte est turpe: *ô* contra si femina soluta vel meretrix paciscitur pecuniam pro usu corporis, non est pactum turpe, vel saltem executio illius non est turpis, ex utraque parte; nam acceptio mercedis propter opus turpe, uti & exactio, non est inhonesta, nec virtualis approbatio sceleris: ergo ex *d. l.5.* nihil probatur pro casu longe diverso, qualis est, si femina soluta promissam sibi mercedem exigat

per

per actionem. 2. Tale opus turpe habet aliquid admixtum pretio æstimabile, videlicet obsequium viro fornicationem petenti exhibitum, item periculum honoris & gravium incommodorum, quod femina subit faciendo copiam sui corporis: ergo ratione horum juste exigit pretium, licet ratione peccati nihil possit exigere. 3. Quamvis permissio ab initio fuerit nulla, actu tamen illicito postea posito oritur obligatio de jure naturali ad solvendum promissum: ergo recte illud exigitur in judicio. 4. Præcedens pactum secuto opere turpi deflectit in contractum innominatum, nempe hunc, *concedo tibi usum corporis, ut mihi solvas mercedem,* adeoque, *facio, ut des*. Sed ex contractu innominato datur actio, nempe *præscriptis verbis*: ergo. R. ad 1. Licet ibi sit sermo de lenocinio, textus tamen postmodum statuit generaliter, ex stipulatione turpi, *quæ est contra bonos mores interposita, denegandas esse actiones*: sed etiam turpis est illa, quando femina soluta paciscitur mercedem pro opere illicito, & quidem, sublata impunitate meretricii, etiam ab humanis legibus ac Praxi prohibito & punibili. Imo etiam in hoc casu intervenit turpitudo ex utraque parte paciscentium contra legem naturalem ac divinam, quin & humanam, licet opere secuto dare, accipere, exigere, & acceptum retinere pretium, non sit prohibitum: id quod etiam in lenocinio procedit: ergo non alia, nisi materialis, inter casum legis & nostrum datur disparitas. Ad 2. *Retorq. argum.* nunquid etiam uxor vel consanguinea &c. paciscens pretium pro usu corporis facit obsequium viro adulterium vel incestum petenti, se autem exponit iisdem incommodis, vel saltem periculo; & tamen nec juxta adversarios

habet actionem ad exigendum pretium. Ad 3. *Transeat Ant.* cui reclamare videntur §. *quod turpi l.35. & l.123. citt.* Sed N. *conf.* sæpius potest dari obligatio naturalis, quin tamen detur obligatio Civilis, seu actio, uti in pacto nudo, in pacto, quo pro adulterio promissa est merces, & adulterium jam secutum &c. Ad 4. Iterum *transeat maj.* Et quamvis per se ex contractu innominato oriatur actio *præscriptis verbis*; ubi tamen stipulatio vel pactum turpe intervenit, jura negant omnem actionem generaliter, ut vidimus.

TITULUS XXV.

De Clerico Percussore.

SUMMARIUM.

1 *Quis dicatur Clericus Percussor.*
2 *Quæ percussio sit Clericis prohibita.*
3 *Et cui subjaceat pœnæ.*

1 PErcussor Clericus dicitur, qui alios verberibus excipit vel per seipsum, vel excipi mandat per alios.

2 Dico 1. Percussio immoderata, seu cum notabili excessu, graviter, moderata autem, si fiat absque justa causa & non nimis frequenter, leviter est prohibita omnibus Clericis. 2. Moderata autem, & justa, seu quæ fit ex justa causa, quibusdam Clericis est permissa. Pars 1. sumitur ex *can.* 1. & 7. *d.* 45. *c.*1. & 2. *h.t.* Ratio est, quia verberatio gravis graviter, levis autem injuste facta leviter repugnat charitati, & justitiæ erga proximum, ac modestiæ & decentiæ Clericali. Pars 2. ex *cap.*19. *d.* 1.

d. 1. *de pœnit. c.* 1. *c.* 54. §. 2. *de sent. excom.* ubi Clericis, qui munus præceptorum vel magistrorum obeunt, permittitur moderate discipulos correctionis causa percutere, etiam Clericos, imo etiam Sacerdotibus & aliis Clericis senioribus ob zelum devotionis adolescentes, etiam in Ordinibus minoribus constitutos, si turbent officium & rem divinam, *c.* 54. *cit.* & *c.* 16. *eod.* Idem Prælatis Ecclesiasticis, tam Regularibus quam sæcularibus, Religiosos & Clericos sibi subjectos ex causa punitionis, & quidem in minoribus constitutos propter culpas leviores, in majoribus propter excessus graviores, *can.* 8. *d.* 45. Episcopo tamen propriis manibus percutere non licet, *can.* 25. *d.* 86. bene tamen per alium, qui de jure scripto deberet esse Clericus (sicut si Prælatus Regularis vellet per alium castigare verberibus, is deberet esse Religiosus) alias tam mandans, quam Laicus exequens, incurreret excommunicationem, *c.* 24. *de sent. excom.* Consuetudo tamen, cum difficile sit reperire Clericos, qui id muneris in se suscipiant, incarcerationem, torturam, verberationem &c. permittit Laicis, cui consonat jus recentius in *c.* 15. *eod. in* 6. Si percussio foret notabiliter excessiva, tam mandantes quam exequentes incurrerent excommunicationem *Canonis*.

3 Dico 2. Clerici Laicum injuste vel immoderate percutientes prima vice corripiendi, si vero se non emendent, sed sæpe ac passim, vel enormiter procedant ad verbera, deponendi sunt, *c.* 1. 2. *h. t.* Si autem notabiliter excedant in verberando Clerico, ipso facto incurrunt excommunicationem reservatam, *can. si quis suadente* 29. *caus.* 17. *q.* 4. *c.* 24. *cit.*

TITULUS XXVI.

De Maledicis.

SUMMARIUM.

1 *Quis dicatur Maledicus. Quid sit Blasphemia, Detractio, Contumelia.*
2 *Quæ sit pœna Blasphemiæ.*
3 *Quæ Detractionis, & Contumeliæ.*

1 MAledicus est, qui male vel malum dicit seu loquitur contra vel de alio, seu qui maledictum jacit in alterum. Fieri potest vel contra Deum aut Sanctos, & vocatur *blasphemia*: vel contra homines: si contra absentes, *detractio*, si contra præsentes vel in faciem, *contumelia*, *calumnia*, vel *convitium* appellatur, per detractionem fama: per contumeliam honor proximi læditur: si proximo verbis optetur malum in futurum, dicitur *imprecatio*. Si per maledictum Deo aliquid negetur, quod ipsi convenit, uti providentia, omniscientia, justitia &c. vel ipsi aliquid tribuatur, quod ei non convenit, uti tyrannis, personarum acceptio &c. vel tribuatur creaturæ, quod Deo soli debetur, uti omnipotentia, futurorum & cordis secretorum scientia &c. est *blasphemia hæreticalis*: si quis Deo optet malum, convitietur Christum, abominetur Sacramenta, Christi sanguinem, vulnera, Sacramenta &c. Si hæc per despectionem aut contemptum, indecenter nominet, vocatur *blasphemia simplex*. Adverto tamen, quod, si quis Sacramenta, sanguinem Christi &c. indecenter & temere nominet absque contemptu, vel sine animo in Deum aut

Chri-

Christum exasperato, sed ex mala consuetudine, ex ira contra hominem vel jumentum, Deum, Sacramenta &c. pronuntiet, proprie blasphemia non sit, sed tantum indigna usurpatio Divini Nominis, & secluso scandalo, aut conscientia erronea, peccatum veniale non excedat, sicut temere & sine reverentia pronuntiare nomen *Jesu*.

2 Dico 1. Blasphemia, velut crimen læsæ Majestatis Divinæ, est gravissimum peccatum sacrilegii, ut per se patet. Et ideo in veteri Testamento ejus pœna erat lapidatio. *Lev.* 24. Hodie de Jure Canonico pœna est arbitraria, vel regulatur secundum particularia statuta aut consuetudines locorum; quamvis olim in Clericum depositio, & in Laicum excommunicatio reperiatur statuta *can.* 10. *caus.* 22. *q.* 1. & postea præter pœnitentiam publicam mulcta pecuniaria *c.* 2. *h. t.* De Jure Civili *Nov.* 77. *c.* 1. §. 2. decretum est ultimum supplicium, quod Carolus V. si blasphemia immediate contra Deum fieret, innovavit, sed sub disjunctione vel mortem, vel amputationem membrorum scilicet labiorum aut linguæ, statuendo: blasphemantes autem B. V. vel Sanctos, si moniti non resipiscant, vel in corpore, v. g. fustigatione, linguæ amputatione &c. vel in fortunis, pro qualitate maledicti & personæ, puniri jussit. *Constit. Pœn. art.* 160. *Recess. Imper. IV. de anno* 1548. *art.* 1. §. 2. *& art.* 3. Sed in multis locis hodie arbitrariam esse blasphemiæ pœnam in foro Civili, vel juxta loci consuetudinem aut statuta mensurari, notant Criminalistæ cum Jul. Claro.

Dico 2. Detractio & contumelia sunt ex genere suo peccata mortalia, & detractor famam, contumeliator vero honorem notabiliter læsum, tenetur in conscientia restituere, ut habet com-

munis Theologorum. In ordine ad quam restitutionem & satisfactionem obtinendam competit læso *actio injuriarum*, vel *ad palinodiam*: quia hæc delicta sunt injuriæ verbales. Imo, licet læsus non agat de injuria, maledicus tamen puniri potest. Sed qua pœna? R. arbitraria, quia in jure nulla est determinata *l.un.C. si quis Imper. maled. c.1.h.t.* non obstante, quod læsus sit Princeps, Imperator, vel Papa. Deberet tamen pœna infligi ab alio Judice, quam qui læsus est: ne quis judicet in causa propria.

3 *Ob.* 1. In *l.un.cit.* dicitur, maledictum, etiam erga Imperatorem, *si processerit ab injuria, esse remittendum*: ergo nulli subjacet pœnæ. 2. In *d.c.* 1. jubetur maledicens Pontifici ita puniri, *ut pęna aliis terrorem incutiat*: sed hoc videtur inconveniens, cum Imperator remitti injuriam sibi allatam Papa vero, qui tamen magis tenetur imitari mansuetudinem Christi, severe castigari velit. 3. Judex injuriam sibi a litigante in judicio illatam punire potest, ut ait Bart. *in l.5.ff. de pęnis*, ergo pœna non ab alio Judice infligenda est. R. ad 1. Imprimis Imperator in verbis subsequentibus jussit maledicti tenorem ad suam scientiam referri ad dispiciendum, an puniri vel non puniri debeat: ergo non absolute remisit pęnam. Deinde licet generosi animi, Principe digni, sit remittere injurias, convenit tamen subinde pęnam exposcere ad maledicentiam hominum compescendam, & quando maledicta seditionem vel rebellionem concitare possent, & sic ad crimen læsæ Majestatis pertinent, etiam oportet graves pęnas sumere. Ad 2. Pontifex non loquitur de eo, qui sibi suæque personæ maledicit, sed Sedi Romanæ ac Apostolicæ, vel *qua* Pontifici, ait enim: *verba quædam in depressionem officii & beneficii nostri protulit*: quod omnino plectendum est, *ne de cetero contra Romanam*

nam Ecclesiam in talia verba prorumpant, uti Papa ſubjungit. Et hinc *c. 1. cit.* non adverſatur *l. un. cit.* Ad 3. Licet Judex litigantem, a quo injuria afficitur in judicio, poſſit in continenti punire ob hoc delictum notorium ad tuendam authoritatem ſui qua pollere debet in judicio; convenientius tamen extra hunc caſum pœna ab alio irrogatur.

TITULUS XXVII.

De Clerico excommunicato, depoſito, vel interdicto miniſtrante.

SUMMARIUM.

1 2 Clericus in cenſura exercens Ordinem quas pœnas incurrat.

1 Hic agitur de gravi peccato, quo Clericus ſe obſtringit aliqua cenſura, *excommunicationis*, *ſuſpenſionis*: hæc enim venit quoque in Rubrica per *depoſitionem*) vel *interdicti* innodatus miniſtrat, h. e. actum *Ordinis* qua talis proprium exercet, v. g. celebrat Miſſam, abſolvit a peccatis, baptizat ſolemniter, benedicit nuptias, cantat Evangelium cum Dalmatica in Miſſa ſolemni &c.

2 Dico: Clericus, in majoribus conſtitutus, qui ſciens, ſe eſſe excommunicatum (licet toleratus ſit) ſuſpenſum, vel perſonaliter interdictum, culpabiliter exercet actum Ordinis proprium, vel in loco interdicto, licet ipſe cenſuratus non ſit, ſic punitur. 1. Fit ipſo facto irregularis. 2. Poteſt deponi, & privari beneficiis habitis. Pars prior conſtat ex *c. 5. 9. & fin. h. t. c. 1. de ſent. & re jud. in 6. c. 18. & 20. de ſent. excom. in 6.* Pars poſterior ex *c. 3. 4. h. t.* Dixi, *culpabiliter*. Unde has pœnas non incurrit, qui ex ignorantia

censuræ ministrat, vel urgente necessitate, v.g. si moribundo sit danda absolutio vel sacra synaxis, vel ad declinandum scandalum, infamiam, aut aliud malum grave, vel si toleratus ad requisitionem fidelium ministret.

Objic. 1. Si Clericus censuratus ministrans in Ordine incurrit dictas pœnas, etiam incurret Minorista exercens actum sui Ordinis, 2. vel exercens actum Ordinis superioris, quem nondum habet, 3. vel Sacerdos exercens actum Ordinis invalide, ut si celebret in aqua, sine intentione &c. sed hæc omnia sunt falsa: ergo. R. ad 1. Si Minorista exercet actum sui Ordinis solemniter, quatenus est deputatus ad tale ministerium, quod tamen vel nunquam, vel saltem ordinarie non fit, cum hujusmodi ministeria passim etiam a Laicis obeantur, incurreret pœnas de Jure, utpote universaliter de Clericis loquente, Ad 2. patebit ex *tit. seq.* Ad 3. Si nullitas proveniret ex defectu intentionis, non incurreret, quia talis tantum simulat se ministrare; bene tamen, si ex defectu materiæ, jurisdictionis, vel subjecti non bene dispositi; quia talis invalide conficiens Sacramentum facit actum Ordinis proprium, quantum est ex se, & talis actus in ratione exercitii prohibiti jam est consummatus.

TITULUS XXVIII.

De Clerico non ordinato ministrante.

SUMMARIUM.

1. 2 *Clericus exercens actum Ordinis, quem non habet, quas Pœnas incurrat.*
3 *An idem dicendum de Laico idem faciente,*

1 Etiam

1 ETiam hoc delictum sacrilegii grave est, ac propterea a *SS.* Canonibus punitur, si nempe Clericus *ministrat* in Ordine, quem non habet, seu exercet proprium actum Ordinis, quem numquam suscepit, cum requisita solemnitate, seu eo modo, quo ab Ordinatis vi Ordinis potest ac solet exerceri, v. g. si Minorista vel Subdiaconus cum dalmatica, stola, manipulo cantaret Evangelium in Missa solemni, si Diaconus legeret Missam, si Sacerdos attentaret conferre Sacramentum Confirmationis &c.

2 Dico. Clericus taliter ministrans serio & culpabiliter ipso facto fit irregularis. 2. Suspendi potest ab exercitio Ordinis ultimo suscepti. 3. Etiam excommunicari. Textus & DD. in *c.* 1. *&* 2. *h. t.* Dixi, *serio*, h. e. non joco aut per modum scenicæ actionis, sed cum intentione ponendi talem actum externum, quamvis intentionem non habeat validum Ordinis actum ponendi, cum sciat, id sibi impossibile esse Clemens VIII. & Urban. VIII. & certis *Constit.* quas extractive allegat P. Reiffenst. *h. t. n.* 13. 14. qui insuper statuerunt degradationem realem in Missam celebrantes, vel Confessionem audientes, eosque tradi Curiæ sæculari præceperunt. *Objic.* Qui non habet intentionem exercendi actum Ordinis validum, re ipsa non exercet, & sic non *ministrat* in Ordine, quem non habet: ergo nec pœnas incurrit. R. *N. cons.* quia Jus jam punit eum, qui serio intendit ponere actum externum eo modo, quo solent ponere Ordinati ad talem actum.

3 Quæres an etiam Laicus, in Ordine sacro ministrans, fiat irregularis? R. cum communiore negative, quia Rubrica hujus tituli loquitur tantum de *Clerico*, & sic restringit subjectum textum generaliter loquentem, qui tamen adhuc retinet ge-

neralitatem, in quantum comprehendit omnem *Clericum*. Gravissime tamen peccat Laicus, præsertim si attentet celebrare Missam, vel audire Confessionem Sacramentalem, tradendusque est Judici Sæculari, graviter puniendus: sic admodum nuper Neoburgi ad Danubium quidam Eremicola Laicus, solemnes ibi celebrans Primitias, ultimo supplicio fuit affectus.

TITULUS XXIX.

De Clerico per saltum promoto,

SUMMARIUM.

1 2 *Per saltum ordinari se faciens ipso facto suspensus est.*

1 PEr *saltum* promotus dicitur, qui Ordines non gradatim, sed superiorem nondum suscepto inferiore suscipit, sive scienter sive ignoranter id faciat, ut si quis Presbyteratum ante Diaconatum, Subdiaconatum, ante quatuor Minores, aut probabilius istos ante primam Tonsuram susciperet.

2 Dico. Quamvis Ordo per saltum susceptus valeat (excepto Episcopatu, qui essentialiter dicitur supponere Presbyteratum, per *cap.* 10. *in fin. de Excess. Prael.*) sic tamen promoveri se faciens ipso facto suspensus est ab exercitio Ordinis sic suscepti, non aliorum, nec ad alios, antequam suscipiat prætermissum Ordinem, promoveri potest, sine dispensatione aut permissione, quam dare potest Episcopus, *can. un. d.* 52. *un. h. t.* & Trid. *s.* 23. *c.* 14. *de Reform.* & ibi Declaratio Cardd. apud Gallemart. *n.* 4. Si autem sic suspensus ministraret in

in Ordine per saltum suscepto, vel in prætermisso, fieret irregularis, quia ministraret in Censura, vel in Ordine, quem non habet.

TITULUS XXX.

De eo, qui furtive Ordinem suscepit.

SUMMARIUM.

1 *Quis dicatur furtive Ordinatus.*
2 *Ejus pœna est Suspensio, non Irregularitas.*

1 FUrtive Ordinem suscipere dicitur, qui clam & sine licentia Episcopi se immiscet Ordinandis, & sic subreptitie ordinatur, vel eodem die sine debita licentia aut dispensatione cum Minoribus Subdiaconatum (ubi id consuetudo non permittit) vel duos Majores Ordines suscipit, *c. 1 2. 3. h. t.*

2 Dico: Quamvis Ordo furtive susceptus valeat, nisi Episcopus positive & serio nollet ordinare dolose accedentes; quod non est præsumendum, licet forsan protestaretur contra dolose accedentes propter gravia, quæ sequi possent, incommoda: sic tamen Ordinatus ab exercitio Ordinis furtive suscepti (non aliorum) pariter ipso facto est suspensus, nec ascendere ad superiorem Ordinem potest sine dispensatione aut permissione, quam iterum Episcopo dare concessum est, nisi prius sub excommunicatione prohibuisset Episcopus furtivum accessum, *can. fin. d. 24. c. 1. 2. 3. citt.* Si exerceret Ordinem furtive susceptum in suspensione, tanquam violator Censuræ fieret irregularis. Disputant DD. an furtive Ordinatus hoc ipso fiat irregularis, cum sine dispensatione nequeat

ad altiores Ordines promoveri. Mihi videtur, quod non, quia nullibi est expressa irregularitas; quamvis fere sit quæstio de nomine, cum ascensum ad altiores Ordines impediat etiam suspensio, & aliæ censuræ, non sola irregularitas.

TITULUS XXXI.

De Excessibus Prælatorum, & Subditorum.

SUMMARIUM.

1 2 *Quando Prælati contra subditos, & vicissim contra illos dicantur excedere.*
3 4 *Quid statutum sit de Clausura Monialium, & Monasteriorum virorum.*

1 Sicut hucusque de variis delictis fere Clericorum propriis actum est, ita hoc titulo taxantur quædam Prælatis Ecclesiasticis erga subditos, & his erga Prælatos propria: vocantur *Excessus*, eo quod per hujusmodi delicta excedantur limites a SS. Canonibus præfixi. In fine aliquid annectetur de Clausura Monasteriorum, quia alibi de ea tractandi occasio non fuit.

2 Dico 1. Quamvis Prælati Ecclesiastici in subditos generaliter excedere dicantur, quotiescumque eos ultra limites suæ potestatis & jurisdictionis gravant: Subditi econtra erga suos Prælatos generaliter excedant tunc, quando eorum jurisdictionem usurpant, aut reverentiam vel debitam obedientiam illis denegant; Casus tamen particulares in hoc titulo specificantur & puniuntur, in quibus ab utraque parte exceditur, v. g. 1. Si *Prælati Majores Ordinis Episcopalis* subditos onerent

rent iniquis exactionibus, vel vexent Censuris injuste latis: si jura inferiorum imminuant: ipsis aliquid contra eorum privilegia imperent: Religiosis gravamina inferant &c. *c.* 1. 2. 5 7. 16. 17. *h. t. Clem. un. eod.* cujusmodi gravamina, quæ Religiosis, præsertim Mendicantibus & exemptis, inferre Episcopi quandoque solebant, in *cit. c.* 16. quindecim, & in *c.* 17. *seq.* duodecim, ac in *d. Clem.* triginta recensentur. Quandonam vero Episcopis, tanquam Sedis Apostolicæ Delegatis, procedere contra Exemptos liceat, dictum *lib.* 1. *tit. de off. & pot. Jud. Ord. n.* 8. 2. Si *Prælati Episcopo inferiores* sine hujus consensu uniant Ecclesias sibi subjectas: cognoscant causas matrimoniales, imponant poenitentias publicas, concedant Indulgentias: si violent interdicta &c. *c.* 8. 12. *fin. h. t.* Demum 3. Si *subditi* dignitatem vel officium Superioris sibi usurpent: si Capitulum erigant, & jura Collegiorum prætendant propria auctoritate: si Prælatum negent suum esse Superiorem; titulum eique competentem honorem detrahant, ad Judicem sæcularem trahant, ipsum invadant vel auxilium præstent &c. *c.* 6. 14. 15. *eod.*

3 Dico 2. Clausura Monialium, quæ professæ sunt Religionem ab Ecclesia approbatam, tam arcte stringit de jure communi, ut nec ipsæ extra Monasterii sui septa sine gravi causa eaque manifesta, & sine licentia Episcopi possint egredi, vel alii ad egressum cooperari. 2. Nec ulli ad eas liceat ingredi sine justa causa, & licentia Episcopi, vel saltem Prælati Regularis, cui subsunt, citra excommunicationem reservatam, & privationem Officiorum. Licet ingressus fiat non malo fine. Habentur hæc *c. un. de Stat. Regular. in* 6. *Trid. s.* 25. *c.* 5. *de Regular. Constit. circa Pastoralis, & Constit. Decori.*

S. Piæ

S. Pii V. Const. DEO sacris Gregor. XIII. Justa causa autem fere sola est necessitas: qualis ad egressum foret incendium, hostilis incursio, necessitas colligendi eleemosynas (pro quibus tamen colligendis mitti non debent juniores 40. annis) morbus in Monasterio non curabilis, vel aliis causans periculum; ad ingressum aliorum vero, si curandæ sunt infirmæ, Sacramenta ægris ministranda, Monasterium reparandum &c. Licentia Episcopi (cujus vices supplere potest Vicarius Generalis) aut Prælati Regularis, ubi periculum foret in mora, v. g. in incendio &c. non esset necessaria. Respectu exemptarum Episcopus ut Delegatus Sedis Apostolicæ dat licentiam: utrum vero, si exemptæ sint, præter licentiam Prælatorum Regularium, quibus immediate subsunt, ad egressum necessaria sit licentia Episcopi, controversia est, quam optime dirimit consuetudo. Dixi, *de Jure Communi*; nam aliud subinde permittunt vel particulares Ordinum Constitutiones, vel consuetudines, vi quarum in quibusdam Monasteriis tam viri quam feminæ non difficulter admittuntur ad septa; imo & ad Cellas Monialium.

4 Quæres, an pari ratione mulieribus sit prohibitus ingressus in Monasteria virorum? R. Prohibitus quidem est, at non in tanto rigore, ita ut nec ingredientes nec admittentes excommunicentur, nisi id faciant ex prætextu alicujus privilegii per *Constit. Decori cit. & Const. Dubiis. Gregor. XIII.* Vi consuetudinis saltem in quibusdam Ordinibus ingredi permittuntur feminæ Principes, earumque filiæ, ac aliæ, quæ eas comittantur (id quod & in Monasteriis Monialium observavi) item quæ sunt de familia Fundatoris, ut mihi sæpius relatum est.

TITU-

TITULUS XXXII.

De Novi Operis Nuntiatione.

SUMMARIUM.

1 PEr *Novum Opus* hic intelligitur, ædificium, quod quis molitur vel in fundo alieno, vel in solo quidem proprio, at cum alterius præjudicio, vero vel asserto, id vel extruendo de novo, vel pristinam ejus formam immutando, v. g. aperiendo fenestram versus hortum alterius, altius tollendo &c. Et hinc illi, qui inde sibi præjudicari putat, datur jus *nuntiandi novum opus*, h. e. prohibendi novam structuram vel novam ædificii formam, seu *nuntiatio novi operis*, quæ ex *l.1.seqq. & l.un.C. h t.* definitur esse *legitima prohibitio novum opus paranti facta, ne in ædificando pergat, donec de jure ædificandi, vel aliquid immutandi, constiterit, aut eo nomine præstita sit prius satisdatio*, si nempe nuntians velit esse contentus satisdatione, seu cautione de ædificio demoliendo, sumptibus ulterius ædificantis, si in judicio litem perdiderit, modo nuntians intra tres menses voluerit de suo jure docere, *l.un.tit. c.penult.& ult.eod.* Si tamen ex dilatione ædificii immineret damnum ædificanti, cogi nuntians posset ad recipiendam cautionem, *l. 5. S. 11. ff. eod.* Barb. ad *d. c.penult. n.2.* Ortum suum hæc nuntiatio habet a Jure Civili ex Edicto Prætoris, *l. 20. §. 1. ff. eod.* recepta tamen est per omnia a Jure Canonico

nico *toto h. t.* ubi conceditur etiam contra construentes novam Ecclesiam, Monasterium &c. & hujus rei occasione in *c. 1. eod.* Pontifex generaliter pronuntiat: *sicut Leges non dedignantur SS. Canones imitari, ita & SS. statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur*. Cui consonant textus in *Nov.* 83. *c. 1. & Nov.* 131. *c. 1.* Quo pacto insinuatur, utrumque Jus Canonicum & Civile, sibi mutuo succurrere, &, ubi unum deficit, ab altero suppleri; adjuvari, & interpretationem unum ab altero accipere, nisi aperte repugnent.

2 Dividitur nuntiatio in publicam & privatam, realem & verbalem. *Publica*, vel *Judicialis* est, quæ fit authoritate Judicis implorati, qui vel per apparitorem prohibet, vel prævia inspectione per deputatos in arte peritos præmissa inhibet ad interim ulteriorem ædificationem. *Privata*, quæ fit privata auctoritate. *Realis*, quæ fit facto & per appositionem manus, v. g. materiam & lapides jam paratos dispergendo, vel lapillum in opus inchoatum jaciendo, cum verbis tamen vel signis prohibitionem indicantibus. *Verbalis* demum, quæ præcise fit verbis prohibentibus, ne quid novi operis fiat, aut ut a cœpto desistatur; nec enim interest, an opus jam fuerit inchoatum, vel tantum suspicio non vana appareat, ædificatum iri, ut si facta fuerit loci designatio, parati lapides, cæmenta &c. *arg. l. 1. §. 8. l. 20. §. 2. ff. h. t.* Ulterius adverte, quod, si quis in alieno fundo ædificare cœpit, dominus fundi propria auctoritate opus destruere possit, *l. 7. §. 3. ff. quod aut vi aut clam*, quamvis ad cavendum, ne veniatur ad arma, id non videatur consultum. Optimus si quidem securissimus & usitatissimus nuntiandi modus est, qui fit authoritate publica & per implorationem officii Judicis.

3 Dico

3 Dico 1. Nuntiare novum opus, quod cedit in præjudicium boni publici, quilibet de populo. 2. quod autem cedit in præjudicium privati, ille potest, cui præjudicatur in suo jure reali, quod habet, vel asserit sibi competere, sive sit dominium, etiam utile tantum, sive servitus ipsi competens in alieno fundo &c. Pars 1. liquet ex *l.3.4.& 5. §. 9. ff. b. t.* Pars 2. ex *l. 1. pr. & §.3.16.19. ff eod. l.5. cit. §.8 9.* Nec refert, an quis per se vel per alium nuntiet.

Dico 2. Nuntiari autem potest omni illi, qui in alterius præjudicium molitur novum opus, *l.8.pr.ff.c.1.2. eod.* & quidem non solum domino ipsi novanti, sed etiam famulo, mulieri, puero, fabro, opifici, & similibus personis, quæ domino referre valeant nuntiationem factam, modo id contingat in loco, vel prope locum, ubi paratur novum opus, *l.5.cit §.3.4.l.10 seq.* quia in rem ipsam directa est nuntiatio. *Objic.* Quilibet, saltem in suo fundo, ædificare potest, quidquid & quo modo voluerit, licet vicinus inde aliquam sentiat incommoditatem, v. g. obscurationem suarum ædium, impedimentum prospectus etiamsi ædificare velit usque ad cœlum, *text. l. 8. C. de serv. t.* ex quo DD. formarunt hoc axioma, *si domus est mea, tunc mea est usque ad cœlum & usque ad infernum:* ergo nuntiari novum opus non potest illi, qui in alterius præjudicium molitur novum opus. R. *dist. ant.* nisi vicinus in domo ædificantis habeat servitutem realem urbanam (nam in servitutibus rusticis discontinuis, ut est via, aquæductus &c. locum non habet nuntiatio, *l.14. ff. b.t.*) aut nisi quis solum ex æmulatione vel passione erga vicinum ædificet, v. g. ad obscurandas ædes, ad explorandum hortum vicini &c. ut præsumitur, si ædificanti nulla inde proveniat utilitas; aut nisi opus novum cedat in da-

mnum

mnum vel molestias boni publici, vel Religionis, ut si quis ædificium ita attollat., vel in pristinum aperiat fenestram, ut exinde conspici possint personæ Religiosæ: aut denique nisi ex nova structura alteri, etiam privato, immineat periculum damni, vel ruinæ suarum ædium. *C. Ant.* si quid ex istis subsit. *N. Ant. & Conf.*

Dico 3. Effectus nuntiationis, respectu nuntiati, est, ut is statim debeat desistere ab opere, donec intra tres menses (intra hos enim nuntians probare debet iniquum præjudicium, quod si non fecerit, tenetur admittere cautionem *l.un.C.eod.*) re examinata constet de ædificantis jure, *l.1. l 8. ff. 1. & 4. l.20.* §.1.*ff.eod.* Si vero non obstante mutatione pergeret ædificare, propriis impensis demoliri deberet, quidquid ædificaverit, *l. 5. & 20. citt.* Ne vero detur occasio calumniosis nuntiationibus, potest nuntiatus, vel ejus loco Judex, exigere juramentum calumniæ, quo nuntians juret, se credere, quod justam nuntiandi causam habet. Dixi, *respectu nunciati*, seu ædificantis, nam ex parte *nuntiantis* operatur hoc, quod teneatur actione injuriarum, & interdicto, *ne vis fiat*, nec non interdicto, *uti possidetis*, si deprehendatur injuste nuntiasse, per *l 13. § fin. ff. de injur. l. 45. §. fin. ff. de procurat. l. 8. § 5. ff. si servit. vind.*

6 Dico 4. Effectus iste respectu nuntiati cessat: 1. si fiat notorium jus ædificandi. 2. si ædificii dilatio cederet in manifestum periculum gravis damni ædificare volenti. 3. si nuntians nolit præstare juramentum calumniæ. 4. si sponte remittat nuntiationem. 5. si Judex eam revocet. 6. si re adhuc integra moriatur nuntians, nisi suo, & simul hæredum nomine nuntiasset. 7. si recepit cautionem a nuntiato. 8. si intra 3. menses non probavit jus prohibendi. DD. passim ex variis le-

legibus. Pariter nuntiatio locum non habet, si opus jam est perfectum & absolutum; sed tunc subintrat aliud remedium, nempe *restitutorium, quod vi aut clam*, *l.* 1. *cit.* §. 1. Verum *Objic.* 1. In *c.* 1. *h.t.* & *l.* 1. *ff. eod.* dicitur nuntiationem novi operis impedire novantem in pergendo in novo opere, *sive jure sive injuria sit facta*: ergo non cessat, licet ædificandi jus, & injustitia prohibitionis fiat notoria. 2. Nuntiatio non finitur morte nuntiati: ergo nec morte nuntiantis. R. ad 1. Id intelligendum est de injuria non notoria, per *l.* 38. *ff. de R. V.* Ad 2. *N. Conf.* nam nuntiatio ex parte nuntiati est in rem, seu realis, & ideo transit etiam ad successores, *l.* 10. *ff. h.t.* ex parte nuntiantis autem est personalis, & ideo ad successores non transit, imo nec ad hæredes, nisi & horum nomine facta sit.

TITULUS XXXIII.

De Privilegiis, & Excessibus Privilegiatorum.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit Privilegium, & Excessus privilegiatorum.*
2 *Quotuplex sit Privilegium.*
3 *Quibus modis acquirantur Privilegia.*
4 *Præsertim per Communicationem.*
5 *Quid de usu privilegiorum tenendum.*
6 *Quomodo sint interpretanda.*
7 *An patiantur extensionem.*
8 *Quibus modis amittantur Privilegia.*
9 *Præsertim per Revocationem.*

1 PRivilegium, a *privata lege*, nuncupatum, *formaliter* & essentialiter sumptum, est con-

concessa alicujus juris specialis permanens a legitimo Superiore facta contra vel præter Jus Commune. Ex quo infertur, quod *objective* sumptum sit jus speciale permanens a legitimo Superiore concessum, & appellatur etiam Indultum, Favor, Gratia, Immunitas, Beneficium Principis, quamquam in rigore ab his differat tanquam species a genere. Dicitur 1. *concessio permanens*, per quam durationem inter alia differt a dispensatione, quæ non necessario habet perpetuitatem, & sæpe etiam unico actu finitur, ut si dispensetur in impedimento matrimonii. 2. *alicujus juris specialis*, seu licentia aliquid agendi vel omittendi, redundantis in alicujus bonum, a cujus usu ab aliis impediri nequit, respectu quorum proinde rationem habet legis obligantis. 3. *a legitimo Superiore*, qui fere solus est ille, qui potestatem legislativam obtinet; is enim solus a jure communi eximere aliquem potest, & alios obligare, ne privilegiatum impediant in usu privilegii. Necesse tamen absolute non est, ut concedens habeat jurisdictionem proprie dictam in personam privilegiati (modo materia privilegii ipsi sit subjecta) sed sufficit aliqua inferioritas privilegiati respectu privilegiantis: sic, licet Clerici non sint subjecti Principibus Laicis, quia tamen quoad potestatem temporalem iis inferiores sunt, privilegium ab ipsis accipere possunt. 4. *contra vel præter Jus Commune*, si nempe quid concedatur, cui contrarium est in jure statutum, vel ubi jus commune nihil statuit: si quid concedatur *secundum* jus commune, cum nihil speciale indulgeatur, proprie privilegium non est, saltem *concessivum*, licet aliqui vocent *declarativum*. Porro ad essentiam privilegii & valorem non requiritur Scriptura, ubi jus specialiter eam non requirit:

neque promulgatio: quamvis insinuatio privilegii, motu proprio concessi, facienda sit privilegiato, ut acceptare, & licite possit eo uti, imo ut valide regulariter: quia regulariter invitis non obtruditur; quamvis absolute, sicut dispensatio, ita & privilegium invito dari possit, cum eatenus non rationem donationis, sed legis obtineret: denique nec requiritur justa causa. Ratio horum omnium est, quia privilegium, sicut lex & gratia, unice dependet a voluntate Superioris illud concedentis. Per *Excessus Privilegiatorum*, de quibus loquitur altera pars Rubricæ, denotatur abusus privilegiorum, si nempe iis utantur privilegiati contra intentionem vel finem privilegiantis, vel cum injuria aliorum, vel inde sumant occasionem liberius peccandi &c. ac propterea illis privari merentur *c. 45. de sent. Excom.*

2 Dividitur Privilegium 1. in concessum *motu proprio*, *& ad instantiam*: illud est, quod Princeps concedit independenter ad preces, vel ad preces quidem, sed cum clausula, *motu proprio*: istud, quod ad preces alterius, & sine dicta clausula. 2. in *clausum Corpore Juris*, *& specialiter concessum*: illud est, quod in aliqua Juris Communis parte comprehenditur, atque ideo rationem Legis obtinet, uti privilegium *Canonis*, *& Fori*, aliaque personis Ecclesiasticis concessa: istud autem, quod per speciale rescriptum, diploma, litteras, vel etiam oretenus, seu *vivæ vocis oraculo*, ut ajunt, est concessum. 3. In *Commune*, quod immediate & principaliter respicit bonum Communitatis, v. g. totius Ordinis Clericalis, ut privilegium *Fori*, *& Canonis*: & in *Privatum* seu *Singulare*, quod immediate & principaliter bonum personarum particularium, uti privilegium S C. Macedoniani, & Vellejani, ac restitutionis in integrum; licet per accidens me-

mediate & secundario redundet quoque in bonum Communitatis. 4. In mere *Gratuitum* seu *Gratiosum*, quod ex pura liberalitate: in *Remuneratorium*, quod in compensationem præcedentium meritorum, ut fere sunt privilegia Religiosorum: & in *Onerosum* seu *Conventionale*, quod cum onere reciproco per modum contractus conceditur, ut si Civitas pro concesso sibi privilegio vicissim se obliget ad alendam Principis Curiam. 5. In *primo per se* concessum, quod alicui sine respectu vel ordine privilegii prius aliis dati: & *ad instar*, quod alicui datur cum respectu privilegii jam aliis indulti, & eum in modum, v. g. si Papa vel Imperator dicat: *concedimus Universitati Ingolstadiensi omnia privilegia, quæ concessa sunt Parisiensi, Bononiensi, Viennensi &c.* Ubi adverte, quod, si contingeret privilegia dictarum Universitatum omnium, vel alicujus, revocari vel restringi, id non obesset Universitati Ingolstadiensi; quia illa concessio *ad instar*, vel per *communicationem*, facta censetur solum demonstrationis, non individuæ dependentiæ causa. 6. In *Favorabile*, quod principaliter ac ita concernit favorem privilegiati, ut in nullius præjudicium directe redundet, uti privilegium faciendi testamentum insolemne, dispensandi, non recitandi Breviarium &c. & in *Odiosum*, quod simul continet gravamen vel præjudicium alterius, sive Juris, quale est omne privilegium contra Jus, sive hominis, quale est privilegium immunitatis a solvendis decimis, tributis &c.

7. In *Personale & Reale*, quæ divisio singulariter est notanda; quamvis enim omne privilegium ultimato cedat in utilitatem personarum, quia hæ solæ sunt capaces favoris & beneficii. *Personale* tamen dicitur illud, quod directe & immediate con-

confertur in favorem certæ individualis personæ, unius vel plurium, ut si privilegians dicat, tibi, Semproni, do facultatem dispensandi, Breviarium non recitandi, &c. *Reale* autem, quod mediate tantum personæ, immediate vero & directe confertur rei a persona distinctæ, sive dein hæc res sit locus (& tunc est privilegium *locale*, uti privilegium asyli,) vel fundus, sive corpus seu Communitas, sive Status, Dignitas, Officium &c. qua tale, uti privilegium venandi certo castro annexum, privilegia Ecclesiis Cathedralibus, Religiosis Ordinibus, Civitati, Statui Clericorum, Studiosorum, Pupillorum, Minorum, Mulierum &c. Episcopis, Præpositis, Vicariis Generalibus, certis Officialibus, qua talibus &c. concessum. Si autem privilegia, uti subinde contingit, Religioso Ordini, Civitati, Communitati, Statui &c. ita concedantur, ut non solum Communitas qua talis iis uti valeat, sed etiam singula membra, ac personæ propter communem qualitatem, seu quatenus sunt membra, a quibusdam realia, ab aliis personalia, rectius autem vocantur *mixta*: cujusmodi privilegium censetur esse Nobilium, Studiosorum, & omnia, quæ ob conditionem personæ concessa sunt, item *privilegium Exemptionis* Religiosorum a jurisdictione Episcopi. Pirhing *h.t.n.25.* ut adeo exempto Ordine vel Monasterio censeantur omnes Religiosi quoque personaliter exempti. Idem tene de Clericis, quod censeantur hoc ipso personaliter esse exempti, si Ecclesia, cujus sunt membra, est exempta, *c.9.h.t. in 6.* non autem vice versa exemptis Clericis vel Religiosis censetur exempta Ecclesia vel Monasterium. *c.9.cit.* Inter Privilegium *Personale* & *Reale* in effectu reperitur hoc notabile discrimen, quod illud comitetur personam, ubicumque extiterit, & extinguatur

cum persona privilegiata: istud vero transeat ad hæredes & successores in tali fundo, officio &c. & ad nova membra Communitatis. In dubio privilegium præsumitur esse reale, si sit mere favorabile, & personale, odiosum, per *c.* 15. 28. *de R. J. in 6. l.* 3. *ff. de Constit. Princ.*

3 Dico 1. Privilegia acquiruntur triplici modo. 1. *Concessione* Superioris cum vel sine scriptura, *can.* 7. *caus.* 25 *q.* 2. *Clem.* 2. §. *nos etenim de sepultur.* Si privilegium est contra Jus commune, a solo illo concedi, qui legem condere potest, & cujus jurisdictioni subjectus est privilegiatus; quia involvit dispensationem in lege cum subdito; cum dispensatio sit actus jurisdictionis, quæ nonnisi in subditos exerceri potest. Si vero est præter Jus, potest etiam concedi non subdito & a Superiore jurisdictionem non habente in privilegiatum; cum non involvat dispensationem. 2. *Communicatione*, qua privilegium uni concessum extenditur a concedente etiam ad alium vel alios, imo ipsi privilegiato potest indulgeri potestas communicandi aliis. Communicatio hæc fieri potest tribus modis: nempe vel terminis generalibus simpliciter tantum conceptis: vel absolutam paritatem indicantibus, nempe his, *ad instar & pariformiter*, vel *æque principaliter*; vel limitate, non æque principaliter, sed accessorie tantum propter connexionem; quo ultimo modo privilegia Religiosorum communicantur eorum familiaribus, domesticis, aut dominorum servis, & hoc modo plus non communicatur quam in ipsa communicatione fuerit expressum. Primo autem modo communicata privilegia participantur quidem omnia aliis, sed ordinaria tantum, non extraordinaria; quia sub generali locutione non veniunt illa, quæ speciali nota & mentione

sunt

sunt digna, *arg. c.* 81. *de R. J. in* 6. Si secundo modo communicantur, uti fit apud Religiosos Ordines, etiam extraordinaria censentur esse concessa aliis, at non sine omni limitatione, ut statim *n seq.* dicemus. 3. *Consuetudine*, vel *Praescriptione:* vel potius hujusmodi consuetudo vel praescriptio obtinet vim privilegii, *c.* 9. *de off. ord. c.* 13. *de for. comp. c.* 26. *de V. S.*

4 Quæres, quinam Religiosi & qualem inter se habeant privilegiorum communicationem? R. Religiosi Ordinum Mendicantium omnes habent communicationem mutuam omnium privilegio-um *ad instar pariformiter*, & æque principaliter ac directe concessam. 2. Imo etiam cum Religiosis non Mendicantium. 3. At non mutuam; nam Religiosi non Mendicantium, nisi cum Congregatione Cassinensi vel Lateranensi, vel alia, cui id specialiter a Pontifice indultum est, non vicissim participant Mendicantium. Communis cum Ascanio Tambur. *de Jure Abbat. to.* 1. *d.* 17. *quæsito* 1. *&* 2. id desumens ex variorum Pontificum Bullis, Leonis X Clem. VII. S. Pii V. Gregor. XIII. & XIV. Sixti V. Clement. VIII. Sed neque Mendicantes prorsus omnia & singula aliis concessa participant, quæ nimirum vel certum locum respiciunt, vel certæ Ecclesiæ in honorem alicujus Sancti, vel ob specialem rationem concessæ sunt, uti Indulgentias *Portiunculæ*, altari privilegiato pro defunctis annexas &c. vel quæ Pontifex specialiter aliis communicari noluit, cujusmodi aliqua Societati Jesu concesserunt Greg. XIII. & Gregor. XIV. minus participant privilegia, quæ labefactant observantiam Regularem, v. g. privilegium habendi proprium, testamentum faciendi &c. Ordinibus Militaribus concessum.

5 Dico 2. Usus privilegii non est sub præce-

pto, *c.6. h.t.* nisi non-usus cedat in præjudicium alterius, *c.12. de for. corp.* ut si privilegium est concessum toti Communitati vel Statui, v.g. Clericali, uti est privilegium *fori & canonis*. 2. Licitus quoque per se & validus est etiam extra territorium concedentis, si sit privilegium personale illimitate concessum. Suar. *de LL. lib.8. c.28. n.10 seqq.* cum communi: nisi actus in alieno territorio esset prohibitus speciali Lege, qua etiam peregrini obligantur. 3. Etiam contra pariter privilegiatum, licet privilegia aliquo modo sibi opponantur, ut si unum saltem tacite est conditionatum, nisi alter, v.g. sit exemptus, ut si alter habeat privilegium percipiendi decimas, tu vero privilegium ex tuis agris non solvendi: vel si unum est generale, alterum speciale; istud enim præfertur alteri, *c. generi 34. de R. I. in 6.* si autem vere sibi contrarientur, quia utrumque absolutum, utrumque generale, vel utrumque speciale, attenditur, quodnam ab altiori potestate proveniat, vel, si in hoc sunt paria, quodnam sit antiquius. Suar. Haun. alii.

6 Dico 3. Interpretatio privilegiorum (cui tamen locus non est nisi in dubio de mente concedentis) ita facienda est, ut attentis verbis, subjecta materia, & circumstantiis, stylo Curiæ consonet menti concedentis, a qua velut anima totum habent suum vigorem. Et hinc servanda est verborum proprietas secundum communem usum, *c.7. h.t.* nisi aliud obstet. 2. Non tamen ita arctanda est, ut nihil speciale operentur contra vel præter jus Commune, evadant inutilia, vel etiam onerosa privilegiatis. *l. 1. §. 2. ff. ad municipalem c.30. h.t.* quia alias privilegia perderent suam naturam. 3. Privilegia favorabilia sunt late interpretanda, non obstante, quod

inter-

interpretatio lata cederet in præjudicium concedentis, *c.15. de R.I. in 6.* Et de his procedit nota regula: *Beneficium Principis latissime est interpretandum, etiam contra ipsum Principem, l. 3. ff. de Constit. Princ. c. 22. h. t. c.16. de V.S.* ibi: *cum beneficia Principum sint interpretanda largissime.* Talia sunt in Corpore Juris clausa: in favorem Religionis, causæ piæ, vel boni publici concessa: item aliis indulta, quæ non cedunt in præjudicium tertii, & merum favorem continent, uti privilegia dispensandi, a casibus reservatis absolvendi, comedendi carnes in die abstinentiæ &c. Latior quoq; interpretatio permittitur in privilegiis motu proprio & ex certa scientia datis, *c.23. de Præb. in 6.* E contra 4. strictæ interpretationis sunt odiosa, quantum patitur proprietas verborum. *c.15. cit.* nisi privilegium contineat favorem Religionis aut causæ piæ aut Corpori juris sit insertum. Hujusmodi autem privilegia odiosa sunt, quæ sunt contra jus Commune. per *c.7.9. h.t.* vel contra jus privati. *arg. c.12. de off. Ordin.* Imo privilegium, quo derogatur juri tertii, idque non exprimit privilegians, per *c. 1. de constit. in 6.* est subreptitium & nullum.

7 Quæres, an privilegia favorabilia, sicut latam interpretationem, ita etiam patiantur extensionem ultra proprietatem verborum ad personas & casus in iis non expressos ob paritatem vel identitatem rationis? R. proprie dictam extensionem non patiuntur; quia tota vis pendet ex voluntate concedentis, quæ exprimitur per verba, non ex ratione. Unde illud tritum: *privilegium tantum valet, quantum sonat:* & *Regula 74. in 6. quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum*: sic, si Titio propter merita in privilegio expressa concedatur pluralitas beneficiorum, immunitas a sol-

vendis decimis &c. idem privilegium extendi non poteſt ad alium, qui paria, eadem, vel etiam majora habet merita. Dixi, *proprie dictam extenſionem*, quando nimirum alii caſus, vel perſonæ, nec formaliter nec virtualiter in privilegio comprehenduntur; ſi enim ſaltem virtualiter comprehenderentur, poſſet fieri extenſio, quæ tamen potius eſſet *interpretatio comprehenſiva*: ſic, ſi Clerico detur poteſtas teſtandi ad cauſas profanas, cenſetur etiam data poteſtas faciendi legata, codicillum, donationem mortis cauſa ad profana: ſi cui concedatur poteſtas recitandi Matutinum a prandio, & is indigeat ſocio, v. g. propter imbecillitatem oculorum, etiam extenditur ad ſocium; ſi filiis & fratribus indultum eſt privilegium, recte porrigitur quoque ad filias & ſorores, *arg. l. 93. §. 3. ff. de Legat. 3.* niſi aliunde appareat reſtrictio, vel de contraria concedentis intentione conſtet. *Objic.* Lex favorabilis extenditur ad caſum non expreſſum, in quo reperitur eadem ratio: ergo & privilegium favorabile. R. *N. ant.* ſi ille caſus nec virtualiter (v. g. tanquam pars in toto, vel aliquid minus in eodem genere, vel ut acceſſorium, vel alias arcte connexum cum expreſſo) comprehenditur in Lege; quia voluntas Legislatoris, non ratio, facit legem.

8 Dico 4. Privilegia amittuntur ipſo Jure ſequentibus modis. 1. *Interitu ſubjecti*, nimirum vel rei, ſi privilegium ſit reale, vel perſonæ, ſi perſonale, *c. 25. de V. S. in fin. c. 7. de R. J. in 6.* ſi nimirum res penitus deſinat, aut totaliter deſtruatur, v. g. Collegium, Eccleſia &c. ſine ſpe reſuſcitationis. 2. *Lapſu temporis*, ſi ad certum tempus fuit reſtrictum. 3. *Conditione non impleta nec deinceps implenda*, ſub qua fuit conceſſum. 4. *Ceſſante cauſa finali*, *c. 60. de appell.* ibi: *ceſſante cauſa ceſſat*

effe-

effectus, & concedentis intentio: modo privilegium habeat *tractum successivum*, h.e. non consummetur unico actu, & causa cesset *contrarie*, h. e. ita ut, ejus usus reddatur illicitus: sic habens privilegium comedendi carnes in quadragesima propter infirmitatem corporis, hac cessante debet cessare a comestione carnium: habens privilegium non residendi, si postea ex ejus absentia ob defectum Ministrorum Ecclesia pateretur damnum in sacris Ministeriis, residere teneretur. Si vero causa cesset solum *negative*, h.e. præcise non amplius existat, manet privilegium: sic, si quis ex privilegio acquisivit secundum beneficium ex causa, quod primum non fierit sufficiens ad congruam sustentationem, potest retinere & istud, licet primum auctis reditibus postea factum sit sufficiens. 5. *Morte concedentis*, sed solum tunc, quando concedens addidit clausulam, *ad beneplacitum meum*, aut *quamdiu voluero c. 5. de Rescr. in 6.* nam per mortem extinguitur beneplacitum, & voluntas ad quam fuit facta restrictio. Alias regulariter per obitum concedentis non expirat privilegium, perfecte jam concessum *c. 9. de offic. deleg. in 6.* nam *beneficium Principis decet esse mansurum*, *c. 16. de R. J. in 6.* Aliud foret, si gratia nondum perfecte esset facta, sed solum commissio alteri data, ut gratiam vel privilegium alicui conferat; tunc enim, si re integra moriatur delegans, evanescit potestas delegati.

6. *Renuntiatione* libera privilegiati expressa vel tacita *c. 12. de for. comp. c. 23. de Regul.* modo renuntiatio non cedat in præjudicium tertii, v.g. integri status: sicutique Clericus renuntiare nequit privilegio *Fori & Canonis*. Et modo accedat consensus privilegiantis, & si renuntiatio cedat in favorem tertii, hujus acceptatio; nam eo

usque renuntiatio, utpote nondum acceptata, semper pro libitu est revocabilis, & licitus privilegii usus ac validus. Renuntiatio tacita est non-usus, vel usus contrarius privilegii. Unde amittitur 7. *non usu omissivo*, si nempe privilegium sit concessum sub conditione usus, & occasio utendi fuerit. per *l. 1. ff. de Nundinis. l. penult. C. de Servit.* Tunc enim & renuntiatio, & præscriptio, tollit privilegium: pariter præscriptione tollitur, si volentem uti privilegio alius, cui privilegium est onerosum, prohibuit, & ille prohibitioni acquievit præfixo ad præscribendum tempore. Dixi *omissivo*, si enim non-usus est mere *negativus*, hoc est, privilegiatus præcise non utitur privilegio, vel quia non est occasio commoda utendi, vel quia non placet, nullo modo amittit non-utens, sive sit privilegium continens merum favorem, sive etiam gravamen alterius. *l. 34. §. 1. l. 35. ff. de Servit. Præd. Rust.* quia ex tali non usu nec tacita renuntiatio, utpote quæ tam parum indigne argui potest, quam voluntas rem habendi pro derelicta, qua quis ex mero arbitrio non utitur, vel utendi occasionem non habet, nec præscriptio, utpote quæ in actibus meræ facultatis non procedit, locum invenit. Putant tamen aliqui, privilegium aliis præjudiciosum vel onerosum, ut est privilegium percipiendi Decimas, visitandi Monasteria exempta &c. extingui diuturno non-usu, si fuit occasio utendi. 8. *usu contrario*, qui respicit privilegium negativum duntaxat, sed solum tunc amittitur quando privilegium est onerosum, v.g. non solvendi Decimas; si quis enim diu solvit Decimas, vel arguitur tacita renunciatio, nisi error vel ignorantia probetur, vel inducitur præscriptio. Sed forsan alii non male discurrunt de usu contrario, sicut discurrimus de non-usu. 9. Denique *abusu*

pri-

privilegii, illud nimis extendendo, contra intentionem concedentis utendo &c. at regulariter non ipso jure, sed per sententiam. *can. 7. d.74. c.24. & c. h.t.* nisi jus statuat privationem ipso facto, quod modo privatur jure eligendi pro una vice, qui scienter eligit indignum. Sed & hoc casu licitus est usus privilegii, donec feratur sententia declaratoria criminis.

9 Quæres, an, & quando amittantur privilegia per *Revocationem* concedentis, vel ejus successoris, cui par est potestas? R. amittuntur, si revocatio sit valida, & privilegiatis debite insinuata. Communis ex *c.1. de R. I. X. & c. 1. de Constit. in 6.* nam qui pro arbitrio gratiam fecit, pro arbitrio rursus adimere potest. Habent quoque privilegia rationem precarii potius, quam donationis, quæ nec valide revocabilis regulariter est. Si tamen privilegians temere & sine justa causa revocaret illicitum foret & Principe indignum. Valida autem revocatio non est. 1. Si privilegium, ab inferiore concessum, a Superiore sit confirmatum. 2. Si privilegium sit conventionale, seu onerosum, interveniente pacto datum: vel inde aliquod dominium alicujus rei, v. g. castri acquisitum: vel si privilegium sit remuneratorium, in justitia (non in mera Gratitudine) fundatum, eique commensuratum: vel gratuitum quidem, at non-subdito concessum, & ab hoc acceptatum; hæc enim privilegia vel involvunt, vel transeunt in pacta, consequenter tribuunt jus rigorosum: tali autem jure quæsito Princeps vel Superior privare nequit absque causa publica, seu publicum bonum spectante. Quamdiu autem revocatio debite non fuerit intimata (licet privilegiatus casu & per accidens veniret in ejus notitiam) licite pergit & valide in usu sui privilegii.

Revocatio autem potest esse vel *specialis*, nempe per decretum speciale, aut per legem generalem, cui tamen inserta est specifica privilegii mentio revocatoria: vel *generalis*, qua privilegians generaliter derogat privilegiis suæ constitutioni contrariis, v. g. per hanc clausulam, *non obstantibus* (vel *abrogatis*) *privilegiis quibuscumque in contrarium*. Si tamen privilegium, cum concederetur, fuit munitum clausula aliqua derogatoria revocationis, v. g. hac vel simili, ut non censeatur revocatum, *nisi expressa, specialis, de verbo ad verbum fiat ejus mentio*, per illam clausulam generalem non censeretur revocatum, quia per genus non derogatur speciei, *arg. l.*80. *ff. de R. J.* Sed opus esset fortiori clausula, & tali, qualem ad derogandum requirit clausula priori privilegio apposita, v.g. hac vel simili, *non obstantibus privilegiis quibuscumque, etiam munitis hac clausula derogatoria, ut eis derogari non possit, nisi eorum expressa, specifica, aut de verbo ad verbum fiat mentio*. Ex quibus etiam inferes, illa privilegia Regularium a Tridentino non fuisse revocata, quibus per nullam clausulam specialem derogant decreta Tridentini; sicut enim per clausulam generalem Legis derogatoriam non derogatur specialibus statutis & locorum consuetudinibus, ita nec privilegiis particularibus, in Corpore juris non contentis; cum genus non deroget speciei, bene tamen species generi, *l.* 80. *cit.* Revocata tamen fuisse illa, Decretis Tridentini contraria, quibus dicta Decreta expresse & specifice derogant, Trid. *f.* 25. *c.* 20. *&* 22. *de Regul.* Unde ab Alexandro VII. damnata quoque est hæc propositio: *Regulares possunt uti privilegiis suis, quæ sunt expressa revocata a Concilio Tridentino*.

TI-

TITULUS XXXIV.

De Purgatione Canonica.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit, & quomodo fiat Purgatio Canonica.*
2 *Quando habeat locum.*
3 *Quis ejus effectus.*

1 PUrgatio hoc loco est *ostensio innocentiæ super objecto crimine*. Si fiat modo a SS. Canonibus præscripto, vocatur *Canonica*. Si alio, *Vulgaris*, de qua in *t. seq.* Plures quidem olim erant modi se purgandi a SS. Canonibus recepti, velut per juramentum ad Sepulchra vel Reliquias Sanctorum: per publicam sumptionem Eucharistiæ, adjecta quandoque imprecatione repentini interitus, si objectum crimen sit commissum &c. Sed hodie, postquam fidelium sincera in Deum & Sanctos fiducia deficere, vel in superstitionem degenerare cœpit, exoleverunt, & remansit unicus modus *c. 1.5.7. h t.* præscriptus, qui consistit *1.* in juramento, quo purgandus tactis Evangeliis, etsi Episcopus sit, jurare debet, nec per se, nec per alium suo nomine, commissum esse crimen vel excessum sibi objectum. 2. In juramento aliorum virorum (vel in horum defectu feminarum, honestæ vitæ) qui *compurgatores* dicuntur, plures vel pauciores, v.g. 12.7.5.3. juxta qualitatem delicti, infamiæ, personæ, & pariter tactis Evangeliis jurare debent, quod credant, objectum crimen a purgando seu reo non esse perpetratum: proin purgandus ipsis debet esse notus. Prius juramentum est *veritatis*, posterius

crudelitatis. Iste modus, etsi valde aptus sit ad finem a jure Canonico intentum & salutaris, ut crimen, quod alio modo satis probari nequit, vel detegatur & debite puniatur, vel ut personæ diffamatæ ac innocentis honor restauretur, tamen fere in solo foro Canonico locum obtinet (In Civili enim ejus loco adhibetur Tortura) Imo etiam in foro Canonico fere in desuetudinem abiit, & rarissime indicitur, nisi ubi viget Sacra Inquisitio contra Hæreticos, ut notant Doctores cum Jul. Claro, idque reprehendunt.

2 Dico 1. Ut Judex competens indicere possit Purgationem Canonicam, requiritur 1. ut persona, cui indicenda est, sit talis, cujus integritas famæ multum est necessaria Reipublicæ, proba, & non vilis aut plebeja. *c. 1. 3. 5. h. t.* 2. ut præcesserit accusatio, vel denuntiatio, vel diffamatio, aut indicia gravia, unde aliquis verisimiliter apud viros graves sit suspectus de gravi crimine. *c. 4. seqq. eod.* 3. ut nec innocentia nec crimen alio modo, v.g. per testes, probari queat. *c. 10. eod.* denique 4. ut crimen non sit notorium. *c. 15. eod. c. 9. de Accus.*

3 Dico 2. Effectus Purgationis Canonicæ vel est absolutio a crimine & declaratio innocentiæ, proin sublatio infamiæ & scandali, si legitime facta sit, text. & DD. *in c. 8. 10. h. t. l. 2. ff. de Jurejur.* Vel condemnatio ad pœnam crimini proportionatam, si Reus in Purgatione deficit vel jurare recusando de sua innocentia, vel compurgatores non inveniendo, qui de credulitate jurare voluissent. *text. & gl. in c. 7. h. t.* quia præsumptio, quæ prius tantum erat verisimilis contra diffamatum, contra deficientem in Purgatione fit violenta & vehementissima, ut adeo etiam pœna ordinaria (non tamen mortis vel mutilationis) infligi possit, per ea, quæ tradidi

ad

ad *tit.* 23. *lib.* 2. *de Præsumptionibus*, nam deficiens in purgatione habetur ut convictus. *Summar. & text. in c.* 10. *cit.* Mitius tamen & arbitrio Judicis puniendum volunt alii præsertim si defectus fuit ex parte Compurgatorum.

TITULUS XXXV.

De purgatione vulgari.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit, & quomodo fiat purgatio vulgaris.*
2 *An sit licita.*
3 *An cruentatio cadaveris faciat probationem.*
4 *Quid de provocatione ad Divinum Tribunal sentiendum sit.*

1 PUrgatio vulgaris sic dicta, quia vulgi superstitiosæ observationi originem debet, est *probatio criminis vel innocentiæ ex superstitiosa vulgi observatione & moribus introducta.* Fieri solebat vel per duellum: vel per ignem, vomeres aut prunas ardentes, nudis pedibus substratas, aut manibus portandas: vel per aquam ferventem aut ebullientem: vel per aquam frigidam, ea opinione, ut pro innocente haberetur, qui illæsus mansisset, pro nocente autem & reo, qui læsus fuisset, aut in ultimo casu supernatasset aquæ frigidæ. Hi quatuor modi certo sunt illiciti & vani, quia hæc media cognoscendi innocentiam sunt improportionata, superstitiosa, & tentationem Dei continent, quia vel a Deo petitur miraculum, vel tacite invocatur dæmonis auxilium. Quæstionis tamen est, an *cruentatio cadaveris* (seu occisi hominis) ad præsentiam occisoris præbeat indicium

factæ

factæ ab hoc nomine occisionis, aut saltem sufficiens sit ad eum licite torquendum. Dein an licita sit *provocatio ad Divinum tribunal*.

2 Dico 1. Purgatio vulgaris, quæ fit dictis quatuor modis, etiam de Jure canonico graviter est prohibita, & nullam facit probationem, itaut sententia, inde lata, sit retractanda, *c.* 1. 2. 3. *h. t.* Rationes jam sunt allatæ, quibus adde, quia manifestum inducerent periculum condemnandi innocentem, vel absolvendi reum, per *c.* 2. *cit.* Sed *Objic.* 1. Concilium Moguntinum relatum in *can.* 24. *caus.* 17. *q.* 4. statuit, ut, *qui presbyterum occiderit* .:. *si servus est, super* 12. *vomeres ferventes se expurget*: ergo aliqua purgatio vulgaris approbatur a SS. Canonibus. 2. Extant exempla SS. virorum & mulierum, qui per ignem vel aquam purgarunt suam innocentiam, uti S. Cunegundis Henrico II. ex Duce Bavariæ Imperatori, sancto suo conjugi. Et Deus per miracula comprobavit, id sibi non displicuisse. R. ad 1. Illud Concilium fuit particulare errori obnoxium, & in hoc puncto a Jure canonico *in citt. cc.* reprobatum. Ad 2. Illi homines sancti vel ex speciali Dei instinctu, vel Religione ducti, petierunt bona fide & sperarunt miracula a Deo, atque ideo Deus propter bonam fidem & piam simplicitatem prodigiose adstitit. Sed hujusmodi non sunt in consequentiam trahenda, ubi prædicta non adsunt.

3 Dico 2. Cruentatio cadaveris non est probatio, vel indicium probabile, eum esse occisorem ad cujus præsentiam cadaver cruorem stillat, nec sufficiens ad complenda indicia de se non sufficientia ad torturam. Communissima contra paucos; quia incertissimum est, an cruor non fluat ex aliis causis naturalibus, v. g. venarum

narum putrefactione, ut sanguinem retinere amplius non possint, externi aeris forte calidioris, aut calidarum expirationum operatione &c. an non dæmonis ope & præstigiis, an non casu &c. dein sæpe, & ut puto, ordinarie non fluit sanguis in præsentia occisoris, atque econtra fluit occisore procul absente, ut frequens docet experientia. Vid. Heigius *p.2. q.39. n.104. in QQ. Jurid. Objic.* potest dici, quod cruor in cadavere effervescat & moveatur præsente hoste per antipathiam ex præcedente odio & indignatione ortam: ergo cruentatio hæc non est indicium vanum, superstitiosum, & adeo incertum. R. Etsi forte aliquid in antipathiam refundi posset, quod tamen valde incertum, nec satis probabile est, alias enim etiam bos vel sus exanimatus a lanione, vel alio animali, in hujus præsentia cruorem stillare deberet, maxime si animal occisum prius in furorem fuit concitatum: sed nihil tale notatum unquam est: etsi, inquam, forte aliquid tribui posset Antipathiæ, nullatenus tamen secure huic nimis tenui conjecturæ fidendum; cum plures aliæ causæ naturales & magis probabiles reperiri soleant, quibus longe aptius tribuitur cruoris stillatio, præsertim cum ordinarie contingat etiam absente occisore.

4 Dico 3. Provocatio ad Divinum tribunal quamvis absolute licita sit, si quis nempe certo injuste oppressus, & omni humano præsidio ad se tuendum destitutus, ad Deum, tanquam Judicem superiorem, provocet non ex cupiditate vindictæ & iræ excessu, aut ex vanitate, aliave vitiosa affectione, nec petendo quasi miraculum, ut v. g. Deus intra anni curriculum manifestet innocentiam, vel oppressorem ex hac vita intra certum tempus avocet ad reddendam

ra-

rationem &c. sed humiliter rogando, ut Deus aliquo Providentiæ aut Justitiæ suæ opere aperiat veritatem, & oppressam vindicet innocentiam, vel in hoc vel in altero mundo, prout ipsi libuerit. Ita communis cum S. Thoma, & probatur tum ex S. Scriptura, in qua David dixit ad Saulem: *judicet Dominus inter me & te; & ulciscatur me Dominus ex te*. 1. *Reg.* 24. tum exemplis proborum hominum, quæ adducuntur a Justo Lipsio, Delrio, & Raynaudo, tum ex ratione, quia taliter facta provocatio est appellatio debite interposita ad supremum Judicem, cum in terris non reperiatur, qui possit vel velit tueri innocentiam. Et profecto habent Judices, injustum gravamen inferentes, cur timeant ejusmodi provocationes; quia Deus audit injuste oppressorum clamores. Certe P. Drexel. *in suo tribun. l.* 2. *c.* 3. affert omnino 24. exempla tragica, in quibus tales citationes ad Dei tribunal suum omnes effectum consecutæ sunt. Econtra si justam ferant sententiam & exequantur, ridere debent, vel etiam punire tales citationes. Pariter nemo curare debet, qui rem certo sibi debitam repetit vel retinet, si adversarius id conjiciat supra ipsius animam. Cur enim timeat mens conscia recti? Magnam tamen timendi causam habet tam temere vel malitiose provocans. Quamvis inquam, provocatio ad Divinum Tribunal absolute licita sit, regulariter tamen periculosa est, ne nimirum interveniat vel tentatio Dei, vel cupiditas vindictæ, vel inordinata alia animi passio, vel scandalum &c. quo casu utique illicita foret.

TI-

TITULUS XXXVI.

De injuriis, & damno dato.

SUMMARIUM.

1 2 *Quid, & quotuplex sit injuria.*
3 *Quæ exinde nascantur actiones.*
4 *Quæ circa eas sint notanda.*
5 *Quibus modis cesset actio injuriarum, præsertim an retorsione.*
6 *Quid hoc loco sit damnum datum, & exinde competens actio Legis Aquiliæ.*
7 *Quid ex quasi delicto datum, & quæ inde competant actiones.*
8 *An actio Legis Aquiliæ oriatur etiam ex culpa levissima, etiam omissionis & quando concurrit cum contractu, in quo non præstatur culpa levissima.*
9 *Damnum dolo datum ante omnem sententiam:*
10 11 *Datum vero ex culpa mere Juridica non ante.*
12 13 *Bene tamen post sententiam Judicis tenetur resarcire damnificans.*

1 INjuria, quamvis generalissime accepta *pr. inst. & l. 1. pr. ff. h. t.* dicatur omne id, *quod non jure fit*, sive dein culpa vel dolus interveniat, sive non: a Theologis autem, *quod contra jus alterius fit*, a quibus definitur esse *violatio juris alieni:* Juridice autem ac specifice rursus accipitur 1. pro contumelia sive læsione honoris aut existimationis dolose facta, ac dicitur esse *delictum privatum, quo alterius honor aut existimatio dolose læditur, pr. inst. cit.* h. e. cum intentione vel animo lædendi, & quidem ab eo, qui

qui jus dicendi vel faciendi aliquid, quo læditur alter, non habet: quare, qui per jocum profert verbum alteri injuriosum, vel inconsiderate, aut si Superior subditos, parentes, liberos, præceptor discipulos, maritus uxorem probrosis verbis castiget sobrie, aut etiam moderato verbere, injuriam non faciunt. 2. Pro damno injuria, seu per dolum vel culpam, dato, quod vindicatur a Lege Aquilia. Nos injuriam in priori sensu acceptam prius, in posteriori autem posterius explicabimus: quamquam in hoc Titulo conformiter *Institutis & Digestis ad Leg. Aquil.* injuria ac damnum videantur sumi pro eodem, itaut injuria idem sit ac damnum injuria datum, *l. 1. cit.*

2 Injuria, prout est dolosa læsio existimationis alienæ, dividitur in Verbalem & Realem. *Verbalis* est, si verbo contumelioso vel detractorio alterius præsentis vel absentis honor aut fama læditur, ut si alterum vocas furem, aut delictum occultum alterius evulgas, vel etiam si exprobras defectum naturalem, quod sit spurius, gibbosus, vel si verbis obscœnis seducere intendis virginem. Huc revoca injuriam scripto illatam, v. g. per epistolam, *carmen* seu *libellum famosum*, quo nempe per scripturam omisso Auctoris nomine crimen, historia, vel aliud, in alterius ludibrium vilipensionem aut infamiam cedens, spargitur in vulgus. Neque veritas convitii tollit injuriam. *Realis* est, si facto, v. g. verberibus, pictura, gestu, violento domus aut fundi introitu, aut alio actu alterum ludibrio exponas, aut lædas, vel si Judex non servato Juris ordine procedat. Si verba, vel facta, de se & ex natura sua sint contumeliosa vel probrosa, præsumitur dolus seu animus injuriandi, licet proferens illa vel ponens protestetur, se non facere

vel

vel dicere cum animo injuriandi, *l.5. C. h.t.* cum sit protestatio contraria facto; nisi nempe sufficienter probet absuisse dolum: sicut vice versa, si verba & facta de se non sint contumeliosa vel probrosa, præsumitur animus injuriandi absuisse. Porro, si per dictum aut factum honor vel fama leviter violatur, injuria *levis*: si graviter, *atrox* vocatur: levitas autem vel gravitas desumitur ex conditione personæ injuriantis aut injuriatæ, ex ipsis verbis aut factis, ex modo, loco, tempore, subinde etiam ex joco. Sed circa jocos notandum valde circumspectos esse debere, qui iis vexant alios: sæpe enim contingit, ut joci nimis sint falsi, & facetiæ nimis asperæ, quibus præsertim in aliorum corona aut frequenter impetitus alter merito offensum se queritur, etiam graviter: nec juvat dicere, joco id factum esse; tales enim joci non sunt innocentes, & sub hoc pallio sæpe satis promicat latens nequitia, ac animus alterum confundendi. Ceterum potest aliquis etiam indirecte injuria affici, nempe in personis sibi valde conjunctis & in potestate constitutis: sic injuriosa tractatio uxoris, sponsæ, filiifamilias, famuli occupati in negotio domini, Religiosi, redundat in maritum, sponsum, patrem, dominum & Prælatum, *§.2. 3. inst. l.1. §.3. l.15. §.24. ff. h. t.* unde & de injuria agere possunt prodictis personis sibi subjectis, quamvis istæ non vicissim, v. g. uxor, si maritus injuriam sit passus. Id adhuc specialiter notandum, quod injuriam inferens teneatur in conscientia ante omnem sententiam læso satisfacere per reparationem honoris aut famæ, utpote per injustitiam ablatæ. Item tenetur actione injuriarum, de qua

3. Dico 1. Ex omni injuria competit actio injuriarum injurato contra injuriantem, *§. 7. 8. 10. inst. eod.* eaque vel Civilis, vel Criminalis, *§.10. cit.*

cit. Civilis vel eſt pœnalis, vel rei perſecutoria; pœnalis iterum eſt gemina, una deſcendit ex Jure prætorio, & vocatur *æſtimatoria*, qua læſus petit, ut Reus perſolvat æſtimationem injuriæ, quanti nimirum æſtimat læſus honorem ablatum, v. g. dicendo, quod maluiſſet amittere 100. florenos, quam hoc probrum ſuſtinuiſſe, quam ſummam, prævia tamen moderatione ſecundum merita circumſtantiarum, Judex tenetur adjudicare læſo, §. 7. 10. *citt.* altera ex Jure civili, nimirum *ex L. Corn.* quæ tamen competit ſolum ex injuria reali, & quidem ea tantum, qua quis pulſatum, verberatum, vel domum ſuam, in qua actu habitavit, vi introitam conqueritur, §. 8. *inſt. l. 5. pr. & c. h. t.* tendit pariter ad æſtimationem injuriæ, ſed a Judice faciendam, & læſo adjudicandam, *l. 37. ff. eod.* Rei perſecutoria (ſcil. bonæ exiſtimationis) tendit ad revocationem injuriæ, & famæ vel honoris, per verba detractoria aut contumelioſa ablati, reſtitutionem, eſtque introducta per conſuetudinem, & vocatur actio *recantatoria*, vel *ad palinodiam*, quæ læſus petit, ut lædens dicta ſua recantet ſeu revocet, eaque injuſte a ſe prolata eſſe, judicialiter fateatur. Quo modo maxime ſuo honori conſulit injuriatus, ac in Bavaria fere adhiberi ſolet, ſi injuria eſt verbalis. Denique Criminalis actio injuriarum eſt, qua læſus petit, ut Reus debite plectatur, pęna nimirum extraordinaria ſeu arbitraria, nempe vel corporis afflictiva, vel mulcta pecuniaria Fiſco aut Eccleſiæ applicanda, §. 10. *cit.* Si injuria fuiſſet illata per libellum famoſum, determinata eſt poena capitalis in auctorem, ſcriptorem, & evulgantem, *l. un. C. de famoſ. libell.* ſaltem ſi crimen, in illo objectum, ſit capitale, &, ut reſtringit *Conſt. pœn. Caroli V. Art.* 110. falſum. Imo ſecundum praxin pœna omnis libelli famoſi
eſt

est extraordinaria seu arbitraria. Ceterum si injuria attentis circumstantiis censeatur esse levis, nulla actio injuriarum concedenda, sed Christiana deprecatio, quæ utique infamiam non parit, injungenda vel admittenda est, vel alia reconciliatio, ut notant DD.

4 Circa has actiones injuriarum utiliter adhuc notabis sequentia. 1. Actionem Civilem pœnalem (sive *æstimatoria* sit sive *ex L. Corn.*) & Criminalem non esse compossibiles, itaut conjunctive proponere liceat utramque, sed alterutram tantum disjunctive proponi posse, pro arbitrio tamen læsi; cum utraque tendat ad idem, nempe ad vindictam, *l. 6. 7. ff. h. t. l. 14. ff. de accus.* Actio tamen rei persecutoria, seu *ad Palinodiam*, cumulari potest cum actione Civili pœnali, vel Criminali; quia tendit ad diversum finem, cum restitutionem respiciat, illæ autem pœnam: quamvis in praxi pluribus in locis ista cumulatio non admittatur. 2. Omnem actionem injuriarum, si injurians condemnetur, esse *famosam*, seu inducere infamiam Juris, *l. 1. ff. de his, qui not. infam.* nisi sententia in Procuratorem lata sit, aut nisi Judex famam reservet, uti potest, & in quibusdam locis debet reservare vi statutorum, sicut in Bavaria ad idem tenetur, casu quo causa injuriarum non est adeo liquida, vel dubium, an injuriatus non dederit causam injurianti, *tit. 46. art. 10.* Excipitur actio ad palinodiam, quæ non invehit infamiam Juris de Jure communi, bene tamen infamiam facti, nisi Judex, ut fert usus, ex officio tollat, & honorem reservet; quia apud viros honestos male audit, qui se ipsum mendacii arguere debuit. 3. Omnem actionem injuriarum esse personalem, itaut contra hæredes injuriantis non procedat, cum descendat ex delicto; actio tamen ad palinodiam datur hæredibus

inju-

injuriati; quia est rei persecutoria, non pœnæ. 4. Æstimatoriam, quia est Prætoria & pœnalis, esse annalem, *l.* 5. *C.h.t.* Civilem vero ex Lege Cornelia esse perpetuam, seu ad 30. annos durare, *arg.pr.inst.de perp.& temp.act.* uti & actionem ad palinodiam, quia descendit ex consuetudine, quæ est species Juris civilis. Criminalis extinguitur præscriptione 20. annorum, sicut accusatio aliorum delictorum, *l.* 12. *C. ad L. Corn. de falsis.*

5 Dico 2. Actio injuriarum cessat 1. morte tam injuriantis quam injuriati, ante litem contestatam eveniente, 2. lapsu temporis, a Jure præfixi, de quo paulo ante, 3. satisfactione pro illata injuria, 4. condonatione expressa, & 5. tacita, ut si injuriam passus non in continenti revocavit ad animum læsum, subridendo, vel signa dando, se non ægre ferre, aut, si initio quidem se offensum ostendit, dein vero sponte & familiariter agit cum injuriante, invitat ad convivium, vel aliud speciale charitatis signum eidem exhibet: commune enim, v.g. salutatio obviantis, non sufficit, 6. transactione vel pacto. Habentur hæc *l.* 11. 13. 17. *ff. l.* 5. *C.h.t.* Demum & 7. *Retorsione*, qua nimirum injuriæ verbales a læso tuendi honoris sui causa in continenti rejiciuntur in injuriantem cum debito moderamine; quod observatur, si retorsio fiat in continenti, postquam innotuit contumelia: si non objiciatur crimen longe gravius, vel longe diversum ab eo, quod objecit injurians, vel non serviens ad tollendam vel minuendam injuriam: si pariter per verba, & non per verbera, vel schedam affixam, rejiciatur injuria; igitur recte & optime fit, si injuriatus injuriantem mendacii arguat cum exaggeratione, v.g. si alter forte furem, adulterum &c. vocavit, dicere potes: *tu mentiris ut fur, ut adulter:* vel *tam diu pro tali te reputo, donec probaveris*

veris quod dixisti, &c. Si maledicus revera hujusmodi flagitio vel probro obnoxius esset, id etiam absolute & directe in ipsum regeri posset, ut magis de mendacio convincatur, & sic magis tuus defendatur honor. Quod talis retorsio sit licita, probatur inde, quod injuriam repellere, & suum defendere honorem, omnia Jura permittant, *arg. l. 3. ff. de J. & J.* sicut defendere vitam, & res fortunæ, contra injustum aggressorem. *Objic.* Non licet accepto ictu vicissim adversarium percutere: ergo nec verbis me lædentem vicissim lædere verbis. R. *N. conf. & parit.* nam in priori casu repercussio non foret defensio contra injuriam inferendam, sed esset mera ultio injuriæ jam completæ illatæ: in posteriori autem retorsio, debite facta, est defensio contra injuriam nondum complete illatam, utpote quæ post verba physice præterita moraliter perseverat, & in æstimatione hominum aliquis habetur pro tali, qualis ab altero fuit proclamatus, nisi in continenti per retorsionem (vel aliud medium) eximat audientibus suspicionem objecti criminis.

De damno dato.

6 DAmnum hoc loco dicitur *delictum privatum, quo per dolum vel culpam res alterius læduntur*, h. e. destruuntur vel deteriorantur: objective autem sumptum est diminutio patrimonii, corruptione vel deterioratione ab altero absque suo lucro causata per dolum vel culpam. Vindicatur famosa *Lege Aquiliæ*, a Tribuno plebis Aquilio introducta. Cujus tria sunt capita: *secundum* hodie ignoratur & exoletum est: *primum* in eo consistit, quod, si quis alterius servum, vel pecudem, & quidem talem, quæ gregatim

pasci solet, uti equi, boves, oves &c. occidit dolo vel culpa, teneatur ad æstimationem corporis perempti, & quidem *quanti plurimi*, quanti nimirum illud intra annum, a die cædis retro computandum, plurimi valuit: *tertium* caput comprehendit omne aliud damnum, v. g. si homo vel pecus (licet sit inter animalia gregatim pascentia) vulneretur tantum, si aliud animal occidatur, res aliæ destruantur vel deteriorentur dolo vel culpa; & taliter damnum inferens ex eadem Lege tenetur iterum ad æstimationem rei *quanti plurimi*, seu non solum ad æstimationem rei in statu præsenti, sed etiam quanti intra 30. retro proximos dies valuit. Adeoque *actio Legis Aquiliæ* (seu directa seu utilis) non præcise est rei persecutoria, sed etiam pœnalis, si res retro plus valuit, quam tempore læsionis. Interim tamen plurimis in locis pœnam quanti plurimi non servari, sed damnificantem solum ad simplicem rei æstimationem, at una cum reliquo interesse, condemnari, Auctores passim testantur. *Dolus verus* committitur, si adsit animus nocendi, *præsumptus*, ubi ex indiciis valde verisimilibus talis animus conjici potest, uti fere fit, ubi deprehenditur culpa lata vel latior. *Culpa* est, quando aliquid perperam fit, vel negligenter omittitur, ex quo alteri damnum infertur, at sine animo nocendi: alia est Theologica, mortaliter vel venialiter peccaminosa, quæ continet peccatum coram Deo: alia *Juridica*, quæ non est conjuncta cum peccato coram Deo, v. g. propter defectum advertentiæ ad Legem Dei vel obligationem in conscientia, Jura tamen talem actionem vel omissionem habent pro culpabili, ver. gr. si quis librum ab alio sibi commodatum ex oblivione naturali reliquit in loco publico, ex quo postea surreptus est, & tali com-

committit culpam mere juridicam, & quidem latam: nam alia culpa dicitur *lata*, alia *levis*, alia *levissima*, ut explicavi ad *Tit. de Pactis lib.* 1.

7 Sicut autem Lex Aquilia vindicat damnum ex *vero delicto*, nempe dolo & culpa datum, ita *Leges* aliæ, & *Noxales*, uti vocantur, vindicant damnum ex *quasi-delicto* datum, ut si Judex per imperitiam vel errorem male judicet: si ex ædibus aliquid effundatur, vel dejiciatur, ac inde alicui damnum causetur: si aliquid ponatur vel suspendatur cum periculo commeantium, & contingat aliquem lædi: si in caupona, stabulo, navi per famulos aut inquilinos illius viatoribus vel vectoribus damnum inferatur, v. g per furtum: si animal contra naturam generis alicui nocuit, v. g. equus calcitrando. In his enim casibus actiones dantur læsis, & quidem actio *de syndicatu*, vel *male judicati*, contra Judicem: *de dejecto vel effuso* contra patremfamilias vel habitatorem domus: *positi vel suspensi* contra ponentem vel suspendentem; *in factum* contra cauponem, stabularium, nautam: & actio *noxalis*, nempe *quadrupedaria*, seu *si quadrupes pauperiem fecisse dicatur*, contra dominum animalis. Sumuntur hæc ex *tit. Instit. de Obligat. quæ ex quasi del. tit. Inst. si quadrupes pauperiem &c.* Quæ deinceps dicemus de obligatione resarciendi damnum ex culpa mere juridica, applicabis etiam ad damnum ex quasi-delictis hic recensitis datum, si absit culpa Theologica.

8 Circa actionem Legis Aquiliæ adhuc observa 1. eam juxta veriorem cum Stryckio per §. 3. *seqq. Inst. & l.* 44. *ff. de L. Aquil.* competere etiam ex culpa levissima, saltem commissionis. 2. imo utilem probabilius etiam ex culpa omissionis, si nempe damnum non aliquo facto, sed omissione convenientis diligentiæ & cautelæ fuerit datum, per

l.27.§.9.ff.eod.&l.121.ff.de R.J. Sed vehementer reclamat textus in *l.13 §.2 ff. de usufr.* ibi: *qui agrum non proscindit .'. Lege Aquilia non tenetur*. At hic sermo est de damno mere *negativo*, seu de non-lucro, quod alias sperabatur: non de damno *privativo*, quo quis læditur in bonis, quæ jam habet: & hoc solum damnum ad L.Aquil. pertinet. 3. probabilius actionem L.Aquil. *ex culpa levissima* locum non habere, quando concurrit cum contractu, in quo secundum Leges solum ex culpa levi; neque *ex culpa levi*, quando concurrit cum contractu, in quo solum ex culpa lata agi potest, v. g. aliquis conduxit ædes, & ex hoc contractu solum præstare debet culpam levem, non levissimam: vel accepit depositum scyphum aureum, & ex hoc depositarius solum obligatur ad culpam latam: jam si per culpam levissimam conductoris ædes deteriorentur, vel per culpam levem scyphus depositus perdatur, probabilius actio L. Aquil. ex culpa minori non procedit, ut habet communior & usu magis recepta sententia. Ratio est; quia, si Lex Aquilia procederet, quando incidit in contractum, in quo major requiritur culpa, & levis vel levissima ad agendum non sufficit secundum Leges, plane hujusmodi Leges forent inanes & illusoriæ; quid enim prodessent contrahentibus, quos *solum* vel ad latam, vel ad levem quoque culpam adstringunt, eos tamen ex alio capite, nimirum Legis Aquiliæ, ex levissima, vel leviori culpa, quam contractus exigit, condemnari finerent?

9 Dico 3. Damnum dolo, vel culpa Theologica (saltem gravi) datum resarcire in conscientia ante omnem sententiam tenetur damnificans. Ita plerique omnes, eo quod Jus Naturale, & natura Justitiæ Commutativæ exigat reparationem damni for-

formaliter injuste causati. Econtra damnum casu fortuito, sine omni culpa, datum nemo per se tenetur reparare, nec in foro externo. Est pariter certum tum ex *c. fin. h. t.* tum exinde, quia nec Jus Naturale, nec ullum positivum ad id obligat; adeoque res perit domino. Excipe, nisi aliquis per pactum specialiter se obligasset ad damnum fortuito secutum, vel nisi per suam culpam aut moram fuisset causa damni fortuito casu dati.

10 Dico 4. Damnum ex quacumque culpa mere juridica datum (id quod intellige etiam de dato ex quasi-delicto, item de dato ex culpa juridica in contractibus commissa) damnificans resarcire in conscientia ante sententiam Judicis probabilius non tenetur. Communior cum Molin. Laym. Lugo, Haun. contra Panormit. Covar. Zoes, & Arnoldum Rath. Probatur. Spectato jure naturali ex una parte non datur obligatio in conscientia, quia nec datur *ex re accepta*, cum hoc damnum non sit lucrosum, & non augeat substantiam damnificantis: nec *ex injusta acceptione*, formaliter tali, quia peccatum in conscientia, & formale, non intervenit: nec *ex pacto* vel *contractu*, quia nihil tale intervenisse supponitur pro certo: ergo nulla datur radix restitutionis de jure naturali. Ex altera autem parte jus positivum nullibi clare exprimit obligationem in conscientia ante sententiam Judicis, sed potius contrarium, dum ait, *competentis Judicis authoritate consequeris*: *Judicis cura impetrabis*, *l. 2. C. de L. Aquil.* si nempe prius instituatur actio Legis Aquiliæ, quam jura concedunt. *Confirm.* 1. Damnum sine omni culpa Theologica datum respectu damnificantis plane involuntarium est; quia sine advertentia datum, non minus ac si detur ab amente, furioso &c. ergo se habet instar casus fortuiti, & in conscientia obligationem non

inducit. *Confirm.* 2. ex communi persuasione & praxi hominum, optima Legum interprete; nemo enim facile sibi persuadet, se obligari ad resarcitionem damni inadvertenter a se dati ante sententiam Judicis, vel resarcire solet. *Confirm.* 3. Lex Aquilia, & Leges Noxales &c. essent nimis arduæ, si obligarent in conscientia ante sententiam; nam spectata hominum fragilitate pronissimum est ex ignorantia, oblivione, inadvertentia coram DEO inculpabili per se vel per famulos aut animalia aliis inferri damnum sine suo lucro, econtra difficillimum pro illo satisfacere expoliando se bonis propriis. *Confirm.* 4. dictæ Leges obtinent satis suum finem, qui est homines reddere cautiores & accuratiores in cavendis alienis damnis, præcise dando actionem læsis, & Judices obligando ad injungendam resarcitionem quasi in pœnam omissæ diligentiæ & cautelæ debitę, atque sic hæ Leges respectu damnificantis recte censentur esse pœnales: ergo non immediate in conscientia obligant ad resarcitionem damni.

Objic. 1. Lex justa pro foro externo, est etiam justa pro foro interno: sed Lex Aquilia &c. est justa pro foro externo, ut nemo negat: ergo etiam pro foro interno: ergo immediate obligat etiam in foro interno. 2. Lex Aquilia est rei persecutoria, non pœnalis, & spectato jure naturali *non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri*, *l.* 74. & *factum cuique suum, non adversario, nocere debet*, *l.* 155. *ff. de R. J.* atque convenientius est, illum potius sustinere damnum, qui commisit culpam, licet juridicam tantum, quam eum, qui sine omni culpa damnum est passus: ergo. 3. In *c. fin. h. t.* satis clare exprimitur obligatio in conscientia, dum ait, *jure eum satisfacere oportere, qui damnum intulit*,

lis, nec excusari ignorantia, qui scire debuit ex facto suo verisimiliter posse contingere jacturam, &, quam debuerat, non curavit diligentiam adhibere: ergo. R. ad 1. *dist. Illatum:* ergo immediate obligat in foro interno ad aliquid, nempe Judicem, si instituatur actio, ad condemnandum, & damnificantem ad faciendam resarcitionem, postquam condemnatus est. *C. Illatum*, immediate & absolute ad resarcitionem. *N. Illatum*. Instantiam habes in Lege Pœnali, v. g. venationem prohibente. Ad 2. Est quidem rei persecutoria respectu damnum passi, pœnalis vero est respectu inferentis. Vel: est Lex rei persecutoria mediate, nimirum mediante actione rei persecutoria, quam tribuit læso, non vero immediate. Illæ regulæ juris, si intelligantur de obligatione ante sententiam Judicis, & jure naturali inducta, exaudiendæ sunt in casu, quo intervenit culpa Theologica vel dolus: quo casu est quidem convenientius illum sustinere damnum, qui tamen culpam vel dolum commisit, non vero, si commisit culpam mere juridicam, & nec jura clare exprimunt obligationem in conscientia ante sententiam, nec communis hominum persuasio agnoscit, nec observat praxis. Ad 3. In *d. c. fin.* vel est sermo de culpa juridica lata, quæ sæpe est conjuncta cum peccato in conscientia, ut indicare videntur verba, *qui scire debuit*: vel, si velis intelligere de culpa mere juridica, ajo, per illa verba, *jure satisfacere oportere*, non satis clare exprimi obligationem ante sententiam, si ignorantia &c. sit Theologice inculpabilis; quia verum tamen manet, quod *jure* talem oporteat satisfacere, si nempe jubeatur per sententiam, hoc est, quod juste ad id condemnari possit, ac debeat post institutam actionem, conformiter Legibus

Juris Civilis ac Naturalis, a quibus recedere Jus Canonicum sine claro textu asseri non debet.

11 Dico tamen 5. Ex culpa mere juridica probabilius datur obligatio in conscientia resarciendi damnum post sententiam Judicis. Adeoque Lex Aquilia, & Leges quasi-delictum vindicantes, mediate & conditionate, si nempe Judex per sententiam condemnaverit, damnificantem obligant in conscientia, sicut Leges Poenales ad poenam. Ita communior & verior cum Mol. & plerisque prioris assertionis Patronis contra Rebell. Krimer, Haun. Franc. Schmier, & P. Bockn *h.t n.26.* asserentes, quod quidem condemnatus teneatur Judici parere ad vitandum scandalum, tacita tamen compensatione uti possit ejus, quod solvit, & sic obligetur quidem *in*, sed non *pro* foro interno. Alii putant, si detur obligatio post sententiam, hoc ipso erui, eam jam antecedenter datam fuisse. Probatur Assertio, jus naturale praecipit, ut Superiori vel Judici juste praecipienti obediatur: sed Judex secundum Legem poenalem dictans poenam juste praecipit, & ideo post sententiam tenetur Reus poenam subire, ad quod ante sententiam non fuit obligatus. *Confirm.* Si neque post sententiam daretur obligatio. Legis Aquiliae, & concederetur potestas faciendi occultam compensationem, Lex Aquilia, & aliae, non obtinerent efficaciter id, quod intendunt, & effective, scilicet reparationem illati damni, quae varie eludi posset: sed hoc admittendum non est: ergo.

13 *Objic.* 1. Lex Aquilia & ipsa sententia fundatur in praesumptione culpae Theologicae: ergo, ubi haec non intervenit, nec sub conditione sententiae Judicis, & ea mediante, obligat; cum praesumptio in foro interno debeat cedere veritati. *Ant. prob.* partim quia fundatur in culpa & in-

injuria damnificantis: culpa autem vera non est, nisi Theologica, neque injuria vera, nisi formalis sit, & non mere materialis. Atque ob hanc rationem Lex Aquilia non stringit amentes, infantes &c. si damnum inferant; partim quia Lex Aquilia solum obligat illos, qui damnum prævidérunt, vel potuissent & debuissent prævidere, ac scire, *l.* 8. *§. un. l.* 31. *l.* 45. *ff. ad L. Aquil. c. fin. cit.* ergo præsumit advertentiam, vel inadvertentiam, vincibilem, quæ fundat culpam Theologicam. 2. Sententia Judicis non potest majoris esse ponderis, quam Lex: sed Lex Aquilia juxta nos non obligat in conscientia ad reparandum damnum: ergo neque sententia Judicis. 3. Vel sententia, juxta Legem Aquiliam lata, est justa vel injusta? si injusta, utique non obligat: si justa, jam supponit jus petendi reparationem damni in læso antecedenter, & non primum confert: ergo jam ante sententiam datur jus petendi in læso, consequenter & obligatio faciendi reparationem in lædente, si datur post sententiam; quod tamen negavimus. R. ad 1. *N. Ant.* Ad *probat.* Etiam culpa juridica est vera culpa, & injuria juridica & Theologice materialis est vera injuria, nempe juridica, eo quod injuria, quam Lex Aquilia persequitur, dicatur omne id, *quod jure non fit*, *l.* 5. §. 1. *ff. ad L. Aquil.* seu quod fit citra vel contra jus. Imo cum culpa juridica consistat in hoc, quod debita cautela, uti jura desiderant, non adhibeatur, vera utique est culpa, sed juridica tantum, quam jura puniunt saltem mediante Judicis sententia. Amentes & infantes ideo non stringit Lex Aquilia, quia nec injuriæ & culpæ juridicæ sunt capaces, neque diligentiæ ad cavenda damna aliena, quam dicta Lex vult atuere puniendo. Ad 2. *N. suppositum*, quod sententia Judicis sit ma-

majoris ponderis, quam Lex, si per ipsum ministerialiter fiat, quod Lex jubet; nam sententia totas suas vires obtinet a Lege, condemnationem damnificantis jubente: quamvis igitur ipsa Lex non immediate condemnet & obliget, jubet tamen per Judicem, instituta actione, condemnari: itaque Judex est executor Legis, & sententia Judicis est tantum purificatio conditionis, sub qua Lex obligat. Ad 3. dico, sententiam esse justam, utpote secundum jura latam; inde tamen non sequitur, in læso jam antecedenter dari jus absolutum ad petendam, & in lædente obligationem absolutam ad faciendam resarcitionem damni, quia, jura solum obligant ad resarcitionem sub conditione, si instituta actione Judex condemnet, & sic purificando conditionem jus absolutum tribuat, & obligationem faciat absolutam: sicut si Judex secundum Leges pœnales ferat sententiam, & ad pœnam condemnet.

14 Ceterum actio Legis Aquiliæ datur quidem hæredibus damnificati, utpote rei persecutoria respectu ipsius, non tamen contra hæredes damnificantis, nisi lis cum defuncto prius fuerit contestata, aut ad eos ex damno dato aliquid pervenerit, §. 9. *Inst. de L. Aquil.* quia descendit ex delicto.

TITULUS XXXVII.

De Pœnis.

SUMMARIUM.

1 *Quid, & quotuplex sit Pœna.*
2 *Speciatim de Jure Canonico. Ubi de Depositione & Deprædatione.*

3 *Re-*

3 *Regulariter nulla incurritur absque omni sententia Judicis.*
4 *An Judex teneatur semper infligere illam pœnam, quæ a Lege determinata est.*
5 *Quis pœna affici possit.*
6 *Ad incurrendam infamiam requiritur notorietas delicti.*
7 *An Judex Ecclesiasticus possit infligere mulctam pecuniariam.*
8 *Inhabilitates, & Irregularitates, etiam ex delicto descendentes incurruntur ab ignaro Legis. An a dubitante quoque?*

1 QUia Processus Criminalis effectus & finis est puniri delicta, de quibus hucusque, recte proceditur nunc ad pœnas, hoc loco maxime in genere consideratas; proprias enim variis delictis fere jam in propriis titulis adduximus *Pœna* autem est *justa delicti coercitio*, h.e. delicto proportionata, & a potestatem habente inflicta castigatio. Dividitur 1. in *Legalem*, quæ ab ipsa Lege: in *Judicialem*, quæ a Judice: & *Conventionalem*, quæ partium conventione in resilientem a contractu injungitur & determinatur. Legalis subdividitur 2. in *Civilem*, quæ principaliter tendit in privatum commodum civiliter agentis super delicto: & in *Criminalem*, quæ principaliter tendit ad vindictam publicam, ut satisfiat Reipublicæ per delictum læsæ. Practici solent hodie pœnas *Civiles* vocare, quæ non sunt directe corporis afflictivæ. *Criminales* vero, quæ sunt directe corporis afflictivæ. 3. In *Capitalem*, qua adimitur vita vel naturalis, ut per ultimam supplicium, & deportationem, seu quæ illi successit, proscriptionem seu bannum Imperii, quo vita malefici, impune occidendi, omnium manibus exponitur,

vel adimitur vita civilis, dum quis privatur simul libertate & civitate, ut olim fiebat per damnationem ad metalla vel interdictionem ignis & aquæ, dicebanturque *Capitis diminutio*; cum Respublica imminueretur aliquo capite; hodie successit damnatio ad triremes, quæ si fiat in perpetuum, æquivalet pœnæ mortis: & in *non-Capitalem*, corporis tamen vel animi afflictivam, per quam non adimitur vita, uti est fustigatio, expositio ad pastellam seu ad numellas, relegatio ex provincia, inustio stigmatis, amputatio aurium, manus &c. Infamia. 4. In *Positivam*, cujus executio requirit aliquam actionem, sive ipsius delinquentis, uti exilium, mulcta pecuniaria, vel alterius, uti verberatio, incarceratio; quamvis enim incarceratio de Jure Civili scripto non pro pœna, sed pro custodia tantum adhiberi potuerit, *l. 8. §. 9. ff. h. t.* de consuetudine tamen etiam in foro Civili frequens est pœna carceris suffragante *Constit. Carolin. art.* 157. & in *Privativam*, quæ privat aliqua re, vel jure, sine interventu actionis, uti censuræ inhabilitates, irregularitates, & irritationes pœnales. 5. In *Ordinariam*, quæ ab ipsa Lege, scripta vel non scripta, jam est determinata ac definita, & si Lex dicat, eam *ipso Jure*, vel *facto* incurri, vocatur *latæ sententiæ*, si vero jubeat infligi a Judice per sententiam, dicitur *ferendæ sententiæ*: & in *Extraordinariam*, seu *Arbitrariam*, quæ relinquitur arbitrio Judicis, pro delictorum & delinquentium qualitate primum determinantis pœnam, ac inferentis.

v. De Jure Canonico aliæ pœnæ sunt *Vindicativæ*; quæ principaliter spectant vindictam publicam, & satisfactionem pro injuria Reipublicæ illata: & *Medicinales*, quæ principaliter

irro-

irrogantur in emendationem delinquentis, uti Censuræ, de quibus *ad tit. de Sent. Excom.* paulo post. Aliæ *Temporales*, uti est infamia, carcer, castigatio corporis moderata, privatio & confiscatio bonorum, mulcta pecuniaria, condemnatio in expensas litis, detrusio in Monasterium, quæ tamen fere exolevit: aliæ *Spirituales*, uti Censuræ, Irregularitates, de quibus alibi, item Depositio & Degradatio, quas, quia nullibi adhuc explicavimus, breviter hic describo. *Depositio*, nempe simplex verbalis, & specifice accepta, est pœna solis Clericis propria, qua vel ab Ordine (h. e. Ordinis exercitio) vel a Beneficio, vel ab Officio, vel a Beneficio & Officio simul, vel totaliter ab Ordine, Beneficio, & Officio per sententiam (Condemnatoriam, vel, si a jure jam sit lata, Declaratoriam criminis) removentur in perpetuum. Per ultima verba distinguitur a *Suspensione*, quæ de se non est perpetua, & privans ipsa radice & titulo beneficii, sed tantum exercitio; item a *Privatione Beneficii*, quæ non infert inhabilitatem perpetuam ad idem vel novum Beneficium. *Degradatio*, quæ, licet comprehendatur in depositione generice sumpta, vocari tamen etiam solet *Depositio Realis*, est pœna gravissima, quæ Clericus propter criminis atrocitatem, vel incorrigibilitatem suam, solemniter & authentice privatur non tantum Ordine, Beneficio, & Officio, sed etiam Statu Clericali, h. e. omnibus privilegiis Clericalibus, Fori, Canonis &c. ut a Judice Sæculari (cui etiam tradi solet) secundum Leges Civiles puniri possit, & percuti sine periculo excommunicationis. Quando profertur dictæ privationis sententia solemniter, *Degradatio Verbalis*, quando autem fit sententiæ solemnis executio, *Realis* nuncupatur. Solemnitates describuntur *in c. 27. de V. S. c. 1. h. t. in 6.* Trid. *s.* 13.

c.4. de ref. & in Pontificali Romano. Si realiter degradatus a Curia Sæculari non puniatur morte, vix iterum in pristinum statum restitui solet, & a solo Pontifice posset, per *can.1.2. d.50*. Cum Depositis tamen ob crimina non valde enormia dispensatio permittitur Episcopis. P VViestner. *b.n.74*. cum Panorm. Barb. Gonzal. Ceterum Judex Ecclesiasticus non infert pœnas mortis, mutilationis membri, aut fustigationem a Carnifice faciendam &c. cum Ecclesia non temporalem, sed spiritualem exerceat gladium, *can. 6. caus. 33. q. 2. c. 4. de Raptor.*

3 Dico 1. Nulla pœna *ferendæ sententiæ* incurritur ante sententiam Judicis condemnatoriam, ut per se liquet. 2. Nulla quoque pœna *latæ sententiæ* positiva, ad cujus executionem requiritur aliqua actio vel ipsius delinquentis vel alterius, ante sententiam Judicis declaratoriam criminis, neque regulariter privativa privans aliquo jure jam plene quæsito. Communis cum P. VViestner *h. t. n. 18*. Covar. Sanch. Palao. *De pœna positiva* colligitur ex carentia Juris ad subeundam pœnam obligantis ante jussionem Judicis, & omnem sententiam; ex nimia difficultate, quæ reperitur in hoc, ut aliquis in se ipsum exequatur pœnam, vel ab alio petat sibi infligi, v. g privationem Beneficii, sua bona Fisco addici &c. item ex communi persuasione ac praxi: de *privativa privante &c.* ex *c. 19. de Hæret. in 6*. Addidi, *regulariter*; excipiuntur enim censuræ, item inhabilitates, nullitates, & impedimenta Matrimoniorum, provisionum Beneficialium &c. nam hæ ultimæ pœnæ non privant jure jam quæsito, sed primum quærendo. 3. Nec pœna conventionalis probabiliter solvenda est ante sententiam Judicis, & partis innocentis exactionem; quia pœnam

paci-

paciſcentes, niſi claris verbis ſe obligent ad pœnam ante ſententiam, & partis exactionem, cenſentur appoſuiſſe pœnam juxta naturam & regulam pœnarum juris communis, quæ in conſcientia ante omnem Judicis ſententiam non debentur, & ſi pœna cedat in alicujus favorem, iſque eam non exigat, cenſetur illam remittere.

Ob. Ex hac doctrina ſequitur, fruſtra a Legibus pœnalibus poni has clauſulas, *ipſo jure*, *ipſo facto*, amittat dominium, privatus ſit beneficio &c. ſed hoc dici non debet: ergo. R. N. *Ma.* Dictæ clauſulæ habent nihilominus ſequentes effectus notabiles. 1. Non opus eſt ſententia condemnatoria, ſed ſufficit declaratoria criminis ad dimittendum beneficium &c. 2. Fructus percepti a die commiſſi criminis poſt hujus declarationem reſtituendi ſunt; ad quos reſtituendos primum a die ſententiæ condemnatoriæ Reus fuiſſet obligatus; ſi talis clauſula legi pœnali non eſſet adjecta. 3 Actus, quos geſſit reus delicti poſt diem commiſſi criminis, v.g. Prælatus poſt diem malæ alienationis, fuerunt tantum revocabiliter validi propter hujuſmodi clauſulam, adeoque irritandi ſunt. 4. Dominium rei, quo lex privat ipſo jure, v.g. ſtatuens privationem beneficii, confiſcationem bonorum, amittitur quidem ſtatim, at non ipſe uſus & retentio rei, donec feratur ſententia declaratoria, & tunc retrotrahitur privatio ad diem commiſſi criminis.

4 Dico 2. Judex ſupremo inferior, & qui jus aggratiandi non habet, regulariter, & per ſe non poteſt remittere, vel mitigare, minus exaſperare, pœnam ordinariam, ſeu a Lege, Canone, Conſuetudine, Statuto determinatam. Plerique cum S. Th. tam Juriſtæ quam Theologi; quia inferior non poteſt immutare Legem Superioris, *c. 16. de Major,*

Major. & judici non licet judicare de Legibus vel contra Leges, sed secundum Leges *can.* 3. *d.* 4. *l.* 1. §. 4. *ff. ad S. C. Turpill.* Principi autem supremo, qui Lege superior esse censetur *l.* 31. *ff. de Legib.* id licet ob justam causam, & ubi per indulgentiam non datur sceleratis ansa delinquendi; item iis, qui jus aggratiandi habent ex privilegio vel consuetudine, uti Principes ac Status Imperii Romani in suo territorio. Addidi, *regulariter & per se*: nam per accidens & ob circumstantias vel lenientes vel aggravantes etiam inferiori Judici permissum est immutare pœnas legales, imminuere vel exasperare *l.* 16. §. 3. 4. 5. 6. *l.* 28. §. 3. 10. *l.* 42. *ff. h. t. l. fere ff. de R. J.* Sed istæ circumstantiæ lenientes & aggravantes, sumuntur præcipue ex qualitate personæ delinquentis, vel per delictum offensæ, ex modo, loco, tempore, quo commissum est delictum, item ex iteratione frequentiori. Unde, quia ordinarie talis circumstantia, mitigationem vel exasperationem pœnæ exigens adesse solet, pœnæ criminum hoc tempore fere sunt arbitrariæ, præsertim in foro Canonico, ubi consuetudo plerasque fecit arbitrarias, ut notat Engel *h. n.* 5. cum Vallens. savetque Trid. *f.* 25. *c.* 3. *de ref.*

5 Dico 3. Subjectum pœnæ est omnis & solus homo delinquens; quia delicta suos debent tenere auctores; & ubi delictum, ibi sit pœna *l.* 26. *ff. l.* 22. *C. h. t. sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus c.* 23. *de R. J. in* 6. Si Leges expresse velint innocentes comprehendere pœna, sicut liberos privant quibusdam bonis, vel privilegiis propter crimen læsæ Majestatis a patre commissum ex justa causa, ut nempe pater magis puniatur in liberis *l.* 5. §. 1. *C. ad L. Jul. Maj.* respectu horum non videtur esse proprie pœna.

Sicut

Sicut proprie pęna respectu defunctorum non est, si propter crimen eorum corpora v.g. suspenduntur in furca, vel implicantur Rotæ.

6. Dico 4. Nulla infamia ex delicto oritur, nisi istud sit notorium notorietate juris, vel facti. Communior cum Abb. contra Barbos, quia infamia completa, & in actu secundo, est diminutio bonæ famæ: sed fama nunquam diminuitur actu ob delictum hominibus ignotum. Nec obstat, quod infamia *juris* imposita dicatur perpetrationi, non manifestationi criminis; quia, si manifestatio non accedat tanquam conditio, actu non inuritur infamia, sicut ignis actu non urit, nisi accedat applicatio tanquam conditio.

7 Dico 5. Mulcta pecuniaria, quæ etiam *Emenda* dicitur subin recte imponitur ab Ecclesiastico etiam Judice *c. 4. de off. d. leg. c. 18. de off. Jud. Ord. c. 2. h. t.* Trid. *s. 25. c. 3. de ref.* Accedit praxis, & ratio, quia subinde magis timetur & absterret a delictis pęna pecuniaria quam corporalis. Id tamen cavere debent Judices Ecclesiastici (uti & Laici) ne de avaritia & lucri cupiditate se faciant suspectos, nimis frequenter mulctando in pecuniis, easque sibi applicando. Et hinc Trid. *loc. cit.* jubet, ut illę *piis locis, ibi existentibus, assignentur.* Sed Ob. In *c. 13. de vit. & hon. & c. 3. h. t.* videtur prohiberi exactio pœnæ pecuniariæ. R. hæc & similia jura intelligi debent de casibus, ubi aliæ a jure pęnæ sunt præscriptæ, vel ubi Judices Ecclesiastici eas sibi applicant, vel ubi Ordo judiciarius non servatur &c.

8 Dico 6. Inhabilitates pęnales, si non principaliter in pęnam sint statutæ, uti & irregularitates, etiam ex delicto descendentes, probabilius incurruntur ab eo, qui laborat ignorantia

juris,

juris, eas suo delicto annectentis, vel ignorantia facti, suum actum esse talem, cui annexa sit irregularitas vel alia inhabilitas. 2. Non tamen ab illo, qui dubitat, dubio juris vel facti, si post debitam diligentiam adhibitam maneat dubium speculativum, & deponatur dubium practicum. Pars 1. suadetur ex *c.9. de Cler. excomm. ministr.* dein ex eo, quia inhabilitates non pœnales, & irregularitates ex defectu descendentes incurruntur ab ignorantibus, ut plerique omnes fatentur, v.g. irregularitas orta ex defectu natalium, ætatis, ex bigamia &c. ergo etiam ex delicto descendentes, eo quod non principaliter & per se in pœnam sint introductæ, sed ex alia causa, scilicet irregularitates in reverentiam Eucharistiæ & ob decentiam Status Ecclesiastici, licet per modum pœnæ sint statutæ, & secundario ob interveniens delictum rationem pœnæ habeant. Ex quo solvitur præcipuum argumentum adversariorum, pœnas ab ignorantibus non incurri asserentium; id enim conceditur quoad pœnas, quæ principaliter rationem punitionis habent, negatur autem de iis, quæ solum secundario. Pars 2. ex *c.18. de sent. excom. in 6.* ubi statuitur, nullam incurri irregularitatem, nisi in casibus jure expressis: sed si est dubium *juris*, an nempe in hunc actum a jure sit decreta irregularitas, item si est dubium *facti*, an hic actus sit talis, in quem statuta est irregularitas, non est in jure expressum, quod incurratur irregularitas: ergo. Excipitur unicus casus, quo quis dubitat dubio facti, an homicidium, quod certo constat esse commissum, a se vel alio perpetratum sit; talis enim pro irregulari (sed solum in ordine ad abstinendum a Sacrorum Ordinum exercitio & celebratione Missæ) habetur *c.12. & 18. de homic.* Sed magis utique

que *inquies*, excusare debet ignorantia, quam dubium, ab irregularitate: ergo, si dubius non incurrit, a fortiori nec ignorans incurret. R. N. paritatem in hac materia; quia in casum dubium nulla a jure reperitur statuta irregularitas: in casibus autem, ubi ignorantia excusare deberet, supponitur, certo statutam esse in aliquem actum a jure irregularitatem, & ignorans nullibi ab ea eximitur.

TITULUS XXXVIII.

De Pœnitentiis, & Remissionibus.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit pœnitentia, & quid remissiones.*
2 3 *Quid involvat pœnitentia ut Sacramentum, tam ex parte pœnitentis, quam ex parte Ministri.*
4 *An & quando detur obligatio confitendi peccata, & qualia.*
5 *Quis possit absolvere a peccatis reservatis.*
6 *Quænam soleant reservari ab Episcopis.*
7 *Quid requiratur ad reservationem peccati.*
8 *An ignorans incurrat casum reservatum.*
9 *Papa, regulariter solus, potest concedere Indulgentias, etiam pro defunctis.*
10 *Quæ dicantur Indulgentiæ Plenariæ & non-Plenariæ: quid illis superaddat jubilæum.*

1 POenitentia consideratur tripliciter. 1. prout est *virtus* specialis, seu detestatio & dolor animi de peccatis, prout hæc sunt offensa Dei, cum proposito melioris vitæ. 2. ut est *Sacramentum*, si nimirum interno dolori accedat confessio peccatorum coram Sacerdote, & hujus absolutio. 3. prout est *Satisfactio*, seu opus pœna-

pœnale, vel ſponte ſuſceptum, vel a Confeſſario injunctum, ad delendam, quæ ordinarie poſt dimiſſa quoad culpam peccata remanet, ſuſtinenda in hoc vel altero mundo, pœnam temporalem, ut aliqualiter ſatisfiat Juſtitiæ Divinæ. Quia vero opera pœnalia, quæ vel a Confeſſariis injunguntur, vel etiam a Judice Eccleſiaſtico, ubi delictum eſt publicum & in judicium deductum, v. g. peregrinatio ad locum pium, jejunia &c. vel ſponte ſuſcepta, aut ærumnæ hujus vitæ patienter toleratæ ad placandum Deum, ſæpe non ſufficiunt ad delendam pœnam præſertim apud peccatores gravibus peccatis obſtrictos, Eccleſia ſuccurrit per *Indulgentias*, quæ in Rubrica vocantur *Remiſſiones*, ſcilicet pœnarum temporalium, dimiſſis quoad culpam & pœnam æternam peccatis reſiduarum, ex Chriſti & Sanctorum ſatisfactionibus, quæ vocantur *Theſaurus Eccleſiæ*, liberaliter applicatis a Summo Pontifice; ideo in hoc titulo agendum eſt non ſolum de *Pœnitentia*, fere tantum quatenus eſt Sacramentum (quatenus enim *virtus* eſt aut *ſatisfactio*, imo multa etiam, quatenus Sacramentum eſt, Theologis tum ſpeculativis tum moralibus, qui ex profeſſo fuſe hæc pertractant, diſcutienda relinquere debemus) ſed etiam de *Indulgentiis*.

2 Porro *Sacramentum Pœnitentiæ* eſt, *quo peccata poſt Baptiſmum commiſſa, & cum debito dolore legitimo miniſtro manifeſtata, virtute clavium ſeu abſolutionis Sacramentalis delentur quoad reatum culpæ potiſſimum*. Proin involvit & requirit ſequentia, 1. *materiam remotam*, quæ ſunt peccata: ſi hæc ſint mortalia, nunquam confeſſa, ſunt materia, *neceſſaria*, ſeu neceſſario ſubjicienda clavibus Eccleſiæ, h.e. exponenda in Confeſſione; ſi venialia ſunt *ſufficiens* ad obtinen-

dam

dam absolutionem, uti & mortalia jam semel confessa. 2. *materiam proximam*, quæ sunt tres actus pœnitentis, nimirum dolor de peccatis seu contritio: confessio: & satisfactio. *Contritio* potest esse vel *perfecta*, si nimirum procedat ex motivo amoris Dei offensi, super omnia diligendi & dilecti, atque hæc ordinarie intelligitur nomine *contritionis*: vel *imperfecta*, quę solet vocari *attritio*, nempe si dolor procedat & fundetur in motivo inferiori, v. g. propter turpitudinem peccatorum, propter gehennam vel pœnas a Deo pro peccatis infligendas, quas peccator metuit, aut propter jacturam cœli, quam fecit. *Confessionem*, quæ debet esse integra & sincera, ita ut omnia prorsus mortalia, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt, quoad speciem & numerum fideliter aperienda sint Confessario, nisi moralis saltem impossibilitas excuset. 4. *Satisfactionem*, quæ consistit in executione operis pœnalis seu pœnitentiæ, ut vocamus, a Confessario injunctæ: hæc non est pars essentialis, sed solum *integralis*. 5. *Formam*, seu absolutionem a peccatis, quæ consistit in verbis illis, *absolvo te*, vel *absolvo te a peccatis* &c. quæ sacerdos auditis peccatis pronuntiat, & sic auctoritate ac nomine Christi peccatorem non mere declarat liberum a peccatis, sed vere etiam liberat, atque confert gratiam sanctificantem, vel primam, si pœnitens attulit mortalia, vel augmentum illius, si prius jam fuit in statu gratiæ, *ex opere operato*, ut loquuntur, seu ex meritis Christi. 6. *Legitimum ministrum*, qui ex Institutione Christi est solus sacerdos, Trid. *s.* 14. c. 6. *& can.* 10. *de Pœnit. Sacr.* ex illo S. *Jo. c.* 20. *Accipite Spiritum S. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

3 Ex

3 Ex quibus apparet 1. Sacramentum Pęnitentiæ esse institutum per modum Judicii, in quo Pęnitens & *Reus* & simul sui *Accusator* est, Sacerdos vero absolvens est *Judex*. 2. Pęnitentem obligari ad distinctam peccatorum gravium confessionem; quomodo enim alias Sacerdos scire posset, an & quo modo Reus peccator sit absolvendus, aut ligandus. 3. In Sacerdote tanquam Judice requiri *jurisdictionem*, seu potestatem absolvendi, quam quidem accipit in ipsa ordinatione, non tamen illius exercitium, quod primum consequitur, quando ipsi assignantur subditi, in quos in actu secundo exerceat potestatem in ordine ad absolvendum: quæ jurisdictio potest esse vel *ordinaria*, vel *delegata*, expresse vel tacite concessa: hanc præcedere vel comitari debet *approbatio*, sive judicium & testimonium authenticum (ab Episcopo regulariter dandum) de alicujus idoneitate ad excipiendas confessiones: vocatur etiam concessio *Curæ animarum*, estque ad licite ac valide a peccatis mortalibus absolvendos Sæculares, & Moniales, necessaria. Trid. *s.23.c.15. de ref. & Const. Inscrutabilis*, Greg. XV. Quia vero jurisdictio non solet concedi illimitate, sed cum quadam restrictione, dum vel Papa vel Episcopus vel alii Superiores Ecclesiastici certos casus & peccata graviora suæ absolutioni reservant extra articulum mortis pœnitentis, dispicere debet Sacerdos Confessarius, quænam peccata sint reservata, a quibus absolvere ipsi permissum non sit.

4 Dico 1. Datur obligatio de Jure Divino confitendi peccata mortalia post Baptismum commissa in ordine ad obtinendam absolutionem Sacramentalem. 2. Quamvis Christus nullum expresse determinaverit tempus. 3. Bene tamen determinavit Ecclesia, dum in *c. omnis utriusque*

usque 12. *h.t.* & Trid. *s.*14.*c.*5. *& can.* 8. *de Pœnitent. Sacram.* præcepit, ut omnes fideles & singuli, postquam ad annos discretionis pervenerint, peccati vel peccatorum mortalium sibi conscii, saltem semel in anno omnia dicta peccata fideliter confiteantur, & valide, proprio Sacerdoti, scil. Parocho, vel Episcopo, vel Papæ, aut horum delegato, aut privilegium confessiones quorumcumque & quovis tempore audiendi habenti, uti habent Religiosi, saltem Mendicantes. Si quis autem culpabiliter omitteret, vivus ab ingressu Ecclesiæ arcendus, mortuus autem sepultura sacra privandus esset. Prima duo membra, sicut tenent omnes Catholici, ita sumuntur ex *cit. c.* 20. *so.* Tertium vero totidem fere verbis est decisum in *c.* 12. *& Trid. citt.* Quod autem valida debeat esse confessio, specialiter declaravit Alex. VII. damnans hanc propositionem: *qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*, sicut Innoc. XI. damnavit hanc: *præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.* Imo nec ille reipsa satisfacit, qui ignoranter confessionem invalidam facit, sed tenetur, postquam resciverit, veram peragere, quia actum invalide fieri, & non fieri, paria sunt, *arg. l.*30. *ff. de Testam. tutel.* nec finis, a jure Divino intentus, qui est reparatio amicitiæ Divinæ, per invalidam Confessionem obtinetur. De reliquo, licet Christus non determinaverit tempus, juxta plerosque tamen omnes urget præceptum Divinum in articulo mortis, seu in probabili vitæ periculo, ut peccati mortalis sibi conscius suscipiat Sacramentum Pœnitentiæ vel in re, vel saltem, si occasio confitendi non suppetat, in voto, quod consistit in contritione perfecta. Et licet Ecclesia determinet singulos annos, non vero

ro certum anni tempus, per accidens tamen ratione Communionis Sacræ, quam præcipit in Paschate peragendam *c.12.cit.* stringit tempore Paschali, sicut jus divinum per accidens obligat ad Confessionem Sacramentalem toties; quoties aliquis communicare, vel celebrare Missam debet vel cupit. Ceterum consuetudo universim videtur omnes obligare ad confitendum in Paschate, licet peccati mortalis sibi non videantur rei, quia alias foret occasio & periculum, ne sub prætextu carentiæ peccati mortalis omitterent Confessionem, qui tamen tenerentur.

5 Dico 2. A peccatis reservatis licet per se & directe absolvere possit solus, qui reservavit, vel ejus successor, aut superior, & quibus isti hanc potestatem delegant; quia per reservationem aliis ligatur jurisdictio & potestas absolvendi. 2. In articulo tamen mortis cuivis sacerdoti, etiam degradato, hæretico, non approbato &c. id permissum est. Trid. *s.14.c.7.de pœn.* ubi pro hoc articulo vult cessare omnem reservationem. 3. A casibus autem, Papæ reservatis ab ipso jure, conceditur Episcopis, ut si occulti sint & ad forum contentiosum non deducti, possint absolvere suos subditos in foro conscientiæ. Trid. *s.24.c.6.de ref.* item illas personas, quę ob impedimentum adire nequeunt Pontificem, vel ejus delegatum idem conceditur. 4. Religiosis Mendicantibus quoad personas non regulares per speciale privilegium, exceptis tamen casibus Bullæ Cœnæ, & quidem solis extra Italiam. *Const. Clem. VIII. die 9. Jun.* 1601. *& Const. Urb. VIII.* 17. *Nov.* 1628. imo, ut observat Gobat, etiam concessum videtur iisdem Religiosis absolvere a casibus Bullæ Cęnæ *in casu necessitatis & impedimenti*, quia Urbanus VIII. in sua *Const.* omisit verba, *in nullo casu, etiam ne-*

necessitatis & impedimenti &c. quæ Clemens VIII. prædecessor posuerat. 5. A casibus tamen Episcopo reservatis nec Religiosi Mendicantes absolvere possunt, nisi Episcopus id ipsis indulgeat. Sic enim sentire nos jubet Alex. VII. qui damnavit hanc propositionem: *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id eorum facultate*; quam tamen facultatem iis sæpe clementer concedunt Episcopi, saltem in Germania. Vid. etiam Const. Ben. XIV. quia duos alios reservat casus, *complicis* nempe, ac *falso* de solicitatione *Sacerdotes accusantis*.

6 Quæres, quinam sint casus Episcopales? R. Nulli quidem sunt de Jure Communi, nisi forte excipias levem Clerici percussionem, mortaliter tamen peccaminosam; solent tamen sibi reservare aliquos specialiter, v. g. homicidium voluntarium, crimen incendiariorum, sacrilegium, per effractionem & expoliationem loci sacri, vel per voluntariam humani sanguinis aut seminis effusionem in eo factam, commissum, perjurium & falsum testimonium in judicio, falsificationem litterarum, violentam manus injectionem in parentes, sortilegium seu Magiæ exercitium, peccata irregularitatem sibi annexam habentia, adulterium notorium, aliaque carnis delicta enormia & publice scandalosa. Sed diligenter inspicienda sunt Ritualia cujuslibet Diœcesis; alicubi enim plura, alibi pauciora, alicubi etiam alia a recensitis distincta sibi reservant Episcopi, qui tamen cavere debent, ne nimis multa peccata sibi reservent; id enim potius in destructionem cederet, quam in ædificationem. Trid. *s.* 14. *cit. cap.* 7.

7 Petes, quid requiratur, ut peccatum pos-

vel soleat reservari? R. sequentia. 1. Ut sit mortale ex objecto suo, & cum plena advertentia commissum. 2. Ut sit externum, ita ut actus externus per se sit mortaliter peccaminosus, v. g. si peccatum carnis in actum externum prodiens reservaretur, graviter is provocativus sit ad Venerem oportet, qualis non est aspectus faciei, tactus manuum &c. etiam alterius sexus, licet fiat cum Venerea delectatione interna graviter peccaminosa. 3. Ut sit consummatum in genere suo, & eo modo, qui in lege reservante exprimitur. 4. Ut sit admodum grave, seu habens extraordinariam gravitatem, quæ talem rigorem exigat; cum reservatio alias nimis accideret difficilis. 5. Ut tale peccatum non sit valde frequens. Gobat. *Theol. Exper. tr. 7. n. 355.* cum aliis, Engel *in Man. Paroch. p. 3. c. 2.* uti in Germania est peccatum hæresis, saltem apud illos, qui in ea nati sunt, & lectionis librorum Hæreticorum in locis, ubi Hæretici vivunt immixti Catholicis. 6. Ut peccatum non sit dubium, vel dubietate *Juris*, ut si dubitetur de Lege reservante, vel *Facti*, ut si dubitetur, an peccatum, eo modo sit commissum, prout exigit Lex reservans. Gabat. *n. 356.*

8 Dubitabis, an incurrat casum reservatum, qui invincibiliter ignoravit, suum peccatum esse reservatum? R. cum distinctione: si reservatio sit *Pœnalis* principaliter, qualis fere est omnis & illa tantum, quæ habet annexam censuram, probabilius non incurrit. Gobat *n. 360.* cum Sanch. Lug. & aliis hodie passim: si autem est *Medicinalis*, seu principaliter spectans bonum fidelium, & subditorum, quales fere sunt reliquæ omnes, omnino incurrit. Sanch. *l. 9. de Matrim. d. 33. n. 18.* La Croix, & alii hodie communiter; quia per talem reservationem ab-

absolute censetur inferiori Sacerdoti adempta potestas absolvendi: Ex priori parte inferes, a quolibet Sacerdote, alias potente a mortalibus absolvere, posse absolvi eum, qui commisit peccatum a Pontifice reservatum, si pœnitens ignoravit vel reservationem vel censuram suo peccato annexam, vel ex alio capite a Censura excusatur; quia Pontifex non solet sibi reservare peccata, nisi habeant annexam simul censuram Pontifici reservatam.

9 Dico 3. Indulgentias quascumque, etiam pro defunctis, ex plenitudine potestatis suæ potest Summus Pontifex elargiri, & ii, quibus Papa concedit, at nec valide nec licite sine justa & rationabili causa. Constat ex *c. Unigenitus 2. h.t. int. Extrav. Comm.* & ex illo *Matth. 16.* ubi Christus ad D. Petrum, ejusque in Apostolica Cathedra successores, dixit: *tibi dabo claves Regni cœlorum: quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis*; item ex praxi & communi sensu fidelium. Dixi autem 1. *Indulgentias*, quæ sunt remissio pœnæ temporalis, pro peccatis actualibus debitæ, ex Thesauro Ecclesiæ desumpta: adeoque per Indulgentias non remittuntur peccata quoad reatum culpæ, sed solum quoad reatum pœnæ post culpam dimissam adhuc residuæ, & vel sustinendæ in Purgatorio, vel delendæ in hac vita per opera pœnitentiæ, aut per ærumnas patienter toleratas. *Thesaurus Ecclesiæ* præcipue sunt opera Christi qua satisfactoria, quæ sunt infiniti valoris, dein B.V. & aliorum Sanctorum, quibus ipsi ad satisfaciendum pro suis peccatis non indiguerunt, proin est infinitus. *Extrav. cit.* Dixi 2. *Quascumque*, plenarias, & non plenarias, personales seu certis personis, reales seu certis rebus, v.g. numismatis, rosariis &c. & locales seu certis locis, v.g.

templis, concedi solitas. 3. *Etiam pro defunctis*, non quidem per modum *absolutionis*, uti contingit in Indulgentiis pro vivis, in quos Papa habet jurisdictionem, sed per modum *suffragii* seu *solutionis*, h. e. satisfactiones Christi exhibendo Divinæ Majestati quasi solutionem pretii, adjunctis precibus, ut eas pro debito pœnæ, a defunctis adhuc sustinendæ, misericorditer acceptare dignetur. Nihilominus tamen Indulgentiæ pro defunctis concessæ juxta communiorem & veram cum S. Th. habent effectum infallibilem. 4. *At nec valide &c. sine justa causa*; quia Papa non est dominus, sed solum dispensator thesauri Ecclesiæ & satisfactionum Christi &c. dispensatori autem non est concessum gratias elargiri sine justa causa; id enim esset prodigere. Justa autem causa debet esse specialis, v.g. exaltatio Ecclesiæ, extirpatio hæresum, obtinenda per preces & opera pia &c. pro lucrandis Indulgentiis præscriptas, remuneratio meritorum in Ecclesiam &c. Nec sufficit generalis illa causa & finalis, scilicet ut liberentur v.g. animæ a pœna alias in Purgatorio &c. sustinenda; quæ liberatio est ipse finis Indulgentiarum. *Ob.* Papa valide dispensat in lege jejunii, valide absolvit ab excommunicatione, & alias pœnarum remissiones facit, etiam sine justa causa: ergo & Indulgentiæ valebunt sine justa causa concessæ. R. N. *Conf. & parit.* Illas dispensationes, absolutiones, & remissiones facit Pontifex circa rem quasi suam & suæ liberæ dispositioni relictam, ac tanquam dominus: Indulgentias autem concedit solum ut dispensator, applicando satisfactiones Christi, adeoque alienas; non liberæ dispositioni suæ relictas.

10 Porro Indulgentiæ *Plenariæ* dicuntur, quæ tollunt omnem pœnam temporalem ob peccata

quoad

quoad culpam dimissa exolvendam in hac vel altera vita. *Non-plenariæ* autem seu *partiales*, quæ solum tollunt partem pœnæ, vel *indeterminatam*, v.g. tertiam, aut quartam pœnæ partem, vel *determinatam*, v. g. 20. 40. dierum, 7. 10. 100. 1000. annorum: si Indulgentia sit 40. dierum, appellatur *Quadragena*, qua deletur pœnæ tantum, quantum fuisset exolutum per jejunium 40. dierum secundum antiquos Canones Pœnitentiales continuatum: vel *Carena*, qua exolvitur tantum pœnæ, quantum per jejunium in solo pane & aqua per 40. dies continuatum juxta dictos Canones fuisset deletum: si sit Indulgentia 7. annorum, dicitur *Septenna*, per quam remittitur pœna, quæ deleri potuisset per 7. annorum jejunium a dictis Canonibus injunctum. Si quidem sensus concessionis Indulgentiarum determinatarum est, quod per illas tanta pœna deleatur, quanta fuisset deleta per opera pœnitentiæ secundum dictos Canones per illud tempus peracta, per quæ longe amplior pœna, v. g. per jejunium 7. annis continuatum (consequenter & per Indulgentias 7. annorum) deletur, quam per 7. annos in Purgatorio deleretur; cum opera viatoris in gratia constituti sint Deo longe gratiora, quam in Purgatorio existentis tolerata pœna, ob defectum libertatis. Unde est erronea opinio putantium, per Indulgentias 40. 100. dierum, 7. 20. 100. annorum &c. deleri tantum pœnæ, quantum in Purgatorio per hujusmodi tempus. *Jubilæum* præter Plenarias Indulgentias hoc habet, quod concedat facultatem eligendi quemcumque Confessarium ex approbatis, ab Episcopo, cui Confessario indulgetur insuper potestas absolvendi ab omnibus peccatis, censuris, & casibus, alias Episcopo, imo & Pontifici (exceptis quandoque

casibus Bullæ Cœnæ) reservatis, item licentia commutandi vota: licet excipi soleant vota alias reservata, maxime Castitatis perfectæ, & Religionis ingrediendæ.

TITULUS XXXIX.

De Sententia Excommunicationis (Suspensionis, & Interdicti.)

SUMMARIUM.

1 *Quid, & quotuplex sit Censura.*
2 3 *A quo, & in quem ferri possit.*
4 *Propter quale delictum.*
5 *Et quomodo debeat ferri.*
6 *Non tollitur, nisi per absolutionem.*
7 8 *A quo, & quomodo hæc impertienda sit.*
9 *Quid, & quotuplex sit excommunicatio. Quinam excommunicati dicantur tolerati, & non tolerati.*
10 *Quibus bonis privet excommunicatio.*
11 *An iisdem priventur tolerati quoque.*
12 *In quibus communicare liceat cum non toleratis.*
13 *Excommunicatio* Canonis.
14 *Excommunicationes contentæ in Bullæ Cœnæ.*
15 *Suspensio quid, & quotuplex.*
16 *Quis ejus effectus.*
17 *Quid & quotuplex sit Interdictum.*
18 19 *Quinam ejus effectus.*
20 *Quid sit cessatio a Divinis. An sit Censura.*

1 Tractatur hic de pœnis *Medicinalibus*, seu de *Censuris*, quarum tres tantum sunt species, *Excommunicatio*, *Suspensio*, & *Interdictum*: de quibus in specie agemus, at prius

De Censuris in genere.

Censura est *pœna spiritualis*, *& medicinalis* (h. e. inflicta, ut delinquens emendetur & contumaciam ponat) *per quam homini baptizato*, *delinquenti*, *& contumaci*, *per potestatem Ecclesiasticam aufertur usus quorumdam bonorum spiritualium*, quæ nimirum aliis fidelibus communia sunt, publica & externa, uti communia Ecclesiæ Suffragia, Indulgentiæ, Jurisdictio Ecclesiastica, Sacrificia, Beneficia, Officia Ecclesiastica, quæ nimirum subsunt dispositioni Ecclesiæ, uti & ministratio & participatio Sacramentorum &c. Depositio, Degradatio, irregularitas licet sint pœnæ spirituales, quia tamen medicinales non sunt, sed vindicativæ, ideo censuræ non sunt. Alia dicitur *lata a Jure*, alia *ab homine*, nimirum Judice, vel Superiore: alia *latæ*, alia *ferendæ sententiæ*.

2 Dico 1. Censuram ferre possunt omnes & soli Superiores Ecclesiastici, etiam Regulares jurisdictionem in foro externo & contentioso ordinariam obtinentes *c.1.3. 11.* : *6. de offic. Ord. c.7. eod. in 6. c.* 10. 11. *de Majorit. c. fin. de Stat. Monach. c.*10. *de V.S. c.* 1. *h. t. in 6.* Qui & aliis hanc potestatem delegare non prohibentur, modo non delegent Laicis & feminis, utpote jurisdictionis Ecclesiasticæ & spiritualis incapacibus. Absolute tamen Pontifex Laicos ad id habilitare posset, imo probabiliter etiam feminas; quamvis enim istæ de Jure Divino sint incapaces *Ordinis*, non tamen probantur incapaces esse *jurisdictionis* Ecclesiasticæ de Jure Divino. *Objic.* In *cap.* 12. *de Majorit.* Abbatissæ permittitur suspendere Clericos suæ Ecclesiæ ab Officio, & Benefi-

cio, nec non suas Canonicas: ergo de Jure Communi feminæ sunt capaces ferendi censuram, saltem suspensionis. R. Illa suspensio non fuit vera, cujus violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantum prohibitio.

3 Dico 2. Censura ferri potest in omnes & solos Christianos subditos, doli capaces, & viatores. Ratio, quia subjectio & jurisdictio sunt correlativæ: ergo, sicut in ferente censuram debet esse jurisdictio, ita in patiente debet esse subjectio. Unde illud Pauli: *quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare? 1. Cor. 5.* Consonat *c. 21. h. t.* Qui non amplius sunt *viatores*, seu in via ad alteram vitam, h. e. in vita præsenti, non amplius subjecti sunt Prælatis Ecclesiæ, quibus quidem Christus dedit potestatem ligandi *super terram*, non vero *subtus terram*, seu mortuos. *Ob. 1.* Hæretici etiam post mortem jubentur excommunicari, *can. fin. caus. 24. q. 2.* Et excommunicati, qui cum signis pœnitentiæ decesserunt, debent adhuc absolvi *c. 28. h. t.* ergo & mortui subsunt jurisdictioni Ecclesiæ. 2. Censura non potest ferri in subditos, extra territorium v. g. existentes *c. 2. de Const. in 6.* ergo non in omnes subditos. R. ad 1. Illa excommunicatio, & absolutio, non est proprie dicta, & directa; sed excommunicatio defunctorum est solum declaratio publica anathematis, quo viventes adhuc jam erant irretiti, habens hunc effectum, quod nempe carere debeant sepultura sacra, & fidelium suffragiis privari &c. velut indigni, ad terrorem fidelium viventium. Pariter illa absolutio est declaratio, quod tales coram Deo pro absolutis habendi, sepultura sacra & Ecclesiæ preces ipsis concedendæ a fidelibus, quos maxime spectat hujusmodi ceremonia. Ad 2. *dist. ant.* Si Censura jam est lata per statu-

tum

tum vel sententiam generalem, v.g. in omnes qui committunt homicidium proditorium, & hoc fuisset patratum extra territorium, vel intra territorium quidem, sed delinquens jam inde egressus est, & simul Censura esset ferendæ sententiæ. *C. ant.* quia extra territorium jus dicenti impune non paretur *c. 2. cit.* nec taliter absentes manent subditi. Si Censura est lata per specialem sententiam in aliquem, si hoc vel illud delictum committat, vel si delictum compleatur in territorio, licet delinquens existat extra illud, ut si esset decreta excommunicatio in absentes ultra tres menses a suis beneficiis Parochialibus, vel si quis sub pœna excommunicationis citetur in Judicium, is tamen contumaciter non comparet. *N. ant. & conf.* Ceterum Reges & Imperatores hodie per Episcopos non amplius possunt Censura affici.

4 Dico 3. Ut juste feratur Censura, requiritur delictum seu peccatum, & quidem (excepta excommunicatione *Minore*, & suspensione ac interdicto improprie dictis) mortale tam ex objecto suo quam ex advertentia, & cum contumacia conjunctum; alias enim coram Deo non stringit Censura. Sumitur ex *c. 5. de pœn. in 6.* Trid. *f. 25. c 3. de ref.* & inde, quia Censura est pœna gravis. Insuper debet esse delictum externum, & opere completum ac eo modo perfectum, quem Lex vel Superior puniens clare exprimit; quia pœnæ sunt odiosæ, ac ideo restringendæ *c. 15. de R J.* Sed & debet esse conjunctum cum contemptu potestatis & Legis Ecclesiasticæ, formali vel virtuali, seu cum contumacia, uti dictum, adeoque delictum oportet adhuc aliquo modo durare, & non esse mere præteritum; quia finis Censuræ est, ut delinquens corrigatur, & a contumacia ac ino-

bedientia recedat. Sic ipse quoque Christus *Matth.* 18. delinquentem ut Ethnicum haberi, & ex gremio Ecclesiæ excludi non voluit, nisi monitus *Ecclesiam non audierit*. Debet igitur præcedere monitio, ut aliquis censeatur esse contumax. Si lex ipsa statuit Censuram in certum delictum, non opus est speciali monitione; cum ipsa lex satis & semper moneat. Unde infertur a Censura incurrenda excusare 1. ignorantiam tam juris quam facti, modo non sit crassa, vel affectata, seu mortaliter peccaminosa. 2. Dubium juris & facti, si post diligentem inquisitionem deponi non potuit. 3. Metum gravem injuste incussum, qui impellat ad legem violandam, etsi a peccato forte non excuset, cum contumax dici nequeat, qui aliquid invitus agit. Excipe tamen metum, qui directe incussus est ad aliquid faciendum in contemptum Legis Ecclesiasticæ, vel ad communicandum cum excommunicato in *crimine criminoso*, seu tali, propter quod alter est excommunicatus, quæ communicatio redundat in contemptum Ecclesiæ, & enervat disciplinam Ecclesiasticam. Idem forte, si cum Lege Ecclesiastica concurrat Jus Naturale simul aut Divinum, per *c.* 5. *de his, quæ vi*, ibi: *licet metus extenuet culpam, quia tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari*. 4. Appellationem legitimam, si ea interponatur, antequam feratur sententia Censuræ *c.* 16. *de appell.* demum 5. Innocentiam, licet pro foro externo probaretur delictum *c.* 2. 7. *h. t. in* 6.

5 Dico 4. Ut Censura legitime feratur ab homine per sententiam specialem, opus est 1. ut præcedat monitio, eaque trina (vel una peremptoria; seu tribus in tempore æquivalens) cum

com-

competente post quamlibet dierum intervallo, nisi urgens necessitas minus tempus exegerit *c. 26. de appell. c.48. h.t. c.1.9.13. eod. in 6.* Quia ad contumaciam requiritur, ut monitus obedire detrectet. 2. Ut citatio fiat in scriptis continens causam; propter quam intentetur censura; imo ut ipsa quoque sententia feratur in scriptis, & cum expressione causæ *c.1. & c.48. citt.* Si prior conditio non observetur, Censura invalide, si posterior, solum injuste fertur. Notandum quoque, quod requiritur monitio etiam in casu, quo Judex aliquem vult denuntiare tanquam ligatum Censura ab aliquo jure lata, saltem ut licite denuntiet. Pirhing. *h.t. n. 35.* nisi nempe crimen sit notorium *arg. c.9. de accus.*

5 Dico 5. Censura non tollitur nisi per absolutionem, etsi censuratus ad frugem jam redierit, ac posita contumacia plenam satisfactionem præstiterit *c.28. h.t.* & ab Alex. VII. damnata est hæc propositio: *quoad forum conscientiæ reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant Censuræ;* nisi nimirum Censura esset expresse lata sub conditione emendationis, v. g. donec se emendaverit, vel satisfecerit censuratus. Si intra annum non petat absolutionem, & sic in Censura *insordescat*, fit suspectus de hæresi. Trid. *s.25. c.3. de ref. in f.* Absolutio autem dari non debet, nisi censuratus prius ponat contumaciam, & satisfecerit parti læsæ, vel de satisfactione cautionem idoneam præstiterit; quia sic exigit Ordo Juris, & jus partis læsæ. Datum vero pro foro mere interno non tenetur Judex Ecclesiasticus acceptare pro foro externo, quamvis possit, ut habet communis cum Avil. & Laym.

6 Quæres, quis possit absolvere a Censura? R. 1. Si Censura est lata ab homine per senten-

tiam particularem, solus ille (saltem pro foro etiam externo) qui tulit, ejusque successor, aut superior jurisdictionem immediatam habens in censuratum, vel eorum delegatus, licet Censura specialiter reservata non sit *c. 11. §. præterea de off. Jud. Ord. c. 7. § porro h. t. in 6. c. 1. de R. J. in 6.* R. 2. Si Censura est lata ab ipso jure aut lege, vel ab homine quidem, at per sententiam vel decretum generale (quod æquivalet Legi) eaque non est reservata specialiter, quilibet alius pœnitentem a peccatis mortalibus absolvere potest *c. 29. h. t.* R. 3. Si Censura est reservata, tunc ille, qui reservavit, vel ejus succesior, vel Superior in jurisdictione, vel eorum delegatus pro utroque foro *arg. c. 20. h. t.* & per se clarum est; in hoc enim consistit reservatio. Si est reservata Summo Pontifici, tunc pro foro interno concessum est absolvere ab occulta & ad forum contentiosum non deducta Episcopo. Trid. *s. 24. c 6. de ref.* & Religiosis Mendicantium, si excipias Censuras Bullæ Cœnæ extra casum necessitatis, & impedimenti ad Pontificem accedendi. *Comp. Privil. Soc. Jes. V. absolutio*. Vid. dicta *tit. præced. n. 5.* Imo in casu impedimenti & necessitatis videtur in utroque foro id concessum esse & Episcopo, & dictis Religiosis, imo & aliis Confessariis, at cum reincidentia, seu prævio juramento (vel saltem promissione simplici) quo absolvendus se obliget, quod cessante impedimento sistere se velit reservanti tanquam obedientem, & mandatum de satisfaciendo (non novam absolutionem) ab eodem suscipere: quo postea forsan non præstito reincidet in Censuram *c. 13 58. h. t.* Idem est, si quis inferior absolvat censuratum in articulo mortis constitutum, ubi cessat omnis reservatio.

tio. Trid. *s. 14. c. 7. de pœnit. Sacram. c. 22. h. t. in 6. c. 13. c. 58. citt.*

8 Petes, quomodo sit impertienda absolutio a Censuris. R. Quamvis in jure non sit præscripta forma, vel verba certa, nec requiratur præsentia absolvendi, sicut in absolutione Sacramentali a peccatis; pro foro tamen externo observandus est ritus in diœcesi usitatus, vel Pontificale Romanum, aut *c. 28. h. t.* ubi præscribitur recitatio Psalmi Pœnitentialis, Orationis dominicæ, & alterius consuetæ: pro foro autem interno in usu est hæc formula: *Ego te absolvo a vinculo excommunicationis* (suspensionis &c.) *quam incurristi propter causam N. & restituo te Sacramentis Ecclesiæ & communioni fidelium in nomine Patris &c.* (executioni tuorum Ordinum, Officiorum, Beneficiorum &c. si absolvendus fuit in suspensione.) Si vero absolutio fiat potestate delegata, præmittuntur hæc verba, *auctoritate Omnipotentis Dei; SS. Apostolorum Petri & Pauli, & SS. Domini nostri NB.* (si absolvens delegationem habeat a Papa) *in hac parte tibi concessa & mihi commissa absolvo te &c.* Monacella in *Formul. p. 3. in prælud. n. 75.* Ceterum absolutio dari potest vel simpliciter & *absolute*, uti in allegata formula videre est, vel *conditionate*, v. g. *si parti læsæ satisfactionem præstiteris, sis absolutus;* qui tamem modus non facile adhibendus est: vel *ad cautelam*, quando nimirum dubitatur, num quis Censuram incurrerit; qualis absolutio ante Sacramentalem absolutionem a peccatis præmitti solet a Confessariis in reverentiam Sacramenti; item ante collationem Beneficii vel Privilegii aut Rescripti &c. *ad certum effectum*, nempe pro evitando nullitatis periculo, addi solet absolutio a Censuri, licet ne quidem suspicio sit alicujus Censuræ: vel *ad*

reincidentiam, ut absolutus cum onere injuncto in Censuram reincidat, si illud non expleverit.

De Excommunicatione.

9 Prima & gravissima inter Censuras est *excommunicatio*, quæ in genere dici potest *segregatio a communione fidelium*, vel: *Censura privans communione fidelium, a lege vel ab homine proveniens*. Differt ab *Anathemate* vel *anathematizatione* solum accidentaliter, quia hæc superaddit aliquam solemnitatem ac specialem execrationem, dum fit coram 12. presbyteris ardentes lucernas in terram projectas conculcantibus cum maledictionibus *can. 106. caus. 11. q. 3.* Excommunicatio alia vocatur *Major*, qua quis totaliter removetur a corpore, & communione fidelium, tam spirituali & Ecclesiastica, quam Civili, seu omnibus Ecclesiæ bonis communibus privatur. Et hæc semper intelligitur sub voce *Excommunicationis* simpliciter prolatæ *c. 59. h. t.* & de hac sola procedent dicenda. *Alia* autem dicitur *Minor*, qua quis solum removetur secundum quid, & tantum privatur usu passivo seu participatione Sacramentorum *c. cit. c. fin. de Cler. excomm. ministr.* Et ista hodie propter unicam causam incurritur, si quis nimirum communicet cum excommunicato excommunicatione majore, eoque vitando, seu non tolerato *c. 15. 29. 55. h. t.* Si quidem excommunicati sunt in duplici classe, *vitandi* seu *non tolerati*, quos reliqui fideles vitare tenentur, h. e. cum ipsis communicare prohibentur, & tales quamvis olim fuerint omnes, hodie tamen non sunt alii, quam præcise *notorii percussores Clericorum* (qui incurrerunt excommunicationem *Canonis*, ut vocatur, de qua infra) ac *nominatim*

tim & publice denuntiati tanquam excommunicati. Reliqui autem omnes sunt & vocantur *tolerati*, seu *non vitandi*, licet eorum excommunicatio sit notoria, uti in favorem reliquorum fidelium, quibus difficilis erat, & causa multorum scrupulorum, obligatio abstinendi a communicatione, statuit Martinus V. in famosa Constitutione Extravagante, quæ incipit, *Ad evitanda*, postmodum confirmata in Concilio Lateranensi sub Leone X *sess.* 11. Observandum tamen est, quod Martinus V. in *cit. Bulla* protestetur, se ipsis excommunicatis, quando de solo eorum commodo agitur, nihil juris aut favoris concedere, licet indirecte in ipsos favor redundet, si cum ipsis communicare velint, aut communicationem exigant reliqui fideles: quare hodiedum adhuc licite non possunt (& quandoque nec valide) se in communionem ingerere excommunicati, sed solum ipsis permittitur, si alii fideles communicare cum ipsis velint, vel expetant.

10 Dico 1. Excommunicatio privat sequentibus bonis. 1. Usu tam activo quam passivo Sacramentorum extra articulum mortis, ita ut Sacramenta nec administrare nec suscipere licite possint excommunicati, & Sacramentum Pœnitentiæ nec valide, *c.* 32. 38. *h. t.* 2. Communibus Ecclesiæ suffragiis, nempe quoad Sacrificia, Indulgentias, publicas preces, participationem bonorum operum, *c.* 28. *c.* 38. *eod.* privatim tamen pro excommunicatis orare licet. 3. Divinis Officiis, ita ut excommunicatis interesse non liceat Sacrificio Missæ, Horis Canonicis publice recitari solitis, Processioni vel Benedictioni publicæ, *c.* 18. 43 *x. c.* 24. *in* 6. *eod.* Privatim tamen adire templum, ibique orare, aut concionem audire non prohibentur.

4. Se-

4. Sepultura sacra, *c. 12. Clem. 1. de Sepultur.* ubi & sepelientes dicuntur incurrere excommunicationem. 5. Jurisdictione Ecclesiastica tam voluntaria quam contentiosa, *c. 24. de sent. & re jud. c. 1. de off. Vicar. in 6.* proin actus jurisdictionis, quos exercent, etiam sunt invalidi. 6. Administratione Officii & Beneficii jam habiti, ita ut eligere ad Prælaturam, conferre vel præsentare ad beneficium &c. non valeant, per *c. 8. de consuet. c. 5. de concess. præb. c. 8. de Cleric. excomm.* 7. Capacitate ad Dignitates, Beneficia, & Officia Ecclesiastica deinceps obtinenda & eorum exercitium, item ad consequenda Rescripta, *c. 7. & fin. eod. c. 1. de Rescr. in 6.* Beneficia &c. tamen prius habita non amittunt, nec fructus ante sententiam, per *c. 53. §. verum de appellat.* si nempe officium per alium adimplere possint. 8. Communione & commercio civili cum fidelibus per verba, litteras, salutationem, pacta & contractus, convictum, *can. 16. seqq. 11. q. 3. c. 29. h. t.* licet contractus cum illis initi valeant. 9. Communione forensi, seu fori Judicialis, ita ut Excommunicatus nequeat esse Judex, Actor, Advocatus, Procurator, Tabello, Testis &c. *c. 8. h. t. in 6.* ut Reus tamen vel per se vel per procuratorem in judicio comparere potest.

11 Notandum vero est 1. quod his bonis per se & directe priventur quidem etiam excommunicati tolerati, ita ut se ingerere non valeant, cum in Bulla *Ad evitanda* ipsis per se & directe nullus favor sit indultus; si tamen fideles cum ipsis communicare velint sponte, vel actum ipsis prohibitum ab eis requirant, vel quoad actus forenses contra illos nemo excipiat (uti tamen fieri posset) per accidens & indirecte gaudeat communione, & tales actus licite ac valide exerceantur. Si vero sint excommu-

municati non tolerati nec fideles licite cum ipsi communicant, nec possunt actus ipsis prohibitos exigere, vel ad hos admittere, *can.17. seqq. caus.11. q.3. c.penult. h.t. c.5. de Cler. excom. c.2. de Except.* Proin communicare in Sacris & Divinis: in Civilibus & Politicis: ac in Forensibus negotiis (ad tria hæc enim reducuntur omnia, quibus privari excommunicatos diximus, & hoc versu comprehenduntur, *Os, orare, vale, communio, mensa negatur*) fideles non possunt absque peccato (& quidem gravi in Sacris, levi autem in reliquis, nisi communicatio esset valde familiaris, frequens, aut facta cum scandalo, & præbens occasionem perseverandi in contumacia) & sine excommunicatione minore cum dictis excommunicatis non possunt, per *c.2. cit. c.5.29.55.h.t. c.3. eod. in 6.*

12 Notandum tamen 2. quod communicatio in Civilibus etiam cum non-toleratis permissa sit fidelibus ex his causis. 1. ubi eam exigit magna utilitas vel excommunicati, ut si fiat cum spe eum convertendi, aut ipsi detur eleemosyna; vel communicantis, ut si hic ab ipso urgeat solutionem debiti, petat consilium, opem &c. 2. si exigat lex vinculi conjugalis in ordine ad thorum & obsequia domestica. 3. si exigat subjectio, qualem habent liberi erga parentes, minores erga curatorem, famuli erga herum, domestici erga patremfamilias &c. 4. si detur ignorantia (etiam vincibilis, modo non sit affectata) sive juris sive facti. 5. si postulet necessitas seu animæ seu corporis, tenens se vel ex parte excommunicati, vel ex parte communicantis. DD. communiter ex variis Canonibus, qui dictas causas in hunc versiculum compegerunt: *Utile, Lex, Humilis, Res ignorata, Necesse.*

13 Dico

13 Dico 2. Excommunicatio *Canonis*, ut vocatur, incurritur ipso facto ab omni rationis compote (etiam impubere, vel femina) qui in personam Ecclesiasticam, Clericum, vel Monachum seu Religiosum utriusque sexus, sui status privilegio non privatam, violentas manus injicit, v. g. percutiendo, vulnerando, conspurcando, crines evellendo &c. vel in res tali personæ inhærentes, v. g. per vim auferendo pileum, lacerando vestimenta, equum aut currum sistendo &c. si per quamcumque actionem graviter injuriosam personæ aut statui Ecclesiastico, & mortaliter peccaminosam, id fiat, vel qui tale quid mandat vel suadet effectu secuto, aut etiam ratum tantum habet antecedenter & cum effectu. Text. & DD. in *can. si quis suadente 29. caus. 17. q. 4.* (a quo Canone nomen obtinuit,) *c. 26. c. 47. x. c. 23. h. t. in 6.* Textus in *cit can. 29.* sic habet: *si quis suadente diabolo* (scilicet prava affectione interna & animo graviter lædendi in corpore vel honore) *hujus sacrilegii reatum incurrit, quod in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum* (nisi percussio sit occulta in ordine ad forum internum. Trid. *s. 24. c. 6. de Ref.* vel, ut notant DD. respective levis, mortaliter tamen peccaminosa, etiam in ordine ad forum externum, & nisi percutiens laboret impedimento accedenti Pontificem vel ejus Legatum aut Nuntium) *illum præsumat absolvere* (*nisi mortis urgente periculo*) *donec Apostolico conspectui præsentetur, & ejus mandatum suscipiat.* Ex quibus ultimis verbis patet, famosam hanc excommunicationem Canonis per se Pontifici esse reservatam. Pro foro tamen interno, si percussio est occulta, etiam Religiosi Mendicantes, sicut

cut Episcopi, absolvendi privilegium obtinent. *Compend. Privileg. Societatis JESU V. Absolutio*, quia hic casus non est inter casus Bullæ Cœnæ, quorum absolutionem Papa negat iisdem Religiosis, saltem extra casum necessitatis, & impedimenti Pontificem accedendi. Et hinc

14 Quæres, quinam sint casus in Bulla Cœnæ Pontifici reservati? R. Sequentes. Nimirum excommunicatio lata.

1. Contra Hæreticos, eorumque Credentes, & Fautores; ac Schismaticos; item eos, qui legunt, retinent, imprimunt, aut defendunt libros Hæreticorum; de Religione tractantes, vel Hæresim continentes.
2. Contra eos, qui appellant a Pontifice ad futurum Concilium.
3. Contra Piratas in Mari Romano, eorumque fautores.
4. Contra eos qui surripiunt bona naufragorum.
5. Qui ponunt, augent, exigunt nova & injusta tributa, pedagia, & gabellas.
6. Qui falsificant litteras Apostolicas.
7. Qui deferunt equos, arma, aliaque instrumenta, usibus Bellicis idonea, ad Turcas, aliosque infideles: item qui eis (etiam Hæreticis non toleratis) nuntiant statum Reipublicæ Christianæ in hujus perniciem, aut alio modo consilium, auxilium, favorem præstant.
8. Qui impediunt, ne Curiæ Romanæ victualia, aliaque necessaria deferantur.
9. Qui vulnerant, detinent, deprædantur &c. accedentes, vel recedentes a Romana Sede, vel in Curia Romana commorantes.
10. Qui vulnerant, detinent, spoliant &c. Romipetas, & peregrinos accedentes ad Urbem, vel ibi commorantes, aut ab ea recedentes.
11. Qui vulnerant, percutiunt &c. Cardinales, vel

vel alios Prælatos & Legatos Sedis Apostolicæ.

12. Qui percutiunt, spoliant &c. recurrentes ad Romanam Curiam pro suis negotiis.

13. Qui a gravamine, & executione litterarum Apostolicarum frivole appellant, aut alias ad Curias Sæculares recurrunt, vel accedentes ad Romanam Curiam pro expeditione negotiorum & gratiarum impediunt.

14. Qui causas a Judicibus Ecclesiasticis avocant, vel eorum cursum, & executionem litterarum Apostolicarum impediunt.

15. Qui trahunt, vel trahi curant personas Ecclesiasticas ad sæculare tribunal, item qui condunt quovis modo vel quæsito colore Statuta libertati Ecclesiasticæ repugnantia, aut iisdem utuntur.

16. Qui impediunt, ne Prælati Ecclesiastici sua jurisdictione utantur.

17. Qui sine legitima Superiorum licentia usurpant, vel sequestrant reditus, fructus, & proventus ad Pontificem, vel alias personas Ecclesiasticas pertinentes.

18. Qui imponunt decimas, collectas, aut alia onera personis Ecclesiasticis.

19. Judices sæculares, qui in causis capitalibus, seu criminalibus Clericorum se interponunt.

20 Qui occupant bona aut terras Ecclesiæ Romanæ, vel supremam ejus jurisdictionem usurpant.

Qui ab his Censuris extra articulum mortis, & secluso privilegio vel speciali facultate, absolvunt, ipso jure excommunicantur, & absolutio est invalida: quæ quidem excommunicatio non est reservata, nisi quis absolveret sub prætextu privilegii, quod non habet, ut de-

declaravit Clemens VIII. approbans decretum *S. Congreg. Episc. & Regular.* anno 1631. apud Piasec. *p. 2. c. 1. art. 3.*

Objic. Bulla Cœnæ in Germania nec promulgata, nec recepta est. D. a Sommeting in *Introduct. in Univers. Jus. l. 1. tit. 2. n. 75.* & alii: ergo. R. Hoc ita simpliciter asserere mihi semper visum est temerarium, perniciosum, & Sanctæ Sedi injuriosum. De sufficienti promulgatione quis dubitet, cum soleat omnium fere diœcesium Ritualibus inseri, in Religiosorum domiciliis publice affigi; & alicubi jussu Ordinariorum etiam Confessionalibus? Quis de receptione; cum non tantum in sacris Pœnitentiæ Tribunalibus nullus Confessarius audeat absolvere obstrictum peccato in Bulla Cœnæ contento, sed etiam in Curiis Ecclesiasticis emergentes contra Immunitatem Ecclesiasticam, quæ maximum ex hac Bulla subsidium habet, Casus juxta eam decidantur? Id non improbabile puto, quod apud nos quoad omnia & omnem rigorem recepta non sit. Sic enim Laym. *to. 1. l. 2. tr. 1. c. 15. n. 4.* a Scriptoribus Germaniæ communiter receptus docet de libris Hæreticorum, non ex instituto de Religione tractantibus, hinc inde tamen obiter hæresim continentibus, dicens: *Verumtamen in partibus nostris Septentrionalibus Bullaris hæc constitutio secundum talem rigorem recepta non est.* Quid de ipsa hæresi, & lectione librorum Hæreticorum, quoad absolutionem, nos sentiamus, aperuimus ad *tit. de Hæreticis*, *n.* 4.

De Suspensione.

15 *Suspensio*, proprie sumpta, est *Censura Ecclesiastica, a Jure vel ab Homine lata, vel ferenda* *Pri-*

privans Clericum exercitio Officii, vel Beneficii Ecclesiastici, vel utriusque simul, qua talis. Dicitur 1. *Proprie sumpta;* si enim feratur in pœnam & vindictam delicti mere præteriti, vel ad certum tempus, v. g. biennium, vel in perpetuum, Censura proprie non est, utpote non pœna medicinalis, & ad emendationem contumacis non ordinata. 2. *Privans Clericum*, cum Laicus officii & beneficii Ecclesiastici sit incapax, atque ideo ab iis suspendi nequeat: proin hæc Censura solis Clericis est propria. Unde dum Abbatissæ vel Priorissæ Monialium dicuntur suspendi, non est proprie suspensio ab Ecclesiasticis, sed solum ab officio & actibus suæ œconomiæ. 3. *Exercitio*; non enim privat ipso Officio & Ordine Clericali, vel Beneficio & titulo, uti Depositio &c. 4. *Officii*, quo nomine venit etiam functio seu actus Ordinis Clericalis, sicut & jurisdictionis Ecclesiasticæ. 5. *Beneficii*, quo nomine intelligitur functio vel administratio Beneficii, & perceptio fructuum beneficialium. 6. *Qua talis*, seu quatenus illud exercitium est functio quædam potestatis, ab Ordine, Officio, vel Beneficio Ecclesiastico provenientis: & ex hoc capite præter alia differt Suspensio ab *Excommunicatione*, quia hæc privat quidem eodem exercitio officii & beneficii, at non tantum, sed simul etiam aliis bonis, & quidem simul quatenus illud exercitium est communicatio cum reliquis fidelibus: item ab *Interdicto*, quod quidem etiam privat functionibus sacris, sed quatenus sunt quædam Divinorum participatio per præsentiam & assistentiam, privat quoque sepultura Ecclesiastica. Dein Excommunicatio & Interdictum afficiunt etiam Laicos, Suspensio autem solos Clericos. 7. Vel *utriusque simul*, & tunc est Suspensio *totalis*, quæ semper venit nomine *suspensionis* a Jure vel homine ter-

terminis indefinitis & absolutis latæ: si autem quis vel ab Officio, vel a Beneficio suspendatur expresse, vocatur *Partialis*, quæ iterum vel est a toto Officio, vel a toto Beneficio, qualis esse intelligitur, si illimitate fertur; vel ab uno vel altero tantum actu Ordinis aut Officii, v. g. si quis suspenditur a celebratione Missarum ab audiendis Confessionibus, a collatione Beneficiorum &c vel a beneficio ex parte, v. g. ab uno tantum beneficio, aut parte fructuum beneficialium, v. g. distributionibus, appellari poterit *partialis secundum quid*: talis quoque erit, si quis tantum suspendatur ab Ordine, tunc enim non extenditur ad alios actus Officii.

16 Dico: Effectus Suspensionis est 1. Obligatio, regulariter gravis, abstinendi ab actibus, a quibus aliquis est suspensus, ut adeo illicite exerceat actum Officii, vel Beneficii &c. ut per se clarum est. 2. Privatio Beneficii, si suspensus in ejus administrationem se ingerat, *c.* 1. §. *fin. c.* 16. §. *ceterum de Elect. in* 6. 4. Irregularitas, si suspensus exerceat actum Ordinis, *c.* 9. *de Cler. excomm.* quæ non per *absolutionem*, uti Censuræ, sed per *dispensationem* tolli debet: 4. Nullitas actuum jurisdictionis, beneficii, officii (excepto actu Ordinis) quos exercet suspensus *non-toleratus*, h. e. nominatim & publice denuntiatus, qui a fidelibus etiam vitandus est, ita ut talem actum a taliter suspenso requirere licite non possint, *c.* 8. *consuet. c.* 16. *de Elect.* Si tamen *toleratus* est, suspensus agit valide, imo, si se ipsum non ingerat, sed a fidelibus ex justa causa requiratur, v. g. ut legat Missam &c. etiam licite, per *Bull. Ad evitanda Martini V.* 5. Suspensio potest etiam ferri in integram Communitatem, v. g. Capitulum, Colle-

 gium

gium &c. licet aliqui ex tali gremio sint innocentes, *c.40. de Elect. in 6. Extrav. 1. eod. int. Comm. Extr. 1. cit. comm. de Simon.* Si tamen generali Lege vel sententia feratur suspensio (idem est de Interdicto, non vero de excommunicatione, ut communiter notant DD.) non comprehenduntur Episcopi, *c. 4. h. t. in 6.*

Objic. 1. Integra communitas excommunicari non potest, *c. 5. v. in universitatem, h. t. in 6.* ergo nec suspendi. 2. Peccata suos debent tenere authores, *c. 2. de his, quæ fiunt a Majori,* & sine delicto vel culpa nemo debet puniri *c. 23. de R. J. in 6.* ergo innocentes, si suspendatur communitas, non involvuntur. R. ad 1. *dist. ant.* si liquido constaret, omnes & singulas Communitatis vel Collegii personas esse reas & contumaces. *N. ant.* per *d. c. 5. in f.* Si in Communitate sint aliquæ innocentes vel minus nocentes, uti plerumque contingit. *C. ant.* At *N. cons. & parit.* quia per suspensionem Communitatis innocentes non privantur juribus & functionibus, & ipsis *qua singulis* competunt (uti tamen fieret per excommunicationem) sed iis tantum, quæ competunt Collegio vel Communitati *qua tali*, cujus sunt membra, ut v. g. est jus eligendi Prælatum &c. Ad 2. *dist. cons.* non involvuntur quoad ea jura, quæ innocentibus qua singulis competunt. *C. cons.* quæ ut Communitati. *N. cons.* quamvis enim ex hoc indirecte aliquod gravamen redundet etiam in innocentes, jura tamen involvi, & illud pati voluerunt etiam innocentes.

De reliquo disces ex dictis *de Censuris in genere*, a quo, in quos, quo modo, & quam ob causam ferri suspensio (uti & Excommunicatio, ac Interdictum) valeat, & a quibus Absolutio impertiri, casu quo reservata vel non reservata est.

De

De Interdicto.

17 *Interdictum*, huic loco proprie sumptum, est *Censura Ecclesiastica, a Jure vel Homine lata vel ferenda, privans usu* (seu participatione) *tam activo quam passivo Officiorum Divinorum omnium aliquorum Sacramentorum, & sacræ sepulturæ, qua talium*, seu quatenus sunt res sacræ, per quod differt ab Excommunicatione & Suspensione, quæ iisdem sub alia ratione privant, sicut quoque ex eo, quod privet paucioribus bonis, quam Excommunicatio, & non solum Clericos, ut Suspensio, sed etiam Laicos afficiat. Aliud est *Locale*, quod principaliter directe & immediate tantum afficit locum, ne in eo peragantur & participentur functiones sacræ, v. g. in Ecclesia, Civitate &c. Aliud *Personale*, quod immediate & tantum personam vel personas, v. g. Titium, Prætorem, membra communitatis, cives &c. afficit. Aliud *Mixtum*, quo tam locus quam personæ simul immediate afficiuntur. Si feratur in locum plura loca continentem, v. g. in Regnum, Provinciam, Civitatem, est *generale locale*; si feratur in unum alterumve particularem locum, v. g. determinatam Ecclesiam, Parochiam, est *locale speciale* seu *particulare*: ubi observa, quod interdicto loco principali etiam censeantur interdicta accessoria & annexa, ut, si Civitas interdicatur, etiam ad Suburbia, si Ecclesia, etiam ad Capellas & Cœmeterium contiguum exporrigitur, *c. 17. h. t. in 6.* licet alias odia sint restringenda. Si feratur in totam aliquam Communitatem, Collegium, Capitulum, est *Personale generale*, ac afficit omnia & singula membra, licet aliqua careant delicto, quamdiu membra sunt, & ubicumque sunt,

c. 16.

c. 16. eod. in 6. Quæ autem causam non dederunt Interdicto, liberantur, si membra esse desinant. Si autem feratur in unam, vel plures personas certas & particulares, est *Personale particulare*. Personaliter interdicti, si nominatim & publice sint denuntiati, sunt *vitandi* seu *non tolerati*. *Extrav. Ad evitanda* Martini V. Ceteri sunt *tolerati*. Interdictum locale etiam requirit aliquam denuntiationem, saltem, si a Jure jam sit latum, declaratoriam. Denique si Interdictum habeat omnes effectus postea recensendos, est *totale*, si solum unum vel alterum, est *partiale*, ut si alicui tantum interdicatur *ingressus in Ecclesiam*, quod apud Prælatos Ecclesiasticos loco Excommunicationis vel Suspensionis, ex quibus facile redundat incommodum in subditos, usurpari quandoque voluit Tridentinum.

18 Dico Effectus Interdicti est 1. Obligatio illud servandi, ut patet. 2. Privatio usus Sacramentorum quorumdam activi & passivi, ut adeo illicite conferatur & suscipiatur Ordo, Extrema Unctio, nisi morienti aliud Sacramentum administrari nequeat, item Eucharistia, nisi moribundis per modum viatici, Matrimonium cum benedictione nuptiali, *c. 11. de pœnit. & remiss. c. 43. 57. h. t. c. 16. 24. eod. in 6.* Licite tamen confertur Baptismus, Confirmatio, & Pœnitentia; licet hoc Sacramentum iis, qui dederunt causam Interdicto, antequam satisfecerint, vel sufficientem cautionem præstiterint, negandum sit, *c. 24. cit.* Permissum quoque est Matrimonium sine benedictione conjugum. 3. Privatio Officiorum Divinorum *c. 16. cit.* quo nomine veniunt functiones sacræ, quæ fiunt a Clericis publice & ratione Ordinis sacri, uti Sacrificium Missæ, Horarum Canonicarum, Psalmorum, aliarumque Precum Ecclesiasticarum in

loco

loco specialiter deputato decantatio vel recitatio, olei, chrismatis, aquæ, cereorum, palmarum, nuptiarum, vestium, templi, vasorum, altaris &c. benedictiones publicæ. Permittitur tamen Conciones habere & audire. Ne autem ex diuturniori Sacramentorum, & Divinorum omissione Officiorum, tepescere incipiat devotio populi, in *cc.57.24.citt.* in Interdicto locali generali conceditur, ut semel in hebdomade celebretur Missa ad conficiendam Eucharistiam, in Monasteriis autem quotidie Missæ & Divina Officia habeantur, at submissa voce, januis clausis, sine pulsatione campanæ, & tintinnabuli ad *Sanctus* & ad *Elevationem*, atque exclusis Laicis, & Clericis nominatim interdictis: dein ut festis Nativitatis Christi, Paschatis, Pentecostes, & Assumptionis B. V. atque ex *Constit. Excellentissimi*. Eugen. IV. in festo Corporis Christi ejusque tota octava, apertis etiam januis, pulsatis campanis, & cum omni solemnitate celebrentur Missæ & alia Officia Divina. Quando autem permittitur celebratio Missæ, censetur quoque permissa Communio sacra. 4. Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ, *c. 11. cit. c.* 3. 24. *de privil.* Excipiuntur tamen ibi personæ Ecclesiasticæ, quæ, si personaliter non sint interdictæ, in loco interdicto alias ad sepulturam deputato sepeliri possunt, at in silentio ac sine pulsu campanarum. Cessante Interdicto etiam aliorum corpora, in loco non sacro sepulta, transferri ad sacrum permittuntur. Notandum adhuc est, quod, ubi personæ tantum, non locus Interdicto suppositus est, dictæ privationes non procedant, casu quo interdicti sunt *tolerati*, seu nominatim non denuntiati, si nimirum fideles reliqui, uti saltem ex justa causa possunt, ab iis requi-

rant Sacramenta, & alia Divina, vel sepulturam sacram iis indulgeant. Præter recensitos

19 Effectus indirecti sunt aliquæ pœnæ violati Interdicti; nam Clerici, tam Regulares quam Sæculares, si violent Interdictum personale per actum Ordinis aut locale per celebrationem Missæ, irregulares efficiuntur, *c. 18. 20. b. t. in 6.* privantur jure electionis activæ & passivæ, *c. 18. cit. c. 1. de Postul. Prael.* incurrunt suspensionem ab Officio, Beneficio, & jurisdictione, *c. 18. de Excessib. Prael.* Religiosi autem, etiam exempti, non servantes Interdictum locale, quod servatur in Ecclesia Cathedrali, vel Matrice, aut Parochiali illius loci, incurrunt excommunicationem. *Clem. 1. b. t.* uti & sepelientes aliquem in loco interdicto, vel interdictum nominatim denuntiatum. *Clem. 1. de sepult.* Eamdem excommunicationem, & quidem Pontifici reservatam, contrahunt domini temporales, qui compellunt Clericum ad celebrandum in loco interdicto, item interdicti denuntiati, qui, postquam jussi sunt, non exeunt de templo, ubi celebratur Missa. *Clem. 2. b. t.*

20 Quæres, quid sit *cessatio a divinis*, & quomodo differat ab Interdicto? R. 1. Est *prohibitio ecclesiastica, Clericis imposita, ut in aliquo loco abstineant ab Officiis Divinis, & quorumdam Sacramentorum administratione ob grave alicujus delictum* (cedens in enormem injuriam Divini honoris vel Ecclesiæ) *in contestationem mœroris, c. 11. de sponsal. c. 2. 8. de off. Ord. in 6.* R. 2. Differt ab Interdicto, quia prohibitio directe non spectat deliquentem, sed Clericum, non in pœnam, sed in signum doloris ob læsionem honoris Divini vel Ecclesiæ, ut hoc modo delinquens excitetur ad emendationem, & ad reparandam congrua satisfactione offensam:

sam: quod si intra mensem non præstiterit, nec causa Romam delata fuerit, desinere debet cessatio a Divinis, *c. 8. cit.* Unde apparet Censuram non esse. Deinde cessatio a Divinis semper ab homine, numquam a Jure, indicitur, interdictum vero ab utroque.

TITULUS XL.

De Verborum significatione.

SUMMARIUM.

1 2 *Verba sunt accipienda juxta mentem proferentis.*
3 *Quomodo, si dubia sint, interpretanda.*
4 *Generalia an generaliter intelligenda.*
5 *Quid operentur specialia, & geminata.*

1 CUm in toto Jure plurimum intersit Legislatorum mentem atque Legum sensum, quod utrumque vel maxime genuina vocum significatione & intelligentia obtinetur, rite perspectum habere, ideo ad finem Juris utriusque, Canonici & Digestorum, ponitur titulus de *Verborum significatione*, de qua pono sequentes regulas &c.

2 Dico 1. Verba sunt accipienda juxta mentem & intentionem proferentis, unde de illa liquido constiterit; hæc enim velut Regina semper attendi debet in qualibet dispositione, *l. 69. pr. ff. de Legat. 3. c. 6. h. t.* Unde illud receptum: *verba intentioni, non intentio verbis deservire debet.* Mens autem proferentis præcipue elucet vel ex ratione adjecta, quæ est quasi anima dispositionis, & quasi idem cum mente loquentis: vel ex verborum propria significatione, quam habent ex institutione

sua, aut potius communi peritorum usu & acceptione, *c.2. de translat. Episc. c.12. de Decimis. l. 69. cit.* Nisi nimirum ex verbis in propria significatione acceptis sequeretur absurdum, vel dispositio careret effectu, vel subjecta materia, aut antecedentia & consequentia non paterentur verba proprie accipi. *l.69. c. 6. citt. l.7. ff. de R.J.*

3 Dico 2. Si verba aliquo modo sunt dubia & ambigua (nam in claris non habet locum interpretatio) ita sunt interpretanda. 1. Ut quam maxime consonent menti loquentis aliunde cognitæ. 2. Ut evitetur iniquitas, peccatum vel præjudicium tertii. 3. Ut evitetur contradictio, vel juris correctio. 4. Ut consonent rei ac materiæ subjectæ, vel personis, circa quas proferuntur. 5. Ut correspondeant præcedentibus & consequentibus. 6. Ut operentur aliquem effectum: licet potius sustineatur superfluitas, & carentia effectus, vel etiam improprietas verborum, quam absurdum, iniquitas, præjudicium tertii, vel aliquid ultra limites subjectæ materiæ. 7. Ut dispositio vel actus valeat potius, quam pereat. 8. Ut potius sumantur contra proferentem, quam pro illo, præsertim in Legibus & Contractibus, servata tamen, quantum fieri potest, æqualitate inter contrahentes: quod tamen in actibus Judicialibus non procedit. Ita DD. communiter ex variis Legibus. Præ ceteris pretiosum thesaurum exhibent Barbosa & Tabor, seu Tabor ad Barbosam *in Locis Communibus*, præsertim in *Axiomatis*.

4 Dico 3. Verba generalia generaliter sunt intelligenda, ita ut omnes species & ad omnia sub genere contenta regulariter extendenda sint *l. 1. ff. de legat. præst. l.15. §.26. ff. de injur.* Unde illud brocardicum: *ubi lex non distinguit, neque nos debemus distinguere*. Id quoque procedit in

pro-

propositione indefinita, & signo universali, *omnis, nullus*, non affecta, cum æquipolleat locutioni generali, *c. 22. de privil. l. 1. §. 4. ff. de off. Præf. Urbi*. Maxime in dispositione Legali, *c. 1. de Constit. l. 8. ff. l. 3. C. de Legib.* Nisi nimirum adsit causa constringendi, qualis est, si generalis dispositio fundetur in ratione speciali eaque expressa, quæ tamen ad omnes species se non extendit: si subjecta materia non patiatur generalem intellectum: si absurdum, iniquum, præjudicium tertii sequeretur ex illimitata acceptione: pariter generalis locutio extendi non debet ad graviora expressis. *c. 15 de Rescr.* Nec ad ea, quæ speciali nota sunt digna, *c. 81. de R. J. in 6.* Nec ad illa, quæ de jure vel Consuetudine postulant expressam mentionem, *c. 4. 5. de Procurat. in 6.* Neque tunc generalis locutio includit omnia specialia, quando certa quædam exprimit in specie, nisi exprimat per modum exempli.

5 Dico 4. Verba specialia plus operantur, quam generalia, h. e. species derogat generi non genus speciei. *l. 15. §. 26. cit. l. 41. ff. de pœn. l. 80. ff. de R. J.* Et verba geminata plus, quam simplicia, per *l. 32. ff. ad S. C. Trebell.* quia geminatio indicat magis seriam, & enixam, omnique metu liberam voluntatem.

TITULUS XLI.

De Regulis Juris.

SUMMARIUM.

1 2 3 *Ingressus. Regula Juris quid & quotuplex.*
4 *Quam vim habeant Regulæ Juris authenticæ*
5 *Patiuntur suas exceptiones.*
6 *Exceptio firmat regulam in contrarium.*
7 8 *Quot sint Regulæ Juris, & quænam Juris Canonici.*

1 **S**Ciendum 1. Ut cursum meum, secundum leges Justitiæ in V. Decretalium libris comprehensas hucusque institutum, ad Dei gloriam principaliter, tum vero ad meorum Discipulorum utilitatem, sincerissime ordinatum, non extra rhombum saltando, sed *secundum regulam* currendo finiam, breviter adhuc aliquid dicendum superesse *de Regulis Juris*, de quibus fusior explicatio in Scholis dari non consuevit, nec ordinarie in Libris; quamvis non desint, qui vel peculiares tractatus de iis ediderint, uti Dynus & Petrus Peckius, vel suis libris annexuerint, ut Henricus Canisius, Barb. P. Strenius, & novissime P. Vviestn. qui proin utilissime inspiciuntur.

2 Sciendum 2. Regulas Juris nihil esse aliud, quam breves sententias, axiomata, & propositiones generales, ex Legibus vel SS. Canonibus deductas, quæ serviunt velut generalia quædam principia ad causas rite decidendas, generalibus proposita verbis & brevi sententia: nam *regula est, quę rem, quę est, breviter enarrat*, *l. 1. ff. h. t.* Hæ quidem regulæ non constituunt novum Jus, sed jam constitutum supponunt, utpote deductæ ex Legibus & Canonibus jam præcedentibus; nam ex Regula non fit Jus, sed ex Jure Regula, *l. 1. cit.* Quæ etiam causa fuit, ut tam Juris Canonici Compilator primum in fine Decretalium, quam Imperator in fine Pandectarum, ex professo posuerint Regulas Juris, tanquam summam & compendium Juris, jam ante constituti; licet hinc inde in prioribus titulis jam aliquas insperserint. Unde sine Juris notitia non satis perfecte penetratur sensus, vis, & veritas Regularum.

3 Sciendum 3. Regulas Juris dividi in Authenticas, & mere Doctrinales: Authenticæ sunt,

quæ

quæ auctoritate Legislatoris, Sacri vel Politici, in corpore Juris, canonici vel civilis, præsertim in hac Rubrica sedem obtinuerunt: *Doctrinales*, quæ etiam vocantur *Brocardica*, sunt axiomata Jurisconsultorum vel aliorum Doctorum, a nullo Legislatore in vim Legum authentizata, nec in corpore Juris posita, sed ab iisdem DD. deprompta vel ex Juris textibus, vel ex Philosophorum dictis, uti sunt: *Spoliatus est ante omnia restituendus: sine litis contestatione non valet processus: privatio supponit habitum*. Quæ, licet contemnenda non sint, non tamen nisi caute & circumspecte alleganda; cum innumeras patiantur exceptiones, nec auctoritatem habeant & vim probandi, nisi in quantum suffulciuntur Legum Canonumve auxilio, vel Curiarum usu recepta & approbata sunt.

4 Dico 1. Qui Regulam authenticam habet pro se, non tantum habet intentionem fundatam in Jure, ut liberetur ab onere probandi, *arg. c. 2. de Restit. spol. in 6.* sed etiam jus certum, ita ut pro ipso pronuntiandum sit, nisi Adversarius doceat, illud, de quo est quæstio, non comprehendi sub Regula, sed ab ea exceptum esse, *l. 5. ff. de Prob.* Imo sententia contra Juris Regulam lata non minus est nulla, ac illa, quæ fertur contra Legem vel Canonem, ut docent cum Peckio.

5 Dico 2. Regulæ Juris patiuntur suas exceptiones, & subinde multas. Patet tum ex trito brocardico, *nulla regula sine exceptione*, quod & ipsum non procedit universaliter, sed patitur exceptionem in hac regula, *liber homo non usucapitur*, prodita *§. 1. inst. de usucap.* tum ex Auctoribus. Oppones: juxta dicta priori Titulo verba generalia sunt generaliter accipienda, ita ut verificentur de omnibus sub generalitate comprehensis: sed Regulæ Juris sunt sententiæ generales:

ergo generaliter de omnibus contentis accipiendæ: ergo non patiuntur exceptiones ullas. R. Sunt quidem regulæ generales, non tamen in sensu absoluto, sed in accommodo, uti hæc propositio, *Cœlum tegit omnia*; non enim absolute omnia tegit, quia se ipsum non tegit. Imo, cum Regulæ Juris habeant maximam amplitudinem & generalitatem, plurimas recipiunt exceptiones; cum plurimæ possint circumstantiæ circa factum emergere vel intervenire, propter quam varietatem facti & circumstantiarum variari & Jus necesse est. Unde fallitur, qui existimat se totum Jus intelligere, si noverit Regulas juris: cum sint merissimum compendium innumeris exceptionibus, sicut circumstantiarum mutationibus ipsa causa, obnoxium.

Dico 3. Exceptio firmat regulam in contrarium in casibus non exceptis, h. e. censentur comprehensi in Regula, quos exceptio inde non subtrahit. Est commune axioma ex *l. 12. de Judic.* sed iterum ob generalitatem suam patiens exceptionem & limitationem, nisi nempe vel similitudo, vel eadem ratio, vel correctio juris, aut absurdum alias secuturum, vel aliunde perspecta mens disponentis postulet, exceptionem etiam ad casus specialiter & expresse non exceptos extendendam esse.

Dico 4. Regulæ juris ad hanc Rubricam in *Digestis* omnino 211. (ducentæ & undecim) qui Legistis inspiciendas & considerandas relinquo: in *Decretalibus* vero *extra* 11. (undecim tantum) in *Sexto* autem 88. (octoginta octo) reperiuntur expressæ, quas Lectori, qui non semper ad manum habet Corpus juris, legendas hic ob oculos pono iisdem verbis & ordine, quibus in Corpore juris Canonici sunt descriptæ.

REGULÆ JURIS,

Prout reperiuntur in fine V. Decretalium Gregorii IX.

1 Omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.
2 Facta, quæ dubium est, quo animò fiant, in meliorem partem interpretemur.
3 Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.
4 Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.
5 Quod latenter, aut per vim, vel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.
6 In ipso causæ initio non est a quæstionibus inchoandum.
7 Quidquid in sacratis Deo rebus, & Episcopis injuste agitur, pro Sacrilegio reputatur.
8 Qui ex timore facit præceptum, aliter, quam debet, facit, & ideo jam non facit.
9 Offendens in uno factus est omnium reus.
10 Non potest esse Pastoris excusatio, si lupus oves comedit, & Pastor nescit.
11 Indignum est, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.

REGULÆ JURIS,

Prout sunt in Sexto Decretal. Bonifacii VIII.

1 Beneficium Ecclesiasticum non potest licite sine institutione Canonica obtineri.
2 Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.

3 Sine possessione præscriptio non procedit.
4 Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.
5 Peccati venia non datur nisi correcto.
6 Nemo potest ad impossibile obligari.
7 Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.
8 Semel malus semper præsumitur esse malus.
9 Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.
10 Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari.
11 Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius, quam actori.
12 In Judiciis non est acceptio personarum habenda.
13 Ignorantia facti, non Juris, excusat.
14 Cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantiæ causam censetur habere.
15 Odia restringi, & favores convenit ampliari.
16 Decet concessum a Principe beneficium esse mansurum.
17 Indultum a Jure beneficium non est alicui auferendum.
18 Non firmatur tractu temporis, quod de Jure ab initio non subsistit.
19 Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.
20 Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.
21 Quod semel placuit, amplius displicere non potest.
22 Non debet aliquis alterius odio prægravari.
23 Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.
24 Quod quis mandato facit Judicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.
25 Mora sua cuilibet est nociva.

26 Ea,

26 Ea, quæ fiunt a Judice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt.

27 Scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus.

28 Quæ a Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.

29 Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.

30 In obscuris minimum est sequendum.

31 Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.

32 Non licet Actori, quod Reo licitum non existit.

33 Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.

34 Generi per speciem derogatur.

35 Plus semper in se continet quod est minus.

36 Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.

37 Utile non debet per inutile vitiari.

38 Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.

39 Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.

40 Pluralis locutio duorum numero est contenta.

41 Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.

42 Accessorium naturam sequi congruit principalis.

43 Qui tacet, consentire videtur.

44 Is, qui tacet, non fatetur: sed nec utique negare videtur.

45 Inspicimus in obscuris, quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.

46 Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit.

47 Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.

48 Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria aut jactura.

49 In pœnis benignior est interpretatio facienda.

50 Actus Legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.

51 Semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum.

52 Non præstat impedimentum, quod de Jure non sortitur effectum.

53 Cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus.

54 Qui prior est tempore, potior est jure.

55 Qui sentit onus, sentire debet commodum & e contra.

56 In re communi potior est conditio prohibentis.

57 Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.

58 Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.

59 Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eumdem.

60 Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

61 Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.

62 Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.

63 Exceptionem objiciens non videtur de intentione adversarii confiteri.

64 Quæ contra Jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.

65 In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis.

66 Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quo

quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si immpleta fuisset.

67 Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.

68 Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.

69 In malis promissis fidem non expedit observari.

70 In alternativis electoris est electio, & sufficit alterum adimpleri.

71 Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.

72 Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per se ipsum.

73 Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.

74 Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.

75 Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se præstitam reservare recusat.

76 Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.

77 Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore.

78 In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.

79 Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.

80 In toto partem non est dubium contineri.

81 In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verosimiliter in specie concessurus.

82 Qui contra Jura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.

83 Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.

84 Cum

84 Cum quid una via prohibetur alicui, ad id aliæ non debet admitti.

85 Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.

86 Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis, imputare.

87 Infamibus portæ non pateant dignitatum.

88 Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem.

Atque hæc omnia cedant imprimis ad laudem *Primæ Regulæ* omnis honestatis, dein vero ad *regulandos* Legentium mores secundum mentem SS. Canonum. Si bene hucusque scripsi, non aliam peto mercedem, quam Deum ter Optimum Maximum, cujus majorem honorem, & discentium utilitatem, cupio inde promoveri quam maxime: si male, & erroris aliquid, quod humanum est, hinc inde irrepsit, veniam precor, & omnia Apostolicæ Sedi, veritatis magistræ, corrigenda demisse submitto, pro qua tuenda non calamum modo, sed & vires omnes ac vitam ipsam devovi jam pridem.

F I N I S.

IN-

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

Numerus Romanus I. II. *indicat Partem Compendii istius, primam vel secundam: Cifra autem denotat paginam.*

A

Affi-

B

C

Cla-

Con-

D

E

F

Filius-

G

H

I

INDEX.

L

M

N

O

P

Q

R

Remis-

S

O. A. M. D. G.